

ΜΑΞΙΜΟΥ ΤΟΥ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ

ΠΡΟΣ ΘΑΛΑΣΣΙΟΝ

ΠΕΡΙ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΑΠΟΡΩΝ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΓΡΑΦΗΣ

(ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ Α' - ΝΓ')

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΚΕΙΜΕΝΟ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ - ΣΧΟΛΙΑ

Ἄπο τὸν

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟ Γ. ΜΕΡΕΤΑΚΗ

Θεολόγο

Φ Ι Λ Ο Κ Α Λ Ι Α
Τ Ω Ν
Ν Η Π Τ Ι Κ Ω Ν Κ Α Ι Α Σ Κ Η Τ Ι Κ Ω Ν
14B

Έπoptης Έκδόσεως

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ, Καθηγητής Πανεπιστημίου

Έπιμελητής Έκδόσεως

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ Γ. ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, Πτυχιούχος Θεολογίας

Ε Π Ε

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ
«ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ»
ΠΑΤΕΡΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ»
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1992

Μ Α Ε Ι Μ Ο Σ

Ο

Ο Μ Ο Λ Ο Γ Η Τ Η Σ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στὸν παρόντα τόμο συνεχίζεται ἡ ἔκδοσις τῶν ἔργων τοῦ Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ μὲ τὸ ἐρμηνευτικὸ ἔργο αὐτοῦ *Πρὸς Θελάσσιον περὶ διαφορῶν ἀπόρων τῆς θείας Γραφῆς*.

Ὅπως ἔχει γραφεῖ καὶ στὴ γενικὴ εἰσαγωγή τοῦ δεκάτου τετάρτου τόμου τῆς σειρᾶς αὐτῆς, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ καὶ τὸν πρῶτο τόμο τῶν ἔργων τοῦ Μαξίμου, ὁ Μάξιμος δὲν ἐπιχείρησε τὴ σύνταξιν συνεχῶν δι' ὑπομνηματισμοῦ ἐρμηνειῶν, ἀλλὰ διάλεξε διάφορα σπουδαῖα χωρία τόσο τῆς Παλαιᾶς ὅσο καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης, κάνοντάς το αὐτὸ ὁ ἴδιος ἢ ἐρωτώμενος, καὶ ἐπιχείρησε τὴν ἐρμηνεία αὐτῶν. Στηριζόμενος λοιπὸν στὸ κείμενο τῶν Γραφῶν, ἔχοντας μελετήσει τὰ παλαιότερα πατερικὰ κείμενα καὶ φέροντας ἰκανότατο φιλοσοφικὸ καταρτισμὸν, ἐπιδόθηκε μὲ ἐξαιρετὴ δύναμιν στὴ διαπραγμάτευση ἠθικῶν καὶ πνευματικῶν ζητημάτων, ἀποταμιεύοντας μέσα στὰ ἔργα του αὐτὰ τίς τόσο ἀληθινὰ βαθυστόχαστες σκέψεις του. Ἡ μέθοδος ποὺ χρησιμοποιοεῖ εἶναι κατὰ προτίμησιν ἢ τυπολογικὴ, ἡ ὁποία τοῦ ἐπέτρεψε πολλὴ ἄνεσις στὴν ἀνάπτυξιν τῶν πρωτοτύπων ἀπόψεών του.

Γιὰ τὴ συγγραφὴ τοῦ θαυμάσιου αὐτοῦ κατὰ πάντα ἔργου *Πρὸς Θελάσσιον περὶ διαφορῶν ἀπόρων τῆς θείας Γραφῆς* ὁ Μάξιμος ἔλαβε τὴν ἀφορμὴν ἀπὸ τὸν γνωστὸ ἱερομόναχο καὶ ἡγούμενο μονῆς τῆς Λιβύης Θελάσσιον. Αὐτὸς κατὰ τὸν χρόνον τῆς παραμονῆς τοῦ Μαξίμου στὴν Ἀφρικὴ εἶχε συναναστραφεῖ αὐτὸν ἐπὶ πολὺν καιρὸν ἔχοντας συντάξει κατάλογο ἀποριῶν, ζήτησε τὴν ἀλληγορικὴν ἐρμηνεία αὐτῶν ἀπὸ τὸν Μάξιμον, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸν πρόλογον τοῦ Μαξίμου στὸ ἔργον αὐτό· «πολλῶν τῆς ἀγίας Γραφῆς ἀπορουμένων κεφαλαίων χάρτην πληρώσας ἀπέστειλε, ζητῶν καὶ παρ' ἐμοῦ, τοῦ πάσης ἀρετῆς

ἐρήμου καὶ γνώσεως, ἐκάστου κεφαλαίου κατὰ τὴν ἀναγωγικὴν θεωρίαν τὴν ἀπόκρισιν ἔγγραφον». Ὁ Μάξιμος ἀνταποκρίθηκε μὲ δέος στὴν παράκληση αὐτῆ τοῦ Θαλασσίου καὶ ἔδωσε ἔτσι ἓνα ἀπὸ τὰ καλύτερα ἔργα του.

Τὸ ἔργο αὐτὸ περιέχει ἐξήντα πέντε ἐρωταποκρίσεις, ἄλλες σύντομες, ἄλλες ^{ἀντὶ τῆς} ἐκτενεῖς καὶ ἀρκετὲς ἐκτενέστατες, ποὺ φθάνουν νὰ ἔχουν τὴ μορφή πραγματειῶν. Στὸ ἔργο αὐτό, ποὺ πιθανῶς γράφθηκε τὸ 633, προσαρτήσθηκαν σχόλια κατὰ τὸν 1' καὶ 1ε' αἰῶνα, καὶ ἔτσι ἔγινε ὀγκῶδες.

Χρησιμοποιώντας λοιπὸν ὁ Μάξιμος τὴν ἀναγωγικὴ ἐρμηνεία δείχνει ὅτι τὸ κέντρο τῆς ὑπαρξῆς καὶ τῆς ἱστορίας εἶναι ἡ ὑποστατικὴ ἔνωση τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπου στὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ, ἡ ὁποία εἶναι τὸ ἀπόκρυφο μυστήριον καὶ ἀποτελέσσει ἀναδρομικὰ τὸν σκοπὸ τῆς δημιουργίας· τονίζει ὅτι μὲ τὴν ἔνωση τοῦ κτιστοῦ μὲ τὸν Θεὸ τὸ κτιστὸ καθίσταται ἄτρεπτο. Ἄν καὶ ὁ κόσμος εἶναι ἔργο τοῦ Θεοῦ, ἢ μᾶλλον ἐπειδὴ εἶναι ἔργο αὐτοῦ, δὲν εἶναι τῆς αὐτῆς φύσεως μὲ αὐτόν· θέση τοῦ ἐνὸς εἶναι ἀφαίρεση τοῦ ἄλλου· «θέσιν εἶναι τοῦ ὑπερόντος τὴν τῶν ὄντων ἀφαίρεσιν, καὶ τὴν τῶν ὄντων θέσιν εἶναι τοῦ ὑπερόντος ἀφαίρεσιν»¹.

Στὸν τόμο αὐτὸ δημοσιεύονται οἱ 51 ἐρωταποκρίσεις. Οἱ ὑπόλοιπες 14 ἐρωταποκρίσεις θὰ δημοσιευθοῦν στὸν ἐπόμενο τόμο, ποὺ ἤδη ἐτοιμάζεται.

Τὰ σύντομα αὐτὰ εἰσαγωγικὰ στοιχεῖα λαμβάνονται ἀπὸ τὸν ὑπὸ ἔκδοσιν πέμπτο τόμο τῆς Πατρολογίας τοῦ καθηγητοῦ κ. Παναγιώτου Χρήστου.

1. Ἐρώτησις 60

ΚΕΙΜΕΝΟΝ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ

ΠΡΟΣ ΘΑΛΛΑΣΣΙΟΝ

ΤΑΔΕ ΕΝΕΣΤΙΝ ΕΝ ΤΩΔΕ ΤΩ ΠΡΩΤΩ ΒΙΒΛΙΩ
ΤΩΝ ΑΠΟΡΩΝ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΓΡΑΦΗΣ

α. Πρόλογος εἰς τὰ παρατεθέντα σχόλια.

β. Προοίμιον πρὸς τὸν ἐπιτάξαντα τὴν συγγραφὴν.

α. Περὶ λύπης καὶ ἡδονῆς καὶ ἐπιθυμίας τε καὶ φόβου.

β. Περὶ τοῦ τί σημαίνει «ὁ Πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται».

γ. Περὶ τοῦ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ βαστάζοντος τὸ κεράμιον τοῦ ὕδατος.

δ. Περὶ τοῦ μὴ κτήσασθαι δύο χιτῶνας.

ε. Περὶ τῆς καταραθείσης γῆς ἐν τοῖς ἔργοις τοῦ Ἀδάμ.

ς. Περὶ τοῦ «ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ Θεοῦ ἁμαρτίαν οὐ ποιεῖ».

ζ. Περὶ τοῦ «εἰς τοῦτο γὰρ καὶ νεκροῖς εὐηγγελίσθη».

η. Περὶ τοῦ «ὁ Θεὸς φῶς ἐστίν».

θ. Περὶ τοῦ «ἀδελφοί, νῦν τέκνα Θεοῦ ἐσμεν καὶ οὐπω ἐφανερῶθη τί ἐσόμεθα».

ι. Περὶ τοῦ «ὁ φοβούμενος οὐ τετελείωται ἐν τῇ ἀγάπῃ».

ια. Περὶ τοῦ τίς ἢ ἀρχὴ τῶν μὴ τηρησάντων αὐτὴν ἀγγέλων.

ιβ. Περὶ τοῦ τίς ὁ ἀπὸ τῆς σαρκὸς ἐσπιλωμένος χιτῶν.

ιγ. Περὶ τοῦ «τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται».

ΠΡΟΣ ΘΑΛΑΣΣΙΟΝ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΤΩΝ ΑΠΟΡΙΩΝ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΓΡΑΦΗΣ

- α. Πρόλογος στα σχόλια που παραθέτονται.
 - β. Προοίμιο πρὸς ἐκεῖνον ποὺ ζήτησε αὐτὴ τὴ συγγραφή.
1. Γιὰ τὴ λύπη καὶ ἡδονή, ἐπιθυμία καὶ φόβο.
 2. Τί σημαίνει ὁ λόγος, «ὁ Πατέρας μου ἐργάζεται ὡς τώρα».
 3. Γιὰ ἐκεῖνον ποὺ βαστάζει στὸ εὐαγγέλιο τὸ πῆλινο κανάτι μὲ τὸ νερό.
 4. Γιὰ τὸ ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἔχομε δύο χιτῶνες.
 5. Γιὰ τὴ γῆ ποὺ καταράστηκε ὁ Θεὸς στὴν ἐργασία τοῦ Ἄδάμ.
 6. Γιὰ τὸ, «ὅποιος γεννήθηκε ἀπὸ τὸ Θεὸ δὲν κάνει ἁμαρτία».
 7. Γιὰ τὸ, «γι' αὐτὸ κήρυψε τὸ εὐαγγέλιο καὶ στοὺς νεκρούς».
 8. Γιὰ τὸ, «ὁ Θεὸς εἶναι φῶς».
 9. Γιὰ τὸ, «ἀδελφοί, τώρα εἴμαστε τέκνα τοῦ Θεοῦ καὶ δὲν ἐγίνε ἀκόμα φανερὸ τί θὰ γίνουμε».
 10. Γιὰ τὸ, «ὅποιος φοβᾶται δὲν ἔχει γίνει τέλειος στὴν ἀγάπη».
 11. Γιὰ τὸ, «ποιά εἶναι ἡ ἀρχὴ ποὺ δὲν ἐτήρησαν οἱ ἄγγελοι».
 12. Γιὰ τὸ, «ποιός εἶναι ὁ χιτῶνας ποὺ ἔχει σπλωθεῖ ἀπὸ τὴ σάρκα».
 13. Γιὰ τὸ, «τίς ἀόρατες ιδιότητες τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ κόσμου τίς βλέπομε νοώντας τίς ἀπὸ τὰ κτίσματά του».

- ιδ. Περὶ τοῦ «καὶ ἐσεβάσθησαν καὶ ἐλάτρευσαν τῇ κτείσει παρὰ τὸν κτίσαντα». 96
- ιε. Περὶ τοῦ «τὸ γὰρ ἀφθαρτὸν σου Πνεῦμά ἐστιν ἐν πᾶσιν». 98
- ισ. Περὶ τοῦ χωνευθέντος μόσχου ἐν τῇ ἐρήμῳ. 102
- ιζ. Περὶ τοῦ ἀγγέλου τοῦ ἀπειλήσαντος τῷ Μωυσῆ θάνατον ἐν τῇ ὁδῷ Αἰγύπτου. 108
- ιη. Περὶ τοῦ, «εἰ οἱ ποιηταὶ τοῦ νόμου δικαιωθήσονται, πῶς ἐκπίπτει τῆς χάριτος ὁ ἐν νόμῳ δικαιούμενος;». 114
- ιθ. Περὶ τοῦ «ὄσοι ἀνόμως ἤμαρτον, ἀνόμως καὶ ἀπολοῦνται». 114
- κ. Περὶ τῆς ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ξηρανθείσης συκῆς. 116
- κα. Περὶ τοῦ «ἀπεκδυσάμενος τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας». 122
- κβ. Περὶ τοῦ «εἰ ἐν τοῖς αἰῶσι τοῖς ἐπερχομένοις δεῖξει τὸν πλοῦτον αὐτοῦ ὁ Θεός, πῶς εἰς ἡμᾶς τὰ τέλη τῶν αἰώνων κατήντησεν;». 132
- κγ. Περὶ τοῦ «καὶ δώσει αὐτῷ ὁ Θεὸς τὸν θρόνον Δαυὶδ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ». 144
- κδ. Περὶ τοῦ «διελθῶν πρώτην καὶ δευτέραν φυλακὴν». 150
- κε. Περὶ τοῦ «παντὸς ἀνδρὸς κεφαλὴ ὁ Χριστός», καὶ τὰ ἐξῆς. 152
- κς. Περὶ τοῦ βασιλέως Βαβυλῶνος καὶ Ἰούδα καὶ τῶν ἐθνῶν. 166
- κζ. Περὶ τῆς ἀποκαλύψεως Πέτρου τῆς ἐπὶ Κορνηλίῳ. 184
- κη. Περὶ τοῦ «δεῦτε καὶ καταβάντες συγγέωμεν αὐτῶν τὰς γλώσσας». 196
- κθ. Περὶ τοῦ «οἵτινες διὰ τοῦ Πνεύματος ἔλεγον τῷ Παύλῳ μὴ ἀναβαίνειν εἰς Ἱεροσόλυμα». 204
- λ. Περὶ τοῦ τίς ἢ διαφορὰ ποτηρίου καὶ βαπτίσματος. 310
- λα. Περὶ τοῦ «εἰ οὐκ ἐν χειροποιήτοις ναοῖς ὁ Θεὸς κατοικεῖ». 212
- λβ. Περὶ τοῦ «εἰ ἄρα ψηλαφήσαιεν καὶ εἶδουσι Θεόν». 214
- λγ. Περὶ τοῦ «ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅς ἂν εἶπῃ τῷ ὄρει τούτῳ». 218
- λδ. Περὶ τοῦ «διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν ὅτι πάντα ὅσα ἂν προσευχόμενοι αἰτεῖσθε, πιστεύετε ὅτι λαμβάνετε». 222

14. «Γιὰ τό, «σεβάστηκαν καί λάτρεψαν τήν κτίση κι ὄχι τὸν κτίστη της».
15. Γιὰ τό, «τὸ ἄφθαρτό σου Πνεῦμα βρίσκεται σὲ ὄλα».
16. Γιὰ τὸ χάλκινο μοσχάρι ποῦ κατασκεύασαν καὶ ἔστησαν στὴν ἔρημο.
17. Γιὰ τὸν ἄγγελο ποῦ ἀπειλήσε τὸ Μωϋσῆ με θάνατο κατὰ τὴν πορεία ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο.
18. Γιὰ τό, «ἂν ὄσοι φύλαξαν τὸ νόμο θὰ σωθοῦν», πῶς «χάνει τὴ χάρη ὄποιος λαμβάνει δικαίωση ἀπὸ τὸ νόμο»;
19. Γιὰ τό, «ὄσοι ἀμάρτησαν δίχως νόμο, καὶ θὰ χαθοῦν δίχως νόμο».
20. Γιὰ τὴ συκιά τοῦ Εὐαγγελίου ποῦ ξεράθηκε.
21. Γιὰ τό, «ἀπογυμνώθηκε ἀπὸ τίς ἀρχές καὶ τίς ἐξουσίες».
22. Γιὰ τό, ἐὰν «ὁ Θεὸς θὰ δείξει στοὺς αἰῶνες ποῦ θὰ ῥθοῦν τὸν πλοῦτο του, πῶς τὰ τέλη τῶν αἰῶνων κατάντησαν σ' ἐμᾶς»;
23. Γιὰ τό, «καὶ θὰ τοῦ δώσει ὁ Θεὸς τὸ θρόνο τοῦ Δαβὶδ τοῦ πατέρα του».
24. Γιὰ τό, «ἀφοῦ πέρασε τὴν πρώτη καὶ τὴν δεύτερη φρουρά».
25. Γιὰ τό, «ἡ κεφαλὴ κάθε ἀνδρα εἶναι ὁ Χριστὸς» καὶ τὰ στή συνέχεια.
26. Γιὰ τὸ βασιλιά τῆς Βαβυλώνας, τοῦ Ἰούδα, καὶ τῶν ἐθνῶν.
27. Γιὰ τὴν ἀποκάλυψη ποῦ ἔγινε στὸν Πέτρο σχετικά με τὸν Κορνῆλιο.
28. Γιὰ τό, «ἐλάτε νὰ κατεβοῦμε καὶ νὰ τοὺς προκαλέσωμε σύγχυση στὶς γλῶσσες τους».
29. Γιὰ τό, «αὐτοὶ φωτιζόμενοι ἀπὸ τὸ Πνεῦμα ἔλεγαν στὸν Παῦλο νὰ μὴν ἀνεβεῖ στὰ Ἱεροσόλυμα».
30. Γιὰ τὴ διαφορὰ μεταξὺ τοῦ ποτηρίου καὶ τοῦ βαπτίσματος.
31. Γιὰ τό, ὅτι ὁ Θεὸς δὲν κατοικεῖ σὲ χειροποίητους ναοὺς.
32. Γιὰ τό, «μήπως τυχὸν ψηλαφήσουν καὶ βροῦν τὸ Θεό».
33. Γιὰ τό, «σᾶς διαβεβαιώνω ὅτι ὄποιος πεῖ σ' αὐτὸ τὸ βουνό».
34. Γιὰ τό, «γι' αὐτὸ σᾶς λέγω ὅτι ὄλα ὄσα ζητᾶτε στὴν προσευχή σας, νὰ πιστεύετε ὅτι τὰ παίρνετε».

- λε. *Περὶ τοῦ πῶς κελευόμεθα ἐσθίειν τὴν σάρκα τοῦ Λόγου καὶ πίνειν τὸ αἷμα, μὴ συντριβεῖν δὲ τὰ ὅστα;* 226
- λς. *Περὶ τοῦ τίνα εἰσὶ τὰ τῶν θυομένων ζώων σώματα.* 228
- λζ. *Περὶ τῆς δηξάσης τὸν Παῦλον ἐχίδνης.* 232
- λη. *Περὶ τῆς πρὸς τὸν Κύριον ἐρωτήσεως τῶν Σαδδουκαίων.* 240
- λθ. *Περὶ τῶν τριῶν ἡμερῶν ἃς προσέμειναν οἱ ὄχλοι τῷ Κυρίῳ.* 244
- μ. *Περὶ τῶν ἐξ ὕδριῶν τῶν ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας.* 250
- μα. *Περὶ τῶν πέντε ἀνδρῶν τῆς Σαμαρείτιδος.* 262
- μβ. *Περὶ τοῦ πῶς ἡμεῖς λεγόμεθα ποιῆσαι τὴν ἁμαρτίαν, ὃ δὲ Κύριος γενέσθαι μὲν ἁμαρτία, μὴ εἶδέναι δὲ αὐτήν;* 266
- μγ. *Περὶ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ξύλου τῆς παρακοῆς.* 274
- μδ. *Περὶ τοῦ «ἰδοὺ Ἄδὰμ γέγονεν ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν».* 278
- με. *Περὶ τοῦ στήθινιου καὶ περὶ τοῦ βραχίονος τοῦ ἀφαιρέματος.* 284
- μς. *Περὶ τοῦ ἐσόπτρου καὶ τοῦ αἰνίγματος.* 286
- μζ. *Περὶ τοῦ «φωνῆ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ».* 288
- μη. *Περὶ τῶν λάκκων καὶ πύργων Ὁζίου βασιλέως Ἰούδα.* 306
- μθ. *Περὶ τοῦ «καὶ εἶδεν Ἐζεκίας ὅτι ἤκει Σενναχειρίμ».* 326
- ν. *Περὶ τῆς προσευχῆς Ἐζεκίου καὶ Ἡσαΐα.* 354
- να. *Περὶ τοῦ «καὶ πολλοὶ ἔφερον δῶρα τῷ Κυρίῳ καὶ δόματα τῷ βασιλεῖ».* 370
- νβ. *Περὶ τοῦ «οὐ κατὰ τὸ ἀνταπόδομα ὃ ἀνταπέδωκεν αὐτῷ ὁ Θεὸς ἀνταπέδωκεν Ἐζεκίας».* 390
- νγ. *Περὶ τοῦ «καὶ ἔθαψαν αὐτὸν ἐν ἀναβάσει τάφων υἱῶν Δαβὶδ».* 406
- νδ. *Περὶ τοῦ Ζοροβάβελ καὶ τῆς αὐτοῦ προσευχῆς.*
- νε. *Περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐξεληθόντων ἐκ Βαβυλῶνος ἀνθρώπων τε καὶ κτηνῶν.*

ΑΠΟ ΩΔΕ ΚΕΙΝΤΑΙ ΕΝ Τῇ ΔΕΥΤΕΡᾷ ΒΙΒΛῳ

vs. *Περὶ τῶν ἐλληλυθόντων ἐχθρῶν Ἰούδα καὶ Βενιαμίν.*

35. Για τό, πῶς ἔχομε ἐντολή νὰ τρῶμε τὴ σάρκα τοῦ Λόγου, νὰ πίνομε τὸ αἷμα, ἀλλὰ νὰ μὴν συντρίβομε τὰ ὀστά του;
36. Για τό, ποιά εἶναι τὰ σώματα τῶν ζώων ποὺ θυσιάζονται.
37. Για τὴν ἔχιδνα ποὺ δάγκωσε τὸν Παῦλο.
38. Για τὴν ἐρώτηση τῶν Σαδδουκαίων στὸν Κύριο.
39. Για τὴν τριήμερη παραμονὴ τῶν ὄχλων κοντὰ στὸν Κύριο.
40. Για τίς ἑξι στάμνες στὴν Κανὰ τῆς Γαλιλαίας.
41. Για τοὺς πέντε ἄνδρες τῆς Σαμαρείτιδας.
42. Για τὸ πῶς λέγεται ὅτι ἐμεῖς κάναμε τὴν ἁμαρτία, ἐνῶ ὁ Κύριος λέγεται ὅτι ἔγινε βέβαια ἁμαρτία ἀλλὰ δὲν γνώρισε ἁμαρτία;
43. Για τὸ ξύλο τῆς ζωῆς καὶ τὸ ξύλο τῆς παρακοῆς.
44. Για τό, «νά, ὁ Ἄδὰμ ἔγινε σὰν ἕνας ἀπὸ ἐμᾶς».
45. Για τὸ στῆθος καὶ τὸ βραχίονα ποὺ ἀφαιρεῖται.
46. Για τὸ ἔσοπτρο καὶ τὸ αἶνιγμα.
47. Για τό, «φωνὴ ἐκείνου ποὺ φωνάζει στὴν ἔρημο».
48. Για τοὺς λάκκους καὶ τοὺς πύργους τοῦ βασιλιᾶ τοῦ Ἰούδα Ὁζία.
49. Για τό, «καὶ εἶδε ὁ Ἐζεκίας ὅτι φτάνει ὁ Σενναχειρίμ».
50. Για τὴν προσευχὴ τοῦ Ἐζεκία καὶ τοῦ Ἡσαΐα.
51. Για τό, «καὶ πολλοὶ ἔφερναν δῶρα στὸν Κύριο καὶ προσφορὲς στὸ βασιλιά».
52. Για τό, «δὲν ἀντιπρόσφερε ὁ Ἐζεκίας ἀνάλογα μὲ τὴν προσφορὰ ποὺ τοῦ πρόσφερε ὁ Θεός».
53. Για τό, «καὶ τὸν ἔθαψαν στὴν ἀνάβαση τῶν τάφων τῶν παιδιῶν τοῦ Δαβίδ».
54. Για τὸν Ζοροβάβελ καὶ τὴν προσευχὴ του.
55. Για τὸ πόσοι ἦταν οἱ ἄνθρωποι καὶ τὰ ζῶα ποὺ βγῆκαν ἀπὸ τὴ Βαβυλώνα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

56. Για τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Ἰούδα καὶ τοῦ Βενιαμὴν ποὺ εἶχαν ἐρθεῖ.

- νζ. *Περὶ τοῦ «πολὸν ἰσχύει εὐχὴ δικαίου ἐνεργουμένη».*
- νη. *Περὶ τοῦ «ἐν ᾧ ἀγαλλιᾶσθε ὀλίγον ἄρτι. Εἰ δέον ἐστὶ λυπηθέντας».*
- νθ. *Περὶ ἧς σωτηρίας ἐξεζήτησαν καὶ ἐξερεύνησαν προφῆται.*
- ξ. *Περὶ τοῦ ἀμνοῦ ἀμώμου καὶ ἀσπίλου Χριστοῦ.*
- ξα. *Περὶ τοῦ «ὅτι καιρὸς τοῦ ἄρξασθαι τὸ κρίμα ἀπὸ τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ».*
- ξβ. *Περὶ τοῦ δρεπάνου, οὗ εἶδεν Ζαχαρίας ὁ προφήτης.*
- ξγ. *Περὶ τῆς λυχνίας ἣν εἶδεν ὁ αὐτὸς προφήτης.*
- ξδ. *Περὶ τοῦ Ἰωνᾶ καὶ τῆς αὐτοῦ προφητείας.*
- ξε. *Περὶ τῶν ἀναιρεθέντων ἐκ τοῦ σπέρματος Σαοὺλ ὑπὸ τῶν Γαβαονιτῶν ἐπὶ Δαυίδ βασιλέως.*

57. Για τό, «ἔχει μεγάλη δύναμη ἡ προσευχῆ πού κάνει ὁ δίκαιος»
59. Για τό ποιά σωτηρία ζήτησαν κι ἐρεύνησαν οἱ προφῆτες.
60. Για τὸν Χριστό, τὸν ἄμωμο καὶ ἄσπιλο ἄμνό.
61. Για τό, «εἶναι καιρὸς ν' ἀρχίσει ἡ κρίση ἀπὸ τὸν οἶκο τοῦ Θεοῦ».
62. Για τὸ δρεπάνι πού εἶδε ὁ προφήτης Ζαχαρίας.
63. Για τὴ λυχνία πού εἶδε ὁ ἴδιος προφήτης.
64. Για τὸν Ἰωνᾶ καὶ τὴν προφητεία του.
65. Για ἐκείνους ἀπὸ τοὺς ἀπόγονους τοῦ Σαοὺλ πού σκοτώθηκαν ἀπὸ τοὺς Γαβαωνίτες στὶς ἡμέρες τοῦ βασιλιᾶ Δαβίδ.

ΜΑΞΙΜΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΤΩΝ ΠΑΡΑΚΕΙΜΕΝΩΝ ΕΝ ΤΟΙΣ ΜΕΤΩΠΙΟΙΣ ΣΧΟΛΙΩΝ

Φυσικὸν μὲν τοῖς λογικοῖς πέφυκε κάλλος ὁ λόγος, λόγου δὲ κάλλος ἢ κατὰ τὸν λόγον ἀκριβῆς τῶν λογικῶν ἐστὶ σύνεσις, συνέσεως δὲ κάλλος ἐστὶν ἢ κατὰ τὴν ἀρετὴν σὺν λόγῳ τῶν
5 λογικῶν γόνιμος ἔξις· ταύτης δὲ κάλλος τῆς ἔξεως ἢ περὶ τὴν ἀληθῆ γνῶσιν ἀπλανῆς θεωρία καθέστηκεν, ἧς τέλος ἐστὶν ἢ σοφία, συνέσεως ὑπάρχουσα σαφειάτη συμπλήρωσις, οἷα δὲ λόγος τυγχάνουσα κατὰ φύσιν τετελεσμένος, ὅστις ἐστὶ νοῦς καθαρός, τῇ περὶ τὴν αἰτίαν ἐνώσει σχέσιν λαβὼν ὑπὲρ νόησιν,
10 καθ' ἣν, ἀποπαύσας τὴν πολυποίκιλον πρὸς τὰ μετὰ τὴν αἰτίαν φυσικὴν αὐτοῦ κίνησιν τε καὶ σχέσιν, μόνης ἀγνώστως ἀντέχεται, κατὰ τὴν ἀφθνεύκτον λῆξιν γεγεννημένος, τῆς ὑπὲρ νόησιν παμμακαρίστου σιγῆς, ἣν δηλῶσαι παντελῶς οὐ δύναται λόγος ἢ νόησις, ἀλλὰ μόνη κατὰ τὴν μέθεξιν ἢ πείρα τῶν ἀξιωθέντων
15 τῆς ὑπὲρ νόησιν ἀπολαύσεως. ἧς σημειῖόν ἐστὶν εὐγνωστόν τε καὶ πᾶσι κατάδηλον ἢ κατὰ διάθεσιν πρὸς τὸν αἰῶνα τοῦτον παντελῆς ἀναισθησία τῆς ψυχῆς καὶ διάστασις.

Ἐντεῦθεν, εἰδὼν μηδὲν λόγου κατὰ φύσιν εἶναι τοῖς λογικοῖς οἰκειότερον, μήτε μὴν τῆς περὶ αὐτὸν τριβῆς καὶ συνέσεως
20 τοῖς φιλοθέοις πρὸς εὐδοξίαν ἀρμοδιώτερον —φημὶ δὲ λόγον, οὐ τὸν ἐκ τέχνης ἐν προφορᾷ κατ' εὐγλωττίαν πρὸς ἀκοῆς ἡδονὴν κομψῶς γεγοητευμένον, ὃν ἀρκεῖσθαι καὶ μοχθηροὶ δύναιντ' ἂν ἄνδρες ἐπιτηδεύοντες, ἀλλ' ὃν ἢ φύσις οὐσιωδῶς καὶ δίχα μαθήσεως κατὰ διάθεσιν ἔχει κρυπτόμενον πρὸς τε τὴν ἀπταιστον
25 τῶν ὄντων διάσκεψιν καὶ τῆς ἐν ὅλοις ἀληθείας διάληψιν, ὃν καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ τὸ ἅγιον καλῶς ταῖς ἀρεταῖς διαπλα-

Ο ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ ΜΑΞΙΜΟΥ

ΓΙΑ ΤΑ ΣΧΟΛΙΑ ΠΟΥ ΠΑΡΑΘΕΤΟΝΤΑΙ ΣΤΙΣ ΠΡΟΜΕΤΩΠΙΔΕΣ

Ἡ φυσικὴ ὁμορφιά τῶν λογικῶν ἀνθρώπων εἶναι ὁ λόγος, καὶ ἡ ὁμορφιά τοῦ λόγου εἶναι ἡ σύμφωνη μὲ τὸ λόγο ἀκριβῆς σύνεση τῶν λογικῶν· ἡ ὁμορφιά τῆς σύνεσης εἶναι ἡ γόνιμη ἔξι τῶν λογικῶν μὲ ἀρετὴ καὶ λόγο κι αὐτῆς τῆς ἔξης ὁμορφιά εἶναι ἡ ἀλάθευτη θεωρία γιὰ τὴν ἀληθινὴ γνώση, τῆς ὁποίας τέλος εἶναι ἡ σοφία, κατὰ φύση, ποὺ εἶναι νοῦς καθαρὸς ἔχοντας λάβει πέρα ἀπὸ τὴ νόηση σχέση μὲ τὴν αἰτία. Κατὰ τὴ σχέση αὐτὴ διακόπτοντας τὴν πολυποίκιλη φυσικὴ κίνηση καὶ σχέση του μὲ τὰ ἔπειτ' ἀπὸ τὴν αἰτία, φτάνοντας τὴν ἄρρητη λήξη πιάνεται ἀνεπίγνωστα ἀπὸ μόνη τὴν παμμακάρια πάνω ἀπὸ νόηση σιγή, τὴν ὁποία ἀδυνατεῖ τελείως νὰ δηλώσει λόγος ἢ νόηση, ἀλλὰ ἡ μόνη ποὺ τὴ δηλώνει, κατὰ μέθεξι βέβαια, εἶναι ἡ πείρα ὄσων ἀξιῶθηκαν τὴν ὑπέρνοη ἀπόλαυση, ποὺ ἐνδειξή της εὐδιάκριτη καὶ καταφάνερη σὲ ὄλους εἶναι ἡ ἐνδιάθετη ἀναισθησία τῆς ψυχῆς ὡς πρὸς τὴ ζωὴ αὐτὴ καὶ ἡ διάστασή της ἀπὸ αὐτὴν.

Ἐξαιτίας αὐτοῦ, γνωρίζοντας ὅτι τίποτε δὲν εἶναι οἰκειότερο στὴ φύση τῶν λογικῶν ἀπὸ τὸ λόγο κι οὔτε καταλληλότερο γιὰ τὴ δόξα τῶν φίλων τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὴν τριβὴ τους μ' αὐτὸν καὶ τὴν κατοχὴ του —δὲν ἐννοῶ βέβαια τὸ λόγο ποὺ τεχνουργεῖται μὲ κομψότητα καὶ προφέρεται μὲ τέχνη κι εὐγλωττία γιὰ τὴν ἡδονὴ τῆς ἀκοῆς, ποὺ μποροῦν νὰ ἀσκηθοῦν νὰ τὸν χειρίζονται καὶ μοχθηροὶ ἄνδρες—, ἀλλ' ἐννοῶ τὸ λόγο ποὺ ἡ φύση κατ' οὐσίαν καὶ χωρὶς μάθησι τὸν ἔχει κλεισμένο στὴ διάθεσή της γιὰ τὴν ἀλάθητη ἐξέταση τῶν ὄντων καὶ τὴν κατάκτηση τῆς ἀλήθειας ὄλων, τὸν ὁποῖο τὸ ἅγιο Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, διαπλασμένον σωστά μὲ τίς

σθέντα πρὸς συμβίωσιν πέφυκεν ἄγεσθαι καὶ θεῖον ἄγαλμα τῆς καθ' ὁμοίωσιν ὠραιότητος αὐτοῦ κατασκευάζειν μηδενὶ τῶν προσόντων φυσικῶς τῇ θεότητι κατὰ τὴν χάριν λειπόμενον
 30 (ὄργανον γὰρ ἐστὶν ὄλην ἐπιστημόνως συλλεγόμενον τὴν νοη-
 τῶς ἐν τοῖς οὐσι ἀπαστράπτουσιν τῆς θείας ἀγαθότητος ἔμφα-
 σιν, δι' ἧς, ἐμβατεύων τῇ τῶν ὄντων μεγαλουργίᾳ, πρὸς τὴν γε-
 νέτην φέρει τε καὶ φέρεται τῶν ὄντων αἰτίαν τοὺς αὐτῶ διόλου
 ποιῶσαντας τὴν ὄλην ὄρμην τῆς ἐνούσης αὐτοῖς κατὰ φύσιν
 35 ἐφέσεως, μηδενὶ τῶν μετὰ τὴν αἰτίαν παντελῶς κρατουμένους),
 ὃν ἡμεῖς περιέποντες πάντων μὲν καθιστάμεθα τῶν πονηρῶν
 παθῶν πανδαμάτορες, μηδενὶ τῶν παρὰ φύσιν δουλούμενοι,
 πασῶν δὲ τῶν θείων ἀναδεικνύμεθα πράκτορες ἀρετῶν, παντὶ
 δηλονότι καλῶ τὸ κατὰ τὴν ὄλην αἴσχος τῆς ψυχῆς πρὸς κάλ-
 40 λος πνευματικὸν ἀποξέοντες· ἔνθα γὰρ λόγος κρατεῖ, τὸ κατ'
 αἰσθησὶν πέφυκεν ἀπογίνεσθαι κράτος, ἐν ᾧ τῆς ἀμαρτίας πέ-
 φურταί πως ἢ δύναμις, πρὸς οἶκτον τῆς συγγενοῦς καθ' ὑπό-
 στασιν σαρκὸς τὴν ψυχὴν δι' ἡδονῆς ὑποσύρουσα, καθ' ἣν, ὡς
 ἔργον αὐτῇ φυσικὸν ἐγχειρίσασα τὴν ἐμπαθῆ καὶ καθ' ἡδονὴν
 45 τῆς σαρκὸς ἐπιμέλειαν, ἀπάγει τῆς κατὰ φύσιν ζωῆς καὶ πείθει
 τῆς ἀνυποστάτου κακίας αὐτὴν γενέσθαι δημιουργόν· κακία γὰρ
 ἐστὶ ψυχῆς νοερᾶς ἢ λήθη τῶν κατὰ φύσιν καλῶν, ἥτις ἐκ τῆς
 περὶ τὴν σάρκα τε καὶ κόσμον ἐμπαθοῦς ἐπιγίνεται ~~σχέσεως~~, ἣν
 ἀφανίζει στρατηγῶν ὁ λόγος, καὶ κατ' ἐπιστήμην πνευματικὴν
 50 τὴν τε τοῦ κόσμου καὶ τῆς σαρκὸς διερευνώμενος γένεσιν τε
 καὶ φύσιν, καὶ πρὸς τὴν συγγενῆ τῶν νοητῶν τὴν ψυχὴν
 χώραν ἐλαύνων, πρὸς ἣν ὁ νόμος τῆς ἀμαρτίας οὐδεμίαν ποιεῖ-
 ται διάβασιν, οὐκ ἔχων καθάπερ γέφυραν πρὸς τὸν νοῦν διαβι-
 βάζουσιν αὐτὸν ἔτι τὴν αἰσθησὶν, διαλυθεῖσαν ἤδη πρὸς τὴν
 55 ψυχὴν κατὰ τὴν σχέσιν καὶ τοῖς αἰσθητοῖς ἐναπορριφεῖσαν θεά-
 μασιν, ὧν διαβάς τὴν σχέσιν καὶ τὴν φύσιν ὁ νοῦς παντελῶς
 οὐκ αἰσθάνεται—.

Τοῦτο, καθάπερ ἔφην, εἰδώς, δεῖν ᾧῆθην ἑτέραν τινὰ τῶ παρόντι λόγῳ τῆσδε τῆς συγγραφῆς δοῦναι βοήθειαν τὴν τῶν

ἀρετές, τὸν παίρνει γιὰ νὰ συμβιώσουν καὶ νὰ τὸν κάνει θεῖο ἄγαλμα πὺ νὰ μοιάζει τῇ δικῇ του ὠραιότητα καὶ νὰ μὴν τοῦ λείπει κατὰ χάρη κανένα ἀπὸ τὰ φυσικὰ προσόντα τῆς θεότητος (γιατὶ ὁ λόγος εἶναι τὸ ὄργανο πὺ συλλέγει μ' ἐπιστήμη τὴν ἐμφάνεια τῆς θείας ἀγαθότητος πὺ ἀστράφτει νοητὰ στὰ ὄντα, καὶ μ' αὐτὴν βαδίζοντας τὸ μεγαλουργημα τῆς δημιουργίας ὁδηγεῖ καὶ κατευθύνεται στὴ δημιουργὸ αἰτία τῶν ὄντων ἐκείνους πὺ μετέτρεψαν πλήρως ὄλη τὴν ὄρμη τοῦ πόθου πὺ ὑπάρχει στὴ φύση τους, χωρὶς νὰ τοὺς ἐμποδίζει κανένα ἀπὸ τὰ κάτω ἀπὸ τὴν αἰτία). Αὐτὸ τὸ λόγο ἐμεῖς φροντίζοντας γινόμεσθε δαμαστὲς ὄλων τῶν πονηρῶν παθῶν, χωρὶς νὰ ὑποδουλωνόμαστε σὲ κανένα παρὰ φύση, ἀλλὰ ἀναδεικνυόμεσθε ἐκτελεστὲς ὄλων τῶν θείων ἀρετῶν, ἐξαλείφοντας δηλαδὴ μὲ κάθε καλὸ τὸ ὑλικὸ αἴσχος τῆς ψυχῆς πρὸς ἀνάδειξη τῆς πνευματικῆς ὁμορφιάς της. Γιατὶ, ὅπου κυβερνᾷ ὁ λόγος εἶναι φυσικὸ νὰ παραλύει ἢ δύναμη τῆς αἴσθησης, στὴν ὁποία ἀναμιγνύεται κατὰ κάποιον τρόπο ἢ δύναμη τῆς ἀμαρτίας, παρασύροντας μὲ τὴν ἡδονὴ τὴν ψυχὴ στὸν οἶκτο γιὰ τὴ συγγενή της κατὰ τὴν ὑπόστασή της σάρκα, καὶ τότε, ἀναθέτοντας στὴν ψυχὴ σὰν φυσικὸ τῆς ἔργο τὴν ὄλο πάθη καὶ ἡδονὴ ἐπιμέλεια τῆς σάρκας, τὴν ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν σύμφωνη μὲ τὴ φύση τῆς ζωῆ καὶ τὴν πείθει νὰ γίνεῖ δημιουργὸς τῆς ἀνυπόστατης κακίας. Γιατὶ ἀσφαλῶς εἶναι κακία τῆς νοερῆς ψυχῆς ἢ λήθη τῶν σύμφωνων μὲ τὴν φύση τῆς καλῶν, πὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἐμπαθῆ σχέση πρὸς τὴ σάρκα καὶ τὸν κόσμον καὶ πὺ τὴν ἀφανίζει ὅταν κυβερνᾷ ὁ λόγος καὶ διερευνᾷ μὲ πνευματικὴ ἐπιστήμη τὴν γένεση καὶ τὴ φύση τοῦ κόσμου καὶ τῆς σάρκας καὶ κατευθύνει τὴν ψυχὴ στὴ συγγενῆ τῆς χώρα τῶν νοητῶν, στὴν ὁποία δὲν ἔχει καμμιά πρόσβαση ὁ νόμος τῆς ἀμαρτίας, ἐπειδὴ δὲν ἐξακολουθεῖ νὰ ἔχει τὴν αἴσθησιν σὰ γέφυρα πὺ μεταφέρει στὸ νοῦ, ἔχοντας ἀποσυσχετιστεῖ ἀπὸ τὴν ψυχὴ καὶ ἐναπορριφθεῖ στὰ αἰσθητὰ θεάματα, πὺ ὁ νοῦς δὲν αἰσθάνεται καθόλου ὅτι ἔχει ξεπεράσει τὴν σχέση καὶ τὴ φύση.

Γνωρίζοντας λοιπὸν, ὅπως εἶπα, αὐτό, νόμισα ὅτι ἔπρεπε νὰ προσφέρω στὸν παρόντα λόγο τῆς συγγραφῆς κάποια ἄλλη βοή-

60 παρατεθέντων ἐν τοῖς μετωπίοις σχολίων γραφήν, αὐτόν τε πρὸς κάλλος συμπληροῦσαν τὸν λόγον καὶ τοῖς ἐντευζομένοις ἡδυτέραν τὴν ἐν τοῖς νοήμασι παρεχομένην ἐστίασιν καὶ πάσης ἀπλῶς γινομένην τῆς ἐμφερομένης τῇ συγγραφῇ διανοίας σαφήνειαν. Μετὰ γὰρ τὴν ἔκδοσιν ἀναγνοὺς τὴν ὄλην πραγματείαν, 65 εὐρών τέ τινας μὲν τόπους δεομένους σαφηνείας, τινὰς δὲ προσθήκης διανοίας, καὶ ἄλλους μετρίας τινὸς ἐπὶ τῷ κειμένῳ κατὰ τὴν ἔκδοσιν ἐπενθυμήσεως, ταύτην ἐποίησάμην, ὡς ἔφην, τὴν τῶν σχολίων γραφήν, ἀρμόσας ἐκάστῳ τόπῳ τὸ προσῆκον ἐνθύμημα.

70 Διὸ παρακαλῶ πάντα τοὺς ἐντευζομένους ἢ καὶ μεταγράψοντας καὶ τὴν τῶν σχολίων ἔξωθεν ἀναγνῶναι καὶ παραθέσθαι γραφήν κατὰ τὴν ἐκάστου σημείωσιν, ἴν' ἄρτιος ἦ κατὰ πάντα τρόπον ὁ λόγος, μηδενὶ παρημελημένῳ παντελῶς κολοβούμενος.

ΣΧΟΛΙΑ

1. Σχόλια λέγονται τὰ λαμβανόμενα ἐκ τῆς Γραφῆς καὶ εὐρισκόμενα τρόπῳ τινὶ ἔξωθεν τοῦ βιβλίου ὡς προμετωπίδες, ὧν ἢ ἐκθεσις ἔχει ἐσωτερικὴν συνάφειαν. Ἰδίᾳ δὲ σχόλια 5 λέγεται ἢ ὑμνολογία, τουτέστιν οἱ ἐπίσημοι λόγοι.
2. Ἐπίσημον ρητορείαν φησὶ τὴν δημιουργηθεῖσαν μᾶλλον ἐκ τῆς τέχνης, παρὰ ἐκ τῆς φύσεως.
3. Ἐπεὶ ὁ λόγος διαφθείρεται ὑπὸ τῆς αἰσθήσεως, ὑφέλκει τὴν ψυχὴν ἐκ τῆς συγγενοῦς αὐτῆς σαρκὸς ὅση δυνάμει καὶ ποιεῖ 10 αὐτὴν οἰκείαν τῷ Θεῷ. Ἡ ψυχὴ λέγεται ὅτι συγγενῆς ἐστὶ τῆς σαρκὸς δυοὶ τρόποις· ἢ ὡς συναποτελεοῦσα ἢ ψυχὴ μετὰ τῆς σαρκὸς μίαν ὑπόστασιν ἢ ὡς δεικνύουσα ἀνυπακοὴν τῷ λόγῳ καὶ συνδεομένη μετὰ τῆς σαρκὸς μέσῳ τῆς αἰσθήσεως.
- 15 4. Δυνάμιν φησὶ αὐτόν τὸν θεῖον φωτισμόν, ἥτις αἰεὶ, ὡς τὸ φῶς τοῖς ὀφθαλμοῖς, παροῦσά ἐστὶ τῷ λόγῳ, διδάσκουσα τὴν

θεια, τῆ γραφῆ τῶν σχολίων πού παρατέθηκαν στὶς προμετωπίδες, πὸ συμπληρώνει τὴν ὁμορφιὰ τοῦ ἰδίου τοῦ λόγου καὶ παρέχει στοὺς ἀναγνῶστες τῆς γλυκύτερο τὸ πνευματικὸ τραπέζι, καὶ γενικὰ συντελεῖ στὴ σαφήνεια τοῦ νοήματος πὸ ἔχει ἡ συγγραφή. Ἀφοῦ δηλαδὴ διάβασα μετὰ τὴν ἔκδοσή τῆς ὅλη τὴν πραγματεία, ἔχοντας βρεῖ κάποια σημεῖα πὸ χρειάζονταν διευκρίνηση, κάποια πὸ εἶχαν ἀνάγκη ἀπὸ προσθήκες καὶ κάποια ἄλλα πὸ χρειάζονταν μιὰ σύντομη πρόσθετη ὑπόμνηση πάνω στὸ κείμενο κατὰ τὴν ἀντιγραφή, ἔγραψα, ὅπως εἶπα, τὰ σχόλια, βάζοντας τὴν κατάλληλη ὑπόμνηση στὸ σημεῖο πὸ ἔπρεπε.

Γι' αὐτὸ παρακαλῶ ὅλους τοὺς ἀναγνῶστες κι ὅποιους θὰ ἀντιγράψουν τὸ ἔργο νὰ διαβάσουν καὶ νὰ παραθέσουν καὶ τὴ γραφῆ τῶν σχολίων κατὰ τὴ σημείωση καθενὸς, γιὰ ν' ἀποκτήσει ὁ λόγος τὴν ἀρτιότητά του μὲ κάθε τρόπο καὶ νὰ μὴν κολοβώνεται καθόλου μὲ κάποιο σημεῖο παραμελημένο.

ΣΧΟΛΙΑ

1. Σχόλια λέγονται ὅσα εἶναι, κατὰ κάποιο τρόπο, ἔξω ἀπὸ τὸ βιβλίον, ὡς προμετωπίδες, λαμβάνονται ἀπὸ τὴν ἁγία Γραφή καὶ ἡ ἔκθεσή τους ἔχει ἐσωτερικὴ συνάφεια. Ἰδιαιτέρως ὁμως σχόλια λέγεται ἡ ὑμνολογία (σεμνολογία), δηλαδὴ οἱ ἐπίσημοι λόγοι.
2. Ἐπίσημη ρητορεία λέει ἐκείνη πὸ δημιουργήθηκε ἀπὸ τὴν τέχνη μᾶλλον, παρὰ ἀπὸ τὴ φύση.
3. Ἐπειδὴ ὁ λόγος διαφθείρεται ἀπὸ τὴν αἴσθηση, ὑφέλκει τὴν ψυχὴ ἀπὸ τὴν συγγενῆ τῆς σάρκα μὲ ὅση δύναμη ἔχει καὶ τὴν κάνει οἰκεία τοῦ Θεοῦ. Ἡ ψυχὴ λέγεται ὅτι εἶναι συγγενὴς μὲ τὴ σάρκα μὲ δύο τρόπους· ἢ ἐπειδὴ ἡ ψυχὴ καὶ ἡ σάρκα συναποτελοῦν μιὰ ὑπόσταση, ἢ ἐπειδὴ συνδέεται μὲ τὴ σάρκα μέσω τῆς αἴσθησης, ἐφόσον δείχνει ἀνυπακοὴ στὸ λόγο.
4. Δύναμη λέει τὸν ἴδιο τὸν Θεῖο φωτισμό, πὸ πάντοτε, ὅπως τὸ φῶς στὰ μάτια, εἶναι παρούσα στὸ λόγο καὶ διδάσκει

ψυχὴν τὰς φυσικὰς ἀρετὰς καὶ ἀνακαλοῦσα αὐτὴν διὰ τῆς σαρκικῆς ἐπιθυμίας.

5. Ὁ νόμος τῆς ἀμαρτίας ἐστὶ ἡ ἐμπαθὴς διάθεσις τῆς ψυχῆς
20 πρὸς τὴν ὄλην, τουτέστι πρὸς τὰ σωματικά.
6. Γέφυρα τῆς ψυχῆς ἐστὶ ἡ αἴσθησις ἢ ἀποχωρισμένη τῶν αἰσθητῶν, δι' ἧς αὐτὴ ἀναβαίνει τῷ λόγῳ, διὰ τοῦ λόγου τῷ διανοίᾳ καὶ διὰ τῆς διανοίας τῷ Θεῷ.
7. Ἐντενξομένους φησὶ τοὺς προσηλωμένους εἰς τὰς σπουδὰς
25 τῆς πνευματικῆς φιλοσοφίας.
8. Πραγματείαν λέγει ἅπαντα τὰ ἐρωτήματα τοῦ Θαλασσίου, εἰς ἃ, ἀπαντῶν κατὰ σειρὰν, παρέθεσε ἐκάστην τῶν ἀπαντήσεων, τουτέστι τὰ σχόλια, εἰς ἐκάστην ἔκθεσιν, ὅπερ ἔδειξε πᾶσι τοῖς ἀναγνώσταις καὶ ἀντιγραφοῖς ὅτι ποιεῖ τὸ βιβλίον τοῦτο.
30
9. Σαφήνειαν λέγει, ὡς οἶμαι, τὸν ἐρμηνευτικὸν τρόπον τῆς ἐκθέσεως· προσθήκην ὄχι μόνον ἅπερ ὁ Θαλάσσιος προβάλλει ἐκ τῆς Γραφῆς, ἀλλὰ καὶ ὅσα ἔτι προστίθησι καὶ ἐρμηνεύει ὁ ἴδιος· ὑπενθύμισις ὑπάρχει ἔνθα μετ' ἐξαιρέτου σαφηνείας καὶ τῷ τρόπῳ τῆς ἐκθέσεως εἰσάγει ὑψηλοτάτας
35 ἐννοίας.

τὴν ψυχὴν τὶς φυσικὰς ἀρετὰς καὶ τὴν ἀνακαλεῖ ἀπὸ τὴν σαρκικὴ ἐπιθυμία.

5. Ὁ νόμος τῆς ἁμαρτίας εἶναι ἡ ἐμπαθὴς διάθεσις τῆς ψυχῆς πρὸς τὴν ὕλην, δηλαδὴ πρὸς τὰ σωματικά.
6. Γέφυρα τῆς ψυχῆς εἶναι ἡ αἴσθησις ἀποχωρισμένη ἀπὸ τὰ αἰσθητά, πὺ μὲσω τῆς ἀνεβαίνει στὸ λόγο, ἀπὸ τὸ λόγο στὴ διάνοια καὶ ἀπὸ τὴ διάνοια στὸ Θεό.
7. Ἀναγνώστες (ἐντευξομένους) λέει ἐκείνους πὺ εἶναι ἀφοσιωμένοι σὲ σπουδὰς τῆς πνευματικῆς φιλοσοφίας.
8. Πραγματεία ὀνομάζει ὅλα τὰ ἐρωτήματα τοῦ Θαλασσίου, στὰ ὁποῖα, ἀπαντῶντας μὲ τὴ σειρά, παρέθεσε κάθε μία ἀπὸ τὶς ἀπαντήσεις, δηλαδὴ τὰ σχόλια, σὲ κάθε μία ἔκθεσι, καὶ τοῦτο ἔδειξε σὲ ὅλους τοὺς ἀναγνώστες καὶ τοὺς ἀντιγραφεῖς ὅτι κάνει τὸ βιβλίον αὐτό.
9. Διευκρινήσεις (σαφήνεια) λέει, ὅπως νομίζω, τὸν ἐξηγητικὸν τρόπο τῆς ἔκθεσις· προσθήκη ὅχι μόνον αὐτὰ πὺ προβάλλει ὁ Θαλάσσιος ἀπὸ τὴ Γραφή, ἀλλὰ καὶ ὅσα προσθέτει καὶ ἐξηγεῖ ὁ ἴδιος· ὑπόμνησις (ὑπενθύμισις) ὑπάρχει ὅπου μὲ ἐξαιρετικὴ σαφήνεια καὶ μὲ τὸν τρόπο τῆς ἔκθεσις εἰσάγει ὑψηλότερες σκέψεις¹.

1. Τὰ σχόλια αὐτὰ ὡς καὶ ἄλλα πολλὰ δὲν ὑπάρχουν στὸ ἑλληνικὸ πρωτότυπο· προσπαθήσαμε καὶ τὰ ἀποδώσαμε ἀπὸ τὸ ἀντίστοιχο λατινικόν, γιὰ νὰ εἶναι πληρέστερη ἡ ἔκδοσις.

ΠΡΟΣ ΘΑΛΛΑΣΣΙΟΝ
ΟΣΙΩΤΑΤΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΝ ΚΑΙ ΗΓΟΥΜΕΝΟΝ
ΠΕΡΙ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΑΠΟΡΩΝ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΓΡΑΦΗΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τῷ ὀσιωτάτῳ δούλῳ τοῦ Θεοῦ
κυρίῳ Θαλασσίῳ
πρεσβυτέρῳ καὶ ἡγουμένῳ
Μάξιμος ταπεινὸς μονάζων
χαίρειν

Τῆς σαρκὸς κατὰ τὴν σχέσιν λογικῶς τὴν ψυχὴν ἀποχωρί-
σας καὶ τῆς αἰσθήσεως ὀλικῶς διὰ τοῦ πνεύματος ἐκσπάσας τὸν
νοῦν, ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, τὴν μὲν ἀρετῶν κατέστησας μητέρα
πολύγονον, τὸν δὲ θείας πηγὴν ἀένναον ἀπέδειξας γνώσεως, εἰς
5 χρῆσιν μόνον τῆς τῶν κρειττόνων οἰκονομίας τὴν πρὸς τὴν σάρ-
κα τῆς ψυχῆς συζυγίαν ποιησάμενος καὶ πρὸς κατανόησιν τῆς
τῶν ὀρωμένων μεγαλουργίας ὄργανον κεκτημένος τὴν αἴσθησιν,
τὴν μὲν πρακτικῶς διὰ τοῦ ἦθους πρὸς εἶδος τυπούμενον τὸ κατ'
ἀρετὴν τῆς ψυχῆς δεχομένην κλέος καὶ τοῖς ἔξω προφαίνουσαν,
10 ἵν' ἔχωμεν ἀρετῆς εἰκόνα, πρὸς μίμησιν προβεβλημένον, τὸν
ὑμέτερον βίον, τὴν δέ, τοῖς τῶν ὀρωμένων σχήμασι τοὺς λόγους
τῶν νοητῶν συμβολικῶς ἐγχαράττουσαν καὶ δι' αὐτῶν πρὸς τὴν
ἀπλότητα τῶν νοητῶν θεαμάτων τὸν νοῦν ἀναβιβάζουσαν, πά-
σης καθαρῶς ἀπολυθέντα τῆς ἐν τοῖς ὀρωμένοις ποικιλίας τε
15 καὶ συνθέσεως, ἵν' ἔχωμεν ἀληθείας ὁδὸν ἀπλανῆ τὴν ὑμέτεραν
γνώσιν τῆς πρὸς τὰ νοητὰ διαβάσεως.

Ἐντεῦθεν, μετὰ τὴν τελείαν τῆς πρὸς αἴσθησίν τε καὶ σάρ-

ΠΡΟΣ ΘΑΛΑΣΣΙΟ
ΤΟΝ ΟΣΙΟΤΑΤΟ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟ ΚΑΙ ΗΓΟΥΜΕΝΟ
ΓΙΑ ΔΙΑΦΟΡΑ ΔΥΣΚΟΛΑ ΧΩΡΙΑ
ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΓΡΑΦΗΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στὸν ὀσιώτατο δοῦλο τοῦ Θεοῦ
κύριο Θαλάσσιο
πρεσβύτερο καὶ ἡγούμενο
χαιρετίσματα
ἀπὸ τὸν ταπεινὸ μοναχὸ Μάξιμο

Χωρίζοντας λογικὰ τὴν ψυχὴ ἀπὸ τὴ σχέσηη της μὲ τὴ σάρκα, ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, κι ἀποσπώντας μὲ τὴ βοήθεια τοῦ πνεύματος ἐξ ὀλοκλήρου τὸ νοῦ ἀπὸ τὴν αἴσθησι, ἔκανες τὴν ψυχὴ μητέρα πολυγόνιμη ἀρετῶν καὶ ἔδειξες τὸ νοῦ ἀέναη πηγὴ θείας γνώσης, ἔχοντας κάμει τὴ σύζευξι τῆς ψυχῆς μόνο γιὰ τὴ χρῆσι τῆς οἰκονομίας τῶν καλύτερων καὶ χρησιμοποιώντας τὴν αἴσθησι ὡς ὄργανο γιὰ τὴν κατανόησι τῆς μεγαλουργίας τοῦ ὀρατοῦ κόσμου. Ἡ πρώτη δέχεται τὴν ἀπὸ τὴς ἀρετῆς δόξα τῆς ψυχῆς ποὺ διαμορφώνεται πρακτικὰ μὲ τὴν συμπεριφορὰ καὶ ποὺ ἀκτινοβολεῖ στοὺς ἔξω, γιὰ νὰ ἔχομε εἰκόνα τῆς ἀρετῆς ποὺ προβάλλεται πρὸς μίμησι τὸ δικό σου βίον, ἐνῶ ἡ δευτέρη χαράζει συμβολικὰ τοὺς λόγους τῶν νοητῶν πάνω στὰ σχήματα ὄσων βλέπομε καὶ μὲ αὐτὰ ἀνεβάζει τὸ νοῦ στὴν ἀπλότητα τῶν νοητῶν θεαμάτων, ἀπαλλαγμένο τελείως ἀπὸ κάθε ποικιλία καὶ σύνθεσι τῶν ὀρατῶν, γιὰ νὰ ἔχομε τὴ γνώσι σου ἀλάθευτη ὁδὸ τῆς ἀληθείας γιὰ τὸ πέρασμα πρὸς τὰ νοητὰ.

Ἔτσι, μετὰ τὴν τέλεια ἀπάρνησι τῆς πιστῆς προσκόλλησις

κα σχετικῆς προσπαθείας ἀπόθεσιν, τῷ ἄπειρῳ πελάγει τῶν
 λογίων τοῦ Πνεύματος μετ' ἐπιστήμης κατὰ νοῦν εὐτόνως δια-
 20 νηχόμενος, ἐρευνᾷς μετὰ τοῦ Πνεύματος τὰ βάθη τοῦ Πνεύμα-
 τος, παρ' οὗ δεξάμενος τὴν τῶν κεκρυμμένων μυστηρίων φανέ-
 ρωσιν, διὰ πολλήν, ὡς ἔοικεν, ταπεινοφροσύνην, πολλῶν τῆς
 ἀγίας Γραφῆς ἀπορουμένων κεφαλαίων χάρτην πληρώσας
 ἀπέστειλας, ζητῶν καὶ παρ' ἐμοῦ, τοῦ πάσης ἀρετῆς ἐρήμου
 25 καὶ γνώσεως, ἐκάστου κεφαλαίου κατὰ τὴν ἀναγωγικὴν θεω-
 ρίαν τὴν ἀπόκρισιν ἔγγραφον.

Ὅν δεξάμενος καὶ ἀναγνούς, καταπλαγεῖς καὶ νοῦν καὶ
 ἀκοὴν καὶ διάνοιαν, ἤτουν ὑμᾶς ἐκλυπαρῶν περὶ τούτου συγ-
 γνώμην τῆς παραιτήσεως, μόλις εἶναι λέγων προσιτὰ τὰ ζητού-
 30 μενα καὶ τοῖς ἄγαν ἐπὶ πλεῖστον ἐν θεωρίᾳ διαβεβηκόσι καὶ
 περὶ τὸ τέλος ποῦ τῆς ὑψηλοτάτης καὶ ἀνεφίκτου τοῖς ἄλλοις
 ἐφθακόσι γνώσεως, μὴ ὅτι γε ἐμοὶ τῷ κατὰ γῆν ἐρριμένῳ καὶ
 κατὰ τὸν ὄφιν ἄλλην, ὡς ἡ παλαιὰ κατάρρα, μετὰ τὴν γῆν τῶν
 παθῶν βρῶσιν οὐκ ἔχοντι καὶ σκώληκος δίκην ἰλυσπωμένῳ
 35 τῇ σήψει τῶν ἡδονῶν. Καὶ τοῦτο πολλάκις καὶ ἐπὶ πολὺ ποιή-
 σας, ὡς εὔρον μὴ δεχομένους ὑμᾶς τὴν ἐμὴν περὶ τούτου παρά-
 κλησιν, δείσας μὴ τι πάθη τὸ χρῆμα τῆς ἀγάπης, καθ' ἣν ἀλλή-
 λοις συγκραθέντες μίαν ἔχομεν ψυχὴν, κἂν δύο σώματα φέρω-
 μεν, εἰς πρόφασιν ἀπειθείας, ὡς εἰκός, νομισθείσης ὑμῖν τῆς
 40 ἐμῆς παραιτήσεως, κατετόλμησα καὶ μὴ θέλων τῶν ὑπὲρ δύνα-
 μιν, κατηγορηθῆναι μᾶλλον προπέτειαν καὶ γελαῖσθαι κρεῖττον
 ἡγούμενος παρὰ τῶν βουλομένων ἢ τὴν ἀγάπην κατὰ τι δέξα-
 σθαι σάλον ἔχουσι τιμιώτερον, μᾶλλον δὲ τῷ Θεῷ προσφιλέ-
 στερον, ὡς τοὺς διηρημένους εἰς ἐν συναγούσης καὶ μίαν ἐν τοῖς
 45 πολλοῖς ἢ τοῖς πᾶσιν ἀστασίατον κατὰ τὴν γνώμην δημιουργῆ-
 σαι δυναμένης ταυτότητα.

Καί μοι σύγγνωθι πρῶτος αὐτός, τίμιε πάτερ, τῆς ἐγχειρή-

πρὸς τὴν αἴσθησι καὶ τὴ σάρκα, κολυμπώντας με τὸ νοῦ σου με δύναμη καὶ με γνώση μέσα στὸ ἀπέραντο πέλαγος τῶν λόγων τοῦ Πνεύματος, ἐρευνᾷς με τὴ χάρι τοῦ Πνεύματος τὰ βάθη τοῦ σώματος, ἀπὸ τὸ ὁποῖο, ἀφοῦ δέχτηκες ἐξαιτίας τῆς πολλῆς, ὅπως φαίνεται, ταπεινοφροσύνης σου τὴ φανέρωση τῶν κρυμμένων μυστηρίων καὶ συμπλήρωσες ἓνα κατάλογο με πολλὰ δύσκολα θέματα τῆς ἁγίας Γραφῆς, μοῦ τὸν ἔστειλες καὶ ζητᾷς κι ἀπὸ ἐμένα, πὺ εἶμαι γυμνὸς ἀπὸ κάθε ἀρετὴ καὶ γνώση, νὰ σοῦ δώσω γραπτὴ ἀπόκριση γιὰ κάθε θέμα σύμφωνα με τὴν ἀλληγορικὴ ἔρμηνεία.

Ἄφοῦ ἔλαβα τὸν κατάλογο καὶ τὸν διάβασα νιώθοντας κατάπληξη καὶ στὸ νοῦ καὶ στὴν ἀκοή καὶ στὴν σκέψη, σοῦ ζητοῦσα καὶ σ' ἐκλιπαροῦσα νὰ μοῦ ἐπιτρέψεις νὰ παραιτηθῶ ἀπὸ τὸ ἐγχείρημα, λέγοντάς σου ὅτι ὅσα μοῦ ζητοῦσες μόλις πὺ μπορούσαν νὰ τὰ προσεγγίσουν ἀκόμα κι ὅσοι ἦταν πάρα πολὺ προχωρημένοι στὴ θεωρία κι εἶχαν φτάσει πρὸς τὸ τέλος τῆς ὑπερτατης κι ἀνέφικτης γιὰ τοὺς ἄλλους γνώσης, κι ὄχι ἐγὼ πὺ σέρνομαι στὴ γῆ καὶ ὅπως τὸ φίδι, σύμφωνα με τὴν παλιὰ κατάρα¹, πέρα ἀπὸ τὴ γῆ τῶν παθῶν δὲν ἔχω ἄλλη τροφή καὶ ὅμοια με τὸ σκουλήκι κυλιέμαι στὴ σαπίλα τῶν ἡδονῶν. Καὶ ἀφοῦ ἐπανέλαβα καὶ παρέτεινα πολὺ τὴν παράκλησή μου, ὅταν συνάντησα τὴν ἄρνησή σου σ' αὐτό, φοβούμενος νὰ μὴ πάθει κάτι ἢ ἀγάπη, πὺ μᾶς ἔνωσε τοὺς δύο ἔτσι, ὥστε νὰ ἔχομε μιὰ ψυχὴ ἔστω κι ἂν ἔχομε δυὸ σώματα, με τὴν ὑπόνοια ὅτι ἢ παραίτησή μου ἀποτελοῦσε πρόφαση ἀνυπακοῆς, ἀποτόλμησα καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλω νὰ καταπιαστῶ με τὰ πάνω ἀπὸ τὴ δύναμή μου, θεωρώντας καλύτερο νὰ κατηγορηθῶ γιὰ θρασύτητα καὶ νὰ περιγελασθῶ ἀπὸ ὅσους θὰ τὸ ἠθελαν, παρὰ νὰ δεχτεῖ τὸν παραμικρὸ κλονισμό καὶ τὴ μείωση ἢ ἀγάπη, ἀπὸ τὴν ὁποία, γιὰ ὅσους ἔχουν νοῦ, δὲν ὑπάρχει, μετὰ ἀπὸ τὸ Θεό, τίποτε πολυτιμότερο, ἢ καλύτερα δὲν ὑπάρχει προσφιλέστερο στὸ Θεό, ἀφοῦ ἐνώνει ὅσους εἶναι χωρισμένοι καὶ μπορεῖ νὰ δημιουργήσει σὲ πολλοὺς ἢ καὶ σὲ ὅλους μιὰ χωρὶς ἀντιθέσεις ταυτότητα γνώμης.

Συγχώρεσέ με πρῶτος ἐσύ, πατέρα μου τιμημένε, γιὰ τὸ τόλ-

σεως, καὶ τοὺς ἄλλους αἶτει προπετείας ἀφίεσθαί με, καὶ ἰλεώ-
 μοι τὸν Θεὸν ταῖς εὐχαῖς κατάστησον καὶ τῶν λεγομένων συλ-
 50 λήπτορα, μᾶλλον δὲ τῆς ὄλης καὶ ὀρθῆς γενέσθαι περὶ ἐκάστου
 κεφαλαίου χορηγὸν ἀποκρίσεως· παρ' αὐτοῦ γάρ «ἐστὶ πᾶσα
 δόσις ἀγαθὴ καὶ πᾶν δῶρημα τέλειον» ὡς πηγῆς καὶ Πατρὸς
 τῶν ἀναλόγως τοῖς ἀξίοις χορηγουμένων πασῶν φωτιστικῶν
 γνώσεών τε καὶ δυνάμεων. Ὑμῖν γὰρ θαρρῶν τὸ ὑμέτερον κα-
 55 τεδεξάμην ἐπίταγμα, τῆς εὐπειθείας μισθὸν ἐκδεχόμενος τὴν δι'
 ὑμῶν θείαν εὐμένειαν.

Ἐκαστον δὲ τῶν κεφαλαίων εἰρμῶ τε καὶ τάξει, καθὼς
 παρ' ὑμῶν ἐγράφη, προθείς, πρὸς ἔπος ποιήσομαι τὴν ἀπόκρι-
 σιν ὡς οἶόν τε σύντομον καὶ ὀριστικὴν, καθ' ὅσον οἶός τε ὦ καὶ
 60 τὴν πρὸς τὸ νοεῖν τε καὶ λέγειν εὐσεβῶς θεόθεν χορηγοῦμαι χά-
 ριν καὶ δύναμιν, ἵνα μὴ πλήθεια λόγων βαρῆσωμεν τῶν ἐντευ-
 ξομένων τὴν ἀκοήν, καὶ μάλιστα πρὸς ὑμᾶς γε τὸν λόγον ποιού-
 μενος τοὺς γνωστικούς ὄντως καὶ ἀκριβεῖς τῶν θείων θεάμο-
 νας καὶ τῶν παθῶν διαβάντας τὴν ὀχλησιν καὶ τὴν ὄλην παρελ-
 65 θόντας σχέσιν τῆς φύσεως καὶ τῶν καθηκόντων κεκτημένους
 τὸν λόγον ἡγεμόνα καὶ δικαστὴν δικαιοτάτον, καὶ τὸν νοῦν διὰ
 τῆς κατὰ τὸ κρεῖττον ἀνοησίας εἰς τὸν ἐνδότατον τῆς θείας
 ἀφθεγξίας καταστήσαντος τόπον, ἐνθα μόνης ἐστὶν ἀγνώστως
 εὐφροσύνης θείας ἀντιλαμβάνεσθαι, τὴν τῶν ἀξιουμένων αὐτῆς
 70 πεῖραν μόνην ἐχούσης τοῦ οἰκείου μεγέθους διδάσκαλον, καὶ
 διὰ τοῦτο μόνης χρῆζοντας μικρᾶς περὶ τῶν ζητουμένων ἐμφά-
 σεως προδεικτικῆς τοῦ παμφοῦς κάλλους τῶν ἐμφερομένων
 τοῖς θείοις λογίοις μυστικῶν θεαμάτων καὶ τῆς ἐπ' αὐτοῖς
 πνευματικῆς μεγαλονοίας, εἴπερ καὶ τοῦτο θεμιτὸν ἐμοὶ πρὸς
 75 ὑμᾶς εἰπεῖν, τοὺς «ἄλας» ἤδη «τῆς γῆς» καὶ «φῶς τοῦ κό-
 σμου», κατὰ τὸν κυριακὸν λόγον, διὰ τὸν πλοῦτον τῆς ἀρετῆς
 καὶ τὴν πολλὴν χύσιν τῆς γνώσεως γεγεννημένους καὶ τὴν ἐν ἄλ-
 λοις σηπεδόνα τῶν παθῶν τρόποις ἀρετῶν ἐκκαθαίροντας καὶ
 τὴν ἄγνοιαν, ψυχῆς ὑπάρχουσιν τύφλωσιν, τῷ τῆς γνώσεως
 80 φωτὶ καταυγάζοντας.

2. Ἰακ. 1,17.

3. Ματθ 5,13ε.

μημά μου καὶ παρακάλεσε καὶ τοὺς ἄλλους νὰ παραβλέψουν τὸ θράσος μου· ἐπίσης παρακάλεσε καὶ τὸ Θεὸ μὲ τὶς προσευχῆς σου νὰ μοῦ δείξει συμπάθεια καὶ νὰ γίνῃ βοηθός μου σὲ ὅσα λέγω ἢ καλύτερα νὰ μοῦ δώσει ὀλόκληρη καὶ σωστὴ τὴν ἀπόκριση γιὰ κάθε θέμα. Γιατὶ ἀπὸ αὐτὸν «προέρχεται ὁποιοδήποτε ἀγαθὸ μᾶς δίνεται σὰν δῶρο τέλειο»², ἀφοῦ εἶναι ἡ πηγὴ κι ὁ Πατέρας ὅλων τῶν φωτιστικῶν γνώσεων καὶ τῶν χαρισμάτων ποὺ χορηγοῦνται στοὺς ἄξιους ἀναλόγως. Ἐχοντας λοιπὸν θάρρος σὲ σένα δέχτηκα τὴν ἐντολή σου, προσδοκώντας μὲ τὴ μεσολάβησή σου ὡς ἀμοιβὴ τῆς ὑπακοῆς μου τῇ θεΐα εὐμένεια.

Παραθέτοντας καθένα ἀπὸ τὰ θέματα μὲ λογικὴ σειρὰ καὶ τάξη, ὅπως τὰ εἶχες κατατάξει, θὰ κάνω τὴν ἀπόκρισή μου κατὰ λέξη, ὅσο τὸ δυνατὸ πιὸ σύντομα καὶ συγκεκριμένα ὅσο μπορῶ ἐγὼ καὶ ὅσο μοῦ χορηγεῖται ἀπὸ τὸ Θεὸ ἡ χάρις καὶ ἡ δύναμις νὰ σκεφθῶ καὶ νὰ τὴ διατυπώσω μ' εὐσέβεια, γιὰ νὰ μὴ γεμίσω μὲ πλῆθος λόγων τὴν ἀκοὴ τῶν ἀναγνωστῶν, καὶ μάλιστα μιλώντας σ' ἐσᾶς τοὺς ἀληθινοὺς γνωστικοὺς καὶ θεατὲς τῶν θείων σ' ὅλητους τὴ λεπτομέρεια, σὲ σᾶς ποὺ ἔχετε ξεπεράσει τὴν ὀχλήση τῶν παθῶν κι ἔχετε ἀπαλλαγεῖ τελείως ἀπὸ τὴ σχέση μὲ τὴ φύση κι ἔχετε ἀποχτήσει τὸ λόγο ὁδηγὸ στὰ καθήκοντά σας καὶ δικαιοτάτο δικαστή, ποὺ ἔχετε ἐγκαταστήσει τὸ νοῦ μὲ τὴν καλὴ νοούμενη ἀνοησία στὸ βαθύτατο μυχὸ τῆς θεΐας ἀφθεγξίας, ὅπου μόνο μπορεῖ κανένας ν' ἀντιληφθεῖ μὲ ἄγνωστο τρόπο τὴ θεΐα εὐφροσύνη, ποὺ ἔχει δάσκαλο τῆς μεγαλοσύνης της μόνο τὴ βίωση ὅσων εἶναι ἄξιοί της· καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος ποὺ χρειάζεται ἓνα μικρὸ σημεῖο μόνο γιὰ τὰ ζητούμενα ἐνδεικτικὸ τῆς πάμφωτης ὁμορφιᾶς τῶν μυστικῶν θεαμάτων ποὺ περικλείονται στὰ θεΐα λόγια καὶ τῆς πνευματικῆς μεγαλοφροσύνης του. Ἄν μοῦ ἐπιτρέπεται νὰ πῶ καὶ τοῦτο σ' ἐσᾶς ποὺ ἔχετε γίνῃ ἤδη τὸ «ἄλας τῆς γῆς» καὶ τὸ «φῶς τοῦ κόσμου»³ σύμφωνα μὲ τὸν λόγο τοῦ Κυρίου ἐξαιτίας τοῦ πλούτου τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς μεγάλης διάχυσης τῆς γνώσης καὶ ποὺ καθαρίζετε τὴ σαπίλα τῶν παθῶν μὲ ἄλλες ἐκδηλώσεις ἀρετῶν καὶ καταυγάζετε μὲ τὸ φῶς τῆς γνώσης τὴν ἄγνοια, ποὺ εἶναι ἡ τύφλωση τῆς ψυχῆς.

Παρακαλῶ δὲ τοὺς ἀγιωτάτους ὑμᾶς καὶ πάντας τοὺς, ὡς εἰκός, ἐντευζομένους τῷδε τῷ γράμματι μὴ τοῦτο ὄρον ποιεῖσθαι τῆς τῶν κεφαλαίων πνευματικῆς ἐρμηνείας τὰ λεγόμενα παρ' ἐμοῦ (πολὸν γὰρ τῆς τῶν θείων λογίων ἀπολιμπάνομαι
85 διανοίας καὶ τῆς ἄλλων πρὸς τοῦτο χρήζω διδασκαλίας, ἀλλ' εἴ τι καὶ παρ' ἑαυτῶν ἢ παρ' ἄλλων ἐπιβαλεῖν ἢ μαθεῖν δυνηθεῖτε, μᾶλλον ἐκεῖνο δικαίως ἐγκρίνατε καὶ τῆς ὑψηλοτέρας καὶ ἀληθοῦς γένεθε διανοίας, ἧς ἔργον ἐστὶν ἡ τῆς καρδίας πληροφορία τῶν ἐφιεμένων τῆς τῶν ἀπορηθέντων πνευματι-
90 κῆς διαγνώσεως.

Ἵδατι γὰρ ὁ θεῖος ἔοικε λόγος, ὥσπερ φυτοῖς παντοδαποῖς καὶ βλαστήμασι καὶ διαφόροις ζώοις – τοῖς αὐτόν φημι τὸν λόγον ποτιζομένοις ἀνθρώποις – ἀναλόγως αὐτοῖς ἐκφαινόμενός τε γνωστικῶς καὶ πρακτικῶς διὰ τῶν ἀρετῶν ὡς καρπὸς προ-
95 δεικνύμενος κατὰ τὴν ἐν ἐκάστῳ ποιότητα τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσεως καὶ γινόμενος δι' ἄλλων ἄλλοις ἐπίδηλος· ἐνὶ γὰρ οὐδέποτε περιγράφεται καὶ μιᾶς ἐντὸς οὐκ ἀνέχεται διανοίας γενέσθαι διὰ τὴν φυσικὴν ἀπειρίαν κατάκλειστος.

Ἐπειδὴ δὲ περὶ τῶν διοχλούντων ἡμῖν παθῶν πρῶτον εἰ-
100 πεῖν ἐκελεύσατε, πόσα τε καὶ ποῖα τυγχάνει, καὶ ἐκ ποίας ἀρχῆς καὶ εἰς οἷον διὰ τῆς οἰκείας μεσότητος καταντᾶ πέρας, καὶ ποίας ἕκαστον δυνάμεως ψυχῆς ἢ μέλους σώματος ἐμφυόμενον πρὸς ἑαυτὸ ἀοράτως μορφοῖ τὸν νοῦν καὶ τὸ σῶμα ποιοῖ, βαφῆς δίκην, ὄλην διὰ τῶν λογισμῶν πρὸς τὴν ἀμαρτίαν χρῶσαν
105 τὴν ἀθλίαν ψυχὴν, τῆς τε προσηγορίας ἐκάστου τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐνέργειαν, τοὺς τε καιροὺς καὶ τὰ σχήματα καὶ τοὺς δι' αὐτῶν δόλους τῶν ἀκαθάρτων δαιμόνων καὶ τὰς ἀοράτους συμπλοκάς καὶ τὰς ὑποκρίσεις, καὶ πῶς δι' ἄλλων ἄλλα λεληθότως προβάλλονται καὶ ἐπ' ἄλλα δι' ἄλλων πιθανῶς ὑποσύρου-
110 σιν, τὰς τε λεπτότητας καὶ τὰς σμικρότητας καὶ τὰ μεγέθη καὶ τοὺς ὄγκους αὐτῶν, ὑφέσεις τε καὶ ἐφέσεις, ἐπαγωγὰς τε καὶ καταδρομάς, καὶ ὑποχωρήσεις καὶ συστολὰς ἐπιμονὰς τε καὶ

Παρακαλῶ ὁμως ἐσᾶς τοὺς ἀγιώτατους καὶ φυσικὰ ὄλους τοὺς ἀναγνῶστες τῆς συγγραφῆς αὐτῆς, νὰ μὴ τὴ θεωρήσετε κανόνα τῆς πνευματικῆς ἐρμηνείας τῶν θεμάτων αὐτῶν ἀπὸ ἑμένα, γιατί βρίσκομαι πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὸ νόημα τῶν θείων λόγων καὶ χρειάζομαι ὡς πρὸς αὐτὸ τὴ διδασκαλία ἄλλων. Ἄλλὰ ἂν μπορέσετε μόνοι σας ἢ κι ἀπὸ ἄλλους νὰ σκεφτεῖτε ἢ νὰ μάθετε κάτι, αὐτὸ μᾶλλον νὰ ἐγκρίνετε καὶ νὰ φτάσετε στὴν ὑψηλότερη καὶ ἀληθινὴ σκέψη, πὺ ἔργο της εἶναι ἡ πληροφορία τῆς καρδιᾶς ὄσων ἐπιθυμοῦν τὴν πνευματικὴ διαλεύκανση γιὰ ὄσα προκάλεσαν τὴν ἀπορία τους.

Γιατὶ ὁ θεῖος λόγος μοιάζει μὲ τὸ νερό, πὺ σὰν σὲ κάθε λογῆς φυτὰ καὶ γεννήματα καὶ διάφορα ζῶα –ἐννοῶ τοὺς ἀνθρώπους πὺ πίνουν ἀπὸ τὸ λόγο– ἐκδηλώνεται καὶ αὐτὸς ἀναλόγως στὸν καθένα γνωστικὰ καὶ προβάλλει πρακτικὰ μὲ τὴν ἀρετὴ σὰν καρπὸς ἀνάλογα μὲ τὴν ποιότητα τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσης καθενὸς καὶ γίνεται φανερὸς σὲ ἄλλους μὲ ἄλλα γνωρίσματα. Γιατὶ ποτέ δὲν περιορίζεται σὲ ἓνα καὶ δὲν ἀνέχεται ἐξαιτίας τῆς φυσικῆς ἀπεραντοσύνης του νὰ κατακλειστεῖ μέσα σὲ μιὰ διάνοια.

Μοῦ ζητήσατε νὰ σᾶς μιλήσω πρῶτα γιὰ τὰ πάθη πὺ μᾶς ἐνοχλοῦν ὡς ἐξῆς: πόσα εἶναι καὶ τί εἶναι τὸ καθένα· ποιά εἶναι ἡ ἀρχὴ του καὶ σὲ ποιὸ τέλος καταλήγει μὲ τὸ ἀντίστοιχο μέσο του καὶ σὲ ποιά δύναμη τῆς ψυχῆς ἢ σὲ ποιὸ μέλος τοῦ σώματος φυτεμένο διαμορφώνει ἀόρατα τὸ νοῦ σύμφωνα μὲ τὸν ἑαυτό του κι ἀποτελεῖ τὸ σῶμα, χρωματίζοντας μὲ τοὺς λογισμούς, ὄπως ἡ βαφή, ὄλη τὴν ἄθλια ψυχὴ μὲ τὸ χρῶμα τῆς ἁμαρτίας· νὰ σᾶς πῶ τὸ νόημα τοῦ ὀνόματος καθενὸς καὶ τὴν ἐνέργειά του, τὸ πότε καὶ τὸ πῶς ἐμφανίζεται καὶ τοὺς δόλους πὺ μ' αὐτὰ ὑφαίνουν οἱ ἀκάθαρτοι δαίμονες, τίς ἀόρατες συγκρούσεις καὶ τίς ὑποκρίσεις καὶ πῶς χωρὶς νὰ γίνουν ἀντιληπτὰ τὸ ἓνα προβάλλει μὲ τὴ μορφή τοῦ ἄλλου καὶ καθένα παρασύρει στὸν ἑαυτό του μέσω κάποιου ἄλλου· νὰ πῶ πόσο λεπτὰ καὶ μικρὰ εἶναι, ἀλλὰ καὶ πόσο μεγάλα καὶ ὄγκώδη, τίς μειώσεις καὶ τίς ἐντάσεις τους, τίς ἐπιθέσεις καὶ τίς καταδρομὲς καὶ τίς συστολὲς τους, τὴν ἐπιμονὴ καὶ

προσεδρείας ταχυτέρας ἢ βραδυτέρας, καὶ οἷον τὰς ὡς ἐν δικα-
 τηρίῳ πρὸς τὴν ψυχὴν δικαιολογίας καὶ τὰς δῆθεν κατὰ διά-
 115 νοιαν γινομένας ψήφους, τὰς τε φαινομένας ἥττας ἢ νίκας, τίς τε
 ἢ ἐφ' ἐκάστῳ διάθεσις καὶ διὰ ποίαν αἰτίαν ἐν ἢ πολλὰ πάθη τῇ
 ψυχῇ συγχωροῦνται προσβάλειν καὶ τοῦτο ἢ καθ' ἑαυτοῦς ἢ
 σὺν ἀλλήλοις, καὶ ποίῳ λόγῳ συναναφέρουσιν ἑαυτοῖς ἀχρόνως
 τὰς οἰκείας ὕλας, δι' ὧν κεκρυμμένως πρὸς ἡμᾶς τὸν πικρὸν
 120 συμπλέκουσι πόλεμον, ὡς ἐπὶ παροῦσιν ἐργωδῶς τοῖς μηδα-
 μῶς οὔσι διαπονουμένους καὶ οἷον ὀρμῶντας ταῖς ὕλαις ἢ φεύ-
 γοντας, τὸ μὲν δι' ἡδονήν, τὸ δὲ δι' ὀδύνην πάσχοντας, τὸν τε
 τρόπον τῆς ἐν ἡμῖν ὑπάρξεως αὐτῶν καὶ τῆς πολυπλόκου καὶ
 διαφόρου κατὰ τὸν ὕπνον αὐτῶν ἐν ὀνειροῖς φαντασίας, καὶ εἰ
 125 ἐν τινι μέρει καθείργνυνται τῆς ψυχῆς ἢ τοῦ σώματος ἢ ἐν ὅλῃ
 τῇ ψυχῇ καὶ ὅλῳ τῷ σώματι, καὶ εἰ, ἐντὸς ὄντες, διὰ τῶν φυσι-
 κῶν παθῶν τὰ ἐκτὸς ἐπισπᾶσθαι πείθουσι τὴν ψυχὴν διὰ μέ-
 σου τοῦ σώματος καὶ πλανῶσι τῆς αἰσθήσεως μόνης ὅλην γε-
 νέσθαι, τῶν κατὰ φύσιν οἰκείων ἀφεμένην, ἢ, ἐκτὸς ὄντες, διὰ
 130 τῆς ἔξωθεν ἐπαφῆς τοῦ σώματος τὴν ἀόρατον ψυχὴν πρὸς τὰ
 ὑλικά σχηματίζουσι, σύνθετον αὐτῇ μορφήν ἐπιτιθέντες, τῆς
 ἀναληφθείσης κατὰ τὴν φαντασίαν ὕλης τὸ εἶδος προσπλάττον-
 τες, καὶ εἰ τάξις ἐστὶν ἐν αὐτοῖς καὶ εἰρμὸς κακούργως ἐπινενοη-
 μένος διὰ τῶνδε τῶν παθῶν πρότερον ἀπόπειραν λαβεῖν τῆς ψυ-
 135 χῆς καὶ οὕτω διὰ τῶν ἄλλων ἀκολούθως αὐτῇ μάχεσθαι, καὶ
 τίνες τίνων προηγοῦνται, τίνες τε τίσι συνέπονται πάλιν ἢ παρέ-
 πονται, ἢ φύρδην ἀτάκτως, ὡς ἔτυχεν, δι' οἰωνδῆποτε παθῶν
 τὴν ψυχὴν ἐκταράσσουσιν, καὶ εἰ προνοίας δίχα τὰ τοιαῦτα πά-
 σχειν ὑπ' αὐτῶν ἢ ψυχὴ συγχωρεῖται ἢ κατὰ πρόνοιαν, καὶ τίς
 140 ὁ τῆς προνοίας ἐφ' ἐκάστῳ πάθει τῆς ἐγκαταλείψεως τῆς ψυ-
 χῆς λόγος, τίς τε τῆς ἐκάστου τῶν ἀπηριθμημένων παθῶν
 ἀναιρέσεως ὁ τρόπος, καὶ ποίοις ἔργοις ἢ λόγοις ἢ λογισμοῖς ἢ
 ψυχῇ τούτων ἐλευθεροῦται καὶ τῆς συνειδήσεως τὸν μολυσμὸν

τῆ διάρκειά τους, συντομότερη ἢ βραδύτερη· νὰ πῶ ἀκόμα καὶ τὶς δικαιολογίες ποὺ γίνονται στὴν ψυχὴ ὅπως στὸ δικαστήριον καὶ τὶς ἀποφάσεις τάχα ποὺ παίρνονται στὸ νοῦ καὶ τὶς κατὰ τὸ φαινόμενο ἤττες καὶ νίκες· νὰ πῶ ἐπίσης ποιό συναίσθημα δημιουργεῖ τὸ καθένα καὶ γιὰ ποιὰ αἰτία ἐπιτρέπεται σ' ἓνα ἢ περισσότερα πάθη νὰ προσβάλλουν τὴν ψυχὴ καθενὸς χωριστὰ ἢ μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους, καὶ γιὰ ποιό λόγο μεταφέρουν πάντοτε μαζὶ τοὺς τὸ ὑλικό τους, μὲ τὸ ὁποῖο ὕπουλα συγκροτοῦν ἐναντίον μας τὸ σκληρὸ πόλεμον καὶ μᾶς ταλαιπωροῦν βασανιστικὰ γιὰ πράγματα ποὺ δὲν ὑπάρχουν καθόλου σὰ νὰ ἴναι παρὼντα, κι εἶναι σὰ νὰ ὀρμοῦμε στὰ ὑλικά τῶν παθῶν ἢ νὰ τ' ἀποφεύγομε, καὶ τὸ ἓνα τὸ κάνομε γιὰ ἡδονή, ἐνῶ τὸ ἄλλο τὸ πάσχομε ἀπὸ ὀδύνη· νὰ πῶ ἐπίσης τὸν τρόπο ὑπάρξεώς τους μέσα μας καὶ τῆς πολύπλοκης καὶ ποικίλης φαντασίας ποὺ προκαλοῦν κατὰ τὸν ὕπνον τὰ ὄνειρα καὶ ἂν ἐγκλείονται σ' ἓνα μονάχα μέρος τῆς ψυχῆς ἢ τοῦ σώματος ἢ σ' ὅλη τὴν ψυχὴ καὶ σ' ὅλο τὸ σῶμα· καὶ ἂν, ἐνῶ βρίσκονται μέσα, πείθουν τὴν ψυχὴ μὲ τὰ φυσικὰ πάθη νὰ τραβοῦν τὰ ἔξω διὰ μέσου τοῦ σώματος καὶ τὴν παραπλανοῦν νὰ ὑποταχτεῖ ὀλόκληρη στὴν αἴσθησιν μόνο παρατώντας ὅσα φυσικὰ τῆς ἀνήκουν, ἢ ἂν βρίσκονται ἔξω καὶ μὲ τὴν ἐπαφὴ τοῦ σώματος μὲ τὰ ἔξω διαμορφώνουν τὴν ἀόρατη ψυχὴ σύμφωνα μὲ τὰ ὑλικά πράγματα, δίνοντάς της σύνθετη μορφή καὶ πλάθοντάς της τὴ μορφή τῆς ὕλης ποὺ ἔλαβε κατὰ τὴ φαντασία· κι ἂν ὑπάρχει σ' αὐτὰ μιὰ τάξη καὶ σειρά, ποὺ ἔχει ἐπινοηθεῖ ὕπουλα μὲ αὐτὰ τὰ πάθη γιὰ νὰ δοκιμάσουν πρῶτα τὴν ψυχὴ κι ἔτσι ἔπειτα νὰ τὴν πολεμήσουν μὲ τὰ ἄλλα· ἐπίσης ποιοὶ εἶναι αὐτοὶ ποὺ προηγοῦνται καὶ σὲ ποιούς καὶ ποιοὶ πάλι σὲ ποιούς ἀκολουθοῦν ἢ πηγαίνουν μαζὶ, ἢ ἀνακατεῦν ἄτακτα, ὅπως ἔτυχε, καὶ ταραζοῦν τὴν ψυχὴ μὲ ὁποιαδήποτε πάθη· καὶ τοῦτο ἀκόμα, ἂν ἡ ψυχὴ ἐπιτρέπεται νὰ παθαίνει τέτοιου εἴδους πάθη ἀπὸ αὐτοὺς χωρὶς τὴ μεσολάβηση τῆς πρόνοιας ἢ μὲ μεσολάβησίν της, καὶ ποιός εἶναι ὁ λόγος τῆς πρόνοιας, γιὰ νὰ ἐγκαταλείπεται ἡ ψυχὴ σὲ κάθε πάθος καὶ μὲ ποιό τρόπο μποροῦν νὰ ἀναιρεθοῦν τὰ πάθη ποὺ ἀπαριθμήσαμε καὶ μὲ ποιὰ ἔργα ἢ λόγους ἢ λογισμοὺς ἐλευθερώνεται ἡ ψυχὴ ἀπὸ αὐτὰ κι ἀποτινάζει τὸ μολυσμὸ ἀπὸ τὴ συνείδηση· καὶ βέ-

ἐκτινάσσεται, ποίω δὲ πάθει ποίαν ἀρετὴν ἀντιθεῖσα νικήσει, τὸν
 145 πονηρὸν φυγαδεύσασα δαίμονα, συναφανίσασα παντελῶς αὐτῷ
 καὶ αὐτὴν τοῦ πάθους τὴν κίνησιν, καὶ πῶς μετὰ τὴν τῶν πα-
 θῶν ἀπαλλαγὴν τὰ οἰκειὰ καλῶς διασκοπῆσαι δυνήσεται, καὶ
 διὰ ποίων λόγων ἢ τρόπων, τὰς ἀπαθεῖς τῶν αἰσθητῶν πρὸς
 τὰς αἰσθήσεις οἰκειωσαμένη διὰ τοῦ κατὰ φύσιν λόγου σχέσεις,
 150 μορφώσει πρὸς ἀρετάς, ὡς διὰ τῶν παθῶν αὐτὴ πρότερον
 ἐμορφοῦτο πρὸς ἀμαρτίαν, καὶ πῶς τὴν καλὴν ποιήσεται δεόν-
 τως ἀντιστροφὴν, τοῖς δι' ὧν τὸ πρὶν ἐπλημμέλει χρωμένη
 πρὸς γένεσιν ἀρετῶν καὶ ὑπόστασιν, πῶς τε, τούτων πάλιν
 ἀπαλλαγεῖσα τῶν σχέσεων, τοὺς τῶν γεγονότων λόγους, διὰ
 155 τῆς ἐν Πνεύματι φυσικῆς θεωρίας ἀφέτους τῶν ἐπ' αὐτοῖς αἰ-
 σθητῶν συμβόλων γενομένους, ἐπιστημονικῶς ἀναλέξηται,
 πῶς τε αὖ, μετὰ τούτους πάλιν τοῖς νοητοῖς προσβαλοῦσα, κα-
 θαρῶ τῆς ἐπ' αἰσθήσεσι διανοίας γενομένῳ τῷ νῶ τὰς ἀπλᾶς
 δέξηται νοήσεις καὶ τὴν τὰ ὅλα συνδέουσαν ἀλλήλοις κατὰ τὸν
 160 ἀρχικὸν τῆς σοφίας λόγον ἀπλῆν ἀναλήψηται γνῶσιν, μεθ' ἣν,
 ὡς πάντα τὰ ὄντα περάσασα μετὰ τῶν αὐτοῖς προσφυῶν νοη-
 μάτων, πάσης ἀπολελυμένη καθαρῶς καὶ αὐτῆς τῆς πρὸς τὸ
 νοεῖν οἰκειίας δυνάμεως, πρὸς αὐτὸν πάθη τὸν Θεὸν τὴν ὑπὲρ
 νόησιν ἔνωσιν, καθ' ἣν, ἀφράστως παρ' αὐτοῦ δεχομένη τῆς
 165 ὄντως ἀληθείας, σπέρματος δίκην, τὴν μάθησιν, πρὸς ἀμαρτίαν
 οὐκέτι τραπήσεται, χώρας οὐκ οὔσης ἔτι τῷ διαβόλῳ πρὸς κα-
 κίαν αὐτὴν πιθανῶς ὑποσύρεσθαι διὰ τὴν ἄγνοιαν τοῦ φύσει
 καλοῦ καὶ πάντα τὰ μετέχειν αὐτοῦ δυνάμενα καλλωπίζοντος.

Ἐπειδὴ τούτων καὶ τῶν τοιούτων ἐζητήσατε τοὺς λόγους
 170 καὶ τοὺς τρόπους καὶ τὰς αἰτίας, ἐγγράφως ὑμῖν καταθέσθαι,
 • κελευόντων ὑμῶν, ἀναμεινάτω μικρὸν τέως ὁ περὶ τούτων λό-
 γος, ἂν διδῶ Θεός, ἐν ἄλλοις εὐκαιρότερον ἐξετασθησόμενος
 καὶ φιλοπονώτερον βασανισθησόμενος εἴπερ ὅλως αἰσθομαι
 δυνάμεως κατὰ νοῦν νηκτικῆς καὶ τούτου τοῦ μεγάλου καὶ βα-

βαια τοῦτο, ποιά ἀρετὴ ἂν παραθέσει σὲ κάποιο πάθος θὰ νικήσει, τρέποντας σὲ φυγὴ τὸν πονηρὸ δαίμονα, ἀφανίζοντας τελείως μαζί του καὶ τὴν ἴδια τὴν λειτουργία τοῦ πάθους καὶ πῶς μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰ πάθη θὰ μπορέσει νὰ ἐξετάσει καλὰ τὰ δικά του, καὶ μὲ ποιούς λόγους καὶ τρόπους, ἀφοῦ οἰκειωθεῖ μὲ τὸ φυσικὸ λόγο τις ἀπαθειῖς σχέσεις τῶν αἰσθητῶν μὲ τις αἰσθήσεις, θὰ δώσει σχῆμα στὴν ἀρετὴ, ὅπως ἡ ἴδια συσχηματιζόταν πρωτύτερα μὲ τὴν ἀμαρτία· κι ἔπειτα, πῶς θὰ πραγματοποιήσει τὴν καλὴ ἀντιστροφή, τὰ σφάλματα δηλαδὴ αὐτὰ πού διέπραξε πρῶτα νὰ τὰ χρησιμοποιοῦν γιὰ νὰ πραγματοποιήσῃ τις ἀρετές· καὶ πῶς ἀπαλλαγμένη πάλι ἀπὸ αὐτὲς τις σχέσεις θὰ μπορέσει νὰ ἐπανεξετάσει ἐπιστημονικὰ τοὺς λόγους τῶν δημιουργημάτων, ἀφοῦ μὲ τὴν πνευματικὴ φυσικὴ θεωρία ἀποσυσχετιστοῦν ἀπὸ τὰ αἰσθητὰ σύμβολα πού τοὺς ἐκφράζουν· ἀλλὰ καὶ πῶς ἔπειτα πάλι ἀπὸ αὐτοὺς προσεγγίζοντας τὰ νοητά, ἀφοῦ καθαρθεῖ ὁ νοῦς ἀπὸ τῆ διάνοια τῶν αἰσθήσεων, θὰ μπορέσει νὰ δεχτεῖ τις ἀπλὲς νοήσεις καὶ ν' ἀναλάβῃ τὴν ἀπλὴ γνῶση πού συνδέει μεταξὺ τους τὰ πάντα κατὰ τὸν ἀρχικὸ λόγο τῆς σοφίας κι ἔπειτ' ἀπὸ αὐτὴν, ἀφοῦ περάσει ἀπὸ ὅλα τὰ ὄντα μὲ τὰ συνδεδεμένα μαζί τους προσφυῆ νοήματα, ἀπαλλαγμένη καὶ καθαρμένη κι ἀπὸ αὐτὴν ἀκόμα ὅλη τὴ δική της δύναμη νὰ νοεῖ, νὰ δεχθεῖ τὴν ὑπέρνοη ἔνωση μὲ τὸν ἴδιο τὸ Θεό, ὅποτε, δεχόμενη μὲ τρόπο ἀνέκφραστο ἀπὸ αὐτὸν τὴ γνῶση τῆς πραγματικῆς ἀλήθειας, ὅμοια μὲ σπόρο, δὲ θὰ ξαναστραφεῖ πιά στὴν ἀμαρτία, γιὰτὶ ὁ διάβολος δὲ θὰ ἔχει πιά τρόπο νὰ τὴν παρασύρει πειστικὰ στὴν κακία ἀπὸ ἄγνοια τοῦ φυσικοῦ καλοῦ πού καλλωπίζει ὅλα ὅσα μποροῦν νὰ γίνουν μέτοχα αὐτοῦ.

Ἐπειδὴ λοιπὸν μοῦ ζητήσατε γιὰ ὅλα αὐτὰ καὶ τὰ παρόμοια τοὺς λόγους καὶ τοὺς τρόπους καὶ τις αἰτίες, νὰ σᾶς τὰ καταθέσω γραπτὰ, ὅμως, παρ' ὅλη τὴν προσταγὴ σας, ἃς περιμένει λίγο ἀκόμα ὁ λόγος γι' αὐτά, ἂν ἐπιτρέπει ὁ Θεός, νὰ τὸν ἐξετάσω σὲ ἄλλη καλύτερη εὐκαιρία καὶ νὰ τὸν ἐπεξεργαστῶ μὲ μεγαλύτερη φιλοπονία, ἐφόσον συμβεῖ νὰ νιώσω γενικὰ στὸ σῶμα μου μιὰ κάποια κολυμβητικὴ δύναμη πού νὰ μπορέσει ν' ἀνοιχτεῖ στὸ με-

175 θεός κατατολμῆσαι πελάγους ἀνεχομένης. Οὐ γὰρ αἰσχύνομαι
λέγειν ὡς οὐδέπω τὰς δυσεκλύτους ἔγνων τῶν ἀκαθάρτων
δαιμόνων μεθοδείας τε καὶ τέχνας, ἅτε δὴ τὸν τῆς ὕλης κονιορ-
τὸν ἔχων ἐπισκοτοῦντα τοῖς ὄμμασι τῆς ψυχῆς καὶ οὐκ ἐῶντα
180 τῶν ὄντων σὺν λόγῳ τὰ εἶναι δοκοῦντα καὶ μόνην φενακίζοντα
τὴν ἄλογον αἴσθησιν, ὅτι μόνων ὡς ἀληθῶς ἐστὶ τὰ τοιαῦτα
διερευνᾶσθαι καὶ εἰπεῖν τῶν ἄγαν θεωρητικῶν καὶ ὑψηλῶν τὴν
διάνοιαν καὶ διὰ πείρας πολλῆς εἰληφῶτων τὴν τε τῶν καλῶν
καὶ μὴ τοιούτων διάγνωσιν καί, τὸ δὴ τῶν ἄλλων ἀπάντων
185 κρεῖττον καὶ τιμιώτερον, τὴν πρὸς τὸ νοεῖν τε καλῶς καὶ λέγειν
σαφῶς τὰ νοηθέντα παρὰ τοῦ Θεοῦ δεξαμένων χάριν καὶ δύνα-
μιν. Πλὴν ὡς ἂν μὴ παντελῶς ἀπαραμύθητος κατὰ τὴν παροῦ-
σαν ὑπόθεσιν ὁ περὶ τούτων λόγος καταλειφθῆ, μικρὰ περὶ τῆς
γενέσεως τῶν παθῶν εἰπὼν καὶ ὅσον παραδειῖξαι τοῖς καθ’
190 ὑμᾶς γνωστικοῖς τὸ τέλος ἐκ τῆς ἀρχῆς, τῶν ἐφεξῆς ἀκολου-
θῶς ποιοῦμαι κεφαλαίων τὴν ἐξήγησιν.

Τὸ κακὸν οὔτε ἦν οὔτε ἔστιν οὔτε ἔσται κατ’ οἰκείαν φύσιν
ὑφ’ ἑστώως — οὔτε γὰρ ἔχει καθοτιοῦν οὐσίαν ἢ φύσιν ἢ ὑπόστασιν
ἢ δύναμιν ἢ ἐνέργειαν ἐν τοῖς οὖσιν —, οὔτε ποιότης ἐστὶν οὔτε
195 ποσότης οὔτε σχέσις οὔτε τόπος οὔτε χρόνος οὔτε θέσις οὔτε
ποιήσις οὔτε κίνησις οὔτε ἕξις οὔτε πάθος, φυσικῶς τῶν ὄντων
τινὶ ἐνθεωρούμενον — οὔτε μὴν ἐν τούτοις πᾶσιν τὸ παράπαν
κατ’ οἰκείωσιν φυσικὴν ὑφέστηκεν —, οὔτε ἀρχὴ οὔτε μεσότης
οὔτε τέλος ἐστίν, ἀλλ’, ἵνα ὡς ἐν ὄρω περιλαβὼν εἶπω, τὸ κα-
200 κὸν τῆς πρὸς τὸ τέλος τῶν ἐγκειμένων τῇ φύσει δυνάμεων
ἐνεργείας ἐστὶν ἔλλειψις, καὶ ἄλλο καθάπαξ οὐδέν.

Ἡ πάλιν, τὸ κακὸν τῶν φυσικῶν δυνάμεων κατ’ ἐσφαλ-
μένην κρίσιν ἐστὶν ἐπ’ ἄλλο παρὰ τὸ τέλος ἀλόγιστος κίνησις·
τέλος δέ φημι τὴν τῶν ὄντων αἰτίαν, ἧς φυσικῶς ἐφίεται πάντα,

γάλο και βαθὺ αὐτὸ πέλαγος. Δὲν ντρέπομαι βέβαια νὰ πῶ, ὅτι δὲν κατάλαβα ποτὲ τὶς σκοτεινὲς μεθοδεῖες καὶ τέχνες τῶν ἀκάθαρτων δαιμόνων, ἐπειδὴ ἔχω στὰ μάτια τῆς ψυχῆς μου τὴ σκόνη τῆς ὕλης νὰ τὰ σκοτεινιάζει καὶ νὰ μὴν ἀφήνει ν' ἀντικρῦσω καθαρὰ τὴ φύση τῶν δημιουργημάτων καὶ νὰ διακρίνω τὸ λόγο ἀπὸ τὰ ὄντα αὐτὰ ποὺ φαίνονται ὅτι ὑπάρχουν καὶ ἐξαπατοῦν τὴν ἄλογη αἴσθησι μόνον, ὅτι τὸ νὰ ἐρευνήσουν τὰ πράγματα αὐτὰ καὶ νὰ μιλήσουν γι' αὐτὰ εἶναι ἀληθινὰ ἔργο ὅσων ἔχουν ἐξαιρετικὰ θεωρητικὸ καὶ ὑψηλὸ νοῦ καὶ μὲ πολλὴ πείρα ἔχουν ἀποχτήσει τὴν ἰκανότητα τῆς διάγνωσις τῶν καλῶν καὶ τῶν μὴ καλῶν καὶ αὐτὸ ποὺ εἶναι ἀπὸ ὅλα ἀνώτερο καὶ πολυτιμότερο, ποὺ ἔχουν δεχτεῖ ἀπὸ τὸ Θεὸ τὴ χάρι καὶ τὴ δύναμι νὰ ἐννοοῦν καὶ νὰ διατυπώνουν μὲ σαφήνεια ὅσα ἔχουν ἀντιληφθεῖ. Ὅμως, γιὰ νὰ μὴ μείνει τελείως παραπονεμένος στὴν περίπτωσι αὐτὴ ὁ λόγος γι' αὐτὰ τὰ θέματα, ἀφοῦ ἀναφέρω λίγα μονάχα γιὰ τὴ γένεσι τῶν παθῶν, ὅσο γιὰ νὰ δείξω στοὺς δικούς σας γνωστικούς τὸ τέλος ἀπὸ τὴν ἀρχή, θὰ προχωρήσω στὴ συνέχεια στὴν ἐξήγησι τῶν ἐξῆς κεφαλαίων.

Τὸ κακὸ οὔτε εἶχε οὔτε ἔχει οὔτε θὰ ἔχει ὑπαρξὴ ἀπὸ τὴ δική του φύσι⁴ —γιατὶ δὲν ἔχει καμμιά ὅποιαδήποτε οὐσία ἢ φύσι ἢ ὑπόστασι ἢ δύναμι ἢ ἐνέργεια μέσα στὰ ὄντα— οὔτε εἶναι ποιότητα οὔτε ποσότητα οὔτε σχέσι οὔτε τόπος οὔτε χρόνος οὔτε θέσι οὔτε κατασκευὴ οὔτε κίνησι οὔτε ἔξι οὔτε πάθος ποὺ νὰ παρατηρεῖται φυσικὰ σὲ κάποιο ἀπὸ τὰ ὄντα, —ἀλλὰ καὶ οὔτε ὑπάρχει καθόλου σὲ ὅλα αὐτὰ κατὰ μιὰ οἰκείωσι φυσική—, οὔτε ἀρχὴ εἶναι οὔτε μεσότητα οὔτε τέλος, ἀλλὰ γιὰ νὰ μιλήσω περιληπτικὰ ὅπως μ' ἓνα ὄρισμό, τὸ κακὸ εἶναι ἔλλειψι τῆς πρὸς κάποιο ἀποτελέσμα ἐνέργειας τῶν δυνάμεων ποὺ ὑπάρχουν μέσα μας καὶ τίποτε ἄλλο περισσότερο.

Ἡ ἀλλιῶς τὸ κακὸ εἶναι μιὰ κίνησι ἀλόγιστη τῶν φυσικῶν δυνάμεων σὲ ἓνα ἄλλο ἀπὸ τὸ πραγματικὸ τέλος ἀπὸ ἐσφαλμένη κρίσι. Καὶ τέλος ὀνομάζω τὴν αἰτία τῶν ὄντων ποὺ ἐπιθυμοῦν

4. Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου, *Περὶ θείων ὀνομάτων*, Κεφ. 5.

205 κἂν εἰ τὰ μάλιστα τὸν φθόνον εὐνοίας πλάσματι καλύψας ὁ πονηρός, πρὸς ἄλλο τι τῶν ὄντων παρὰ τὴν αἰτίαν κινήσαι τὴν ἔφεςιν παραπείσας δόλω τὸν ἄνθρωπον, τὴν τῆς αἰτίας ἐδημιούργησεν ἄγνοιαν.

Τῆς οὖν πρὸς τὸ τέλος ἐνεργείας τῶν κατὰ φύσιν δυνάμε-
210 ων ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἐλλείψας τὴν κίνησιν, τὴν τῆς οἰκείας αἰτίας ἐνόσησεν ἄγνοιαν, ἐκεῖνο νομίσας εἶναι θεὸν διὰ τῆς συμβουλῆς τοῦ ὄφρα, ὅπερ ἔχειν ἀπόμοτον ὁ τῆς θείας ἐντολῆς διετάξατο λόγος. Οὕτω δὲ παραβάτης γενόμενος καὶ τὸν Θεὸν ἄγνοήσας, πρὸς ὄλην τὴν αἴσθησιν ὄλην ἀπρίξ ἀναμίξας τὴν νο-
215 ἐρὰν δύναμιν, τὴν σύνθετον καὶ ὀλέθριον πρὸς πάθος ἐνεργουμένην τῶν αἰσθητῶν ἐπεσπάσατο γνῶσιν, καὶ «παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσιν τοῖς ἀνοήτοις καὶ ὠμοιώθη αὐτοῖς», τὰ αὐτὰ αὐτοῖς κατὰ πάντα τρόπον καὶ ἐνεργῶν καὶ ζητῶν καὶ βουλόμενος, καὶ πλέον εἰς ἄλογίαν ἔχων τοῦ κατὰ φύσιν λόγου πρὸς
220 τὸ παρὰ φύσιν τὴν ἄμειψιν.

Ὅσον οὖν κατὰ μόνην τὴν αἴσθησιν τῆς τῶν ὀρωμένων ἐπεμελεῖτο γνώσεως ὁ ἄνθρωπος, τοσοῦτον ἐπέσφιγγεν ἑαυτῷ τοῦ Θεοῦ τὴν ἄγνοιαν· ὅσον δὲ ταύτης τῆς ἀγνοίας συνέσφιγγε τὸν δεσμόν, τοσοῦτον τῆς πείρας ἀντείχετο τῆς τῶν γνωσθέν-
225 των ὑλικῶν αἰσθητικῆς ἀπολαύσεως· ὅσον δὲ ταύτης ἐνεφορεῖτο, τοσοῦτον τῆς ἐκ ταύτης γεννωμένης φιλαυτίας ἐξῆπτε τὸν ἔρωτα· ὅσον δὲ πεφροντισμένως περιεποιεῖτο τῆς φιλαυτίας τὸν ἔρωτα, τοσοῦτον τῆς ἡδονῆς, ὡς τῆς φιλαυτίας οὔσης καὶ γεννήματος καὶ τέλους, πολλοὺς ἐπενόει τρόπους συστάσεως· καὶ
230 ἐπειδὴ πᾶσα κακία πέφυκε τοῖς συνιστῶσιν αὐτὴν συμφθεῖρεσθαι τρόποις, εὐρίσκων δι' αὐτῆς τῆς πείρας πάσης ἡδονῆς εἶναι πάντως τὴν ὀδύνην διάδοχον, πρὸς μὲν τὴν ἡδονὴν τὴν ὄλην ἔσχεν ὀρμὴν, πρὸς δὲ τὴν ὀδύνην τὴν ὄλην ἀποφυγὴν, τῆς μὲν κατὰ πᾶσαν ὑπεραγωνιζόμενος δύναμιν, τῆς δὲ κατὰ πᾶσαν
235 σπουδὴν καταγωνιζόμενος, οἴομενος, ὅπερ ἀμήχανον ἦν, διὰ τῆς τοιαύτης μεθοδείας ἀλλήλων ταύτας διαστῆσαι καὶ μόνη τῆ

φυσικά ὄλοι, ἂν καὶ ὁ πονηρός, καλύπτοντας τὸ φθόνο μὲ προπέ-
 τασμα ἀγάπης καὶ παραπείθοντας μὲ δόλο τὸν ἄνθρωπο νὰ στρέ-
 ψει τὸν πόθο του σὲ κάποιο ἄλλο ἀπὸ τὰ ὄντα πέρα ἀπὸ τὴν αἰ-
 τία, δημιουργήσῃ τὴν ἄγνοια τῆς αἰτίας.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἔλειψε ἀπὸ τὸν πρῶτο ἄνθρωπο ἡ ἐνέργεια
 πρὸς τὸ τέλος τῶν φυσικῶν του δυνάμεων, περιέπεσε στὴ νόσο
 τῆς ἄγνοιας τῆς αἰτίας του, νομίζοντας μὲ τὴ συμβουλή τοῦ φι-
 διοῦ ὅτι Θεὸς εἶναι ἐκεῖνο, πού ὁ λόγος τῆς θείας ἐντολῆς ὄρισε
 νὰ τοῦ εἶναι ἀπαγορευμένο. Ἔτσι ἐπειδὴ ἔγινε παραβάτης καὶ
 ἀγνόησε τὸ Θεὸ ἀναμιγνύοντας μονομιᾶς ὅλη τὴν νοερὴ δύναμη
 σ' ὅλη τὴν αἴσθησι, ἔσυρε πρὸς τὸν ἑαυτό του τὴ σύνθετη κι
 ὀλέθρια γνώση τῶν αἰσθητῶν πού ὀδηγεῖ στὸ πάθος καὶ «ἀναμί-
 χθηκε μαζὶ μὲ τὰ ἀνόητα ζῶα καὶ ἔγινε ὅμοιος μ' αὐτά»⁵. ἔτσι
 ἔπραττε κι ἐπιζητοῦσε καὶ ἤθελε τὰ ἴδια μὲ αὐτὰ μὲ κάθε τρόπο,
 ξεπερνώντας τα στὴν ἀλογία μὲ τὴν ἀνταλλαγὴ τοῦ φυσικοῦ λό-
 γου μὲ τὸν παρὰ φύσιν.

Ὅσο λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος ἐνδιαφερόταν γιὰ τὴ γνώση τῶν
 ὀρατῶν μόνο κατὰ τὴν αἴσθησι, τόσο ἔκλεινε γύρω του τὸν
 κλοιὸ τῆς ἄγνοιας τοῦ Θεοῦ· κι ὅσο ἔσφιγγε τὰ δεσμὰ αὐτῆς τῆς
 ἄγνοιας, τόσο δεινόταν μὲ τὴν αἰσθησιακὴ ἀπόλαυση τῶν ὑλικῶν
 παθῶν πού εἶχε δοκιμάσει. Κι ὅσο γέμιζε ἀπὸ αὐτὴν, τόσο ἀναβε
 τὸν ἔρωτα τῆς φιλαυτίας πού γεννιέται ἀπὸ αὐτὴν. Κι ὅσο ἐπιμε-
 λέστερα φρόντιζε τὴν ἔρευνα τῆς φιλαυτίας, τόσο περισσότε-
 ρους τρόπους δημιουργίας τῆς ἡδονῆς ἐπινοοῦσε, πού εἶναι γέν-
 νημα καὶ τέλος τῆς φιλαυτίας. Κι ἐπειδὴ κάθε κακία καταστρέ-
 φεται ἀπὸ φυσικοῦ της μαζὶ μὲ τοὺς τρόπους πού τὴ δημιουρ-
 γοῦν, διαπιστώνοντας ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν πείρα ὅτι κάθε ἡδονὴ τὴ
 διαδέχεται ἡ ὀδύνη, ἔστρεψε ὅλη τὴν κατάφασή του πρὸς τὴν
 ἡδονὴ κι ὅλη τὴν ἄρνησή του πρὸς τὴν ὀδύνη· τὴ μίαν τὴν ὑπερα-
 σπιζόταν μὲ ὅλη τὴ δύναμή του, ἐνῶ τὴν ἄλλη τὴν πολεμοῦσε μὲ
 κάθε ζῆλο, νομίζοντας, πράγμα πού ἦταν ἀδύνατο, ὅτι μὲ τὴ με-
 θόδευση αὐτὴ θὰ τὴ διαχώριζε τὴ μίαν ἀπὸ τὴν ἄλλη κι ὅτι θὰ

5. Ψαλμ. 48,13.

ἡδονῇ συνημμένην τὴν φιλαυτίαν ἔχειν παντελῶς ὀδύνης ἀπεί-
 ρατον, ἀγνοήσας ὑπὸ τοῦ πάθους, ὡς ἔοικεν, ὡς οὐκ ἐνδέχεται
 ποτε χωρὶς ὀδύνης εἶναι τὴν ἡδονήν. Ἐγκέκραται γὰρ τῇ ἡδονῇ
 240 τῆς ὀδύνης ὁ πόνος, κἂν λανθάνειν δοκῇ τοὺς ἔχοντας διὰ τὴν
 κατὰ τὸ πάθος τῆς ἡδονῆς ἐπικράτειαν, ἐπειδὴ τὸ ἐπικρατοῦν
 αἰεὶ διαφαίνεσθαι πέφυκεν, καλύπτον τοῦ παρακειμένου τὴν αἴ-
 σθησιν.

Ἐντεῦθεν ὁ πολὺς ὄχλος τῶν παθῶν καὶ ἀναρίθμητος εἰς-
 245 εφθάρη τῷ βίῳ τῶν ἀνθρώπων· ἐντεῦθεν πολυστένακτος γέ-
 γονεν ἡμῶν ἡ ζωὴ, τῆς οἰκειίας ἀναιρέσεως τιμῶσα τὰς ἀφορ-
 μὰς καὶ τῆς φθορᾶς τὰς προφάσεις ἑαυτῇ διὰ τὴν ἀγνοίαν ἐξευ-
 ρίσκουσά τε καὶ περιέπουσα· ἐντεῦθεν ἡ μία φύσις εἰς μυρία
 κατεμερίσθη τμήματα καὶ οἱ τῆς αὐτῆς φύσεως ἀλλήλων ἐσμὲν
 250 δίκην ἐρπετῶν θηρίων παραναλώματα. Ἡδονῆς γὰρ διὰ τὴν
 φιλαυτίαν ἀντιποιοῦμενοι καὶ ὀδύνην διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν πάλιν
 φεύγειν σπουδάζοντες, τὰς ἀμυθήτους τῶν φθοροποιῶν παθῶν
 ἐπινοοῦμεν γενέσεις. Οἷον, εἰ μὲν δι' ἡδονῆς τῆς φιλαυτίας
 φροντίζομεν, γεννῶμεν τὴν γαστριμαργίαν, τὴν ὑπερηφανίαν,
 255 τὴν κενοδοξίαν, τὴν φυσίωσιν, τὴν φιλαργυρίαν, τὴν πλεονε-
 ξίαν, τὴν τυραννίδα, τὸ γαῦρον, τὴν ἀλαζονείαν, τὴν ἀπόνοιαν,
 τὴν μανίαν, τὴν οἷησιν, τὸν τυφόν, τὴν καταφρόνησιν, τὴν ὕβριν,
 τὸ βᾶκηλον, τὸ εὐτράπελον, τὴν ἀσωτίαν, τὴν ἀκολασίαν, τὴν
 περπερίαν, τὸν μετεωρισμόν, τὴν βλακειάν, τὸν ἀκκισμόν, τὸν
 260 ἐκμυκτηρισμόν, τὴν πολυλογίαν, τὴν ἀκαιρολογίαν, τὴν αἰσχρο-
 λογίαν, καὶ ὅσα ἄλλα τοῦ τοιοῦτου γένους ἐστίν· εἰ δὲ μᾶλλον
 δι' ὀδύνης ὁ τῆς φιλαυτίας αἰκίζεται τρόπος, γεννῶμεν τὸν θυ-
 μόν, τὸν φθόνον, τὸ μῖσος, τὴν ἐχθραν, τὴν μνησικακίαν, τὴν
 λαιδορίαν, τὴν καταλαλιάν, τὴν συκοφαντίαν, τὴν λύπην, τὴν
 265 ἀνελπιστίαν, τὴν ἀπόγνωσιν, τὴν τῆς προνοίας διαβολήν, τὴν
 ἀκηδίαν, τὴν ὀλιγωρίαν, τὴν δυσθυμίαν, τὴν ἀθυμίαν, τὴν ὀλι-
 γοψυχίαν, τὸ ἀκαιρον πένθος, τὸν κλαυθμόν, τὴν κατήφειαν,
 τὸν ὀλοφυρμόν, τὸν ζῆλον, τὴν ζηλοτυπίαν, τὴν παραζήλωσιν,
 καὶ ὅσα ἄλλα τῆς τῶν καθ' ἡδονὴν ἀφορμῶν ἐστερημένης ἐστὶ
 270 διαθέσεως. Ἐκ δὲ τῆς γινομένης δι' ἄλλας τινὰς αἰτίας καθ'

εἶχε συνδεδεμένη τῇ φιλαυτία μὲ τὴν ἡδονὴν μόνο, χωρὶς ὀλότε-
λα τῇ δοκιμασίᾳ τῆς ὀδύνης. Τὸ πάθος ὅπως φαίνεται τὸν ἔκανε
ν' ἀγνοεῖ, ὅτι δὲν ὑπάρχει περίπτωση νὰ ἀπολαύσομε κάποια
ἡδονὴ δίχως ὀδύνη. Γιατὶ ἔχει ἀναμιχθεῖ στὴν ἡδονὴ τὸ αἶσθημα
τῆς ὀδύνης ἀκόμα κι ἂν δὲν φαίνονται νὰ τὸ καταλαβαίνουν ὅσοι
τὸ ἔχουν ἐπειδὴ ἐπικρατεῖ τὸ πάθος τῆς ἡδονῆς· γιατί ἐκ φύσεως
πάντα προβάλλει αὐτὸ πού ἐπικρατεῖ, παραμερίζοντας τὴν αἶ-
σθησι τοῦ διπλανοῦ του.

Ἔτσι ὁ πολὺς κι ἀμέτρητος ὄχλος τῶν παθῶν ὄρμησε ρημά-
ζοντας τὸ βίον τῶν ἀνθρώπων· ἔτσι γέμισε ἀπὸ στεναγμοὺς ἡ ζωὴ
μας, τιμώντας τῆς ἴδιας τῆς καταστροφῆς τῆς τὶς ἀφορμὲς καὶ
ἐφευρίσκοντας καὶ φροντίζοντας ἀπὸ ἄγνοια τὶς δικαιολογίες
τῆς φθορᾶς τῆς· ἔτσι ἡ μία φύση κομματιάστηκε σὲ χίλια μύρια
κομμάτια κι ἐμεῖς πού ἔχομε τὴν ἴδια φύση γινόμαστε τροφὴ καὶ
παρανάλωμα ὁ ἓνας τοῦ ἄλλου ὅπως τὰ ἔρπετά καὶ τὰ θηρία.
Διεκδικώντας ἀπὸ φιλαυτία τὴν ἡδονὴν καὶ γιὰ τὸν ἴδιο λόγο
προσπαθώντας ν' ἀποφύγομε τὴν ὀδύνην, ἐπινοοῦμε τὶς ἀντίπαλες
γενέσεις τῶν φθοροποιῶν παθῶν. Γιὰ παράδειγμα. Ἐάν φροντί-
ζομε τὴν φιλαυτία μὲ ἡδονὴν κάνομε νὰ γεννηθοῦν ἡ γαστριμαρ-
γία, ἡ ὑπερηφάνεια, ἡ κενοδοξία, ἡ φυσίωση, ἡ φιλαργυρία, ἡ
πλεονεξία, ἡ τυραννικότητα, ἡ ἀγερωχία, ἡ ἀλαζονεία, ἡ ἀνοη-
σία, ἡ μανία, ἡ οἷηση, ὁ τύφος, ἡ περιφρόνησις, ἡ ὕβρις, ἡ φαν-
λόγησις, ἡ ἐπιπολαιότητα, ἡ ἀσωτία, ἡ ἀκολασία, ἡ ἀμετροέπει-
α, ὁ μετεωρισμὸς, ἡ βλακεία, ἡ ἐπιτήδευσις, ὁ μυκτηρισμὸς, ἡ πο-
λυλογία, ἡ ἀκαιρολογία, ἡ αἰσχρολογία καὶ ὅσα ἄλλα ἀνήκουν
στὴν ἴδια κατηγορία. Ἐάν ὁμως κακοποιοῦμε μὲ τὴν ὀδύνην τὸν
τρόπον τῆς φιλαυτίας τότε γεννοῦμε τὸ θυμὸν, τὸ φθόνον, τὸ μῖσος,
τὴν ἔχθραν, τὴν μνησικακίαν, τὸ χλευασμὸν, τὴν καταλαλιάν, τὴν συ-
κοφαντίαν, τὴν λύπην, τὴν ἀπελπισίαν, τὴν ἀπόγνωσιν, τὴν συκοφα-
ντίαν τῆς πρόνοιας, τὴν ἀδιαφορίαν, τὴν ἀμέλειαν, τὴν κακοκεφίαν
καὶ τὴν ἀκεφίαν, τὴν λιγοψυχίαν, τὸ ἀκαιρον πένθος, τὸ κλάμα, τὴν
κατήφειαν, τὸ θρηνηλόγημα, τὸ ζῆλον, τὴν ζηλοτυπίαν, τὴν παραζή-
λωσιν καὶ ὅσα ἄλλα προέρχονται ἀπὸ τὴν διάθεσίν μας τὴν στερη-
μένην ἀπὸ ἀφορμὲς ἡδονῆς. Ἀπὸ τὴν ἀνάμιξιν πάλιν ἡδονῆς καὶ

ἡδονὴν καὶ ὀδύνην μίξεως, ἤγουν μοχθηρίας –οὕτω γὰρ καλοῦ-
 σί τινες τὴν ἐκ τῶν ἐναντίων μερῶν τῆς κακίας σύνθεσιν –γεν-
 νῶμεν τὴν ὑπόκρισιν, τὴν εἰρωνείαν, τὸν δόλον, τὴν προσποιή-
 σιν, τὴν κολακείαν, τὴν ἀνθρωπαρέσκειαν, καὶ ὅσα ἄλλα τῆς
 275 μικτῆς εἰσι πανουργίας ἐπινοήματα. Πάντα γὰρ ἀπαριθμεῖσθαι
 τὰ νῦν καὶ λέγειν μετὰ τῶν οἰκείων σχημάτων τε καὶ τρόπων
 καὶ αἰτιῶν καὶ καιρῶν οὐκ ἀνεκτόν, τῆς ἐπ’ αὐτοῖς ἐξετάσεως,
 Θεοῦ χαριζομένου δύναμιν, κατ’ ἰδίαν ὑπόθεσιν ἐρευνηθησομέ-
 νης.

280 Τὸ τοίνυν κακόν ἐστίν, ὡς προέφην, ἡ ἀγνοία τῆς ἀγαθῆς
 τῶν ὄντων αἰτίας, ἣτις, τὸν μὲν νοῦν πηρώσασα τὸν ἀνθρώπι-
 νον, τὴν αἴσθησιν δὲ τρανῶς διανοίξασα, τῆς μὲν θείας γνώσε-
 ως παντελῶς αὐτὸν ἀποξένωσεν, τῆς δὲ τῶν αἰσθητῶν ἐμπα-
 θοῦς ἐπλήρωσε γνώσεως· ἥς πρὸς μόνην τὴν αἴσθησιν ἀνέδην
 285 μεταλαμβάνων, κτηνῶν ἀλόγων δίκην, ὁ ἄνθρωπος καὶ εὐρῶν
 διὰ τῆς πείρας τῆς φαινομένης αὐτοῦ σωματικῆς φύσεως συ-
 στατικὴν τῶν αἰσθητῶν τὴν μετάληψιν, εἰκότως, οἷα τοῦ νοη-
 τοῦ κάλλους ἤδη τῆς θείας ὠραιότητος διαμαρτήσας, τὴν φαι-
 νομένην κτίσιν εἰς θεὸν παρεγνώρισεν, διὰ τὴν αὐτῆς πρὸς σύ-
 290 στασιν σώματος χρεῖαν θεοποιήσας, καὶ τὸ σῶμα τὸ ἴδιον, οἰ-
 κείως ἔχον κατὰ φύσιν πρὸς τὴν νομισθεῖσαν εἶναι θεὸν κτίσιν,
 κατὰ τὸ εἶκος ἠγάπησεν, κατὰ πᾶσαν σπουδὴν διὰ τῆς περὶ μό-
 νον τὸ σῶμα φροντίδος τε καὶ ἐπιμελείας «λατρεύων τῇ κτεῖσει
 παρὰ τὸν κτίσαντα». Οὐ γὰρ ἄλλως δύναται τις λατρεύειν τῇ
 295 κτίσει, μὴ τὸ σῶμα περιποιούμενος, ὥσπερ οὔτε τῷ Θεῷ τις
 λατρεύειν, μὴ τὴν ψυχὴν ἀρεταῖς ἐκκαθαίρων· καθ’ ὃ σῶμα τὴν
 φθοροποιὸν ἐπιτελῶν λατρείαν ὁ ἄνθρωπος καὶ κατ’ αὐτὸ γε-
 νόμενος φίλαυτος ἡδονὴν εἶχεν ἀπαύστως καὶ ὀδύνην ἐνεργου-
 μένην, ἐσθίων ἀεὶ τὸ ξύλον τῆς παρακοῆς, τὸ καλοῦ τε καὶ κα-
 300 κοῦ κατὰ ταύτῃν μεμιγμένην κατὰ τὴν αἴσθησιν διὰ τῆς πείρας
 ἔχον τὴν γνῶσιν. Καὶ τάχα ξύλον εἶναι γνωστὸν καλοῦ καὶ πο-
 νηροῦ τὴν φαινομένην κτίσιν εἰπὼν τις οὐχ ἀμαρτήσῃ τῆς ἀλη-

ὀδύνης, δηλαδή τὴ μοχθηρία, ποὺ γίνεται ἀπὸ κάποιες ἄλλες αἰτίες –γιατὶ ἔτσι ὀνομάζουσαν μερικοὶ τὴ σύνθεση ἀπὸ ἀντίθετα στοιχεῖα τῆς κακίας– γεννοῦμε τὴν ὑποκρισία, τὴν εἰρωνεία, τὸ δόλο, τὴν προσποίηση, τὴν κολακεία, τὴν ἀνθρωπαρέσκεια, καὶ ὅσα ἄλλα εἶναι ἐπινοήματα τῆς μικτῆς πανουργίας. Γιατὶ δὲν εἶναι δυνατόν ν’ ἀπαριθμοῦμε καὶ νὰ ἐξιστοροῦμε τώρα ὅλα αὐτὰ μὲ τὴ μορφή καὶ τοὺς τρόπους καὶ τὶς αἰτίες καὶ τοὺς καιροὺς τους, ἀλλὰ, ἀφοῦ μᾶς χαρίσει ὁ Θεὸς δύναμη, θὰ πραγματοποιήσομε τὴν ἐξέταση τοῦ καθενὸς χωριστά.

Τὸ κακὸ λοιπόν, ὅπως εἶπα, εἶναι ἡ ἄγνοια τῆς ἀγαθῆς αἰτίας τῶν ὄντων, ἡ ὁποία τυφλώνοντας τὸ νοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ διανοίγοντας διάπλατα τὴν αἴσθησι, ἀποξένωσε τὸ νοῦ τελείως ἀπὸ τὴ θεία γνώση, καὶ τὸν γέμισε ἀπὸ τὴν ἐμπαθῆ γνώμη τῶν αἰσθητῶν, καὶ γινόμενος ὁ ἄνθρωπος ἀνεμπόδιστα κοινωνὸς αὐτῆς μὲ τὴν αἴσθησι μόνο, ὅπως τὰ ἄλογα κτήνη, κι ἀνακαλύπτοντας μὲ τὴν πείρα ὅτι ἡ μετάληψη τῶν αἰσθητῶν εἶναι συστατικὴ τῆς ὀρατῆς σωματικῆς του φύσης, εὐλόγα ἀναγνώρισε ὡς Θεὸ τὴν ὀρατὴ κτίσι τῶν φαινομένων ἀφοῦ εἶχε ἀστοχήσει τὸ νοητὸ κάλλος τῆς θείας ὠραιότητος, θεοποιώντας τὴν ἐπειδὴ ἦταν ἀπαραίτητη γιὰ τὴ σύστασι τοῦ σώματός του. Κι εὐλόγα ἀγάπησε τὸν ἴδιο του τὸ σῶμα ποὺ εἶχε οἰκειότητα φύσης μὲ τὴν κτίσι ποὺ θεωρήθηκε θεός, λατρεύοντας μ’ ὄλο του τὸ ζῆλο τὴν κτίσι⁶ μὲ τὴν ἀποκλειστικὴ φροντίδα κι ἐπιμέλεια τοῦ σώματος. Γιατὶ δὲν μπορεῖ νὰ λατρεύσει κανένας τὴν κτίσι διαφορετικὰ, ἂν δὲν περιποιεῖται τὸ σῶμα, ὅπως οὔτε μπορεῖ νὰ λατρεύσει τὸ Θεὸ ἂν δὲν καθαρίζει τὴν ψυχὴ του μὲ τὴν ἀρετὴ. Ὁ ἄνθρωπος ὡς σῶμα ἐκτελώνοντας τὴ φθοροποιὸ λατρεία καὶ γινόμενος φίλαντος ὡς πρὸς αὐτὸ εἶχε λειτουργοῦσα ἀδιάκοπα μέσα του τὴν ἡδονὴ καὶ τὴν ὀδύνη, τρώγοντας πάντοτε τὸ ξύλο τῆς παρακοῆς ποὺ εἶχε κατὰ τὴ δοκιμὴ ἀναμιγμένη μαζί τὴν αἰσθησιακὴ γνώσι τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ. Κι ἂν ἰσχυριστεῖ βέβαια κάποιος ὅτι ξύλο τῆς γνώσης τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ εἶναι ἡ ὀρατὴ κτίσι, δὲ θ’

θείας· ἡδονῆς γὰρ καὶ ὀδύνης ποιητικὴν ἔχει φυσικῶς τὴν μετάληψιν.

305 Ἦ πάλιν· ἐπειδὴ καὶ λόγους ἔχει πνευματικοὺς τῶν ὀρωμένων ἢ κτίσις καὶ νοῦν διατρέφοντας, καὶ δύναμιν πάλιν φυσικὴν, τὴν μὲν αἴσθησιν τέρπουσαν, τὸν δὲ νοῦν διαστρέφουσαν, ζύλον γνωστὸν καλοῦ τε καὶ κακοῦ προσηγορεύθη, τοῦ καλοῦ μὲν ἔχουσα γνῶσιν, θεωρουμένη πνευματικῶς, κακοῦ δὲ
310 γνῶσιν, λαμβανομένη σωματικῶς. Παθῶν γὰρ γίνεται διδάσκαλος τοῖς σωματικῶς αὐτῆς μεταλαμβάνουσιν, τῶν θείων αὐτοῖς λήθην ἐπάγουσα. Διὸ τῷ ἀνθρώπῳ τυχὸν καὶ ἀπηγόρευσεν ἀναβαλόμενος αὐτῆς τέως τὴν μετάληψιν ὁ Θεός, ἵνα πρότερον, ὡς ἦν μάλιστα δίκαιον, διὰ τῆς ἐν χάριτι μετοχῆς τὴν οἰ-
315 κείαν ἐπιγνοῦς αἰτίαν καὶ τὴν δοθεῖσαν κατὰ χάριν ἀθανασίαν διὰ τῆς τοιαύτης μεταλήψεως πρὸς ἀπάθειαν στομώσας καὶ ἀτρεψίαν, ὡς θεὸς ἤδη τῇ θεώσει γενόμενος, ἀβλαβῶς ἐπ' ἀδείας μετὰ τοῦ Θεοῦ τὰ τοῦ Θεοῦ διασκέπηται κτίσματα καὶ τὴν αὐτῶν ἀναλήψηται γνῶσιν ὡς θεὸς ἀλλ' οὐκ ἄνθρωπος,
320 τὴν αὐτὴν ἔχων τῷ Θεῷ κατὰ χάριν τῶν ὄντων μετὰ σοφίας εἰδησιν διὰ τὴν πρὸς θέωσιν τοῦ νοῦ καὶ τῆς αἰσθήσεως μεταποιήσιν.

Οὕτω μὲν οὖν ἐνταῦθα ληπτέον περὶ τοῦ ζύλου κατὰ τὴν πᾶσιν ἀρμόσαι δυναμένην ἀναγωγὴν, τοῦ μυστικωτέρου λόγου
325 καὶ κρείττονος φυλαττομένου τοῖς μυστικοῖς τὴν διάνοιαν καὶ παρ' ἡμῶν διὰ τῆς σιωπῆς τιμωμένου. Τοῦ ζύλου δὲ νῦν τῆς παρακοῆς ἐμνήσθη παροδικῶς, δεῖξαι θέλων ὡς ἡ Θεοῦ ἄγνοια τὴν κτίσιν ἐθεοποίησεν, ἧς ὑπάρχει λατρεία σαφῆς ἢ κατὰ τὸ σῶμα τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων φιλαυτία, περὶ ἣν
330 ἔστιν ὡσπερ τις μικτὴ γνῶσις ἢ τῆς ἡδονῆς πείρα καὶ τῆς ὀδύνης, δι' ἧς ἢ πᾶσα τῶν κακῶν ἐπεισῆχθη τῷ βίῳ τῶν ἀνθρώπων ἰλὺς διαφόρως τε καὶ ποικίλως καί, ὡς οὐκ ἂν τις ἐφίκοιτο λόγος, πολυμόρφως συνισταμένη, καθόσον ἕκαστος τῶν τῆς

ἀστοχήσει τὴν ἀλήθεια· γιατί ἡ μετάληψή της προκαλεῖ ἀπὸ τὴ φύση της ἡδονὴ καὶ ὀδύνη.

Ἡ πάλι· Ἐπειδὴ ἡ ὀρατὴ κτίσις ἔχει καὶ λόγους πνευματικούς ποὺ διατρέφουν τὸ νοῦ κι ἔχει καὶ δύναμη φυσικά ποὺ τέρπει τὴν αἴσθησι, ἀλλὰ διαστρέφει τὸ νοῦ, γι' αὐτὸ ὀνομάστηκε ξύλο τῆς γνώσης τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, ἔχοντας γνώση τοῦ καλοῦ ὅταν τὴ βλέπομε πνευματικά, καὶ γνώση τοῦ κακοῦ ὅταν τὴ βλέπομε σωματικά. Γιατὶ γίνεται δάσκαλος τῶν παθῶν σὲ ὄσους κοινωνοῦν μαζί της σωματικᾶ προκαλώντας σ' αὐτοὺς λήθη τῶν θείων. Γι' αὐτὸ ἴσως καὶ τὴν ἀπαγόρευσε ὁ Θεὸς στὸν ἄνθρωπο ἀναστέλλοντας τὴ μετάληψή της⁷, ὥστε, ὅπως ἦταν δικαιοτάτο, λαμβάνοντας πρωτύτερα μὲ τὴ μετοχὴ τῆς χάριτος τὴν ἐπίγνωσι τῆς αἰτίας του καὶ τὴν ἀθανασία ποὺ τοῦ δόθηκε κατὰ χάρι ἐνισχύοντάς την μὲ αὐτὴ τὴ μετάληψι, νὰ μείνει ἀπαθὴς καὶ ἄτρεπτος, ἐπειδὴ ἔγινε ἤδη θεὸς μὲ τὴ θέωσι, καὶ εἶναι ἐλεύθερος ἀκίνδυνα μαζί μὲ τὸ Θεὸ νὰ ἐξετάσει τὰ δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ καὶ ν' ἀποκτήσει τὴ γνώσι τους ὡς θεὸς καὶ ὄχι ὡς ἄνθρωπος, ἔχοντας κατὰ χάρι τὴν ἴδια μὲ τὸ Θεὸ σοφὴ γνώσι τῶν ὄντων, ἐπειδὴ ἔχει μεταποιηθεῖ ὁ νοῦς καὶ ἡ αἴσθησι πρὸς θέωσι.

Αὐτὴ τὴν ἐρμηνεία λοιπὸν δώσαμε ἐδῶ γιὰ τὸ ξύλο μὲ μιὰ ἐξήγησι ποὺ μπορεῖ νὰ τὴ δεχτοῦν ὅλοι, ἐνῶ ὁ μυστικότερος κι ἀνώτερος λόγος ἄς φυλαχτεῖ γιὰ ὄσους ἔχουν διάνοια μυστικὴ κι ἄς τιμηθεῖ ἀπὸ ἐμᾶς μὲ τὴ σιωπὴ. Ὅσο γιὰ τὸ ξύλο τῆς παρακοῆς τὸ ἀνέφερα παρεκβατικά, θέλοντας νὰ δείξω ὅτι ἡ ἄγνοια τοῦ Θεοῦ εἶναι ἐκείνη ποὺ θεοποίησε τὴν κτίσι. Φανερὴ λατρεία τῆς κτίσις εἶναι ἡ σωματικὴ φιλαυτία τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων, καὶ σ' αὐτὴν ἀναφέρεται σὰν ἓνα εἶδος μικτῆς γνώσις ἡ πείρα τῆς ἡδονῆς καὶ τῆς ὀδύνης, ποὺ μ' αὐτὲς εἰσέβαλε στὸ βίον τῶν ἀνθρώπων ὄλος ὁ βοῦρκος τῶν κακῶν μὲ πολλοὺς καὶ διάφορους τρόπους καὶ μὲ τόσες πολλὲς μορφὲς ποὺ δὲν ἀρκεῖ νὰ τίς ἀναφέρει κανένας λόγος, στὸ μέτρο ποὺ καθένας ἀπὸ

7. Γεν.2,17.

ἀνθρωπίνης μετειληφόντων φύσεως κατὰ τὸ ποσὸν τε καὶ ποιὸν
 335 ἐν ἑαυτῷ ζῶσαν ἔχει καὶ πράττουσαν τὴν περὶ τὸ φαινόμενον
 αὐτοῦ μέρος, λέγω δὲ τὸ σῶμα, φιλίαν, ἀναγκάζουσιν αὐτὸν
 δουλοπρεπῶς διὰ τε τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ἡδονῆς καὶ τὸν φόβον
 τῆς ὀδύνης πολλὰς ἰδέας ἐπινοῆσαι παθῶν, καθὼς οἱ τε καιροὶ
 συμπίπτουσι καὶ τὰ πράγματα, καὶ ὁ τῶν τοιούτων ἐπιδέχεται
 340 τρόπος, ἐφ' ᾧ τὴν μὲν ἡδονὴν ἐλεῖν δυνηθῆναι διὰ παντὸς πρὸς
 συμβίωσιν, τῆς ὀδύνης δὲ παντελῶς ἀνέπαφον διαμεῖναι, τὸ
 ἀμήχανον ἐπιτηδεύειν διδάσκουσιν καὶ εἰς πέρας κατὰ σκοπὸν
 ἐλθεῖν μὴ δυνάμενον. Φθαρτῆς γὰρ οὔσης τῆς ὄλης φύσεως
 τῶν σωμάτων καὶ σκεδαστῆς, δι' ὅσων τις ἐπιτηδεύει τρόπων
 345 ταύτην συστήσασθαι, τὴν αὐτῆς φθορὰν ἰσχυροτέραν μᾶλλον
 καθίστησιν, δεδοικῶς καὶ μὴ θέλων ἀεὶ τὸ στεργόμενον καὶ
 παρὰ γνώμην περιέπων ἀνεπαισθητῶς διὰ τοῦ στεργομένου τὸ
 μὴ στεργόμενον, ἐξηρημένους τῶν φύσει στήναι μὴ δυναμένων
 καὶ διὰ τοῦτο συνεξαλλοιῶν τοῖς σκεδαστοῖς τῆς ψυχῆς τὴν
 350 διάθεσιν συνδιανηχομένην ἀστάτως τοῖς ρέουσι καὶ τὴν οἰκείαν
 ἀπώλειαν οὐ κατανοῶν διὰ τὴν παντελῆ τῆς ψυχῆς πρὸς τὴν
 ἀλήθειαν τύφλωσιν.

Πάντων δὲ τούτων τῶν κακῶν ἐστὶν ἀπαλλαγὴ καὶ σύντο-
 μος πρὸς σωτηρίαν ὁδὸς ἢ ἀληθῆς τοῦ Θεοῦ κατ' ἐπίγνωσιν
 355 ἀγάπη καὶ ἡ καθόλου τῆς κατὰ ψυχὴν πρὸς τε τὸ σῶμα καὶ τὸν
 κόσμον τοῦτον στοργῆς ἐξάρνησις, καθ' ἣν, τῆς μὲν ἡδονῆς τὴν
 ἐπιθυμίαν, τῆς ὀδύνης δὲ τὸν φόβον ἀποβαλόμενοι, τῆς κακῆς
 ἐλευθερούμεθα φιλαυτίας, πρὸς τὴν γνώσιν ἀναβιβασθέντες τοῦ
 κτίσαντος, καί, πονηρᾶς ἀγαθὴν ἀντιλαβόντες νοερὰν φιλαυ-
 360 τίαν, σωματικῆς κεχωρισμένην στοργῆς, οὐ παυόμεθα λατρεύ-
 οντες τῷ Θεῷ διὰ ταύτης τῆς καλῆς φιλαυτίας, ἐκ Θεοῦ τῆς
 ψυχῆς ἀεὶ ζητοῦντες τὴν σύστασιν. Αὕτη γάρ ἐστὶν ἀληθῆς λα-
 τρεία καὶ ὄντως θεάρεστος ἢ τῆς ψυχῆς διὰ τῶν ἀρετῶν ἀκρι-
 βῆς ἐπιμέλεια.

365 Ὁ τοίνυν σωματικῆς ἡδονῆς μὴ ἐφιέμενος καὶ ὀδύνην παν-
 τελῶς μὴ φοβούμενος γέγονεν ἀπαθῆς ταύταις, μετὰ τῆς τεκού-

ὄσους κοινώνησαν ποσοτικὰ καὶ ποιοτικὰ τὴν ἀνθρώπινη φύση ἔχει ζωντανὴ μέσα του καὶ ἐνεργὸ τὴ φιλία πρὸς τὸ φαινόμενο μέρος του, ἐννοῶ τὸ σῶμα, πού τὸν ἀναγκάζει δουλοπρεπῶς νὰ ἐπινοήσῃ πολλὰ εἶδη παθῶν ἀπὸ ἐπιθυμία τῆς ἡδονῆς καὶ φόβο τῆς ὀδύνης ἀνάλογα μὲ τὴ συγκυρία καιροῦ καὶ πραγμάτων καὶ καθὼς δείχνει ὁ τρόπος ἐκδήλωσής τους, ὥστε νὰ μπορέσουν νὰ συλλάβουν τὴν ἡδονὴ γιὰ παντοτινὴ συμβίωση, νὰ παραμείνῃ ὅμως τελείως ἀνέπαφη ἀπὸ τὴν ὀδύνη, γιὰτὶ ἡ φιλία αὐτὴ διδάσκει νὰ ἐπιχειροῦμε τὸ ἀκατόρθωτο πού δὲν μπορεῖ νὰ ἔρθῃ στὸ πέρας τοῦ σκοποῦ του. Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶναι φθαρτὴ στὸ σύνολό της ἡ φύση τῶν σωμάτων καὶ διαλύεται, μὲ ὄσους τρόπους ἐπιχειρεῖ κανένας νὰ τὴ σταθεροποιήσῃ, κάνει τὴ φθορὰ της περισσότερο ἰσχυρὴ, ἐπειδὴ φοβᾶται καὶ δὲν ἐπιθυμεῖ συνεχῶς τὸ ἐπιθυμητό, καὶ ἀντίθετα μὲ τὴ γνώμη του περιποιεῖται ἀσυναίσθητα μὲ τὸ ἐπιθυμητὸ τὸ ἀνεπιθύμητο, ἀφοῦ πιάνεται ἐξαρτημένος ἀπὸ αὐτὰ πού δὲν μποροῦν νὰ σταθοῦν ἀπὸ τὴ φύση τους, καὶ γι' αὐτὸ μεταβάλλει σύμφωνα μ' αὐτὰ πού σκορπίζονται τὴν ψυχικὴ του διάθεση πού περιπλέει ἄστατα ἀνάμεσα σ' αὐτὰ πού ρέουν καὶ δὲν καταλαβαίνει τὴν ἀπώλειά του, ἐπειδὴ ἡ ψυχὴ του ἔχει τέλεια τύφλωση πρὸς τὴν ἀλήθεια.

Ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ τὰ δεινὰ καὶ ἡ σύντομη ὁδὸς τῆς σωτηρίας εἶναι ἡ ἀληθινὴ καὶ συνειδητὴ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ πλήρης ἄρνηση στοργῆς ἐκ μέρους τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ σῶμα καὶ τὸν κόσμον αὐτό, μὲ τὴν ὁποία, ἀποβάλλοντας τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ἡδονῆς καὶ τὸ φόβον τῆς ὀδύνης, ἀπελευθερωνόμαστε ἀπὸ τὴν κακὴν φιλαυτίαν ἔχοντας ὑψωθεῖ στὴ γνώση τοῦ κτίστη μας, καὶ παίρνοντας στὴ θέσιν τῆς κακῆς τὴν ἀγαθὴν νοερὴν φιλαυτίαν, χωρισμένη ἀπὸ τὴν σωματικὴν στοργὴν, δὲν παύομε μὲ αὐτὴ τὴν καλὴν φιλαυτίαν νὰ λατρεύομε τὸ Θεὸν, ζητώντας συνεχῶς ἀπὸ τὸ Θεὸν τὴ σύστασιν τῆς ψυχῆς μας. Γιὰτὶ αὐτὴ εἶναι ἡ ἀληθινὴ καὶ πραγματικὴ θεάρεστη λατρεία, ἡ αὐστηρὴ ἐπιμέλεια τῆς ψυχῆς μὲ τὶς ἀρετὰς.

Ὅποιος λοιπὸν δὲν ἐπιθυμεῖ τὴν σωματικὴν ἡδονὴν καὶ δὲν φοβᾶται καθόλου τὴν ὀδύνην ἔγινε ἀπαθὴς σ' αὐτὴν, φόνευσεν

σης αὐτὰς φιλαυτίας πάντα τὰ δι' αὐτάς τε καὶ ἐξ αὐτῶν μετὰ
 τῆς ἀρχηγικωτάτης τῶν κακῶν ἀγνοίας ὁμοθυμαδὸν συναπέ-
 κτεινε πάθη, καὶ ὄλος γέγονεν τοῦ ἐστῶτός τε καὶ μένοντος καὶ
 370 αἰὶ ὡσαύτως ἔχοντος φύσει καλοῦ, παντάπασιν αὐτῷ συνδια-
 μένων ἀκίνητος καὶ «ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν
 τοῦ Θεοῦ κατοπτριζόμενος», ἐκ τῆς ἐν ἑαυτῷ φωτοειδοῦς λαμ-
 πρότητος τὴν θείαν καὶ ἀπρόσιτον δόξαν θεώμενος.

Δειχθείσης τοιγαροῦν ἡμῖν ὑπὸ τοῦ λόγου τῆς ὀρθῆς καὶ
 375 ραδίας ὁδοῦ τῶν σωζομένων, τὴν ἡδονὴν τῆς παρουσίας ζωῆς
 καὶ τὴν ὀδύνην ὅση δύναμις ἀρνησώμεθα καὶ τοὺς ὑφ' ἡμᾶς
 τοῦτο ποιεῖν διδάξωμεν παρακλήσει πολλῇ, καὶ πάσης παθῶν
 ἐπινοίας καὶ δαιμονιώδους κακουργίας παντελῶς ἀπηλλάγημέν
 τε καὶ ἀπηλλάξαμεν· καὶ μόνης ἀντιποιηθῶμεν τῆς θείας ἀγά-
 380 πης, καὶ οὐδεὶς ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ χωρίσαι δυνήσεται, οὐ θλίψις,
 οὐ στενοχωρία, οὐ λιμός, οὐ κίνδυνος, οὐ μάχαιρα, οὐδ' ὅσα τῷ
 ἀγίῳ ἀπηρίθμηται ἀποστόλῳ κατὰ τὸν τόπον, διὰ τῆς κατ'
 ἐνέργειαν γνώσεως, τῆς ἀγάπης ἐν ἡμῖν ἀκινήτου μενούσης, τῆς
 ψυχῆς αἰδιόν τε καὶ ἄρρητον ἐξ αὐτοῦ χορηγούμενοι εὐφροσύ-
 385 νην καὶ σύστασιν· ἧς ἀξιοθέντες, πρὸς μὲν τὸν κόσμον τοῦτον
 τὴν σώζουσαν ἐξομεν ἄγνοιαν, μηκέτι δίχα λογισμοῦ σώφρο-
 νος, ὡς τὸ πρότερον, «ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ» τῆς αἰ-
 σθήσεως ὡς δόξαν τὴν τῶν αἰσθητῶν ἐπιφάνειαν βλέποντες,
 περὶ ἦν τὰ πάθη προδήλως ἔχει τὴν γένεσιν, ἀλλὰ μᾶλλον
 390 «ἀνακεκαλυμμένῳ» τῆς διανοίας «προσώπῳ», παντὸς αἰσθη-
 τοῦ καλύμματος ἀπηλλαγμένῳ, τὴν ἐν ἀρεταῖς καὶ γνώσει
 πνευματικῇ δόξαν τοῦ Θεοῦ «κατοπτριζόμενοι», καθ' ἦν ἡ
 κατὰ χάριν πρὸς Θεὸν γίνεσθαι πέφυκεν ἔνωσις, πάσης ἀγνοίας
 καὶ πτώσεως τὸν νοῦν διεγείρουσα. Ὡς γάρ, ἀγνοήσαντες τὸν
 395 Θεὸν, τὴν ἀπολαυστικῶς τῇ αἰσθήσει γνωσθεῖσαν κτίσιν διὰ
 τὴν ἐφικτὴν τῇ νοήσει κατ' ἐνέργειαν γνώσιν τοῦ Θεοῦ λαμβά-

ὁμαδικὰ ὄλα τὰ πάθη, πού προέρχονται ἕξαιτίας τους κι ἀπὸ αὐ-
 τές, μαζί με τὴν πρωταρχικὴ ἀρχηγὸ τῶν κακῶν τὴν ἄγνοια καὶ
 κυριεύτηκε ὀλόκληρος ἀπὸ τὸ φύσει καλό, τὸ σταθερὸ καὶ μόνι-
 μο καὶ πάντοτε ἴδιο, παραμένοντας ἀδιάκοπα μαζί με αὐτὸ ἔντε-
 λῶς ἀκίνητος καὶ «καθρεφτίζοντας με ἀκάλυπτο πρόσωπο τὴ
 δόξα τοῦ Θεοῦ»⁸, καὶ κοιτάζοντας ἀπὸ τὴ μέσα του φωτόμορφη
 λαμπρότητα τὴ θεία κι ἀπρόσιτη δόξα.

Ἄφοῦ λοιπὸν μᾶς ἔδειξε ὁ λόγος τὴν ὀρθὴ κι εὐκολὴ ὁδὸ
 αὐτῶν πού σώζονται, ἄς ἀρνηθοῦμε με ὄλη μας τὴ δύναμη τὴν
 ἡδονὴ καὶ τὴν ὀδύνη αὐτῆς τῆς ζωῆς καὶ με πολλὴ παράκληση
 ἄς διδάξομε τοὺς κάτω ἀπὸ ἐμᾶς νὰ κάνουν τὸ ἴδιο, κι ἔτσι θὰ
 ἀπαλλαγοῦμε καὶ θὰ τοὺς ἀπαλλάξομε τελείως ἀπὸ κάθε ἀφορμὴ
 τῶν παθῶν καὶ κάθε δαιμονικὴ κακουργία. Καὶ ἄς διεκδικήσομε
 μόνο τὴ θεία ἀγάπη καὶ ἔτσι κανένας δὲ θὰ μπορέσει νὰ μᾶς
 χωρίσει ἀπὸ τὸ Θεό, οὔτε θλίψη, οὔτε στενοχώρια, οὔτε πείνα,
 οὔτε κίνδυνος, οὔτε ξίφος οὔτε ὅσα ἀπαριθμεῖ ὁ ἅγιος ἀπόστο-
 λος στὸ χωρίο αὐτό· γιατί με τὴν ἐνεργὸ γνώση παραμένει μέσα
 μας ἡ ἀγάπη ἀμετάβλητη λαμβάνοντας ἀπὸ αὐτὸν χορηγία ἀδιά-
 κοπη καὶ ἄρρητη εὐφροσύνη καὶ σύσταση τῆς ψυχῆς. Κι ὅταν
 ἀξιωθοῦμε αὐτήν, θ' ἀποχτήσομε ἔναντι τοῦ κόσμου τούτου τὴν
 σώζουσα ἄγνοια, καὶ τότε δὲ θὰ βλέπομε πιά χωρὶς συνειδητὸ
 λογισμό, ὅπως πρῶτα, με ἀκάλυπτο τὸ πρόσωπο τῆς αἴσθησης,
 ὡς δόξα τὴν ἐπιφανειακὴ λάμψη τῶν αἰσθητῶν, ὅπου πρόδηλα
 ἔχουν τὴ γένεσή τους τὰ πάθη, ἀλλὰ μᾶλλον με ἀκάλυπτο τὸ
 πρόσωπο τῆς διάνοιας, ἀπαλλαγμένο ἀπὸ κάθε αἰσθητὸ προκά-
 λυμα, θὰ καθρεφτίζομε με τὶς ἀρετὲς καὶ τὴ γνώση μας τὴν
 πνευματικὴ δόξα τοῦ Θεοῦ, σύμφωνα με τὴν ὁποία γίνεται κατὰ
 τρόπο φυσικὸ ἢ ἔνωσή μας με τὸ Θεὸ κατὰ χάρη, σηκώνοντας τὸ
 νοῦ ἀπὸ κάθε ἄγνοια καὶ πτώση. Ὅπως δηλαδὴ ἄγνοώντας τὸ
 Θεό, τὴ φύση πού γνωρίσαμε ἀπολαμβάνοντάς την με τὶς αἰσθή-
 σεις μας τὴ θεοποιήσαμε ἕξαιτίας τῆς σύστασης τοῦ σώματός
 μας ἀπὸ αὐτήν, ὁμοια λαμβάνοντας τὴ δυνατὴ στὴν ἐνέργεια τῆς

νοντες, διὰ τὴν ἐξ αὐτοῦ τῆς ψυχῆς πρὸς τε τὸ εἶναι καὶ εἶ εἶναι καὶ ἀεὶ εἶναι σύστασιν, πᾶσαν πάσης αἰσθήσεως ἀγνοήσομεν πειῖραν.

ΣΧΟΛΙΑ

1. Τὴν σάρκα φησὶν διὰ τῶν φαινομένων ἡθῶν εἶναι δεικτικὸν τῆς κατ' ἀρετὴν τῆς ψυχῆς διαθέσεως ὄργανον, πρὸς ἔκφανσιν ἀρετῆς τῆ ψυχῆ συνεζευγμένην.
2. Τὴν αἰσθησὶν λέγει παραπέμπουσαν τῷ νῶ τὴν τῶν ὀρατῶν φαντασίαν πρὸς κατανόησιν τῶν ἐν τοῖς οὐσι λόγων, ὡς ὄργανον τῆς τοῦ νοῦ πρὸς τὰ νοητὰ διαβάσεως.
3. Τῆς ἀγάπης ἰδιὸν φησὶ τῶν κατ' αὐτὴν ζητούντων μίαν ἀποδείξει τὴν γνώμην.
4. Ὅτι τῶν νοητῶν διαβάς τὴν οὐσίαν ὁ νοῦς ἀνόητος γίνεται, Θεῷ προσβάλλων ὑπὲρ πᾶσαν ὄντι κατ' οὐσίαν καὶ γνῶσιν καὶ νόησιν.
5. Ὅτι πρὸς τὰς διαθέσεις τῶν ψυχῶν ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος ἐν τοῖς δεχομένοις αὐτὸν ποιεῖται τὴν τῶν χαρισμάτων διαφορὰν.
- 15 6. Ὅτι κατὰ διάνοιαν ὡσπερ παρουσῶν τῶν ὑλῶν τοὺς ἀφανεῖς ἐν ἡμῖν συμπλέκουσι πολέμους οἱ δαίμονες.
7. Ὅτι διὰ τὴν ἡδονὴν, φησὶν, ἀγαπῶμεν τὰ πάθη καὶ διὰ τὴν ὀδύνην τὴν ἀρετὴν ἀποφεύγομεν.
8. Ὅτι, καθάπερ ὁ λόγος, κρατῶν τῶν παθῶν, ἀρετῆς ὄργανον πιοεῖται τὰς αἰσθήσεις, οὕτω καὶ τὰ πάθη, κρατοῦντα τοῦ λόγου, μορφοῦσι τὰς αἰσθήσεις πρὸς ἀμαρτίαν.
- 20 9. Ὅτι καθ' ἕξιν μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς πρὸς τὰ ὄντα φυσικῆς σχέσεως ἐνωθεῖσα τῷ Θεῷ ἡ ψυχὴ τὴν περὶ τὸ καλὸν παγιότητα λαμβάνει ἀμετακίνητον.
- 25 10. Ὅντα λέγει τὰς τῶν ὄντων οὐσίας, εἶναι δὲ δοκοῦντα τὰς κατὰ ποιὸν καὶ ποσὸν ροάς τε καὶ ἀπορροάς, περὶ αἷς ἡ τῶν αἰσθήσεων πλάνη συνέστηκε, τὴν ἀμαρτίαν δημιουργοῦσα.
11. Ὅτι μέσος ὢν Θεοῦ καὶ ὑλῆς ὁ ἄνθρωπος πρὸς τὸν Θεὸν

νόησής μας γνώση τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ ἡ ψυχὴ μας ἔχει ἀπὸ αὐτὸν τὴ σύστασίν της γιὰ νὰ ὑπάρχει καὶ νὰ ζεῖ μακάρια καὶ ἀθάνατη, ἃς ἀγνοήσομε τὴν ὁποιαδήποτε πείρα τῆς ὁποίας αἴσθησης.

ΣΧΟΛΙΑ

1. Διδάσκει ὅτι ἡ σάρκα μὲ τις ἐκδηλώσεις της εἶναι τὸ ὄργανο ποὺ δείχνει τὴ διάθεση τῆς ψυχῆς ὡς πρὸς τὴν ἀρετὴ, γιὰ νὰ δηλωθεῖ ἡ σύζευξη τῆς ἀρετῆς μὲ τὴν ψυχὴ.
2. Λέει ὅτι ἡ αἴσθησις παραπέμπει στὸ νοῦ τὴ φαντασία τῶν ὄρατῶν γιὰ νὰ κατανοηθοῦν οἱ λόγοι τῶν ὄντων, σὰν ὄργανο γιὰ τὴ διάβαση τοῦ νοῦ πρὸς τὰ νοητά.
3. Ἴδιο τῆς ἀγάπης λέει ὅτι εἶναι ν' ἀποδείξει ὅτι ὅσοι τὴν ἀναζητοῦν ἔχουν μία γνώμη.
4. Ὁ νοῦς ὅταν διαβεῖ τὴν οὐσία τῶν νοητῶν γίνεται ἀ-νόητος, προσεγγίζοντας τὸ Θεὸ ποὺ εἶναι πάνω ἀπὸ κάθε οὐσία καὶ γνώση καὶ νόηση.
5. Ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ παρέχει διαφορετικὰ χαρίσματα σύμφωνα μὲ τὴν ψυχικὴ διάθεσίν τους σὲ ὅσους τὸν δέχονται.
6. Οἱ δαίμονες συγκροτοῦν μέσα στὸ νοῦ μας τοὺς ἀφανεῖς πολέμους τοὺς σὰ νὰ εἶναι οἱ ἀφορμὲς παροῦσες.
7. Ἐξαιτίας τῆς ἡδονῆς ἀγαποῦμε τὰ πάθη καὶ ἐξαιτίας τῆς ὀδύνης ἀποφεύγομε τὴν ἀρετὴ.
8. Ὅπως ὁ λόγος ὑποτάσσοντας τὰ πάθη κάνει τις αἰσθήσεις ὄργανα ἀρετῆς, ἔτσι καὶ τὰ πάθη κυριεύοντας τὸ λόγο κάνουν τις αἰσθήσεις κατάλληλες γιὰ τὴν ἁμαρτία.
9. Μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴ της ἀπὸ τὴ φυσικὴ σχέσι μὲ τὰ ὄντα ἐνωμένη ἡ ψυχὴ μὲ τὸ Θεὸ ἀποκτᾷ τὴν ἑξῆ της ἀμετακίνητη σταθερότητα στὸ καλό.
10. Ὅντα καλεῖ τις οὐσίες τῶν ὄντων, ἐνῶ φαινόμενα τις ποιοτικὲς καὶ ποσοτικὲς ροὲς κι ἀπορροές, γύρω ἀπὸ τις ὁποῖες συνίσταται ἡ πλάνη τῶν αἰσθήσεων δημιουργώντας τὴν ἁμαρτία.
11. Ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος ποὺ εἶναι ἀνάμεσα στὸ Θεὸ καὶ τὴν ὕλη δὲν κινήθηκε πρὸς τὸ Θεὸ ὡς αἰτία καὶ τέλος τῆς γένεσής

- ὡς αἰτίαν καὶ τέλος τῆς οἰκείας γενέσεως μὴ κινήθεις,
 30 ἀλλὰ πρὸς τὴν ὕλην ροπῇ τὸν νοῦν ἀπογεώσας.
12. Σύνθετον εἶπε γνῶσιν τὴν κατ' αἴσθησιν πεῖραν τῶν αἰσθη-
 τῶν, ὡς κατὰ φύσιν ἔχουσαν ἡδονὴν διὰ τὴν γένεσιν καὶ
 πόνον διὰ τὴν φθοράν.
13. Ἡ κτίσις τῶν ὀρατῶν, φησίν, καὶ πρὸς νοῦν ἔχει λόγους
 35 πνευματικούς, καὶ φυσικὴν πρὸς αἴσθησιν δύναμιν, ὧν τὰ
 νοήματα καθάπερ ξύλα ἐν μέσῳ τῆς καρδίας, παραδείσου
 τροπικῶς νοουμένης, ὑπάρχουσιν.
14. Ἄγνοεῖ τις τὴν καθ' ἡδονὴν καὶ ὀδύνην τῆς αἰσθήσεως πεῖ-
 40 ραν, ὅταν τῷ Θεῷ προσδήσῃ τὸν νοῦν, τῆς σωματικῆς γε-
 νόμενον ἐλεύθερον σχέσεως.

Ἐπειδὴ ἠγάθυνέ σε ὁ Θεὸς κελεῦσαί μοι ἅπερ εἶχον σεσημειω-
 μένα τῶν ἀπορουμένων μοι κεφαλαίων γράψαι καὶ πέμψαι σοι,
 τὰ ἀναγκαιότερά μοι φανέντα προέταξα.

του ἀλλὰ πρὸς τὴν ὕλη, δικαιολογημένα ἀγνόησαν τὸ Θεὸ
κάνοντας γῆ τὸ νοῦ ἕξαιτίας τῆς ροπῆς πρὸς τὴν ὕλη.

12. Τὴν πείρα τῶν αἰσθητῶν μὲ τὴν αἴσθησι τὴν εἶπε σύνθετη
γνώσι, ἐπειδὴ ἔχει φυσικὴ ἡδονὴ ἕξαιτίας τῆς γένεσις, καὶ
πόνο ἕξαιτίας τῆς φθορᾶς.
13. Ἡ κτίσι τῶν ὀρατῶν, λέει, ἔχει καὶ γιὰ τὸ νοῦ λόγους πνευ-
ματικοὺς καὶ φυσικὴ δύναμι γιὰ τὴν αἴσθησι, τῶν ὀποίων
τὰ νοήματα ὑπάρχουν ὡς ξύλα στὸ κέντρο τῆς καρδιᾶς, ποὺ
δηλώνει μεταφορικὰ τὸν παράδεισο.
14. Ἄγνοεῖ κάποιος τὴν πείρα τῆς ἡδονῆς καὶ τῆς ὀδύνης ἀπὸ
τὴν αἴσθησι, ὅταν προσδέσει τὸ νοῦ του στὸ Θεὸ κι ἐλευθε-
ρωθεῖ ἀπὸ τὴ σωματικὴ σχέσι.

Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς εὐδόκησε νὰ μὲ διατάξεις νὰ γράψω καὶ νὰ
σοῦ στείλω ὅσα εἶχα σημειώσει γιὰ ἀπορούμενα χωρία, γι' αὐτὸ
πρόταξα αὐτὰ ποὺ μοῦ φάνηκαν πιὸ ἀπαραίτητα.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Α'

Τὰ πάθη αὐτὰ καθ' αὐτὰ κακὰ ἢ παρὰ τὴν χρῆσιν κακά;
Λέγω δὲ ἡδονὴν καὶ λύπην, ἐπιθυμίαν καὶ φόβον, καὶ τὰ
τούτοις ἐπόμενα.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

5 Τὰ πάθη ταῦτα, ὡσπερ καὶ τὰ λοιπά, τῇ φύσει τῶν ἀν-
θρώπων προηγουμένως οὐ συνεκτίσθη, ἐπεὶ καὶ εἰς τὸν ὄρον
ἀν συνετέλουν τῆς φύσεως. Λέγω δέ, παρὰ τοῦ Νυσσαέως με-
γάλου Γρηγορίου μαθὼν, τῷ ἀλογωτέρῳ μέρει προσφυέντα τῆς
10 φύσεως, δι' ὧν, ἀντὶ τῆς θείας καὶ μακαρίας εἰκόνοσ, εὐθύσ ἅμα
τῇ παραβάσει διαφανῆσ καὶ ἐπίδηλος ἐν τῷ ἀνθρώπῳ γέγονεν
ἢ τῶν ἀλόγων ζώων ὁμοίωσις. Ἔδει γάρ, τῆς ἀξίας τοῦ λόγου
καλυφθείσης, ὑφ' ὧν γνωμικῶσ ἐπεσπάσατο τῆς ἀλογίας
γνωρισμάτων ἐνδίκωσ τὴν φύσιν τῶν ἀνθρώπων κολάζεσθαι,
15 σοφῶσ εἰς συναίσθησιν τῆς λογικῆσ μεγαλονοίας ἐλθεῖν οἰκονο-
μοῦντοσ τοῦ Θεοῦ τὸν ἄνθρωπον.

Πλὴν καλὰ γίνεται καὶ τὰ πάθη ἐν τοῖσ σπουδαίοισ, ὀπηνί-
κα σοφῶσ αὐτὰ τῶν σωματικῶν ἀποστήσαντεσ, πρὸσ τὴν τῶν
οὐρανίων μεταχειρίζοντα κτῆσιν· οἷον, τὴν μὲν ἐπιθυμίαν τῆσ
20 νοερᾶσ τῶν θείων ἐφέσεωσ ὀρεκτικὴν ἐργάσονται κίνησιν, τὴν
ἡδονὴν δὲ τῆσ ἐπὶ τοῖσ θείοισ χαρίσμασι τοῦ νοῦ θελκτικῆσ
ἐνεργείασ εὐφροσύνην ἀπήμονα, τὸν δὲ φόβον τῆσ μελλούσησ
ἐπὶ πλημμελήμασι τιμωρίας προφυλακτικὴν ἐπιμέλειαν, τὴν δὲ
λύπην διορθωτικὴν ἐπὶ παρόντι καιρῷ μεταμέλειαν, καὶ συντό-

1. Γρηγορίου Νύσσησ, Περὶ Παρθενίασ, Κεφ. 12,2.

ΕΡΩΤΗΣΗ 1

Τὰ πάθη εἶναι κακὰ καθεαυτὰ ἢ ἀνάλογα μὲ τὴ χρήση τους;
Ἐννοῶ τὴν ἡδονὴ καὶ τὴ λύπη, τὴν ἐπιθυμία καὶ τὸ φόβο καὶ
ὅσα ἀκολουθοῦν.

ΑΠΟΚΡΙΣΗ

Αὐτὰ τὰ πάθη, ὅπως καὶ τὰ λοιπὰ, δὲν συνδημιουργήθηκαν
μαζὶ μὲ τὴ φύση τῶν ἀνθρώπων, γιατί θὰ συντελοῦσαν καὶ στὸν
ὀρισμὸ τῆς φύσης τοῦ ἀνθρώπου. Ὑποστηρίζω ἀντίθετα, αὐτὸ
ποῦ ἔμαθα ἀπὸ τὸ μεγάλο Γρηγόριο Νύσσης, ὅτι εἰσῆλθαν μετὰ
τὴν ἔκπτωση ἀπὸ τὴν τελειότητα καὶ προσκολλήθηκαν στὸ
ἀλογότερο μέρος τοῦ ἀνθρώπου, μὲ τὰ ὁποῖα, ἀντὶ τῆς θείας καὶ
μακάριας εἰκόνας, εὐθύς ἀμέσως μὲ τὴν παράβαση ἔγινε φανε-
ρὴ κι εὐδιάκριτη στὸν ἄνθρωπο ἢ ὁμοίωσή του μὲ τὰ ἄλογα
ζῶα¹. Γιατὶ ἔπρεπε, ἀφοῦ κατακαλύφθηκε ἡ ἀξία τοῦ λόγου ἀπὸ
τὰ γνωρίσματα τῆς ἀλογίας ποῦ μὲ τὴ γνώμη του τράβηξε στὸν
ἑαυτὸ του, δίκαια νὰ τιμωρεῖται ἡ ἀνθρώπινη φύση, οἰκονομώ-
ντας σοφὰ ἔτσι ὁ Θεὸς νὰ συναισθανθεῖ ὁ ἄνθρωπος τὸ λογικὸ
μεγαλεῖο τοῦ νοῦ του.

Ὡστόσο γίνονται καλὰ καὶ τὰ πάθη στοὺς σπουδαίους ἀν-
θρώπους, δταν, ἀποχωρίζοντάς τα σοφὰ ἀπὸ τὸ σῶμα, τὰ μετα-
χειρίζονται πρὸς ἀπόκτηση τοῦ οὐρανοῦ. Γιὰ παράδειγμα: τὴν
ἐπιθυμία θὰ τὴ μετατρέψουν σὲ κίνηση ποῦ ὀρέγεται τὴν νοερὴ
ἔφεση τῶν θείων, ἐνῶ τὴν ἡδονὴ θὰ τὴν κάνουν ἀγαθὴ εὐφρο-
σύνη τῆς θελητικῆς ἐνέργειας τοῦ νοῦ γιὰ τὰ θεϊκὰ χαρίσματα.
Ἐπίσης τὸ φόβο θὰ τὸν κάνουν φροντίδα ποῦ προφυλάγει ἀπὸ
τὴ μελλοντικὴ τιμωρία ἐξαιτίας πλημμελημάτων, ἐνῶ τὴ λύπη
μεταμέλεια ποῦ διορθώνει ἓνα ὑπάρχον κακό, καὶ μ' ἓνα λόγο,

25 μως εἰπεῖν, κατὰ τοὺς σοφοὺς τῶν ἰατρῶν, σῶματι φθαρτικοῦ
 θηρὸς τῆς ἐχίδνης τὴν οὖσαν ἢ μελετωμένην ἀφαιρουμένους
 λώβωσιν, τοῖς πάθεσι τούτοις πρὸς ἀναίρεσιν χρώμενοι παρού-
 σης κακίας ἢ προσδοκωμένης, καὶ κτῆσιν καὶ φυλακὴν ἀρετῆς
 τε καὶ γνώσεως. Καλὰ οὖν, ὡς ἔφην, ταῦτα τυγχάνει διὰ τὴν
 30 χρῆσιν ἐν τοῖς «πᾶν νόημα αἰχμαλωτίζουσιν εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ
 Χριστοῦ».

Εἰ δὲ καὶ ἐπὶ Θεοῦ τι τούτων εἴρηται τῇ Γραφῇ ἢ ἐπὶ
 ἀγίων, ἐπὶ μὲν Θεοῦ, δι' ἡμᾶς, ὡς ἡμῖν προσφυῶς διὰ τῶν ἡμε-
 τέρων παθῶν τὰς σωστικὰς ἡμῶν καὶ ἀγαθουργοὺς τῆς προ-
 35 νοίας προόδους ἐκφαίνοντος, ἐπὶ δὲ τῶν ἀγίων, ὡς οὐκ ἄλλως
 δυναμένων τὰς περὶ Θεὸν νοεράς αὐτῶν σχέσεις τε καὶ διαθέ-
 σεις διὰ φωνῆς προενέγκαι σωματικῆς, χωρὶς τῶν ἐγνωσμέ-
 νων τῇ φύσει παθῶν.

ΣΧΟΛΙΑ

1. Ὅτι τοὺς διαφόρους περὶ ἡμᾶς τῆς προνοίας τρόπους τοῖς
 ἡμῖν ἐγνωσμένοις πάθεσιν ἡ Γραφὴ διαπλάττεται.
2. Ὅτι τὴν περὶ Θεὸν ποιάν σχέσιν τῶν ἀγίων τοῖς ὀνόμασι
 5 τούτοις ἡ Γραφὴ διασημαίνει.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Β'

Εἰ πάντα τὰ εἶδη τὰ συμπληροῦντα τὸν κόσμον ἐν ταῖς ἔξ
 ἡμέραις ὁ δημιουργὸς ἐποίησεν, τί μετὰ ταῦτα ὁ Πατὴρ ἐρ-
 γάζεται; Λέγει γὰρ ὁ Σωτῆρ «ὁ Πατὴρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζε-
 5 ται, κἀγὼ ἐργάζομαι». Μῆ τι ἄρα τὴν τῶν ἀπαξ γεγονότων
 εἰδῶν συντήρησιν λέγει;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τοὺς μὲν πρώτους τῶν γεγονότων λόγους ὁ Θεὸς καὶ τὰς

σύμφωνα μὲ τούς σοφοὺς γιατροὺς πού ἀφαιροῦν μὲ τὸ δηλητηριῶδες σῶμα τοῦ ἔρπετοῦ τῆς ἔχιδνας τὴ λέπρα πού πράγματι ὑπάρχει ἢ ὑποθέτουν, χρησιμοποιοῦν αὐτὰ τὰ πάθη γιὰ τὴν ἀναίρεση μιᾶς παρούσας ἢ ἀναμενόμενης κακίας γιὰ τὴν ἀπόκτηση καὶ τὴ φύλαξη τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσης. Εἶναι λοιπὸν αὐτὰ τὰ πάθη καλά, ὅπως εἶπα, σύμφωνα μὲ τὴ χρήση τους σὲ ἐκείνους «πού αἰχμαλωτίζουν κάθε σκέψη καὶ τὴν κάνουν νὰ ὑπακούει στὸ Χριστό»².

Ἐάν κάτι ἀπὸ αὐτὰ λέγεται καὶ γιὰ τὸ Θεὸ ἀπὸ τὴ Γραφή ἢ γιὰ τοὺς ἁγίους, γιὰ τὸ Θεὸ γιὰ χάρη μας, ἐπειδὴ κατάλληλα μὲ τὰ δικά μας πάθη ἀποκαλύπτει τὶς σωτήριες γιὰ μᾶς κι ἀγαθοποιές ἐκδηλώσεις τῆς πρόνοιας, καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους, ἐπειδὴ δὲν μποροῦν μ' ἄλλο τρόπο νὰ προσφέρουν τὶς νοερὲς σχέσεις τους καὶ διαθέσεις πρὸς τὸ Θεὸ μὲ σωματικὴ ζωὴ, χωρὶς τὰ γνωστὰ πάθη τῆς φύσης μας.

ΣΧΟΛΙΑ

1. Τὶς διάφορες ἐκδηλώσεις τῆς πρόνοιας, σχετικὰ μ' ἐμᾶς, τὶς διαμορφώνει ἡ Γραφή ἀνάλογα μὲ τὰ γνωστὰ σ' ἐμᾶς πάθη.
2. Τὴν ὅποια σχέση τῶν ἁγίων μὲ τὸ Θεὸ ἡ Γραφή τὴ δηλώνει μὲ τοῦτα τὰ ὀνόματα.

ΕΡΩΤΗΣΗ 2

Ἐάν ὁ Δημιουργὸς δημιούργησε ὅλα τὰ εἶδη πού ἀποτελοῦν τὸν κόσμον μέσα στὶς ἕξι μέρες, τί κάνει ὁ Πατέρας στὴ συνέχεια; Γιατί λέει ὁ Σωτήρας «ὁ Πατέρας μου ἐργάζεται ὡς τώρα, καὶ ἐγὼ ἐργάζομαι»¹. Μήπως ἐννοεῖ τάχα τὴ συντήρηση τῶν εἰδῶν πού ἔχουν δημιουργηθεῖ;

ΑΠΟΚΡΙΣΗ

Ἐφοῦ ὁ Θεὸς ὀλοκλήρωσε τοὺς πρώτους λόγους τῶν

1. Ἰω. 5,17.

καθόλου τῶν ὄντων οὐσίας ἅπαξ, ὡς οἶδεν αὐτός, συμπληρώ-
 10 σας, ἔτι ἐργάζεται οὐ μόνον τὴν τούτων αὐτῶν πρὸς τὸ εἶναι
 συντήρησιν, ἀλλὰ καὶ τὴν κατ' ἐνέργειαν τῶν ἐν αὐτοῖς δυνάμει
 μερῶν δημιουργίαν πρόοδόν τε καὶ σύστασιν, ἔτι μὴν καὶ τὴν
 διὰ τῆς προνοίας πρὸς τὰ καθόλου τῶν μερικῶν ἐξομοίωσιν,
 ἕως ἂν, τῷ κατὰ φύσιν γενικωτέρῳ λόγῳ τῆς λογικῆς οὐσίας
 15 διὰ τῆς πρὸς τὸ εἶναι κινήσεως τῶν μερικῶν τὴν αὐθαίρετον
 ἐνώσας ὀρμὴν, ποιήσειεν ἀλλήλοις τε καὶ τῷ ὄλῳ σύμφωνα
 καὶ ταύτοκίνητα, μὴ ἐχόντων τὴν γνωμικὴν πρὸς τὰ καθόλου
 τῶν ἐπὶ μέρους διαφοράν, ἀλλ' εἰς καὶ ὁ αὐτὸς ἐφ' ὄλων θεω-
 ρηθήσεται λόγος, μὴ διαιρούμενος τοῖς τῶν καθ' ὧν ἴσως κα-
 20 τηγορεῖται τρόποις, καὶ οὕτως ἐνεργουμένην τὴν ἐκθεωτικὴν
 τῶν ὄλων ἐπιδείξεται χάριν, δι' ἣν γενόμενος ἄνθρωπος ὁ
 Θεὸς καὶ Λόγος φησὶν «ὁ Πατὴρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, κἀγὼ
 ἐργάζομαι», ὁ μὲν εὐδοκῶν, ὁ δὲ αὐτουργῶν, καὶ τοῦ ἁγίου
 Πνεύματος οὐσιωδῶς τὴν τε τοῦ Πατρὸς ἐπὶ πᾶσιν εὐδοκίαν
 25 καὶ τὴν αὐτουργίαν τοῦ Υἱοῦ συμπληροῦντος, ἵνα γένηται διὰ
 πάντων καὶ ἐν πᾶσι εἰς ὁ ἐν τριάδι Θεός, ἀναλόγως ὄλος
 ἐκάστῳ κατὰ χάριν τῶν ἀξιουμένων καὶ ὄλοις ἐνθεωρούμενος,
 ὡς ὄλῳ καὶ ἐκάστῳ μέλει τοῦ σώματος δίχα μειώσεως ἐνυ-
 πάρχει φυσικῶς ἢ ψυχῇ.

ΣΧΟΛΙΑ

1. Ἐν τῇ ὄλῳ, τουτέστι τῇ καθόλου τῶν ὄντων οὐσίᾳ, δυνάμει
 τυγχάνουσι τὰ κατὰ μέρος ἐκ τῆς ὄλης, γινόμενα μερικά,
 ὧν τὴν γένεσιν, φησὶν, ὁ Θεὸς προδήλως ἐργάζεται.
2. Τὴν πρὸς τὰ καθόλου τῶν μερικῶν ἐξομοίωσιν λέγει τὴν
 35 πάντων ἀνθρώπων κατὰ μίαν τῆς γνώμης κίνησιν πρὸς
 τὸν λόγον τῆς φύσεως ἐνωσιν, ἣν ἐργάζεται διὰ τῆς προ-
 νοίας ὁ Θεός, ἵνα γένηται πάντων, ὡσπερ μία φύσις, οὕτω

δημιουργημάτων καὶ τὶς γενικὲς οὐσίαι τῶν ὄντων μὲ μιᾶς, ὅπως αὐτὸς γνωρίζει, ἐργάζεται ἀκόμη ὄχι μονάχα γιὰ τὴ συντήρησιν αὐτῶν τῶν ἰδίων τῶν δημιουργημάτων στὸ εἶναι, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν πραγματικὴν δημιουργίαν τῶν μερῶν ποὺ ὑπάρχουν δυνάμει σ' αὐτὰ, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐξέλιξιν καὶ τὴν σταθεροποίησιν καὶ ἀκόμα καὶ τὴν ἐξομοίωσιν μὲ τὴν πρόνοιαν τῶν ἐπιμέρους πρὸς τὰ γενικά, ὥσπου, ἐνώνοντας τὴν αὐτόγνωμη ὁρμὴν τῶν μερικῶν μὲ τὸ γενικότερον φυσικὸν λόγον τῆς λογικῆς οὐσίας μέσῳ τῆς κίνησιν τῶν μερικῶν πρὸς τὸ ἀγαθὸ εἶναι, τὰ κάνει σύμφωνα μεταξὺ τους καὶ μὲ τὸ ὅλον καὶ ταυτοκίνητο, χωρὶς νὰ ἔχουν τὰ ἐπιμέρους πρὸς τὰ καθόλου τὴν διαφορὰ τῆς γνώμης, ἀλλὰ νὰ ἐπικρατήσῃ σὲ ὅλα ὁ ἴδιος λόγος καὶ χωρὶς νὰ διαιρεῖται ὡς πρὸς τὶς ἐκδηλώσεις ἐκείνων στὰ ὁποῖα ἀποδίδεται ἐξίσου, καὶ νὰ παρουσιάσῃ ἔτσι πραγματοποιούμενη τὴν θεοποιητικὴν χάριν τῶν ὄλων, αὐτὴν γιὰ τὴν ὁποῖα ἔγινε ἄνθρωπος ὁ Θεὸς καὶ Λόγος καὶ λέει «ὁ Πατέρας μου ἐργάζεται ὡς τώρα κι ἐργάζομαι κι ἐγώ». Ὁ ἕνας δηλαδὴ ἐργάζεται εὐδοκῶντας κι ὁ ἄλλος πράττοντας ὡς αὐτουργὸς καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα συμπληρώνει κατ' οὐσίαν τὴν εὐδοκίαν τοῦ Πατέρα γιὰ ὅλα καὶ τὴν αὐτουργικὴν πράξιν τοῦ Υἱοῦ, γιὰ νὰ γίνῃ διὰ μέσου ὄλων καὶ μέσα σὲ ὅλα ἕνας ὁ τριαδικὸς Θεός, ἀνάλογα ὁλόκληρος στὸν καθένα σύμφωνα μὲ τὴν χάριν ποὺ ἀξιῶνται καὶ νὰ θεωρεῖται μέσα σὲ ὅλα, ἔτσι ὅπως μέσα σὲ κάθε μέλος τοῦ σώματος ἐνυπάρχει ἡ ψυχὴ φυσικὰ καὶ χωρὶς μείωσιν.

ΣΧΟΛΙΑ

1. Μέσα στὴν ὕλη, δηλαδὴ τὴν καθολικὴν οὐσίαν τῶν ὄντων, ὑπάρχουν δυνάμει τὰ μερικὰ ποὺ γίνονται ἀπὸ τὴν ὕλη ἀνάλογα μὲ τὸ μέρος, τὴ γένεσιν τῶν ὁποίων, λέει, κάνει πρόδηλα ὁ Θεός.
2. Ἐξομοίωσιν τῶν μερικῶν πρὸς τὸ καθόλου λέει τὴν ἐνῶσιν ὄλων τῶν ἀνθρώπων μὲ μιὰ κίνησιν τῆς γνώμης τους πρὸς τὸν λόγον τῆς φύσιν, ἐνῶσιν ποὺ κάνει ὁ Θεός μὲ τὴν πρόνοιάν του, γιὰ νὰ πραγματοποιηθεῖ ἔτσι καὶ μιὰ γνώμη,

καὶ γινώμη, πάντων Θεῶ τε καὶ ἀλλήλοις συναφθέντων διὰ τοῦ Πνεύματος.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Γ'

Τίς ἐστι κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον ὁ ἐν τῇ πόλει τὸ κεράμιον βα-
στάζων τοῦ ὕδατος, καὶ διὰ τί ὕδατος, ᾧ οἱ ὑπὸ Χριστοῦ
πεμπόμενοι μαθηταὶ ἀπαντῶσι καὶ κελεύονται ἀκολουθεῖν;
5 Τίς τε ὁ οἰκοδεσπότης; Καὶ διὰ τί παρὰ τοῖς εὐαγγελισταῖς
σιωπᾶται τὸ ὄνομα; Καὶ τί τὸ ἀνώγειον τὸ μέγα καὶ ἐστρω-
μένον, ἐν ᾧ τὸ φρικτὸν τοῦ θείου δείπνου ἐκτελεῖται μυστή-
ριον;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

10 Οὐ μόνον ἡ Γραφή παρεσιώπησε τοῦ ἀνθρώπου τὸ ὄνομα,
πρὸς ὃν ἀπέστειλεν ὁ Σωτὴρ τοὺς δύο μαθητὰς εἰς τὴν τοῦ Πά-
σχα παρασκευήν, ἀλλὰ καὶ τῆς πόλεως εἰς ἣν ἀπεστάλησαν.
Ὅθεν, κατὰ πρώτην ἐπιβολήν, ὑπονοῶ τοῦτον δηλοῦσθαι διὰ
τῆς πόλεως τὸν αἰσθητὸν κόσμον, τὸν ἄνθρωπον δὲ τὴν καθό-
15 λου φύσιν τῶν ἀνθρώπων, πρὸς ἣν ἀποστέλλονται, ὡσπερ μα-
θηταὶ τοῦ Θεοῦ καὶ Λόγου, καὶ πρόδρομοι τῆς αὐτοῦ πρὸς τὴν
φύσιν τῶν ἀνθρώπων μυστικῆς εὐωχίας ἐτοιμασταί, ὁ τῆς
πρώτης διαθήκης νόμος καὶ ὁ τῆς καινῆς, ὁ μὲν διὰ τῆς πρα-
κτικῆς φιλοσοφίας παντὸς μολυσμοῦ τὴν φύσιν ἀποκαθαίρων,
20 ὁ δὲ διὰ τῆς θεωρητικῆς μυσταγωγίας ἀπὸ τῶν σωματικῶν
πρὸς τὰ συγγενῆ τῶν νοητῶν θεάματα τὸν νοῦν γνωστικῶς
ἀναβιβάζων. Καὶ τούτου τεκμήριον τὸ τοὺς πεμφθέντας μαθη-
τὰς εἶναι Πέτρον καὶ Ἰωάννην· ἔστι γὰρ ὁ μὲν Πέτρος πράξε-
ως, ὁ δὲ Ἰωάννης θεωρίας σύμβολον.

25 Διὸ προσφόρως ὑπαντᾷ πρῶτος αὐτοῖς ὁ τὸ κεράμιον βα-
στάζων τοῦ ὕδατος, σημαίνων δι' ἑαυτοῦ πάντας τοὺς κατὰ τὴν
πρακτικὴν φιλοσοφίαν τοῖς ὤμοις τῶν ἀρετῶν, ὡς ἐν κεραμίῳ,

ὅπως εἶναι μία ἡ φύση ὄλων, καθὼς θὰ εἶναι ἐνωμένοι ὄλοι μεταξὺ τους καὶ μὲ τὸ Θεὸ μέσω τοῦ Πνεύματος.

ΕΡΩΤΗΣΗ 3

Ποιὸς εἶναι αὐτὸς ποὺ κατὰ τὸ Εὐαγγέλιο κρατάει τὸ κανάτι μὲ τὸ νερό καὶ γιατί μὲ νερό, καὶ τὸν ὁποῖο συναντοῦν οἱ μαθητὲς ποὺ στέλνει ὁ Χριστὸς καὶ παίρνουν τὴν ἐντολὴ νὰ τὸν ἀκολουθήσουν; Καὶ ποιὸς εἶναι ὁ οἰκοδεσπότης; Καὶ γιατί οἱ εὐαγγελιστὲς ἀποσιωποῦν αὐτὸ τὸ ὄνομα; Τί εἶναι ἐπίσης τὸ ἀνώγι τὸ μεγάλο καὶ στρωμένο, ὅπου ἐκτελεῖται τὸ φρικτὸ μυστήριον τοῦ θεοῦ δείπνου¹;

ΑΠΟΚΡΙΣΗ

Ἡ Γραφή δὲν ἀποσιώπησε μόνο τὸ ὄνομα τοῦ ἀνθρώπου στὸν ὁποῖο ὁ Σωτὴρας ἔστειλε τοὺς δύο μαθητὲς γιὰ τὴν προετοιμασία τοῦ Πάσχα, ἀλλὰ καὶ τὸ ὄνομα τῆς πόλης ὅπου εἶχαν σταλεῖ. Ἔτσι κατὰ μία πρώτη ἐρμηνεία, ὑποθέτω ὅτι μὲ τὴν πόλη δηλώνεται ὁ αἰσθητὸς κόσμος καὶ μὲ τὸν ἄνθρωπο στὸ σύνολο τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων στὸ ὁποῖο ἀποστέλλονται, ὡς μαθητὲς τοῦ Θεοῦ καὶ Λόγου καὶ πρόδρομοί του γιὰ νὰ ἐτοιμάσουν τὴ μυστικὴ εὐωχία του μὲ τὴ φύση τῶν ἀνθρώπων, οἱ δύο νόμοι, ὁ νόμος τῆς πρώτης διαθήκης καὶ ὁ νόμος τῆς Καινῆς, ὁ ἓνας ἀποκαθαίροντας τὴ φύση μας μὲ τὴν πρακτικὴ φιλοσοφία ἀπὸ κάθε μολυσμὸ, καὶ ὁ ἄλλος ἀνυψώνοντας μὲ τὴ θεωρητικὴ μυσταγωγία ἀπὸ τὰ σωματικὰ τὸ νοῦ μὲ τὴ γνώση στὰ συγγενῆ του νοητὰ θεάματα. Ἀπόδειξη γι' αὐτὸ εἶναι τὸ γεγονός ὅτι οἱ μαθητὲς ποὺ στάλθηκαν ἦταν ὁ Πέτρος καὶ ὁ Ἰωάννης. Γιατὶ ὡς γνωστὸν ὁ Πέτρος εἶναι σύμβολο τῆς πράξης καὶ ὁ Ἰωάννης τῆς θεωρίας.

Γι' αὐτὸ τοὺς συναντᾶ πρῶτος ὅπως πρέπει αὐτὸς ποὺ κρατεῖ τὸ κανάτι μὲ τὸ νερό, σημαίνοντας μὲ τὸν ἑαυτὸ του ὄλους ὅσοι βαστάζουν κατὰ τὴν πρακτικὴ φιλοσοφία τῶν ἀρετῶν

1. Λουκᾶ 22,7-13.

τῆ νεκρώσει τῶν ἐπὶ γῆς μελῶν τοῦ σώματος φρουρουμένην
 βαστάζοντας τὴν διὰ τῆς πίστεως τῶν μολυσμῶν αὐτοὺς ἐκκα-
 30 θαίρουσαν χάριν τοῦ Πνεύματος, εἶτα μετὰ τοῦτον δεύτερος ὁ
 τὸ ἀνώγειον τὸ ἐστρωμένον δεικνὺς οἰκοδεσπότης, διδάσκων
 ὡσαύτως δι' ἑαυτοῦ πάντα τοὺς κατὰ τὴν θεωρίαν τὸ ὕψος
 τῆς ἑαυτῶν καθαρᾶς καὶ μεγαλοφυοῦς διανοίας, ὡσπερ ἀνώ-
 γειον, πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ μεγάλου Λόγου θεοπρεπῶς γνωστι-
 35 κοῖς νοήμασί τε καὶ δόγμασι καταστρώσαντας. Ἡ δὲ οἰκία
 ἐστὶν ἢ κατ' εὐσέβειαν ἕξις, πρὸς ἣν ὁ μὲν πρακτικὸς ὁδεύει
 νοῦς τὴν ἀρετὴν διέπων, δεσπάζει δὲ ταύτης, ὡς ἰδίαν λοιπὸν
 φύσει κτησάμενος, ὁ τῷ θείῳ φωτὶ τῆς μυστικῆς γνώσεως κα-
 ταλαμπόμενος νοῦς καὶ διὰ τοῦτο, σὺν τῷ πρακτικῷ, τῆς ὑπερ-
 40 φυοῦς τοῦ Σωτῆρος Λόγου παρουσίας τε καὶ εὐωχίας ἀξιούμε-
 νος.

Εἷς μὲν οὖν ὁ ἄνθρωπος εἶρηται καὶ δύο, εἶπερ ὁ μὲν κερά-
 μιον βαστάζων γέγραπται, ὁ δὲ οἰκοδεσπότης ἀνηγόρευται· εἷς
 μὲν, ὡς ἔφην, τυχόν, διὰ τὴν μίαν φύσιν, δύο δὲ διὰ τὸ ταύτην
 45 τὴν φύσιν τοῖς πρακτικοῖς κατ' εὐσέβειαν διηρηῆσθαι καὶ θεω-
 ρητικοῖς, οὗς πάλιν διὰ τοῦ Πνεύματος μιγνὺς ὁ Λόγος ἓνα κα-
 λεῖ τε καὶ ποιεῖ.

Εἰ δὲ καὶ εἷς τὸν καθέκαστον ἄνθρωπον θέλοι τις τὰ εἰρη-
 μένα θεωρῆσαι, τῆς ἀληθείας οὐκ ἐκβέβηκε. Πόλις γάρ ἐστιν ἢ
 50 τοῦ καθέκαστον ψυχῆ, εἷς ἦν διαπαντὸς ἀποστέλλονται, ὡς μα-
 θηταὶ τοῦ Λόγου καὶ Θεοῦ, οἱ περὶ ἀρετῆς καὶ γνώσεως λόγοι.
 Ὁ δὲ τὸ κεράμιον βαστάζων τοῦ ὕδατός ἐστιν ὁ ἀνέχων τοῖς
 ὤμοις τῆς ἐγκρατείας ἀκαθαίρετον τὴν ἐν τῷ βαπτίσματι δο-
 θεῖσαν χάριν τῆς πίστεως καρτερικὸς τρόπος τε καὶ λογισμὸς.
 55 Ἡ δὲ οἰκία ἐστὶν ἢ ἐκ πολλῶν καὶ διαφόρων, ὡσπερ λίθων,
 στερρῶν τε καὶ ἀνδρικῶν ἠθῶν τε καὶ λογισμῶν οἰκοδομηθεῖ-
 σα κατάστασις τε καὶ ἕξις τῶν ἀρετῶν. Τὸ δὲ ἀνώγειον ἢ πλα-
 τεῖα καὶ εὐρύχωρός ἐστι διάνοιᾶ τε καὶ ἐπιτηδειότης τῆς
 γνώσεως, θείοις μυστικῶν τε καὶ ἀπορρήτων δογμάτων κατα-
 60 κοσμηθεῖσα θεάμασιν. Ὁ δὲ οἰκοδεσπότης ἐστὶν ὁ νοῦς ὁ τῷ

στοὺς ὤμους τοὺς, ὅπως μέσα στὸ κανάτι, μὲ τὴ νέκρωση τῶν ἐπίγειων μελῶν τοῦ σώματος τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος ποὺ μὲ τὴν πίστη τοὺς καθαίρει ἀπὸ τοὺς μολυσμούς. Ἐπειτα ἀπὸ αὐτόν, δεύτερος, ὁ οἰκοδεσπότης ποὺ παρουσιάζει τὸ στρωμένο ἀνώγι, διδάσκοντας ἐπίσης μὲ τὸν ἑαυτό του ὅλους ὅσοι ἔχουν στρώσει μὲ γνωστικὰ νοήματα καὶ δόγματα τὸ θεωρητικὸ ὕψος τῆς καθαρῆς καὶ μεγαλόπλαστης διάνοιάς τους, ὅμοια μὲ ἀνώγι, γιὰ νὰ ὑποδεχθοῦν θεοπρεπῶς τὸ μεγάλο Λόγο. Τὸ σπῖτι πάλι εἶναι ἡ ἀπόκτηση τῆς εὐσέβειας, πρὸς τὴν ὁποία ὁ πρακτικὸς νοῦς πορεύεται ἐπιδιώκοντας τὴν ἀρετὴ καὶ τῆς ὁποίας εὐσέβειας αὐτὸς εἶναι Κύριος καὶ τὴν ἔχει ἀποκτήσει ὡς δική του καταφύση, ὁ νοῦς ποὺ καταλάμπεται ἀπὸ τὸ θεῖο φῶς τῆς μυστικῆς γνώσης καὶ γι' αὐτὸ μαζὶ μὲ τὸν πρακτικὸ ἀξιῶνεται τὴν ὑπερφυῆ παρουσία καὶ εὐωχία τοῦ Σωτήρα Λόγου.

Ἐγινε λοιπὸν λόγος γιὰ ἓναν ἄνθρωπο καὶ γιὰ δύο, ἂν βέβαια ἔχει γραφεῖ ὅτι ὁ ἓνας κρατάει κανάτι μὲ νερὸ κι ὁ ἄλλος ἔχει ὀνομαστεῖ οἰκοδεσπότης· γράφτηκε ὅτι ἦταν ἓνας ἴσως, ὅπως εἶπα, ἐξαιτίας τῆς μιᾶς φύσης, καὶ δύο ἐπειδὴ αὐτὴ ἡ μία φύση χωρίστηκε στοὺς πρακτικὸς καὶ τοὺς θεωρητικὸς ἀνάλογα μὲ τὴν εὐσέβειά τους, τοὺς ὁποίους πάλι ἐνώνοντάς τους μὲ τὸ Πνεῦμα ὁ Λόγος τοὺς καλεῖ καὶ τοὺς κάνει ἓνα.

Ἄν ὅμως θέλει κάποιος νὰ ἐφαρμόσει ὅσα εἰπώθηκαν καὶ στὸν καθένα ἄνθρωπο, δὲν ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν ἀλήθεια. Πόλη δηλαδὴ εἶναι ἡ ψυχὴ τοῦ καθενός, στὴν ὁποία ἀποστέλλονται πάντοτε, σὰν μαθητὲς τοῦ Θεοῦ καὶ Λόγου, οἱ λόγοι περὶ ἀρετῆς καὶ γνώσης. Αὐτὸς ποὺ κρατεῖ τὸ κανάτι μὲ τὸ νερὸ εἶναι ὁ καρτερικὸς τρόπος καὶ λογισμὸς ποὺ σηκώνει στοὺς ὤμους τῆς ἐγκράτειας χωρὶς νὰ τὴν πετάξει κάτω τὴ χάρη τῆς πίστεως ποὺ τοῦ δόθηκε στὸ βάπτισμα. Τὸ σπῖτι πόλι εἶναι ἡ κατάσταση καὶ ἡ ἀπόκτηση τῶν ἀρετῶν ποὺ οἰκοδομήθηκε, σὰν ἀπὸ πέτρες, ἀπὸ πολλὰ σταθερὰ καὶ ἀνδρικά ἦθη καὶ λογισμούς. Τὸ ἀνώγι εἶναι ἡ πλατιὰ καὶ εὐρύχωρη διάνοια καὶ ἡ ἰκανότητα γιὰ γνώση ποὺ ἔχει κατακοσμηθεῖ ἀπὸ τὰ θεϊκὰ θεάματα τῶν μυστικῶν κι ἀπόρρητων δογμάτων. Ὁ οἰκοδεσπότης

λαμπρῶ τῆς κατ' ἀρετὴν οἰκίας καὶ τῷ ὕψει κάλλει τε καὶ μεγέθει τῆς γνώσεως ἐμπλατυνόμενος, πρὸς ὃν μετὰ τῶν αὐτοῦ μαθητῶν, τουτέστι τῶν περὶ φύσεως καὶ χρόνου πρώτων καὶ πνευματικῶν νοημάτων, ἐνδημῶν ὁ Λόγος ἑαυτὸν μεταδίδω-
65 σιν. Πάσχα γὰρ ἀληθῶς ἐστὶν ἢ πρὸς τὸν ἀνθρώπινον νοῦν τοῦ Λόγου διάβασις, καθ' ἣν τὸ πλήρες ἅπασι χαρίζεται τοῖς ἀξίοις διὰ τῆς τῶν οἰκείων ἀγαθῶν μετοχῆς παραγινόμενος μυστικῶς ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Δ'

Πῶς τοῖς μαθηταῖς ἐνετείλατο ὁ Κύριος μὴ κτήσασθαι δύο χιτῶνας, αὐτὸς πέντε κεκτημένος κατὰ τὸν ἅγιον εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην, ὡς ἐκ τῶν μερισσαμένων αὐτὰ δῆλόν ἐστι,
5 καὶ τίνα ταῦτα τυγχάνει τὰ ἱμάτια;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ὁ Σωτὴρ οὐκ ἔσχε πέντε χιτῶνας, ἀλλ' ἓνα τὸν ἐπὶ τοῦ σώματος καὶ τὴν ἔξω περιβολὴν, ὧν τὸ μὲν ἐντὸς ἐπὶ τοῦ σώματος καλοῦσι χιτῶνιον, τὴν ἔξω δὲ περιβολὴν προσαγο-
10 ρεύουσιν ἱμάτιον. Ἀλλὰ μυστικῶς τῷ ρητῷ τῆς ἱστορίας τὸ τῆς θεωρίας ἄρρητον ὁ μέγας ἐξέδωκε διὰ τοῦ Πνεύματος εὐαγγελιστῆς Ἰωάννης, ἵνα τὸν ἡμέτερον νοῦν διὰ τῶν ἱστορουμένων ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν ὀδηγήσῃ τῶν νοουμένων. Ὁ μὲν οὖν ἄνωθεν ὑφαντὸς διόλου χιτῶν τοῦ Σωτῆρος, ὃν οὐκ ἔσχισαν οἱ σταυ-
15 ρώσαντες, κἂν ἐκδύσαι συνεχωρήθησαν, ἢ διάλληλος τῶν ἀρετῶν ἀδιάστατός ἐστι συνοχή τε καὶ συμπλοκή καὶ παρ' ἡμῶν τῷ λόγῳ κατάλληλος καὶ πρέπουσα σκέπη, ἣ ἢ ἄνωθεν κατ' αὐτὸν τοῦ νέου ἀνθρώπου διὰ τοῦ Πνεύματος ὑφασμένη χάρις. Ἡ ἔξω δὲ περιβολὴ ὁ αἰσθητός ἐστὶ κόσμος, στοιχείοις τέσσαρ-
20 σι διαιρούμενος, ὃν ὡς τέσσαρα ἱμάτια μερίζονται οἱ νοητῶς ἐν

εἶναι ὁ νοῦς πού διαπλατύνεται μέ τὸ λαμπρὸ ὕψος, τὸ κάλλος καὶ μέγεθος τῆς γνώσης τοῦ σπιτιοῦ πού ἐφτιαξε ἡ ἀρετή· στὸν οἰκοδεσπότη μαζί μέ τοὺς μαθητές του, δηλαδή μέ τὰ πρῶτα πνευματικὰ νοήματα περὶ φύσεως καὶ χρόνου ἐνδημώντας ὁ Λόγος μεταδίδει τὸν ἑαυτό του. Γιατὶ πάσχα ἀληθινὰ εἶναι ἡ διάβαση τοῦ Λόγου πρὸς τὸν ἀνθρώπινο νοῦ, κατὰ τὴν ὁποία χαρίζει σ' ὅλους τοὺς ἄξιους τὴν πληρότητα μέ τὴ μετοχὴ τῶν ἀγαθῶν του ἐρχόμενος σ' αὐτὴ μυστικὰ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ.

ΕΡΩΤΗΣΗ 4

Πῶς ὁ Κύριος ἔδωσε ἐντολὴ στοὺς μαθητές του νὰ μὴν ἀποχτήσουν δύο χιτῶνες¹, ἐνῶ αὐτός, σύμφωνα μέ τὸν εὐαγγελιστὴ Ἰωάννη, εἶχε πέντε², ὅπως εἶναι φανερὸ ἀπὸ τὸν ἀριθμὸ ἐκείνων πού τοὺς μοιράστηκαν, καὶ ποιά εἶναι αὐτὰ τὰ φορέματα;

ΑΠΟΚΡΙΣΗ

Ὁ Σωτήρας δὲν εἶχε πέντε χιτῶνες, ἀλλὰ ἓνα πού τὸ φοροῦσε κατάσαρκα καὶ τὸ ἐξωτερικὸ φόρεμα, πού τὸ πρῶτο τὸ λένε χιτῶνιο καὶ τὸ ἐξωτερικὸ φόρεμα τὸ ὀνομάζουν ἱμάτιο. Ἀλλὰ μυστικὰ μέ τὰ λόγια τῆς διήγησής του φανέρωσε μέ τὸ Πνεῦμα ὁ μέγας Ἰωάννης τὸ ἄρρητο τῆς θεωρίας, γιὰ νὰ ὀδηγήσει μέ τὰ ἱστορούμενα τὸ νοῦ μας στὴν ἀλήθεια τῶν νοουμένων. Ὁ ἄνωθεν λοιπὸν ὕφαντὸς ἐξολοκλήρου χιτῶνας τοῦ Σωτήρα, πού δὲν τὸν ἐσχισαν οἱ σταυρωτές του, μολονότι τοὺς ἐπιτράπηκε νὰ τοῦ τὸν βγάλουν, εἶναι ἡ στενὴ συνοχὴ καὶ συμπλοκὴ τῶν ἀρετῶν μεταξύ τους καὶ κάλυμμα φτιαγμένο ἀπὸ μᾶς μέ τὸ λόγο κατάλληλο καὶ πρέπον, ἢ ἡ χάρη του ἢ ὕφασμένη κατάλληλα γιὰ τὸ νέο ἄνθρωπο ἀπὸ τὸ Πνεῦμα. Ἐνῶ τὸ ἐξωτερικὸ φόρεμα εἶναι ὁ αἰσθητὸς κόσμος χωρισμένος σὲ τέσσερα στοιχεῖα, κι αὐτὸν, σὰ νὰ ἦταν τέσσερα ἱμάτια, τὸν μοιράζονται ὄσοι νοητὰ ἀνάμεσά μας σταυρώνουν τὸν Κύριο. Μοιράζο-

ἡμῖν σταυροῦντες τὸν Κύριον. Μεριζονται τοίνυν οἱ δαίμονες τὴν φαινομένην κτίσιν τῶν τεσσάρων στοιχείων, πρὸς πάθος ὀρᾶν κατ' αἰσθησιν ἡμᾶς παρασκευάζοντες τοὺς ἐν αὐτῇ θείους ἀγνοήσαντας λόγους. Τὸν δὲ χιτῶνα τῶν ἀρετῶν κᾶν ἐπαίρου-
25 σιν ἐξ ἡμῶν διὰ τῆς τῶν καλῶν ἀπραξίας, ἀλλὰ τὴν ἀρετὴν κακίαν εἶναι πεῖσαι οὐ δύνανται.

Μὴ τοίνυν πλεονεξίας ἀφορμὴν ποιήσωμεν τὰ πέντε τοῦ Σωτῆρος ἱμάτια, ἀλλὰ γινώμεν τί τῆς Γραφῆς ὑπάρχει τὸ βού-
λημα, καὶ πῶς ἐν ἡμῖν ἀμελοῦσι τῶν καλῶν ὁ Κύριος σταυροῦ-
30 ται καὶ γυμνοῦται διὰ τῆς ἡμῶν ἐν τοῖς καλοῖς ἀργίας, καὶ πρὸς ὑπηρεσίαν παθῶν δι' ἡμῶν, ὥσπερ ἱμάτια, μερίζονται τὴν αὐτοῦ κτίσιν οἱ δαίμονες, καὶ ἀσφαλεῖς γενῶμεθα φύλακες τῶν ἐκ Θεοῦ χαρισθέντων ἡμῖν ἀγαθῶν, καὶ τὴν κτίσιν καλῶς πρὸς
35 μόνην τὴν αὐτοῦ θεασώμεθα δόξαν, καὶ τὸν χιτῶνα τοῦ Λόγου τῆς γνώσεως, φημὶ δὲ τὰς ἀρετάς, διὰ τῆς σπουδῆς τῶν ἀγαθῶν ἔργων ἀναφαίρετον τηρήσωμεν.

Εἰ δὲ βούλεσθε, πρὸς τοῖς εἰρημένοις, χιτῶνα μὲν νοεῖν ἄνωθεν ὑφαντὸν τῶν τῶν ἀσωμάτων καὶ νοητῶν οὐσιῶν κό-
σμον, τὴν ἔξω δὲ περιβολήν, ἣν εἰς τέσσαρα μέρη ὡς στοιχεῖα
40 διεῖλεν ὁ λόγος, εἰς τὴν σωματικὴν φύσιν νοεῖν, οὐχ ἁμαρτήσε-
σθε τῆς ἀληθείας· ὧν τὸ μὲν σῶμα τῇ φθορᾷ διέλυσαν, ἰσχὺν λα-
βόντες καθ' ἡμῶν τοῦ νόμου τῆς ἐντολῆς τὴν παράβασιν, τὴν δὲ
ψυχὴν, ὡς τῆς ἄνωθεν συγγενείας ὑπάρχουσαν, οὐ κατέσχισαν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ε'

Τίς «ἡ καταρωμένη γῆ ἐν τοῖς ἔργοις» τοῦ Ἀδάμ κατὰ τὴν ἀναγωγὴν, καὶ τί τὸ «ἐν λύπαις αὐτὴν φαγεῖν»; Καὶ τί τὸ μετὰ τὸ «ἀνατεῖλαι ἀκάνθας καὶ τριβόλους τὸν χόρτον
5 ἐσθίειν»; Καὶ τί τὸ τελευταῖον «ἐν ἰδρωτί τοῦ προσώπου» αὐτοῦ «τὸν ἄρτον φαγεῖν»; Καὶ μέντοι οὐδέποτε ὤφθη ἄν-

νται λοιπὸν οἱ δαίμονες τὴν ὄρατὴ κτίση τῶν τεσσάρων στοιχείων προετοιμάζοντάς μας νὰ βλέπομε μὲ τὴν αἴσθησι πρὸς κάποιον πάθος ὅσοι ἀγνοήσαμε μέσα σ' αὐτὴν τοὺς θείους λόγους. Ἐνῶ τὸν χιτῶνα τῶν ἀρετῶν, ἀκόμα κι ἂν τὸν παίρνουν ἀπὸ ἐμᾶς μὲ τὴν ἀπραξία τῶν καλῶν, ὅμως δὲν μποροῦν νὰ πείσουν ὅτι ἡ ἀρετὴ εἶναι κακία.

Ἄς μὴν θεωρήσομε λοιπὸν τὰ πέντε ἐνδύματα τοῦ Σωτήρα ἀφορμὴ πλεονεξίας, ἀλλὰ ὡς κατανοήσομε τί ἀπαιτεῖ ἡ Γραφὴ καὶ πῶς μὲ τὴ δική μας ἀμέλεια σταυρώνεται ὁ Κύριος καὶ ξεγυμνώνεται μὲ τὴν δική μας ἀπραξία γιὰ τὰ καλά, καὶ ὑπηρετώντας ἐμεῖς τὰ πάθη μοιράζονται, σὰν φορέματα, οἱ δαίμονες τὴν κτίση του, καὶ ὡς γίνομε φύλακες ἀσφαλεῖς τῶν ἀγαθῶν ποὺ μᾶς χάρισε ὁ Θεὸς καὶ τὴν κτίση νὰ τὴ βλέπομε καλῶς γιὰ τὴ δόξα μόνο αὐτοῦ. Ἐπίσης τὸ χιτῶνα τοῦ λόγου τῆς γνώσης, ἐννοῶ τίς ἀρετές, νὰ τὸν φυλάξομε ἀναφαίρετο μὲ τὴν ἐπιμέλεια τῶν ἀγαθῶν ἔργων.

Ἄν πάλι θέλετε, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ὅσα εἶπαμε, νὰ ἐννοήσετε ὡς χιτῶνα ὑφαντὸ τὸν οὐράνιο κόσμον τῶν ἀσωμάτων καὶ νοητῶν οὐσιῶν, ἐνῶ ἐξωτερικὸ φόρεμα, ποὺ τὸ χῶρισε ὁ λόγος μας σὲ τέσσερα μέρη ὡς στοιχεῖα, νὰ θεωρήσετε τὴ σωματικὴ φύση, δὲ θ' ἀστοχήσετε τὴν ἀλήθεια. Τὸ σῶμα τῶν ἀνθρώπων τὸ διέλυσαν μὲ τὴ φθορά, παίρνοντας ἐναντίον μας ἰσχυρὴ ἀφορμὴ τὴν παράβασιν τῆς ἐντολῆς τοῦ νόμου, ἐνῶ τὴν ψυχὴ τους δὲν τὴν καταξέσχισαν ἐπειδὴ ἔχει συγγένεια μὲ τὸν οὐράνιο κόσμον.

ΕΡΩΤΗΣΗ 5

Ποιὰ εἶναι μεταφορικὰ ἡ καταραμένη γῆ στὴν ἐργασία τοῦ Ἀδάμ καὶ τί σημαίνει τὸ «θὰ τὴ λάβεις αὐτὴν ὡς τροφή σου μὲ λύπερ»; Ἐπίσης τί σημαίνει τὸ «θὰ τρῶς χόρτο ἀφοῦ φυτρώσουν ἀγκάθια καὶ τριβόλια» καὶ τί τὸ τελευταῖο, «θὰ φᾶς τὸ ψωμί σου μὲ τὸν ἰδρώτα τοῦ προσώπου σου»¹; Καὶ ὅμως

1. Γεν. 3,17-19.

θρωπος γῆν ἐσθίων οὔτε χόρτον· οὐδὲ οἱ τὸν ἄρτον ἐσθίον-
τες κατὰ τὴν ἀπόφασιν τῆς ἱστορίας ἐν ἰδρῶτι τοῦ προσώ-
που ἐσθίουσιν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἡ κατηραμένη γῆ ἐν τοῖς ἔργοις τοῦ Ἀδάμ ἐστὶν ἡ σὰρξ
τοῦ Ἀδάμ, ἀεὶ γινομένη διὰ τῶν ἔργων τοῦ Ἀδάμ, λέγω δὲ τῶν
παθῶν τοῦ γεωθέντος νοῦ, κατηραμένη τῇ τῶν ἀρετῶν, ὡς ἔρ-
γον Θεοῦ, ἀκαρπία, ἦν μετ' ὀδύνης πολλῆς καὶ λύπης ἐσθίει τῆς
15 κατ' αὐτὴν μικρᾶς ἡδονῆς ἀπολαύων. Ἦτις σὰρξ ὑπὲρ ταύτης
τῆς φθαρτῆς ἀπολαύσεως ἀνατέλλει αὐτῷ μερίμνας καὶ φροντί-
δας, καθάπερ ἀκάνθας, καὶ μεγάλους πειρασμοὺς καὶ κινδύ-
νους, ὥσπερ τριβόλους, κατὰ τε λόγον καὶ θυμὸν καὶ ἐπιθυμίαν
ἀλγεινῶς αὐτὸν πανταχόθεν κατακενοῦντας, ἵνα μόλις δυνηθῇ
20 τὴν ταύτης ὑγείαν τε καὶ εὐεξίαν, ὡς χόρτον μαραινόμενον, πε-
ριποιήσασθαι καὶ φαγεῖν, τουτέστι τυχεῖν, καὶ τότε μετὰ πολλὴν
τῶν δεινῶν ἐπανακύκλησιν ἐν ἰδρῶτι τοῦ προσώπου, τουτέστιν
ἐν τῷ κατ' αἴσθησιν καμάτῳ τε καὶ κόπῳ τῆς περιέργου κατα-
σκοπῆς τῶν αἰσθητῶν, ὥσπερ ἄρτον, τὴν πρὸς σύστασιν ἔχειν
25 τῆς παρούσης ζωῆς ἀφορμὴν, ἢ διὰ τέχνης ἢ δι' ἄλλης τινὸς
παρινενοημένης τῷ βίῳ μεθοδείας.

Ἡ μάλλον γῆ τοῦ Ἀδάμ ἐστὶν ἡ καρδία, κατάραν λαβοῦσα
διὰ τῆς παραβάσεως τὴν τῶν οὐρανίων ἀγαθῶν ἀφαίρεσιν,
ἦντινα γῆν κατὰ τὴν πρακτικὴν φιλοσοφίαν διὰ πολλῶν θλίψε-
30 ων ἐσθίει, καθαρθεῖσαν τῆς κατὰ συνείδησιν τῆς κατάρας τῶν
ἔργων τῆς αἰσχύνης. Καὶ πάλιν τοὺς ἀνατέλλοντας ἐν αὐτῇ δί-
κην ἀκανθῶν λογισμοὺς περὶ τῆς τῶν σωμάτων γενέσεως καί,
ὥσπερ τριβόλους, τοὺς περὶ τῶν ἄσωμάτων προνοίας τε καὶ
κρίσεως περισκελεῖς λογισμοὺς ἀποκαθαίρων τῷ λόγῳ, τὴν
35 φυσικὴν, ὥσπερ χόρτον, δρέπεται πνευματικῶς θεωρίαν. Καὶ
οὕτως, ὡς ἐν ἰδρῶτι τοῦ προσώπου, τῷ ἐπιστημονικῷ τῆς δια-
νοίας κατὰ τὴν γνῶσιν τρόπῳ τὸν ἀφθαρτον τῆς θεολογίας ἄρ-
τον ἐσθίει, τὸν μόνον ὄντως ζωτικόν, καὶ τῶν ἐσθιόντων αὐτὸν
συντηροῦντα πρὸς ἀφθαρσίαν τὴν γένεσιν. Γῆ τοίνυν ἐστίν, κα-

ποτέ δὲν θεάθηκε ἄνθρωπος νὰ τρώει γῆ οὔτε χόρτο, οὔτε ὅσοι τρῶνε ψωμί τὸ τρῶνε σύμφωνα μὲ τὴν ἀπόφαση τῆς ἱε-
ραῦς ἱστορίας μὲ τὸν ἰδρώτα τοῦ προσώπου τους.

ΑΠΟΚΡΙΣΗ

Ἡ γῆ ἢ καταραμένη στὴν ἐργασία τοῦ Ἀδάμ εἶναι ἢ σάρκα τοῦ Ἀδάμ, πὺ γίνεται πάντοτε μὲ τὰ ἔργα τοῦ Ἀδάμ, ἐννοῶ τὰ πάθη τοῦ νοῦ πὺ ἐγινε γῆ, καταραμένη γιὰ τὴν ἀκαρπία τῶν ἀρετῶν ὡς ἔργων τοῦ Θεοῦ, πὺ τρώει μὲ πολλὴ ὀδύνη καὶ λύπη ἀπολαμβάνοντας μικρὴ ἡδονὴ ἀπὸ αὐτὴν. Γι' αὐτὴ τὴν φθαρτὴ ἀπόλαυση γεννᾶ γιὰ τὸν ἄνθρωπο φροντίδες καὶ μέριμνες, ὅμοια μ' ἀγκάθια, καὶ μεγάλους πειρασμοὺς καὶ κινδύνους ὡσάν τριβόλια, πὺ τὸν κατατρυποῦν ἐπώδυνα ἀπὸ παντοῦ στὸ λόγο καὶ στὸ θυμὸ καὶ τὴν ἐπιθυμία, ὥστε, μόλις μπορέσει νὰ περιποιηθεῖ τὴν υἰεία καὶ τὴν εὐεξία τῆς σάν χόρτο πὺ μαραίνεται καὶ νὰ τὴ φάει, δηλαδὴ νὰ ἐπιτύχει, καὶ τότε ἔπειτα ἀπὸ πολλὴ ἐπανακύκλωση τῶν δεινῶν μὲ τὸν ἰδρώτα τοῦ προσώπου του, δηλαδὴ μὲ τὸν σωματικὸ κάματο καὶ τὸν μόχθο τῆς φιλοπερίεργης παρατήρησης τῶν αἰσθητῶν, νὰ ἔχει σάν ψωμί τὸ μέσο γιὰ τὴ συντήρηση τῆς παρούσας ζωῆς ἢ μὲ τὴν τέχνη ἢ μὲ κάποιαν ἄλλη σοφὴ μεθόδευση γιὰ τὴ ζωὴ.

Ἡ καλύτερα, γῆ τοῦ Ἀδάμ εἶναι ἢ καρδιά, πὺ δέχτηκε τὴν κατάρα τῆς ἀφαίρεσης τῶν οὐράνιων ἀγαθῶν ἐξαιτίας τῆς παράβασης. Τὴ γῆ αὐτὴ εἶναι πὺ τρώει κατὰ τὴν πρακτικὴ φιλοσοφία μὲ πολλὰς θλίψεις καθαρμένη ἀπὸ τὴν κατάρα τῶν ἔργων τῆς αἰσχύνης πὺ βαραίνει τὴ συνείδηση. Καὶ πάλι τοὺς λογισμοὺς πὺ ὅμοια μ' ἀγκάθια φυτρώνουν σ' αὐτὴ γιὰ τὴ γένεση τῶν σωμάτων καὶ ὅμοια μὲ τριβόλια τοὺς λογισμοὺς πρόνοιας καὶ κρίσης γιὰ τὰ ἀσώματα ἀποκαθαίροντάς τους μὲ τὸ λόγο θερίζει πνευματικὰ σάν χόρτο τὴ φυσικὴ θεωρία. Καὶ ἔτσι, σάν μὲ τὸν ἰδρώτα τοῦ προσώπου, μὲ τὸν ἐπίστημονικὸ κατὰ τὴν γνώση τρόπο τῆς διάνοιας τρώγει τὸν ἄρτο τῆς θεολογίας, τὸν μόνον πραγματικὰ ζωτικὸ καὶ πὺ συντηρεῖ τὴ γένεση πρὸς τὴν ἀφθαρσία ὁποίων τὸν τρῶνε. Γῆ λοιπὸν εἶναι, πὺ

40 λῶς ἐσθιομένη, ἢ διὰ πράξεως τῆς καρδίας κάθαρσις, χόρτος
δὲ ἢ κατὰ τὴν φυσικὴν θεωρίαν ἐπιστήμη τῶν γεγονότων, ἄρ-
τος δὲ ἢ κατὰ τὴν θεολογίαν ἀληθῆς μυσταγωγία.

ΣΧΟΛΙΟΝ

1. Ἔργα λέγει τοῦ Ἀδὰμ τὰ πάθη τῆς ἀτιμίας· τὰς γὰρ ἀρετὰς
ἐργάζεται μόνος ὁ Θεὸς ἐν τοῖς βουλομένοις, πρὸς τὴν τῶν
ἀρετῶν φανέρωσιν μόνην καθάπερ ὄργανον λαμβάνων τῶν
5 βουλομένων τὴν πρόθεσιν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Σ'

Εἰ κατὰ τὸν ἅγιον Ἰωάννην «ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ Θεοῦ
ἁμαρτίαν οὐ ποιεῖ, ὅτι σπέρμα αὐτοῦ ἐν αὐτῷ μένει, καὶ οὐ
δύναται ἁμαρτάνειν», ὁ δὲ γεγεννημένος ἐξ ὕδατος καὶ
5 Πνεύματος οὗτος ἐκ τοῦ Θεοῦ γεγέννηται, πῶς οἱ ἐκ τοῦ
Θεοῦ διὰ τοῦ βαπτίσματος γεγεννημένοι ἡμεῖς δυνάμεθα
ἁμαρτάνειν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Διττὸς ἐν ἡμῖν τῆς ἐκ Θεοῦ γεννήσεως ὁ τρόπος· ὁ μὲν πᾶ-
10 σαν δυνάμει παροῦσαν τοῖς γεννωμένοις διδοὺς τὴν χάριν τῆς
υἰοθεσίας, ὁ δὲ κατ' ἐνέργειαν ὅλην παροῦσαν καὶ τὴν τοῦ γεν-
νωμένου πᾶσαν πρὸς τὸν γεννῶντα Θεὸν προαίρεσιν γνωμικῶς
μεταπλάττουσαν εἰσάγων· καὶ ὁ μὲν κατὰ πίστιν μόνην δυνάμει
παροῦσαν τὴν χάριν ἔχων, ὁ δὲ πρὸς τῇ πίστει καὶ τὴν κατ' ἐπί-
15 γνωσιν ἐνεργοῦσαν ἐν τῷ ἐπεγνωκῶτι τὴν τοῦ γνωσθέντος
θειοτάτην ὁμοίωσιν ἐμποιῶν. Οἷς μὲν οὖν ὁ πρῶτος τῆς γεννή-
σεως ἐνθεωρῆται τρόπος, διὰ τὸ μήπω τὴν γνώμην καθαρῶς
ἐξηλωθεῖσαν τῆς σαρκικῆς προσπαθείας ποιωθῆναι διόλου τῷ
πνεύματι κατ' αὐτὴν τῶν ἐγνωσμένων θείων μυστηρίων δι'

τρώγεται καλά, ἡ κάθαρση τῆς καρδιᾶς μετὰ τὴν πράξη, ἐνῶ χόρτο ἢ γνώση τῶν δημιουργημάτων ποὺ δίνει ἢ φυσικὴ θεωρία, καὶ ἄρτος ἢ ἀληθινὴ μυσταγωγία μετὰ τὴν θεολογία.

ΣΧΟΛΙΟ

1. Ἔργα τοῦ Ἀδάμ λέει τὰ πάθη τῆς ἀτιμίας· γιατίις τίς ἀρετὲς τίς πραγματοποιεῖ μόνο ὁ Θεὸς σ' ὁποίους θέλουν, λαμβάνοντας ὡς ὄργανο γιὰ τὴ φανέρωση τῶν ἀρετῶν τὴν πρόθεση μόνο ὄσων θέλουν.

ΕΡΩΤΗΣΗ 6

Ἄν, σύμφωνα μετὰ τὸν ἅγιον Ἰωάννη, «ὁποῖος ἔχει γεννηθεῖ ἀπὸ τὸ Θεὸ δὲν κάνει ἀμαρτία, γιατίις τὸ σπέρμα τοῦ Θεοῦ ποὺ τὸν γέννησε μένει μέσα του καὶ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ συνεχίσει ν' ἀμαρτάνει», καὶ ὁποῖος ἔχει γεννηθεῖ ἀπὸ νερὸ καὶ Πνεῦμα αὐτὸς ἔχει γεννηθεῖ ἀπὸ τὸ Θεό¹, πῶς ἐμεῖς ποὺ γεννηθήκαμε ἀπὸ τὸ Θεὸ μετὰ τὸ βάπτισμα μπορούμε ν' ἀμαρτάνομε;

ΑΠΟΚΡΙΣΗ

Ὁ τρόπος τῆς γέννησής μας ἀπὸ τὸ Θεὸ εἶναι διπλός· ὁ ἕνας δίνει δυνάμει παρούσα σ' αὐτοὺς ποὺ γεννιοῦνται ὅλη τὴ χάρη τῆς υἰοθεσίας, ἐνῶ ὁ ἄλλος τὴν εἰσάγει ἐνεργεία ὅλη παρούσα νὰ μεταπλάθει ἐκούσια σύμφωνα μετὰ τὸ Θεὸ ποὺ τὴν γεννᾷ ὅλη τὴν προαίρεση αὐτοῦ ποὺ γεννιέται. Καὶ ὁ ἕνας πιστεύει μόνο πῶς ἔχει δυνάμει παρούσα τὴ χάρη, ἐνῶ ὁ ἄλλος ἐκτὸς ἀπὸ τὴν πίστη δημιουργεῖ καὶ τὴ θεϊκότητα ὁμοίωση τοῦ γνωσθέντος ποὺ ἐνεργεῖ κατ' ἐπίγνωση σ' αὐτὸν ποὺ τὴ γνώρισε. Σὲ ὁποίους λοιπὸν παρατηρεῖται ὁ πρῶτος τρόπος τῆς γέννησης, ἐπειδὴ ἡ γνώμη τους δὲν ἔχει ἀποεξαρτηθεῖ τέλεια ἀπὸ τὴν προσκόλλησιν στὴ σάρκα καὶ δὲν ἔχουν διαποτιστεῖ πλήρως μετὰ τὸ πνεῦμα κατὰ τὴ μέθεξιν στὴν πράξιν τῶν θείων

1. Ἰω. 3,9· Ἰω. 3,5.

20 ἐνεργείας τὴν μέθεξιν, τὸ πρὸς ἀμαρτίαν ρέψαι ποτὲ βουλομέ-
 νοις οὐκ ἄπεστιν. Οὐ γὰρ γεννᾷ γνώμην τὸ Πνεῦμα μὴ θέλου-
 σαν, ἀλλὰ βουλομένην μεταπλάττει πρὸς θέωσιν, ἧς ὁ κατ' ἐπί-
 γνωσιν πείρα μεταλαβῶν οὐ δύναται τοῦ κυρίως κατ' ἀλήθειαν
 ἀπαξ ἔργῳ διαγνωσθέντος πρὸς ἄλλο τι παρ' ἐκεῖνο κάκεῖνο
 25 εἶναι προσποιούμενον μεταπεσεῖν, ὥσπερ οὔτε ὄφθαλμὸς ἀπαξ
 τὸν ἥλιον θεασάμενος εἰς τὴν σελήνην ἢ τινὰς ἄλλους τῶν κατ'
 οὐρανὸν ἀστέρων παραγνωρίσαι. Ὡν δὲ κατὰ τὴν γέννησιν τὴν
 ὄλην προαίρεσιν λαβὼν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀπὸ τῆς γῆς πρὸς
 οὐρανοῦς διόλου μετέθηκε καὶ διὰ τῆς κατ' ἐνέργειαν ἀληθοῦς
 30 ἐπιγνώσεως ταῖς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς μακαρίαις ἀκτῖσι τὸν
 νοῦν μετεποίησεν, ὡς ἄλλον εἶναι Θεὸν νομισθῆναι, παθόντα
 κατὰ τὴν ἔξιν διὰ τῆς χάριτος ὅπερ οὐ πάσχων, ἀλλ' ὑπάρχων
 κατ' οὐσίαν ἐστὶν ὁ Θεός, τούτων σαφῶς ἀναμάρτητος κατὰ
 τὴν ἔξιν τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσεως ἢ προαίρεσις γέγονεν, μὴ
 35 δυναμένων ἀρνήσασθαι τὸ διὰ τῆς πείρας αὐτοῖς κατ' ἐνέργειαν
 διεγνωσμένον. Κἂν οὖν ἔχωμεν τὸ πνεῦμα τῆς υἰοθεσίας, ὅπερ
 ἐστὶ σπέρμα πρὸς τὴν τοῦ σπείραντος εἰδοποιουῦν τοὺς γεννω-
 μένους ὁμοίωσιν, ἀλλ' οὐ παρέχομεν αὐτῷ τὴν γνώμην τῆς ἐπ'
 ἄλλο ροπῆς τε καὶ διαθέσεως καθαρὰν, καὶ διὰ τοῦτο καὶ μετὰ
 40 τὸ γεννηθῆναι δι' ὕδατος καὶ Πνεύματος θέλοντες ἀμαρτάνομεν.
 Εἰ δὲ τούτων, ὕδατος λέγω καὶ Πνεύματος, τὴν ἐνέργειαν δέχε-
 σθαι γνωστικῶς τὴν γνώμην παρεσκευάζομεν, ἄρα ἂν διὰ τῆς
 πρακτικῆς τὸ μυστικὸν ὕδωρ ἐποιεῖτο τὴν τῆς συνειδήσεως κά-
 θαρσιν, καὶ τὸ ζωοποιὸν Πνεῦμα τὴν ἄτρεπτον ἐν ἡμῖν τοῦ κα-
 45 λου διὰ τῆς ἐν πείρα γνώσεως ἐνήργει τελείωσιν. Λεῖπει τοιγα-
 ροῦν ἐκάστῳ ἡμῶν τοῦ ἀμαρτεῖν ἔτι δυναμένων τὸ καθαρῶς
 ἑαυτοῦς ὄλους κατὰ τὴν γνώμην ἐμπαρέχειν βουληθῆναι τῷ
 Πνεύματι.

μυστηρίων, πὺ εἶναι γνωστά τους, σ' αὐτοὺς δὲν εἶναι ἀπούσα ἡ ροπή σὲ κάποια στιγμή πρὸς τὴν ἁμαρτία, σὲ ὁποιους τὸ ἐπιθυμοῦν. Γιατὶ δὲ γεννᾶ γνώμη πὺ δὲν θέλει τὸ Πνεῦμα, ἀλλὰ ἐὰν αὐτὴ θέλει τὴν μεταπλάθει γιὰ τὴ θέωση· αὐτὴν ὁποιος μεταλάβει μὲ τὴν πείρα του συνειδητὰ δὲν μπορεῖ ἀπὸ αὐτὸ πὺ κυρίως στ' ἀλήθεια ἐγνώρισε μιὰ φορὰ στὴν πράξη, νὰ μεταπέσει σὲ κάποιο ἄλλο κι αὐτὸ νὰ προσποιεῖται πὺ εἶναι τὸ πρῶτο, ὅπως καὶ τὸ μάτι πὺ μιὰ φορὰ εἶδε τὸν ἥλιο, δὲν μπορεῖ νὰ παραγνωρίσει ἔπειτα ὡς ἥλιο τὴ σελήνη ἢ κάποια ἄλλα ἀστέρια στὸν οὐρανό. Ἀπὸ ὁποιους ὁμως κατὰ τὴ γέννησή τους τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιο ἔλαβε ἀκέρια τὴν προαίρεσή τους, αὐτοὺς τοὺς μετέθεσε ἐξολοκλήρου ἀπὸ τὴ γῆ στοὺς οὐρανοὺς καὶ μὲ τὴν ἐνεργεία ἀληθινὴ ἐπίγνωση ἄλλαξε τὸ ποιὸ τοῦ νοῦ τους μὲ τὶς μακάριες ἀκτίνες τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, ὥστε νὰ νομιστεῖ πὺ εἶναι ἄλλος Θεός, μετέχοντας κατὰ τὴν ἔξη μὲ τὴ χάρη αὐτὸ πὺ ὄχι μετέχοντας ἀλλὰ ὑπάρχοντας στὴν οὐσία του εἶναι ὁ Θεός. Σ' αὐτοὺς ἡ προαίρεσή τους ἀποχτᾶ σαφῶς ἀναμάρτητη ἔξη τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσης, ἐπειδὴ δὲν μποροῦν ν' ἀρνηθοῦν αὐτὸ πὺ στὴν πράξη γνώρισαν μὲ τὴν πείρα. Κι ἂν ἀκόμα ἔχομε λοιπὸν τὸ Πνεῦμα τῆς υἰοθεσίας, πὺ εἶναι ζωτικὸ σπέρμα καὶ πὺ δίνει σ' αὐτοὺς πὺ γεννιοῦνται μορφὴ ὁμοία μ' αὐτὸν πὺ τοὺς γέννησε, ὡστόσο δὲν τοῦ δίνομε τὴ γνώμη μας καθαρὴ ἀπὸ τὴ ροπή καὶ τὴ διάθεση γιὰ κάτι ἄλλο καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος πὺ ἁμαρτάνομε μὲ τὴ θέλησή μας καὶ μετὰ τὴ γέννησή μας μὲ τὸ νερὸ καὶ τὸ Πνεῦμα. Ἄν ὁμως προετοιμάζομε τὴ γνώμη μας νὰ δέχεται μ' ἐπίγνωση τὴν ἐνεργεία αὐτῶν, ἐννοῶ τοῦ νεροῦ καὶ τοῦ Πνεύματος, τότε μὲ τὶς πράξεις μας τὸ μυστικὸ νερὸ θὰ πετύχαινε τὴν κάθαρση τῆς συνείδησης καὶ τὸ ζωοποιὸ πνεῦμα θὰ πραγματοποιοῦσε μέσα μας τὴν ἀτρεπτη ὀλοκλήρωση τοῦ καλοῦ μὲ τὴ βίωση τῆς γνώσης. Λεῖπει ἐπομένως ἀπὸ τὸν καθένα ἀπὸ ἐμᾶς πὺ μποροῦμε ἀκόμα ν' ἁμαρτήσομε ἢ βούληση νὰ παραχωρήσομε στὸ Πνεῦμα ὀλόκληρο τὸν ἑαυτὸ μας καθαρᾶ καὶ μὲ τὴ θέλησή μας.

ΣΧΟΛΙΑ

1. Διὰ τοῦ ἐνὸς τρόπου, φησί, δίδοται δυνάμει μόνον ἢ χάρις τῆς υἰοθεσίας, ἐπεὶ πᾶσι τοῖς βαπτισθεῖσι δίδοται ἢ δυνατότης γενέσθαι υἱοὺς τοῦ Θεοῦ· ἔφη γάρ· «ἐὰν μὴ τις γεννηθῆ
 5 ἐξ ὕδατος καὶ Πνεύματος, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν». Καὶ πάλιν· «ὅσοι δὲ ἔλαβον αὐτόν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι». Διὰ δὲ τοῦ ἑτέρου τρόπου, διὰ τῆς ἐκτελέσεως τῶν ἐντολῶν καὶ τῆς
 10 γνώσεως τῆς ἀληθείας, δίδοται ἢ τελειότης τῆς αὐτῆς υἰοθεσίας, τουτέστιν ἢ ἀδυναμία πρὸς ἁμαρτίαν, διὰ τῆς θεώσεως τῆς οὐκ ἐν τῷ πρώτῳ τρόπῳ ὑπαρχούσης. Διὰ γὰρ τὴν ἐλευθέραν βούλησιν τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἀφαιρεῖται ἐν αὐτῷ ἢ δυνατότης πρὸς ἁμαρτίαν, ὡς μὴ στρεφομένου ἔτι
 15 κατὰ χάριν ὄλου τοῦ πόθου πρὸς Θεόν.
2. Ἡ ἀργὴ πίστις, φησὶν, δυνάμει τὴν χάριν ἔχει τῆς υἰοθεσίας, ὡς διὰ τῶν ἐντολῶν μὴ κινουμένων τῶν ἐχόντων αὐτήν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ζ'

Τί ἐστὶν «εἰς τοῦτο γὰρ καὶ νεκροῖς εὐηγγελίσθη, ἵνα κριθῶσι μὲν κατὰ ἄνθρωπον σαρκί, ζῶσι δὲ κατὰ Θεὸν πνεύματι»; Πῶς οἱ νεκροὶ σαρκὶ κρίνονται;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἔθος ἐστὶ τῇ Γραφῇ τοὺς χρόνους μεταλλάσσειν καὶ εἰς ἀλλήλους μετεκλαμβάνειν, καὶ τὸν μέλλοντα ὡς παρωχηκότα καὶ τὸν παρωχηκότα ὡς μέλλοντα, καὶ τὸν ἐνεστῶτα εἰς τὸν πρὸ αὐτοῦ καὶ μετ' αὐτὸν χρόνον ἐκφωνεῖν, ὡς ἔστι δῆλον τοῖς
 10 αὐτῆς πεπειραμένοις. Φασὶν οὖν τινες νεκροὺς λέγειν ἐνταῦθα τὴν Γραφὴν τοὺς πρὸ τῆς ἐπιδημίας τοῦ Χριστοῦ τελειωθέντας ἀνθρώπους, οἷον τοὺς ἐν τῷ κατακλυσμῷ, τοὺς ἐν τῷ χρόνῳ τῆς πυργοποιΐας, τοὺς ἐν Σοδόμοις, τοὺς ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ τοὺς ἄλ-

ΣΧΟΛΙΑ

1. Μὲ τὸν ἓνα τρόπο δίδεται δυνάμει μόνο ἡ χάρις τῆς υἰοθεσίας, ἐπειδὴ σ' ὄλους γενικὰ τοὺς βαπτισμένους δίνεται ἡ δυνατότητα νὰ γίνουν υἱοὶ τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ εἶπε· «ἂν δὲ γεννηθεῖ κάποιος ἀπὸ νερὸ καὶ Πνεῦμα, δὲν μπορεῖ νὰ εἰσέλθει στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν». Ἐπίσης λέει· «σὲ ὄσους τὸν δέχτηκαν, τοὺς ἔδωσε τὸ δικαίωμα νὰ γίνουν υἱοὶ τοῦ Θεοῦ»². Ἐνῶ μὲ τὸν ἄλλο τρόπο, μὲ τὴν ἐκτέλεση τῶν ἐντολῶν καὶ τὴ γνώση τῆς ἀλήθειας, δίνεται ἡ τελειότητα τῆς ἴδιας υἰοθεσίας, δηλαδὴ ἡ ἀδυναμία γι' ἁμαρτία, μὲ τὴ θέωση ποὺ δὲν ὑπάρχει στὸν πρῶτο τρόπο. Γιατὶ σ' αὐτὸν δὲν ἀφαιρεῖται ἡ δυνατότητα τῆς ἁμαρτίας μὲ τὴν ἐλεύθερη θέληση τοῦ ἀνθρώπου, ἐπειδὴ δὲν στρέφεται ἀκόμα στὸ Θεὸ ὄλος ὁ πόθος κατὰ χάρις.
2. Ἡ ἀργὴ πίστις, λέει, ἔχει τὴ χάρις τῆς υἰοθεσίας δυνάμει, ἐπειδὴ αὐτοὶ ποὺ τὴν ἔχουν δὲν κινοῦνται μὲ τίς ἐντολές.

ΕΡΩΤΗΣΗ 7

Τί σημαίνει ὁ λόγος, «γι' αὐτὸ κήρυξε τὸ εὐαγγέλιο καὶ στοὺς νεκροὺς, γιὰ νὰ κριθοῦν βέβαια κατὰ σὰρκα σὰν ἄνθρωποι, νὰ ζοῦν ὁμοῦ κατὰ Θεὸν ὡς πρὸς τὸ πνεῦμα»¹. Πῶς οἱ νεκροὶ κρίνονται κατὰ σὰρκα;

ΑΠΟΚΡΙΣΗ

Εἶναι συνηθισμένο στὴ Γραφή νὰ μεταλλάσσει τοὺς χρόνους καὶ νὰ παίρνει τὸν ἓνα στὴ θέση τοῦ ἄλλου καὶ νὰ ἐκφωνεῖ τὸν μέλλοντα σὰν χρόνο περασμένο καὶ τὸν περασμένο σὰν μέλλοντα καὶ τὸν ἐνεστώτα στὸν πρὶν ἀπὸ αὐτὸν χρόνο καὶ στὸν ἔπειτα ἀπὸ αὐτόν, πρᾶγμα ποὺ εἶναι φανερὸ σὲ ὄσους γνωρίζουν τὴ Γραφή. Λένε λοιπὸν μερικοὶ ὅτι ἐδῶ ἡ Γραφή νεκροὺς ὀνομάζει τοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἀπεβίωσαν πρὶν ἀπὸ τὸν ἐρχομὸ στὸν κόσμον τοῦ Χριστοῦ, ὅπως οἱ ἄνθρωποι τοῦ κατακλυσμοῦ, τῆς ἐποχῆς τῆς κατασκευῆς τοῦ πύργου, οἱ νεκροὶ

λους τοὺς κατὰ διαφόρους καιροὺς καὶ τρόπους τὴν πολύτροπον
 15 δίκην καὶ τὰς ἐξαισίους ἐπαγωγὰς τῶν θείων κριμάτων δεξαμέ-
 νους, οἵτινες οὐχ ὑπὲρ ἀγνοίας Θεοῦ τοσοῦτον ὅσον τῆς εἰς ἀλλή-
 λους παροινίας τὴν δίκην ἔτισαν· οἷς εὐηγγελίσθαι λέγει τὸ μέγα
 τῆς σωτηρίας κήρυγμα, κριθεῖσιν ἤδη σαρκὶ κατὰ ἄνθρωπον,
 τουτέστιν ἀπολαβοῦσι τῶν εἰς ἀλλήλους ἐγκλημάτων τὴν δίκην
 20 διὰ τῆς ἐν σαρκὶ ζωῆς, ἵνα ζήσωσι κατὰ Θεὸν πνεύματι, τουτέ-
 στι ψυχῇ δεχόμενοι, κατὰ τὸν ἄδην ὄντες, τῆς θεογνωσίας τὸ
 κήρυγμα, διὰ τοῦ καὶ νεκροὺς σῶσαι κατελθόντος εἰς ἄδην
 Σωτῆρος πιστεύσαντες. Ὑπὲρ δὲ τοῦ νοηθῆναι τὸν τόπον οὕτως
 ἐκλάβωμεν· «εἰς τοῦτο γὰρ καὶ νεκροῖς εὐηγγελίσθη, κριθεῖσι
 25 κατὰ ἄνθρωπον σαρκί, ἵνα ζήσωσι κατὰ Θεὸν πνεύματι».

Ἡ πάλιν νεκροὺς λέγει τυχὸν ἐπικεκρυμμένως τοὺς τὴν
 νέκρωσιν τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι περιφέροντας, οἷς εἰκότως
 κατ' ἀλήθειαν δι' αὐτῶν τῶν ἔργων δέδοται τὸ θεῖον Εὐγγέ-
 λιον, εἴπερ τὸ Εὐαγγέλιον σαρκικῆς μὲν εἰσηγεῖται ζωῆς ἄρνη-
 30 σιν, πνευματικῆς δὲ ὁμολογίαν, τοῦ ἀεὶ μὲν κατὰ ἄνθρωπον,
 λέγω δὲ τὴν ἀνθρωπίνην ἐν σαρκὶ κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον
 ζωὴν, ἀποθνήσκοντας, ζῶντας δὲ κατὰ Θεὸν μόνῳ τῷ πνεύμα-
 τι, κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον καὶ τοὺς ἀμφ' αὐτό, τοὺς ζῶντας
 μὲν οὐδαμῶς ἰδίαν ζωὴν, ζῶντα δὲ τὸν Χριστὸν ἐν ἑαυτοῖς
 35 κατὰ μόνην ἔχοντας τὴν ψυχὴν. Οὕτως οἱ διὰ τὸν Θεὸν ἐν τῷ
 αἰῶνι τούτῳ νεκροὶ σαρκὶ κρίνονται, θλίψεις καὶ βασάνους
 πολλὰς καὶ στενοχωρίας ἔχοντες, καὶ διωγμοὺς καὶ μυρία πει-
 ρασμῶν εἶδη μετὰ χαρᾶς ὑπομένοντες.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Η'

Ἐπειδὴ πάλιν λέγει ὁ ἅγιος Ἰωάννης «ὁ Θεὸς φῶς ἐστὶ»,
 καὶ πάλιν μετ' ὀλίγα «ἐὰν ἐν τῷ φωτὶ περιπατῶμεν, ὡς αὐ-

τῶν Σοδόμων, τῆς Αἰγύπτου καὶ οἱ ἄλλοι ποὺ σὲ διάφορους καιροὺς καὶ μὲ διάφορους τρόπους δέχτηκαν τὴν πολύτροπη ἐκδίκηση καὶ τὶς φοβερὲς ἐπιβουλὲς τῶν θείων ἀποφάσεων. Αὐτοὶ δὲν τιμωρήθηκαν τόσο γιὰ τὴν ἄγνοια τοῦ Θεοῦ, ὅσο γιὰ τὸ μεταξὺ τους λυσσαλέο μίσος. Σ' αὐτοὺς λέει ὅτι εὐαγγελίσθηκε τὸ μέγα κήρυγμα τῆς σωτηρίας, καὶ κρίθηκαν ἤδη κατὰ σάρκα σὰν ἄνθρωποι, δηλαδὴ ἔλαβαν τὴν τιμωρία γιὰ τὸ ἐγκλημὰ τοῦ ἐνὸς πρὸς τὸν ἄλλο κατὰ τὴν ἔνσαρκη ζωὴ τους, γιὰ νὰ ζήσουν κατὰ Θεὸν ὡς πρὸς τὸ πνεῦμα, δηλαδὴ δεχόμενοι στὴν ψυχὴ τους, ἐνῶ βρισκόνταν στὸν Ἄδη, τὸ κήρυγμα τῆς θεογνωσίας, πιστεύοντας μέσω τοῦ Σωτήρα ποὺ κατέβηκε στὸν Ἄδη γιὰ νὰ σώσει καὶ τοὺς νεκροὺς. Γιὰ νὰ κατανοήσομε λοιπὸν τὸ χωρίο ἃς τὸ ἐξηγήσομε ὡς ἐξῆς. «Γι' αὐτὸ εὐαγγελίσθηκε καὶ στοὺς νεκροὺς, γιὰ νὰ κριθοῦν κατὰ σάρκα σὰν ἄνθρωποι, νὰ ζοῦν ὁμως κατὰ Θεὸν ὡς πρὸς τὸ πνεῦμα».

Ἡ πάλι νεκροὺς ἴσως λέει συγκεκαλυμμένα «ἐκείνους ποὺ περιφέρουν στὸ σῶμα τους τὴ νέκρωση τοῦ Ἰησοῦ»², στοὺς ὁποίους εὐλογοῦν ἔχει δοθεῖ, πραγματικά, ἐξαιτίας τῶν ἔργα τους, τὸ θεῖο Εὐαγγέλιο, ἀφοῦ βέβαια τὸ Εὐαγγέλιο διδάσκει τὴν ἄρνηση τῆς σαρκικῆς ζωῆς καὶ τὴν παραδοχὴ τῆς πνευματικῆς, σ' αὐτοὺς ποὺ σὰν ἄνθρωποι, ἐννοῶ τὴν ἀνθρώπινη μέσα στὴ σάρκα ζωὴ κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτο, ἀποθνήσκουν καὶ ζοῦνε μόνο κατὰ Θεὸν ὡς πρὸς τὸ πνεῦμα, σύμφωνα μὲ τὸν θεῖο Ἀπόστολο καὶ τοὺς γύρω του, ποὺ δὲν ζοῦνε καθόλου δικὴ τους ζωὴ, ἀλλὰ μόνο ἔχουν μέσα τους τὸ Χριστὸ νὰ ζεῖ μέσα στὴν ψυχὴ τους³. Ἔτσι οἱ νεκροὶ γιὰ χάρι τοῦ Θεοῦ στὸν κόσμον τοῦτο κρίνονται κατὰ τὴ σάρκα ταλαιπωρούμενοι ἀπὸ θλίψεις καὶ βάσανα πολλὰ καὶ στενοχώριες καὶ ὑπομένοντας μὲ χαρὰ διωγμοὺς καὶ μύρια εἶδη πειρασμῶν.

ΕΡΩΤΗΣΗ 8

Ἐπειδὴ πάλι ὁ ἅγιος Ἰωάννης λέει ὅτι «ὁ Θεὸς εἶναι φῶς»¹
«καὶ ἐὰν περπατοῦμε μέσα στὸ φῶς, ὅπως αὐτὸς εἶναι μέσα

1 Α' Ιω. 1,5.

τός ἐστὶν ἐν τῷ φωτί», πῶς καὶ φῶς ὁ αὐτὸς λέγεται, καὶ ἐν
5 τῷ φωτὶ εἶναι, ὡς ἄλλος ἐν ἄλλῳ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ὁ κατ' οὐσίαν ἀληθῶς φῶς ὑπάρχων Θεὸς ἐν τοῖς ἐν
αὐτῷ διὰ τῶν ἀρετῶν περιπατοῦσιν ἐστὶν, ἀληθῶς φῶς γενο-
μένοις. Ὡσπερ οὖν τὸ κατὰ μέθεξιν φῶς, ὡς οἱ ἅγιοι πάντες
10 διὰ φιλοθεΐαν ἐν τῷ κατ' οὐσίαν γίνονται φωτί, οὕτω τὸ κατ'
οὐσίαν ἐν τῷ κατὰ μέθεξιν φωτὶ διὰ φιλανθρωπίαν γίνεται
φῶς. Ἐὰν οὖν ἐσμεν κατὰ τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν γνῶσιν ὡς ἐν
φωτὶ τῷ Θεῷ, καὶ αὐτὸς ὁ Θεός, ὡς φῶς, ἐν φωτὶ ἐστὶν ἐν
ἡμῖν. Ὁ γὰρ φύσει φῶς ὁ Θεὸς ἐν τῷ μιμῆσει γίνεται φωτί, ὡς
15 ἐν εἰκόνι ἀρχέτυπον. Ἡ μᾶλλον, φῶς ἐστὶν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ
ἐν φωτὶ, δηλαδὴ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ ἀγίῳ Πνεύματι, οὐκ ἄλλο καὶ
ἄλλο καὶ ἄλλο φῶς ὑπάρχων, ἀλλὰ κατ' οὐσίαν ἓν καὶ τὸ αὐτό,
κατὰ τὸν τῆς ὑπάρξεως τρόπον τρισσοφαές.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Θ'

Τί λέγει πάλιν ὁ ἅγιος Ἰωάννης, «ἀδελφοί, νῦν τέκνα Θεοῦ
ἐσμεν, καὶ οὐπω ἐφανερώθη τί ἐσόμεθα»; Εἰ οὐπω ἐφανε-
ρώθη τί ἐσόμεθα, πῶς ὁ ἅγιος Παῦλος λέγει, «ἡμῖν δὲ ἀπε-
5 κάλυψεν ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Πνεύματος· τὸ γὰρ πνεῦμα πάντα
ἐρευνᾷ, καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ»; Πῶς δὲ καὶ τοιαῦτα φιλο-
σοφεῖ περὶ τοῦ «τί ἐσόμεθα»;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ὁ μὲν ἅγιος εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης τὸν τρόπον τῆς μελ-
10 λούσης τῶν γενομένων ἐνταῦθα τέκνων τοῦ Θεοῦ διὰ τῶν κατὰ

στο φῶς»², πῶς καὶ φῶς λέγεται ὁ ἴδιος, καὶ εἶναι μέσα στο
φῶς, σὰν ἄλλος μέσα σὲ κάποιον ἄλλο;

ΑΠΟΚΡΙΣΗ

Ὁ Θεός, πού εἶναι στήν οὐσία του ἀληθινὰ φῶς, ὑπάρχει
μέσα σ' ἐκείνους πού περπατοῦν μέσα του μὲ τις ἀρετές, πού
ἐγιναν φῶς ἀληθινό. Ὅπως λοιπὸν ὅλοι οἱ ἅγιοι ἐξαιτίας τῆς
φιλοθεΐας τους γίνονται τὸ κατὰ μέθεξιν φῶς, μέσα στο κατ' οὐ-
σίαν φῶς, ἔτσι τὸ κατ' οὐσίαν φῶς ἀπὸ φιλανθρωπία ἔρχεται
μέσα στο κατὰ μέθεξιν φῶς. Ἄν λοιπὸν εἴμαστε μὲ τὴν ἀρετὴ
καὶ τὴ γνώση μας μέσα στὸν Θεὸ ὅπως σὲ φῶς καὶ ὁ ἴδιος ὁ
Θεὸς ὡς φῶς ὑπάρχει μέσα σ' ἐμᾶς πού εἴμαστε φῶς. Ὁ Θεὸς
δηλαδή, τὸ φύσει φῶς, ἔρχεται στο κατὰ μίμηση φῶς, ὅπως τὸ
ἀρχέτυπο μέσα στήν εἰκόνα. Ἡ καλύτερα· ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας
εἶναι φῶς μέσα στο φῶς, δηλαδή μέσα στὸν Υἱὸ καὶ τὸ ἅγιο
Πνεῦμα, χωρὶς νὰ εἶναι ἄλλο φῶς (ὁ Πατέρας) καὶ ἄλλο (ὁ
Υἱὸς) καὶ ἄλλο (τὸ ἅγιο Πνεῦμα), ἀλλὰ στήν οὐσία εἶναι ἓνα καὶ
τὸ αὐτὸ φῶς, τριπλόφωτο ὅμως ὡς πρὸς τὸν τρόπο τῆς ὑπαρ-
ξης.

ΕΡΩΤΗΣΗ 9

Γιατί λέει πάλι ὁ ἅγιος Ἰωάννης, «ἀδελφοί, τώρα εἴμαστε
παιδιὰ τοῦ Θεοῦ καὶ δὲν φανερώθηκε ἀκόμα τί θὰ γίνουμε»¹;
Ἄν δὲν φανερώθηκε ἀκόμα τί θὰ γίνουμε, πῶς ὁ ἅγιος Παῦ-
λος λέει, «σ' ἐμᾶς ὅμως ὁ Θεὸς τὰ ἀποκάλυψε μέσω τοῦ
Πνεύματος· γιατί τὸ πνεῦμα ἐρευνᾷ τὰ πάντα καὶ τὰ βάθη τοῦ
Θεοῦ»²; Πῶς διατυπώνει καὶ τέτοιες σκέψεις γιὰ τὸ τί θὰ γί-
νομε;

ΑΠΟΚΡΙΣΗ

Ὁ ἅγιος εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης λέει ὅτι ἀγνοεῖ τὸν τρόπο
τῆς μελλοντικῆς θέωσης ὅσων ἐγιναν ἐδῶ παιδιὰ τοῦ Θεοῦ μὲ

2. Α' Κορ. 2,10.

τὴν πίστιν ἀρετῶν θεώσεως ἠγνοηκέναι λέγει, μήπω φανερωθείσης τῆς ἀθυπάρκτου κατὰ τὸ εἶδος τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ὑποστάσεως. «Διὰ πίστεως γὰρ» ἐνταῦθα «περιπατοῦμεν», ἀλλ' «οὐ διὰ εἰδους». Ὁ δὲ ἅγιος Παῦλος τὸν ἐπὶ τοῖς μέλλου-
 15 σιν ἀγαθοῖς θεῖον σκοπὸν λέγει δι' ἀποκαλύψεως εἰληφέναι, οὐ μὴν αὐτὸν ἐγνωκέναι τὸν κατὰ τὸν θεῖον σκοπὸν τῆς ἐκθεώσεως τρόπον. Διὸ λέγει σαφῶς ἑαυτὸν ἐρμηνεύων «κατὰ σκοπὸν διώκω πρὸς τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως», γνῶναι δηλονότι θέλων ἐκ τοῦ παθεῖν τὸν τρόπον τῆς κατ' ἐνέργειαν ἐκπληρώ-
 20 σεως τοῦ θείου καὶ αὐτῷ δι' ἀποκαλύψεως ἐνταῦθα γνωσθέντος σκοποῦ τῆς ἐκθεωτικῆς τῶν ἀξιουμένων δυνάμεως. Συνάδουσιν οὖν οἱ ἀπόστολοι, διὰ τῆς δοκούσης ἐναντιοφανοῦς διδασκαλίας ἀλλήλοις συμπνέοντες, ὡς ὑφ' ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ κινούμενοι Πνεύματος. Ὁ μὲν γὰρ τοῦ τρόπου τῆς μελλούσης
 25 κατὰ τὴν χάριν θεώσεως ὁμολογεῖ τὴν ἄγνοιαν, ὁ δὲ τοῦ σκοποῦ μεγαλοφυῶς εἰσηγεῖται τὴν εἶδησιν. Ὅτι δὲ ταύτης ἔχεται τῆς γνώμης ὁ μέγας ἀπόστολος, αὐτὸς ἑαυτοῦ διὰ πάντων τῶν θείων αὐτοῦ λόγων μάρτυς καθέστηκεν, ποτὲ μὲν πᾶσαν «καταργηθῆσθαι» φάσκων «γνῶσιν καὶ προφητείαν», ποτὲ δὲ
 30 «οὐπω λογιζόμενος ἑαυτὸν κατειληφέναι», ποτὲ δὲ «δι' ἐσόπτρου καὶ αἰνιγμάτων βλέπειν» λέγων τὰ μέλλοντα καὶ εἶναι καιρὸν ὅτε τῆς «πρόσωπον πρὸς πρόσωπον» τῶν ἐλπιζομένων μεγάλης καὶ ὑπὲρ νόησιν ἀπολαύειν χάριτος, ποτὲ δὲ «ἐκ μέρους γινώσκειν» ὁμολογῶν καὶ «ἐκ μέρους προφητεύειν», ποτὲ
 35 δὲ χρῆν αὐτὸν «γνώσεσθαι καθὼς καὶ ἐπεγνώσθη» διαρρήδην βοῶν, ὡς οὐπω δηλονότι γνοῦς τὸ γνωσθησόμενον. Καὶ συντόμως εἶπεῖν, τὸ «ὅταν ἔλθῃ τὸ τέλειον, τὸ ἐκ μέρους καταργηθῆσεται» τῷ ἀποστόλῳ εἰρημένον ταῦτ' εἶναι μοι φαίνεται τῷ «οὐπω ἐφανερῶθη τί ἐσόμεθα» λεχθέντι τῷ θεολόγῳ.

3. Β' Κορ. 5,7.

4. Γαλ. 1,12.

5. Φιλιπ. 3,14.

τις ἀρετές πού ὀρίζει ἡ πίστις, ἐπειδὴ δὲν ἔχει ἀκόμα φανερωθεῖ ἡ αὐθύπαρκτη κατὰ τὴν ὄψιν ὑπόστασις τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν. «Γιατὶ ἐδῶ περπατοῦμε μὲ τὴν πίστιν καὶ ὄχι μὲ τὸ ἴδωμα»³. Ὁ ἅγιος Παῦλος ὁμοίως λέει ὅτι πληροφορήθηκε μὲ ἀποκάλυψιν τὸ θεῖο σκοπὸν γιὰ τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ⁴, ἀλλὰ δὲν γνωρίζει τὸν τρόπο τῆς θέωσης σύμφωνα μὲ τὸ θεῖο σκοπὸν. Γι' αὐτὸ λέει ἐρμηνεύοντας τὴ σκέψιν του μὲ σαφήνεια· «προχωρῶ ἐπιδιώκοντας τὸ σκοπὸν μου, τὸ βραβεῖο τῆς κλήσεως μου στὸν οὐρανόν»⁵, θέλοντας δηλαδὴ νὰ μάθει ἀπὸ τὴν πείρα τὸν τρόπο τῆς ἐκπλήρωσης μὲ τὴν πράξιν τοῦ θεοῦ σκοποῦ, πού ἔγινε ἐδῶ γνωστός σ' αὐτὸν μὲ ἀποκάλυψιν, τῆς θεοποιητικῆς δυνάμεως ὁποῖων τὸ ἀξιῶνται. Συμφωνοῦν λοιπὸν οἱ ἀπόστολοι, ὁμοφωνώντας μεταξὺ τους στὴ φαινομενικὰ ἀντικρουόμενῃ διδασκαλίᾳ τους, ἐπειδὴ κινοῦνται ἀπὸ τὸ ἓνα καὶ αὐτὸ Πνεῦμα. Ὁ ἓνας ὁμολογεῖ τὴν ἄγνοια τοῦ τρόπου τῆς μελλοντικῆς κατὰ χάριν θέωσης, ἐνῶ ὁ ἄλλος παρουσιάζει μεγαλόπνευστα τὴ γνώσιν τοῦ σκοποῦ. Ὅτι ἔχει αὐτὴ τὴ γνώμην ὁ μέγας Ἀπόστολος, ἔγινε ὁ ἴδιος μάρτυρας τοῦ ἑαυτοῦ του μὲ ὅλους τοὺς θεοῦ λόγους του, ἄλλοτε λέγοντας ὅτι «θὰ καταργηθεῖ κάθε γνώσιν καὶ προφητεία»⁶, ἄλλοτε «δὲν ἔχω ἀκόμα γιὰ τὸν ἑαυτό μου τὴν ἰδέαν ὅτι τὸ ἔκανα δικό μου»⁷, ἄλλοτε πάλι λέγει «πὼς βλέπει τὰ μελλοντικὰ σὰν μέσα σὲ καθρέφτη καὶ μ' αἰνίγματα» καὶ ὅτι εἶναι καιρὸς ν' ἀπολαύσει «πρόσωπο μὲ πρόσωπο» τὴ μεγάλη καὶ πάνω ἀπὸ νόησιν χάριν⁸, ἄλλοτε ὁμολογεῖ ὅτι «γνωρίζει κατὰ ἓνα μέρος καὶ ὅτι προφητεύει κατὰ ἓνα μέρος⁹, κι ἄλλοτε φωνάζει δυνατὰ ὅτι «πρέπει νὰ γνωρίσει αὐτὸν ὅπως ἔχει γνωστεῖ»,¹⁰ γιατί δηλαδὴ δὲν ἔχει μάθει ἀκόμα αὐτὸ πού εἶναι νὰ μάθει. Καὶ μ' ἓνα λόγο, αὐτὸ πού εἶπε ὁ Ἀπόστολος ὅτι «ὅταν ἔρθει τὸ τέλειον, θὰ καταργηθεῖ τὸ μερικό»¹¹, μοῦ φαίνεται πὼς εἶναι τὸ ἴδιο μ' αὐτὸ πού εἶπε ὁ Θεολόγος, «δὲ φανερώθηκε ἀκόμα τί θὰ γίνουμε».

6. Α' Κορ. 13,8.

7. Φιλιπ. 3,13.

8. Α' Κορ. 13,12.

9. Β' Κορ. 13,9.

10. Α' Κορ. 13,12.

11. Α' Κορ. 13,10.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ι'

Εἰ «ὁ φοβούμενος οὐ τετελείωται ἐν τῇ ἀγάπῃ», πῶς «οὐκ ἔστιν ὑστέρημα τοῖς φοβουμένοις αὐτόν»; Ἐὰν οὐκ ἔστιν ὑστέρημα, δῆλον ὅτι τετελείωται. Πῶς οὖν ὁ φοβούμενος οὐ
5 τετελείωται;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἡ καλὴ τῶν θείων Γραφῶν εὐταξία, κατὰ τὸν σωστικὸν τοῦ Πνεύματος θεσμὸν τῶν ἀπὸ τῆς ἐκτὸς κατὰ τὰ πάθη πληθύος ἐπὶ τὴν θείαν ἐνότητα κινουμένων τοὺς βαθμοὺς διορίζουσα, τοὺς μὲν εἰσαγομένους καὶ ἐπὶ τὰ πρόπυλά που τυγχάνοντας τῆς θείας αὐλῆς τῶν ἀρετῶν φοβουμένους ἐκάλεσεν, τοὺς δὲ κτησαμένους σύμμετρον ἕξιν τῶν κατὰ τὴν ἀρετὴν λόγων τε καὶ τρόπων οἶδεν ὀνομάζειν προκόπτοντας, τοὺς δὲ κατ' αὐτὴν γνωστικῶς ἤδη γεγενημένους τῆς τῶν ἀρετῶν ἐκφαντικῆς ἀληθείας κορυφὴν προσαγορεύει τελείους. Οὐτε οὖν ὁ φοβούμενος τὸν Κύριον, ἀπεστρεμμένος διόλου τὴν κατὰ τὴν φθορὰν τῶν παθῶν ἀρχαίαν ἀναστροφὴν καὶ πᾶσαν ἑαυτοῦ τὴν διάθεσιν διὰ τὸν φόβον ἐκδεδωκῶς τοῖς θείοις προστάγμασι, ὑστερεῖ τινος καλοῦ τῶν εἰσαγομένοις πρεπόντων, κἂν οὕτω
20 τὴν ἐν ἀρεταῖς ἕξιν ἐκτήσατο, καὶ τῆς ἐν τοῖς τελείοις λαλουμένης σοφίας γέγονε μέτοχος· οὐτε μὴν ὁ προκόπτων τῶν ἐπιβεβλημένων αὐτοῦ τῶν βαθμῶν καλῶν τινος ὑστερεῖ, κἂν τὴν αὐτὴν οὕτω τοῖς τελείοις ὑπερέχουσιν τῶν θείων ἐκτήσατο γνῶσιν.

25 Καὶ πάλιν οἱ μὲν τὴν πρακτικὴν ἀνδρικῶς μετιόντες φιλοσοφίαν, φόβου καὶ μνήμης τῶν μελλόντων θείων δικαιωτηρίων οὕτω τὴν ψυχὴν ἀπολύσαντες, νοεῖσθωσαν ἡμῖν οἱ φοβούμενοι, μηδενὸς μὲν κατὰ τὸν μακάριον Δαυὶδ ὑστεροῦντες καθάπαξ τῶν ὑπὲρ ἀληθείας ἀγωνιζομένων κατὰ τῆς ἀντικειμένης δυνάμεως, ὅμως δ' οὖν ἔτι λειπόμενοι τῆς κατὰ νοῦν τῶν

ΕΡΩΤΗΣΗ 10

Ἐάν «αὐτὸς ποὺ φοβᾶται δὲν εἶναι τέλειος στὴν ἀγάπη»¹, πῶς «δὲν ὑπάρχει ὑστέρημα σ' αὐτοὺς ποὺ τὸν φοβοῦνται»²; Ἐάν δὲν ὑπάρχει ὑστέρημα, εἶναι φανερὸ ὅτι ἔγινε τέλειος. Πῶς λοιπὸν ὁποῖος φοβᾶται δὲν ἔχει γίνεи τέλειος;

ΑΠΟΚΡΙΣΗ

Ἡ καλὴ διάταξη τῶν θείων Γραφῶν, ποὺ ὀρίζει τοὺς βαθμοὺς ἐκείνων ποὺ βαδίζουν πρὸς τὴ θεία ἐνότητα βγαίνοντας ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν παθῶν σύμφωνα μὲ τὸν σωτήριο νόμο τοῦ Πνεύματος, ὅσους εἰσάγονται καὶ βρίσκονται ἀκόμα κάπου στὰ πρόθυρα τῆς θείας αὐλῆς τῶν ἀρετῶν τοὺς κάλεσε 'φοβουμένους', ἐνῶ ὁποῖους ἀπόκτησαν τὴ σύμμετρη ἔξη τῶν λόγων καὶ τῶν τρόπων τῆς ἀρετῆς τοὺς ὀνομάζει 'προκόπτοντας', κι ὁποῖους ἔχουν ἤδη φτάσει γνωστικὰ τὴν ἴδια τὴν κορυφὴ τῆς ἀλήθειας τῆς ἀποκαλυπτικῆς τῶν ἀρετῶν τοὺς ἀποκαλεῖ 'τελείους'. Οὐτε λοιπὸν ὁποῖος φοβᾶται τὸν Κύριο, ἔχοντας ἀποστραφεῖ τελείως τὴν παλαιᾶ του ἀναστροφή μέσα στὴ φθορὰ τῶν παθῶν κι ἔχοντας ἀπὸ φόβο παραδώσει ὅλη του τὴ διάθεση στὰ θεία προστάγματα ὑστερεῖ σὲ κάποιο καλὸ ἀπὸ ὅσα ἀρμόζουν σὲ ὅσους εἰσάγονται στὴν πίστη, κι ἂν ἀκόμα δὲν ἀποκτήσει τὴν ἔξη τῶν ἀρετῶν καὶ δὲν ἔγινε μέτοχος τῆς σοφίας ποὺ διαθέτουν οἱ τέλειοι. Οὐτε ὅμως 'ὁ προκόπων' ὑστερεῖ ἀπὸ κάποιο καλὸ ποὺ ἀπαιτεῖ ὁ βαθμὸς του, κι ἂν ἀκόμα δὲν ἔχει ἀποκτήσει τὴν ἴδια μὲ τοὺς τέλειους ὑπερέχουσα γνώση τῶν θείων.

Καὶ πάλι ὅσοι ἀσκοῦν ἀνδρικὰ τὴν πρακτικὴ φιλοσοφία, ἀλλὰ δὲν ἔχουν ἀκόμα ἀπαλλάξει τὴν ψυχὴ τους ἀπὸ τὸ φόβο καὶ τὴ μνήμη τῶν μέλλοντικῶν θείων κολαστηρίων νὰ ἐννοήσομε πῶς εἶναι οἱ φοβούμενοι, ποὺ δὲν ὑστεροῦν γενικά, σύμφωνα μὲ τὸν μακάριο Δαβίδ, σὲ τίποτε ἀπὸ ὅσους ἀγωνίζονται γιὰ χάρη τῆς ἀλήθειας κατὰ τῆς ἐχθρικῆς δυνάμεις, ὑπολείπονται ὅμως ἀκόμα στὴν κατὰ νοῦ καθάρια παραχώρηση τῶν μυ-

2. Ψαλμ. 33,10.

τελείων ἀκραιφνοῦς τῶν μυστικῶν θεαμάτων διαδόσεως. Οἱ δὲ τῆς θεωρητικῆς ἤδη μυστικῶς ἀξιοθέντες θεολογίας καὶ πάσης φαντασίας ὑλικῆς τὸν νοῦν καθαρὸν καταστήσαντες καὶ εἰκόνα τῆς θείας ὠραιότητος ὄλην ἀνελλιπῶς φέρουσαν τὴν
35 ἐκμίμησιν, ἔστωσαν ἡμῖν οἱ ἀγαπῶντες.

Οὐκ ἔστιν οὖν ὑστέρημα τοῖς φοβουμένοις κατὰ τὸν μακάριον Δαβὶδ, ὡς φοβουμένοις, κἂν οὐκ ἔχη τὸ πλήρες καὶ τέλειον τῆς ἀμέσου πρὸς τὸν λόγον ἐνώσεως κατὰ τὸ ἴσον τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Κύριον ὁ φοβούμενος. Ἐκαστος γὰρ ἐν τῷ ἰδίῳ τάγματι
40 καὶ τὴν ἠφορισμένην αὐτῷ μονὴν ἔχει τὸ τέλειον, κἂν ἄλλος ἄλλου κατὰ τὸ ποιὸν ἢ ποσὸν τῆς πνευματικῆς ἡλικίας ἔστιν ὑψηλότερος.

Ἐπειδὴ δὲ διττός ἐστιν ὁ φόβος κατὰ «τὸ φοβήθητε δὲ μᾶλλον τὸν δυνάμενον καὶ σῶμα καὶ ψυχὴν ἀπολέσαι ἐν
45 γεέννη», καὶ κατὰ τὸ «ὁ φόβος Κυρίου ἀγνός, διαμένων εἰς αἰῶνα αἰῶνος», καὶ «μέγας καὶ φοβερός ἐστιν ἐπὶ πάντα τοὺς περικύκλω αὐτοῦ», ζητητέον πῶς «ἔξω βάλλει τὸν φόβον ἢ ἀγάπη», εἴπερ εἰς αἰῶνα αἰῶνος διαμένει, πῶς δὲ φοβερός ἔσται διαμένων ὁ Θεὸς εἰς τοὺς ἀπείρους αἰῶνας ἐπὶ πάντα
50 τοὺς περικύκλω αὐτοῦ.

Ἡ μᾶλλον, ἐπειδὴ, καθὼς ἔφην, διττός ἐστιν ὁ φόβος, ὁ μὲν ἀγνός, ὁ δὲ οὐχ ἀγνός —οἶον, ὁ μὲν ἐπὶ πλημμελήμασι κατ' ἐκδοχὴν κολάσεως συνιστάμενος φόβος, αἰτίαν ἔχων τῆς οἰκείας γενέσεως τὴν ἀμαρτίαν, ὡς οὐχ ἀγνός, οὐκ ἔσται διαπαν-
55 τός, τῇ ἀμαρτίᾳ διὰ τῆς μετανοίας συναφανιζόμενος, ὁ δὲ ἀγνός φόβος, ὁ δίχα τῆς ἐπὶ πλημμελήμασι μνήμης αἰεὶ συνεστώς, οὐκ ἀπογενήσεται ποτε, διότιπερ οὐσιωδῶς ἐμπέφυκὲ πως τῷ Θεῷ πρὸς τὴν κτίσιν, ποιούμενος ἐκδηλον αὐτοῦ πᾶσι τὴν φυσικὴν αἰδεσιμότητα τῆς ὑπὲρ πᾶσαν βασιλείαν τε καὶ δύναμιν ὑπερο-
60 χῆς—, ὁ τοίνυν μὴ φοβούμενος τὸν Θεὸν ὡς κριτὴν, ἀλλ' αἰδούμενος αὐτὸν διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν τῆς ἀπείρου δυνάμεως

στικῶν θεαμάτων στοὺς τέλειους. Ὅσοι ὁμως ἔχουν ἤδη ἀξιωθεῖ μυστικὰ τῆ θεωρητικῆ θεολογία καὶ ἔκαναν τὸ νοῦ τους ἀπὸ κάθε ὑλικῆ φαντασία καθαρὸ καὶ εἰκόνα πού ἀποδίδει ὅλη τὴ μίμηση τῆς θείας ὠραιότητος χωρὶς ἔλλειψη, αὐτοὶ ἄς εἶναι γιὰ μᾶς ὄσοι ἀγαποῦν'

Δὲν ἔχουν λοιπὸν ὑστέρημα οἱ «φοβούμενου», κατὰ τὸν μακάριο Δαβίδ, ὡς φοβούμενοι, κι ἂν ἀκόμα δὲν ἔχει ὁ φοβούμενος τὴν πλήρη καὶ τέλεια ἄμορφη ἔνωση μὲ τὸ λόγο σὲ ἴσο βαθμὸ μὲ ὄσους ἀγαποῦν τὸν Κύριο. Γιατὶ καθένας ἔχει τὴν τελειότητα τῆς τάξης του καὶ τῆς καθορισμένης γι' αὐτὸν θέσης³, κι ἂν ἀκόμα εἶναι ἓνας ψηλότερος ἀπὸ ἓνα ἄλλο κατὰ τὸ ποιὸ ἦ τὸ ποσὸ τῆς πνευματικῆς ἡλικίας.

Καὶ ἐπειδὴ εἶναι διπλὸς ὁ φόβος σύμφωνα μὲ τὸ λόγο «νὰ φοβηθεῖτε περισσότερο αὐτὸν πού μπορεῖ καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴ νὰ ὀδηγήσει στὴν ἀπώλεια τῆς γέεννας»⁴, καὶ μὲ τὸ λόγο «ὁ φόβος τοῦ Κυρίου εἶναι ἀγνὸς καὶ παραμένει στὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνα»⁵ καὶ «εἶναι μέγας καὶ φοβερὸς γιὰ ὄλους ὄσοι τὸν περικυκλώνουν»⁶, πρέπει νὰ ἐξετάσομε πῶς ἡ ἀγάπη ἐκδιώκει τὸ φόβο⁷, ἂν αὐτὸς παραμένει στὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνα, καὶ πῶς θὰ εἶναι φοβερὸς ὁ Θεὸς στοὺς ἀπειρους αἰῶνες γιὰ ὄσους εἶναι ὀλόγυρά του.

Ἡ καλύτερα· ὅπως εἶπα, ὁ φόβος εἶναι διπλός, ὁ ἓνας ἀγνὸς καὶ ὁ ἄλλος ὄχι ἀγνός. Γιὰ παράδειγμα· ὁ φόβος πού γεννιέται ἀπὸ τὴν προσδοκία τῆς κόλασης γιὰ ἀμαρτήματά μας ἔχοντας τὴν ἀμαρτία ὡς αἰτία τῆς γένεσής του, ἐπειδὴ δὲν εἶναι ἀγνός, δὲ θὰ παραμείνει γιὰ πάντα, ἀφοῦ συναφανίζεται μαζί μὲ τὴν ἀμαρτία μὲ τὴ μετάνοια. Ἐνῶ ὁ ἀγνὸς φόβος πού μᾶς συνέχει πάντα χωρὶς θύμηση ἀμαρτημάτων, δὲ θὰ διαλυθεῖ ποτέ, ἐπειδὴ ἔχει φυτευθεῖ κατὰ κάποιον τρόπο μέσα στὴν οὐσία τοῦ κτίσματος ἀπὸ τὸ Θεὸ πού κάνει ἔτσι ἐκδηλο σ' ὄλους πόσο ὁ φυσικὸς σεβασμὸς σ' αὐτὸν ξεπερνᾷ κάθε βασιλεία καὶ δύναμη. Ὅποιος λοιπὸν δὲν φοβᾶται τὸ Θεὸ ὡς κριτὴ ἀλλὰ τὸν σέβεται

5. Ψαλμ. 18,10.

6. Ψαλμ. 88,8.

7. Α' Ἰω. 4,18.

ὑπεροχὴν, οὐκ ἔχει δικαίως ὑστέρημα, τέλειος ὑπάρχων ἐν τῇ ἀγάπῃ, μετ' αἰδοῦς καὶ τῆς πρεπούσης σεβασμιότητος ἀγαπῶν τὸν Θεόν, καὶ οὗτός ἐστιν ὁ κτησάμενος τὸν διαμένοντα φόβον
 65 εἰς αἰῶνα αἰῶνος, καὶ οὐκ ἔστιν αὐτῷ ὑστέρημα τὸ παράπαν οὐδέν.

Συνάδουσιν οὖν ἀλλήλοις ὁ τε προφήτης καὶ ὁ εὐαγγελιστής, ὁ μὲν λέγων μὴ εἶναι τοῖς κατὰ τὸν ἄγνόν φόβον τὸν Κύριον φοβούμενοις ὑστέρημα, ὁ δὲ τὸν φοβούμενον ὡς κριτὴν διὰ
 70 τὴν ἐρρυπωμένην συνείδησιν μὴ εἶναι τέλειον ἐν τῇ ἀγάπῃ. Κατὰ ταύτην τὴν ἐκδοχὴν τυχὸν καὶ ἐπὶ πάντα τοὺς περικύκλω αὐτοῦ φοβερός ἐστιν ὁ Θεός, ὡς ἐγκεκραμένην φόβῳ ποιῶν τὴν τῶν ἀγαπῶντων αὐτὸν καὶ περὶ αὐτὸν γενησομένην ἀγάπην. Φόβου γὰρ καθ' ἑαυτὴν κεχωρισμένη ἡ ἀγάπη εἰς κα-
 75 ταφρόνησιν πέφυκεν ὡς τὰ πολλὰ μεταπίπτειν, μὴ οἷον στομουμένης φόβῳ τῆς ἐξ αὐτῆς τικτομένης φυσικῶς παρρησίας.

Τί δὲ βούλεται τὸ «περικύκλω αὐτοῦ» λεγόμενον, εἰ δοκεῖ, κατανοήσωμεν. Ὁ γὰρ κυκλούμενος καὶ ἐμπρὸς καὶ ὀπίσω καὶ ἐκ δεξιῶν καὶ ἐξ ἀριστερῶν ἔχει τοὺς περικυκλοῦντας αὐτόν.
 80 Ἐπειδὴ τοίνυν καὶ ὁ Κύριος ἔχει τοὺς περικυκλοῦντας, νοήσωμεν τοὺς μὲν ὀπίσω τοὺς διὰ τῶν ἐντολῶν κατὰ τὴν πρακτικὴν ἀρετὴν ἀμέμπτως ὀπίσω Κυρίου τοῦ Θεοῦ πορευθέντας, τοὺς ἐξ ἀριστερῶν δὲ τοὺς τὴν φυσικὴν ἐν Πνεύματι θεωρίαν μετὰ τῆς τῶν κριμάτων εὐσεβοῦς ἀναλήψεως κατορθώσαντας—φησὶ
 85 γὰρ περὶ τῆς σοφίας ἡ τῶν Παροιμιῶν βίβλος «ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ αὐτῆς πλοῦτος καὶ δόξα»—, τοὺς ἐκ δεξιῶν δὲ τοὺς καθαρὰν αἰσθητῆς φαντασίας δεξαμένους τὴν αἴσθησιν τῶν νοητῶν— «ἐν γὰρ τῇ δεξιᾷ αὐτῆς», φησὶ, «ἔτη ζωῆς»—, τοὺς δὲ ἐμπρὸς τοὺς δι' ὑπερβάλλουσαν περὶ τὸ θεῖον κάλλος ἐρωτικὴν
 90 τῆς κατὰ νοῦν ἐφέσεως ζέσιν ἀξιοθέντας τῆς πρόσωπον πρὸς πρόσωπον ἀπολαύσεως.

γιά τὴν ὑπερβολικὴ ὑπεροχὴ τῆς ἄπειρης δύναμὸς του, δικαιολογημένα δὲν ἔχει ὑστέρημα, ἀφοῦ ἔχει τέλεια ἀγάπη, κι ἀγαπᾷ τὸ Θεὸ μὲ συστολὴ καὶ τὸν πρέποντα σεβασμὸ, αὐτὸς εἶναι ποὺ ἔχει ἀποκτήσει τὸ φόβο ποὺ παραμένει στὴν αἰῶνα τοῦ αἰῶνα καὶ δὲν ἔχει ἀπολύτως κανένα ὑστέρημα.

Συμφωνοῦν ἐπομένως μεταξύ τους ὁ προφήτης κι ὁ εὐαγγελιστής, ὁ ἕνας λέγοντας ὅτι, «ὄσοι φοβοῦνται τὸν Κύριο δὲν ἔχουν κανένα ὑστέρημα» καὶ ὁ ἄλλος ὅποιος τὸν φοβᾶται σὰν κριτὴ ἐξαιτίας τῆς ρυπωμένης συνειδησῆς του δὲν εἶναι τέλειος στὴν ἀγάπη. Ἴσως σύμφωνα μ' αὐτὴ τὴν ἐκδοχὴ, εἶναι καὶ φοβερὸς ὁ Θεὸς γιὰ ὄσους στέκονται ὀλόγυρά του, γιατί κάνει ἀναμιγμένη μὲ φόβο τὴν ἀγάπη ὄσων τὸν ἀγαποῦν καὶ ὄσων θὰ τὸν ἀγαπήσουν. Γιατὶ ἡ ἀγάπη ὅταν χωριστεῖ ἀπὸ τὸ φόβο μεταπίπτει πολλὰς φορὲς ἀπὸ τὴ φύση της σὲ περιφρόνηση, ἀφοῦ ὁ φόβος δὲν θέτει φραγμὸ κατὰ κάποιον τρόπο στὴν παρρησία ποὺ ἡ ἀγάπη ἀπὸ τὴ φύση της γεννᾷ.

Ἄς προσπαθήσομε νὰ κατανοήσομε τώρα, ἐὰν νομίζεις, τί θέλει νὰ πεῖ αὐτὸ τὸ «ὀλόγυρά του»⁸ ποὺ λέει ὁ προφήτης. Ὅποιος περικυκλώνεται ἔχει ὄσους τὸν περικυκλώνουν ἐμπρὸς καὶ πίσω καὶ δεξιὰ κι ἀριστερά. Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ ὁ Κύριος ἔχει αὐτοὺς ποὺ τὸν περικυκλώνουν, ἅς ἐννοήσομε ὡς πίσω του ὄσους πορεύτηκαν πίσω ἀπὸ τὸν Κύριο καὶ Θεὸ μας ἄμεμπτα ἐφαρμόζοντας τὶς ἐντολὲς του μὲ τὶς πράξεις τους· ὡς ἀπὸ τὰ ἀριστερά του, ὄσους κατόρθωσαν τὴ φυσικὴ πνευματικὴ θεωρία μὲ τὴν εὐσεβῆ κατανόηση τῶν κριμάτων του· γιατί τὸ βιβλίον τῶν Παροιμιῶν λέει γιὰ τὴ σοφία· «στ' ἀριστερά της ὑπάρχει πλοῦτος καὶ δόξα»⁹· ὡς ἀπὸ τὰ δεξιὰ του, ὄσους δέχτηκαν τὴν αὐτὴ γνώση τῶν νοητῶν καθαρὴ ἀπὸ τὴν αἰσθητὴ εἰκόνα· γιατί λέει, «στὰ δεξιὰ της (τῆς σοφίας) ὑπάρχουν χρόνια ζωῆς»⁹· ὡς ἐμπρὸς του, ὄσους ἀπὸ ὑπερβολικὴ ἐρωτικὴ θέρμη τῆς νοερῆς ἐπιθυμίας τους γιὰ τὴ θεία ὁμορφιά ἀξιώθηκαν νὰ τὴν ἀπολαύσουν πρόσωπο μὲ πρόσωπο.

Εἰ δὲ καὶ ἄλλος ἐστὶ περὶ τούτου μείζων λόγος καὶ ὑψηλότερος, ὑμῖν καὶ τοῖς καθ' ὑμᾶς θείοις ἀνδράσιν ἐστὶ ληπτός.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΑ'

Τίς «ἡ ἀρχὴ τῶν μὴ τηρησάντων» αὐτὴν «ἀγγέλων», καὶ τί «τὸ οἰκητήριον ὃ ἀπέλιπον», καὶ τίνες «οἱ αἰδιοὶ δεσμοί», καὶ τίς «ὁ ζόφος ὑφ' ὃν τετήρηνται», καὶ
5 τί ἐν «τῇ κρίσει τῆς μεγάλης ἡμέρας» πείσονται;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ὁ μὲν ἀκριβῆς περὶ τούτων λόγος τοῖς ἀποστολικοῖς τὴν διάνοιαν μόνοις ἔστω τετηρημένος, τοῖς ἀμέσως παρὰ τοῦ Λόγου διδαχθεῖσι τὴν τε τῶν ὄντων γνῶσιν ἀψευδῆ καὶ τῆς ἐπὶ
10 τοῖς οὐσι σοφῆς προνοίας τὴν ἀγαθὴν καὶ δικαίαν διεξαγωγὴν, οἷα μηδὲν ἑαυτῶν καὶ τοῦ λόγου κατὰ νοῦν ἀφείσι κωλυτικὸν διατείχισμα.

Ὅσον δ' οὖν εἰς ἐμὲ φθάνει τὸν κάτω καὶ πολλὰ ἔχοντα τῆς τοῦ λόγου πρὸς ἐμὲ κωλύματα διαβάσεως, «ἀρχὴ τῶν μὴ
15 τηρησάντων αὐτὴν ἀγγέλων» ἐστὶν ὁ λόγος τυχόν, καθ' ὃν ἐκτίσθησαν, ἢ ἡ δοθεῖσα πρὸς ἐκθέωσιν αὐτοῖς κατὰ χάριν φυσικὴ δυναστεία, ἢ πάλιν ἡ κατὰ τὴν ἀξίαν τῆς χάριτος τάξις τῆς στάσεως. Τὸ δὲ «οἰκητήριον» ἐστὶν ἢ ὁ οὐρανὸς ἢ ἡ κατὰ τὴν ἕξιν τῶν ὑπὲρ ἔννοιαν ἀγαθῶν σοφία, ἣν οἰκεῖν ἐδημιουργήθησαν
20—οἶδε γὰρ καὶ σοφίας οἶκον ὀνομάζειν ὁ λόγος—, ἢ ἡ φρουρητικὴ τῶν δοθέντων αὐτοῖς φυσικῶν τε καὶ ἐπικτητῶν ἀγαθῶν ἐπισκοπὴ τῆς ἀχράντου θεότητος, ἣν ἀπέλιπον τυραννήσαντες. Ἀἰδιοὶ δὲ δεσμοὶ εἰσὶν ἢ κατὰ γνώμην αὐτῶν παντελεῆς τε καὶ διηνεκῆς περὶ τὸ καλὸν ἀκίνησία, καθ' ἣν οὐδαμῶς οὐδέποτε
25 θείας ἀνέσεως ἀπολαύουσιν, ἢ πάλιν ἢ διὰ τὴν ἡμῶν σωτηρίαν

Ἐάν πάλι ὑπάρχει γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ κι ἄλλος λόγος μεγαλύτερος κι ἀνώτερος, ἐξετάστε τον ἐσεῖς καὶ οἱ θεῖοι ἄνδρες ποὺ εἶναι κοντὰ σας.

ΕΡΩΤΗΣΗ 11

Ποιά εἶναι «ἡ ἀρχὴ (τὸ ἀξίωμα) ποὺ δὲ φύλαξαν οἱ ἄγγελου», ποῖο εἶναι «τὸ κατοικητήριο ποὺ ἐγκατέλειψαν», ποιά εἶναι «τὰ αἰώνια δεσμά», ποῖος εἶναι «ὁ ζόφος ποὺ μέσα σ' αὐτὸν φυλακίστηκαν» καὶ τί θὰ πάθουν «κατὰ τὴν κρίση τῆς μεγάλης ἡμέρας»¹;

ΑΠΟΚΡΙΣΗ

Ὁ λεπτομερὴς λόγος γι' αὐτὰ τὰ ἐρωτήματα ἄς φυλαχθεῖ γι' αὐτοῦ μόνο ποὺ ἔχουν ἀποστολικὴ διάνοια, ποὺ διδάχτηκαν κατ' εὐθείαν ἀπὸ τὸ Λόγο τόσο τὴν ἀψευδὴ γνώση τῶν ὄντων ὅσο καὶ τὴν ἀγαθὴ καὶ δίκαιη ἐκδήλωση τῆς σοφῆς πρόνοιας ἐπάνω στὰ ὄντα, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν ἀφήσει κανένα νοερὸ διατεῖχισμα ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς καὶ τὸ Λόγο.

Ὅσο λοιπὸν φθάνει ἡ δική μου σκέψη, ἐμένα ποὺ βρίσκομαι χαμηλὰ καὶ ὑπάρχουν πολλὰ ἐμπόδια νὰ φτάσει σ' ἐμένα ὁ λόγος, ἀρχὴ τῶν ἀγγέλων ποὺ δὲν τὴ φύλαξαν εἶναι ἴσως ὁ λόγος σύμφωνα μὲ τὸν ὁποῖο κτίστηκαν ἢ ἡ δυνατότητα ποὺ τοὺς ἔδωσε ἢ χάρη γιὰ τὴ θέωσή τους ἢ πάλι ἡ θέση τῆς τάξης στὴν ὁποία τοὺς ἀξίωσε ἢ χάρη. Τὸ κατοικητήριο εἶναι ὁ οὐρανὸς ἢ ἡ σοφία σύμφωνα μὲ τὴν κατοχὴ τῶν πάνω ἀπὸ ἔννοια ἀγαθῶν ποὺ δημιουργήθηκαν γιὰ νὰ κατοικοῦν –γιατὶ συχνὰ ὁ Λόγος μιλάει καὶ γιὰ οἶκο σοφίας²– ἢ εἶναι ἡ φρουρητικὴ ἐποπτεία τῶν φυσικῶν κι ἐπίκτητων ἀγαθῶν τῆς ἄχρονης θεότητος ποὺ τοὺς δόθηκε καὶ ποὺ τὴν ἔχασαν ἐπειδὴ τὴν ἄσκησαν τυραννικά. Αἰώνιοι δεσμοὶ εἶναι ἡ αὐτόγνωμη πλήρης καὶ συνεχῆς ἀδράνειά τους στὸ καλὸ, ποὺ δὲ θὰ τοὺς ἀφήσει ν' ἀπολαύσουν ποτὲ τὴν παραμικρὴ θεία ἀνεση. Ἐάν πάλι ἡ προνοητικὴ δύναμη

2. Παρμ. 9,1.

τῆς καθ' ἡμῶν μανίας αὐτοὺς ἐπέχουσα κατὰ πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ
 δύναμις, μὴ συγχωροῦσα προβῆναι τῆς αὐτῶν πονηρίας τὰ καθ'
 ἡμῶν μηχανήματα. «Ζόφος» δέ ἐστιν ἡ παντελῆς καὶ ὀλόκληρος
 τῆς θείας ἄγνοια χάριτος, καθ' ἣν διόλου γνωμικῶς ποιωθέντες,
 30 τῆς μακαρίας καὶ παμφοῦς τοῦ ἀκηράτου φωτὸς ἐστέρηνται
 διαδόσεως, περὶ τὸ μὴ ὄν πᾶσαν τὴν δοθεῖσαν αὐτοῖς κατὰ φύσιν
 νοερὰν δύναμιν ἀναλώσαντες. Τί δὲ πείσονται κατὰ τὴν φοβερὰν
 ἡμέρα τῆς κρίσεως μόνος οἶδεν ὁ δίκαιος κριτής, ὁ κατ' ἀξίαν
 ἐκάστῳ δικαίαν ἀφορίζων τὴν ἀμοιβὴν καὶ τῷ μέτρῳ τῆς κα-
 35 κίας ἴσον πρεπόντως τὸ εἶδος διανέμων τῆς κρίσεως καὶ πρόσ-
 φορον τὴν ἐπ' αἰῶσιν ἀτελευτήτοις ψῆφον συνεκφέρων μετὰ
 δικαιοσύνης τοῖς ἀγαθοῖς αὐτοῦ δόγμασιν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΒ'

Τίς ὁ ἀπὸ τῆς σαρκὸς ἐσπιλωμένος χιτῶν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ὁ πολλοῖς πλημμελήμασι τῶν ἐκ τῆς σαρκὸς παθημάτων
 5 κεκηλιδωμένος βίος χιτῶν ἐστὶν ἐσπιλωμένος. Ὡς ἐκ τινος γὰρ
 ἐνδύματος τῆς κατὰ τὸν βίον ἀναστροφῆς ἕκαστος τῶν ἀνθρώ-
 πων διαφαίνεσθαι πέφυκεν, εἴτε δίκαιος εἴτε ἄδικος, ὁ μὲν χι-
 τῶνα καθαρὸν ἔχων τὸν ἐνάρετον βίον, ὁ δὲ πονηροῖς ἐσπιλω-
 μένην ἔργοις τὴν ζωὴν κεκτημένος.

10 Ἦ μᾶλλον, ἐσπιλωμένος ἀπὸ τῆς σαρκὸς ἐστὶ χιτῶν ἢ
 κατὰ συνείδησιν μορφοῦσα διὰ τῆς μνήμης τῶν ἐκ τῆς σαρκὸς
 πονηρῶν κινήματων τε καὶ ἐνεργημάτων τὴν ψυχὴν ἕξις τε καὶ
 διάθεσις, ἣν ὀρώσα διαπαντὸς καθᾶπερ χιτῶνά τινα περὶ ἐαυ-
 τήν, δυσωδίας πληροῦται παθῶν. Ὡς γὰρ ἀπὸ τοῦ πνεύματος
 15 διὰ τῶν ἀρετῶν ἀλλήλαις κατὰ λόγον συνυφαινομένων ἀφθαρ-
 σίας γίνεται τῇ ψυχῇ χιτῶν, ὃν ἐνδυσάμενη γίνεται καλὴ καὶ
 ἐπίδοξος, οὕτω καὶ ἀπὸ τῆς σαρκὸς, τῶν παθῶν ἀλλήλοις κατὰ

τοῦ Θεοῦ πού γιὰ χάρη τῆς σωτηρίας μας ἐμπόδιζε τὴν ἐναντίον μας μανία τους, μὴ ἐπιτρέποντας νὰ εὐδοθοῦν οἱ ἐναντίον μας ἐπινοήσεις τῆς κακίας τους. Ζόφος εἶναι ἡ πλήρης καὶ ὀλοκληρωτικὴ ἄγνοια τῆς θείας χάριτος, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία, ἔχοντας μεταβληθεῖ τελείως στὴ γνώμη, στερήθηκαν τὴν πᾶμφωτη καὶ ἀκήρατη μετάδοση σ' αὐτοὺς τοῦ φωτὸς καὶ ξόδεψαν ὅλη τὴ φυσικὴ νοερὴ δύναμη πού τοὺς δόθηκε στὸ μὴ ὄν. Τὸ τί θὰ πάθουν ὁμως κατὰ τὴ φοβερὴ ἡμέρα τῆς κρίσης, τὸ γνωρίζει μόνο ὁ δίκαιος κριτῆς³ πού καθορίζει στὸν καθένα κατὰ τὴν ἀξία του τὴ δίκαιη ἀμοιβὴ καὶ πού ἀπονέμει τὸ εἶδος τῆς τιμωρίας ὅπως πρέπει ἴσο μὲ τὸ μέτρο τῆς κακίας τους καὶ πού βγάζει δίκαια τὴν ἀπόφασή του γιὰ τοὺς ἀτελεύτητους αἰῶνες, σύμφωνα μὲ τὶς ἀγαθὲς ἀποφάσεις του.

ΕΡΩΤΗΣΗ 12

Ποιὸς εἶναι ὁ χιτώνας ὁ σπλωμένος ἀπὸ τὴ σάρκα¹;

ΑΠΟΚΡΙΣΗ

Ὁ χιτώνας ὁ σπλωμένος εἶναι ἡ ζωὴ ἡ κηλιδωμένη μὲ πολλὰ πλημμελήματα ἀπὸ τὰ παθήματα τῆς σάρκας. Γιατὶ καθένας ἄνθρωπος διακρίνεται φυσικὰ ἀπὸ τὴ συμπεριφορὰ του στὴ ζωὴ εἴτε ὡς δίκαιος εἴτε ὡς ἄδικος, ὁ ἕνας ἔχοντας καθαρὸ χιτώνα τὸν ἐνάρετο βίον κι ὁ ἄλλος ἔχοντας ζωὴ σπλωμένη ἀπὸ ἔργα πονηρά.

Ἡ καλύτερα, σπλωμένος ἀπὸ τὴ σάρκα χιτώνας εἶναι ἡ ἔξη καὶ ἡ διάθεση πού σφραγίζει συνειδητὰ τὴν ψυχὴ μὲ τὴ μνήμη τῶν πονηρῶν κινήματων καὶ ἐνεργημάτων. Αὐτὴν βλέποντας γιὰ πάντα σὰν ἕνα χιτώνα πού ἔχει περιβληθεῖ γεμίζει ἀπὸ τὴ δυσωδία τῶν παθῶν. Ὅπως δηλαδὴ τὸ πνεῦμα μὲ τὶς ἀρετὲς πού συνυφαίνονται κατὰ λόγον μεταξὺ τους φτιάχνει τὸ χιτώνα τῆς ἀφθαρσίας γιὰ τὴν ψυχὴ, πού ὅταν τὸν ντυθεῖ γίνεται ὠραία καὶ λαμπρὴ, ἔτσι καὶ ἡ σάρκα, μὲ τὴ συνύφανση τῶν

1. Τούδα 23.

τὴν ἄλογίαν συνυφαινομένων, γίνεται τις χιτῶν ἀκάθαρτος καὶ ἐσπιλωμένος, ἐξ ἑαυτοῦ δεικνύς γνώριμον τὴν ψυχὴν, μορφὴν
20 ἄλλην αὐτῇ καὶ εἰκόνα παρὰ τὴν θείαν ἐνθέμενος.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΓ'

Τί ἐστι «τὰ γὰρ δόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται, ἢ τε αἰδῖος αὐτοῦ δύναμις καὶ θειότης»; Τίνα τὰ δόρατα τοῦ Θεοῦ, καὶ τίς ἡ αἰδῖος αὐ-
5 τοῦ δύναμις καὶ θειότης;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Οἱ τῶν ὄντων λόγοι προκαταρτισθέντες τῶν αἰῶνων ἐν τῷ Θεῷ, καθὼς οἶδεν αὐτός, δόρατοι ὄντες, οὓς καὶ ἀγαθὰ θε-
λῆματα καλεῖν τοῖς θείοις ἐστὶν ἔθος ἀνδράσιν, ἀπὸ τῶν ποιη-
10 μάτων νοούμενοι καθορῶνται. Πάντα γὰρ τὰ ποιήματα τοῦ Θεοῦ κατὰ φύσιν μετὰ τῆς δεούσης ἐπιστήμης γνωστικῶς ὑφ' ἡμῶν θεωρούμενα τοὺς καθ' οὓς γεγένηται λόγους κρυφίως ἡμῖν ἀπαγγέλλουσι καὶ τὸν ἐφ' ἐκάστῳ ποιήματι θεῖον σκοπὸν ἑαυτοῖς συνεκφαίνουσιν, καθ' ὃ καὶ «οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δό-
15 ξαν Θεοῦ», καὶ «τὸ στερέωμα τὴν τῶν χειρῶν ἀναγγέλλει ποιήσιν». «Ἄιδιος δὲ δύναμις» ἐστὶ «καὶ θειότης» ἡ συνεκτικὴ τῶν ὄντων πρόνοια καὶ ἡ κατ' αὐτὴν ἐκθεωτικὴ τῶν προνοουμένων ἐνέργεια.

Ἦ τάχα τὰ δόρατα τοῦ Θεοῦ εἰσιν οὐκ ἄλλο τι παρὰ τὴν
20 αἰδῖον αὐτοῦ δύναμιν καὶ θειότητα, ἐχούσας διαπρυσίους κήρυ-
κας τὰς τῶν γεγονότων ὑπερφυεῖς μεγαλοπρεπείας. Ὡς γὰρ ἐκ τῶν ὄντων τὸν κυρίως ὄντα Θεὸν διτι ἐστὶ πιτεύομεν, οὕτως ἐκ τῆς τῶν ὄντων οὐσιώδους κατ' εἶδος διαφορᾶς τὴν κατ' οὐσίαν συνεκτικὴν διδασκόμεθα· καὶ πάλιν, ἐκ τῆς οὐσιώδους κατ' εἶ-

παθῶν κατὰ ἄλογία, φτιάχνει κάποιο χιτώνα ἀκάθαρτο καὶ σπλωμένο πού καθιστᾷ τὴν ψυχὴ γνωστὴ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του, βάζοντας μέσα της μορφὴ καὶ εἰκόνα ἄλλη ἀπὸ αὐτὴν πού ἔβαλε ὁ Θεός.

ΕΡΩΤΗΣΗ 13

Τί σημαίνει ὁ λόγος, «τὰ ἀόρατα τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τότε πού χτίστηκε ὁ κόσμος γίνονται ὄρατὰ καθαρὰ μέσω τῶν δημιουργημάτων μὲ τὰ μάτια τῆς διάνοιας, καθὼς καὶ ἡ αἰδία δύναμη καὶ ἡ θεότητά του»¹; Ποιὰ εἶναι τὰ ἀόρατα τοῦ Θεοῦ καὶ ποιὰ ἡ αἰδία δύναμη καὶ θεότητά του;

ΑΠΟΚΡΙΣΗ

Οἱ λόγοι τῶν ὄντων πού προετοιμάστηκαν πρὶν ἀπὸ τοὺς αἰῶνες μέσα τὸ Θεό, ὅπως αὐτὸς γνωρίζει, —αὐτοὺς οἱ θεῖοι ἄνδρες συνηθίζουν νὰ τοὺς καλοῦν καὶ ἀγαθὰ θελήματα—, ἐνῶ εἶναι ἀόρατοι, γίνονται καθαρὰ ὄρατοὶ διαμέσου τῶν δημιουργημάτων μὲ τὰ μάτια τῆς διάνοιας. Ὅλα δηλαδὴ τὰ δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ ἐξεταζόμενα ἀπὸ ἐμᾶς κατὰ τὴ φύση τους μὲ τὴ δέουσα ἐπιστήμη, μᾶς μαρτυροῦν μυστικὰ τοὺς λόγους γιὰ τοὺς ὁποίους ἔγιναν καὶ ἀποκαλύπτουν ὅλα μαζὶ τὸ θεῖο σκοπὸ πού ἀφορᾷ κάθε δημιούργημα, σύμφωνα μὲ τὸ λόγο· «οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ στερέωμα ἀναγγέλλει τὴ δημιουργία τῶν χεριῶν του»². Ἄϊδια δύναμη καὶ θεότητα εἶναι ἡ πρόνοια πού συγκρατεῖ τὰ ὄντα σὲ συνοχὴ καὶ ἡ σύμφωνη μ' αὐτὴ θεοποιητικὴ ἐνέργεια ὅσων δέχονται αὐτὴ τὴν πρόνοια.

Ἦ ἴσως τὰ ἀόρατα τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ αὐτὴ ἡ αἰδία δύναμη καὶ θεότητά του, πού ἔχουν διαπρύσιους κήρυκές τους τὴν ὑπερφυσικὴ μεγαλοπρέπεια τῶν δημιουργημάτων. Ὅπως δηλαδὴ ἀπὸ τὰ ὄντα πιστεύομε πὼς ὑπάρχει αὐτὸς ὁ κυρίως Θεός, ἔτσι ἀπὸ τὴν οὐσιώδη διαφορὰ τῶν ὄντων κατὰ τὸ εἶδος, διδασκόμαστε τὴν σοφία πού ὑπάρχει ἐμφυτη

2. Ψαλμ. 18,2.

25 δος τῶν ὄντων κινήσεως τὴν κατ' οὐσίαν ἔμφυτον αὐτοῦ ζωὴν
 ὑφεστῶσαν καὶ τῶν ὄντων συμπληρωτικὴν μανθάνομεν, ἐκ τῆς
 κατὰ τὴν κτίσιν σοφῆς θεωρίας τὸν περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος,
 πατρὸς λέγω καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, λόγον λαμβάνον-
 30 τες· Θεοῦ γὰρ αἰδιδίος ἐστίν, ὡς ὁμοούσιος, δύναμις ὁ Λόγος,
 καὶ θειότης αἰδιδίος τὸ ὁμοούσιον ἅγιον Πνεῦμα.

Κατάκριτοι τοιγαροῦν οἱ μὴ συνδιδασχθέντες ἐκ τῆς τῶν
 ὄντων θεωρίας τὴν αἰτίαν τῶν ὄντων καὶ τὰ κατὰ φύσιν τῆς αἰ-
 τίας ἴδια, τὴν δύναμιν λέγω καὶ τὴν θειότητα. Βοῶ τοίνυν ἢ κτί-
 σις διὰ τῶν ἐν αὐτῇ ποιημάτων καὶ οἷον ἀπαγγέλλει τοῖς νοε-
 35 ρῶς δυναμένοις ἀκούειν τὴν ἰδίαν αἰτίαν τριαδικῶς ὑμνουμέ-
 νην, λέγω δὲ τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα, καὶ τὴν ἄφραστον αὐτοῦ
 δύναμιν καὶ τὴν θειότητα, ἤγουν τὸν μονογενῆ Λόγον καὶ τὸ
 Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ταῦτα γὰρ εἰσι τὰ ἀόρατα τοῦ Θεοῦ τὰ ἀπὸ
 τῆς κτίσεως τοῦ κόσμου νοήσει καθορώμενα.

ΣΧΟΛΙΟΝ

1. Ὅτι ἐκ τῶν ὄντων, φησὶν, τὸν τῶν ὄντων γινώσκομεν αἰ-
 τιον, καὶ ἐκ τῆς διαφορᾶς τῶν ὄντων τὴν ἐνυπόστατον τοῦ
 ὄντος διδασκόμεθα σοφίαν, καὶ ἐκ τῆς τῶν ὄντων φυσι-
 5 κῆς κινήσεως τὴν ἐνυπόστατον τοῦ ὄντος μανθάνομεν
 ζωὴν, τὴν τῶν ὄντων ζωοποιὸν δύναμιν, τὸ Πνεῦμα τὸ
 ἅγιον.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΑ'

Τί ἐστὶ «καὶ ἐσεβάσθησαν καὶ ἐλάτρευσαν τῇ κτίσει παρὰ
 τὸν κτίσαντα»; Τί ἐστὶ σέβας καὶ τί ἐστὶ λατρεία;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

5 Σέβας ἐστὶν ἢ μετὰ πίστεως προσκύνησις τοῦ θεοῦ, λα-

στήν οὐσία του καὶ συνεκτικὴ τῶν ὄντων. Καὶ πάλι· ἀπὸ τὴν κατὰ τὸ εἶδος κίνηση τῆς οὐσίας τῶν ὄντων πληροφορούμαστε τὴν ζωὴ ποὺ ὑπάρχει ἔμφυτη στήν οὐσία του καὶ συμπληρώνει τὰ ὄντα, παίρνοντας τὸ λόγο γιὰ τὴν ἁγία Τριάδα –ἐννοῶ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸ καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα –ἀπὸ τῆ σοφῆ θεωρία τῆς κτίσης. Γιατὶ ἡ αἰδία δύναμη τοῦ Θεοῦ εἶναι ὁ Λόγος ὡς ὁμοούσιός του καὶ αἰδία θεότητα τὸ ὁμοούσιο ἅγιο Πνεῦμα.

Εἶναι λοιπὸν κατάκριτοι ὅποιοι δὲ συνδιδάχθηκαν τὴν αἰτία τῶν ὄντων ἀπὸ τῆ θεωρία τῶν ὄντων καὶ ὅσα προσιδιάζουν κατὰ φύση στήν αἰτία, ἐννοῶ τὴ δύναμη καὶ τὴ θεότητα. Φωνάζει λοιπὸν ἡ κτίση μὲ τὰ δημιουργήματά της καὶ κατὰ κάποιον τρόπο διακηρύσσει σὲ ὅποιους μποροῦν ν' ἀκούσουν νοερά τὴν ἴδια αἰτία νὰ ὑμνεῖται τριαδικά, ἐννοῶ τὸ Θεὸ καὶ Πατέρα, καὶ τὴν ἄφατη δύναμη καὶ θεότητά του, δηλαδὴ τὸν μονογενῆ Λόγο καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Γιατὶ αὐτὰ εἶναι τὰ ἀόρατα τοῦ Θεοῦ ποὺ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς δημιουργίας γίνονται ὄρατὰ μὲ τὰ μάτια τῆς διάνοιας.

ΣΧΟΛΙΟ

1. Ἀπὸ τὰ ὄντα, λέει, μαθαίνομε τὸν αἴτιο τῶν ὄντων, ἀπὸ τὴ διαφορὰ τῶν ὄντων πληροφορούμαστε τὴν ἐνυπόστατη σοφία τοῦ ὄντος, καὶ ἀπὸ τῆ φυσικὴ κίνηση τῶν ὄντων διδασκόμαστε τὴν ἐνυπόστατη ζωὴ τοῦ ὄντος, τὴ ζωοποιὸ δύναμη τῶν ὄντων, δηλαδὴ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιο.

ΕΡΩΤΗΣΗ 14

Τί σημαίνει ὁ λόγος, «καὶ σεβάστηκαν καὶ λάτρευσαν τὴν κτίση καὶ ὄχι τὸν κτίστη»¹; Τί εἶναι σέβας καὶ τί εἶναι λατρεία;

ΑΠΟΚΡΙΣΗ

Σέβας εἶναι ἡ προσκύνηση τοῦ θείου μὲ πίστη, ἐνῶ λα-

1. Ρωμ. 1,25.

τρεΐα δὲ ἢ διὰ τῶν ἔργων θεραπεία. Τοῦτο δὲ τὸ σέβας, ἤγουν τὴν πίστιν, ἐπὶ τὴν κτίσιν μεταβιβάσαντες οἱ ἄνθρωποι παρὰ τὸν κτίσαντα προσεκύνουν, πιστεύοντες δαιμονίοις, καὶ ἐλάτρευον, τὴν διὰ τῶν πονηρῶν ἔργων αὐτοῖς θεραπείαν προσά-
10 γοντες. Ἡμεῖς δέ, τὸν Θεὸν σέβοντες διὰ τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως, σπουδάσωμεν καὶ λατρείαν αὐτῷ προσαγαγεῖν καθαρὰν τὴν διὰ τῶν ἀρετῶν τετελειωμένην πολιτείαν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΕ'

Τί ἐστι «τὸ γὰρ ἄφθαρτόν σου Πνεῦμά ἐστιν ἐν πᾶσι· διὸ τοὺς παραπίπτοντας κατὰ μικρὸν ἐλέγχεις»; Εἰ περὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος λέγει, πῶς εἰς ἀσύνητον καρδίαν «σοφία
5 οὐκ εἰσελεύσεται οὐδὲ κατοικήσει ἐν σώματι καταχρέω ἀμαρτίαις»; Ἐσημειωσάμην δὲ τοῦτο διὰ τὸ ἀπλῶς εἰπεῖν «ἐν πᾶσιν».

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον οὐδενὸς ἄπεστι τῶν ὄντων, καὶ μάλι-
10 στα τῶν λόγου καθοτιοῦν μετειληφόντων. Συνεκτικὸν γὰρ ὑπάρχει τῆς ἐκάστου γνώσεως, ὅτι Θεὸς καὶ Θεοῦ Πνεῦμα κατὰ δύναμιν προνοητικῶς διὰ πάντων χωροῦν καὶ τὸν ἐν ἐκάστῳ κατὰ φύσιν λόγον ἀνακινοῦν καὶ δι' αὐτοῦ πρὸς συναίσθησιν τῶν πλημμελῶς παρὰ τὸν θεσμόν τῆς φύσεως πεπραγμένων
15 ἄγον τὸν αἰσθανόμενον καὶ τὴν προαίρεσιν εἰδεικτον ἔχοντα πρὸς ὑποδοχὴν τῶν ἐκ φύσεως ὀρθῶν λογισμῶν. Ἀμέλει τοι πολλοὺς εὐρίσκομεν καὶ τῶν ἁγαν βαρβάρων καὶ νομάδων ἀνθρώπων καλοκάγαθίας μεταποιουμένους καὶ τοὺς ἀνέκαθεν κρατήσαντας ἐν αὐτοῖς θηριώδεις ἀθετοῦντας νόμους.

20 Οὕτω μὲν οὖν ἐν πᾶσιν ἀπλῶς ἐστι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Προσδιωρισμένως δὲ καὶ κατ' ἄλλην ἐπίνοιάν ἐστιν ἐν πᾶσι τοῖς κατὰ νόμον ὡς νομοθετητικὸν καὶ προαγορευτικὸν μελλόν-

τρεῖα εἶναι ἡ διακονία του μὲ ἔργα. Αὐτὸ τὸ σέβας, δηλαδὴ τὴν πίστη, μεταβιβάζοντάς το οἱ ἄνθρωποι στὴν κτίση ἀντὶ στὸν κτίστη, πίστευαν καὶ προσκυνοῦσαν καὶ λάτρευαν δαιμόνια, προσφέροντάς τους ὑπηρεσία μὲ τὰ πονηρά τους ἔργα. Ἐνῶ ἐμεῖς, πὺ σεβόμαστε τὸ Θεὸ μὲ τὴν πίστὴ μας σ' αὐτόν, ἄς φροντίσομε νὰ τοῦ προσφέρουμε καὶ λατρεία καθαρὴ τὴν πολιτεία μας πὺ γίνεται τέλεια μὲ τὶς ἀρετές.

ΕΡΩΤΗΣΗ 15

Τί σημαίνει ὁ λόγος, «γιατὶ τὸ ἄφθαρτό σου Πνεῦμα ὑπάρχει μέσα σὲ ὄλα, γι' αὐτὸ καὶ ὅποιους ξεκλίνουν λίγο τοὺς ἐλέγχεις»¹; Ἄν τὸ λέγει γιὰ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, τότε πῶς «σὲ καρδιὰ ἀσύνητη δὲ θὰ εἰσέλθει σοφία καὶ δὲ θὰ κατοικήσει σὲ σῶμα καταχρεωμένο ἀπὸ ἁμαρτίες»²; Τὸ ἐσημείωσα αὐτὸ ἐπειδὴ λέγεται γιὰ ὄλα γενικά.

ΑΠΟΚΡΙΣΗ

Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιο δὲν ἀπουσιάζει ἀπὸ κανένα ὄν καὶ μάλιστα ἀπὸ ὄσα ἔχουν ὅπωςδηποτε προικισθεῖ μὲ λόγο. Γιατὶ εἶναι στοιχεῖο συνεκτικὸ τῆς γνώσης τοῦ καθενός, διότι ὄντας Θεὸς καὶ Πνεῦμα Θεοῦ προχωρεῖ ἀνάμεσα ἀπὸ ὄλα δυναμικὰ προνοώντας καὶ ἀνακινεῖ τὸ φυσικὸ λόγο τοῦ καθενός καὶ ἔτσι ὀδηγεῖ σὲ συναίσθηση ὄσων πράχτηκαν πλημμελῶς ἔξω ἀπὸ τὸ νόμο τῆς φύσης αὐτόν πὺ αἰσθάνεται καὶ ἔχει προαίρεση πὺ ὑποχωρεῖ εὐκόλα στὴν ὑποδοχὴ τῶν ὀρθῶν λογισμῶν πὺ προκαλοῦνται ἀπὸ τὴ φύση. Καὶ πράγματι βρίσκομε πολλοὺς ἀκόμα καὶ ἀπὸ τοὺς ἐξαιρετικὰ βάρβαρους καὶ νομάδες νὰ ἐκδηλώνουν αἰσθήματα καλοκαγαθίας καὶ ν' ἀθετοῦν τοὺς θηριώδεις νόμους πὺ ἐπικράτησαν ἀνέκαθεν σ' αὐτούς.

Ἐτσι λοιπὸν σ' ὄλα γενικά ὑπάρχει τὸ ἅγιο Πνεῦμα· προσδιορισμένο ὄμως καὶ μὲ ἄλλη ἔνηνοια ὑπάρχει σὲ ὄλους ἐκείνους πὺ ἀκολουθοῦν τὸ Νόμο ὡς νομοθετικὸ καὶ προαγγελτικὸ τῶν

¹ Σοφ. Σολ. 1,4.

των μυστηρίων, ἐμποιοῦν αὐτοῖς αἰσθησιν μὲν τῆς τῶν ἐντο-
 λῶν παραβάσεως, ἐπιστήμην δὲ τῆς προαγορευθείσης κατὰ
 25 Χριστὸν τελειότητος. Ὅθεν κάκ τούτων πολλοὺς εὐρίσκομεν
 τὴν μὲν παλαιὰν καὶ ἐν σκιαῖς κειμένην καταλιμπάνοντας λα-
 τρείαν, πρὸς δὲ τὴν νέαν καὶ μυστικὴν προθύμως μεταβαλλομέ-
 νους.

Ἔστι δὲ πρὸς τοῖς εἰρημένοις τρόποις καὶ ἐν πᾶσι τοῖς τὸ
 30 θεῖον καὶ θεοποιὸν ὄντως ὄνομα τοῦ Χριστοῦ κληρωσαμένοις
 διὰ τῆς πίστεως οὐ μόνον ὡς φρουρητικὸν καὶ προνοητικῶς
 λόγου τοῦ κατὰ φύσιν ἀνακινήτικὸν καὶ ὡς δεικτικὸν τῆς τῶν
 ἐντολῶν παραβάσεως καὶ φυλακῆς καὶ τῆς κατὰ Χριστὸν ἐξαγ-
 γελτικὸν προαγορευσεως, ἀλλὰ καὶ ὡς δημιουργικὸν τῆς κατὰ
 35 χάριν διὰ τῆς πίστεως δοθείσης υἰοθεσίας. Ὡς γὰρ σοφίας ποι-
 ητικὸν ἐν μόνοις ἐκείνοις γίνεται τοῖς καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα κα-
 θαρθεῖσι διὰ τῆς τῶν ἐντολῶν ἀκριβοῦς συνασκήσεως, ὡς οἰ-
 κείοις προσομιλοῦν διὰ τῆς ἀπλῆς καὶ ἀδύλου γνώσεως καὶ τὸν
 νοῦν αὐτῶν τοῖς ἀχράντοις τῶν ἀρρήτων νοήσεσι πρὸς ἐκθέω-
 40 σιν ἐντυποῦν.

Ἔστιν οὖν ἐν πᾶσι μὲν ἀπλῶς καθ' ὃ πάντων ἐστὶ συνε-
 κτικὸν καὶ προνοητικὸν καὶ τῶν φυσικῶν σπερμάτων ἀνακινή-
 τικόν, προσδιωρισμένως δὲ καὶ ἐν πᾶσι τοῖς ἐν νόμῳ, καθότι
 τῆς τῶν ἐντολῶν ἐστὶν ὑποδεικτικὸν παραβάσεως καὶ τῆς κατὰ
 45 Χριστὸν προαγορευθείσης ἐπαγγελίας φωτιστικόν, ἐν δὲ πᾶσι
 τοῖς κατὰ Χριστόν, πρὸς τοῖς εἰρημένοις, ὡς υἰοθετητικόν. Ὡς
 δὲ σοφίας ποιητικὸν ἐν οὐδενὶ τῶν εἰρημένων ἐστὶν ἀπλῶς,
 πλὴν τῶν συνιέντων καὶ ἑαυτοῦς διὰ τῆς ἐνθέου πολιτείας
 ἀξίους ποιησαμένων τῆς αὐτοῦ θεωτικῆς ἐνοικήσεως. Πᾶς γὰρ
 50 μὴ ποιῶν τὰ θεῖα θελήματα, κἂν πιστός ἐστιν, ἀσύνητον ἔχει
 τὴν καρδίαν, ὡς πονηρῶν λογισμῶν ἐργαστήριον, καὶ τὸ σῶμα
 κατάχρεων ἁμαρτίας, ὡς διαπαντὸς μολυσμοῖς παθῶν ἐνεχόμε-
 νον.

μελλοντικῶν μυστηρίων, πού τοὺς προκαλεῖ αἴσθησις τῆς καταπάτησης τῶν ἐντολῶν καὶ γνώσις τῆς τελειότητος πού ἔχει προαγγελθεῖ ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ. Γι' αὐτὸ βρίσκομε κι ἀπὸ αὐτοὺς πολλοὺς νὰ ἐγκαταλείπουν τὴν παλαιὰ καὶ σκιώδη λατρεία³ καὶ ν' ἀλλάζουν πρόθυμα στὴ νέα καὶ μυστική.

Ἐπάρχει ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς τρόπους πού προανέφερα καὶ σ' ὄλους πού κληρονόμησαν μὲ τὴν πίστιν τοὺς τὸ θεῖο καὶ θεοποιὸ πρᾶγματι ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, ὅχι μόνο ἐπειδὴ φρουρεῖ καὶ ἀνακινεῖ προνοητικὰ τὸν καταφύσιον λόγον καὶ ἀποδεικνύει τὴν παράβασιν τῶν ἐντολῶν ἢ τὴ φύλαξίν τοὺς καὶ μὴνύει τὴν προεξαγγελία τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ δημιουργεῖ τὴν υἰοθεσία πού δόθηκε κατὰ χάριν μὲ τὴν πίστιν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ παρέχει σοφία πηγαίνει σ' ἐκείνους μόνο πού ἔχουν καθαρθεῖ καὶ στὴν ψυχὴ καὶ στὸ σῶμα μὲ τὴν ἀκριβῆ συνάσκησιν τῶν ἐντολῶν, συναναστρεφόμενον αὐτοὺς σὰ νὰ εἶναι οἰκεῖοι τοῦ μὲ τὴν ἀπλή καὶ ἄυλην γνώσιν καὶ διαπλάθει τὸ νοῦ τοὺς γιὰ τὴ θέωσιν μὲ τ' ἄχραντα νοήματα τῶν ἀπορρήτων πραγμάτων.

Βρίσκεται λοιπὸν σὲ ὅλα γενικὰ, ἐπειδὴ συνέχει ὅλα καὶ προνοεῖ γιὰ ὅλα καὶ ἀνακινεῖ τὰ φυσικὰ σπέρματα, ἐνῶ προσδιορισμένο βρίσκεται καὶ σὲ ὄλους πού ὑπακούουν στὸ Νόμον, ἐπειδὴ ὑποδεικνύει τὴν παράβασιν τῶν ἐντολῶν καὶ φωτίζει τὴν προαναγγελμένη ὑπόσχεσιν γιὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Χριστοῦ, ἐνῶ σὲ ὄλους τοὺς πιστοὺς τοῦ Χριστοῦ ἐκτὸς ἀπὸ τὰ παραπάνω εἶναι καὶ πρόξενον τῆς υἰοθεσίας. Ὡς αὐτὸ πού παρέχει σοφία δὲν βρίσκεται γενικὰ σὲ κανένα ἀπὸ ὅσους ἀναφέρθησαν, ἐκτὸς ἀπὸ ἐκείνους πού κατανόησαν καὶ ἔκαναν τὸν ἑαυτὸ τοὺς μὲ τὴν ἐνθεὴ πολιτεία τοὺς ἄξιοι γιὰ τὴ θεοποιὸ ἐνοίκησίν του. Γιὰ τὴν καθένας πού δὲν κάνει τὰ θεῖα θελήματα, κι ἂν ἀκόμα εἶναι πιστός, ἔχει ἀσύνητη καρδιά, ἐπειδὴ εἶναι ἐργαστήριον πονηρῶν λογισμῶν καὶ τὸ σῶμα καταχρεωμένο ἀπὸ ἁμαρτίαι, ἐπειδὴ εἶναι συνεχῶς ἐνοχὸν γιὰ μολυσμοὺς παθῶν.

3. Ἐβρ. 8,5.

ΣΧΟΛΙΑ

1. Ὅτι ὡς πάντων ποιητικὸν τε καὶ προνοητικὸν ἐν πᾶσιν ἐστὶν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον.
2. Ὅτι ὡς νομοθετητικὸν καὶ προαγορευτικὸν ἐστὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ ἐν τοῖς κατὰ νόμον.
3. Ὅτι κατ' ἐξάϊρετον ἐν τοῖς Χριστιανοῖς ἐστὶν ὡς θείας υἰοθεσίας ποιητικὸν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΣΤ'

Τίς «ὁ χωνευτὸς μόσχος», καὶ διὰ τί μόσχον ἐνικῶς λέγει, τὸ δὲ «οὔτοι οἱ θεοὶ σου, Ἰσραήλ», πληθυντικῶς, καὶ τί τὸ λεπυνθῆναι καὶ διασπαρῆναι ὑπὸ τὸ ὕδωρ, καὶ τίνα τὰ ἐνώτια καὶ τὰ ἐξῆς κόσμια;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ὁ κατὰ τὸν Ἰσραήλ ὡς ἐξ Αἰγύπτου τῆς ἀμαρτίας ἐξερχόμενος νοῦς καὶ συνεξιοῦσαν ἔχων ἑαυτῷ τῆς καθ' ἀμαρτίαν πλάνης, καθάπερ ἐκτύπωμα κακίας ἐν τῇ διανοίᾳ, τὴν φαντασίαν, ἐπὶ μικρὸν ἀμελήσας ἀπολειφθῆ τῆς λογικῆς διακρίσεως, ὡς πάλαι τοῦ Μωσέως ὁ Ἰσραήλ, τὴν ἀλόγιστον, καθάπερ μόσχον, καὶ πάντων μητέρα τῶν παθῶν ἕξιν ὑφίστησιν. Ὡς μὲν ἐνώτια τοὺς λόγους οὐς εἴληφε φυσικῶς περὶ θεολογίας ἐκ τῆς τῶν ὄντων εὐσεβοῦς κατανοήσεως, ὡς δὲ περιτραχηλίους κόσμους τὰς ἐκ τῆς φυσικῆς θεωρίας ἐγγενομένας αὐτῷ θεοπρεπεῖς περὶ τῶν ὄντων δόξας, ὡς δὲ ψέλλια χειρῶν τὰς κατὰ τὴν πρακτικὴν τῶν ἀρετῶν φυσικὰς ἐνεργείας χωνεύων, ὡς ἐν καμίνῳ, τῇ διαπύρῳ ζέσει τῆς τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς ἐπιθυμίας ἐμπαθοῦς διαθέσεως, καὶ κατὰ τὴν προαποκειμένην τῇ διανοίᾳ τοῦ κακοῦ φαντασίαν τε καὶ μορφὴν δι' ἐνεργείας αὐτῆς τὴν

ΣΧΟΛΙΑ

1. Τὸ ἅγιον Πνεῦμα σὰν ποιητικὸ καὶ προνοητικὸ ὄλων, βρίσκεται σὲ ὄλα.
2. Τὸ ἅγιον Πνεῦμα σὰν νομοθετικὸ καὶ προαγγελτικὸ βρίσκεται καὶ στοὺς ἀνθρώπους τοῦ Νόμου.
3. Ὅπως ἰδιαίτερα τὸ ἅγιον Πνεῦμα ὑπάρχει στοὺς Χριστιανοὺς ἐπειδὴ παρέχει τῇ θεῖα υἰοθεσία.

ΕΡΩΤΗΣΗ 16

Ποιὸ εἶναι τὸ χυτὸ μοσχάρι¹ καὶ γιατί λέει μοσχάρι στὸν ἐνικό, ἐνῶ τὸ «αὐτοὶ εἶναι οἱ θεοὶ σου» στὸν πληθυντικό, τί σημαίνει τὸ λεπτύνθηκε καὶ σκορπίστηκε κάτω ἀπὸ τὸ νερὸ² καὶ τί εἶναι τὰ ἐνώτια καὶ τὰ ἀναφερόμενα στὴ συνέχεια κοσμήματα³.

ΑΠΟΚΡΙΣΗ

Ὁ νοῦς πού, ὅπως ὁ Ἰσραήλ, ἐξέρχεται ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο τῆς ἁμαρτίας κι ἔχει νὰ βγαίνει μαζί του ἀπὸ τὴν πλάνη τῆς ἁμαρτίας, σὰν ἓνα ἀποτύπωμα κακίας στὴ διάνοια, τὴ φαντασία, ὅταν μὲ μικρὴ ἀμέλειά του στερηθεῖ τὴ λογικὴ διάκριση, στὴ θέση τοῦ Μωυσῆ πού παλαιὰ στερήθηκαν οἱ Ἰσραηλίτες τοποθετεῖ τὴν ἀλόγιστη ἔξη, σὰν μοσχάρι χυτὸ καὶ μητέρα ὄλων τῶν παθῶν. Ὡς ἐνώτια τοποθετεῖ τοὺς λόγους πού ἔλαβε κατὰ τρόπο φυσικὸ περὶ θεολογίας ἀπὸ τὴν εὐσεβῆ κατανόηση τῶν ὄντων, ὡς περιδέραια τοποθετεῖ τὶς θεοπρεπεῖς γιὰ τὰ ὄντα γνῶμες πού σχημάτισε ἀπὸ τὴ φυσικὴ θεωρία, καὶ ὡς βραχιόλια τῶν χεριῶν χωνεῦει σὰν μέταλλο μέσα στὸ καμίνι τὶς φυσικὲς ἐνέργειες κατὰ τὴν ἐκτέλεση τῶν ἀρετῶν μὲ τὴ διάπυρη θέρμη τῆς ἐμπαθοῦς διάθεσης τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς ἐπιθυμίας καὶ μὲ τὴν προαποτεθειμένη στὴ διάνοια φαντασία καὶ μορφὴ τοῦ κακοῦ δημιουργώντας μὲ τὴν ἐνεργοποίησή της τὴν ἁμαρτία

2. Ἐξ. 32,20.

3. Ἐξ. 32,25.

ἀμαρτίαν ἀποτελῶν, τὴν αἰὲς σκεδαστὴν καὶ συνδιασκεδάζουσαν ἑαυτῇ τὸν αὐτὴν διαπραττόμενον νοῦν καὶ τῆς περὶ τὴν ἀλήθειαν ἐνικῆς ταυτότητος αὐτὸν διατέμνουσαν καὶ περὶ πολλὰς καὶ ἀπαγεῖς διαχέουσαν τῶν οὐκ ὄντων φαντασίας τε καὶ
 25 δόξας ἀλόγιστον ἔξιν συνίστησιν, ἣν λεαίνει καὶ σπείρει ὑπὸ τὸ ὕδωρ ἢ τοῦ Θεοῦ Λόγου παρουσία, τῇ λεπτότητι τῆς θεωρίας τὸ πρὸς αἴσθησιν κατ' ἐπιφάνειαν ἐν τοῖς πάθεσι πάχος τῆς διανοίας λεαίνουσα, καὶ τὴν εἰς ἀλλήλας τῶν φυσικῶν δυνάμεων γενομένην κατὰ τὸ πάθος μεταβολὴν τε καὶ σύγχυσιν εὐκρινῶς δια-
 30 στέλλουσα καὶ πρὸς τὴν οἰκείαν πάλιν ἀρχὴν τῆς γνώσεως ἐπαγάγουσα. Τοῦτο γὰρ τὸ ὑπὸ τὸ ὕδωρ σπείραί μοι νοεῖται.

Πᾶσαν μὲν οὖν τῶν ἱστορουμένων κατὰ τὸν τόπον ἐν τούτοις συντεμῶν παρέθετο τὴν θεωρίαν ὁ λόγος. Ἵνα δὲ σαφέστερον γένηται τὸ χωρίον, ὀριστικῶς ἕκαστον, εἰ δοκεῖ, θεωρήσο-
 35 μεν.

Μόσχος οὖν ἐστὶ χωνευτὸς ἢ τῶν κατὰ φύσιν δυνάμεων εἰς ἀλλήλας φύρσις καὶ σύγχυσις, ἢ μᾶλλον σύνοδος ἐμπαθῆς καὶ ἀλόγιστος καὶ τῆς ἀλογίστου τῶν παρὰ φύσιν παθῶν ἐνεργείας ἀποτελεστικὴ· εἷς δὲ μόσχος, ὅτι μία κακίας ἔξις, εἰς πολλὰ εἶδη
 40 διασκεδαζομένη· μόσχος δὲ διὰ τὸ καρτερικὸν καὶ φιλόπονον καὶ γεωργικὸν καὶ οἶον ἀναδοτικὸν καὶ ἐπινοητικόν, ὡς ἐν μηρুকισμῶ, τῆς περὶ τὰ πάθη κακῆς διαθέσεως· χωνευτὸς δέ, ὅτι κατ' εἶδος τῆς προαποκειμένης τῇ διανοίᾳ κακῆς φαντασίας ἢ τῶν παθῶν ἔξις ἀποτελεῖται καὶ ἐνέργεια· τὸ δὲ «οὗτοι οἱ θεοί
 45 σου, Ἰσραὴλ», πληθυντικῶς εἰρημένον, ἐπειδὴ σκεδαστὸν φύσει τὸ κακὸν ὑπάρχει καὶ ἄστατον καὶ πολύμορφον καὶ διαιρετικόν. Εἰ γὰρ φύσει τὸ καλὸν ἐστὶν ἐνοποιητικὸν τῶν διηρημένων καὶ συνεκτικόν, τὸ κακὸν δηλονότι τῶν ἠνωμένων ἐστὶ διαιρετικόν τε καὶ φθαρτικόν.

50 Ἐνώτια δὲ οἱ περὶ θεολογίας τῶ νῶ φυσικῶς ἐνυπάρχοντες ἐκ τῆς τῶν ὄντων εὐσεβοῦς κατανοήσεως τυγχάνουσι λό-

πὸ πάντοτε διασκορπίζεται καὶ διασκορπίζει μαζί της τὸ νοῦ πὸ τῆ διαπράττει καὶ πὸ τὸν χωρίζει ἀπὸ τὴν ἐνικὴ ταυτότητα γύρω ἀπὸ τὴν ἀλήθεια καὶ διασκορπίζοντάς τον σὲ πολλές ἀθεμελίωτες φαντασίες καὶ δοξασίες γιὰ τὰ μὴ ὄντα δημιουργεῖ μιὰν ἀλόγιστη ἔξη. Αὐτὴν τὴν λεπταίνει καὶ τὴ σπέρνει κάτω ἀπὸ νερὸ ἢ παρουσία τοῦ θείου λόγου, ἀπαλύνοντας μὲ τὴ λεπτότητα τῆς θεωρίας τὸ πάχος τῆς διάνοιας πὸ διαπιστώνεται μὲ τὴν αἴσθησις στὴν ἐπιφάνεια τῶν παθῶν καὶ διαστέλλοντας εὐκρινῶς τὴ μεταβολὴ καὶ τὴ σύγχυσις τῶν φυσικῶν δυνάμεων πὸ προκαλεῖ τὸ πάθος καὶ ἐπαναφέροντας ἔτσι πάλι τὴν οἰκεία ἀρχὴ τῆς γνώσης. Αὐτὸ τὸ νόημα ἔχει, νομίζω, ἢ σπορὰ κάτω ἀπὸ τὸ νερό.

Ἦ Ὀλη τὴν ἐξήγησις λοιπὸν ὅσων ἱστοροῦνται στὸ οἰκεῖο μέρος τῆς Γραφῆς, συντομευμένη στὰ παραπάνω, τὴν παρέθεσε ὁ λόγος μου. Γιὰ νὰ γίνῃ ὁμοῦ τὸ χωρίο σαφέστερο, ὡς ἐξετάσομε, ἂν νομίζεις, κάθε σημεῖο μὲ ἓνα ὄρισμό.

Μοσχάρι χυτὸ εἶναι ἢ σύγχυσις καὶ ἢ ἀνάμειξις μεταξὺ τους τῶν φυσικῶν δυνάμεων ἢ καλύτερα ἢ ἐμπαθῆς καὶ ἀλόγιστη σύγκέντρωσις τῶν παρὰ φύσιν παθῶν πὸ δημιουργεῖ τὴν ἀλόγιστη ἐνέργεια. Καὶ εἶναι ἓνα τὸ μοσχάρι, ἐπειδὴ ἢ ἔξη τῆς κακίας εἶναι μία, πὸ διασπᾶται σὲ πολλὰ εἶδη κακίας. Καὶ εἶναι μοσχάρι, ἐπειδὴ τὸ μοσχάρι εἶναι καρτερικὸ καὶ φιλόπονο καὶ ἰκανὸ στὴ γεωργία καὶ κατὰ κάποιον τρόπο εἶναι ἀναδοτικὸ καὶ ἐπινοητικὸ τῆς κακῆς διάθεσις γύρω ἀπὸ τὰ πάθη, ὅπως συμβαίνει μὲ τὸ μηρυκασμὸ. Καὶ εἶναι χυτὸ, ἐπειδὴ ἢ ἔξη τῶν παθῶν καὶ ἢ ἐνέργεια σχηματίζεται σύμφωνα μὲ τὸ εἶδος τῆς προτεθειμένης μέσα στὴ διάνοια κακῆς φαντασίας. Τὸ «αὐτοὶ εἶναι οἱ θεοὶ σου, Ἰσραὴλ» λέγεται σὲ πληθυντικὸ ἀριθμὸ, ἐπειδὴ τὸ κακὸ ἀπὸ τὴ φύσιν του ἀπλώνεται καὶ εἶναι ἄστατο καὶ πολυμορφο καὶ χωριστικὸ. Ἦ Ἄν δηλαδὴ τὸ καλὸ ὡς ἀπὸ τὴ φύσιν του ἐνοποιεῖ καὶ συνδέει τὰ χωρισμένα, τὸ κακὸ εἶναι φανερὸ ὅτι διαιρεῖ καὶ φθείρει τὰ ἐνωμένα.

Ἐνώτια εἶναι οἱ λόγοι περὶ θεολογίας πὸ ἐνυπάρχουν φυσικὰ μέσα στὸ νοῦ προϊόντα τῆς εὐσεβοῦς κατανόησις τῶν

γοι· οἱ δὲ περὶ τὸν τράχηλον κόσμοι εἰσὶ τὰ κατὰ τὴν φυσικὴν θεωρίαν ὀρθὰ περὶ τῶν ὄντων δόγματα· τὰ δὲ ψέλλια ἢ κατὰ τὴν πρᾶξιν ἐστὶν ἐνέργεια τῶν ἀρετῶν. Ἡ πάλιν ἐνώτιά ἐστὶν 55 ὁ ἔμφυτος λόγος —λόγου γὰρ τὸ οὖς σύμβολον—, περιτραχήλιος δὲ κόσμος ἐστὶ τὸ θυμικὸν —ἀναστήματος γὰρ καὶ τυραννίδος τύπος ὁ τράχηλος—, ψέλλια δὲ χειρῶν ἢ ἐπιθυμία, διὰ τῆς καθ' ἡδονὴν μηνυομένη πράξεως. Ἄπερ πάντα κατὰ τὴν περὶ ἐκάστου δοθεῖσαν ἔννοιαν ρίπτων ὁ νοῦς εἰς τὸ πῦρ τῶν παθῶν 60 ἀποτελεῖ τὴν ἄλογον καὶ ἀνόητον τῆς ἀγνοίας ἔξιν, τὴν πάντων μητέρα τῶν κακῶν. Λεπτύνει δὲ αὐτήν, ὀπηνίκα τὸ τοῦ πάθους κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν πρὸς αἴσθησιν πάχος τῇ διανοίᾳ διασκοπήσας ὁ νοῦς τῶν ποιούντων τοῦ πάθους τὴν σύνθεσιν πρὸς τὴν οἰκείαν ἀρχὴν ἕκαστον διελὼν ἀναγάγη, καὶ οὕτω σπεῖρει 65 ὑπὸ τὸ ὕδωρ, λέγω δὲ τὴν γνῶσιν τῆς ἀληθείας, ἄγων τὰ διευκρινηθέντα καὶ τῆς πρὸς ἄλληλα κακῆς ἀπαλλαγέντα συμπλοκῆς καὶ συνθέσεως.

Οἷον δέ τι λέγω· πᾶν πάθος κατὰ συμπλοκὴν πάντως αἰσθητοῦ τινος καὶ αἰσθήσεως καὶ φυσικῆς δυνάμεως, θυμοῦ 70 λέγω τυχὸν ἢ ἐπιθυμίας ἢ λόγου παρατραπέντος τοῦ κατὰ φύσιν, συνίσταται. Ἐὰν οὖν τὸ πρὸς ἄλληλα κατὰ σύνθεσιν τέλος τοῦ τε αἰσθητοῦ καὶ τῆς αἰσθήσεως καὶ τῆς ἐπ' αὐτῇ φυσικῆς δυνάμεως θεωρήσας ὁ νοῦς δυνηθῇ πρὸς τὸν οἰκειῶν φύσει λόγον τούτων ἕκαστον διακρίνας ἐπαναγαγεῖν καὶ θεωρῆσαι καθ' 75 ἑαυτὸν τὸ αἰσθητὸν ἄνευ τῆς πρὸς αὐτὸ τῆς αἰσθήσεως σχέσεως καὶ τὴν αἴσθησιν δίχα τῆς τοῦ αἰσθητοῦ πρὸς αὐτὴν οἰκειότητος καὶ τὴν ἐπιθυμίαν, φέρει εἰπεῖν, ἢ ἄλλην τινὰ τῶν κατὰ φύσιν δυνάμεων χωρὶς τῆς ἐμπαθοῦς ἐπ' αἰσθήσει τε καὶ αἰσθητῶ διαθέσεως, ὡς ἢ τοῦ πάθους ποῖα παρασκευάζει τὴν 80 θεωρίαν γίνεσθαι κινήσεις, ἐλέπτυνε λεάνας τοῦ μόσχου, τουτέστι τοῦ οἰουδήποτε συμβαίνοντος πάθους, τὴν σύστασιν καὶ ὑπὸ τὸ ὕδωρ τῆς γνώσεως ἔσπειρεν, ἀφανίσας παντελῶς καὶ αὐτὴν τῶν παθῶν τὴν ψιλὴν φαντασίαν διὰ τῆς πρὸς ἑαυτὰ τῶν ἀποτελούντων αὐτὸ κατὰ φύσιν πραγμάτων ἀποκαταστάσεως. Γέ- 85 νοιτο δὲ καὶ ἡμᾶς τὸν χωνευτὸν μῶσχον λεπτύναντας τῆς ψυχῆς

όντων. Τὰ περιδέρεια εἶναι τὰ ὀρθὰ διδάγματα γιὰ τὰ ὄντα. Τὰ ψέλλια εἶναι ἡ πράξις καὶ ἐνέργεια τῶν ἀρετῶν. Ἡ ἀλλιῶς ἐνώτια εἶναι ὁ ἔμφυτος λόγος –γιατὶ σύμβολο τοῦ νοῦ εἶναι τὸ αὐτί– καὶ περιδέρεια εἶναι τὸ θυμικὸ –γιατὶ ὁ τράχηλος εἶναι τύπος ἐξουσίας καὶ τυραννίας–. Ψέλλια τῶν χειρῶν εἶναι ἡ ἐπιθυμία πὺ τὴν δείχνει ἡ πράξις τῆς ἡδονῆς. Ὅλη αὐτὰ ἀνάλογα μὲ τὴν ἐννοια πὺ δόθηκε στὸ καθένα ρίχοντάς τα ὁ νοῦς στὴ φωτιά τῶν παθῶν χτίζει τὴν ἄλογη κι ἀνόητη ἔξι τῆς ἄγνοιας, τὴ μητέρα ὄλων τῶν κακῶν. Τὴ λεπτύνει ὁμως, ὅταν ὁ νοῦς, ἐξετάζοντας διανοητικὰ τὸ πάχος τοῦ πάθους ὅπως φαίνεται ἐξωτερικὰ μὲ τὴν αἴσθησις, ἀναγάγει διαιρώντας στὴν οἰκεία ἀρχὴ τὸ καθένα ἀπὸ ὅσα συντελοῦν στὴ σύνθεσις τοῦ πάθους. Καὶ ἔτσι σπέρνει κάτω ἀπὸ τὸ νερό, ἐννοῶ τὴ γνώσις τῆς ἀλήθειας, ὅσα διακρίθηκαν καὶ ἀπαλλάχτηκαν ἀπὸ τὴν μεταξὺ τους κακὴ συμπλοκὴ καὶ σύνθεσις.

Τὸ ἐννοῶ αὐτὸ κάπως ἔτσι· κάθε πάθος συνίσταται ὅπως δὴποτε μὲ τὴν συμπλοκὴ κάποιου αἰσθητοῦ καὶ κάποιας αἴσθησις καὶ κάποιας φυσικῆς δυνάμεις, ἐννοῶ τὸ θυμὸ καὶ τὴν ἐπιθυμία ἢ τὸ λόγο πὺ ἔχει παρεκτραπεῖ ἀπὸ τὸ καταφύσις. Ἄν λοιπὸν μπορέσει ὁ νοῦς, ἀφοῦ θεωρήσει τὴν τελικὴ σύνθεσις μεταξὺ τους, τοῦ αἰσθητοῦ, τῆς αἴσθησις καὶ τῆς σχετικῆς φυσικῆς δυνάμεις, νὰ ξεχωρίσει καθένα ἀπὸ αὐτὰ καὶ νὰ τὸ ἐπαναφέρει στὸν οἰκείῳ φυσικὸ τοῦ λόγο καὶ νὰ θεωρήσει καθεαυτὸ τὸ αἰσθητὸ ἔξι ἀπὸ τὴν σχέσις τοῦ μὲ τὴν αἴσθησις καὶ τὴν αἴσθησις ἔξι ἀπὸ τὴν οἰκειότητα τοῦ αἰσθητοῦ πρὸς αὐτὴν καὶ τὴν ἐπιθυμία, ὡς ποῦμε, ἢ κάποια ἄλλη ἀπὸ τὴς φυσικῆς δυνάμεις χωρὶς τὴν ἐμπαθῆ διάθεσις πρὸς τὴν αἴσθησις καὶ τὸ αἰσθητό, ὅσο ἢ ὅποια κίνηση τοῦ πάθους προετομάζει νὰ γίνεῖ ἢ θεωρία, λείανε καὶ λέπτυνε τὴν σύστασις τοῦ μοσχάριου, τοῦ ὁποιοῦδὴποτε δηλαδὴ πάθους πὺ προκύπτει καὶ τὸ ἔσπειρε κάτω ἀπὸ τὸ νερό τῆς γνώσις, ἀφανίζοντας ἐντελῶς κι αὐτὴν ἀκόμα τὴν κούφια φαντασία τῶν παθῶν μὲ τὴν ἀποκατάστασις στὸν ἑαυτὸ τους τῶν πραγμάτων πὺ καταφύσις τὸ ἀποτελοῦν. Εἶθε καὶ ἐμεῖς νὰ λεπτύνουμε καὶ νὰ ἀφανίσουμε τὸ χυτὸ μοσχάρι τῆς ψυ-

ἀφανίσαι, μόνην ἐχούσης ἀκίβδηλον τὴν θεϊαν εἰκόνα, μηδενὶ
-καθάπαξ τῶν ἐκτὸς μολυνομένην.

Τὸ δὲ ἐπιφερόμενον, «καὶ ἐπότισεν αὐτὸ» Μωυσῆς «τοὺς
υἱοὺς Ἰσραήλ», τὸν τρόπον σημαίνει τῆς τῶν παθῶν καθαιρετι-
90 κῆς διδασκαλίας, τοῖς μανθάνουσι τῶν παρὰ τῶν διδασκόντων
διδόμενον.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΖ'

Εἰ ὁ Θεὸς τὸν Μωυσῆν ἀπέστειλεν εἰς Αἴγυπτον, τίνι τῶ
λόγῳ τὸν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἀπεσταλμένον ὁ τοῦ Θεοῦ ἄγγελος
ἀποκτεῖναι ἐζήτει, καὶ ἂν ἀπέκτεινεν, εἰ μὴ σπεύσασα ἡ γυνὴ
5 τὸ παιδίον περιέτεμε καὶ δι' ἑαυτῆς τὴν τοῦ ἀγγέλου ὄρμηን
ἔστησε; Καὶ εἰ ἀναγκαία ἦν ἡ περιτομὴ τοῦ παιδίου, διὰ τί
πρὸ τοῦ αὐτὸν τὸν Θεὸν ἀποστεῖλαι μετὰ ἡμερότητος οὐκ
ἐνετείλατο αὐτῶ περιτεμεῖν τὸ παιδίον; Διὰ τί δέ, καὶ ὅτε
πταῖσμα ἦν, ὁ ἀγαθὸς ἄγγελος τὸν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς τοιαύ-
10 τὴν διακονίαν ἀποστελλόμενον ἡμέρωσ οὐκ ἐνουθέτησεν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ὁ τῶν γραφικῶν αἰνιγμάτων φόβῳ Θεοῦ τὸν νοῦν διερευ-
νώμενος καὶ μόνης τῆς θείας ἔνεκεν δόξης, οἷον ὡς προκάλυμ-
μα περιαιρῶν τὸ γράμμα τοῦ πνεύματος, «εὐρήσει πάντα»,
15 κατὰ τὸν τῆς σοφίας λόγον, «ἐνώπια», μηδενὸς εὕρισκομένου
κωλύματος πρὸς τὴν ἄμεμπτον ἐπὶ τὰ θεῖα τῆς διανοίας κίνη-
σιν. Τὴν μὲν οὖν ἱστορίαν ἤδη πληρωθεῖσαν σωματικῶς ἐν
τοῖς κατὰ Μωσέα καιροῖς παρήσομεν, τὴν δὲ τῆς ἱστορίας ἐν
πνεύματι δύναμιν νοεροῖς κατανοήσωμεν ὄμμασιν, ἀεὶ γινομέ-
20 νην καὶ τῶ γίνεσθαι πλέον ἀκμάζουσαν.

Ἐρημος τοίνυν, ἀφ' ἧς πέμπεται Μωυσῆς εἰς Αἴγυπτον
ἐξαγάγει τοὺς υἱοὺς Ἰσραήλ, ἔστιν ἢ ἡ ἀνθρωπεῖα φύσις ἢ ὁ κό-

χῆς καὶ νὰ τῆς μείνει μόνη ἢ ἀνόθευτη θεία εἰκόνα πού νὰ μὴν μολύνεται μὲ τίποτε γενικᾶ ἀπὸ τὰ ἔξω.

Καὶ αὐτὸ πού λέγεται στὸ τέλος, «καὶ ὁ Μωυσῆς ἔδωσε νὰ τὸ πιοῦν οἱ υἱοὶ τοῦ Ἰσραήλ»⁴, σημαίνει τὸν τρόπο τῆς διδασκαλίας πού παρέχουν οἱ δάσκαλοι στοὺς μαθητές τους, ὁ ὁποῖος καθαρίζει τὰ πάθη.

ΕΡΩΤΗΣΗ 17

Ἐάν ἐστειλε ὁ Θεὸς τὸ Μωϋσῆ στὴν Αἴγυπτο, γιὰ ποιό λόγο ὁ ἄγγελος τοῦ Θεοῦ ζητοῦσε νὰ φονεύσει τὸν ἀπεσταλμένο τοῦ Θεοῦ, καὶ θὰ τὸν φόνεψε, ἂν δὲν προλάβαινε ἡ γυναίκα νὰ κάνει περιτομὴ στὸ παιδί καὶ νὰ σταματήσει μὲ τὴν ἐνέργειά της τὴν ὀρμὴ τοῦ ἀγγέλου¹; Κι ἂν ἦταν ἀνάγκη νὰ γίνῃ ἡ περιτομὴ τοῦ παιδιοῦ, γιατί πρὶν στείλῃ ὁ Θεὸς τὸν ἄγγελο δὲν τὸν πρόσταξε μὲ ἡμέρο τρόπο νὰ κάνει περιτομὴ στὸ παιδί; Καὶ γιατί, κι ὅταν ἀκόμα ἦταν τιμωρία, ὁ ἀγαθὸς ἄγγελος δὲν νουθέτησε ἡμέρα τὸν ἀπεσταλμένο τοῦ Θεοῦ σὲ μιὰ τέτοια διακονία;

ΑΠΟΚΡΙΣΗ

Ἐποῖος ἐρευνᾷ μὲ φόβο Θεοῦ τὰ τῆς Γραφῆς καὶ μόνο γιὰ τὴ θεία δόξα, ἀφαιρώντας τὸ γράμμα τὸ ὡσάν προκάλυμμα τοῦ Πνεύματος, «θὰ βρεῖ τὰ πάντα ἐμπρὸς του»², σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τῆς σοφίας καὶ δὲ θὰ βρεθεῖ κανένα ἐμπόδιο γιὰ τὴν ἄψογη πορεία τῆς διανοίας πρὸς τὰ θεῖα. Τὴν ἱστορία λοιπὸν πού πραγματοποιήθηκε ἤδη σωματικὰ στὰ χρόνια τοῦ Μωυσῆ ὡς τὴν ἀφήσομε κι ὡς προσπαθήσομε νὰ κατανοήσομε μὲ τὰ μάτια τοῦ νοῦ τὸ πνευματικὸ νόημα τῆς ἱστορίας πού πραγματοποιεῖται συνεχῶς καὶ πού μὲ τὴν πραγματοποίησή της δυναμώνει ὄλο καὶ περισσότερο.

Ἐρημος λοιπὸν, ἀπὸ τὴν ὁποία στέλνεται ὁ Μωυσῆς στὴν Αἴγυπτο γιὰ νὰ βγάλῃ τοὺς υἱοὺς τοῦ Ἰσραήλ, εἶναι ἡ ἀνθρώπι-

1. Ἐξ. 4,24ε.

2. Παρμ. 8,9.

σμος οὗτος ἢ ἡ παθῶν ἐστερημένη ἕξις, καθ' ἣν καὶ ἐν ᾧ τὴν
 διὰ τῆς θεωρίας τῶν ὄντων παιδευθεὶς γινῶσιν ὁ νοῦς ἐπιτρο-
 25 πὴν δέχεται παρὰ Θεοῦ κρυφίαν τε καὶ μυστικὴν κατὰ τὸ ἀφα-
 νές τῆς καρδίας ἐξαγαγεῖν τῆς Αἰγύπτου, λέγω δὲ τῆς σαρκὸς
 καὶ τῆς αἰσθήσεως, καθάπερ Ἰσραηλίτας, τὰ θεῖα τῶν ὄντων
 νοήματα, περὶ τὸν πηλόν, τὰ πάθη λέγω τῆς σαρκός, ἀνονήτως
 πονούμενα. Ταύτην δὲ τὴν θεῖαν ὁ νοῦς πιστευόμενος διακο-
 30 νίαν, μετὰ τῆς συνημμένης αὐτῷ συμβίου δίκην κατὰ τὴν
 γινῶσιν σοφίας καὶ τοῦ ἐξ αὐτῆς γεννηθέντος εὐγενοῦς τρόπου
 τε καὶ λογισμοῦ, τῆς κατὰ τὸν βίον σεμνῆς πολιτείας τὴν ὁδὸν
 πάντως ὁδεύει τῶν ἀρετῶν, τὴν μηδαμῶς ἐπιδεχομένην τῶν ἐν
 αὐτῷ βαδιζόντων στάσιν, ἀλλ' ἀεικίνητον καὶ ὄξυν ἐχόντων
 35 κατὰ σκοπὸν τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως
 τὸν δρόμον, ἐπειδὴ τῆς ἀρετῆς ἢ στάσις κακίας ἐστὶν ἀρχή, τοῦ
 νοῦ περί τι τῶν ἐκατέρωθεν τῇ ὁδῷ παρακειμένων ὑλικῶν ἐμ-
 παθῶς ἀσχοληθέντος καὶ τὸν καθαρὸν καὶ διόλου περιτετημημέ-
 νον τρόπον τε καὶ λογισμὸν τῆς εὐσεβοῦς ἀγωγῆς ἀκρόβυστον
 40 ποιούμενου καὶ βέβηλον.

Διὸ τὸν ἐλέγχοντα λόγον εὐθὺς ὡς ἄγγελον κατὰ τὴν συνεί-
 δησιν θάνατον ἀπειλοῦντα θεωρεῖ καὶ τῆς ἀπειλῆς αἰτίαν εἶναι
 τὴν κατ' ἀρετὴν στάσιν διαμαρτυρόμενον, τὴν τῆς ἀκροβυστίας
 τοῦ λογισμοῦ περιποιητικὴν, ὃν ἡ σύνοικος τῷ νῷ δυσωπεῖ σο-
 45 φία, «ψήφω» τῷ λόγῳ τῆς πίστεως, ὡς ἡ «Σεπφόρα», τὴν ἐγ-
 γενομένην ὑλικὴν τῷ λογισμῷ παιδί φαντασίαν «περιτέμνου-
 σα» καὶ πᾶσαν αἰσθητῆς ζωῆς ἔννοιαν ἀποξηραίνουσα. Φησὶ
 γὰρ «ἔστη τὸ αἷμα τῆς περιτομῆς τοῦ παιδίου», τουτέστιν ἔλη-
 ξεν ἡ ἐμπαθῆς ζωὴ καὶ φαντασία καὶ κίνησις, καθαρθέντος διὰ
 50 τῆς σοφίας κατὰ τὴν πίστιν τοῦ μολυνθέντος λογισμοῦ, μεθ' ἣν
 κάθαρσιν παύεται, καθάπερ τις ἄγγελος, ὁ διὰ τῆς συνειδήσεως
 πλήττων τὸν ἁμαρτάνοντα νοῦν καὶ ἐνδιαβάλλων αὐτοῦ πᾶν

νη φύση ἢ αὐτὸς ἐδῶ ὁ κόσμος ἢ καὶ ἡ ἔξῃ πού εἶναι στερημέ-
νη ἀπὸ πάθη. Μὲ αὐτὴν καὶ μέσα σ' αὐτὸν μαθαίνοντας ὁ νοῦς
μὲ τῆ θεωρία τῆ γνώση τῶν ὄντων, δέχεται ἀπὸ τὸ Θεὸ προτρο-
πὴ κρυφῆ καὶ μυστικῆ στὰ ἄφαντα τῆς καρδιᾶς νὰ βγάλει ἀπὸ
τὴν Αἴγυπτο, ἐννοῶ ἀπὸ τῆ σάρκα καὶ τὴν αἴσθησι, σὰν Ἰσ-
ραηλίτες, τὶς θεῖες ἐννοιες τῶν ὄντων, πού ὑποφέρουν ἀνώφελα
μέσα στὸν πηλό, δηλαδὴ τὰ πάθη τῆς σάρκα. Μ' αὐτὴ τῆ θεία
διακονία ἐμπιστευμένος ὁ νοῦς, μὲ τῆ δεμένη μαζί του μὲ τῆ
γνώση σοφία, σὰ νὰ ἔταν συμβία του, καὶ μὲ τὸν εὐγενικὸ τρόπο
καὶ λογισμὸ πού γεννήθηκε ἀπὸ αὐτὴν πορεύεται ὅπωςδῆποτε
τὸ δρόμο τῶν ἀρετῶν τῆς σεμνῆς πολιτείας του, πού δὲν δέχε-
ται μὲ κανένα τρόπο τῆ στάση ὄσων τὸν περπατοῦν, ἀλλὰ θέλει
νὰ τρέχουν ἀσταμάτητα καὶ δυνατὰ σύμφωνα μὲ τὸ στόχο τῆς
ψυχῆς πρὸς τὸ βραβεῖο τῆς ἄνω κλήσης³, ἐπειδὴ τὸ σταμάτημα
τῆς ἀρετῆς εἶναι ἀρχὴ κακίας, καθὼς ὁ νοῦς ἀσχολήθηκε ἐμπα-
θῶς μὲ κάποιο ὑλικὸ ἀπὸ ὅσα βρίσκονται ἀπὸ τῆ μιὰ καὶ τὴν
ἄλλη πλευρὰ τοῦ δρόμου καὶ καθὼς κάνει ἀπερίτμητο καὶ βέβη-
λο τὸν καθαρὸ καὶ ὀλότελα περιτμημένο τρόπο καὶ λογισμὸ τῆς
εὐσεβοῦς ἀγωγῆς.

Γι' αὐτὸ θεωρεῖ εὐθὺς τὸν ἐλεγκτικὸ λόγο ὡς ἄγγελο πού
ἀπειλεῖ θάνατο στὴ συνείδηση καὶ διαβεβαιώνει ὅτι αἰτία τῆς
ἀπειλῆς εἶναι τὸ σταμάτημα τῆς ἀρετῆς, τὸ ὁποῖο δημιουργεῖ
τὴν ἀκροβυστία τοῦ λογισμοῦ, τὸν ὁποῖο ἡ σύνοικος τοῦ νοῦ
σοφία ἰκετεύει, μὲ πέτρα περιτομῆς τὸ λόγο τῆς πίστεως, ὅπως ἡ
Σαμφείρα, περιτέμνοντας τὴν ὑλικὴ φαντασία πού γεννήθηκε
στὸ παιδί λογισμὸ καὶ ἀποξεραίνοντας κάθε ἐννοια τῆς αἰσθη-
τῆς ζωῆς. Γιατὶ λέει, «σταμάτησε τὸ αἷμα τῆς περιτομῆς τοῦ
παιδοῦ»⁴, δηλαδὴ ἔληξε ἡ ζωὴ τῶν παθῶν καὶ ἡ φαντασία καὶ ἡ
κίνησι, ἀφοῦ καθάρθηκε μὲ τῆ σοφία τῆς πίστεως ὁ μολυσμένος
λογισμὸς. Μετὰ τὴν κάθαρση αὐτὴν σταματᾷ, σὰν κάποιος ἄγ-
γελος, ὁ λόγος πού μὲ τῆ συνείδηση χτυπᾷ τὸ νοῦ πού ἀμαρτά-
νει καὶ διαβάλλει κάθε ὑπέρμετρο νόημά του πού κινεῖται πέρα

4. Ἐξ. 4,25.

νόημα παρὰ τὸ προσῆκον κινούμενον λόγος. Πολλῶν γὰρ ἐπ' ἀληθείας πεπλήρωται τῶν ἀρετῶν ἢ ὁδὸς ἀγίων ἀγγέλων, τῶν ἐκάστης ἀρετῆς κατ' εἶδος ἐνεργητικῶν, φημι λόγων τε καὶ τρόπων, καὶ τῶν ἀοράτως πρὸς τὰ καλὰ συνεργούντων ἡμῖν ἀγγέλων καὶ τοὺς τοιούτους ἡμῖν ἀνακινούντων λόγους.

Καλῶς οὖν ἔχει καὶ μεγαλοφυῶς τῆς ἀγίας Γραφῆς ὁ λόγος, παριστῶν ἀεὶ τὰ νοούμενα πρὸ τῶν ἱστορουμένων ἐν τοῖς ὑγιῇ κεκτημένοις τῆς ψυχῆς τὰ ὄμματα καὶ μηδεμίαν ἔχων διαβολῆν ἢ τοῦ Θεοῦ ἢ τῶν ἀγίων αὐτοῦ ἀγγέλων. Οὐ γὰρ εἶχε Μωυσῆς, ἀποστελλόμενος παρὰ τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὸ νοούμενον τῆς Γραφῆς ἀκρόβυστον υἷόν, ἤγουν λογισμόν, ἐπεὶ ἄρα προσταξας αὐτῷ πρότερον περιτεμεῖν ἀπέστειλεν· οὔτε μὴν ὁ θεῖος ἄγγελος ἀπηνῆς ἦν, μηνύων τῷ Μωυσῆ τὸν ἐκ τῆς ἐσφαλμένης αὐτῷ κατὰ τὴν τῶν ἀρετῶν ὁδὸν στάσεως συμβάντα θάνατον, ὃν ἢ περὶ τὸν δρόμον τυχὸν ἀτονία τῶν ἀρετῶν ὑπέστησεν.

Ἐπισκῆπτοντες γὰρ καὶ ὑμεῖς ἀκριβέστερον τῇ ἱστορίᾳ, σαφῶς εὐρήσετε ὡς οὐ κατὰ τὴν ἀρχὴν οὔτε κατὰ τὸ μέσον οὔτε κατὰ τὸ τῆς ὁδοῦ τέλος, ἀλλ' ἐν τῷ καταλύματι ὑπαντήσας ὁ ἄγγελος τὸν ὑπὲρ τοῦ συμβάντος λεληθότως κατὰ διάνοιαν πάθους ἠπέιλησε θάνατον, ὡς, εἶγε μὴ ἔσται τοῦ δρόμου καὶ κατέλυσε τῆς ὁδοιπορίας, οὐκ ἂν διεβλήθη, δεξάμενος διὰ τοῦ ἀγγέλου τὴν ἀγανάκτησιν ἐπὶ τῇ τοῦ παιδὸς ἀκροβυστίᾳ.

Παρακαλέσωμεν δὲ τὸν Θεόν, εἶπερ ἐσμέν ἐν τῇ ὁδῷ τῶν ἐντολῶν, κατὰ πᾶσαν ἡμῶν παράβασιν τοῦ ἐξ αὐτῆς θανάτου μὴ παύσασθαι, καθάπερ ἄγγελόν τινα, τὸν μηνυτὴν κατὰ συνείδησιν ἀποστέλλοντα λόγον, ὅπως, λαβόντες αἴσθησιν, μάθωμεν διὰ τῆς ἐμφύτου φρονήσεως περιτέμνειν, καθάπερ ἀκροβυστίαν, τὴν κατὰ τὸν δρόμον τοῦ βίου λεληθότως συμβαίνουσαν ἡμῖν τῶν παθῶν ἀκαθαρσίαν.

ἀπὸ ἐκεῖ πού πρέπει. Γιατί στ' ἀλήθεια μὲ πολλοὺς ἀγίους ἀγγέλους γέμισε ὁ δρόμος τῶν ἀρετῶν, πού ἐνεργοῦν κάθε μιὰ ἀρετὴ ξεχωριστά, ἐννοῶ τοὺς λόγους καὶ τοὺς τρόπους καὶ τοὺς ἀγγέλους πού συνεργοῦν μ' ἐμᾶς ἀόρατοι πρὸς τὰ καλὰ καὶ πού ἀνακινοῦν μέσα μας τοὺς λόγους αὐτοῦ τοῦ εἴδους.

Εἶναι καλὰ λοιπὸν καὶ μὲ μεγαλοφυΐα διατυπωμένος ὁ λόγος τῆς ἀγίας Γραφῆς, πού παριστάνει πάντοτε σὲ ὄσους ἔχουν ὑγιῆ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς ὅσα νοοῦνται πρὶν ἀπὸ ὅσα ἱστορεῖ καὶ δὲν κρύβει καμμιά κατηγορία τοῦ Θεοῦ ἢ τῶν ἀγίων ἀγγέλων του. Ὁ Μωσῆς δηλαδὴ ὅταν τὸν ἔστειλε ὁ Θεὸς δὲν εἶχε, σύμφωνα μὲ τὸ νόημα τῆς Γραφῆς, ἀκρόβυστο υἱό, δηλαδὴ λογισμό, γιατί θὰ τὸν ἔστειλε, ἀφοῦ θὰ τὸν εἶχε προστάξει πρῶτα νὰ κάνει περιτομή. Οὔτε ὁ θεῖος ἄγγελος ἦταν σκληρός, μηνύοντας στὸ Μωσῆ τὸ θάνατο πού τοῦ συνέβηκε ἀπὸ τὸ λανθασμένο σταμάτημα τῶν ἀρετῶν, θάνατο πού ἴσως τὸν προκάλεσε ἡ ἀτονία τῶν ἀρετῶν κατὰ τὴν πορεία.

Ἐξετάζοντας καὶ σεῖς λεπτομερέστερα τὴν ἱστορία, θὰ διαπιστώσετε μὲ σαφήνεια ὅτι οὔτε στὴν ἀρχὴ οὔτε στὴ μέση οὔτε στὸ τέλος τοῦ δρόμου, ἀλλὰ ὁ ἄγγελος τὸν συνάντησε στὸ κατάλυμα καὶ τὸν ἀπείλησε μὲ θάνατο γιὰ τὸ πάθος πού εἰσῆλθε κρυφὰ στὴ διάνοιά του⁵. Γιατί, ἂν δὲν εἶχε διακόψει τὸ δρόμο του καὶ δὲν εἶχε σταματήσει τὴν ὁδοιπορία του, δὲν θὰ εἶχε κατηγορηθεῖ καὶ δὲ θὰ εἶχε δεχτεῖ μέσω τοῦ ἀγγέλου τὴν ἀγανάκτηση (τοῦ Θεοῦ) γιὰ τὴν ἀκροβυστία τοῦ παιδιοῦ.

Ἄς παρακαλέσουμε τὸ Θεό, ἂν βαδίζομε τὸ δρόμο τῶν ἐντολῶν, σὲ κάθε παραπάτημά μας, νὰ μὴν παύσει νὰ μᾶς στέλλει, σὰν κάποιο ἄγγελο, τὸν μηνυτὴ τοῦ θανάτου στὴ συνείδησή μας λόγο, ὥστε, ἀφοῦ λάβομε συναίσθηση, νὰ μάθομε μὲ τὴν ἔμφυτη φρόνηση μας νὰ κάνομε περιτομὴ στὴν ἀκροβυστία τῆς ἀκαθαρσίας τῶν παθῶν πού μᾶς συμβαίνει χωρὶς νὰ τὸ νιώθομε κατὰ τὸ δρόμο τῆς ζωῆς μας.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΗ'

Εἰ «οἱ ποιηταὶ τοῦ νόμου δικαιωθήσονται», κατὰ τὸν ἀπόστολον, πῶς πάλιν λέγει «ὄσοι ἐν νόμῳ δικαιοῦσθε, τῆς χάριτος ἐξεπέσατε»;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Οὐχ ἀπλῶς οἱ ποιηταὶ τοῦ νόμου δικαιωθήσονται, ἀλλ' οἱ τοῦ πνευματικοῦ νόμου καὶ νοουμένου πνευματικῶς καὶ κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον ἐν πνεύματι ποιοῦντες τὸν κατὰ πνεῦμα νόμον δικαιωθήσονται, μὴ ἐκίπτοντες τῆς χάριτος διὰ τὴν εἰς τὸ βάθος τῆς ψυχῆς κατὰ τὴν κάθαρσιν τοῦ λόγου διάβασιν. Οἱ δὲ κατὰ τὸ φαινόμενον τοῦ νόμου σωματικῶς λατρεύοντες τῆς θείας πάντως ἐκπίπτουσι χάριτος, ἀγνοοῦντες τὴν τὸν νοῦν πάσης καθαίρουσαν κηλίδος ἐν χάριτι τοῦ πνευματικοῦ νόμου τελείωσιν καὶ τὸ «τέλος Χριστόν».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΘ'

Τί ἐστὶν «ὄσοι ἀνόμως ἡμαρτον ἀνόμως καὶ ἀπολοῦνται, καὶ ὄσοι ἐν νόμῳ ἡμαρτον διὰ νόμου κριθήσονται»; Καὶ πῶς ὁ αὐτὸς λέγει πάλιν «ὅτε κρινεῖ ὁ Θεὸς τὰ κρυπτὰ τῶν ἀνθρώπων κατὰ τὸ εὐαγγέλιόν μου διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ»; Εἰ
5 διὰ νόμου κριθήσονται, πῶς διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος Ἰησοῦς Χριστός, ὡς μὲν πάντων δημιουργός, καὶ νόμου τοῦ κατὰ φύσιν ἐστὶ ποιητής, ὡς δὲ προνοητής καὶ νομοθέτης, καὶ τοῦ ἐν γράμματι σαφῶς καὶ τοῦ ἐν Πνεύματι, τουτέστιν ἐν χάριτι, νόμου ἐστὶ δοτήρ· τέλος γὰρ νόμου Χριστός, δηλονότι τοῦ γραπτοῦ νοουμένου πνευματικῶς.

ΕΡΩΤΗΣΗ 18

«Ἐάν ὅσοι ἐφαρμόζουν τὸ νόμο θὰ δικαιωθοῦν»¹, σύμφωνα μὲ τὸν Ἀπόστολο, πῶς πάλι λέει ὅτι «ὅσοι λαμβάνετε δικαίωση ἀπὸ τὸ νόμο, ἔχετε ἐκπέσει ἀπὸ τῆ χάρη»²;

ΑΠΟΚΡΙΣΗ

Δὲν θὰ δικαιωθοῦν γενικὰ ὅσοι ἐφαρμόζουν τὸ νόμο, ἀλλὰ θὰ δικαιωθοῦν ὅσοι ἐφαρμόζουν πνευματικὰ τὸν πνευματικὸ κανόνα τοῦ πνευματικοῦ νόμου ποὺ νοεῖται πνευματικὰ καὶ κατὰ τὸν ἐσωτερικὸ ἄνθρωπο, μὴ ἐκπίπτοντας ἀπὸ τῆ χάρη, ἐπειδὴ ὁ λόγος ἔχει διαβεῖ στα μύχια τῆς ψυχῆς τους μὲ τὴν κάθαρση. Ὅσοι ὁμως ἀσκοῦν σωματικὴ λατρεία κατὰ τὸ φαινόμενο τοῦ νόμου, ἐκπίπτουν ὁπωσδήποτε ἀπὸ τῆ θεία χάρη, ἐπειδὴ ἀγνοοῦν τὴν τελείωση τοῦ πνευματικοῦ νόμου, ποὺ καθαίρει τὸ νοῦ ἀπὸ κάθε κηλίδα μὲ τῆ βοήθεια τῆς χάριτος, καὶ τὸ τέλος εἶναι ὁ Χριστός³.

ΕΡΩΤΗΣΗ 19

Τί σημαίνει τό, «ὅσοι ἀμάρτησαν χωρὶς (γραπτὸ) νόμο, θὰ καταδικασθοῦν σὲ ἀπώλεια χωρὶς κατήγορο τὸ νόμο αὐτόν· καὶ ὅσοι ἀμάρτησαν ἐνῶ εἶχαν νόμο, θὰ κριθοῦν μὲ βάση τὸ νόμο αὐτόν»¹. Καὶ πῶς πάλι ὁ ἴδιος λέει, «ὅταν ὁ Θεὸς θὰ κρίνει μέσω τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ὅσα κρύβουν οἱ ἄνθρωποι σύμφωνα μὲ τὸ Εὐαγγέλιό μου»²; Ἐάν θὰ κριθοῦν μὲ τὸ νόμο, πῶς θὰ κριθοῦν μέσω τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ;

ΑΠΟΚΡΙΣΗ

Ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὡς δημιουργὸς ὄλων εἶναι καὶ τοῦ φυσικοῦ νόμου δημιουργός, καὶ ὡς προνοητῆς καὶ νομοθέτης εἶναι σαφῶς χορηγός καὶ τοῦ γραπτοῦ νόμου καὶ τοῦ πνευματικοῦ, δηλαδὴ τοῦ νόμου τῆς χάριτος. Γιατὶ «τέλος τοῦ νόμου εἶναι ὁ Χριστός»³, δηλαδὴ τοῦ γραπτοῦ νόμου

1. Ρωμ 2,13. 2. Γαλ. 5,4. 3. Ρωμ. 10,4.

Εἰ τοίνυν εἰς Χριστόν, ὡς δημιουργὸν προνοητὴν τε καὶ νομο-
 θέτην καὶ ἰλασμόν, ὃ τε κατὰ φύσιν καὶ ὁ γραπτὸς καὶ ὁ τῆς χά-
 15 ριτος συνάγεται νόμος, ἀληθεύει φάσκων ὁ θεῖος ἀπόστολος ὅτι
 ὁ Θεὸς τὰ κρυπτὰ τῶν ἀνθρώπων μέλλει κρίνειν κατὰ τὸ εὐαγ-
 γέλιον αὐτοῦ, τουτέστι καθὼς εὐαγγελίζεται διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ
 τοῦ μονογενοῦς κατ' οὐσίαν οἰκείου Λόγου, χωρῶν διὰ πάντων,
 καὶ τοὺς μὲν ἐλέγχων, τοὺς δὲ προσφόρως ἀποδεχόμενος, καὶ
 20 τοῖς κατὰ φύσιν καὶ νόμον καὶ χάριν διὰ τοῦ συνόντος αὐτῷ
 κατ' οὐσίαν μονογενοῦς ἀφράστου Λόγου τὰ κατ' ἀξίαν ἀπονέ-
 μων. Πάσης γὰρ φύσεως καὶ παντὸς νόμου καὶ θεσμοῦ καὶ τά-
 ξεως ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος ἐστὶ ποιητής, καὶ τῶν ἐν φύσει καὶ
 νόμῳ καὶ θεσμῷ καὶ τάξει κριτής· τοῦ γὰρ διαγορευόντος Λό-
 25 γου χωρὶς, νόμος οὐκ ἔστιν. Εἴτε οὖν ἐν νόμῳ τις κρίνεται, ὡς
 ἐν Χριστῷ κριθήσεται, εἴτε χωρὶς νόμου, πάλιν ἐν αὐτῷ πάν-
 τως κριθήσεται· πάντων γὰρ τῶν ὄντων καὶ λεγομένων καὶ νο-
 ουμένων ἐστὶ καὶ ἀρχὴ καὶ μεσότης καὶ τέλος, ὡς δημιουργός,
 ὁ Λόγος.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Κ'

Τίς ἢ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ παραλόγως, ὅσον πρὸς τὸ φαινόμε-
 νον, ξηρανθεῖσα συκῆ; Καὶ τίς ἢ ἀκρασία τῆς πείνης παρὰ
 καιρὸν ἐπιζητούσης καρπὸν; Καὶ τίς ἢ τοῦ ἀναισθήτου κα-
 5 τάρα;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ὅ πάντα σωτηρίας ἕνεκεν τῶν ἀνθρώπων μετὰ σοφίας οἰ-
 κονομῶν Θεὸς Λόγος, πρότερον διὰ νόμου σωματικωτέραν
 ἔχοντος λατρείαν παιδαγωγήσας τὴν φύσιν —οὐ γὰρ ἠδύνατο γυ-
 10 μνήν τυπικῶν προκαλυμμάτων δέξασθαι τὴν ἀλήθειαν διὰ τὴν
 ἐγγενομένην αὐτῇ πρὸς τὴν ἀρχετυπίαν τῶν θείων πραγμάτων

πὸ τὸν νοοῦμε πνευματικά. Ἐὰν λοιπὸν καὶ ὁ φυσικὸς καὶ ὁ γραπτὸς καὶ ὁ νόμος τῆς χάριτος συνενώνονται στὸ Χριστὸ ὡς δημιουργὸ καὶ προνοητὴ καὶ νομοθέτη καὶ ἐξιλαστή, ἀληθεύει ὁ θεῖος ἀπόστολος λέγοντας ὅτι ὁ Θεὸς πρόκειται νὰ κρίνει ὅσα κρύβουν οἱ ἄνθρωποι σύμφωνα μὲ τὸ εὐαγγελιὸ του, δηλαδὴ ὅπως εὐαγγελίζεται μέσω τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ μονογενοῦς, πὸ εἶναι κατὰ τὴν οὐσία ὁ δικὸς του Λόγος, πὸ προχωρεῖ διαμέσου ὅλων καὶ ἄλλους ἐλέγχει, ἄλλους δέχεται προθυμα καὶ σὲ ἐκείνους πὸ ζοῦνε κατὰ φύσιν καὶ κατὰ τὸ νόμο καὶ κατὰ τὴ χάριν ἀπονέμει ὅ,τι τοὺς ἀξίζει μέσω τοῦ μονογενοῦς ἄφραστοῦ Λόγου. Γιατὶ κάθε φύσης καὶ κάθε νόμου καὶ θεσμοῦ καὶ τάξης ποιητῆς εἶναι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ κριτῆς ὅσων ὑπόκεινται στὴ φύσιν, στὸ νόμο, στὸ θεσμὸ καὶ τὴν τάξιν. Γιατὶ χωρὶς τὸν λόγο πὸ ὑπαγορεύει δὲν ὑπάρχει νόμος. Εἴτε λοιπὸν κάποιος κρίνεται σύμφωνα μὲ τὸ νόμο, στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ θὰ κριθεῖ, εἴτε χωρὶς νόμο, πάλιν στὸ ὄνομά του ὅπως δὴποτε θὰ κριθεῖ. Γιατὶ ὅλων ὅσα ὑπάρχουν καὶ λέγονται καὶ νοοῦνται ἀρχὴ καὶ μέση καὶ τέλος εἶναι ὡς δημιουργὸς ὁ Λόγος.

ΕΡΩΤΗΣΗ 20

Ποιά εἶναι ἡ συκία τοῦ Εὐαγγελίου πὸ ξεράθηκε φαινομαϊνικὰ παράλογα; Καὶ ποιά εἶναι ἡ ἀκρότατη πείνα πὸ ζητοῦσε καρπὸ πρὶν ἀπὸ τὴν ὥρα; Καὶ τί σημαίνει ἡ κατάρα γιὰ ἓνα ἀναίσθητο πρᾶγμα¹.

ΑΠΟΚΡΙΣΗ

Ὁ Θεὸς Λόγος πὸ οἰκονομεῖ τὰ πάντα γιὰ χάριν τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων, ἀφοῦ παιδαγώγησε πρῶτα τὴ φύσιν μας μὲ τὸ νόμο πὸ περιέχει σωματικότερη λατρεία –γιατὶ δὲν μπορούσε νὰ δεχτεῖ τὴν ἀλήθεια γυμνὴ ἀπὸ τυπικὰ προκαλύμματα ἐξαιτίας τῆς ἀγνοίας καὶ τῆς ἀλλοτριώσεως πὸ τῆς προκλήθηκε πρὸς τὰ ἀρχέτυπα θεῖα πρᾶγματα– ὕστερα, ἐρχόμενος

1. Ματθ. 21,18ε. Μάρκ. 11,12-14.

ἄγνοιάν τε καὶ ἀλλοτριώσιν —, ὕστερον, ἐμφανῶς δι' ἑαυτοῦ γε-
 νόμενος ἄνθρωπος, κατὰ πρόσληψιν σαρκὸς νοεράν τε καὶ λο-
 γικὴν ἐχούσης ψυχὴν παραγενόμενος καὶ πρὸς τὴν αὔλον
 15 γνωστικὴν ἐν πνεύματι λατρείαν, ὡς Λόγος, τὴν φύσιν μεταγα-
 γών, οὐκ ἠβούλετο, τῆς ἀληθείας τῷ βίῳ διαφανείσης, τὴν
 σκιὰν ἔχειν τὴν δυναστείαν, ἧς τύπος ὑπῆρχεν ἡ συκῆ. Διὰ τοῦ-
 τό φησιν· ἐπανιών ἐκ Βηθανίας εἰς Ἱεροσόλυμα, τουτέστι μετὰ
 τὴν τυπικὴν καὶ σκιώδη κατὰ τὸν νόμον λανθάνουσαν αὐτοῦ
 20 παρουσίαν αὐθις τῇ φύσει τῶν ἀνθρώπων διὰ σαρκὸς ἐπιδη-
 μῶν —οὕτω γὰρ ληπτέον τὸ ἐπανιών—, «εἶδε συκῆν ἐν τῇ ὁδῷ
 φύλα μόνον ἔχουσαν», τὴν ἐν σκιαῖς ὑπάρχουσαν καὶ τύποις,
 σωματικὴν δηλαδὴ τοῦ νόμου λατρείαν κατὰ τὴν ἄστατον καὶ
 παροδικὴν, ὡς ἐν ὁδῷ κειμένην, παράδοσιν, καὶ μόνων οὔσαν
 25 τῶν παρερχομένων τύπων τε καὶ θεσμῶν· ἦν θεασάμενος ὁ
 Λόγος κομψῶς τε καὶ ἀμφιλαφῶς, καθάπερ συκῆν, τοῖς ἐκτός,
 ὥσπερ φύλλοις, περιβλήμασι τῶν σωματικῶν τοῦ νόμου παρα-
 τηρημάτων κεκοσμημένην, καὶ μὴ εὐρηκῶς καρπὸν, δηλονότι
 δικαιοσύνης, ὡς Λόγον μὴ τρέφουσαν κατηράσατο, μᾶλλον δὲ
 30 προσέταξε μηκέτι τοῖς κατὰ νόμον τύποις δυναστευομένην κα-
 λύπτεσθαι τὴν ἀλήθειαν, ὃ δὴ προβὰν ἐδείχθη διὰ τῶν ἔργων,
 καταξηρανθείσης παντελῶς τῆς ἐν μόνοις σχήμασιν ἐχούσης τὸ
 εἶναι νομικῆς ὠραιότητος καὶ τοῦ ἐπ' αὐτῇ τύφου τῶν Ἰουδαίων
 ἀποσβεσθέντος. Οὐ γὰρ ἦν εὐλογον οὔτε μὴν εὐκαιρον, τῆς
 35 ἀληθείας τῶν τῆς δικαιοσύνης καρπῶν ἐμφανῶς δειχθείσης,
 ἀπατωμένην παραπείθεσθαι φύλλοις τὴν ὄρεξιν τῶν τὴν πα-
 ροῦσαν ζωὴν ὡς ὁδὸν παρατρεχόντων, ἀφέντων τοῦ Λόγου τὴν
 ἐδώδιμον εὐκαρπίαν. Διὸ φησιν «οὐκ ἦν ὁ καιρὸς σύκων»· ὁ
 χρόνος δηλαδὴ καθ' ὃν ἐκράτει τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ὁ νό-
 40 μος, οὐκ ἦν δικαιοσύνης καρπῶν, ἀλλ' εἰκονιστικὸς τῶν ἐν δι-
 καιοσύνῃ καρπῶν καὶ οἶον τῆς μελλούσης πάντων σωματικῆς
 θείας καὶ ἀπορρήτου χάριτος μηνυτικός, εἰς ἣν μὴ φθάσας ὁ

στὸν κόσμον ἀφοῦ ἔγινε φανερὰ ἀπὸ τὸν ἑαυτοῦ τοῦ ἀνθρώπου παίρνοντας σὰρκα ποὺ εἶχε νοερὴ καὶ λογικὴ ψυχὴ, κι ἀφοῦ ὡς Λόγος μετέφερε τὴ φύση μας στὴν αὐτὴν, γνωστικὴ, πνευματικὴ λατρεία, δὲν ἤθελε, ἀφοῦ πιά φάνηκε στὴ ζωὴ ἡ ἀλήθεια, νὰ ἐξουσιάζει ἡ σκιά, ποὺ τύπος τῆς ἦταν ἡ σκιά. Γι' αὐτὸ λέει ἐπιστρέφοντας ἀπὸ τὴ Βηθανία στὰ Ἱεροσόλυμα², δηλαδὴ μετὰ τὴν τυπικὴ καὶ σκιώδη καὶ ποὺ ἦταν κρυμμένη μέσα στὸ νόμο παρουσία του, ἐρχόμενος ξανά στους ἀνθρώπους μετὰ τὴν σὰρκα —γιατὶ ἔτσι πρέπει νὰ ἐκληφθεῖ τὸ «ἐπιστρέφοντας»— εἶδε στὸ δρόμο μιὰ σκιά ποὺ εἶχε μόνο φύλλα³, ποὺ ὑπῆρχε στὴ σκιά καὶ στους τύπους, δηλαδὴ τὴ σωματικὴ λατρεία τοῦ νόμου κατὰ τὴν ἄστατη καὶ παροδικὴ —ἐπειδὴ ἦταν δίπλα στὸ δρόμο— παράδοση, τὴ λατρεία τῶν τύπων μόνο καὶ τῶν θεσμῶν ποὺ περνοῦν. Ὅταν ὁ Λόγος τὴν εἶδε σὰν σκιά ωραία καὶ μεγαλοπρεπὴ καὶ στολισμένη, ὡσὰν μετὰ φύλλα, μετὰ τὰ ἐξωτερικὰ περιβλήματα τῶν σωματικῶν παραγγελμάτων τοῦ νόμου καὶ μὴ βρίσκοντας καρπὸ, δηλαδὴ δικαιοσύνη, τὴν καταράστηκε ἐπειδὴ δὲν ἔδινε τροφή στὸ Λόγο, ἢ καλύτερα πρόσταξε νὰ μὴ καλύπτει πιά δυναστεύοντας τὴν ἀλήθεια μετὰ τοὺς νομικοὺς τύπους, πρᾶγμα ποὺ ἀποδείχτηκε στὴ συνέχεια μετὰ τὰ ἔργα, ἀφοῦ καταξερᾶθηκε ἐντελῶς ἡ νομικὴ ωραιότητα ποὺ εἶχε τὴν ὕπαρξιν τῆς σκιάς σχήματα μόνο καὶ ἔσβησε ἡ ἔπαρση τῶν Ἰουδαίων γι' αὐτὴ. Γιατὶ δὲν ἦταν εὐλογοῦν ἀλλὰ οὔτε κι ἐπίκαιρο, ἀφοῦ πιά εἶχε φανεῖ λαμπρὴ ἡ ἀλήθεια τῶν καρπῶν τῆς δικαιοσύνης νὰ παρασύρεται καὶ νὰ ξεγελιέται ἀπὸ τὰ φύλλα ἢ ὄρεξη ὄσων παράτρεχαν σὰν δρόμο τὴν παρούσα ζωὴ καὶ νὰ ἀφήνουν τοὺς πλούσιους φαγώσιμους καρποὺς τοῦ Λόγου. Γι' αὐτὸ λέει «δὲν ἦταν ὁ καιρὸς τῶν σύκων»⁴ ὁ χρόνος δηλαδὴ κατὰ τὸν ὁποῖο κυριαρχοῦσε στὴν ἀνθρώπινη φύση ὁ νόμος, δὲν ἦταν καιρὸς καρπῶν τῆς δικαιοσύνης, ἀλλὰ εἰκόνιζε τοὺς καρποὺς τῆς δικαιοσύνης καὶ μιοῦσε κατὰ κάποιον τρόπο τὴ μέλλουσα θεία κι ἀπόρρητη καὶ σωτήρια ὄλων χάρις, στὴν ὁποία δὲν εἶχε φτάσει

3. Ματθ. 21,18· Μάρκ 11,13.

4. Μάρκ. 11,13.

παλαιὸς διὰ τῆς ἀπιστίας ἄπώλετο λαός. «Ἰσραὴλ γάρ», φησὶν ὁ θεῖος ἀπόστολος, «διώκων νόμον δικαιοσύνης», τὸν ἐν σκιᾷ
 45 δηλονότι καὶ τύποις, «εἰς νόμον» δικαιοσύνης «οὐκ ἔφθασε», τὸν ἐν Πνεύματι κατὰ Χριστὸν δηλαδὴ τελειούμενον.

Ἦ πάλιν, ἐπειδὴ τῶν ἱερέων καὶ γραμματέων καὶ νομικῶν καὶ Φαρισαίων ἢ πληθὺς, τὴν κενὴν νοσήσασα δόξαν διὰ τῆς τῶν εὐλαβῶς δῆθεν πεπλασμένων ἡθῶν ἐπιδείξεως, τῷ
 50 δοκεῖν μετιέναι δικαιοσύνην τὸν ἐκ τῆς οἰήσεως διέτρεφε τυφρον, συκῆν ἄκαρπον μόνοις κομῶσαν τοῖς φύλλοις εἶναί φησι τῶν εἰρημένων τὴν οἴησιν ὁ λόγος, ἦν ὁ τῆς σωτηρίας ὀρεγόμενος πάντων ἀνθρώπων καὶ πεινῶν αὐτῶν τὴν ἐκθέωσιν ὡς ἄκαρπον καταρῶμενος ἀποξηραίνει, ὅπως, τοῦ δοκεῖν εἶναι δι-
 55 καιοὶ τὸ εἶναι μᾶλλον προκρίναντες, τὸν μὲν καθ' ὑπόκρισιν τῆς ἠθικῆς ἐπιδείξεως ἐκδυσάμενοι χιτῶνα, τὸν ἐνάρετον δέ, καθὼς ὁ θεῖος βούλεται Λόγος, ἀνοθεύτως μετελθόντες, εὐσεβῶς τὴν ζωὴν διενέγκωσι, Θεῷ μᾶλλον τῆς ψυχῆς τὴν διάθεσιν ἢ τοῖς ἀνθρώποις τὸν ἐκτὸς ἐπιδεικνύμενοι περὶ τὰ ἥθη σχηματι-
 60 σμόν.

Εἰ δὲ καὶ τῶν Χριστιανῶν ἐσμεν τοιοῦτοί τινες, τὴν εὐλάβειαν διὰ τῶν τρόπων σχηματιζόμενοι δίχα τῆς ἐπ' ἔργοις δικαιοσύνης, ἐκδεξώμεθα τὸν Λόγον, ὡς φιλάνθρωπον ἡμῶν πεινῶντα τὴν σωτηρίαν, ἀποξηραίνοντα τῆς ψυχῆς τὸ τῆς κα-
 65 κίας σπέρμα, τὴν οἴησιν, μηκέτι φθορᾶς καρπὸν φέρουσαν τὴν ἀνθρωπαρεσκίαν.

Ἔχετε, κατὰ τὴν ἐμὴν πενιχρὰν δύναμιν, τοῦ λόγου τὴν δύναμιν, κατὰ τὴν ἐκδοθεῖσαν ἀφήγησιν καλῶς πεινῶντα τὸν Κύριον χρησίμως τε τὴν συκῆν καταρῶμενον καὶ εὐκαίρως
 70 ξηραίνοντα δείξασαν, ὡς ἐμποδιστικὴν τῆς ἀληθείας, εἴτε τὴν παλαιὰν κατὰ τὸν νόμον τῶν σωματικῶν τύπων παράδοσιν, εἴτε τὴν τῶν Φαρισαίων καὶ ἡμῶν ἐπὶ τοῖς ἥθεσιν οἴησιν.

ἀπὸ τὴν ἀπιστία τοῦ ὁ παλαιὸς λαὸς καὶ γι' αὐτὸ χάθηκε. Γιατὶ ὁ Ἰσραήλ, λέει ὁ θεῖος ἀπόστολος, «μὲ τὸ νὰ ἐπιδιώκει τὸ νόμο τῆς δικαιοσύνης», δηλαδὴ τὸ νόμο τῆς σκιάς καὶ τῶν τύπων, «δὲν ἔφτασε στὸ νόμο τῆς δικαιοσύνης»⁵, δηλαδὴ τὸ νόμο ποῦ ὀλοκλήρωνεται μὲ τὸ Πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ.

Ἡ πάλι· ἐπειδὴ τὸ πλῆθος τῶν ἱερέων καὶ γραμματέων καὶ νομικῶν καὶ Φαρισαίων, ἄρρωστοι ἀπὸ τὴν κενὴ δόξα μὲ τὴν ἐπίδειξη τῆς πλαστῆς εὐλάβειας τῶν ἡθῶν, φαινόμενοι διὰ ἀσκοῦσαν δικαιοσύνη, ἔτρεφαν τὴν ἔπαρση τῆς οἴησης, ὁ Λόγος λέει διὰ τὴν οἴηση αὐτῶν ποῦ ἀναφέρθηκαν εἶναι συκιά ἄκαρπη πλοῦσια μόνο σὲ φύλλα, τὴν ὁποία, αὐτὸς ποῦ ἐπιθυμεῖ τὴ σωτηρία ὄλων τῶν ἀνθρώπων καὶ πεινᾷ τὴ θέωσή τους, τὴν καταριέται ὡς ἄκαρπη καὶ τὴν ξεραίνει, ὥστε, προκρίνοντας ἀπὸ τὸ νὰ φαίνονται τὸ νὰ εἶναι δίκαιοι, ἀφοῦ ξεντυθοῦν τὸ χιτῶνα τῆς ἠθικῆς ὑπόκρισης καὶ φορέσουν τὸ γνήσιο χιτῶνα τῆς ἀρετῆς, ὅπως θέλει ὁ θεῖος Λόγος, νὰ περᾶσουν μ' εὐσέβεια τὴ ζωὴ τους παρουσιάζοντας στὸ Θεὸ τῆς ψυχῆς μᾶλλον τὴ διάθεση, παρὰ τὴν πλαστότητα τῶν ἡθῶν στοὺς ἀνθρώπους.

Ἄν τώρα καὶ μερικοὶ ἀπὸ τοὺς Χριστιανοὺς εἶμαστε τέτοιοι, πλάθοντας τὴν εὐλάβειά μας μὲ τοὺς τρόπους χωρὶς ἔργα δικαιοσύνης, ἂν δεχτοῦμε τὸ Λόγο ὡς φιλόανθρωπο ποῦ πεινᾷ τὴ σωτηρία μας, ἀποξηραίνει τὸ σπέρμα τῆς κακίας μέσα στὴν ψυχὴ, τὴν οἴηση, γιὰ νὰ μὴ μᾶς δίνει πιά τὴν ἀνθρωπαρέσκεια, καρπὸ τῆς φθορᾶς.

Ἐχετε, σύμφωνα μὲ τὶς δικές μου πενιχρὲς δυνάμεις, τὸ νόημα τοῦ λόγου, ποῦ κατὰ τὴν ἀφήγηση ποῦ ἔκανα ἔδειξε τὸν Κύριο νὰ πεινᾷ ὀρθὰ καὶ χρήσιμα νὰ καταριέται τὴ συκιά καὶ νὰ τὴν ξεραίνει σὲ κατάλληλη ὥρα, γιὰ τὴν ἦταν ἐμπόδιο στὴν ἀλήθεια, καὶ ποῦ ἦταν εἴτε ἡ σύμφωνη μὲ τὸ νόμο παλαιὰ παράδοση τῶν σωματικῶν τύπων εἴτε καὶ ἡ ἐπαρμένη συμπεριφορὰ τῶν Φαρισαίων καὶ ἡ δική μας.

5. Ρωμ. 9,31.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΚΑ'

Τί ἐστὶν «ἀπεκδυσάμενος τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας» καὶ τὰ ἐξῆς; Πῶς δὲ καὶ ἦν αὐτὰς ὄλως ἐνδυσάμενος, ἀμαρτίας χωρὶς γεγεννημένος;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ὁ κατὰ πάντα τρόπον ὁμοίως ἡμῖν, δίχα μόνης ἀμαρτίας, ἀτρέπτως ὑποδὸς τὴν ἡμετέραν φύσιν θεαρχικὸς Λόγος, τέλειος γενόμενος ἄνθρωπος, τὸν πρῶτον Ἀδὰμ εἶχε τοῖς κατὰ τὴν γένεσιν τε καὶ γέννησιν τρόποις φαινόμενον. Οἶον, ὁ πρῶτος ἄν-
 10 θρωπος, ἐκ Θεοῦ τὸ εἶναι λαβὼν καὶ γενόμενος κατ' αὐτὴν τοῦ εἶναι τὴν γένεσιν, φθορᾶς ἦν καὶ ἀμαρτίας ἐλεύθερος —οὐ γὰρ συνεκτίσθη αὐτῷ φθορὰ καὶ ἀμαρτία— ὅτε δὲ τὴν ἐντολὴν παραβὰς ἤμαρτε, γέννησιν καταδικάζεται διὰ πάθους καὶ ἀμαρτίας συνισταμένην, ἐν τῷ δι' αὐτὴν παθητῷ τῆς ἀμαρτίας ἐχού-
 15 σης, ὡς ἐν νόμῳ, λοιπὸν κατὰ τὴ φύσιν τὴν γένεσιν, καθ' ὃν οὐδεὶς ἐστὶν ἀναμάρτητος, ὑποκείμενος φύσει τῷ νόμῳ τῆς μετὰ τὴν γένεσιν διὰ τὴν ἀμαρτίαν ἐπεισαχθείσης γεννήσεως.

Ἐπειδὴ τοίνυν διὰ τὴν παράβασιν ἢ ἀμαρτία, διὰ δὲ τὴν ἀμαρτίαν τὸ παθητὸν κατὰ τὴν γέννησιν τῇ φύσει τῶν ἀνθρώ-
 20 πων ἐπεισηλθεν, καὶ συνήκμαζεν αἰεὶ τῷ παθητῷ τῆς γεννήσεως διὰ τῆς ἀμαρτίας ἢ πρώτη παράβασις, οὐκ ἦν ἐλπίς ἐλευθερίας, δεσμῷ πονηρῷ δοθείσης ἀλύτως κατὰ γνώμην τῆς φύσεως. Ὅσον γὰρ πρὸς τὴν οἰκείαν ἔσπευδε διὰ τῆς γεννήσεως σύστασιν ἢ φύσιν, τοσοῦτον πλέον ἑαυτὴν τῷ νόμῳ τῆς ἀμαρ-
 25 τίας ἐπέσφιγγεν, ἐνεργουμένην ἔχουσα κατὰ τὸ παθητὸν τὴν παράβασιν. Ἐν αὐτῷ γὰρ τῷ παθητῷ διὰ τὴν φυσικὴν περίστασιν ἔχουσα τῆς ἀμαρτίας τὴν αὔξησιν, πασῶν εἶχε τῶν ἐναντίων

ΕΡΩΤΗΣΗ 21

Τί σημαίνει ὁ λόγος, «ἀφοῦ ἔβγαλε τὸ προσωπεῖο ἀπὸ τὶς ἀρχές καὶ τὶς ἐξουσίες καὶ τὶς ξέντυσε»¹ καὶ τὰ ἐξῆς; Καὶ πῶς ἔγινε καὶ τὶς ντύθηκε ὁ ἴδιος ὀλδοτελα, ἀφοῦ γεννήθηκε χωρὶς ἁμαρτία;

ΑΠΟΚΡΙΣΗ

Ὁ θεαρχικὸς Λόγος, πού ντύθηκε ἀτρέπτως ὁμοια μὲ κάθε τρόπο μ' ἐμᾶς τῇ δικῇ μας φύση, χωρὶς τὴν ἁμαρτία μόνο, κι ἔγινε τέλειος ἄνθρωπος, ἔδειχνε φανερὰ τὸν Ἀδὰμ μὲ τοὺς τρόπους τῆς δημιουργίας καὶ τῆς γέννησής του. Πῶς τὸ ἐννοῶ; Ὁ πρῶτος ἄνθρωπος, ἀφοῦ ἔλαβε τὸ εἶναι κι ἔγινε ἀπὸ τὸ Θεό, ὡς πρὸς αὐτὴ τὴ γένεση τοῦ εἶναι ἦταν ἐλεύθερος ἀπὸ τὴ φθορὰ καὶ τὴν ἁμαρτία—γιατὶ δὲν συνδημιουργήθηκε μαζί του ἡ φθορὰ καὶ ἡ ἁμαρτία—, ὅταν ὁμοῦς ἀμάρτησε παραβαίνοντας τὴν ἐντολή, καταδικάζεται σὲ γέννηση πού συνίσταται ἀπὸ πάθος καὶ ἁμαρτία, καὶ εἶχε στὸ ἐξῆς ἐξαιτίας αὐτῆς τῆς γέννησης ἡ ἁμαρτία τὴ γένεσή της, ὡσὰν στὸ νόμο, στὸ παθητὸ μέρος τῆς φύσης μας, καὶ σύμφωνα μὲ αὐτὸν (τὸν πρῶτο ἄνθρωπο) κανένας δὲν εἶναι ἀναμάρτητος, ἀλλὰ ὑπόκειται ἐκ φύσεως στὸ νόμο τῆς γέννησης πού ἐξαιτίας τῆς ἁμαρτίας ἀκολούθησε μετὰ τὴ δημιουργία του.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ ἁμαρτία ἔλαβε χώρα ἀπὸ τὴν παράβαση καὶ ἐξαιτίας τῆς ἁμαρτίας μπῆκε ἡ παθητότητα στὴ φύση τῶν ἀνθρώπων κατὰ τὴ γέννηση καὶ συναυξανόταν πάντοτε μαζί μὲ τὴν παθητότητα τῆς γέννησης μέσω τῆς ἁμαρτίας ἡ πρώτη παράβαση, δὲν ὑπῆρχε ἐλπίδα ἐλευθερίας, ἐπειδὴ δέθηκε μὲ ἄλυτο δεσμὸ ἡ φύση μας ὡς πρὸς τὴ γνώμη. Ὅσο δηλαδὴ ἔσπευδε ἡ φύση μας μὲ τὴ γέννηση πρὸς τὴ σύστασή της, τόσο περισσότερο τὴν ἔσφιγγαν τὰ δεσμὰ τοῦ νόμου τῆς ἁμαρτίας, ἐπειδὴ εἶχε ἐνεργὸ τὴν παράβαση σύμφωνα μὲ τὴν παθητότητά της. ἔχοντας δηλαδὴ στὴν ἴδια τὴν παθητότητά της ἐξαιτίας τῆς φυσικῆς συγκυρίας τὴν αὔξηση τῆς ἁμαρτίας, εἶχε ὄλων τῶν

1. Κολ. 2,15.

δυνάμεων ἀρχῶν τε καὶ ἐξουσιῶν κατὰ τὴν ἐν τῷ παθητῷ γεν-
 νικὴν ἀμαρτίαν διὰ τῶν παρὰ φύσιν παθῶν ἐγκεκρυμμένας τοῖς
 30 κατὰ φύσιν πάθεσι τὰς ἐνεργείας, δι' ὧν πᾶσα πονηρὰ δύναμις
 ἐνήργει, κατὰ τὸ παθητὸν τῆς φύσεως εἰς τὴν φθορὰν τῶν παρὰ
 φύσιν παθῶν τὴν γνώμην διὰ τῶν κατὰ φύσιν ἐλαύνουσα.

Γενόμενος οὖν ὑπὲρ φιλανθρωπίας ὁ τοῦ Θεοῦ μονογενῆς
 Υἱὸς καὶ Λόγος τέλειος ἄνθρωπος, διὰ τὸ ταύτης τῆς πονηρᾶς
 35 ἐξελέσθαι τὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν ἀμηχανίας, ἐκ μὲν τῆς
 κατὰ τὴν γένεσιν τοῦ Ἀδὰμ πρώτης συστάσεως λαβῶν εἶχε
 δίχα τῆς ἀφθαρσίας τὸ ἀναμάρτητον, ἐκ δὲ τῆς ὕστερον διὰ τὴν
 ἀμαρτίαν ἐπεισαχθείσης τῇ φύσει γεννήσεως μόνον εἴληφε δίχα
 τῆς ἀμαρτίας τὸ παθητόν. Ἐπεὶ τοίνυν ἐν τῷ παθητῷ κατὰ τὸν
 40 Ἀδὰμ, ὡς ἔφην, διὰ τὴν ἀμαρτίαν αἱ πονηραὶ δυνάμεις ἔσχον
 τὰς ἐνεργείας ἀφανῶς ἐγκεκρυμμένας τῷ περιστατικῷ νόμῳ
 τῆς φύσεως, εἰκότως ἐν τῷ Σωτῆρι Θεῷ τοῦ Ἀδὰμ θεωροῦσαι
 κατὰ φύσιν διὰ τὴν σάρκα τὸ παθητὸν καὶ δοκοῦσαι πρὸς ἀνάγ-
 κης περιστατικῶς ὡς ψιλὸν ἄνθρωπον καὶ τὸν Κύριον κεκτη-
 45 σθαι τὸν νόμον τῆς φύσεως, ἀλλ' οὐχὶ κατὰ θέλησιν γνώμη κι-
 νούμενον, προσέβαλον, ἐλπίζουσαι κάκεινον διὰ τοῦ κατὰ φύσιν
 πάθους τὸ παρὰ φύσιν πείθειν φαντάζεσθαι πάθος καὶ τι δρᾶν
 αὐταῖς εἰκότως· ὅς, διὰ τῆς πρώτης πείρας τῶν καθ' ἡδονὴν πει-
 ρασμῶν συγχωρήσας τοῖς οἰκείοις αὐτὰς ἐμπαίζεσθαι δόλοις,
 50 ἐξεδύσατο ταύτας ἐξωθήσας τῆς φύσεως, ἀπρόσιτος μείνας αὐ-
 ταῖς καὶ ἀνέπαφος, ἡμῖν προδήλως ἀλλ' οὐχ ἑαυτῷ τὴν νίκην
 ποιούμενος, οἷς καὶ γέγονεν ἄνθρωπος προσάγων ὡς ἀγαθὸς
 ὄλον τὸ κατορθούμενον. Οὐ γὰρ αὐτὸς ἐδεῖτο πείρας, Θεὸς ὢν
 καὶ δεσπότης καὶ παντὸς πάθους κατὰ φύσιν ἐλεύθερος, ἀλλ'
 55 ἵνα, τοῖς ἡμετέροις πειρασμοῖς τὴν πονηρὰν προσκαλούμενος
 δύναμιν, ἔληται τῇ προσβολῇ, νεκρώσας τὴν ἐλεῖν αὐτὸν ὡς ἐν
 ἀρχῇ τὸν Ἀδὰμ προσδοκήσασαν,

ἀντιθέτων δυνάμεων καὶ ἀρχῶν κι ἐξουσιῶν κρυμμένες μέσα στὸ κατὰ φύση πάθος τὶς ἐνέργειες μέσω τῶν παραφύση παθῶν σύμφωνα μὲ τὴν καθολικὴ ἁμαρτία τῆς παθητότητας, μὲ τὰ ὁποῖα κάθε πονηρὴ δύναμη ἐνεργοῦσε, σύμφωνα μὲ τὴν παθητότητα τῆς φύσης μας ὠθώντας στὴ φθορὰ τῶν παραφύση παθῶν τὴ γνώμη μας μέσω τῶν καταφύση παθῶν.

Ἄφοῦ λοιπὸν ἀπὸ φιλανθρωπία ὁ μονογενὴς Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἔγινε τέλειος ἄνθρωπος, γιὰ νὰ βγάλει τὴ φύση τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ αὐτὴ τὴν πονηρὴ ἀμηχανία, ἀπὸ τὴν πρώτη συστασὴ του κατὰ τὴ γένεση τοῦ Ἀδάμ εἶχε λάβει, ἀπὸ τὴ μία ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀφθαρσία τὴν ἀναμαρτησία, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἀπὸ τὴν γέννηση ποὺ εἰσηλθε ὕστερα στὴ φύση μας ἐξαιτίας τῆς ἁμαρτίας ἔλαβε τὴν παθητότητα μόνο, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἁμαρτία. Ἐπειδὴ λοιπὸν στὴν παθητότητα τοῦ Ἀδάμ, ὅπως εἶπα, ἐξαιτίας τῆς ἁμαρτίας εἶχαν οἱ πονηρὲς δυνάμεις κρυμμένες χωρὶς νὰ φαίνονται τὴν ἐνέργειά τους μέσα στὸν γιὰ τὴν περίσταση αὐτὴ νόμο τῆς φύσης, εὐλόγα θεωρώντας στὸ σωτήρα Θεὸ τὴν παθητότητα τῆς φύσης τοῦ Ἀδάμ ἐξαιτίας τῆς σάρκας καὶ νομίζοντας ὅτι ἀπὸ ἀνάγκη καὶ περιστασιακὰ καὶ ὁ Κύριος δέχτηκε τὸ νόμο τῆς φύσης ὡς ἄνθρωπος ἀπλός, ἀλλὰ χωρὶς νὰ κινεῖται θεληματικὰ ἀπὸ τὴ γνώμη του, τοῦ ἐπιτέθηκαν, ἐλπίζοντας ὅτι θὰ πείσουν κι ἐκεῖνον μέσω τοῦ φυσικοῦ πάθους νὰ φαντάζεται τὸ παραφύση πάθος καὶ νὰ πράττει παρόμοια μ' αὐτές. Αὐτὸς μὲ τὴν πρώτη δοκιμὴ τῶν πειρασμῶν τῆς ἡδονῆς ἀφήνοντας νὰ ἐμπαίζεται ἀπὸ τοὺς δόλους τους, τὶς ἀπογύμνωσε ἀπωθώντας τὶς ἀπὸ τὴ φύση του, καὶ ἔμεινε ἄτρωτος κι ἀνέπαφος ἀπὸ αὐτές, νικώντας φανερὰ ὄχι γιὰ τὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ γιὰ μᾶς ποὺ γιὰ χάριμας ἔγινε ἄνθρωπος, προσφέροντάς μας ὡς ἀγαθὸς ὀλόκληρο τὸ κατόρθωμά του. Γιὰτὶ δὲν χρειαζόταν αὐτὸς πειρασμό, ἀφοῦ ἦταν Θεὸς καὶ Κύριος καὶ ἦταν ἡ φύση του ἐλεύθερη ἀπὸ κάθε πάθος, ἀλλὰ ἤθελε, προσκαλώντας μὲ τοὺς δικούς μας πειρασμούς τὴν πονηρὴ δύναμη, νὰ τὴ συλλάβει μ' ἐπίθεσή του, θανατώνοντας αὐτὴν ποὺ εἶχε ἐλπίσει ὅτι θὰ τὸν συλλάβει, ὅπως τὴν ἀρχὴ τὸν Ἀδάμ.

Οὕτω μὲν οὖν κατὰ τὴν πρώτην πειρὰν προσβαλοῦσας τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας ἐξεδύσατο, πόρρω ποιήσας τῆς φύσεως, καὶ τὸ καθ' ἡδονὴν παθητὸν ἰασάμενος, καὶ «τὸ χειρόγραφον» ἐν ἑαυτῷ τοῦ Ἀδὰμ τῆς τῶν καθ' ἡδονὴν παθῶν γνωμικῆς συγκαταθέσεως ἀπαλείψας, δι' οὗ τὴν γνώμην ὁ ἄνθρωπος ρέπουσαν ἔχων πρὸς ἡδονὴν τὴν πονηρὰν καθ' ἑαυτοῦ καὶ σιγῶν διὰ τῶν ἔργων ἀνεκῆρυττε δεσποτείαν, τῷ τοῦ θανάτου φόβῳ τῆς καθ' ἡδονὴν ἐνοχῆς οὐκ ἐλευθερούμενος.

Ἐπειδὴ τοίνυν διὰ τῆς καθ' ἡδονὴν πρώτης πείρας ἠττήσας τὰς πονηρὰς ἐματαίωσε δυνάμεις ἀρχὰς τε καὶ ἐξουσίας ὁ Κύριος, καὶ δευτέραν αὐταῖς συγχωρεῖ ποιεῖσθαι προσβολὴν καὶ τὴν λειπομένην δι' ὀδύνης καὶ πόνων πειρὰν τῶν πειρασμῶν προσαγαγεῖν, ἵνα, τελείως κενώσας ἐν ἑαυτῷ τὸν φθαρτικὸν ἶόν τῆς αὐτῶν πονηρίας, ὡς πῦρ δαπανήση, παντελῶς ἐξαφανίσας τῆς φύσεως, ἀπεκδυσάμενος κατὰ τὸν τοῦ θανάτου καιρὸν ἐν τῷ σταυρῷ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας, μείνας τοῖς πόνοις ἀνάλωτος, μᾶλλον δὲ φοβερὸς φανεῖς κατὰ τοῦ θανάτου, τὸ κατ' ὀδύνην παθητὸν ἐξηλώσας τῆς φύσεως, ἧς ἀπορρέπουσαν διὰ τῆς δειλίας τὴν γνώμην ἔχων ὁ ἄνθρωπος διαπαντὸς φόβῳ θανάτου καὶ παρὰ γνώμην τυραννούμενος διὰ τὸ ζῆν τῆς καθ' ἡδονὴν ἀντείχετο δουλείας.

Ἐξεδύσατο μὲν οὖν ὁ Κύριος τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας κατὰ τὴν πρώτην ἐν τῇ ἐρήμῳ πειρὰν τῶν πειρασμῶν, τὸ καθ' ἡδονὴν παθητὸν τῆς ὅλης φύσεως ἰασάμενος· ἀπεξεδύσατο δὲ ταύτας πάλιν κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ θανάτου, τῆς φύσεως ὁμοίως ἐξηλώσας τὸ κατ' ὀδύνην παθητὸν, τὸ ἡμῖν κατορθούμενον ἑαυτοῦ διὰ φιλανθρωπίαν ὡς ὑπευθύνου ποιούμενος, μᾶλλον δὲ τῶν κατορθουμένων τὸ κλέος ἡμῖν ὡς ἀγαθὸς λογιζόμενος. Ἐπειδὴ γὰρ ὁμοίως ἡμῖν λαβῶν, χωρὶς ἁμαρτίας, τὸ τῆς φύσε-

Ἔτσι λοιπὸν κατὰ τὸν πρῶτο πειρασμὸ ὅταν τοῦ ἐπιτέθη-
καν οἱ ἀρχές καὶ οἱ ἐξουσίες τὶς ἀπογύμνωσε ἀπομακρύνοντάς
τις ἀπὸ τὴν φύση του, θεραπεύοντας τὸ πάθος τῆς ἡδονῆς καὶ
σχίζοντας ἐκεῖνος τὸ χειρόγραφο τοῦ Ἀδὰμ γιὰ τὴ συγκατάθε-
ση τῆς γνῶμης του στὰ πάθη τῆς ἡδονῆς². Μὲ τὸ χειρόγραφο
αὐτὸ ὁ ἄνθρωπος ἔχοντας φύση πού ἔρρεπε στὴν ἡδονὴ ἀκόμα
καὶ δίχως λόγια ἀνακήρυττε μὲ τὰ ἔργα του τὴν πονηρὴ δεσπο-
τεία πού τὸν πίεζε χωρὶς νὰ ἐλευθερώνεται μὲ τὸ φόβο τοῦ θα-
νάτου ἀπὸ τὴν ἐνοχὴ του λόγῳ τῆς ἡδονῆς.

Ἐπειδὴ λοιπὸν μὲ τὸν πρῶτο πειρασμὸ τῶν ἡδονῶν νικώ-
ντας ὁ Κύριος ἀχρήστεψε τὶς πονηρὲς δυνάμεις, τὶς ἀρχές καὶ
τὶς ἐξουσίες, ἐπιτρέπει νὰ τοῦ κἀνουν καὶ δεύτερη προσβολὴ
καὶ νὰ τοῦ προκαλέσουν τὴν ἀκόλουθη δοκιμασία μὲ τοὺς πει-
ρασμοὺς τῆς ὀδύνης καὶ τῶν πόνων, ὥστε, ἀδειάζοντας τελείως
στὸν ἑαυτό του τὸ φθαρτικὸ δηλητήριον τῆς πονηρίας τους, νὰ
τὸ κατακαύσει σὰν φωτιά καὶ νὰ τὸ ἐξαφανίσει τελείως ἀπὸ τὴ
φύση μας ἀπογυμνώνοντας κατὰ τὴν ὥρα τοῦ θανάτου πάνω
στὸ σταυρὸ τὶς ἀρχές καὶ τὶς ἐξουσίες, παραμένοντας ἄτρωτος
ἀπὸ τοὺς πόνους, ἢ καλύτερα ἐμφανιζόμενος φοβερὸς μπροστὰ
στὸ θάνατο, ἀπέσπασε ἀπὸ τὴ φύση τὴν παθητότητα στὴν ὀδύ-
νη. Ἀπὸ δειλία ἔχοντας ὁ ἄνθρωπος ἀποκλίνουσα ἀπὸ αὐτὴν τὴ
θέλησή του καὶ βασανιζόμενος συνεχῶς ἀπὸ τὸ φόβο τοῦ θανά-
του ἀκόμα καὶ χωρὶς τὴ θέλησή του, ποθώντας τὴ ζωὴ, ὑπέμενε
τὴ δουλεία τῆς ἡδονῆς.

Ἀπογύμνωσε λοιπὸν ὁ Κύριος τὶς ἀρχές καὶ τὶς ἐξουσίες
κατὰ τὴν πρώτη ἐπίθεση τῶν πειρασμῶν στὴν ἔρημο θεραπεύο-
ντας ὅλη τὴ φύση μας τὴν παθητότητα στὴν ἡδονή. Τὶς ἀπο-
γύμνωσε πάλι κατὰ τὸν καιρὸ τοῦ θανάτου του, ὁμοια ἀποσπώ-
ντας ἀπὸ τὴ φύση μας τὴν παθητότητα στὴν ὀδύνη, καὶ αὐτὸ
πού κατόρθωνε γιὰ χάρη μας τὸ θεωροῦσε ἀπὸ φιλανθρωπία
εὐθύνη δική του, ἢ καλύτερα ἀπέδιδε σ' ἐμᾶς ὡς ἀγαθὸς τὴ
δόξα τῶν ἐπιτυχιῶν του. Ἐπειδὴ δηλαδή ὁμοια μ' ἐμᾶς, ἀλλὰ

ως παθητόν, δι' οὗ πέφυκεν ἐνεργεῖν τὰ ἑαυτῆς πᾶσα πονηρὰ
καὶ ὀλέθριος δύναμις, ἐν τῷ καιρῷ τοῦ θανάτου καὶ ἐπ' αὐτὸν
ἐλθούσας ἐρεῦνης χάριν ἄπεξεδύσατο, «θριαμβεύσας» τε καὶ
90 παραδειγματίσας αὐτὰς ἐν τῷ σταυρῷ κατὰ τὴν ἔξοδον τῆς φυ-
χῆς, μηδὲν τὸ σύνολον εὐρούσας ἐν τῷ κατ' αὐτὸν παθητῷ τῆς
φύσεως ἴδιον, ὅτε μάλιστα προσεδουλοῦσαν διὰ τὸ φύσει κατὰ
σάρκα παθητὸν εὐρεῖν τι πάντως ἀνθρώπινον, εἰκότως δι' ἑαυ-
τοῦ δυνάμει καὶ πᾶσαν ὡς διὰ τινος ἀπαρχῆς τῆς ἐξ ἡμῶν ἀγίας
95 αὐτοῦ σαρκὸς τὴν φύσιν τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐμφυρείσης αὐτῆ
κατὰ τὸ παθητὸν κακίας ἠλευθέρωσεν, ὑποτάξας αὐτῷ τῷ τῆς
φύσεως τὴν ἐν αὐτῷ ποτε, φημὶ δὲ τῷ παθητῷ, βασιλεύσασαν
τῆς φύσεως πονηρὰν δυναστείαν.

Ἦν μὲν καὶ ἄλλως τὸν περὶ τούτου λόγον μυστικώτερον
100 τε καὶ ὑψηλότερον θεωρῆσαι δυνατόν. Ἄλλ' ἐπειδὴ, καθὼς
ἴστε, τὰ τῶν θείων δογμάτων ἀπαρρητότερα διὰ γραφῆς οὐ δεῖ
κατατίθεσθαι, ἀρκεσθῶμεν τοῖς εἰρημένοις δυσωποῦσι φιλο-
πραγμονοῦσαν περὶ τούτου τὴν ἔννοιαν. Θεοῦ δὲ χαριζομένου
καὶ τὸ κατ' ὀφθαλμοὺς ὑμῶν ἀξιωθῆναι, τὴν ἀποστολικὴν διά-
105 νοιαν ἅμα φιλομαθῶς ἐξετάσομεν.

ΣΧΟΛΙΑ

1. Γένεσιν λέγει τὴν ἐκ Θεοῦ πρώτην τοῦ ἀνθρώπου διάπλα-
σιν, γέννησιν δὲ τὴν ἐκ καταδίκης ὕστερον διὰ τὴν παράβα-
σιν ἐξ ἀλλήλων διαδοχὴν.
- 5 2. Κακίας λέγει τὰς ἐνεργείας τῶν ἀκαθάρτων πνευμάτων.
Τὰ πάθη δύο εἰδῶν ἐστὶ· τὸ μὲν τὰ παρὰ φύσιν πάθη ἐστί,
ἅπερ εἰσὶ κακίαι ἀεὶ ἀντικείμεναι ταῖς ἀρεταῖς, μὴ δυνάμε-
ναι ποτὲ ἐκδηλωθῆναι ἐν ταῖς ἀρεταῖς· τὸ δὲ ἕτερον τὰ

χωρίς ἄμαρτία, ἔλαβε τὴν παθητὴ φύση, πὺ διαμέσου τῆς εἶναι φυσικὸ οἱ πονηρὲς κι ὀλέθριες δυνάμεις νὰ ἐνεργεῖ κάθε μιὰ τὰ δικά τῆς, κατὰ τὸν καιρὸ τοῦ θανάτου κι ὅταν ἦρθαν ἐναντίον του γιὰ νὰ ἐρευνηθοῦν, τὶς ἀπογύμνωσε, ἀφοῦ θριάμβευσε ἐναντίον τους³ καὶ τὶς διαπόμπευσε ἐπάνω στὸ σταυρὸ κατὰ τὴν ἐξοδο τῆς ψυχῆς, ἀφοῦ δὲν βρῆκαν τίποτε ἀπολύτως δικό του στὸ παθητὸ τῆς φύσης του, ὅταν μάλιστα προσδοκοῦσαν ἐξαιτίας τῆς φυσικῆς παθητικότητος τῆς σάρκα νὰ βροῦν ὅπωςδὴποτε κάτι ἀνθρώπινο, εὐλογα μὲ τὸν ἑαυτὸ του δυνάμει καὶ ὄλη τὴ φύση τῶν ἀνθρώπων, δίνοντας κατὰ κάποιον τρόπο σὰν ἀπαρχὴ τὴν ἁγία σάρκα του πὺ πῆρε ἀπὸ μᾶς, τὴν ἐλευθέρωσε ἀπὸ τὴν κακία πὺ εἶχε ἀναμειχθεῖ μὲ τὴν παθητικότητά τῆς, ὑποτάσσοντας σ' αὐτὴν τὴν παθητικότητα τῆς φύσης τὴν πονηρὴ δυναστεία τῆς φύσης πὺ βασίλευσε κάποτε σ' αὐτὴν, ἐννοῶ τὴν παθητικότητα.

Ἦταν δυνατό βέβαια νὰ δώσω γι' αὐτὸ τὸ θέμα μιὰ ἐξήγηση μυστικότερη καὶ ὑψηλότερη. Ἐπειδὴ ὁμως, καθὼς γνωρίζετε, δὲν πρέπει νὰ παραδίδονται στὴ γραφὴ τὰ πιὸ ἀπόρρητα τῶν θείων δογμάτων, ἃς ἀρκεστοῦμε σὲ ὅσα εἰπώθηκαν γιὰ ὄσους ζητοῦν μιὰ λεπτομερὴ ἀνάπτυξη γιὰ τὸ θέμα. Ὁ Θεὸς ὁμως ἃς μᾶς ἀξιῶσει μὲ τὴ χάρι του νὰ σᾶς δοῦμε μὲ τὰ μάτια μας καὶ νὰ ἐξετάσομε μὲ φιλομάθεια τὸ ἀποστολικὸ νόημα.

ΣΧΟΛΙΑ

1. Γένεση λέει τὴν πρώτη πλάση τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸ Θεό, ἐνῶ γέννηση τὴν στὴ συνέχεια διαδοχὴ τῶν ἀνθρώπων τοῦ ἐνὸς ἀπὸ τὸν ἄλλο ἐξαιτίας τῆς καταδίκης τους λόγω τῆς παράβασης.
2. Τὶς ἐνέργειες τῶν ἀκάθαρτων πνευμάτων τὶς καλεῖ κακίες. Τὰ πάθη εἶναι δύο εἰδῶν, τὸ ἓνα εἶδος εἶναι τὰ παραφύση πάθη, πὺ εἶναι κακίες ἀντίθετες πάντοτε στὶς ἀρετὲς καὶ ποτὲ δὲν μποροῦν νὰ ἐκδηλωθοῦν μέσα στὶς ἀρετὲς· τὸ

3. Κολ. 2,15.

10 πάθη εἰσὶ ἐκεῖνα, ἅπερ εἰ καὶ μὴ ἐκ τοῦ Θεοῦ ποιηθέντα ἐν
 τῇ φύσει τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' εἰσῆλθον αὐτῇ ἅμα τῇ πα-
 ραβάσει, διὸ θεωρούμενα καθ' ἑαυτά, κακά εἰσι, δυνάμενα
 δὲ μεταβληθῆναι εἰς ἀγαθὰ τοῖς χρησαμένοις καλῶς, ἅπερ
 εἰσὶ ἢ ἡδονὴ τε καὶ ὀδύνη, ἢ ἐπιθυμία τε καὶ ὁ φόβος, ἐν οἷς
 15 κεκρυμμένα εἰσὶ κακίαί, δι' ὧν αἱ ἀντικείμεναι δυνάμεις
 πεφύκασιν πράττειν ἀδίκους πράξεις.

3. Κινήσεις τῆς ψυχῆς λέγει τὴν ἡδονὴν καὶ ὀδύνην, τὴν ἐπι-
 θυμίαν καὶ τὸν φόβον, λαμβανόμεναι ὡς ἀγαθαὶ καὶ κακαί,
 ἐν αἷς λανθανόντως αἱ κακίαί ἐνυπάρχουσι.

4. Τὴν διαδοχὴν τῶν ἀνθρώπων ὀνομάζει ἐπείσακτον γέννη-
 20 σιν τῇ φύσει ἡμῶν, ἐνώσει σωματικῇ, ὁμοίᾳ τοῖς ζώοις. Εἰ
 γὰρ ἢ τοῦ ἀνθρώπου φύσις οὐκ ἔπιπτε διὰ τοῦ πρώτου ἀν-
 θρώπου τῇ παραβάσει, ὁ πολλαπλασιασμοὸς τοῦ ἀνθρωπί-
 νου γένους οὐκ ἂν ἐγίνετο τῇ τῶν σωμάτων ἐνώσει, ἥτις
 ἐστὶ ἢ τῆς παραβάσεως ποινὴ, ἀλλὰ θαυμαστῶ τινι θείῳ
 25 τρόπῳ, ἄνευ μολυσμοῦ σπέρματός τινος.

5. Διαδοχὴ ὀνομάζει τὴν δι' ἐνώσεως γέννησιν τῶν ἀνθρώ-
 πων ἐκ σπέρματος, ἥτις οὐκ ἐν τῇ φύσει αὐτοῦ ἦν, ἀλλὰ
 ποινὴ ἐστὶ ἐπείσακτος τῇ φύσει.

6. Τὰ ἀκάθαρτα πνεύματα πεφύκασιν ὑποσύρειν τοὺς ἀνθρώ-
 30 πους, ὑποβάλλοντα μετὰ δόλου τὰ παρὰ φύσιν πάθη ὑπὸ
 μορφῆν τῶν κατὰ φύσιν.

7. Τῆς ἡμῶν καθ' ἡδονὴν οἰκειοῦτο πειραν εἰς πρόσκλησιν
 τοῦ πειράζοντος ὁ φύσει καθ' ἡδονὴν καὶ ὡς ἄνθρωπος
 ἀπαθὴς ὑπάρχων· παθητὸς γὰρ ἦν σαρκὶ κατὰ φύσιν, ὡς
 35 ἄνθρωπος, διὰ τὸ θνητόν, ἀλλ' οὐκ ἐμπαθῆς κατὰ γνώμην,
 ὡς ἀναμάρτητος.

8. Τὰς προτροπὰς τοῦ διαβόλου πρὸς τὸν Κύριον ἐν τῇ ἐρήμῳ,
 ἐν τῷ ναῶ καὶ ἐν τῷ ὑψηλῷ ὄρει καλεῖ πειρασμούς.

9. Πάθος τοῦ σταυροῦ καλεῖ ἐκεῖνο δι' οὗ ἠττήθη ὁ διάβολος
 40 καὶ ἡ φύσις τοῦ ἀνθρώπου ἠλευθερώθη ὑπὸ τοῦ θανάτου
 καὶ τῆς ἀμαρτίας.

ἄλλο εἶναι ἐκεῖνα τὰ πάθη πού ἂν καὶ δὲν εἶναι δημιουργημέ-
να ἀπὸ τὸ Θεὸ μέσα στὴν ἀνθρώπινη φύση, ἀλλ' εἰσῆλθαν
στὴ φύση ἀμέσως μετὰ τὴν παράβαση καὶ γι' αὐτὸ εἶναι
κακὰ θεωρούμενα καθεαυτά, μποροῦν ὅμως νὰ μεταβληθοῦν
σὲ ἀγαθὰ σὲ ὅποιους τὰ χρησιμοποιοῦν καλῶς. Αὐτὰ εἶναι ἡ
ἡδονὴ καὶ ἡ ὀδύνη, ἡ ἐπιθυμία καὶ ὁ φόβος, καὶ σ' αὐτὰ
κρύβονται κακίες, ὅπου οἱ ἀντίθετες δυνάμεις συνήθως
πράττουν ἄδικες πράξεις.

3. Κινήσεις τῆς ψυχῆς ὀνομάζει τὴν ἡδονὴ καὶ τὴν ὀδύνη, τὴν
ἐπιθυμία καὶ τὸ φόβο, πού λαμβάνονται ὡς ἀγαθὲς καὶ κα-
κὲς, καὶ στίς ὁποῖες συνήθως ὑποκρύπτονται οἱ κακίες.
4. Τῇ διαδοχῇ τῶν ἀνθρώπων μεταξὺ τους τὴν ὀνομάζει ἐπεί-
σακτη γέννηση στὴ φύση μας μὲ ἔνωση σωματικῆ ὁμοια μὲ
τὰ ζῶα. Γιατί, ἂν ἡ ἀνθρώπινη φύση μὲ τὸν πρῶτο ἀνθρωπο
δὲν ἔπεφτε σὲ παράβαση, ὁ πολλαπλασιασμὸς τοῦ ἀνθρώ-
πινου γένους δὲ θὰ ἐπακολουθοῦσε μὲ τὴν ἔνωση τῶν
σωμάτων πού εἶναι ἡ ποινὴ τῆς παράβασης, ἀλλὰ μὲ θαυμα-
στὸ θεῖο τρόπο καὶ χωρὶς μόλυσμα κανενὸς σπέρματος.
5. Διαδοχῇ ὀνομάζει τὴ γέννηση τῶν ἀνθρώπων μὲ ἔνωση ἀπὸ
σπέρμα, ἡ ὁποία ὅμως δὲν προέρχεται ἀπὸ τὴ φύση του,
ἀλλὰ εἶναι τιμωρία παράβασης ἐπείσακτη στὴ φύση.
6. Τὰ ἀκάθαρτα πνεύματα συνηθίζουν νὰ παρασύρουν τοὺς ἀν-
θρώπους, ὑποβάλλοντάς τους μὲ δόλο τὰ παραφύση πάθη
μὲ τὴ μορφή τῶν κατὰ φύση.
7. Οἰκειωνόταν τὴν πείρα μας στὴν ἡδονὴ κατὰ τὴν πρόσκλη-
ση τοῦ πειραστῆ του, αὐτὸς πού ἀπὸ τὴ φύση του καὶ ὡς
ἄνθρωπος ἦταν ἀπαθὴς στὴ ἡδονή· ὡς ἄνθρωπος θνητὸς
εἶχε τὴν παθητότητα τῆς σάρκας στὴ φύση του, ἀλλὰ ὡς
ἀναμάρτητος δὲν εἶχε γνώμη ἐμπαθῆ.
8. Τὶς προτροπὲς τοῦ διαβόλου πρὸς τὸν Κύριο στὴν ἔρημο,
τὸ ναὸ καὶ στὸ ψηλὸ ὄρος τίς καλεῖ πειρασμούς.
9. Πάθος τοῦ σταυροῦ ὀνομάζει αὐτὸ μὲ τὸ ὁποῖο ὁ διάβολος
νικήθηκε καὶ ἡ ἀνθρώπινη φύση ἐλευθερώθηκε ἀπὸ τὸ θά-
νατο καὶ τὴν ἁμαρτία.

10. Ἐτερόν ἐστι ἢ παθητότης τῆς ἡδονῆς, καὶ ἕτερον ἢ παθητότης τῆς σαρκός· παθητότηε τῆς ἡδονῆς, τουτέστιν ἀμαρτία, οὐκ ἦν τῷ Χριστῷ.
- 45 11. Φύσεως ἴδιον κέκληκε τὸ κατὰ γνώμην μετὰ τὴν παράβα-
σιν πρὸς ἀμαρτίαν ἐξ ἀσθενείας ὀλισθηρόν, ὅπερ οὔτε κατὰ
σάρκα φυσικῶς ἔσχεν ὁ Κύριος, καὶ σαρκὶ κατ' οὐσίαν
ἀναμάρτητος ὢν.
12. Ὅτι οὐ δεῖ τοὺς ἐρμηνευτὰς τῆς Γραφῆς ἐρμηνεύειν τι ὡς
50 μὴ δυνάμενον ἄλλως ἐρμηνευθῆναι.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΚΒ'

Εἰ «ἐν τοῖς αἰῶσι τοῖς ἐπερχομένοις δείξει τὸν πλοῦτον αὐ-
τοῦ» ὁ Θεός, πῶς «εἰς ἡμᾶς τὰ τέλη τῶν αἰώνων κατήντη-
σεν»;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ὁ πάσης κτίσεως, ὁρατῆς τε καὶ ἀοράτου, κατὰ μόνην τοῦ
θελήματος τὴν ροπὴν ὑποστήσας τὴν γένεσιν πρὸ πάντων τῶν
αἰώνων καὶ αὐτῆς τῆς τῶν γεγονότων γενέσεως τὴν ἐπ' αὐτοῖς
ἀφράστως υπεράγαθον εἶχε βουλήν· ἢ δὲ ἦν αὐτὸν μὲν ἀτρέ-
10 πτως ἐγκραθῆναι τῇ φύσει τῶν ἀνθρώπων διὰ τῆς καθ' ὑπό-
στασιν ἀληθοῦς ἐνώσεως, ἑαυτῷ δὲ τὴν φύσιν ἀναλλοιώτως
ἐνώσαι τὴν ἀνθρωπίνην, ἵν' αὐτὸς μὲν ἀνθρωπος γένηται, κα-
θὼς οἶδεν αὐτός. Θεὸν δὲ ποιήσειε τῇ πρὸς ἑαυτὸν ἐνώσει τὸν
ἀνθρωπον, μερίσας δηλονότι σοφῶς τοὺς αἰῶνας καὶ διορίσας
15 τοὺς μὲν ἐπ' ἐνεργείᾳ τοῦ αὐτὸν γνέσθαι ἀνθρωπον, τοὺς δὲ ἐπ'
ἐνεργείᾳ τοῦ τὸν ἀνθρωπον ποιῆσαι Θεόν.

Τῶν οὖν ἐπ' ἐνεργείᾳ τοῦ αὐτὸν γνέσθαι ἀνθρωπον προ-
ωρισμένων αἰώνων εἰς ἡμᾶς τὰ τέλη κατήντησεν, τῆς θείας

1. Ἐφεσ. 2,7.

2. Α' Κορ. 10,11.

10. Ἄλλο εἶναι ἡ παθητότητα τῆς ἡδονῆς καὶ ἄλλο ἡ παθητότητα τῆς σάρκα· παθητότητα τῆς ἡδονῆς, δηλαδὴ ἁμαρτία, δὲν ὑπῆρχε στὸ Χριστό· ὁμως ὑπῆρχε παθητότητα τῆς σάρκα, δηλαδὴ δυνατότητα τοῦ θανάτου.
11. Ἴδιο τῆς φύσης κάλεσε τὴν ὀλισθηρότητα τῆς γνώμης στὴν ἁμαρτία μετὰ τὴν παράβαση ἀπὸ ἀσθένεια, πράγμα πού οὔτε κατὰ σάρκα ἀπὸ τὴ φύση του εἶχε ὁ Κύριος, καὶ ἦταν κατὰ τὴν οὐσία ἀναμάρτητος στὴ σάρκα.
12. Δὲν πρέπει κανένας ἀπὸ ὄσους ἐρμηνεύουν τὴν ἀγία Γραφή νὰ ἐξηγεῖ κάτι σὰ νὰ μὴν μποροῦσε νὰ ἐξηγηθεῖ διαφορετικὰ.

ΕΡΩΤΗΣΗ 22

Ἐάν «ὁ Θεὸς πρόκειται νὰ δείξει τὸν πλοῦτο του στοὺς αἰῶνες πού ἐρχονται»¹, πῶς «κατάληξαν σ' ἐμᾶς τὰ τέλη τῶν αἰώνων»²;

ΑΠΟΚΡΙΣΗ

Αὐτὸς πού πραγματοποίησε τὴ δημιουργία ὅλης τῆς κτίσης, τῆς ὀρατῆς καὶ τῆς ἀόρατης, μὲ μόνη τὴ δύναμη τοῦ θελήματός του, πρὶν ἀπὸ ὄλους τοὺς αἰῶνες³, εἶχε ἀνείπωτη καὶ τὴν ὑπεράγαθη θέλησή του γι' αὐτὰ τῆς ἴδιας τῆς γένεσης τῶν κτισμάτων. Κι αὐτὴ ἦταν νὰ ἀναμιχθεῖ ἐκεῖνος χωρὶς τροπὴ στὴ φύση τῶν ἀνθρώπων μὲ τὴν ἀληθινὴ ὑποστατικὴ ἔνωση καὶ νὰ ἐνώσει ἀναλλοίωτα μὲ τὸν ἑαυτό του τὴν ἀνθρώπινη φύση, γιὰ νὰ γίνεῖ αὐτὸς ἄνθρωπος, ὅπως ἐκεῖνος γνωρίζει, καὶ μὲ τὴν ἔνωση μὲ τὸν ἑαυτό του νὰ κάνει τὸν ἄνθρωπο θεό· χῶρισε δηλαδὴ μὲ σοφία τοὺς αἰῶνες καὶ ὄρισε σ' αὐτοὺς νὰ γίνεῖ ἐκεῖνος πραγματικὰ ἄνθρωπος καὶ σ' ἐκείνους νὰ κάνει πραγματικὰ τὸν ἄνθρωπο θεό.

Τῶν αἰώνων λοιπὸν τὰ τέλη, πού ἦταν προορισμένοι νὰ γίνεῖ κατ' αὐτοὺς αὐτὸς πραγματικὰ ἄνθρωπος, κατάληξαν σὲ μᾶς,

προθέσεως κατὰ τὴν σὰρκωσιν δι' αὐτῶν τῶν πραγμᾶτων λα-
 20 βούσης τὴν ἔκβασιν, ὅπερ ὁ θεῖος διασκοπήσας ἀπόστολος, τῆς
 κατὰ πρόθεσιν τῶν αἰῶνων ... πρὸς τὸ γενέσθαι τὸν Θεὸν ἄν-
 θρωπον ἐνιδὼν τὸ τέλος δι' αὐτῆς τῆς τοῦ Θεοῦ καὶ Λόγου
 σαρκώσεως, φησὶν εἰς ἡμᾶς κατηντηκέναι τὰ τέλη τῶν αἰώ-
 νων, οὐχ ἀπλῶς παρ' ἡμῶν νοουμένων τῶν αἰῶνων, ἀλλὰ
 25 τῶν, ἐπ' ἐνεργείᾳ δηλονότι τοῦ τῆς ἐνσωματώσεως μυστηρίου,
 τὸ οἰκεῖον κατὰ πρόθεσιν τοῦ Θεοῦ πέρας εἴληφόντων.

Ἐπεὶ οὖν οἱ κατὰ πρόθεσιν ἐπ' ἐνεργείᾳ τοῦ γενέσθαι τὸν
 Θεὸν ἄνθρωπον προορισθέντες αἰῶνες εἰς ἡμᾶς τὸ τέλος εἴλη-
 φασιν, ἐνεργήσαντος κατ' ἀλήθειαν τοῦ Θεοῦ τὴν ἑαυτοῦ τε-
 30 λείαν ἐνανθρώπησιν καὶ πληρώσαντος, τοὺς ἄλλους ἐκδέχε-
 σθαι χρῆ λοιπὸν αἰῶνας ἐπελευσομένους ἐπ' ἐνεργείᾳ τῆς τῶν
 ἀνθρώπων μυστικῆς καὶ ἀπορρήτου θεώσεως, καθ' οὗς «τὸν
 ὑπερβάλλοντα πλοῦτον τῆς χρηστότητος αὐτοῦ εἰς ἡμᾶς δεῖξει»
 ὁ Θεός, ἐνεργήσας τελείως ἐν τοῖς ἀξίοις τὴν θέωσιν. Εἰ γὰρ
 35 αὐτὸς τῆς ἐπὶ τῷ ἀνθρωπισθῆναι μυστικῆς ἐνεργείας εἴληφε
 πέρας, κατὰ πάντα τρόπον χωρὶς μόνης ἁμαρτίας ἡμῖν ὁμοιω-
 θεὶς καὶ εἰς τὰ κατώτερα μέρη τῆς γῆς καταβᾶς, ἔνθα τὸν ἄν-
 θρωπον ἀπεώσατο τῆς ἁμαρτίας ἢ τυραννίς, πάντως καὶ τῆς
 ἐπὶ τῷ θεωθῆναι τὸν ἄνθρωπον μυστικῆς ἐνεργείας λήψεται
 40 πέρας, κατὰ πάντα τρόπον, χωρὶς μόνης δηλονότι τῆς πρὸς αὐ-
 τὸν κατ' οὐσίαν ταυτότητος, ὁμοιώσας ἑαυτῷ τὸν ἄνθρωπον
 καὶ ὑπεράνω πάντων τῶν οὐρανῶν ἀναβιβᾶσας, ἔνθα τὸ τῆς
 χάριτος φύσει μέγεθος ὑπάρχον προσκαλεῖται διὰ τὴν ἀπειρίαν
 τῆς ἀγαθότητος τὸν κάτω κείμενον ἄνθρωπον, ὅπερ μυστικῶς
 45 διδάσκων ὁ μέγας ἀπόστολός φησιν «ἐν τοῖς αἰῶσι τοῖς ἐπερ-
 χομένοις τὸν εἰς ἡμᾶς ὑπερβάλλοντα πλοῦτον τῆς τοῦ Θεοῦ
 χρηστότητος δειχθήσεσθαι».

Διέλωμεν οὖν καὶ ἡμεῖς τῇ ἐπινοίᾳ τοὺς αἰῶνας, καὶ ἀφο-
 ρίσωμεν τοὺς μὲν τῷ μυστηρίῳ τῆς θείας ἐνανθρώπησεως,

καὶ ἡ θεία πρόθεσις ἔλαβε τὴν ἔκβασή της μ' αὐτὰ τὰ πράγματα κατὰ τὴ σάρκωσή του. Αὐτὸ ἐξετάζοντας ὁ θεῖος Ἀπόστολος βλέποντας, σύμφωνα μὲ τὴν πρόθεσις τῶν αἰώνων ... νὰ γίνει ὁ Θεὸς ἄνθρωπος, τὸ τέλος μὲ τὴν ἴδια τὴ σάρκωσις τοῦ Θεοῦ καὶ Λόγου, λέει ὅτι «σ' ἐμᾶς κατάληξαν τὰ τέλη τῶν αἰώνων». Ὁχι τῶν αἰώνων ὅπως ἀπλὰ τοὺς νοοῦμε ἐμεῖς, ἀλλὰ τῶν αἰώνων ποὺ γιὰ τὴν πραγμάτωσις τοῦ μυστηρίου τῆς σάρκωσις ἔλαβαν σύμφωνα μὲ τὴν πρόθεσις τοῦ Θεοῦ τὸ δικό τους τέλος.

Ἐπειδὴ λοιπὸν οἱ σύμφωνοι μὲ τὴν πρόθεσις τοῦ Θεοῦ προορισμένοι αἰῶνες νὰ γίνει πραγματικὰ ὁ ἄνθρωπος Θεὸς ἔλαβαν τὸ τέλος τους στὴν ἐποχὴ μας καὶ πραγματοποιοῖσι ἀληθινὰ ὁ Θεὸς καὶ ὀλοκλήρωσε τὴν τέλεια ἐνανθρώπησή του, πρέπει τώρα νὰ περιμένομε καὶ ἄλλους αἰῶνες ποὺ θὰ ρθοῦν γιὰ τὴν πραγματοποίησις τῆς μυστικῆς καὶ ἀπόρρητης θέωσις τῶν ἀνθρώπων, ὅπου σ' αὐτοὺς ὁ Θεὸς «θὰ μᾶς δείξει τὸν ὑπερβολικὸ πλοῦτο τῆς ἀγαθότητάς του»⁴, καὶ θὰ πραγματοποιοῖσι πλήρη τὴ θέωσις στοὺς ἄξιους. Ἄν δηλαδὴ αὐτὸς ὀλοκλήρωσε τὴ μυστικὴ ἐνέργεια τῆς ἐνανθρωπήσεώς του καὶ ἀπὸ κάθε ἄποψη ἔγινε ὁμοῖός μας, μόνο χωρὶς τὴν ἁμαρτία, καὶ κατεβαίνοντας στὰ κατώτερα μέρη τῆς γῆς, ὅπου εἶχε ἀπωθήσει τὸν ἄνθρωπο ἢ τυραννία τῆς ἁμαρτίας, ὅπωςδὴποτε θὰ λάβει τέλος καὶ τῆς μυστικῆς ἐνέργειας γιὰ τὴ θέωσις τοῦ ἀνθρώπου, ἀπὸ κάθε ἄποψη, προφανῶς μόνο χωρὶς τὴν ταυτότητα μαζί του κατὰ τὴν οὐσία, κάνοντας τὸν ἄνθρωπο ὁμοῖό του καὶ ἀνεβάζοντας τον πάνω ἀπὸ ὅλους τοὺς οὐρανοὺς, ὅπου τὸ φυσικὸ μέγεθος τῆς χάριτος ποὺ ὑπάρχει ἐκεῖ προσκαλεῖ ἀπὸ ἀπεραντοσύνη τῆς ἀγαθότητάς τὸν ἄνθρωπο ποὺ εἶναι πεσμένος κάτω. Αὐτὸ διδάσκει μυστικὰ ὁ μέγας ἀπόστολος καὶ λέει «στοὺς αἰῶνες ποὺ ἔρχονται θὰ μᾶς ἀποκαλυφθεῖ ὁ ὑπερβολικὸς πλοῦτος τῆς ἀγαθότητάς τοῦ Θεοῦ»⁵.

Ἄς χωρίσομε λοιπὸν καὶ ἐμεῖς νοερὰ τοὺς αἰῶνες, καὶ ὡς ὀρίσομε τὸ ἓνα μέρος τους στὸ μυστήριον τῆς θείας ἐνανθρώπη-

5. Ἐφεσ. 2,7.

50 τοὺς δὲ τῇ χάριτι τῆς ἀνθρωπίνης θεώσεως, καὶ εὐρήσομεν
 τοὺς μὲν περὶ τὸ οἰκεῖον ὄντας τέλος, τοὺς δὲ οὐπω παραγενο-
 μένους. Καὶ συντόμως εἰπεῖν, τῶν αἰώνων οἱ μὲν τῆς τοῦ Θεοῦ
 πρὸς ἀνθρώπους εἰσὶ καταβάσεως, οἱ δὲ τῆς τῶν ἀνθρώπων
 πρὸς Θεὸν ὑπάρχουσιν ἀναβάσεως. Οὕτω νοοῦντες οὐκ ἐνσκά-
 55 ζομεν τῇ ἀσαφείᾳ τῶν θείων λόγων, τὴν εἰς ταῦτόν περίπτωσιν
 νομίζοντες παθεῖν τὸν θεῖον ἀπόστολον.

Ἦ μάλλον, ἐπειδὴ καὶ ἀρχὴ καὶ μεσότης καὶ τέλος ἐστὶ
 πάντων τῶν αἰώνων τῶν τε παρελθόντων καὶ ὄντων καὶ ἐσο-
 μένων ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστός, εἰκότως εἰς ἡμᾶς κα-
 60 τήνητησε δυνάμει τῆς πίστεως τὸ κατ' εἶδος ἐνεργεῖα κατὰ τὴν
 χάριν ἐσόμενον ἐπὶ θεώσει τῶν ἀξίων τέλος τῶν αἰώνων.

Ἦ πάλιν, ἐπειδὴ ἕτερος ὁ τοῦ ποιεῖν καὶ ἕτερος ὁ τοῦ πά-
 σχειν λόγος, μυστικῶς ἅμα καὶ σοφῶς διεῖλε παρελθοῦσιν αἰῶ-
 σι καὶ μέλλουσι τὸν τοῦ ποιεῖν καὶ τοῦ πάσχειν λόγον ὁ θεῖος
 65 ἀπόστολος. Οἶον, οἱ τῆς σαρκὸς αἰῶνες, ἐν οἷς νῦν ζῶμεν—οἶδε
 γὰρ ἡ Γραφή καὶ χρονικοῦς αἰῶνας κατὰ τὸ «καὶ ἐκοπίασεν εἰς
 τὸν αἰῶνα καὶ ζήσεται εἰς τέλος»—, τῆς τοῦ ποιεῖν εἰσὶν ιδιότη-
 τος, οἱ δὲ μέλλοντες εἶναι τοῦ Πνεύματος μετὰ τὴν παροῦσαν
 ζωὴν τῆς τοῦ πάσχειν εἰσὶν μεταποιήσεως. Ἐνταῦθα τοίνυν ὄν-
 70 τες, ὡς ποιοῦντες εἰς αἰώνων τέλη καταντῶμεν, πέρας λαμβανούσης
 ἡμῶν κατὰ τὸ ποιεῖν τῆς δυνάμεώς τε καὶ τῆς ἐνεργείας.
 Ἐν δὲ τοῖς αἰῶσι τοῖς ἐπερχομένοις, πάσχοντες τὴν πρὸς
 τὸ θεοῦσθαι χάριτι μεταποίησιν, οὐ ποιοῦμεν ἀλλὰ πάσχομεν,
 καὶ διὰ τοῦτο οὐ λήγομεν θουργούμενοι. Ὑπὲρ φύσιν γὰρ τότε
 75 τὸ πάθος ἐστὶ καὶ μηδένα λόγον ἔχον ὀριστικὸν τῆς ἐπ' ἀπειρον
 τῶν τοῦτον πασχόντων θουργίας. Ποιοῦμεν γὰρ ἡμεῖς, ἐφ'
 ὅσον τὴν τε τῶν ἀρετῶν ποιητικὴν φύσει λογικὴν ἔχομεν δύνα-
 μιν ἐνεργουμένην καὶ τὴν πάσης γνώσεως δεκτικὴν νοερὰν

σης καὶ τὸ ἄλλο στὴ χάρη τῆς θέωσης τοῦ ἀνθρώπου, καὶ θὰ βροῦμε ὅτι οἱ πρῶτοι βρίσκονται τὸ τέλος τους, ἐνῶ οἱ ἄλλοι δὲν ἔχουν ἔρθει ἀκόμα. Καὶ μὲ δυὸ λόγια, ἓνα μέρος τῶν αἰώνων ἀνήκει στὴν κατάβαση τοῦ Θεοῦ στοὺς ἀνθρώπους, καὶ τὸ ἄλλο προορίζεται γιὰ τὴν ἀνάβαση τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὸ Θεό. Σκεπτόμενοι λοιπὸν ἔτσι δὲ σκοντάφτομε στὴν ἀσάφεια τῶν θείων λόγων, νομίζοντας ὅτι ἔπαθε τὸ ἴδιο πάθημα ὁ θεῖος ἀπόστολος.

Ἡ καλύτερα, ἐπειδὴ καὶ ἀρχὴ καὶ μεσότητα καὶ τέλος ὄλων τῶν αἰώνων τῶν περασμένων, τῶν τωρινῶν καὶ τῶν μελλοντικῶν εἶναι ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός, εὐλογα κατάληξε σ' ἐμᾶς δυνάμει τῆς πίστεως τὸ τέλος τῶν αἰώνων ποὺ θὰ γίνει κατὰ χάρη ἀπλή πραγματικότητα γιὰ τὴ θέωση τῶν ἀξίων.

Ἡ πάλι, ἐπειδὴ ἄλλος εἶναι ὁ λόγος τοῦ ποιεῖν κι ἄλλος τοῦ πάσχειν, μὲ μυστικὸ καὶ ταυτόχρονα σοφὸ τρόπο διαίρεσε σὲ περασμένους καὶ μελλοντικούς αἰῶνες ὁ θεῖος Ἀπόστολος τὸ λόγο τοῦ πράττειν καὶ τὸ λόγο τοῦ πάσχειν. Οἱ αἰῶνες τῆς σάρκας λόγου χάρη ὅπου τώρα ζοῦμε –γιατὶ ἡ Γραφὴ μιλάει καὶ γιὰ χρονικοὺς αἰῶνες σύμφωνα μὲ τὸ λόγο «κοπίασε στὸν αἰῶνα καὶ θὰ ζήσει ὡς τὸ τέλος»⁶– ἔχουν τὴν ιδιότητα τοῦ 'πράττειν', ἐνῶ οἱ μελλοντικοὶ τὴν ιδιότητα τῆς μεταποίησης τοῦ 'πάσχειν'. Ζώντας λοιπὸν ἐδῶ, ὡς πράττοντες καταλήγομε στὰ τέλη τῶν αἰώνων, ὅποτε περατώνεται ἡ δύναμη καὶ ἡ ἐνέργειά μας ὡς πρὸς τὸ πράττειν. Στοὺς αἰῶνες ποὺ ἔρχονται, 'πάσχο- ντας' κατὰ χάρη τὴ μεταμόρφωσή μας πρὸς τὴ θέωση, δὲν πράττομε πιά, ἀλλὰ πάσχομε, καὶ γι' αὐτὸ δὲν παύομε νὰ θεοποιούμαστε. Γιατὶ τὸ πάθος εἶναι τότε πάνω ἀπὸ τὴ φύση μας καὶ δὲν ἔχει κανένα περιοριστικὸ λόγο τῆς θεοποίησης στὸ ἄπειρο γιὰ ἐκείνους ποὺ πάσχουν αὐτὸ τὸ πάθος. Ἐμεῖς δηλαδὴ πράττομε ὅσο ἔχομε ἀπὸ τὴ φύση μας ἐνεργὸ καὶ τὴ λογικὴ δύναμη τὴν ποιητικὴ τῶν ἀρετῶν καὶ τὴν νοερὴ δύναμη τὴ δεκτικὴ κάθε γνώσης ποὺ διαβαίνει μὲ τὴ δυνάμη της ἀνεμπόδιστα

6. Ψαλμ. 48,10.

ἀσχέτως δυνάμει πᾶσαν τῶν ὄντων καὶ γινωσκομένων φύσιν
 80 διαβαίνουσιν καὶ πάντα κατόπιν ἑαυτῆς τοὺς αἰῶνας ποιουμέ-
 νην· καὶ πάσχομεν ἡνίκα, τῶν ἐξ οὐκ ὄντων τελείως τοὺς λό-
 γους περάσαντες, εἰς τὴν τῶν ὄντων ἀγνώστως ἔλθωμεν αἰτίαν
 καὶ συγκαταπαύσομεν τοῖς φύσει πεπερασμένοις τὰς οἰκείας
 δυνάμεις, ἐκεῖνο γινόμενοι ὅπερ τῆς κατὰ φύσιν δυνάμεως οὐ-
 85 δαμῶς ὑπάρχει κατόρθωμα, ἐπειδὴ τοῦ ὑπὲρ φύσιν ἢ φύσις κα-
 ταληπτικὴν οὐ κέκτηται δύναμιν. Θεῶσεως γὰρ οὐδὲν γενητὸν
 κατὰ φύσιν ἐστὶ ποιητικόν, ἐπειδὴ μηδὲ Θεοῦ καταληπτικόν.
 Μόνης γὰρ τῆς θείας χάριτος ἴδιον τοῦτο πέφυκεν εἶναι τὸ ἀνα-
 λόγως τοῖς οὐσι χαρίζεσθαι θέωσιν, καὶ λαμπρυνούσης τὴν φύ-
 90 σιν τῷ ὑπὲρ φύσιν φωτὶ καὶ τῶν οἰκείων ὄρων αὐτὴν ὑπεράνω
 κατὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς δόξης ποιουμένης.

Οὐκοῦν τὰ τέλη τῶν αἰώνων εἰς ἡμᾶς εἰκότως κατήντησε
 τοὺς ὅσον οὐδέπω διὰ τῆς ἐν Χριστῷ χάριτος ληψομένους τῶν
 ὑπὲρ αἰῶνας καὶ φύσιν ἀγαθῶν τὴν δωρεάν, ὧν τύποι καὶ προ-
 95 χαράγματα καθεστήκασιν οἱ τρόποι τῶν ἀρετῶν καὶ τῶν
 γνωσθῆναι φύσει δυναμένων οἱ λόγοι, δι' ὧν ὁ Θεὸς ἀεὶ θέλων
 ἐν τοῖς ἀξίοις ἄνθρωπος γίνεται. Μακάριος οὖν ὁ μετὰ τὸ ποιῆ-
 σαι διὰ σοφίας ἐν ἑαυτῷ τὸν Θεὸν ἄνθρωπον καὶ τοῦ τοιούτου
 μυστηρίου πληρώσας τὴν γένεσιν, πάσχων τὸ γενέσθαι τῇ χάρι-
 100 τι Θεός, ὅτι τοῦ ἀεὶ τοῦτο γίνεσθαι πέρας οὐ λήψεται. Ὁ γὰρ
 ταύτην τοῖς ἀξίοις ποιῶν, ἀόριστος ὑπάρχων κατ' οὐσίαν, ἀόρι-
 στον ἔχει, καὶ πάσης ἀοριστίας ἐπέκεινα, τὴν τοῦτο ποιούσαν
 δύναμιν καὶ μηδέποτε συγκαταλήγουσαν τοῖς ὑπ' αὐτῆς γινομέ-
 νοις, καθάπερ ἡμεῖς, δεῖ δὲ μᾶλλον ἑαυτῇ συγκρατοῦσαν τοὺς
 105 ἐξ αὐτῆς τὸ εἶναι λαβόντας, ἄνευ αὐτῆς εἶναι μὴ δυναμένους.
 Ὅθεν καὶ «πλουῦτον» εἶπε «χρηστότητος», ὡς μὴ παυομένης
 ποτὲ τῆς ἐφ' ἡμῖν ἐν χρηστότητι κατὰ τὴν πρὸς θέωσιν μετα-
 ποίησιν θείας καὶ παμφοῦς διαθέσεως.

τῆ φύση ὄλων ὅσα ὑπάρχουν κι ὅσα γνωρίζομε κι ἀφήνει πίσω τῆς ὄλους τοὺς αἰῶνες. Καὶ πάσχομε ὅταν, ἀφοῦ περάσομε μέχρι τὸ τέλος τοὺς λόγους τῶν μὴ ὄντων, ἔρθομε μὲ τρόπο ἀνεπίγνωστο στὴν αἰτία τῶν ὄντων καὶ φτάσομε στὴν κατάπαυση μαζί μὲ ὄσους ἔχουν ἀπὸ τῆ φύση τους πεπερασμένες δυνάμεις, ἐπιτυχῶντας ἐκεῖνο ποὺ δὲν εἶναι βέβαια μὲ κανένα τρόπο κατόρθωμα τῆς φυσικῆς δυνάμης μας, ἐπειδὴ ἡ φύση δὲν ἔχει δύναμη νὰ ἀντιληφθεῖ τὸ ὑπερφυσικό. Γιατὶ κανένα ποὺ προέρχεται ἀπὸ γέννηση δὲν προκαλεῖ θέωση, ἐπειδὴ οὔτε τὸ Θεὸ δὲν κατανοεῖ. Γιατὶ αὐτὸ εἶναι γνώρισμα μόνο τῆς θείας χάριτος, νὰ χαρίζει δηλαδὴ κατ' ἀναλογία τῆ θέωση στὰ ὄντα, νὰ καταυγάζει τῆ φύση μὲ τὸ ὑπερφυσικό φῶς καὶ νὰ τὴν ὑψώνει πάνω ἀπὸ τὰ ὄριά της σὲ ὑπερβολικὴ δόξα.

Ἐπομένως δικαιολογημένα κατέληξαν τὰ τέλη τῶν αἰῶνων σ' ἐμᾶς, ποὺ θέλομε τόσο ἀκόμα νὰ λάβομε μὲ τῆ χάρη τοῦ Χριστοῦ τῆ δωρεὰ τῶν πάνω ἀπὸ τοὺς αἰῶνες καὶ τὴν ἀνθρώπινη φύση ἀγαθῶν, τῶν ὁποίων ἀγαθῶν τύποι καὶ προτυπώσεις ἔγιναν οἱ ἐκδηλώσεις τῶν ἀρετῶν καὶ οἱ λόγοι ὄσων εἶναι δυνατό ἀπὸ τῆ φύση τους νὰ γνωστοῦν, μὲ τοὺς ὁποίους ὁ Θεὸς θέλοντας γίνεται πάντοτε ἄνθρωπος μέσα στοὺς ἄξιους. Μακάριος λοιπὸν ὁποῖος, ἀφοῦ ἔκανε μέσα του μὲ σοφία τὸ Θεὸ ἄνθρωπο καὶ ὀλοκλήρωσε τῆ γένεση τοῦ μυστηρίου αὐτοῦ, ζεῖ τὴν κατάστασι νὰ εἶναι θεὸς μὲ τῆ χάρη, γιατί δὲ θὰ λάβει πέρασ τὸ νὰ γίνεται πάντοτε θεός. Γιατὶ αὐτὸς ποὺ παρέχει αὐτὴν τὴν κατάστασι στοὺς ἄξιους, ἐπειδὴ εἶναι ἀπεριόριστος στὴν οὐσία, ἔχει ἀπεριόριστη καὶ πέρα ἀπὸ κάθε ἀπεριοριστία τῆ δύναμη ποὺ παρέχει τῆ θέωση καὶ ποτὲ δὲν τελειώνει μαζί μὲ αὐτὰ ποὺ γίνονται, ὅπως συμβαίνει μ' ἐμᾶς, ἀλλὰ μᾶλλον συγκρατεῖ πάντοτε μὲ τὸν ἑαυτὸ της αὐτοῦς ποὺ ἔλαβαν τὸ εἶναι ἀπὸ αὐτὴν, ποὺ ἀδυνατοῦν νὰ ζοῦν χωρὶς αὐτὴν. Γι' αὐτὸ καὶ εἶπε «πλοῦτο ἀγαθότητος»⁷, γιατί ποτὲ δὲν σταματᾷ τὴν ἀγαθὴ διάθεσή του πρὸς ἐμᾶς, τῆ θεία καὶ πάμφωτη, κατὰ τῆ μεταβολῆ μας στὴ θέωση.

7. Ἐφεσ. 2,7.

ΣΧΟΛΙΑ

1. Ἡ πρὸς τὴν σάρκα τοῦ Λόγου καθ' ὑπόστασιν ἔνωσις τὸν ἀπόρρητον τῆς θείας βουλῆς ἐφανέρωσε σκοπὸν ἐν τῷ μὴ φῦραι τῇ ἐνώσει τῆς σαρκὸς τὴν οὐσίαν, μίαν δὲ δεῖξαι κἀν τῇ σαρκώσει τοῦ Λόγου τὴν ὑπόστασιν, ἵνα καὶ μείνη σὰρξ κατὰ τὴν οὐσίαν ἢ σὰρξ καὶ γένηται θεία κατὰ τὴν ὑπόστασιν.
2. Τῶν αἰώνων, φησὶν, οἱ μὲν θείας ἐκφαντικοὶ γεγόνασιν ἐνανθρωπήσεως, ὧν εἰς ἡμᾶς τὰ τέλη κατήντησεν, οἱ δὲ τῆς ἡμῶν ἀποδεικτικοὶ τυγχάνουσιν ἐκθεώσεως, ὧν οὐπω τῆς δόξης ὁ πλοῦτος ἐφανερώθη.
3. Βεβαία πίστωσις ἐστίν, φησὶν, τῆς πρὸς ἐκθέωσιν ἐλπίδος τῇ φύσει τῶν ἀνθρώπων ἢ τοῦ Θεοῦ ἐνανθρώπησις, τοσοῦτον Θεὸν ποιοῦσα τὸν ἄνθρωπον, ὅσον αὐτὸς γέγονεν ἄνθρωπος. Ὁ γὰρ χωρὶς ἀμαρτίας γενόμενος ἄνθρωπος, δῆλον ὅτι χωρὶς τῆς εἰς θεότητα μεταβολῆς τὴν φύσιν θεοποιήσει καὶ τοσοῦτον ἀναβιβάσει δι' ἑαυτόν, ὅσον αὐτὸς διὰ τὸν ἄνθρωπον ἑαυτὸν κατεβίβασεν.
4. Θεωρία, δι' ἧς ἐν Χριστῷ κατὰ περιγραφὴν εἶναι δείκνυσιν ἀδιαστάτως τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν μεσότητα καὶ τὸ τέλος τῶν αἰώνων, ὃς εἰς ἡμᾶς κατήντησεν ὡς αἰώνων τέλος διὰ σαρκώσεως, οὐπερ ἐν ἑαυτῷ κατὰ χάριν ἡμᾶς μετόχους κατέστησεν, πίστεως ἡμῖν θέμενος τὴν ἐλπίδα βεβαίωσιν.
5. Ὁ τοῦ ποιεῖν λόγος ἐστὶν ἡ φυσικὴ πρὸς ἀρετῶν ἐνέργειαν δύναμις, ὁ δὲ τοῦ πάσχειν λόγος ἐστὶν ἡ χάρις τῶν ὑπὲρ φύσιν ἢ σύμβασις τῶν παρὰ φύσιν. Ὡς γὰρ τοῦ ὑπερόντος φυσικὴν οὐκ ἔχομεν δύναμιν, οὕτως οὔτε τοῦ μὴ ὄντος ἔχομεν φύσει τὴν δύναμιν. Πάσχομεν οὖν, ὡς ὑπὲρ φύσιν οὔσαν κατὰ χάριν, ἀλλ' οὐ ποιοῦμεν, τὴν θέωσιν· οὐ γὰρ ἔχομεν δεκτικὴν φύσει τῆς θεώσεως δύναμιν. Καὶ πάσχομεν πάλιν ὡς παρὰ φύσιν γνώμη κατὰ σύμβασιν τὴν κακίαν· οὐ

ΣΧΟΛΙΑ

1. Ἡ ἔνωση σέ ὑπόσταση τοῦ Λόγου μέ τή σάρκα φανέρωσε τὸν ἀπόλυτο σκοπὸ τῆς θείας βουλῆς μέ τὸ νὰ μὴ ἔχει ἀναμίξει μέ τὴν ἔνωση τὴν οὐσία τῆς σάρκας, ἀλλὰ νὰ ἔχει δεῖξει καὶ στὴ σάρκωση μία τὴν ὑπόσταση τοῦ Λόγου, ὥστε καὶ σάρκα νὰ μείνει κατὰ τὴν οὐσία ἢ σάρκα, ἀλλᾶ καὶ κατὰ τὴν ὑπόσταση νὰ γίνει μία.
2. Ἀπὸ τοὺς αἰῶνες, λέει, ἄλλοι φανερώνουν τὴ θεία ἐνανθρώπηση καὶ τὰ τέλη τους ἔχουν καταλήξει σ' ἐμᾶς, καὶ ἄλλοι ἀποκαλύπτουν τὴ θέωσή μας καὶ ὁ πλοῦτος τῆς δόξας τους δὲν ἔχει ἀκῶμα φανερωθεῖ.
3. Βέβαιη πιστοποίηση τῆς ἐλπίδας μας γιὰ τὴ θέωση λέει ὅτι εἶναι γιὰ τὴ φύση τῶν ἀνθρώπων ἢ ἐνανθρώπηση τοῦ Θεοῦ, πὺ κάνει τὸν ἄνθρωπο θεὸ στὸν βαθμὸ πὺ ὁ Θεὸς ἔγινε ἄνθρωπος. Αὐτὸς δηλαδὴ πὺ ἔγινε ἄνθρωπος, χωρὶς βέβαια ἁμαρτία, εἶναι φανερὸ ὅτι χωρὶς μεταβολὴ τῆς στὴ θεότητα θὰ θεοποιήσῃ τὴ φύση καὶ τόσο θὰ τὴν ἀνεβάσῃ γιὰ χάρη τοῦ ἑαυτοῦ του, ὅσο ἐκεῖνος κατέβηκε γιὰ χάρη τοῦ ἀνθρώπου.
4. Πρόκειται περὶ θεωρίας μέ τὴν ὁποία δείχνει ὅτι στὸ Χριστὸ περιγράφονται ἀχώριστα ἢ ἀρχή, ἢ μεσότητα καὶ τὸ τέλος τῶν αἰώνων. Ὁ Χριστὸς ἦρθε σ' ἐμᾶς μέ τὴ σάρκωση ὡς τέλος τῶν αἰώνων, ἔχοντας ἀπὸ τὴ φύση του τὸ πλήρωμα τῆς πατρικῆς ἀγαθότητος, στὸ ὁποῖο μᾶς ἔκανε μετόχους κατὰ χάρη μέ τὸν ἴδιο του τὸν ἑαυτό, θέτοντας ὡς βεβαίωση τῆς πίστεως τὴν ἐλπίδα.
5. Ὁ λόγος 'τοῦ ποιεῖν' εἶναι ἡ φυσικὴ δύναμη πρὸς ἐνέργεια τῶν ἀρετῶν, ἐνῶ ὁ λόγος τοῦ 'πάσχειν' εἶναι ἡ χάρη τῶν ὑπὲρ φύση ἢ οἱ συμβιβασμοὶ τῶν παραφύσης. Ὅπως δηλαδὴ δὲν ἔχομε τὴ δύναμη ἐκείνου πὺ εἶναι πάνω ἀπὸ τὰ ὄντα, ἔτσι δὲν ἔχομε ἀπὸ τὴ φύση μας οὔτε τὴ δύναμη τοῦ μὴ ὄντος. Πάσχομε λοιπὸν κατὰ χάρη καὶ δὲν κάνομε τὴ θέωση, ἐπειδὴ εἶναι πάνω ἀπὸ τὴ φύση μας. Γιατὶ δὲν ἔχομε ἀπὸ τὴ φύση μας ἰκανότητα δεκτικὴ τῆς θέωσης. Καὶ

γὰρ ἔχομεν πρὸς γένεσιν κακίας φυσικὴν δύναμιν. Ποιοῦ-
 μεν οὖν, ἐνταῦθα, φησίν, ὄντες, τὰς ἀρετάς, πρὸς τὸ ποιεῖν
 ταύτας ἔχοντες φύσει τὴν δύναμιν, πάσχομεν δὲ κατὰ τὸ
 35 μέλλον τὴν θέωσιν, τὴν πρὸς τὸ παθεῖν ταύτην κατὰ δωρε-
 ἄν χάριν δεχόμενοι.

6. Τὰς μὲν ἀρετάς ποιοῦντες μετὰ τήνδε, φησίν, παυόμεθα τὴν
 ζωὴν, τὴν δὲ κατὰ χάριν ὑπὲρ αὐτῶν οὐ παυόμεθα πάσχον-
 τες θέωσιν. Τὸ γὰρ ὑπὲρ φύσιν πάθος ἀόριστον, ὅτι καὶ
 40 δραστικόν, τὸ δὲ παρὰ φύσιν ἀνύπαρκτον, ὅτι καὶ ἀδρανές.

7. Τοῦ τε θυμοῦ καὶ τῆς ἐπιθυμίας ἐπιστατῶν ὁ λόγος, φησίν,
 ποιεῖ τὰς ἀρετάς, ὁ δὲ νοῦς τοῖς λόγοις ἐπιβάλλων τῶν γε-
 γονότων τὴν ἄπταιστον συλλέγεται γνῶσιν. Ὅταν οὖν ὁ
 λόγος μετὰ τὴν τῶν ἀντικειμένων ἀποβολὴν εὑρῇ τὸ κατὰ
 45 φύσιν ἐραστόν, καὶ ὁ νοῦς μετὰ τὴν τῶν γινωσκομένων
 διάβασιν λάβηται τῆς ὑπὲρ οὐσίαν καὶ γνῶσιν τῶν ὄντων
 αἰτίας, τῆνικαῦτα τὸ τῆς θεώσεως κατὰ χάριν ἐπιγίνεται
 πάθος, τὸν μὲν λόγον ἀπάγον τῆς φυσικῆς διακρίσεως,
 ἔνθα τὸ διακρινόμενον οὐκ ἔστιν, τὸν δὲ νοῦν καταπαῶν
 50 τῆς κατὰ φύσιν νοήσεως, ἔνθα μὴ ἔστι τὸ γινωσκόμενον,
 καὶ ποιοῦν τῇ κατὰ τὴν στάσιν ταυτότητι Θεὸν τὸν ἀξιού-
 μενον τῆς θείας μεθέξεως.

8. Τῶν θείων, φησίν, ἀγαθῶν τύπους εἶναι τοὺς τε κατ' ἀρε-
 τὴν τρόπους καὶ τοὺς τῶν ὄντων λόγους, οἷς ὁ Θεὸς δια-
 55 παντὸς ἄνθρωπος γίνεται, ὡς μὲν σῶμα τοὺς τρόπους
 ἔχων τῶν ἀρετῶν, ὡς δὲ ψυχὴν τοὺς ἐν πνεύματι λόγους
 τῆς γνώσεως, οἷς τοὺς ἀξίους θεοποιεῖ, χαρκατῆρα διδοὺς
 ἀρετῆς ἐνυπόστατον καὶ ἀπλανοῦς γνώσεως ἐνούσιον χαρι-
 ζόμενος ὑπαρξιν.

60 9. «Πλουτόν» ἠρμήνευσεν εἶναι «χρησιότητος» τῆς εἰς ἡμᾶς
 τοῦ Θεοῦ διάθεσιν τῆς ἀγαθότητος.

πάλι πάσχομε μὲ συγκατάθεση τῆς γνώμης μας τὴν κακία, ἐπειδὴ εἶναι παρὰ φύσιν· γιατί δὲν ἔχομε φυσικὴ ἰκανότητα γιὰ τὴ γένεση τῆς κακίας. Πράττομε λοιπὸν ὅσο εἴμαστε ἐδῶ, λέει, τίς ἀρετές, ἀφοῦ ἔχομε ἀπὸ τὴ φύσιν μας τὴν ἰκανότητα νὰ τίς πράττομε, καὶ πάσχομε τὴ θέωσή μας στὸ μέλλον παίρνοντας ὡς δῶρο τὴ χάριν νὰ τὴ δεχτοῦμε.

6. Παύομε νὰ πράττομε, λέει, τίς ἀρετές ἔπειτα ἀπὸ αὐτὴν τὴ ζωὴ, δὲν παύομε ὅμως νὰ πάσχομε κατὰ χάριν τὴ θέωση χάριν σ' αὐτές. Τὸ πάνω ἀπὸ τὴ φύσιν πάθος εἶναι ἀπεριόριστο, ἐπειδὴ εἶναι καὶ δραστικόν, ἐνῶ τὸ παραφύσιν εἶναι ἀνύπαρκτο, ἐπειδὴ εἶναι καὶ ἀδρανές.
7. Ὁ λόγος κυβερνώντας, λέει, τὸ θυμικὸ καὶ τὴν ἐπιθυμία προκαλεῖ τὴν ἀρετὴν, ἐνῶ ὁ νοῦς προσεγγίζοντας τὰ ὄντα συλλέγει τὴν ἀλάνθαστη γνώση. Ὅταν βρεῖ λοιπὸν ὁ λόγος μετὰ τὴν ἀποβολὴν τῶν ἀντίθετων τὸ ἀπὸ τὴ φύσιν τοῦ ὄρατοῦ καὶ ὁ νοῦς μετὰ τὸ πέρασμα ὧν γνωρίζει συλλάβει τὴν αἰτία τῶν ὄντων τὴν πάνω ἀπὸ οὐσία καὶ γνώση, ἔρχεται τότε σὰν ἐπισφράγισμα τὸ πάθος τῆς θέωσης ποὺ ἀπομακρύνει τὸ λόγο ἀπὸ τὴ φυσικὴ διάκριση, ὅπου αὐτὸ ποὺ διακρίνεται δὲν ὑπάρχει καὶ καταπαύει τὸ νοῦ ἀπὸ τὴ φυσικὴ του νόηση, ὅπου δὲν ὑπάρχει αὐτὸ ποὺ γνωρίζεται, καὶ μὲ τὴν παραμόνιμη ταυτότητά του κάνει θεὸ αὐτὸν ποὺ ἀξιῶνεται τὴ θεία μέθεξι.
8. Οἱ τρόποι τῶν ἀρετῶν καὶ οἱ λόγοι τῶν ὄντων λέει ὅτι εἶναι τύποι τῶν θείων ἀγαθῶν, μὲ τοὺς ὁποίους ὁ Θεὸς ἀνθρωποποιεῖται πάντοτε, ἔχοντας ὡς σῶμα τοὺς τρόπους τῶν ἀρετῶν καὶ ὡς ψυχὴ τοὺς πνευματικοὺς λόγους τῆς γνώσης, μὲ τοὺς ὁποίους κάνει θεοὺς τοὺς ἀξιούς, δίνοντάς τους τὴν ἐνυπόστατη ἰδιότητα τῆς ἀρετῆς καὶ χαρίζοντάς τους ὑπαρξιν ἐνούσια καὶ ἀλάνθαστης γνώσης.
9. Τὴ διάθεσι πρὸς ἑμᾶς τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ τὴν ἐρμήνευσε ὡς «πλοῦτο χρησιότητος».

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΚΓ'

Εἰ Δαυὶδ τοῦ κατὰ σάρκα μόνου Ἰσραὴλ ἐβασίλευσεν, ὁ δὲ κατὰ σάρκα Ἰσραὴλ τὴν τοῦ Χριστοῦ ἀπόστατο βασιλείαν —διὸ καὶ μετῆλθεν ἐπὶ τὰ ἔθνη—, πῶς κατὰ τὴν φωνὴν τοῦ ἀρχαγγέλου σταθήσεται τὸ «καὶ δώσει αὐτῷ ὁ Θεὸς τὸν θρόνον Δαυὶδ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ βασιλεύσει ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰακώβ εἰς τοὺς αἰῶνας»;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τοῦτο πάνυ μοι φαίνεται τὸ ἄπορον δήλην ἔχον καὶ φανε-
 10 ρὰν τὴν διασάφησιν. Εἰ γὰρ «οὐ πάντες οἱ ἐξ Ἰσραὴλ, οὗτοι Ἰσραὴλ, οὐδ' ὅτι εἰσὶ σπέρμα Ἀβραάμ, πάντες τέκνα, ἀλλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐπαγγελίας λογίζεται» ὁ Θεὸς «εἰς σπέρμα», καὶ «ἐὰν ἦ ὁ ἀριθμὸς τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ» ὡς τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ καὶ «ὡς ἡ ἄμμος τῆς θαλάσσης, τὸ κατάλειμμα σωθήσεται», δῆλον
 15 ὡς ὁ πιστὸς λαὸς καὶ δι' ἔργων δικαιοσύνης καὶ ἀληθοῦς τῆς κατὰ τὴν πίστιν γνώσεως ὁρῶν τὸν Θεόν' ἐστὶν Ἰσραὴλ, εἴτε κατὰ σάρκα φέρεται τὸ γένος ἐξ Ἰσραὴλ, εἴτε τῆς ἐθνικῆς ὑπάρχει μερίδος. Ὁ γὰρ τοῦ Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ ἐν ἑαυτῷ φέρων τρανὸν καὶ ἄχραντον τὸν χαρακτῆρα τῆς πίστεως, τῆς
 20 τοῦ ἀληθινοῦ Ἰσραὴλ οὐκ ἀπηλλοτριώται κλήσεώς τε καὶ χάριτος.

Ἀλλὰ καὶ Δαυὶδ αὐτὸς ὁ μακάριος τῶν ἐν Ἰσραὴλ πιστῶν εἶχε τὴν βασιλείαν. Ὅθεν ἅμα τῆς πίστεως κατέσβεσεν ἑαυτῷ τὸ φέγγος ὁ Ἰσραὴλ, ἅμα καὶ τῆς τοῦ Δαυὶδ εὐθὺς ἀπέστη βα-
 25 σιλείας. Ἄρ' οὖν τὸν τοῦ Δαυὶδ πνευματικὸν θρόνον καὶ τὴν νοητὴν τῶν λογικῶν ψυχῶν βασιλείαν καὶ τὸν πιστὸν οἶκον τοῦ Ἰακώβ καὶ τὸ ἅγιον καὶ μέγα ἔθνος, ἐφ' ὃν ἀντὶ τοῦ σωματικοῦ καὶ παραπικραίνοντος Ἰσραὴλ προφητικῶς χρηματίζων ὁ Θεὸς τῷ Μωϋσῇ καταστήσειν αὐτὸν ἦτοι τὸν δι' αὐτοῦ τυπικῶς νο-
 30 ούμενον ἐπηγγείλατο εἰπὼν «ἄφες με καὶ ἐξαλείψω τὸ ἔθνος

1. Λουκᾶ 1,32-33.

2. Ρωμ. 9,6-8.

ΕΡΩΤΗΣΗ 23

Ἐάν ὁ Δαβὶδ βασιλεύσει μόνον κατὰ σάρκα Ἰσραὴλ, καὶ ὁ κατὰ σάρκα Ἰσραὴλ ἀπέρριψε τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ —γι' αὐτὸ καὶ μεταβιβάστηκε στὰ ἔθνη— πῶς δικαιολογοῦνται τὰ λόγια τοῦ ἀγγέλου «καὶ ὁ Θεὸς θὰ τοῦ δώσει τὸ θρόνον τοῦ Δαβὶδ τοῦ πατέρα του καὶ θὰ βασιλεύσει στοὺς αἰῶνες στὸν οἶκο Ἰσραὴλ»¹;

ΑΠΟΚΡΙΣΗ

Ἡ ἀπορία αὐτὴ μοῦ φαίνεται πῶς ἔχει φανερὴ καὶ δυνατὴ ἐξήγηση. Ἐάν δηλαδὴ δὲν εἶναι Ἰσραὴλ ὅλοι ὅσοι κατάγονται ἀπὸ τὸν Ἰσραὴλ, οὔτε εἶναι ὅλοι τέκνα ἐπειδὴ εἶναι ἀπόγονοι τοῦ Ἀβραάμ, ἀλλὰ ὡς ἀπογόνους θεωρεῖ ὁ Θεὸς τὰ τέκνα τῆς ἐπαγγελίας, κι ἂν ὁ ἀριθμὸς τῶν υἱῶν τοῦ Ἰσραὴλ² εἶναι ὅσα τ' ἀστέρια τοῦ οὐρανοῦ καὶ ὅση ἡ ἄμμος τῆς θαλάσσης³, κι ἂν «θὰ σωθεῖ τὸ ὑπόλειμμα»⁴ ἀπὸ αὐτούς, εἶναι φανερὸ ὅτι Ἰσραὴλ εἶναι ὁ πιστὸς λαός, πού μ' ἔργα δικαιοσύνης καὶ μὲ ἀληθινὴ σύμφωνη μὲ τὴν πίστη γνώση βλέπει τὸ Θεό, εἴτε ἔχει σαρκικὴ καταγωγή ἀπὸ τὸν Ἰσραὴλ εἴτε προέρχεται ἀπὸ τὴν ἐθνικὴ μερίδα. Ὅποιος δηλαδὴ ἔχει εὐδιάκριτη καὶ καθαρὴ τοῦ Ἀβραάμ καὶ τοῦ Ἰσαὰκ καὶ τοῦ Ἰακώβ τὴ σφραγίδα τῆς πίστεως δὲν ἀποξενώνεται ἀπὸ τὴν κλήση τῆς χάριτος τοῦ ἀληθινοῦ Ἰσραὴλ.

Ἄλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ μακάριος Δαβὶδ ἦταν βασιλιάς τῶν πιστῶν τοῦ Ἰσραὴλ. Γι' αὐτὸ μόλις σβήστηκε τὸ φέγγος τῆς πίστεως στὸν Ἰσραὴλ, ἀμέσως βρέθηκε ἔξω ἀπὸ τὴ βασιλεία τοῦ Δαβίδ. Ἐπομένως ὁ Θεὸς ὑποσχέθηκε στὸ Μωυσῆ, πληροφορῶντας τον προφητικά, ὅτι θὰ τὸν ἐγκαταστήσει στὸν πνευματικὸ θρόνον τοῦ Δαβίδ καὶ τὴ νοητὴ βασιλεία τῶν λογικῶν ψυχῶν καὶ τὸν πιστὸ οἶκο τοῦ Ἰακώβ καὶ τὸ ἅγιο καὶ μέγα ἔθνος καὶ ὄχι στὸν Ἰσραὴλ τὸ σωματικὸ καὶ πού τὸν παραπύκραινε· θὰ ἐγκαταστήσει δηλαδὴ αὐτὸν πού ἐννοοῦσε μὲ τὸ παράδειγμα τοῦ Μωυσῆ σύμφωνα μὲ αὐτὸ πού εἶπε· «ἄφησε νὰ ἐξαφανίσω

3. Ρωμ. 9,27 καὶ Ἦσ. 10,22.

4. Ἐβρ. 11,12.

τοῦτο εἰσάπαξ καὶ καταστήσω σε εἰς ἔθνος μέγα καὶ φοβερὸν ἢ
 τοῦτο», ἀλλ' οὐ τὸν ἄπιστον οἶκον τοῦ Ἰακώβ καὶ παραπικραί-
 νοντα, καὶ τὸ ἁμαρτωλὸν ἔθνος καὶ τὸ πονηρὸν σπέρμα καὶ
 τοὺς ἀνόμους υἱοὺς καὶ τοὺς ἄρχοντας Σοδόμων καὶ τὸν λαὸν
 35 Γομόρρας καὶ τοὺς ἀποστραφέντας ἀποστροφὴν πονηρὰν καὶ
 τὸν Κύριον ἐγκαταλείποντας καὶ τὸν ἅγιον τοῦ Ἰσραὴλ παροξύ-
 ναντας καὶ τὸν Θεὸν οὐκ ἐπεγνωκότας οὐδὲ συνιέντας καὶ
 πληγέντας πληγὴν ἀπιστίας ἀνίατον καὶ μηδεμίαν δεχομένην
 λογικῆς ἰατρείας μέθοδον, ἀπιστίαν ψυχῆς θεραπεύουσαν
 40 —«οὐαί», γάρ, φησὶν, «ἔθνος ἁμαρτωλόν, σπέρμα πονηρόν, υἱοὶ
 ἄνομοι· ἐγκατελίπετε τὸν Κύριον καὶ παρωξύνετε τὸν ἅγιον τοῦ
 Ἰσραὴλ. Τί ἔτι πληγῆτε προστιθέντες ἀνομίαν; Οὐκ ἔστι μάλαγ-
 μα ἐπιθεῖναι οὔτε ἔλαιον οὔτε καταδέσμους»—, οὐ τοὺς «χωλά-
 ναντας ἐπ' ἀμφοτέραις ταῖς ἰγνύαις» καὶ τὴν ἀλήθειαν ἀπε-
 45 στραμμένους καὶ ἐκβεβλημένους τῆς θείας κληρονομίας κατὰ
 τὸν Κάϊν καὶ Ἰσμαὴλ καὶ Ἡσαῦ καὶ Ρουβὴμ καὶ ἼΗρ καὶ Αὐνᾶν
 καὶ Μανασσῆν καὶ Ἐλιὰφ καὶ Ἀμνών, τοὺς τῶν πατριαρχῶν τε
 καὶ προφητῶν πρωτοτόκους καὶ ἐκβεβλημένους καὶ ἀποδεδο-
 κισμένους —φησὶ γὰρ «υἱός μου πρωτότοκος Ἰσραὴλ»· οὐ
 50 γὰρ μονογενής· ἑτέρου γὰρ ἐπεισαγωγὴ πρὸς υἰοθεσίαν θεσπε-
 σίου λαοῦ καὶ εὐσεβοῦς ἠλπίζετο, κατὰ Θεὸν κτιζομένου καὶ εἰς
 υἰοθεσίαν προσαγομένου τὴν ἐν χάριτι διὰ τῆς ἐκβολῆς τοῦ
 πρωτοτόκου καὶ ἀπίστου Ἰσραὴλ, ἐπαναστάντος τῷ νοητῷ
 Ἄβελ διὰ φθόνον καὶ ἀποκτείναντος κατὰ τὸν Κάϊν, καὶ ἐμπαί-
 55 ξαντος τῷ θεῷ τρόπῳ τοῦ νοητοῦ Ἰσαὰκ κατὰ τὸν Ἰσμαὴλ,
 καὶ μανέντος κατὰ τοῦ νοητοῦ Ἰακώβ ὡς Ἡσαῦ, καὶ τὸ σπέρμα
 τῆς πίστεως καὶ τῆς κατ' αὐτὴν δικαιοσύνης εἰς τὴν γῆν τῆς
 πλάνης καὶ τῶν παθῶν ἐκχέαντος κατὰ τὸν ἼΗρ καὶ Αὐνᾶν, καὶ

5. Δευτ. 9,14.

6. Ἦσ. 1,4-6.

7. Γ' Βασ. 18,21.

8. Ἐξ. 4,23.

τοῦτο τὸ ἔθνος μιά καὶ καλή καὶ νὰ σὲ καταστήσω σὲ ἔθνος μεγάλο καὶ φοβερό, περισσότερο ἀπὸ αὐτό»⁵. Δὲν ἐννοοῦσε τὸν ἄπιστο καὶ ποὺ τὸν πίκρανε οἶκο τοῦ Ἰακώβ, τὸ ἁμαρτωλὸ ἔθνος καὶ τὴν πονηρὴ σπορὰ καὶ τοὺς ἄνομους υἱοὺς, τοὺς ἄρχοντες τῶν Σοδόμων καὶ τὸ λαὸ τῆς Γομόρρας κι ὅποιους ἀπομακρύνθηκαν πονηρὰ καὶ ἐγκατελείψαν τὸν Κύριο κι ἐξερέθισαν τὸν ἅγιο τοῦ Ἰσραήλ, οἱ ὅποιοι δὲν ἀπέκτησαν ἐπίγνωση τοῦ Θεοῦ οὔτε συνετίστηκαν, ποὺ δέχτηκαν χτύπημα ἀπιστίας ἀνίατο, ποὺ δὲν ἐπιδεχόταν καμμιά μέθοδο λογικῆς θεραπείας ποὺ νὰ θεραπεύει τὴν ἀπιστία τῆς ψυχῆς –γιατὶ λέει, «ἀλίμονο, ἔθνος μαρτωλό, σπορὰ πονηρὴ, υἱοὶ δίχως νόμο· ἐγκαταλείψατε τὸν Κύριο καὶ παροργίσατε τὸν ἅγιο τοῦ Ἰσραήλ. Τί ἄλλο χτύπημα θὰ δεχτεῖτε προσθέτοντας ἁμαρτίες στὶς ἁμαρτίες σας; Δὲν ὑπάρχει μαλακτικὸ γιὰ νὰ βάλετε ἐπάνω οὔτε λάδι οὔτε ἐπίδεσμοι»⁶–, οὔτε ἐννοοῦσε «ἐκείνους ποὺ χωλαίνουν καὶ στά δύο πόδια κι ἀποστράφηκαν τὴν ἀληθεια κι ἐκδιώχθηκαν ἀπὸ τὴ θεία κληρονομία»⁷, ὅπως ὁ Κάιν, ὁ Ἰσμαήλ, καὶ ὁ Ἡσαῦ, ὁ Ρουβήμ, ὁ Ἦρ, ὁ Αὐνάν, ὁ Μανασσῆς, ὁ Ἐλιάφ καὶ ὁ Ἀμνών, οἱ πρωτότοκοι τῶν πατριαρχῶν καὶ τῶν προφητῶν, ποὺ ἀποδιώχτηκαν καὶ ἀποδοκιμάστηκαν –γιατὶ λέει, «εἶναι πρωτότοκος υἱός μου ὁ Ἰσραήλ»⁸, ἀλλὰ ὄχι μονογενής. Γιατὶ ὑπῆρχε ἐλπίδα ὅτι θὰ ἐρχόταν πρὸς υἰοθεσία ἓνας λαὸς θεϊκὸς καὶ εὐσεβῆς ποὺ θὰ κτιζόταν σύμφωνα μὲ τὶς ἐπιταγές τοῦ Θεοῦ, ποὺ θὰ προσερχόταν στὴν υἰοθεσία τῆς χάριτος μὲ τὴν ἐκδίωξη τοῦ πρωτότοκου καὶ ἄπιστου Ἰσραήλ ποὺ ἐπαναστάτησε κατὰ τοῦ νοητοῦ Ἄβελ ἀπὸ φθόνο, καὶ σκότωσε κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Κάιν⁹, καὶ περιέπαιξε τὴ θεία γέννηση τοῦ Ἰσαὰκ ὅπως ὁ Ἰσμαήλ¹¹, καὶ κυριεῦτηκε ἀπὸ μανία κατὰ τοῦ νοητοῦ Ἰακώβ ὅπως ὁ Ἡσαῦ¹², καὶ ἄφησε νὰ χυθεῖ τὸ σπέρμα τῆς πίστεως καὶ τῆς δικαιοσύνης στὴ γῆ τῆς πλάνης καὶ τῶν παθῶν, ὅπως ὁ Ἦρ καὶ ὁ Αὐνάν, καὶ ὅπως ἐκείνοι τὴ Θαμάρ, αὐτὸς ἀρνήθηκε τὴν

9. Γεν. 4,8. 10. Γεν.21,9έ.

11. Γεν. 27,41. 12. Γεν. 38,7–10.

τὴν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν, ὡς ἐκεῖνοι τὸν Θάμαρ, ἀρνησαμένου,
 60 καὶ τὴν λήθην οἰκειωσαμένου τῶν ἀρετῶν κατὰ τὸν Μανασ-
 σῆν, καὶ ἐπὶ τῷ νοητῷ Δαυὶδ λαβόντι τὴν βασιλείαν ἐξ ὑπερη-
 φανίας διαπονηθέντος καὶ διὰ τοῦτο ἐξουδενωθέντος κατὰ τὸν
 Ἐλιάφ, καὶ ξένης παρανομίας γενομένου δημιουργοῦ κατὰ τὸν
 Ἄμνών—, οὐ τούτους τοὺς «ἀλλοτρίους υἱοὺς καὶ χολάναντας
 65 ἀπὸ τῶν τρίβων αὐτῶν», τοὺς μανίας καὶ φόνου πνέοντας, τοὺς
 σαρκικοὺς ὄντως καὶ σαρκῶν μόνων υἱοὺς, τοὺς ξένους τῆς χά-
 ριτος, «ὧν Θεὸς ἡ κοιλία καὶ ἡ δόξα ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐτῶν», ὧν
 τῆς ἀπιστίας «ἀπόλοιτο τὸ μνημόσυνον μετ' ἤχου», ἀλλ' ὡς
 ἔφην, τὸν πιστὸν καὶ πνευματικὸν Ἰσραὴλ καὶ ὄρωντα Θεὸν'
 70 διὰ τῆς πίστεως, τὸν ἐκ πάντων τῶν ἔθνῶν συνειλεγμένον
 «κατ' ἐκλογὴν χάριτος εἰς περιποίησιν λαὸν» καὶ «ἅγιον ἔθνος
 καὶ βασιλείον ἱεράτευμα» ἐπηγγείλατο δώσειν διὰ τοῦ ἀγγέλου
 πρὸς τὴν παρθένον χρηματίζων ὁ Θεὸς τῷ ἐξ αὐτῆς τεχθησο-
 μένῳ Σωτῆρι τῶν ὄλων, ὅπερ δι' αὐτῆς τῆς τῶν πραγμάτων
 75 ἐκβάσεως τὴν οἰκειάν ἐδέξατο πίστωσιν, τοῦ Κυρίου τὰς πρὸς
 τοὺς πατέρας ἐπαγγελίας πληρώσαντος καὶ πάντα τὰ ἔθνη ἐν
 τῷ νοητῷ Ἀβραὰμ ἐνευλογήσαντός τε καὶ υἰοθετήσαντος καὶ
 πάντων τῶν ἔθνῶν καταστήσαντος ἐν Πνεύματι διὰ τῆς πίστε-
 ως αὐτὸν πατέρα τὸν Ἀβραὰμ καὶ καθεσθέντος ἐν τῷ πνευμα-
 80 τικῷ θρόνῳ τοῦ Δαυὶδ καὶ βασιλεύσαντος ἐπὶ τὸν πιστὸν οἶκον
 τοῦ Ἰακώβ εἰς τοὺς αἰῶνας βασιλείαν πέρας οὐκ ἔχουσαν.

ΣΧΟΛΙΑ

1. Ἐπὶ τοῦ Ἱεροβοὰμ ἀπέστη ὁ Ἰσραὴλ τοῦ οἴκου Δαυὶδ, ἀπι-
 στήσας τῷ Θεῷ.
2. Ἀπαρίθμησις τῶν ἀπὸ τοῦ αἰῶνος ἐκβεβλημένων πρωτο-
 τόκων, οἷς εἰκαζόμενος καὶ ὁ Ἰσραηλίτης λαός. Κἂν δῶμεν
 5 περὶ αὐτοῦ συμπεριφορικῶς εἰρῆσθαι τὸ «υἱός μου πρωτό-
 80 τοκος Ἰσραὴλ», ὡς πρωτότοκος ἀποβέβληται διὰ τὴν τοῦ

Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ καὶ οἰκειώθηκε τῇ λήθῃ τῶν ἀρετῶν ὅπως ὁ Μανασσῆς¹³, καὶ ἐνοχλήθηκε κατὰ τοῦ νοητοῦ Δαβὶδ ἐπειδὴ ἀπὸ ὑπερηφάνεια ἔλαβε τὴ βασιλεία, καὶ ποὺ γι' αὐτὸ ἐξουδενώθηκε¹⁴ ὅπως ὁ Ἐλιάφ, καὶ ἔγινε δράστης ἀσυνήθιστης παρανομίας ὅπως ὁ Ἀμνών¹⁵· ὄχι λοιπὸν αὐτοὺς τοὺς ξένους υἱοὺς «ποὺ τρίκλιζαν στὸ δρόμο τοὺς σὰν χωλοί»¹⁶, ποὺ ἔπνεαν μανία καὶ φόνο¹⁷, ποὺ ἦταν σαρκικοὶ στ' ἀλήθεια καὶ υἱοὶ μονάχα σαρκῶν, τοὺς ξένους ἀπὸ τῆ χάρη, ποὺ θεὸς τοὺς εἶναι ἢ κοιλιὰ τοὺς καὶ δόξα ἢ αἰσχύνῃ τοὺς¹⁸, τῶν ὁποίων εἶθε νὰ ἐκλείψει μὲ πάταγο τὸ μνημόσυνό τοὺς¹⁹, ἀλλά, ὅπως εἶπε, μιλώντας στὴν παρθένο μέσω τοῦ ἀγγέλου ὁ Θεὸς ὑποσχέθηκε ὅτι θὰ δώσει στὸ σωτήρα τῶν ὄλων ποὺ θὰ γεννιόταν ἀπὸ αὐτὴν τὸν Ἰσραὴλ τὸν πιστὸ καὶ πνευματικὸ καὶ ποὺ μὲ τὴν πίστη του βλέπει τὸ Θεό, τὸ λαὸ τὸν μαζεμένο ἀπὸ ὅλα τὰ ἔθνη μὲ ἐκλογή τῆς χάριτος γιὰ νὰ τὸν κάνει δικό του²⁰, τὸ ἔθνος τὸ ἅγιο, τὸ βασιλικὸ ἱερατεῖο²¹, τὸ ὁποῖο μὲ τῇ ἴδια τὴν ἔκβαση τῶν πραγμάτων δέχτηκε τὴν ἐπιβεβαίωσή του, καθὼς ὁ Κύριος ἐκπλήρωσε τὶς ὑποσχέσεις του πρὸς τοὺς πατέρες καὶ στὸ ὄνομα τοῦ νοητοῦ Ἀβραάμ εὐλόγησε καὶ υἱοθέτησε ὅλα τὰ ἔθνη καὶ κατέστησε πνευματικὸ πατέρα ὄλων τῶν ἐθνῶν μὲ τὴν πίστη του τὸν ἴδιο τὸν Ἀβραάμ, καὶ καθίσε στὸν πνευματικὸ θρόνο τοῦ Δαβὶδ καὶ βασιλεύει στοὺς αἰῶνες στὸν πιστὸ οἶκο τοῦ Ἰακώβ, μιὰ βασιλεία ποὺ δὲν ἔχει πέρας.

ΣΧΟΛΙΑ

1. Ἐπὶ Ἱεροβοὰμ χωρίστηκε ὁ Ἰσραὴλ ἀπὸ τὸν οἶκο τοῦ Δαβὶδ, δείχνοντας ἀπιστία στὸ Θεό.
2. Ἀπαριθμοῦνται οἱ πρωτότοκοι ποὺ ἀποβλήθηκαν διὰ μέσου τῶν αἰώνων, μὲ τοὺς ὁποίους παρομοιάζεται ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαός. Κι ἂν δεχθοῦμε ὅτι τοῦ δόθηκε ταιριαστὰ ὁ χαρακτηρισμὸς «ὁ υἱὸς μου ὁ πρωτότοκος» Ἰσραὴλ, ἐκδιώ-

16. Ψαλμ. 17,46. 17. Πράξ. 9,1. 18. Φιλίπ. 3,19.

19. Ψαλμ. 9,7. 20. Ρωμ. 11,5. 21. Α' Πέτρ. 2,9.

μετ' αὐτὸν εἰσποιηθέντος λαοῦ τῶν ἔθνῶν διὰ πίστεως κλησιν.

3. Τοὺς ἐπιβουλευθέντας ὑπὸ τῶν πρωτοτόκων ἀδελφοὺς φέρειν τύπον φησὶ τοῦ Κυρίου καὶ τοῦ κατὰ πίστιν νέου λαοῦ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΚΔ'

Τί ἐστὶ τὸ ἐν ταῖς Πράξεσι περὶ τοῦ Πέτρου κείμενον «διελθόντες πρώτην φυλακὴν καὶ δευτέραν, ἦλθομεν ἐπὶ τὴν πύλην τὴν σιδηράν»;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ὁ πιστὸς κατὰ τὸν ἅγιον Πέτρον καὶ πρακτικὸς νοῦς, ὑπὸ Ἡρώδου κρατούμενος, τοῦ δερματίνου νόμου — 'δερμάτινος' γὰρ ὁ Ἡρώδης ἐρμηνεύεται—, ὅπερ ἐστὶ τὸ φρόνημα τῆς σαρκός, ὑπὸ δύο συγκλείεται φυλακᾶς καὶ μίαν πύλην σιδηράν, πολεμούμενος ἕκ τε τῆς τῶν παθῶν ἐνεργείας καὶ τῆς κατὰ διάνοιαν ἐπὶ τοῖς πάθεσι συγκαταθέσεως, ἄστινας, καθάπερ φυλακᾶς, ἤγουν εἰρκτάς, διὰ τοῦ λόγου τῆς πρακτικῆς φιλοσοφίας ὡς δι' ἀγγέλου διαπεράσας, ἔρχεται ἐπὶ τὴν πύλην τὴν σιδηράν, τὴν φέρουσαν εἰς τὴν πόλιν, τὴν πρὸς τὰ αἰσθητὰ λέγω τῶν αἰσθήσεων στερρᾶν καὶ ἀπότομον καὶ δυσκαταμάχητον σχέσιν, ἣν ὁ τῆς φυσικῆς ἐν πνεύματι θεωρίας διανοίγων λόγος, αὐτοματὶ πρὸς τὰ συγγενῆ νοητὰ λοιπὸν ἀφόβως τὸν νοῦν παραπέμπει, τῆς Ἡρώδου μανίας ἐλεύθερον.

ΣΧΟΛΙΟΝ

1. Φυλακᾶς εἶπεν τὴν ἕξιν τῆς κακίας καὶ τὴν ἐνέργειαν —χαρακτήρ γὰρ τῆς ἕξεως ἢ συγκατάθεσις—, ὅφ' ἂς ὁ πονηρὸς ποιεῖν ἀγωνίζεται τοὺς ἀγίους, πύλην δὲ σιδηράν τὴν πρὸς

χθηκε ὡς πρωτότοκος ἕξαιτίας τῆς κλήσης τοῦ ἔθνικοῦ λαοῦ, ὁ ὁποῖος μὲ τὴν πίστη του υἰοθετήθηκε μετὰ ἀπὸ αὐτόν.

3. Οἱ ἀδελφοὶ ποὺ τοὺς ἐπιβουλεύτηκαν οἱ πρωτότοκοι εἶναι τύπος τοῦ Κυρίου καὶ τοῦ νέου λαοῦ τῆς πίστεως.

ΕΡΩΤΗΣΗ 24

Τί σημαίνει αὐτὸ ποὺ λέγεται στὶς Πράξεις γιὰ τὸν Πέτρο, «ἀφοῦ περάσαμε τὸ πρῶτο φυλάκιο καὶ τὸ δεύτερο, φτάσαμε στὴ σιδερένια πύλη»¹;

ΑΠΟΚΡΙΣΗ

Ὁ πιστὸς καὶ πρακτικὸς νοῦς, ὅπως ὁ ἅγιος Πέτρος, κρατούμενος ἀπὸ τὸν Ἑρώδη, τὸν δερμάτινο νόμο –γιατὶ Ἑρώδης ἐρμηνεύεται δερμάτινος–, πράγμα ποὺ εἶναι τὸ φρόνημα τῆς σάρκας, περικλείεται ἀπὸ δυὸ φυλάκια καὶ μιὰ σιδερένια πύλη, ἐπειδὴ τὸν πολεμοῦν τόσο ἡ ἐνέργεια τῶν παθῶν, ὅσο καὶ ἡ νοερὴ συγκατάθεση στὰ πάθη. Τὶς ἐνέργειες αὐτὲς σὰν φυλάκια, δηλαδὴ εἰρκτές, ἀφοῦ πέρασε ἀπὸ τὸ ἓνα καὶ τὸ ἄλλο μὲ τὸ λόγο τῆς πρακτικῆς φιλοσοφίας σὰν μὲ ἄγγελο, φτάνει στὴ σιδερένια πύλη, ποὺ ὁδηγεῖ στὴν πόλη, ἐννοῶ τὸ σύνδεσμο τὸν τραχὺ καὶ ἀπότομο καὶ δυσκολοπολέμητο τῶν αἰσθήσεων μὲ τὰ αἰσθητὰ. Τὸ σύνδεσμο αὐτὸν διασπώντας τον ὁ λόγος τῆς φυσικῆς πνευματικῆς θεωρίας, παραπέμπει στὴ συνέχεια αὐτόματα τὸ νοῦ ἀφοβα πρὸς τὰ συγγενῆ νοητὰ, ἐλεύθερο ἀπὸ τὴ μανία τοῦ Ἑρώδη.

ΣΧΟΛΙΟ

1. Φυλακὲς εἶπε τὴν ἕξιν τῆς κακίας καὶ τὴν ἐνέργεια –γιατὶ χαρακτηριστικὸ γνώρισμα τῆς ἕξης εἶναι ἡ συγκατάθεση– στὶς ὁποῖες ὁ πονηρὸς ἀγωνίζεται νὰ ὑποτάξει τοὺς ἀγίους

1. Πράξ. 12,10.

5 τὰ αἰσθητὰ φυσικὴν τῶν αἰσθήσεων σχέσιν, ὧν, καθάπερ ἄγγελος, ἐξαιρεῖται τὸν ἀληθῶς πιστὸν ὁ τῆς πρακτικῆς γνώσεως λόγος.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΚΕ'

Τί ἐστὶ «θέλω ὑμᾶς εἰδέναι ὅτι παντὸς ἀνδρὸς ἡ κεφαλὴ ὁ Χριστὸς ἐστίν, κεφαλὴ δὲ γυναικὸς ὁ ἀνὴρ, κεφαλὴ δὲ Χριστοῦ ὁ Θεός», καὶ «πᾶς ἀνὴρ προσευχόμενος ἢ προφητεύων
5 κατὰ κεφαλῆς ἔχων καταισχύνει τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ· πᾶσα δὲ γυνὴ προσευχομένη ἢ προφητεύουσα ἀκαταλύπτω τῇ κεφαλῇ καταισχύνει τὴν κεφαλὴν αὐτῆς· ἐν γὰρ καὶ τὸ αὐτὸ ἐστὶ τῇ ἐξυρημένῃ»; Καὶ τί πάλιν ἐστὶ τὸ «διὰ τοῦτο ὀφείλει ἡ γυνὴ ἐξουσίαν ἔχειν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς διὰ τοὺς ἀγγέλους»;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἰστέον ὅτι παντὸς ἀνδρὸς εἰπὼν ὁ θεῖος ἀπόστολος εἶναι κεφαλὴν τὸν Χριστόν, πιστοῦ δηλονότι, κατὰ τὴν πρᾶξιν τῶν θείων ἐντολῶν καὶ τὴν θεωρίαν τῶν εὐσεβῶν δογμάτων ἀνδρὸς ἀπεφήνατο κεφαλὴν εἶναι τὸν Χριστόν, τῆς περιεκτικῆς
15 σημασίας οὐ συμπερικλειούσης τῷ λόγῳ καὶ τοὺς ἀπίστους ἀνδρας. Πῶς γὰρ καὶ εἶη κεφαλὴ τῶν μὴ πιστευόντων ὁ Χριστός;

Οὐκοῦν κατὰ μίαν ἐπιβολήν, τῷ τῆς ἀναγωγῆς προσβαίνοντες λόγῳ, φαμέν ἄνδρα εἶναι τὸν πρακτικὸν νοῦν, κεφαλὴν ἔχοντα τὸν λόγον τῆς πίστεως, πρὸς ὃν ὡς Χριστὸν ἀφορῶν,
20 ταῖς τῶν ἐντολῶν χάρισιν ὠκοδομημένον διὰ τῆς πράξεως τὸν οἰκεῖον συνίστησι βίον ὁ νοῦς, μὴ καταισχύνων τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, τουτέστι τὴν πίστιν, τινὲ τῶν ἐκτὸς κατὰ τὴ ὕλην ἐπικαλυμμάτων, ἐκ τοῦ μηδὲν ὑπεράνω τῆς πίστεως τιθέναι τῶν προσκαίρων καὶ λυομένων. Γυναῖκα δὲ τοῦ τοιούτου νοὸς εἶναί
25 φαμέν αὐτὴν τὴν ἐξὶν τῆς πράξεως, πολλοῖς καὶ διαφόροις κομῶσάν τε καὶ κατακεκαλυμμένην πρακτικοῖς λογισμοῖς τε καὶ

1. Α' Κορ. 11,3-5.

2. Α' Κορ. 11,10.

σιδερένια πύλη εἶπε τῇ φυσικῇ σχέσῃ τῶν αἰσθήσεων μὲ τὰ αἰσθητᾶ, ἀπὸ τὰ ὅποια, σὰν ἄγγελος, ὁ λόγος τῆς πρακτικῆς γνώσης ἐλευθερώνει τὸν ἀληθινὸ πιστό.

ΕΡΩΤΗΣΗ 25

Τί σημαίνει τὸ «θέλω νὰ γνωρίζετε ὅτι ἡ κεφαλὴ καθενὸς ἀνδρὸς εἶναι ὁ Χριστός, κεφαλὴ τῆς γυναίκας εἶναι ὁ ἄνδρας καὶ τοῦ Χριστοῦ κεφαλὴ εἶναι ὁ Θεὸς καὶ κάθε ἄνδρας ποὺ προσεύχεται ἢ προφητεύει μὲ κάλυμμα στὸ κεφάλι ντροπιάζει τὴν κεφαλὴ του καὶ κάθε γυναίκα ποὺ προσεύχεται ἢ προφητεύει χωρὶς κάλυμμα τοῦ κεφαλιοῦ ντροπιάζει τὴν κεφαλὴ της· γιατί εἶναι ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ μὲ τὴν ξυρισμένη»¹; Καὶ τί σημαίνει πάλι τὸ «γι' αὐτὸ ἡ γυναίκα ὀφείλει νὰ ἔχει τὸ δεῖγμα τῆς ἐξουσίας (τοῦ ἀνδρα) στὸ κεφάλι της ἐξαιτίας τῶν ἀγγέλων»².

ΑΠΟΚΡΙΣΗ

Πρέπει νὰ γνωρίζομε ὅτι λέγοντας ὁ θεῖος Ἀπόστολος πὼς κεφαλὴ καθενὸς ἀνδρὸς εἶναι ὁ Χριστὸς εἶπε ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι πρόδηλα κεφαλὴ τοῦ πιστοῦ ἀνδρὸς ποὺ πράττει τίς θεῖες ἐντολές καὶ νοεῖ τίς εὐσεβεῖς διδασκαλίες· ἡ σημασία τοῦ λόγου αὐτοῦ δὲν ἀφορᾷ καὶ τοὺς ἄπιστους ἄνδρες. Γιατὶ πὼς θὰ μπορούσε νὰ εἶναι ὁ Χριστὸς κεφαλὴ ἐκείνων ποὺ δὲν πιστεύουν;

Κατὰ μιὰ ἐξήγηση λοιπόν, χρησιμοποιώντας τὴ μεταφορικὴ ἐρμηνεία, λέμε ὅτι ἄνδρας εἶναι ὁ πρακτικὸς νοῦς ποὺ ἔχει ὡς κεφαλὴ του τὸ λόγο τῆς πίστεως. Ἀποβλέποντας σ' αὐτὸν σὰ νὰ εἶναι ὁ Χριστὸς, συγκροτεῖ ὁ νοῦς τὴ ζωὴ του οἰκοδομημένη μέσω τῆς πράξεως μὲ τὰ χαρίσματα τῶν ἐντολῶν, χωρὶς νὰ ντροπιάζει τὴν κεφαλὴ του, δηλαδή τὴν πίστη, μὲ κάποιο ἐξωτερικό, ὑλικὸ ἐπικάλυμμα, ἐπειδὴ δὲν θέλει πάνω ἀπὸ τὴν πίστη τίποτε ἀπὸ τὰ πρόσκαιρα καὶ διαλυόμενα. Γυναίκα τοῦ νοῦ αὐτοῦ λέμε πὼς εἶναι ἡ ἴδια ἢ ἕξη τῆς πράξεως πλούσια κατασκευασμέ-

ἤθεσι, μᾶλλον δὲ αὐτὸν τὸν νοῦν ὡς κεφαλὴν ἰδίαν κατὰ τὴν τῶν τοιούτων λογισμῶν τε καὶ τρόπων πύκνωσιν καὶ εὐπρέπειαν ἔχουσαν κεκαλυμμένον. Χριστὸν δὲ φαμεν εἶναι τὴν ἐνυ-
 30 πρόστατον πίστιν, ἧς κεφαλὴ σαφῶς ἐστὶν ὁ Θεός, πρὸς ὃν ἄγει τῆς πίστεως ὁ λόγος, δεικνὺς τῷ ἀναγομένῳ τὸν ἐν ᾧ κατὰ φύσιν ὑπάρχει Θεόν.

Καὶ πάλιν ἀνὴρ ἐστὶν ὁ τῆς φυσικῆς ἐν Πνεύματι θεωρίας ἐπιμελούμενος νοῦς, κεφαλὴν ἔχων τὸν κατὰ πίστιν ἐκ τῆς τῶν
 35 ὀρωμένων διακοσμήσεως γενεσιουργὸν τοῦ παντὸς Λόγον διαδεικνύμενον, ὃν οὐ καταισχύνει καλύπτων καὶ οἶον ὑποτιθεῖς τινι τῶν ὀρωμένων ὁ νοῦς καὶ ἄλλο τὸ παράπαν αὐτοῦ ποιούμενος ὑψηλότερον. Γυνὴ δὲ τοῦ τοιούτου νοός ἐστὶν ἡ σύνοικος αἴσθησις, δι' ἧς ἐπιβατεύει τῇ φύσει τῶν αἰσθητῶν καὶ τοὺς ἐν
 40 αὐτοῖς θειοτέρους ἀναλέγεται λόγους, μὴ συγχωρῶν τῶν λογικῶν αὐτῆν ἀποκαλυφθεῖσαν ἐπιβλημάτων ἀλογίας γενέσθαι καὶ ἁμαρτίας ὑπουργόν, τοῦ νοός εἰς κεφαλὴν διὰ τῆς τῶν θειοτέρων λόγων ὡς ἐπικαλυμμάτων ἀποβολῆς ἀνταλλαξαμένην τῆς ἀλογίας τὸ πάθος. Κεφαλὴ δὲ Χριστοῦ, τουτέστι τοῦ κατὰ
 45 πίστιν διὰ τῆς κατὰ φύσιν τῶν γεγονότων θεωρίας ἀναλόγως τοῖς οὔσι διαφαινομένου δημιουργικοῦ λόγου, ἐστὶν ὁ κατ' οὐσίαν αὐτὸν γεννῶν ἀπόρρητος νοῦς, πρὸς ὃν ὁ Λόγος δι' ἑαυτοῦ τὸν ἀναγόμενον διὰ τῆς τῶν ὄντων εὐσεβοῦς θεωρίας καθίστησι νοῦν, χορηγῶν αὐτῷ συμμέτρους κατὰ τὴν γνῶσιν τῶν ὀρα-
 50 τῶν τὰς νοητὰς τῶν θείων ἐμφάσεις.

Καὶ αὖθις ἀνὴρ ἐστὶν ὁ τῆς μυστικῆς θεολογίας ἐντὸς γενόμενος νοῦς, κεφαλὴν ἔχων ἀκατάλυπτον τὸν Χριστόν, τουτέστι τὸν ταῖς ἀναποδείκτοις μυσταγωγίαις ἀγνώστως νοούμενον, ἡ κυριώτερον εἰπεῖν, ἀνοήτως γινωσκόμενον λόγον τῆς πίστεως,
 55 ὑπὲρ ὃν οὐδὲν τίθεται τῶν ὄντων — οὐκ αἴσθησιν, οὐ λόγον, οὐ νοῦν, οὐ νόησιν, οὐ γνῶσιν, οὐ γινωσκόμενον, οὐ νοούμενον, οὐ

νη μὲ πολλοὺς καὶ διάφορους λογισμοὺς καὶ ἦθη ἢ καλύτερα ἔχοντας κατασκευασμένο τὸν ἴδιο της τὸ νοῦ ὡς κεφαλὴ δική της μὲ τὸ πλῆθος καὶ τὴν ὁμορφιὰ αὐτῶν τῶν λογισμῶν καὶ τῶν τρόπων. Χριστὸς λέμε πῶς εἶναι ἡ ἐνυπόστατη πίστη, πού κεφαλὴ της σαφῶς εἶναι ὁ Θεός, πρὸς τὸν ὁποῖο ὁδηγεῖ ὁ λόγος τῆς πίστεως δείχνοντας στὸν ὁδηγούμενο τὸ Θεὸ στὸν ὁποῖο σύμφωνα μὲ τὴ φύση του ὑπάρχει.

Καὶ πάλι ἄνδρας εἶναι ὁ νοῦς πού ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴ φυσικὴ πνευματικὴ θεωρία καὶ ἔχει κεφαλὴ τὸ λόγο τὸ γενεσιουργὸ τοῦ σύμπαντος πού τὸν ἀποκαλύπτει ἡ πίστη μέσα ἀπὸ τὴ διακόσμηση τῶν κτισμάτων· δὲν τὸν ντροπιάζει σκεπάζοντάς τον καὶ δὲν τὸν βάζει κατὰ κάποιον τρόπο ὁ νοῦς κάτω ἀπὸ κάποιον ἀπὸ τὰ ὄρατὰ καὶ δὲν θεωρεῖ ἀπόλυτα κανένα ἄλλο ἀνώτερό του. Γυναίκα αὐτοῦ τοῦ νοῦ εἶναι ἡ σύνοικὴ του αἴσθησις· μ' αὐτὴν ἐπιθεωρεῖ τὴ φύση τῶν αἰσθητῶν κι ἐκλέγει τοὺς θεϊκότερους λόγους ἀπὸ αὐτὰ μὴ ἐπιτρέποντας νὰ ἀπογυμνωθεῖ ἀπὸ τὰ λογικὰ ἐνδύματα της καὶ νὰ γίνῃ ὑπηρέτρια τῆς ἀλογίας καὶ τῆς ἀμαρτίας, ὑποκαθιστώντας τὸ νοῦ ὡς κεφαλὴ της μὲ τὴν ἀποβολὴ τῶν θεϊκότερων λόγων σὰ νὰ ἦσαν ἐπικαλύμματα μὲ τὸ πάθος τῆς ἀλογίας. Κεφαλὴ τοῦ Χριστοῦ, δηλαδὴ τοῦ δημιουργικοῦ λόγου πού διαφαίνεται κατ' ἀναλογία στὰ ὄντα μέσω τῆς φυσικῆς θεωρίας τῶν δημιουργημάτων σύμφωνα μὲ τὴν πίστη εἶναι ὁ ἀπόρρητος Νοῦς πού γεννᾷ τὸ Λόγον κατ' οὐσία καὶ ὁ Λόγος μέσω τοῦ ἴδιου του τοῦ ἑαυτοῦ ἐγκαθιστᾷ τὸ νοῦ πού ἀνυψώνεται πρὸς αὐτὸν μὲ τὴν εὐσεβῆ θεωρία τῶν ὄντων, χορηγώντας σ' αὐτὸν σύμμετρος μὲ τὶς γνώσεις τῶν φαινομένων τὶς νοητὲς φανερώσεις τῶν θείων.

Καὶ πάλι ἄνδρας εἶναι ὁ νοῦς πού ἔφτασε στὴν περιοχὴ τῆς μυστικῆς θεολογίας κι ἔχει ἀκάλυπτη κεφαλὴ τὸ Χριστό, δηλαδὴ αὐτὸν πού νοεῖται μὲ ἀναπόδεικτες μυσταγωγίαι μὲ ἄγνωστο τρόπο ἢ, γιὰ νὰ κυριολεκτήσω, τὸ λόγο τῆς πίστεως πού γίνεται γνωστὸς σ' ἐμᾶς χωρὶς τὴ μεσολάβηση τῆς νόησης, πάνω ἀπὸ τὸν ὁποῖο δὲν ἐννοεῖται κανένα ἀπὸ τὰ ὄντα –οὔτε αἴσθησις, οὔτε λόγος, οὔτε νοῦς, οὔτε νόηση, οὔτε γνώσις, οὔτε ὅ,τι

λεγόμενον, οὐκ αἰσθητόν, οὐκ αἰσθανόμενον— ὁ τὴν ἐπαινετὴν καὶ ὑπερέχουσαν ἑαυτοῦ τε καὶ τῶν ὄντων παντελῆ καὶ διαφορόντως θεοποιὸν στέρησιν συνασκούμενος νοῦς. Γυνή δὲ τοῦ
 60 τοιούτου νοός ἐστὶν ἡ πάσης αἰσθητῆς φαντασίας καθαρεύουσα διάνοια, καθάπερ κεφαλὴν ἔχουσα τὸν νοῦν, ταῖς ἀνάρχοις καὶ ὑπὲρ νόησιν τῶν ἀρρήτων καὶ ἀγνώστων δογμάτων ἐπιβολαῖς πεπυκασμένον. Κεφαλὴ δὲ Χριστοῦ, τουτέστι τοῦ καθ' ὑπεροχὴν μυστικῶς ἀποπεφασμένου λόγου, ἔστιν ὁ πάντων ἀπολύ-
 65 τως κατὰ πάντα τρόπον ἀπείρως ἐξωκισμένος Νοῦς, ὃν ὡς φύσει Νοῦ Λόγος ὑπάρχων ὁ Χριστὸς νοούμενος ποιεῖ γνωστὸν τοῖς ἀξίοις. «Ὁ» γὰρ «ἑωρακῶς ἐμέ», φησὶν, ἑώρακε τὸν Πατέρα. Καὶ γὰρ ἀληθῶς ἡ τοῦ Λόγου νόησις ἀρίδηλος τοῦ γεννήσαντος αὐτὸν Νοῦ καθέστηκε γινῶσις, ὡς ἐν ἑαυτῷ δεικνύντος
 70 ὑφιστάμενον κατ' οὐσίαν τὸν Νοῦν, πρὸς ὃν ἀνάγει τὸν ἐφιέμενον τῆς πρὸς Θεὸν κατὰ χάριν ταυτότητος Νοῦν, ἀπολυθέντα τῆς ἐν πλήθει τῶν ὄντων κατὰ τὴν νόησιν διαφορᾶς καὶ ποσότητος καὶ εἰς θεοειδῆ μονάδα συναχθέντα τῇ ταυτότητί τε καὶ ἀπλότητι τῆς περὶ Θεὸν ἐπιτατικῆς ἀεικινησίας.

75 Πᾶς τοιγαροῦν πρακτικὸς νοῦς προσευχόμενος ἢ προφητεύων, τουτέστι τῶν ἀρετῶν ἐξαιτούμενος λόγους—οὕτω γὰρ νοητέον τὸ «προσευχόμενος»— ἢ τοὺς αὐτῶν τοῖς ἔργοις ἐκφαινῶν τρόπους—οὕτω γὰρ ἐκκληπτέον τὸ «προφητεύων»—, μόνον ὄρᾶν ὧφειλε γυμνὸν τὸν τῆς πίστεως λόγον, μηδὲν νοῶν ἢ λο-
 80 γιζόμενος ἢ ποιῶν κατὰ πρόσκλησιν ἐπικαλύπτων τὴν κεφαλὴν, ὑπὲρ αὐτὴν ἄλλό τι τιθέμενος. Καὶ πᾶσα γυνή, τουτέστι πρακτικοῦ νοός ἕξις, προσευχομένη ἢ προφητεύουσα, ἤγουν κατὰ διάθεσιν ἀφανῶς κινουμένη ἢ τοῖς ἐκτὸς ἤθεσι διαπλάττουσα τὴν ἀρετὴν ἀνευ λογικῆς διακρίσεως, καταισχύνει τὴν

γνωρίζεται, ἢ νοεῖται, ἢ λέγεται, οὔτε ὅ,τι εἶναι αἰσθητό, ἢ ὅ,τι αἰσθάνεται— ὁ νοῦς πού ἀσκεῖται στήν ἐπαινετή καὶ πάνω ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ καὶ τὰ ὄντα καὶ ἐξαιρετικὰ θεοποιὸ τέλεια στέρηση. Γυναίκα αὐτοῦ τοῦ νοῦ εἶναι ἡ καθαρὴ ἀπὸ κάθε αἰσθητῆ φαντασία διάνοια, πού σὰν κεφαλὴ της ἔχει τὸ νοῦ, κατασκευασμένο μὲ τὶς ἄναρχες καὶ ὑπέρνοες ἐννοίες τῶν ἄρρητων καὶ ἀγνωστων δογμάτων. Κεφαλὴ τοῦ Χριστοῦ, δηλαδὴ τοῦ Λόγου πού χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴ μυστικὴ καθ' ὑπεροχὴν ἄρνηση, εἶναι ὁ Νοῦς πού ἔχει τὴν κατοικία του ἀπόλυτα πέρα ἀπ' ὄλα καὶ ἀπείρως καὶ μὲ κάθε τρόπο. Αὐτόν, ἐπειδὴ εἶναι ἀπὸ τὴ φύση του ὁ Χριστὸς Λόγος τοῦ Νοῦ, νοούμενος τὸν κάνει γνωστὸ στοὺς ἄξιους. Γιατὶ λέει· «ὅποιος ἔχει δεῖ ἐμένα, ἔχει δεῖ τὸν Πατέρα μου»³. Γιατὶ στ' ἀλήθεια ἡ νόηση τοῦ Λόγου γίνεται ὀλοφάνερη γνώση τοῦ Νοῦ πού τὸν ἔχει γεννήσει, καθὼς δείχνει μὲ τὸν ἑαυτὸ του τὸ Νοῦ νὰ ἔχει ὑπόσταση οὐσίας. Σ' αὐτόν ὑψώνει τὸ νοῦ πού ἐπιθυμεῖ τὴν κατὰ χάρη ταυτότητα του μὲ τὸ Θεό, τὸ νοῦ ἀπαλλαγμένο ἀπὸ τὴ διαφορὰ καὶ τὴν ποσότητα πού νοεῖται στὸ πλῆθος τῶν ὄντων καὶ συναγμένο σὲ μονάδα θεόμοιαστη μὲ τὴν ταυτότητα καὶ τὴν ἀπλότητα τῆς ἐπιτεινόμενης ἀεικινήσιας γύρω ἀπὸ τὸ Θεό.

Κάθε πρακτικὸς νοῦς λοιπὸν ὅταν προσεύχεται καὶ προφητεύει, δηλαδὴ ὅταν ζητεῖ νὰ βρεῖ τοὺς λόγους τῶν ἀρετῶν —γιατὶ ἔτσι πρέπει νὰ νοήσομε τὸ «προσευχόμενος»— ἢ φανερώνει μὲ τὰ ἔργα του πῶς αὐτὲς ἐκδηλώνονται —γιατὶ ἔτσι πρέπει νὰ ἐκλάβομε τὸ «προφητεύων»— ὄφειλε νὰ βλέπει μόνο τὸ λόγο τῆς πίστεως γυμνὸ καὶ χωρὶ νὰ ἐννοεῖ τίποτε, οὔτε νὰ συλλογίζεται ἢ νὰ ἐνεργεῖ κατὰ πρόσκληση σκεπάζοντας τὸ κεφάλι του, βάζοντας ἐπάνω ἀπὸ αὐτὸ ἓνα κάλυμμα. Καὶ κάθε γυναίκα, δηλαδὴ ἡ ἔξη τοῦ πρακτικοῦ νοῦ, ὅταν προσεύχεται ἢ διδάσκει, δηλαδὴ ὅταν κινεῖται μὲ ἀφανῆ διάθεση ἢ μὲ τὴν ἐξωτερικὴ συμπεριφορά, διαπλάθει τὴν ἀρετὴ χωρὶς λογικὴ διάκριση, ντροπιάζει τὴν κεφαλὴ της, χρησιμοποιώντας τὸ ἀγαθὸ γιὰ κά-

3. Ἰω. 14,9.

85 κεφαλὴν αὐτῆς, πρὸς πάθος μετερχομένη τὸ ἀγαθόν, οἷα τοῦ
καλλωπίζοντος, ὡς ἐπιβλήματος, ἐστερημένη λόγου. Καὶ πᾶς
νοῦς τὴν φυσικὴν ἀσκούμενος θεωρίαν, προσευχόμενος ἢ προ-
φητεύων κατὰ κεφαλῆς ἔχων, τουτέστι γνωστικῶς τοὺς τῶν ὄν-
των λόγους ἐπιζητῶν ἢ τούτους διδασκαλικῶς ἄλλοις παραδι-
90 δοὺς μετὰ τῆς πρὸς ἄλλό τι καθ' οἷονδῆποτε τρόπον ροπῆς ἄνευ
τοῦ κατ' εὐσέβειαν σκοποῦ, καταισχύνει τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ,
ὡς ὑπερθέμενός τι τῶν παρερχομένων τῆς ὀρθῆς κατ' εὐσέ-
βειαν γνώσεως. Καὶ πᾶσα γυνή, τουτέστιν αἴσθησις, φυσικῶς
τοῖς αἰσθητοῖς προσβάλλουσα, κατὰ κεφαλῆς μὴ ἔχουσα τοὺς
95 νοεροὺς τῶν ὀρωμένων λόγους αὐτὴν περικαλύπτοντας, κατα-
ισχύνει τὴν κεφαλὴν αὐτῆς, πρὸς πάθος διὰ τὴν φυσικὴν σχέσιν
τὴν τῶν ὀρωμένων ἐπερχομένη θεωρίαν. Καὶ πᾶς νοῦς μυστι-
κῆς γενόμενος ἐραστῆς θεολογίας, προσευχόμενος ἢ προφητεύ-
ων κατὰ κεφαλῆς ἔχων, τουτέστι ταῖς ἀδύτοις ἐμβατεύων
100 ἀγνώστως θεωρίαις ἢ διδάσκων καὶ μυσταγωγῶν ἄλλους πρὸς
θεολογίαν, εἴ τινα μορφήν σχοίη νοήσεως, τὸν ὑπὲρ νόησιν λό-
γον μυσταγωγούμενος ἢ μυσταγωγῶν, καταισχύνει τὴν κεφα-
λὴν αὐτοῦ, τὸν ἀπλοῦν καὶ ὑπερέκεινα πάσης νοήσεως ὑποθεῖς
τινὶ τῶν ὄντων καὶ γνωσκομένων, δέον πάσης αὐτὸν γυμνὸν
105 ἐννοίας καὶ γνώσεως ἀνομμάτως ὄραν τὸν ἀληθῆ Θεὸν Λόγον,
γινώσκοντα σαφῶς ὡς ἐπὶ Θεοῦ μᾶλλον αἰ καθ' ὑπεροχὴν στε-
ρήσεις ἀληθεύουσι, ποσῶς μηνύουσαι τὴν θεῖαν θέσιν διὰ τῆς
τῶν ὄντων παντελοῦς ἀφαιρέσεως. Καὶ πᾶσα γυνή, διάνοια τοῦ
τοιούτου νοῦς, προσευχομένη ἢ προφητεύουσα ἀκατακαλύπτω
110 τῇ κεφαλῇ, τουτέστιν ἄφετος τῆς ἐπ' αὐτῇ πολλοῖς πεπυκνωμέ-
νης μυστικοῖς θεωρήμασι νοερᾶς δυνάμεως, καταισχύνει τὴν
κεφαλὴν αὐτῆς, ἀποβαλομένη τὴν, ὡς κεφαλὴν καλύπτουσαν
τὸν νοῦν, θεῖαν καὶ ἀπόρρητον γινῶσιν.

Πᾶς οὖν ἀνὴρ, ἡγουν νοῦς πρακτικὸς ἢ φυσικὸς ἢ θεολογι-
115 κός, προσευχόμενος ἢ προφητεύων, τουτέστι διδασκόμενος ἢ
διδάσκων, ἀκατακάλυπτον ἐχέτω τὴν κεφαλὴν, τὸν Χριστόν, ὁ

ποιο πάθος, ἐπειδὴ στερεῖται τὸ λόγο τὸν καλλωπιστικὸν σὰν κάλυμμα τῆς κεφαλῆς της. Καὶ κάθε νοῦς πού ἀσκεῖ τὴ φυσικὴ θεωρία, ὅταν προσεύχεται καὶ διδάσκει μὲ σκεπασμένο τὸ κεφάλι, δηλαδὴ ὅταν ἀναζητῶντας τοὺς λόγους τῶν ὄντων μὲ τὴν γνώση ἢ παραδίδοντάς τους στοὺς ἄλλους μὲ τὴ διδασκαλία του μαζί μὲ τὴν ὁποιοῦ εἶδους ροπή πρὸς κάποιο ἄλλο χωρὶς τὸν εὐσεβῆ σκοπὸν, καταντροπιάζει τὸ κεφάλι του, ἐπειδὴ βάζει κάτι παροδικὸ πᾶνω ἀπὸ τὴν εὐσεβῆ γνώση. Καὶ κάθε γυναῖκα, δηλαδὴ αἴσθησις, πού προσεγγίζει μὲ φυσικὸν τρόπο τὰ αἰσθητά, ἂν δὲν ἔχει στὸ κεφάλι της τοὺς νοεροὺς λόγους τῶν αἰσθητῶν νὰ τὴν περικαλύπτουν, ντροπιάζει τὸ κεφάλι της χρησιμοποιοῦντας τὴ θεωρία τῶν φαινομένων γιὰ τὸ πάθος ἐξαιτίας τῆς φυσικῆς σχέσης. Καὶ κάθε νοῦς πού ἔγινε ἐραστὴς τῆς μυστικῆς θεολογίας, ὅταν προσεύχεται ἢ διδάσκει μὲ καλυμμένο κεφάλι, δηλαδὴ βυθιζόμενος ἀνεπίγνωστα στοὺς ἄπατους βυθοὺς τῶν θεωριῶν ἢ διδάσκοντας καὶ μυσταγωγώντας τοὺς ἄλλους στὴ θεολογία, ἂν ἔχει κάποια μορφή γνώσης διδασκόμενος καὶ διδάσκοντας τὸν πᾶνω ἀπὸ τὴ νόησις λόγο, ντροπιάζει τὸ κεφάλι του ὑποβάλλοντας σὲ κάποιο ἀπὸ τὰ ὄντα καὶ ἀντικείμενα γνώσης τὸν ἀπλὸν καὶ πᾶνω ἀπὸ κάθε νόησις, ἐνῶ πρέπει νὰ βλέπει χωρὶς ὑλικά μάτια γυμνὸ ἀπὸ κάθε ἔννοια καὶ γνώση, τὸν ἀληθινὸ θεῖον Λόγον, γνωρίζοντας μὲ σαφήνεια ὅτι οἱ καθ' ὑπεροχὴν στερῆσεις βρίσκουν ἐπαλήθευσιν κυρίως στὸ Θεὸν δείχνοντας πλήρως τὴ θεία θέσιν μὲ τὴν πλήρη ἀφαίρεσιν τῶν ὄντων⁴. Καὶ κάθε γυναῖκα, διάνοια αὐτοῦ τοῦ νοῦ, ὅταν προσεύχεται ἢ διδάσκει μὲ ἀκάλυπτο κεφάλι, ἐλεύθερη δηλαδὴ ἀπὸ τὴ νοερὴ δύναμιν της τὴ σκεπασμένη ἀπὸ πολλὰ μυστικὰ θεωρήματα, καταντροπιάζει τὸ κεφάλι της, ἀφοῦ ἀποβάλλει τὴ θεία καὶ ἀπόρρητη γνώση πού καλύπτει ὡς κεφαλὴ τὸ νοῦ.

Κάθε ἄνδρας λοιπὸν, δηλαδὴ νοῦς πρακτικὸς ἢ φυσικὸς ἢ θεολογικὸς, ὅταν προσεύχεται ἢ προφητεῖ, δηλαδὴ διδάσκεται ἢ διδάσκει, ἂς ἔχει ἀκάλυπτη τὴν κεφαλὴν, τὸ Χριστόν· ὁ πρακτι-

4. Βλ. Σχόλιον 7.

μὲν πρακτικός, μηδὲν πίστεως καὶ ἀρετῆς προκρίνων, ὁ δὲ φυσικός, μηδένα τοῦ πρώτου Λόγου ποιούμενος ἄλλον ἀνώτερον, ὁ δὲ θεολογικός, τὸν ὑπὲρ νόησιν καὶ γνῶσιν καθ' ὅτιοῦν μὴ
 120 σχηματίζων ταῖς διὰ τῶν ὄντων νοήσεσι. Καὶ πᾶσα γυνή, τουτέστιν ἕξις πρακτικοῦ ἢ αἰσθησις φυσικοῦ ἢ σοφὴ διάνοια θεολογικοῦ νοός, κατακαλυπτέσθω τὴν κεφαλὴν, ἢ μὲν πρακτικὴ ἕξις, τῶν ποιητέων καὶ οὐ ποιητέων ἐπικειμένην ἔχουσα τὴν τοῦ λόγου διάκρισιν, ἢ δὲ αἰσθησις, τὴν ἐπὶ τοῖς ὀρωμένοις ἐπι-
 125 στημονικὴν τοῦ λόγου δύναμιν, ἢ δὲ διάνοια, τὴν παντελῶς ἀναπόδεικτον τῶν ὑπὲρ νόησιν γνῶσιν. Πᾶσα γὰρ ἕξις ἢ αἰσθησις ἢ διάνοια, μὴ καλυπτομένη κατὰ τὸν ἀποδοθέντα τρόπον, οὐδὲν διαφέρει τῆς ἐξυρημένης, τουτέστι τῆς μηδένα λόγον ἐχούσης ἀρετῆς ἢ θεοσεβείας ἢ γνώσεως μυστικῆς καὶ θείας
 130 ἀγάπης.

Ὅφείλει γοῦν ἔχειν καὶ διὰ τὸ εἶκος πᾶσα τοιαύτη γυνὴ τὴν ἐξουσίαν τοῦ λόγου διαπαντὸς ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, λέγω δὲ τὴν λογικὴν ἐπιστάσιαν, καὶ μάλιστα διὰ τοὺς ἀγγέλους τοὺς θεω-
 μένους ἡμῶν τά τε φανερά καὶ ἀφανῆ κινήματα καὶ ἀπογραφο-
 135 μένους πᾶν νόημα καὶ ποίημα πρὸς ἔπαινον ἢ ἔλεγχον ἡμῶν ἐν τῇ φοβεραῖ ἡμέρα τῆς διαγνώσεως, καὶ διὰ τοὺς κατὰ συνείδησιν λογισμούς, καὶ αὐτοὺς ἀγγέλους τροπικῶς νοουμένους, ἐπὶ τοῖς γινομένοις παρ' ἡμῶν κατηγοροῦντας ἢ καὶ ἀποπλογομένους νῦν τε καὶ ὕστερον κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως, καὶ διὰ
 140 τοὺς πονηροὺς ἀγγέλους τοὺς φυλαττομένους ἡμῶν καὶ ἕξιν καὶ αἰσθησιν καὶ διάνοιαν, ἵνα, ἐπὶ ἴδωσι γυμνωθεῖσαν τῆς λογικῆς τε καὶ νοερᾶς διακρίσεως καὶ εὐσεβείας καὶ γνώσεως, ἐπιθῶνται τὴν τῶν ἐναντίων αὐταῖς δημιουργοῦντες γένεσιν, ἀδιακρισίαν λέγω καὶ ἀσέβειαν καὶ ἄγνοιαν, δι' ὧν κακίαν καὶ πλά-
 145 νην καὶ ἀθείαν ἐνεργεῖν οἱ πονηροὶ πεφύκασιν δαίμονες.

Κεφαλὴ δὲ Χριστοῦ ὁ Θεὸς εἶρηται, ὡς Λόγου φύσει Νοῦς κατ' αἰτίαν ἀρχή.

κός χωρίς νὰ προκρίνει τίποτα ἀπὸ τὴν πίστη καὶ τὴν ἀρετὴ, ὁ φυσικὸς νὰ μὴ θεωρεῖ κανένα ἄλλο λόγο ἀνώτερο ἀπὸ τὸν πρῶτο Λόγο καὶ ὁ θεολογικὸς νὰ μὴ χρηματοποιεῖ σὲ τίποτε μὲ τὴ νόηση τῶν ὄντων αὐτὸν ποὺ εἶναι πάνω ἀπὸ νόηση καὶ γνώση. Καὶ κάθε γυναίκα, δηλαδή ἡ ἔξη τοῦ πρακτικοῦ ἢ ἡ αἰσθησι τοῦ φυσικοῦ ἢ ἡ σοφὴ διάνοια τοῦ θεολογικοῦ νοῦ, ἄς κατασκεπάζει τὸ κεφάλι της· ἡ πρακτικὴ ἔξη, ἔχοντας πάνω της τὴ διάκριση τοῦ λόγου καὶ τὰ ποιητέα καὶ μὴ ποιητέα· ἡ αἰσθησι, τὴν ἐπιστημονικὴ δύναμη τοῦ λόγου γιὰ τὰ ὁρώμενα· ἡ διάνοια, τὴν ἐντελῶς ἀναπόδεικτὴ γνώση τῶν πάνω ἀπὸ τὴ νόηση. Γιατὶ κάθε ἔξη ἢ αἰσθησι ἢ διάνοια ποὺ δὲν καλύπτεται μὲ τὸν τρόπο ποὺ ὑπέδειξα, σὲ τίποτα δὲν διαφέρει ἀπὸ τὴν «ξυρισμένην», δηλαδή ἀπὸ τὴν ἀρετὴ ἢ θεοσέβεια ἢ μυστικὴ γνώση καὶ θεία ἀγάπη ποὺ δὲν ἔχει κανένα λόγο.

Ὅφείλει νὰ ἔχει λοιπὸν καὶ δικαιολογημένα κάθε τέτοια γυναίκα γιὰ πάντα τὴν ἐξουσία τοῦ λόγου πάνω στὸ κεφάλι της, ἐννοῶ τὴ λογικὴ ἐπιστασία καὶ μάλιστα γιὰ τοὺς ἀγγέλους ποὺ βλέπουν τίς φανερὲς καὶ ἀφανεῖς κινήσεις μας καὶ καταγράφουν κάθε νόημα καὶ κάθε πράξη γιὰ νὰ ἐπαινεθοῦμε ἢ νὰ ἐλεγχθοῦμε τὴ φοβερὴ μέρα τῆς κρίσης. Ἐπίσης καὶ γιὰ τοὺς κατὰ συνειδησι λογισμοὺς –μεταφορικᾶ νοοῦνται καὶ αὐτοὶ ὡς ἄγγελοι, ποὺ μᾶς κατηγοροῦν ἢ μᾶς ὑπερασπίζουσιν κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς κρίσης γιὰ ὅσα ἔχομε πράξει καὶ τώρα καὶ ὕστερα, καὶ γιὰ τοὺς πονηροὺς ἀγγέλους ποὺ παραμονεύουσιν τὴν ἔξη μας καὶ τὴν αἰσθησι καὶ τὴ διάνοια, μὲ σκοπὸ, ὅταν τίς δοῦνε νὰ ἔχουσιν γυμνωθεῖ ἀπὸ τὴ λογικὴ καὶ νοερὴ διάκριση, τὴν εὐσέβεια καὶ τὴ γνώση, νὰ βάλουσιν στὴ θέσι της αὐτὰ ποὺ δημιουργοῦν τὴ γένεσι τῶν ἐναντίων, ἐννοῶ τὴν ἀδιακρισία, τὴν ἀσέβεια καὶ τὴν ἀγνοια, μὲ τίς ὁποῖες ἐνεργοῦν ἀπὸ τὴ φύσι οἱ πονηροὶ δαίμονες, τὴν κακία καὶ τὴν πλάνη καὶ τὴν ἀθεΐα.

Κεφαλὴ τοῦ Χριστοῦ λέχθηκε ὅτι εἶναι Θεός, ἐπειδὴ ὁ Νοῦς εἶναι ἀπὸ τὴ φύσι του ἀρχὴ αἰτιακὴ τοῦ Λόγου.

ΣΧΟΛΙΑ

1. Ὅτι ἀνὴρ ἐστὶ καὶ ὁ τὴν πρακτικὴν φιλοσοφίαν μετερχόμενος νοῦς.
2. Κεφαλὴν εἶπεν τὸν Χριστόν, ὡς ὑπόστασιν τῶν μελλόντων ἀγαθῶν· ἡ γὰρ «πίστις», κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον, μελλόντων ἐστὶν ὑπόστασις καὶ πραγμάτων ἔλεγχος οὐ βλεπομένων», ὅπερ ἐστὶν αὐτός, «ἐν ᾧπερ εἰσὶν οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας ἀπόκρυφοὶ καὶ τῆς γνώσεως».
3. Ἐνυπόστατος πίστις ἐστὶν ἡ ἐνεργὴς καὶ ἔμπρακτος, καθ' ἣν ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος ἐν τοῖς πρακτικοῖς δείκνυται ταῖς ἐντολαῖς σωματούμενος, δι' ὧν ὡς Λόγος πρὸς τὸν ἐν ᾧ κατὰ φύσιν ἐστὶν ἀνάγει Πατέρα τοὺς πράττοντας.
4. Ὅτι ἀνὴρ ἐστὶ καὶ ὁ τὴν φυσικὴν θεωρίαν εὐσεβῶς ἀσκούμενος νοῦς, τὸν κατὰ πίστιν τῇ διανοίᾳ θεωρητὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον κεφαλὴν ἔχων, ὡς αἷτιον τῆς τῶν ὀρωμένων γενέσεως.
5. Ἐπειδὴ, φησὶν, συνεπινοεῖται πάντως τῷ γενεσιουργῷ τῶν ὄντων Λόγῳ καὶ Νοῦς, καὶ ὃν ἔχει κατ' αἷτιαν τὴν ἀναφορὰν ὁ Λόγος, κεφαλὴν τοῦ Χριστοῦ κέκληκε τὸν Πατέρα, ὡς Νοῦν Λόγου κατὰ φύσιν γεννήτορα.
6. Ὅτι ἀνὴρ ἐστὶ καὶ ὁ τὴν μυστικὴν διδασκόμενος θεολογίαν.
7. Καθ' ὑπεροχὴν ἐκδέχου τὸ ἀνοῆτως· ὑπὲρ νόησιν γὰρ τὸ πιστευόμενον, ὅπερ ἐστὶν ὁ Θεός.
8. Ὁ τὴν ἄμεσον τῇ καθ' ὑπεροχὴν στερήσει τῶν γενητῶν πρὸς τὸν ἐπέκεινα παντὸς λόγου Λόγον ἀγνώστως λαβῶν, φησὶν, αὐτοψίαν, αὐτὸν ἔχει κεφαλὴν τὸν πάντη μονώτατον Λόγον, ὑπὲρ ὃν ἢ μεθ' οὗ ἢ μεθ' ὃν ἕτερος φύσει καθάπαξ οὐχ ὑφέστηκε λόγος, οὗ ὁ εἷς φύσει Νοῦς ὑπάρχει γεννή-

ΣΧΟΛΙΑ

1. Ὅτι ἄνδρας εἶναι καὶ ὁ νοῦς πού ἀσκεῖ τὴν πρακτικὴ φιλοσοφία.
2. Ὀνόμασε κεφαλὴ τὸ Χριστὸ ὡς ὑπόστασις τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν· γιὰ τὴ πίστι, κατὰ τὸ θεῖο ἀπόστολο, εἶναι «ὑπόστασις τῶν μελλοντικῶν καὶ ἔλεγχος πραγμάτων πού δὲν βλέπομε»⁵, πράγμα πού εἶναι αὐτός, στὸν ὁποῖο εἶναι κρυμμένοι οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσης⁶.
3. Πίστι ἐνυπόστατη εἶναι ἡ ἐνεργὸς καὶ ἔμπρακτη, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ παρουσιάζεται ἀπὸ τοὺς πρακτικοὺς σωματωμένους μὲ τὶς ἐντολές, μὲ τὶς ὁποῖες ὁ Λόγος ἀνεβάζει ὅσους τὶς πράττουν πρὸς τὸν Πατέρα του μέσα στὸν ὁποῖο ὑπάρχει κατὰ φύσιν.
4. Ἄνδρας εἶναι καὶ ὁ νοῦς πού ἀσκεῖ μ' εὐσέβεια τὴ φυσικὴ θεωρία, ἔχοντας ὡς κεφαλὴ του τὸ Λόγο τοῦ Θεοῦ, πού τὸν θεωρεῖ ἀπὸ πίστι μὲ τὴ διάνοιά του ὡς αἷτιο τῆς γένεσης τῶν ὁρατῶν.
5. Ἐπειδὴ, λέει, μαζί μὲ τὸ γενεσιουργὸ Λόγο τῶν ὄντων ἐρχεται στὴ νόησή μας καὶ ὁ Νοῦς, πρὸς τὸν ὁποῖο ὡς αἷτια του ἀναφέρεται ὁ Λόγος, κάλεσε κεφαλὴ τοῦ Χριστοῦ τὸν Πατέρα, ὡς Νοῦ πού γέννησε κατὰ φύσιν τὸ Λόγο.
6. Ἄνδρας εἶναι κι ὁποῖος διδάσκει τὴ μυστικὴ θεολογία.
7. Τὴ λέξη 'ἀνοήτως' νὰ τὴν ἀντιλαμβάνεσαι καθ' ὑπεροχὴ· γιὰ τὸ ἀντικείμενο τῆς πίστεως εἶναι πάνω ἀπὸ τὴ νόησι, καὶ αὐτὸ εἶναι ὁ Θεός.
8. Αὐτός πού ἔλαβε, λέει, τὴν ἄμεση αὐτοψία, μὲ τρόπο ἄγνωστο μὲ τὴν καθ' ὑπεροχὴ στέρηση τῶν κτισμάτων, τοῦ πέρα ἀπὸ κάθε λόγο Λόγου, ἔχει κεφαλὴ του αὐτόν, τὸν τελείως μόνον Λόγο, πού πάνω ἀπὸ αὐτόν ἢ μαζί του ἢ ἔπειτα ἀπὸ αὐτόν δὲν ὑπάρχει κανένας ἀπολύτως διαφορετικὸς στὴ φύσιν λόγος, πού γεννήτοράς του εἶναι κατὰ τὴ φύσιν ὁ ἕνας Νοῦς, πρὸς τὸν ὁποῖο ὡς κεφαλὴ, ἀνεβάζοντας μὲ τὸ

5. Ἐβρ. 11,1.

6. Κολ. 2,3.

- 30 τωρ, πρὸς ὃν ὡς κεφαλὴν ἀνάγων διὰ τοῦ συμφυοῦς κατ'
οὐσίαν Πνεύματος τὸν ἐπόμενον συνίστησι νοῦν.
9. Τοῦ μὲν πρακτικοῦ γυναικᾶ φησιν εἶναι τὴν ἕξιν, ὡς τῶν
κατ' ἀρετὴν τρόπων γεννητικὴν, τοῦ δὲ φυσικοῦ τὴν ἐξευ-
γενισθεῖσαν τοῖς λόγοις τοῦ Πνεύματος αἰσθησιν, ὡς τί-
35 κτουσαν τὰς τῶν ὄντων ἀπαθεῖς φαντασίας, τοῦ δὲ θεολο-
γικοῦ τὴν καθαρὰν διάνοιαν, ὡς τοῦ ἐνὸς τρισσοφαοῦς
φωτὸς μοναδικῶς δεκτικὴν.
10. Χριστὸν λέγει τὸν ὑπερούσιον καὶ ὑπερουσίως σαρκωθέντα
Λόγον, ὅτι μὴδὲ τὴν σάρκωσιν αὐτοῦ λόγῳ φυσικῶ κατέ-
40 λαβε νοῦς. Τούτου δὲ κεφαλὴν εἶναι φησι τὸν κατὰ φύσιν
αἴτιον Νοῦν, κατ' αἰτίαν φύσει τῷ Λόγῳ συνεπινοούμενον.
Ὁ γὰρ τῇ πίστει τὸν Λόγον ἑωρακῶς ἀχρόνως, ἅμα τῷ
Λόγῳ τὸν τοῦ Λόγου γεννήτορα Νοῦν, ὡς ἐν αὐτῷ κατ' οὐ-
σίαν ὄντα, μυστικῶς συνεώρακεν. Φασὶ δὲ τινες Χριστὸν
45 μὲν λέγεσθαι τοῦ Χριστοῦ τὸ ἀνθρώπινον, ὡς τοῦ παντός,
ἡγουν τῆς ὅλης φύσεως, κεφαλὴν· οὐπὲρ ἀνθρωπίνου
δῆλον ἢ τοῦ Χριστοῦ θεότης καθέστηκε κεφαλή· τῇ γὰρ
ὀνομασίᾳ τοῦ ὄλου τὰ μέρη καλέσαντες, τὴν ὀρθὴν ἐκδε-
δώκασιν ἔννοιαν.
- 50 11. Ἡ πρὸς τὸν Θεὸν τοῦ τελειωθέντος Νοῦ κατὰ χάριν ταυτό-
της ἐστὶν ἢ περὶ τὸ φύσει ταῦτὸν ἀπλῆ καὶ ἀδιαίρετος κίνη-
σις, περὶ ἣν νοητῶν ἀνάληψις οὐκ ἔστι ποσῶ τε τῷ κατ'
οὐσίαν καὶ τῷ κατὰ δύναμιν ποιῶ διαφερόντων, ἀλλ' ἀπό-
λαυσις ἄρρητος, αἰσθησιν ἔχουσα τὴν ὑπὲρ νόησιν.
- 55 12. Προσευχὴν λέγει τοῦ μὲν πρακτικοῦ τὴν τῶν ἀρετῶν αἰτη-
σιν, προφητείαν δὲ τῶν ἐν αὐταῖς λόγων τὴν ἀληθῆ διδα-
σκαλίαν· τοῦ δὲ φυσικοῦ προσευχὴν φησιν εἶναι τὴν περὶ
τῶν ὄντων ἐπιστημονικῆς γνώσεως αἰτησιν, προφητείαν
δὲ τὴν ταύτης κατὰ τὴν ἀληθῆ διδασκαλίαν εἰς ἄλλους με-
60 τάδοσιν· τοῦ δὲ θεολογικοῦ προσευχὴν εἶναι λέγει τὴν
ἀπόρρητον σιγὴν, καθ' ἣν ὁ νοῦς ὑπεροχικῶς τῇ στερῆσει

- σύμφυτο ὡς πρὸς τὴν οὐσία Πνεῦμα, συνιστᾷ τὸν ἐπόμενο νοῦ.
9. Τοῦ πρακτικοῦ γυναίκα λέει ὅτι εἶναι ἡ ἔξη, ἐπειδὴ γεννᾷ τοὺς τρόπους τῆς ἀρετῆς· τοῦ φυσικοῦ ἡ αἴσθησις ἐξευγενισμένη ἀπὸ τοὺς λόγους τοῦ Πνεύματος, ἐπειδὴ γεννᾷ τὶς ἀπαθεῖς φαντασίαις τῶν ὄντων· τοῦ θεολογικοῦ ἡ καθαρὴ διάνοια, ἐπειδὴ εἶναι δεκτικὴ μοναδικᾶ τοῦ ἑνὸς τριπλόφωγου φωτός.
 10. Χριστὸ ὀνομάζει τὸν ὑπερούσιο καὶ ὑπερούσια σαρκωθέντα Λόγο, ἐπειδὴ οὔτε τῇ σάρκωσίν του δὲν κατάλαβε ὁ νοῦς μὲ τὸ φυσικὸ λόγο. Τοῦ Χριστοῦ κεφαλὴ εἶναι, λέει, ὁ κατὰ φύσιν αἴτιος Νοῦς, πού συνεπινοεῖται κατ' αἰτία ὡς πρὸς τὴ φύσιν μαζί μὲ τὸ Λόγο. Γιατὶ ὁποῖος ἔχει δεῖ μὲ τὴν πίστη τὸ Λόγο ἀχρόνως, μαζί μὲ τὸ Λόγο εἶδε μυστικᾶ τὸ γεννήτορα τοῦ Λόγου Νοῦ, ἐπειδὴ ὁ Λόγος εἶναι μέσα στὸ Νοῦ. Μερικοὶ λένε ὅτι Χριστὸς λέγεται τὸ ἀνθρώπινο μέρος τοῦ Χριστοῦ, ἐπειδὴ εἶναι τοῦ παντός, δηλαδὴ τῆς φύσεως στὸ σύνολό της, κεφαλὴ· καὶ τοῦ ἀνθρώπινου μέρους εἶναι φανερὸ πῶς κεφαλὴ ἔγινε ἡ θεότητα τοῦ Χριστοῦ· γιατί μὲ τὸ νὰ ὀνομάσουν τὰ μέρη μὲ τὸ ὄνομα τοῦ ὄλου, διατύπωσαν τὴν ὀρθὴ ἔννοια.
 11. Ἡ κατὰ χάριν ταυτότητα τοῦ νοῦ πού ἔγινε τέλειος μὲ τὸ Θεὸ εἶναι ἡ ἀπλὴ καὶ ἀδιαίρετη κίνηση γύρω ἀπὸ τὸ αὐτὸ κατὰ τὴ φύσιν, γύρω ἀπὸ τὴν ὁποῖα κίνηση δὲν ὑπάρχει ἀνάληψη νοητῶν πού διαφέρουν κατὰ τὸ ποσὸ οὐσίας καὶ κατὰ τὸ ποιὸ δύνამης, ἀλλὰ ὑπάρχει ἀπόλαυση ἀρρητὴ μὲ μιὰ αἴσθησις πού ὑπερβαίνει τὴ νόηση.
 12. Προσευχὴ τοῦ πρακτικοῦ λέει τὴν αἴτησιν τῶν ἀρετῶν, προφητεία τὴν ἀληθινὴ διδασκαλίαν τῶν λόγων πού αὐτὲς ἔχουν. Τοῦ φυσικοῦ προσευχὴ λέει πῶς εἶναι ἡ αἴτησις πού ἀφορᾷ στὴν ἐπιστημονικὴ γνώσιν τῶν ὄντων, καὶ προφητεία τὴ μετάδοσιν τῆς γνώσεως αὐτῆς μὲ ἀληθινὴ διδασκαλίαν στοὺς ἄλλους. Τοῦ θεολογικοῦ προσευχὴ εἶναι ἡ ἀπόρρητη σιγή, κατὰ τὴν ὁποῖα ὁ νοῦς κατὰ ὑπεροχὴ μὲ

- τῶν ὄντων ἄξιος γίνεται τῆς ὑπὲρ νόησιν καὶ γνῶσιν ἐνώ-
σεως, προφητείαν δὲ τὴν ἄλλων περὶ ταύτην μυσταγωγίαν.
Ἡ γὰρ προσευχὴ πρὸς Θεὸν ποιεῖται τοῦ προσευχομένου
65 τὴν ἐνωσιν, ἡ δὲ προφητεία διὰ Θεὸν τοῖς ἀνθρώποις κοι-
νωνῆσαι τῶν δοθέντων καλῶν πείθει τὸν προφητεύοντα.
13. Νοεῖ τὸν Θεὸν ὡς Λόγος μηδὲν ἀντιλαμβανόμενος, τουτέ-
στι οὐδὲν τῶν δυναμένων ὑπὸ ἀντίληψιν γενέσθαι, ἢ μηδὲν
νοούμενος, τουτέστι οὐδὲν τῶν δυναμένων νοηθῆναι,
70 ἦτοι ἐν τῷ λογισμῷ ἐλθεῖν, ἢ μηδὲν ποιούμενος, τουτέστι
οὐδὲν τῶν τῇ γεννήσει καὶ τῇ φθορᾷ ὑποκειμένων – ταῦτα
γὰρ κυρίως λέγονται πράξεις – νοεῖ ὅτι ὁ Λόγος ἐστι.
14. Ὅταν τὸ θεῖον καταφάσκωμεν, φησὶν, συνεπινοοῦμεν μὲν
αὐτὸ τοῖς οὖσιν, ἀλλ' ὡς αἰτίαν ποιητικὴν· ὅταν δὲ τῶν ὄν-
75 των αὐτὸ παντελῶς ἀποφάσκωμεν, οὔτε κατ' αἰτίαν αὐτὸ
συνεπινοοῦμεν τοῖς οὖσιν, ὅτι μηδεμίαν, ἀληθῶς εἶπεῖν,
ἔχει πρὸς τὰ ὄντα σχέσιν, καθ' ἣν τὴν ἐπ' ἀμφοῖν ὧν ἐστι
σχέσις ἐννοίαν ἅμα συναναφέρειν πεφύκαμεν. Οὐκοῦν ὁ
καλὸς θεολόγος τὴν καθ' ὑπεροχὴν ἀγνωσίαν θέσιν γνώσε-
80 ως ἀληθοῦς ποιεῖται τοῦ Θεοῦ τὸ παντελῶς ἀνεπνόητον.
15. Τοιαύτην οὖν θέσιν λαμβάνουσιν αἱ καθ' ὑπεροχὴν στερή-
σεις. Δεικνύουσι γὰρ ὅτι ὑπάρχει μόνον ὁ Θεός, ἀρνούμεναι
ὅτι ἐστὶ τῶν ὑπαρχόντων ἢ δυναμένων ὑπὸ ἀντίληψιν γενέ-
σθαι ἢ νοηθῆναι ἢ λεχθῆναι.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΚΣΤ'

Εἰ ὁ βασιλεὺς ἀλληγορεῖται εἰς τὸν διάβολον, τίς ὁ λόγος ὃν
διὰ τοῦ προφήτου Ἱερεμίου ἀπειλεῖ τοῖς βασιλεῦσι τῶν
ἔθνῶν καὶ τῷ βασιλεῖ Ἰούδα κλοιοῦς καὶ δεσμὰ καὶ λιμὸν
5 καὶ θάνατον καὶ μάχαιραν καὶ αἰχμαλωσίαν, ἐὰν μὴ αὐτῷ

- τῆ στέρηση τῶν ὄντων γίνεται ἄξιος γὰ τὴν πάνω ἀπὸ νόη-
ση καὶ γνώση ἔνωση, καὶ προφητεία εἶναι ἡ μυσταγωγία
τῶν ἄλλων σχετικὰ μ' αὐτήν. Ἡ προσευχὴ δηλαδὴ πραγμα-
τοποιεῖ τὴν ἔνωση ἐκείνου ποὺ προσεύχεται μὲ τὸ Θεό,
ἐνῶ ἡ προφητεία πείθει χάρις στὸ Θεὸ αὐτὸν ποὺ προφη-
τεύει νὰ συμμεριστεῖ μὲ τοὺς ἀνθρώπους τὰ ἀγαθὰ ποὺ χο-
ρηγήθηκαν.
13. Νοεῖ τὸ Θεὸ ὡς Λόγος χωρὶς ν' ἀντιλαμβάνεται τίποτε, τί-
ποτε δηλαδὴ ἀπὸ αὐτὰ ποὺ εἶναι δυνατὸ νὰ γίνουν ἀντιλη-
πτὰ ἢ χωρὶς νὰ νοεῖ τίποτε, δηλαδὴ τίποτε ἀπὸ ὅσα μπο-
ροῦν νὰ νοηθοῦν, δηλαδὴ νὰ ρθοῦν στὸ λογισμό μας, ἢ
χωρὶς νὰ κάνει τίποτε, δηλαδὴ τίποτε ἀπὸ ὅσα περνοῦν ἀπὸ
τὴ γέννηση καὶ τὴ φθορὰ –γιατὶ αὐτὰ κυρίως λέγονται πρά-
ξεις– νιώθει ὅτι ὁ Λόγος ὑπάρχει.
14. Ὅταν καταφάσκομε τὸ Θεῖο, λέει, τὸ νοοῦμε μαζὶ μὲ τὰ
ὄντα, ἀλλὰ ὡς αἰτία ποιητικὴ τους· ὅταν τὸ ἀρνούμαστε τε-
λείως ἀπὸ τὰ ὄντα, δὲν τὸ νοοῦμε μαζὶ μὲ αὐτὰ οὔτε κατὰ
τὴν αἰτία, ἐπειδὴ, γὰ νὰ πῶ τὴν ἀλήθεια, δὲν ἔχει καμμιά
σχέση μὲ ὄντα, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία τὴν ἔννοια ποὺ προ-
κύπτει ἀπὸ τὰ σχετιζόμενα συνηθίζομε νὰ τὴν ἀναφέρομε
μαζὶ. Ὁ καλὸς λοιπὸν θεολόγος κάνει σύμφωνα μὲ τὴν
κατὰ ὑπεροχὴ ἀγνωσία τὸ τελείως ἀκατάληπτο θέση ἀληθι-
νῆς γνώσης τοῦ Θεοῦ.
15. Τέτοια θέση λέει ὅτι ἀποτελοῦν οἱ κατὰ ὑπεροχὴ στερή-
σεις. Γιατὶ δείχνουν ὅτι ὑπάρχει μόνο ὁ Θεός, ἐνῶ ἀρνοῦ-
νται ὅτι ὑπάρχει κάτι ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ὑπάρχουν ἢ μποροῦν νὰ
γίνουν ἀντιληπτὰ ἢ νὰ νοηθοῦν ἢ νὰ λεχθοῦν.

ΕΡΩΤΗΣΗ 26

Ἄν μὲ τὸ βασιλιὰ τῆς Βαβυλώνας ἀλληγορεῖται ὁ διάβολος,
τί νόημα ἔχει ὁ λόγος ποὺ μὲ τὸ στόμα τοῦ προφήτη Ἰερεμία
ἀπειλεῖ τοὺς βασιλεῖς τῶν ἐθνῶν καὶ τὸ βασιλιὰ τοῦ Ἰούδα
μὲ ἀλυσίδες καὶ δεσμὰ καὶ πείνα καὶ θάνατο καὶ μαχαίρι καὶ

δουλεύσωσιν, τοῖς δὲ ἐκουσίως δουλεύουσι μετὰ ἀνέσεως εἶναι ἐπὶ τῆς γῆς αὐτῶν, καὶ ὅτι δοῦλον αὐτὸν προσαγορεύει λέγων, «ἐγὼ δέδωκα πᾶσαν τὴν γῆν Ναβουχοδονόσορ βασιλεῖ Βαβυλῶνος τῷ δούλῳ μου καὶ τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ δέ-
 10 δωκα δουλεύειν αὐτῷ»; Τίς οὖν ἐστὶν ἡ τοῦ διαβόλου δουλεία καὶ τίνα τὰ θηρία καὶ τίνα τὰ ἐξ εἶδη τῆς ἀπειλῆς καὶ τίνες οἱ βασιλεῖς τῶν ἐθνῶν καὶ ὁ βασιλεὺς Ἰούδα;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ὁ διάβολος καὶ ἐχθρὸς ἐστὶ τοῦ Θεοῦ καὶ ἐκδικητής·
 15 ἐχθρὸς μὲν ὅταν, ὡς μισῶν αὐτόν, δοκῆ πως τὴν ὀλέθριον κεκτῆσθαι πρὸς ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους ἀγάπην, τοῖς τῶν ἐκουσίων παθῶν τρόποις διὰ τῆς ἡδονῆς πείθων ἡμῶν τὴν προαίρεσιν τῶν αἰώνιων ἀγαθῶν προκρίνειν τὰ πρόσκαιρα, δι' ὧν, κλέπτων ὅλην τῆς ψυχῆς τὴν ἔφεσιν, τῆς θείας ἡμᾶς παντελῶς
 20 ἀγάπης ἀφίστησιν, ἐκουσίως ἐχθροὺς ποιῶν τοῦ ποιήσαντος, ἐκδικητής δὲ ὅταν, γυμνώσας τὸ πρὸς ἡμᾶς μῖσος, ὡς ἤδη γενομένους αὐτῷ διὰ τὴν ἀμαρτίαν ὑποχειρίους, ἐξαιτῆται τὴν καθ' ἡμῶν τιμωρίαν. Οὐδὲν γὰρ οὕτω φίλον τῷ διαβόλῳ καθέστηκεν ὡς ἄνθρωπος τιμωρούμενος. Τοῦτο δὲ συγχωρηθεῖς,
 25 τὰς ἐπαλλήλους ἐπινοῶν τῶν ἀκουσίων παθῶν ἐπαγωγὰς λαίλαπος δίκην ἀπηνῶς ἐπιφέρεται τοῖς καθ' ὧν ἐκομίσατο συγχωρῆσει Θεοῦ τὴν ἐξουσίαν, οὐ τὸ πρόσταγμα τὸ θεῖον ἐκπληρῶσαι βουλόμενος, ἀλλὰ τὸ οἰκεῖον τοῦ καθ' ἡμῶν μίσους διαθρέψαι πάθος ἐπιθυμῶν, ἵνα τῷ πολλῷ βάρει τῶν ὀδυνηρῶν
 30 συμφορῶν ἡ ψυχὴ δι' ἀτονίαν ὀκλάσασα τῆς θείας ἐλπίδος ἑαυτῆς περικόψη τὴν δύναμιν, ἀντὶ νουθεσίας ἀθεΐας αἰτίαν ποιούμενη τὴν τῶν ἀλγεινῶς συμβαινόντων ἐπαγωγὴν.

αίχμαλωσία, ἂν δὲν ἐργαστοῦν γι' αὐτὸν ὡς δοῦλοι του, ἐνῶ ὄσοι τοῦ δουλέψουν μὲ τὸ θέλημά τους θὰ ζήσουν μὲ ἄνεση στὴ γῆ τους¹, καὶ γιατί τὸν ἀποκαλεῖ δοῦλο λέγοντας «ἐγὼ ἔχω δώσει ὅλη τὴ γῆ στὸ Ναβουχοδονόσορα, τὸ βασιλιὰ τῆς Βαβυλώνας, τὸ δοῦλο μου, καὶ τοῦ ἔδωσα καὶ τὰ ἄγρια θηρία νὰ τὸν ὑπηρετοῦν»²; Ποιὰ εἶναι λοιπὸν ἡ δουλεία τοῦ διαβόλου καὶ ποιὰ εἶναι τὰ θηρία, ποιὰ τὰ ἔξι εἶδη τῆς ἀπειλῆς καὶ ποιοὶ οἱ βασιλεῖς τῶν ἐθνῶν καὶ ὁ βασιλιὰς τοῦ Ἰούδα;

ΑΠΟΚΡΙΣΗ

Ὁ διάβολος εἶναι κι ἐχθρὸς τοῦ Θεοῦ καὶ ἐκδικητῆς· ἐχθρὸς εἶναι, ὅταν, ἐπειδὴ μισεῖ τὸ Θεό, νομίζει κατὰ κάποιον τρόπο πῶς ἔχει ἀποκτήσει τὴν ὀλέθρια ἀγάπη πρὸς ἐμᾶς τοὺς ἀνθρώπους, πείθοντας τὴν προαίρεσή μας μέσω τῆς ἡδονῆς μὲ τοὺς θεληματικοὺς τρόπους τῶν παθῶν νὰ προκρίνει ἀπὸ τὰ αἰῶνια ἀγαθὰ τὰ πρόσκαιρα, μὲ τὰ ὁποῖα κλέβοντας ὅλο τὸν πόθο τῆς ψυχῆς, μᾶς ἀπομακρύνει τελείως ἀπὸ τὴ θεϊκὴ ἀγάπη, κάνοντάς μας ἐκούσιους ἐχθροὺς τοῦ δημιουργοῦ μας. Ἐκδικητῆς εἶναι, ὅταν, ἀπογυμνώνοντας τὸ ἐναντίον μας μίσος, ἐπειδὴ ἤδη γίναμε ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες μας ὑποχείριοί του, ζητεῖ μ' ἐπιμονὴ ἐναντίον μας τὴν τιμωρία. Γιατί ὁ διάβολος τίποτε δὲν ἀγαπᾷ τόσο πολὺ, ὅσο τὸ νὰ βλέπει τοὺς ἀνθρώπους νὰ τιμωροῦνται. Κι ἀφοῦ ἐπιτράπηκε αὐτό, ἐπινοώντας τὶς ἀλλεπάλληλες ἐπιδρομὲς τῶν ἀκούσιων παθῶν, ἐπιτίθεται μὲ σκληρότητα σὰν τὴ λαίλαπα ἐναντίον ἐκείνων ποὺ ἔλαβε στὴν ἐξουσία του μὲ τὴ συγκατάθεση τοῦ Θεοῦ, θέλοντας ὄχι νὰ ἐκπληρώσει τὸ θεῖο πρόσταγμα, ἀλλὰ ἐπιθυμώντας νὰ ικανοποιήσῃ τὸ πάθος τοῦ ἐναντίον μας μίσους του, ὥστε, ἀφοῦ γονατίσει ἡ ψυχὴ λυγίζοντας ἀπὸ τὸ βᾶρος τῶν πολλῶν κι ὀδυνηρῶν συμφορῶν, νὰ περικόψει τὴ δύναμη τῆς θείας ἐλπίδας της, θεωρώντας τὴν ἐπιδρομὴ τῶν ὀδυνηρῶν ποὺ τῆς συμβαίνουν ἀντὶ νοουθεσία, αἰτία ἀθείας.

Ἄγαθός γὰρ ὑπάρχων ὁ Θεὸς καὶ θέλων ἡμῶν ἐκτείλει παντελῶς τὸ τῆς κακίας σπέρμα, τὴν ἡδονὴν τὴν τὸν νοῦν τῆς
 35 θείας ἀποσυλοῦσαν ἀγάπης, συγχωρεῖ τῷ διαβόλῳ πόνους ἡμῖν καὶ τιμωρίας ἐπαγαγεῖν, κατὰ ταῦτόν καὶ τῆς προλαβούσης ἡδονῆς τὸν ἴον διὰ τῶν πόνων τῆς ψυχῆς ἀποξέων καὶ πρὸς τὰ παρόντα καὶ μόνην τὴν αἴσθησιν σαίνοντα μῖσος ἡμῖν καὶ τελείαν ἀποδιάθεσιν, ὡς μηδὲν τιμωρίας πλέον εἰς κέρδος κεκτη-
 40 μένα κατὰ τὴν χρῆσιν, ἐμποιῆσαι βουλόμενος καὶ τὴν ἐκείνου τιμωρὸν δύναμιν καὶ μισάνθρωπον τῆς πρὸς ἀρετὴν ἐπαναγωγῆς περιστατικὴν αἰτίαν ποιήσασθαι τῶν αὐτῆς ἐκουσίως ἀπολισθησάντων.

Ὡς οὖν κατὰ συγχώρησιν τιμωρούμενος τοὺς ἀμαρτάνον-
 45 τας ὁ διάβολος τοῦ Θεοῦ κέκληται δοῦλος, ἀποστάτης ὢν καὶ ληστὴς πονηρός, καὶ τοῖς ἐκουσίως διὰ τῆς ἡδονῆς ἀφισταμένοις τοῦ Θεοῦ τὴν γνώμην ἔχων πάνυ κατάλληλον —πρέπον γάρ ἐστι καὶ δίκαιον ὑπὸ τοῦ διαβόλου κολάζεσθαι τοὺς τὰς αὐτοῦ πονηρὰς ὑποθήκας τῶν ἐκουσίων ἀμαρτημάτων ἡδέως δεξα-
 50 μένους—, οὕτω μὲν οὖν καὶ ἡδονῆς ἐστι διὰ τῶν ἐκουσίων παθῶν σπορεὺς ὁ διάβολος καὶ ὀδύνης διὰ τῶν ἀκουσίων ἐπαγωγέυς.

Ὅταν οὖν οἱ τὴν Ἰουδαίαν καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ οἰκοῦντες, τουτέστι τὴν πρακτικὴν ἔξιν ἢ τὴ θεωρητικὴν ἀπειληφότες ἐπι-
 55 στήμην, πρὸς τὴν ἀνθρώπων ταύτας μετέρχονται δόξαν, ἤθη μὲν ἀρετῶν τῷ φαινομένῳ τρόπῳ σκιαγραφοῦντες, λόγους δὲ σοφίας καὶ γνώσεως μόνον λαλοῦντες δίχα τῶν κατὰ δικαιοσύνην ἔργων, καὶ τὸν ὡς ἐπ' ἀρετῇ καὶ γνώσει τοῖς ἄλλοις ἐπιδείκνυνται τῷφον, εἰκότως τοῖς πρέπουσι παραδίδονται πόνοις, διὰ
 60 τοῦ πάσχειν τὴν ἀγνοηθεῖσαν αὐτοῖς ἐκ τῆς ματαίας οἰήσεως ταπεινοφροσύνην μεταμανθάνοντες· ὅπερ εἰδὼς καὶ ὁ θαυμαστός ἀπόστολος, παρέδωκε τῷ σατανᾷ τὸν παρανομήσαντα Κορίνθιον «εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκός, ἵνα τὸ πνεῦμα σωθῇ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ». Διὰ τοῦτο τῆς Ἰουδαίας καὶ Ἱερου-

Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ Θεὸς εἶναι ἀγαθὸς καὶ θέλει νὰ μᾶς ξεριζώσει τελείως τὸ σπέρμα τῆς κακίας, τὴν ἡδονὴν ποὺ ἀρπάζει τὸ νοῦ ἀπὸ τῆς θείας ἀγάπης, ἐπιτρέπει στὸ διάβολο νὰ ἐπιφέρει ἐναντίον μας πόνους καὶ τιμωρίες, ἀφαιρώντας ταυτόχρονα καὶ τῆς προηγούμενης ἡδονῆς τὸ δηλητήριο μὲ τοὺς πόνους τῆς ψυχῆς καὶ δημιουργώντας μας μίσος καὶ περιφρόνηση τέλεια πρὸς τὰ παρόντα ποὺ μόνο τὴν αἴσθησις κολακεύουν, ἐπειδὴ ὅταν τὰ χρησιμοποιοῦμε αὐτὰ δὲ μᾶς ἀποφέρουν, ἐκτὸς ἀπὸ τιμωρία, κανένα κέρδος, θέλοντας νὰ κάνει μέσα μας καὶ τὴν τιμωρητικὴν καὶ μισάνθρωπὴν δύναμιν ἐκείνου αἰτία κατάλληλη γιὰ τὴν ἐπαναφορὰ εἰς τὴν ἀρετὴν ἐκείνων ποὺ ξεγλίστησαν ἀπὸ αὐτὴν μὲ τὴν θέλησίν τους.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ διάβολος τιμωρεῖ κατὰ παραχώρησιν ὅσους ἀμαρτάνουν ὀνομάστηκε δούλος τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ εἶναι ἀποστάτης καὶ ληστής πονηρὸς καὶ ἔχει πολὺν κατάλληλη γνώμην γιὰ ὅσους ἀπομακρύνονται ἐκούσια ἀπὸ τὸ Θεὸν μέσω τῆς ἡδονῆς—γιατὶ εἶναι πρέπον καὶ δίκαιο νὰ κολάζονται ἀπὸ τὸ διάβολο ὅσοι δέχτηκαν μ' εὐχαρίστησιν τίς ὑποουλὰς ὑποθήκας τοῦ γιὰ τὰ ἐκούσια ἀμαρτήματα—, ἔτσι λοιπὸν ὁ διάβολος καὶ σπορέας τῆς ἡδονῆς εἶναι μὲ τὰ ἐκούσια πάθη καὶ σωρευτῆς ὀδύνης μὲ τὰ ἀκούσια.

Ὅταν λοιπὸν ὅσοι κατοικοῦν τὴν Ἰουδαίαν καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ, δηλαδὴ ἔχουν λάβει τὴν πρακτικὴν ἔξιν ἢ τὴν θεωρητικὴν ἐπιστήμην, καὶ τίς ἀσκοῦν γιὰ τὴν δόξαν τῶν ἀνθρώπων σκιαγραφώντας φαινομενικὰ ἐνάρετην συμπεριφορὰν, φλυαροῦν ὁμῶς μόνο λόγους σοφίας καὶ γνώσεως χωρὶς ἔργα δικαιοσύνης, καὶ ἐπιδεικνύουν στοὺς ἄλλους τὴν ἐπαρσὴν τους γιὰ τὴν ἀρετὴν τους τάχα καὶ τὴν γνώσιν τους, δικαιολογημένα παραδίδονται στοὺς κόπους ποὺ πρέπει, μαθαίνοντας μὲ τὸ πάθος τὴν ταπεινοφροσύνην ποὺ εἶχαν ἀγνοήσει ἐξαιτίας τῆς μάταιας ὑπερηφάνειας. Αὐτὸ ἔχοντας ὑπόψιν τοῦ ὁ θαυμαστός ἀπόστολος παρέδωκε στὸ σατανὰ τὸν Κορίνθιον ποὺ εἶχε παρανομήσει «πρὸς ὄλεθρον τοῦ σώματος, ὥστε νὰ σωθεῖ τὸ πνεῦμα τὴν ἡμέραν τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ»³. Γι' αὐτὸ ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰουδαίας καὶ τῆς Ἱερου-

65 σαλήμ ὁ βασιλεὺς παραδίδεται τῷ βασιλεῖ τῶν Ἀσσυρίων, τουτέστιν ὁ θεωρητικὸς νοῦς καὶ γνωστικὸς πρὸς τιμωρίαν ἐκδίδεται τῷ διαβόλῳ, πόνους αὐτῷ δικαίως ἐπάγοντι καὶ συμφοράς, ἵνα μάθῃ πάσχων περὶ καρτερίας μᾶλλον καὶ πόνων ὑπομονῆς φιλοσοφεῖν ἢ διακενῆς τοῖς οὐκ οὔσιν ὑπερηφάνως
70 ἐμματαιάζειν.

Πᾶς οὖν ἀνεχόμενος ἐκουσίως ἐκ τῆς τῶν αὐτῷ πεπραγμένων συναισθήσεως δέξασθαι τὰς ἐπιπόνους τῶν ἀκουσίων ἐπιφορὰς πειρασμῶν μετὰ τῆς δεούσης εὐχαριστίας οὐκ ἐξοικίζεται τῆς κατ' ἀρετὴν καὶ γνῶσιν ἔξεως τε καὶ χάριτος καθά-
75 περ οἱ πάλαι τῆς Ἰουδαίας καὶ Ἱερουσαλήμ, ὡς ὑπελθὼν ἐκουσίως τὸν ζυγὸν βασιλέως Βαβυλῶνος καὶ ὡς χρέος ἀποτιννὺς τὰς τῶν βασάνων ἐπιφορὰς καταδεχόμενος, ἀλλ' ἐν αὐταῖς μένων τελεῖ τῷ μὲν βασιλεῖ Βαβυλῶνος τοὺς ἐκ τοῦ παθητοῦ τῆς φύσεως βιαίους πόνους καὶ τὴν ἐπ' αὐτοῖς κατὰ τὴν διάνοιαν
80 ὡς ὀφειλέτης αὐτῶν διὰ τὰς προλαβούσας πλημμελείας συγκατάθεσιν, τῷ δὲ Θεῷ προσφέρει διὰ λατρείας ἀληθινῆς – τῆς ταπεινῆς λέγω διαθέσεως – τὴν τῶν παρημελημένων διόρθωσιν.

Ὁ δὲ τὴν κατὰ συγχώρησιν Θεοῦ πρὸς διόρθωσιν ἐπαγο-
85 μένην αὐτῷ διὰ τῶν ἀκουσίων πειρασμῶν συμφορὰν εὐχαρίστως μὴ καταδεχόμενος καὶ τὴν ἐπὶ τῷ δοκεῖν δίκαιος εἶναι μεταγνοὺς οὐκ ἀποτιθέμενος οἴησιν, ὡς τοῖς θείοις τῶν δικαίων κριμάτων ἀντιπίπτων θεσπίσμασι κατὰ τοὺς πάλαι τῆς Ἰουδαίας οἰκήτορας, καὶ μὴ καταδεχόμενος ἐκουσίως ὑπὸ τὸν ζυ-
90 γὸν γενέσθαι τοῦ βασιλέως Βαβυλῶνος κατὰ τὴν θείαν διαταγὴν, εἰς αἰχμαλωσίαν παραδίδεται τῷ βασιλεῖ Βαβυλῶνος καὶ κλοιοῦς καὶ δεσμὰ καὶ θάνατον καὶ λιμὸν καὶ μάχαιραν καὶ τῆς ἰδίας παντελῶς ἀποικίζεται γῆς, τουτέστι τῆς κατ' ἀρετὴν καὶ γνῶσιν εἶναι δοκούσης ἔξεως, διὰ μὲν τῆς αἰχμαλωσίας τὴν
95 τῶν θείων ἀποστασίαν κατακρινόμενος, διὰ δὲ τῶν κλοιῶν τὴν ψευδῆ περὶ τῶν ὄντων δόξαν, διὰ δὲ τῶν δεσμῶν τὴν παντελῆ τῶν καλῶν ἀπραξίαν, διὰ δὲ τοῦ λιμοῦ τὴν τῶν θείων στέρησιν διδαγμάτων, διὰ δὲ τοῦ θανάτου τὴν τελείαν πρὸς τὰ καλὰ

σαλήμ παραδίδεται στο βασιλιά τῶν Ἀσσυρίων, δηλαδή ὁ θεωρητικὸς καὶ γνωστικὸς νοῦς παραδίδεται γιὰ τιμωρία στοῦ διάβολο, πού τοῦ ἐπιβάλλει δίκαια πόνους καὶ συμφορές, γιὰ νὰ μάθει ὑποφέροντας νὰ φιλοσοφεῖ μᾶλλον περὶ καρτερικότητας καὶ ὑπομονῆς στοὺς πόνους, παρὰ νὰ κομπάζει γιὰ ἀνύπαρκτα πράγματα μὲ μάταιη καὶ κούφια ὑπερηφάνεια.

Καθένας λοιπὸν πού ἀνέχεται μὲ τὴ θέλησή του, συναισθανόμενος τὶς πράξεις του, νὰ δεχτεῖ τὶς ὀδυνηρὰς ἐπιθέσεις τῶν ἀκούσιων πειρασμῶν μὲ τὴν πρέπουσα εὐχαριστία, δὲν ἐκδιώκεται ἀπὸ τὴν ἔξη καὶ χάρη τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσης, ὅπως οἱ παλαιοὶ τῆς Ἰουδαίας καὶ τῆς Ἱερουσαλήμ, ἐπειδὴ μὲ τὴ θέλησή του μπῆκε στοῦ ζυγοῦ τοῦ βασιλιᾶ τῆς Βαβυλώνας καὶ ξεπληρώνει χρέος δεχόμενος τὶς ἐπιθέσεις τῶν βασάνων, ἀλλὰ μένοντας σ' αὐτὰς καταβάλλει στοῦ βασιλιᾶ τῆς Βαβυλώνας τοὺς σφοδροὺς πόνους τῆς παθητῆς μας φύσης καὶ τὴ νοερὴ συγκατάθεσή του γι' αὐτοὺς ὡς ὀφειλέτης τοὺς γιὰ τὶς προηγούμενες παραβάσεις του, ἐνῶ στοῦ Θεοῦ προσφέρει μὲ λατρεία ἀληθινὴ—ἐννοῶ τὴν ταπεινὴ διάθεση— τὴν ἐπανόρθωση ὅσων ἔχει παραμελήσει.

“Ὅποιος ὁμως δὲν δέχεται μ' εὐχαρίστηση τὴ συμφορὰ πού τοῦ ἐπιβάλλεται κατὰ παραχώρηση τοῦ Θεοῦ μὲ τοὺς ἀκούσιους πειρασμοὺς πρὸς διόρθωσή του καὶ δὲν ἀποθέτει μετανοιωμένος τὴν ὑπερηφάνεια του πὼς εἶναι τάχα δίκαιος, ἐπειδὴ ἀντιτίθεται στὰ θεῖα θεσπίσματα τῶν δίκαιων ἀποφάσεων σύμφωνα μὲ τοὺς παλιούς οἰκήτορες τῆς Ἰουδαίας, καὶ δὲν καταδέχεται νὰ μπεῖ μὲ τὴ θέλησή του στοῦ ζυγοῦ τοῦ Βαβυλώνιου βασιλιᾶ σύμφωνα μὲ τὴ θεῖα διαταγή, παραδίνεται στὴν αἰχμαλωσία τοῦ βασιλιᾶ τῆς Βαβυλώνας καὶ σὲ ἀλυσίδες καὶ δεσμὰ καὶ θάνατο καὶ πείνα καὶ μάχαιρα κι ἀπομακρύνεται τελείως ἀπὸ τὴ δική του γῆ, ἀπὸ τὴν ἔξη δηλαδή πού φαίνεται νὰ εἶναι ἔξη τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσης, καταδικαζόμενος μὲ τὴν αἰχμαλωσία γιὰ τὴν ἀποστασία του ἀπὸ τὰ θεῖα, μὲ τὶς ἀλυσίδες γιὰ τὴν ψεύτικη ἀντίληψή του γιὰ τὰ ὄντα, μὲ τὰ δεσμὰ γιὰ τὴν πλήρη ἀπραξία τῶν καλῶν, μὲ τὴν πείνα γιὰ τὴν στέρηση τῶν θείων

πῶρωσίν τε καὶ ἀναισθησίαν, διὰ δὲ τῆς μαχαίρας τοὺς τῶν
 100 θείων μνημῶν ἀναιρετικούς ἐμπαθεῖς καὶ ἀκολάστους λογι-
 σμούς.

Πάντα γὰρ ταῦτα καὶ τούτων πλείονα ὁ τῆς κατ' ἀρετὴν
 καὶ γνῶσιν, ὡς ἰδίας γῆς, ἐξοικιζόμενος ἔξεως πάσχει διὰ τὸ
 μὴ θέλειν αὐτὸν ἐξ ὑπερηφανίας καὶ ματαίας οἰήσεως, τὰς ἐφ'
 105 οἷς ἐπλημμέλησεν ἐκτιννὺς δίκας, ἐν θλίψεσιν εὐδοκῆσαι καὶ
 ἀνάγκαις καὶ στενοχωρίαις κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον, καίτοι
 πάσης τῆς ἐπὶ τούτοις ὀφειλῆς ὄντα διὰ τὴν δικαιοσύνην ἐλεύ-
 θερον. Ἦδει γὰρ ὁ μέγας ἀπόστολος φυλακτικὴν τῶν θείων
 κατὰ ψυχὴν θησαυρῶν ὑπάρχουσαν τὴν ἐκτὸς περὶ τὸ σῶμα
 110 συνισταμένην διὰ τῶν πόνων ταπεινῶσιν, καὶ διὰ τοῦτο στέρ-
 γων ὑπέμενε, καὶ δι' ἑαυτὸν καὶ τοὺς οἷς ἀρετῆς καὶ πίστεως
 προέκειτο τύπος, ἵνα, κἂν ὡς ὑπεύθυνοι πάσχωσι κατὰ τὸν ἐπι-
 τιμηθέντα Κορίνθιον, εἰς παρηγορίαν ἔχωσι καὶ ὑπομονῆς μί-
 μησιν τὸν ἀνευθύνως πάσχοντα.

115 Τοὺς δὲ βασιλεῖς τῶν ἐθνῶν εἶναι νομίζω κατὰ τοῦτον τῆς
 Γραφῆς τὸν τόπον τοὺς τῶν λοιπῶν τῆς ἀτιμίας παθῶν ἐπάρ-
 χοντας ἀνθρώπους, καὶ αὐτοὺς ὑποκειμένους ἐνδίκως τῇ τιμω-
 ρίᾳ τῶν οἰκείων ὀφλημάτων καὶ διὰ τοῦτο τῷ βασιλεῖ Βαβυ-
 λῶνος παραδιδόμενους ὡς τιμωρῶ δυνάμει καὶ χαιρούσῃ τῇ
 120 βασάνῳ τῆς φύσεως. Ἔστιν οὖν ὁ μὲν Αἰγύπτιος βασιλεὺς ὁ φι-
 λήδονος νοῦς καὶ ἀκόλαστος, ὁ δὲ Μωάβιτης ὁ τρυφητῆς καὶ
 βάκηλος νοῦς, ὁ δὲ Ἀμμανίτης ὁ πλεονεκτικὸς νοῦς—μόνος γὰρ
 ἀντικεῖσθαι γέγραπται τῷ Σαλομῶν ὁ Σύρος, τουτέστι τῇ εἰ-
 ρήνῃ καὶ τῇ σοφίᾳ—, ὁ δὲ Τύριος ὁ φιλόκοσμος νοῦς καὶ φιλό-
 125 ζῶος· καὶ οἱ λοιποὶ πάντες βασιλεῖς οὗς γινώσεται διὰ τῆς οἰ-
 κείας σημασίας ὁ γνωστικὸς ἐκ τῆς τῶν ὀνομάτων ἐρμηνείας ἢ
 τῆς τῶν τόπων θέσεως ἢ τῆς κρατούσης ἐν αὐτοῖς γενικῆς πα-
 ραδόσεως ἢ τῆς ἐν ἀλλήλοις ἐπιτηδεύσεως ἢ τῆς πρὸς τὸν Ἰσ-

διδασμάτων, με τὸ θάνατο γιὰ τὴν τέλεια πώρωση κι ἀναισθησία ἔναντι τῶν καλῶν, με τὴ μάχαιρα γιὰ τοὺς ἐμπαθεῖς κι ἀκόλαστους λογισμοὺς ποὺ ἀφαιροῦν τὶς θεῖες μνῆμες.

Ὅλα αὐτὰ λοιπὸν κι ἀπὸ αὐτὰ περισσότερα ὑποφέρει ὁποῖος ἐκβάλλεται σὰν ἀπὸ τὴν δική του γῆ ἀπὸ τὴν ἕξη τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσης, ἐπειδὴ ἀπὸ ὑπερηφάνεια καὶ κούφια οἴηση δὲ θέλει πληρώνοντας τὴν τιμωρία γιὰ τὶς παραβάσεις του νὰ δεχτεῖ τὶς θλίψεις καὶ τὶς ἀνάγκες καὶ τὶς στενοχώριες, σύμφωνα με τὸ θεῖο ἀπόστολο⁴, ἂν καὶ ἀπὸ δικαιοσύνη εἶναι ἐλεύθερος ἀπὸ κάθε ὀφειλῆ γι' αὐτά. Γιατὶ γνώριζε ὁ μέγας ἀπόστολος ὅτι ἡ ἐξωτερικὴ σωματικὴ ταπείνωση ποὺ δημιουργοῦν οἱ πόνοι συντελεῖ στὴ φύλαξη τῶν θείων θησαυρῶν τῆς ψυχῆς καὶ γι' αὐτὸ τοὺς ὑπέμενε ἀδιαμαρτύρητα καὶ γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ γι' αὐτοὺς ποὺ τὸν ἔβλεπαν σὰν παράδειγμα ἀρετῆς καὶ πίστεως, ὥστε κι ἂν ἀκόμα πάσχουν ὡς ὑπεύθυνοι, ὅπως ὁ Κορίνθιος ποὺ ἐπιτιμῆθηκε, νὰ ἔχουν ὡς παρηγοριὰ τοὺς αὐτὸν ποὺ πάσχει χωρὶς ἐνοχῆ καὶ νὰ μιμοῦνται τὴν ὑπομονή του.

Οἱ βασιλεῖς τῶν ἐθνῶν νομίζω πὼς εἶναι στὸ σημεῖο αὐτὸ τῆς Γραφῆς οἱ ἄνθρωποι ποὺ προΐστανται στὰ ὑπόλοιπα πάθη τῆς ἀτιμίας ποὺ δίκαια κι αὐτοὺς τοὺς περιμένει ἡ τιμωρία γιὰ τὶς ὀφειλές τους καὶ γι' αὐτὸ παραδίδονται στὸ βασιλιά τῆς Βαβυλώνας, σὰν δύναμη τιμωρὸ ποὺ χαίρεται γιὰ τὸ βασανισμὸ τῆς ἀνθρώπινης φύσης. Εἶναι λοιπὸν ὁ Αἰγύπιος βασιλιάς ὁ φιλήδονος κι ἀκόλαστος νοῦς, ὁ Μωαβίτης ὁ νοῦς ὁ ἡδονόχαρης καὶ φαῦλος, ὁ Ἀμμανίτης ὁ νοῦς ὁ πλεονέκτης, ὁ Σύρος ὁ δεισιδαίμονας καὶ ἐριστικὸς νοῦς —γιατὶ ἔχει γραφεῖ ὅτι ὁ Σύρος μόνο εἶναι ἀντίθετος στὸ Σολομώντα⁵, δηλαδὴ στὴν εἰρήνη καὶ τὴ σοφία, καὶ ὁ Τύριος εἶναι ὁ νοῦς ὁ φιλόκοσμος καὶ φιλόζωος. Εἶναι καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι βασιλιάδες ποὺ ὁ γνωστικὸς θὰ τοὺς ἀναγνωρίσει με τὸ νόημα τοῦ καθενὸς ἀπὸ τὴν ἐρμηνεία τῶν ὀνομάτων τους ἢ τὴ θέση τῆς περιοχῆς τους ἢ τὴ γενικὴ παράδοση ποὺ ἐπικρατεῖ γι' αὐτοὺς ἢ τὴ μεταξύ τους συμπερι-

4. Β' Κορ. 6,4.

5. Γ' Βασ. 11,(23-25).

ραὴλ ποιᾶς ἀντιπαθείας... Οὐ γὰρ πάντοτε καὶ πάντες ὡσαύτως
 130 καὶ καθ' ἓν σημαινόμενον λαμβάνονται, ἀλλὰ πρὸς τὴν ὑποκει-
 μένην χρεῖαν καὶ τῆς προφητείας τὴν δύναμιν, ἐπεὶ τοί γε καὶ
 εἰς τὸν διάβολον οἶδεν ἡ Γραφή λαμβάνειν τὸν Φαραῶ, ὅταν
 ἀναιρέτης γίνηται τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ πάλιν εἰς τὸν τῆς φύσεως
 νόμον, ὅταν αὐτῷ δουλεύῃ κατ' οἰκονομίαν ὁ Ἰωσήφ, προφητι-
 135 κῶς δι' ἑαυτοῦ σημάνας τὸν φύσει καὶ πάθει τοῖς ἡμετέροις
 ἔκουσίως δουλεύσαντα Θεὸν Λόγον δίχα μόνης ἀμαρτίας,
 ὁμοίως καὶ ὁ βασιλεὺς Τύρου νοεῖται εἰς τὸν διάβολον, ὅταν
 τὸν Ἰσραὴλ διὰ τοῦ Σισάρα πολεμῇ, καὶ πάλιν εἰς τὸν φυσικὸν
 νόμον, ὅταν σπένδεται τῷ Δαυὶδ καὶ εἰς τὸν οἰκοδομὴν τοῦ
 140 θεοῦ ναοῦ τῷ Σαλομῶν πλεῖστα συμβάλλεται. Καὶ εἰς ἄλλα δὲ
 πολλὰ σημαινόμενα ἕκαστος τῶν ἀπληριθμημένων τῇ Γραφῇ
 βασιλέων λαμβάνεται, κατὰ μέντοι τὴν ὑποκειμένην τῇ προφη-
 τεῖα δύναμιν.

Τὰ δὲ θηρία, ἅπερ δίδωσιν ὁ Θεὸς τῷ βασιλεῖ Βαβυλῶ-
 145 νος, εἰσὶν οἱ δαίμονες, ἕκαστος κατὰ τὴν ἐνδιαθέτως ὑποκειμέ-
 νην ἐπιτηδειότητα πρὸς τήνδε ἢ τήνδε τῶν πειρασμῶν ἐπαγω-
 γὴν λειτουργῶν. Ἄλλης γὰρ ἄλλος ἐστὶ ποιητικὸς κακίας, καὶ
 ἄλλος ἄλλου σαφῶς ἐστὶ μιαιώτερος καὶ πρὸς τόδε μᾶλλον τῆς
 κακίας τὸ εἶδος ἐπιτηδειότερος. Οὐτε γὰρ αὐτοὶ οἱ δαίμονες
 150 ἄνευ θείας συγχωρήσεως κατ' οὐδὲν ὑπουργεῖν δύνανται τῷ
 ἀρχεκάκῳ διαβόλῳ, ἵνα, καθὼς οἶδεν αὐτὸς ὁ Θεὸς μετὰ τῆς
 δεούσης φιλανθρώπου καὶ ἀγαθῆς προνοίας, συγχωρῇ τῷ δια-
 βόλῳ διὰ τῶν αὐτοῦ ὑπουργῶν τὰς ἐφ' οἷς ἡμάρτομεν διαφο-
 ρους ποιεῖσθαι τιμωρίας. Καὶ δηλοῖ τοῦτο σαφῶς ἡ περὶ τοῦ
 155 Ἰὼβ συγγραφὴ, μὴ δυνάμενον τῷ Ἰὼβ παντελῶς προσπελάσαι
 τὸν διάβολον ἀναγραφομένη δίχα τῆς θείας συγχωρήσεως.

Ἄλλὰ καὶ Ναβουχοδονόσορ αὐτὸς ὁ τῆς Βαβυλωνίας βα-
 σιλεὺς λαμβάνεται πολλάκις εἰς τὸν φυσικὸν νόμον. Καὶ τοῦτο

φορὰ ἢ ἀπὸ τὴν κάποια ἀντιπάθεια πρὸς τὸν Ἰσραήλ. Γιατὶ δὲν λαμβάνονται πάντοτε καὶ οὔτε ὅλοι ἴδια μὲ ἓνα σημαινόμενο, ἀλλὰ ἀνάλογα μὲ τὴν ἀνάγκη καθὲ περιστάσης καὶ τὰ νοήματα τῆς προφητείας. Γιατὶ βέβαια ἡ Γραφή συνηθίζει νὰ ταυτίζει τὸ Φαραὼ καὶ μὲ τὸ διάβολο, ὅταν αὐτὸς γίνεται ἐξολοθρευτὴς τοῦ Ἰσραήλ, καὶ ἐπίσης μὲ τὸ φυσικὸ νόμο, ὅταν ὑποτάσσεται σ' αὐτὸν δουρικᾶ ὁ Ἰωσήφ κατὰ οἰκονομία, σημαίνοντας προφητικᾶ μὲ τὸν ἑαυτὸ του τὸ Θεὸ Λόγο πού ὑπέμεινε μὲ τὴ θέλησή του τὴ δουλεία τῆς φύσης καὶ τῶν παθῶν μας, μόνο χωρὶς τὴν ἁμαρτία. Ὅμοια κι ὁ βασιλιάς τῆς Σύρου ὑπονοεῖ τὸ διάβολο, ὅταν πολεμᾷ τὸν Ἰσραήλ μὲ τὸ στρατηγὸ Σισᾶρα, καὶ πάλι ὑπονοεῖ τὸ φυσικὸ νόμο, ὅταν κάνει ἀνακωχὴ μὲ τὸ Δαβὶδ καὶ προσφέρει μεγάλη βοήθεια στὸ Σολομώντα γιὰ τὴν οἰκοδόμησι τῆς ναοῦ τοῦ Θεοῦ. Καὶ καθένας ἀπὸ τοὺς βασιλιάδες πού ἀπαριθμοῦνται στὴ Γραφή θεωρεῖται μὲ πολλὰ σημαινόμενα, ἀνάλογα μὲ τὸ νόημα τῆς προφητείας.

Τὰ θηρία πάλι, πού δίνει ὁ Θεὸς στὸ βασιλιά τῆς Βαβυλώνας, εἶναι οἱ δαίμονες, πού καθένας τους ἐνεργεῖ σύμφωνα μὲ τὴν ἐνδιάθετη ἰκανότητα πού ἔχει νὰ προκαλεῖ αὐτὴ ἢ ἐκείνη τὴν προσβολὴ τῶν πειρασμῶν. Γιατὶ καθένας προκαλεῖ διαφορετικὴ κακία κι ὁ ἓνας εἶναι ὀλοφάνερα πιὸ μιαρὸς ἀπὸ τὸν ἄλλο καὶ ἰκανότερος σ' ἓνα ὀρισμένο εἶδος τῆς κακίας, γιατὶ οὔτε οἱ ἴδιοι οἱ δαίμονες μποροῦν νὰ ὑπηρετοῦν τὸν ἀρχέκακο διάβολο χωρὶς τὴν θεία ἄδεια, ὥστε, γνωρίζοντας ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς μὲ τὴ φιλάνθρωπη καὶ ἀγαθὴ πρόνοια πού χρειάζεται, ἐπιτρέπει στὸ διάβολο μὲ τοὺς ὑπηρέτες του νὰ ἐπιφέρουν τὶς διάφορες τιμωρίες γιὰ τ' ἁμαρτήματά μας. Καὶ αὐτὸ τὸ φανερῶναι μὲ σαφήνεια τὸ βιβλίον τοῦ Ἰὼβ, ὅπου ὁ διάβολος, καθὼς γράφει, δὲν μπορεῖ νὰ πλησιάσει καθόλου τὸν Ἰὼβ χωρὶς τὴ θεία ἄδεια⁶.

Ἄλλὰ κι ὁ Ναβουχοδονόσορ ὁ ἴδιος ὁ βασιλιάς τῆς Βαβυλώνας λαμβάνεται συχνὰ μὲ τὴ σημασία τοῦ φυσικοῦ νόμου.

δηλοῦσι γράφοντες τοῖς ἐν Ἱεροσολύμοις οἱ τὸν πνευματικὸν νό-
 160 μον στέρξαι μὴ δυνηθέντες καὶ διὰ τοῦτο πρὸς τὴν Βαβυλωνίαν
 κατασυρέντες γῆν, λέγω δὲ τὴν ἔξιν τῆς κατὰ τὴν ὕλην συγχύ-
 σεως, «εἰδξασθε ὑπὲρ τῆς ζωῆς Ναβουχοδονόσορ βασιλέως
 Βαβυλῶνος καὶ τῆς ζωῆς Βαλτάσαρ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ», τοῦ φυσι-
 κοῦ νόμου δηλαδὴ καὶ τῆς αὐτοῦ κατὰ τὴν κίνησιν ἔξεως, ὅφ'
 165 οὗς τότε γεγόνασιν, «ἵνα ὧσιν αἱ ἡμέραι αὐτῶν ὡς αἱ ἡμέραι
 τοῦ οὐρανοῦ», διὰ τούτων παρακαλοῦντες εἰδξασθαι τοὺς ἐν τῇ
 ἀπαθείᾳ τῆς ἀρετῆς καὶ τῇ ἀληθείᾳ τῆς γνώσεως μείναντας, ἵνα
 ὧσι τὰ νοήματα τοῦ κατὰ φύσιν νόμου καὶ τῆς αὐτοῦ κατὰ τὴν
 κίνησιν ἔξεως, ἐν ᾧ, τὸν πνευματικὸν ἀπολιπόντες νόμον, γεγό-
 170 νασιν, ὡς τὰ θεῖα νοήματα τοῦ νόμου τοῦ Πνεύματος, ἡμέρας
 καλέσαντες τὰ νοήματα, οὐρανὸν δὲ τὸν πνευματικὸν νόμον.
 Ἐζήτουν γὰρ μὴ ἀπάδειν τοῦ πνευματικοῦ νόμου τὸν ὅφ' ὄν γε-
 γόνασι φυσικὸν καὶ ἐπίμοχθον νόμον.

Τούτοις συμφωνεῖ καὶ τὸ πρὸς αὐτὸν κατὰ τὴν θεῖαν ἀπει-
 175 λὴν μυστικῶς εἰρημένον ὑπὸ τοῦ μεγάλου Δανιήλ, τὸ θεαθὲν
 ὄναρ ἐρμηνεύοντος «καὶ σὲ ἐκδιώξουσιν ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων,
 καὶ μετὰ θηρίων ἀγρίων ἔσται ἡ κατοικία σου, καὶ χόρτον ὡς
 βοῦν ψωμιοῦσί σε, καὶ ἀπὸ τῆς δρόσου τοῦ οὐρανοῦ ἀύλισθή-
 ση, καὶ ἑπτὰ καιροὶ ἀλλαγῆσονται ἐπὶ σέ, ἕως οὗ γνῶς ὅτι κυ-
 180 ριεύει ὁ ὕψιστος τῆς βασιλείας τῶν ἀνθρώπων, καὶ ᾧ ἐὰν θέλη
 δώσει αὐτήν· καὶ ὅτι εἶπεν· ἐάσατε τὴν φυὴν τῶν ριζῶν τοῦ
 δένδρου ἐν τῇ γῇ· ἡ βασιλεία σου σοὶ μένει, ἀφ' ἧς ἂν γνῶς τὴν
 βασιλείαν τὴν ἐπουράνιον», ἐκδιώξιν μὲν λέγων τάχα τὴν εἰς
 τὸν κόσμον τοῦτον διὰ τὴν παράβασιν ἐκ τοῦ παραδείσου ἐκβο-
 185 λὴν καὶ τῆς μετὰ τῶν ἀγίων ἀγγέλων διαίτης ἀλλοτριώσιν,
 ἡγουν τὴν ἐκ τῶν νοητῶν θεαμάτων πρὸς τὴν αἴσθησιν τοῦ νό-
 μου τῆς φύσεως σχέσιν, τὴν δὲ μετὰ τῶν ἀγρίων θηρίων κατοι-

Καὶ αὐτὸ δηλώνουν ἐκεῖνοι ποὺ δὲν μπόρεσαν ν' ἀντέξουν τὸν πνευματικὸ νόμο καὶ γι' αὐτὸ κατασύρθηκαν στὴ Βαβυλώνια γῆ, ἐννοῶ τὴν ἔξῃ τῆς ὑλικῆς σύγχυσης, γράφοντας σὲ ὄσους ἦταν στὰ Ἱεροσόλυμα, «νὰ προσευχηθεῖτε γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ Ναβουχοδονόσορα τοῦ βασιλιὰ τῆς Βαβυλώνας καὶ γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ γιοῦ του Βαλτάσαρ»⁷, δηλαδὴ τὸ φυσικὸ νόμο, καὶ τὴν ἔξῃ αὐτοῦ κατὰ τὴν κίνηση, στὴν ἐξουσία τῶν ὁποίων εἶχαν περιέλθει τότε, «γιὰ νὰ εἶναι οἱ μέρες τους ὅπως οἱ ἡμέρες τοῦ οὐρανοῦ». Παρακαλοῦσαν μὲ αὐτὰ νὰ προσευχηθοῦν ὅσοι παρέμειναν στὴν ἀπάθεια τῆς ἀρετῆς καὶ στὴν ἀλήθεια τῆς γνώσης, γιὰ νὰ εἶναι τὰ νοήματα τοῦ φυσικοῦ νόμου καὶ τῆς ἔξῃς αὐτοῦ κατὰ τὴν κίνηση, στὸν ὁποῖο νόμο βρέθηκαν ὅταν ἐγκατέλειψαν τὸ νόμο τὸν πνευματικὸ, ὅμοια μὲ τὰ θεῖα νοήματα τοῦ πνευματικοῦ νόμου, καλώντας τὰ νοήματα ἡμέρες καὶ οὐρανὸ τὸν πνευματικὸ νόμο. Ζητοῦσαν δηλαδὴ ὁ φυσικὸς καὶ βαρῦμοχθος νόμος, κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τοῦ ὁποίου βρέθηκαν, νὰ μὴν ἀντιβαίνει στὸν πνευματικὸ νόμο.

Μ' αὐτὰ συμφωνεῖ καὶ ὁ μυστικὸς λόγος τῆς θείας ἀπειλῆς ποὺ διατύπωσε ὁ μεγάλος Δανιήλ, ἐρμηνεύοντας τὸ ὄνειρο ποὺ εἶδε «καὶ θὰ σὲ διώξουν μακριὰ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ θὰ στήσεις τὴν κατοικία του ἀνάμεσα στὰ ἄγρια θηρία, θὰ σὲ ταῖσουν μὲ χόρτα ὅπως τὰ βόδια, θὰ κατοικήσεις μακριὰ ἀπὸ τὴ δροσιὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ θὰ περάσουν γιὰ σένα ἑπτὰ περίοδοι, ὥσπου νὰ καταλάβεις, ὅτι ὁ ὕψιστος εἶναι ὁ Κύριος τῆς Βασιλείας τῶν ἀνθρώπων καὶ θὰ τὴν προσφέρει σ' ὅποιον ἐκεῖνος θέλει καὶ ἐπειδὴ εἶπε· ἀφῆστε νὰ ἀπλωθοῦν οἱ ρίζες τοῦ δέντρου στὴ γῆ· ἡ βασιλεία σου μένει σ' ἐσένα, ἀφότου θὰ γνωρίσεις τὴν ἐπουράνια βασιλεία»⁸. Λέγοντας ἐκδίωξη ἐννοεῖ ἴσως τὴν ἐκβολή του ἀπὸ τὸν παράδεισο ἐξαιτίας τῆς παράβασής του στὸν κόσμον τοῦτο καὶ τὴν ἀποξένωσή του ἀπὸ τὴν συναναστροφή του μὲ τοὺς ἁγίους ἀγγέλους, δηλαδὴ τὴ σχέση του ἀπὸ τὰ νοητὰ θεάματα πρὸς τὴν αἴσθησι τοῦ νόμου τῆς φύσης, ἐνῶ μὲ

κίαν τὴν μετὰ τῶν παθῶν καὶ τῶν ἐνεργούντων αὐτὰ δαιμόνων
καταμονήν, ἤγουν κατοικίαν καὶ συναναστροφὴν, σημαίνων. Ὁ
190 δὲ χόρτος, ὃν ἐψώμισαν αὐτὸν —οἱ ἄνθρωποι δῆλον, ἀλλ' οὐχὶ
τὰ θηρία, μεθ' ὧν ἔσχε τὴν κατοικίαν· ἐκεῖνα γὰρ οὐ ψωμιοῦσιν
ἀλλὰ σπαράττουσιν— ἢ κατ' αἰσθησὶν ἐστὶ τῶν φαινομένων φυ-
σικῆ κατάστασις καὶ ἢ κατ' ἀρετὴν ἐπίπονος πρᾶξις, ἅπερ ὡς
χόρτον χορηγοῦσι τοῖς ἀνθρώποις οἱ ἄγγελοι, τὸ δὲ ἀπὸ τῆς
195 δρόσου τοῦ οὐρανοῦ ἀύλισθῆναι τὸ διὰ τῆς θείας προνοίας
ἐσχηκέναι τὴν ἐν τούτοις διαμονήν —δρόσον γὰρ οὐρανοῦ τὴν
πρόνοιαν ὁ λόγος ἐκάλεσεν—, δι' ἧς ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ μετὰ
τῶν ἀπηριθμημένων τὴν συντήρησιν ἔσχεν ὁ ἄνθρωπος, ἤγουν
ὁ κατὰ φύσιν νόμος, παντελῶς μὴ διαφθειρόμενος, ἢ τυχὸν ἢ
200 διὰ τῶν φαινομένων γινομένη κατὰ χάριν Θεοῦ περὶ τῶν νοου-
μένων σύμμετρος γνῶσις, δι' ἣν ἐστὶν ὁ ἄθρωπος ἐνταῦθα τῇ
ἐλπίδι τῶν μελλόντων κρατούμενος. Τὸ δὲ «ἐπτά καιροὶ ἀλλα-
γήσονται ἐπὶ σὲ» τὴν κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον ἐβδοματικὴν τοῦ
χρόνου παράτασιν δηλοῖ, ὑφ' ἣν γέγονε, τὴν φυλακὴν τῆς οἰ-
205 κείας ἕξεως καὶ ἐνεργείας ἐάσας, ὁ κατὰ φύσιν νόμος, καὶ μεθ'
ἦν συντελουμένη κατὰ τὴν προσδοκωμένην ἀνάστασιν διὰ τῆς
ἀποβολῆς τῶν ἀλόγων ἰδιωμάτων πρὸς ἑαυτὸν ἐπανελεύσεται
πάλιν, τὴν ἐξ ἀρχῆς εὐκληρίαν τῆς βασιλείας ἀπολαμβάνων,
ἐπιγνοὺς διὰ τῆς κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον προνοητικῆς οἰκονο-
210 μίας τὸ κράτος τῆς ἀληθινῆς βασιλείας. Τὸ γὰρ «ἐάσατε τὴν
φυὴν τῶν ριζῶν τοῦ δένδρου ἐν τῇ γῇ» φάναι τὸ μὴ τῆς φύσεως
ἀναιρεθῆναι τελείως διὰ τὴν παράβασιν τὸ σπέρμα καὶ τὰς δυ-
νάμεις τῆς ἀγαθότητος δηλοῖ· καθ' ἧς πάλιν λαμβάνουσα τὴν
αὔξησιν εἰς τὸ πρῶτον φυσικὸν διὰ τῆς ἀναστάσεως ἐπανάγεται
215 μέγεθος τε καὶ κάλλος.

Ἄλλ' ἡμῖν γε κρεῖττον, στοιχοῦντας τῷ νόμῳ τῶν ἐντο-
λῶν, ἑαυτοὺς πρὸς ἀναίρεσιν τοῦ φρονήματος τῆς σαρκὸς ἐκου-
σίως ἐκπαιδεύειν πόνοις, καὶ οὐ μόνον κρεῖττον, ἀλλὰ καὶ πάνυ

τῆ συγκατοίκησὶ τοῦ μαζί με τὰ θηρία σημαίνει τὴ διαμονή τοῦ ἀνάμεσα στὰ πάθη καὶ τοὺς δαίμονες ποὺ τ' ἀνακινοῦν, δηλαδὴ τὴν κατοικία καὶ τὶς συναναστροφές. Τὸ χόρτο πάλι ποὺ τοῦ ἔδωσαν νὰ φάει εἶναι οἱ ἄνθρωποι βέβαια καὶ ὄχι τὰ θηρία, ποὺ μαζί τους κατοίκησε –γιατὶ τὰ θηρία δὲν δίνουν σὲ κάποιον νὰ φάει, ἀλλὰ κατασπαράζουν–, εἶναι ἡ φυσικὴ κατανόηση τῶν φαινομένων με τὴν αἴσθησι καὶ ἡ ἐπίπονη πράξι τῆς ἀρετῆς, ποὺ σὰν χόρτο χορηγοῦν οἱ ἄγγελοι στοὺς ἀνθρώπους. Ὁ καταυλισμὸς μακριὰ ἀπὸ τὴ δρόσο τοῦ οὐρανοῦ σημαίνει τὸ ὅτι πραγματοποιήσαν τὴ διαμονὴ σ' αὐτὰ μέσω τῆς θείας πρόνοιας –γιατὶ ὁ λόγος κάλεσε τὴν πρόνοια δρόσο τοῦ οὐρανοῦ– με τὴν ὁποία μέσα στὸν αἰῶνα τοῦτον εἶχε τὴ συντήρησὶ τοῦ με ὅσα ἀπαριθμήσαμε ὁ ἄνθρωπος, δηλαδὴ ὁ φυσικὸς νόμος, ποὺ καθόλου δὲ διαφθείρεται καὶ ἴσως ἡ σύμμετρη γνώσι σχετικὰ με τὰ νοητὰ ποὺ πραγματοποιεῖται μέσω τῶν φαινομένων με τὴ χάρι τοῦ Θεοῦ, γνώσι ποὺ χάρι σ' αὐτὴν ὁ ἄνθρωπος συγκρατεῖται ἐδῶ με τὴν ἐλπίδα τῶν μελλοντικῶν. Τὸ «θὰ περάσουν γιὰ σένα ἑπτὰ περίοδου» δηλώνει τὴν ἑβδοματικὴ διάρκεια τοῦ χρόνου κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτο στὴν ὁποία ὑποτάχτηκε, ἐγκαταλείποντας τὴ φύλαξι τῆς ἕξι καὶ τῆς ἐνέργειάς τοῦ ὁ φυσικὸς νόμος, καὶ μετὰ τὴν ὁποία, ὅταν ὀλοκληρωθεῖ κατὰ τὴν προσδοκώμενη ἀνάστασι καὶ με τὴν ἀποβολὴ τῶν ἄλογων ιδιωμάτων τοῦ, θὰ ἐπανέλθει στὸν ἑαυτό τοῦ, ἀπολαμβάνοντας τὴν ἀρχικὴ εὐτυχία τῆς βασιλείας, ἔχοντας συνειδητοποιήσει με τὴν οἰκονομία τῆς πρόνοιας κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον τὸ κράτος τῆς ἀληθινῆς βασιλείας. Γιατὶ λέγοντας, «ἀφήστε νὰ βλαστήσουν οἱ ρίζες τοῦ δένδρου μέσα στὴ γῆ», δηλώνει τὸ ὅτι με τὴ παράβασι δὲν ἔχει καταστραφεῖ ἐντελῶς τὸ σπέρμα τῆς φύσι καὶ οἱ δυνάμεις τῆς ἀγαθότητος, σύμφωνα με τὶς ὁποῖες ξαναπαίρνοντας αὐξηση ἐπαναφέρεται με τὴν ἀνάστασι στὸ προηγούμενο φυσικὸ μέγεθος καὶ κάλλος.

Ἄλλὰ γιὰ μᾶς εἶναι καλύτερο, στοιχημένοι στὸ νόμο τῶν ἐντολῶν, νὰ ἀσκούμαστε με ἐκούσιους κόπους γιὰ τὴν ἀναίρεσι τοῦ σαρκικοῦ φρονήματος κι ὄχι μόνο καλύτερο, ἀλλὰ κι

φιλόσοφον καὶ πρέπον τοῖς τὸν ἔμφυτον λόγον ἡγεμόνα τῶν
 220 παθῶν καταστήσασιν. Εἰ δὲ μὴ τοῦτο, τό γε τούτου δεύτερον·
 ἀκουσίως παιδευόμενοι, στέρξωμεν τοῦ παιδεύοντος ἡμᾶς τὴν
 βουλὴν μετὰ τῆς πρεπούσης εὐχαριστίας, καθάπερ ζυγὸν βασι-
 λέως Βαβυλῶνος καταδεχόμενοι τὴν ἐφ' οἷς ἡμάρτομεν κόλα-
 σιν. Καὶ τῆς ἡμετέρας γῆς, τουτέστι τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐλπί-
 225 δος καὶ τῆς κατ' ἀρετὴν ἐξεως, οὐ μεταφέρει τὸν ἡμέτερον νοῦν
 ὁ νοητὸς βασιλεὺς Βαβυλῶνος.

Κατὰ τοῦτον οὖν τὸν προαποδοθέντα τρόπον καὶ Θεοῦ
 δοῦλος ὁ διάβολος λέγεται, καὶ παραδίδονται αὐτῷ οἱ βασιλεῖς
 τῶν ἐθνῶν καὶ ὁ βασιλεὺς Ἰούδα καὶ τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ.

ΣΧΟΛΙΑ

1. Κατὰ ποῖον τρόπον φησὶν ἐχθρὸς ἐστὶ τοῦ Θεοῦ καὶ ἐκδι-
 κητὴς ὁ διάβολος.
2. Ψυχὴ χωρισθεῖσα ὑπὸ τοῦ διαβόλου, ἀγνοοῦσα ἢ περιφρο-
 5 νοῦσα τὴν θεῖαν ἀπειλὴν διὰ τῶν πειρασμῶν, τουτέστι
 τὴν κόλασιν, ποιεῖ αἰτίαν ἀσεβείας πρὸς τὴν ἐντολήν.
 Ἐγκαταλείπει γὰρ τὸν Θεὸν καὶ πρὸς τὸν διάβολον φεύ-
 γει, θεωροῦσα λυτρωτὴν τὸν ἐχθρόν.
3. Ὅτι κατιωθεῖσαν ψυχὴν τῷ ρύπῳ τῆς ἡδονῆς, φησὶν, ἀπο-
 10 καθαίρει πόνος, καὶ ἀφηλοῖ παντελῶς αὐτῆς τὴν σχέσιν
 τῶν ὑλικῶν, τῆς πρὸς αὐτὰ φιλίας τὴν ζημίαν μεταμα-
 θοῦσαν, δι' ἣν αἰτίαν ὁ Θεὸς συγχωρεῖ τῷ διαβόλῳ
 κατὰ κρίσιν δικαίαν τοὺς ἀνθρώπους βασάνοις καταπιέ-
 ζειν.
- 15 4. Τὰ παρόντα, φησί, μόνον τὴν αἴσθησιν κολακεύουσι, μὴ
 ἀποφέροντα οὐδὲν κέρδος, ἢ δὲ διὰ τοῦ διαβόλου, κατὰ
 παραχώρησιν τοῦ Θεοῦ, τιμωρία ποιεῖ ἡμᾶς μισῆσαι
 καὶ περιφρονῆσαι αὐτά.
5. Ὁ πάσχων, φησὶν, ὑπὲρ χάριτος Θεοῦ παραβαθείσης, ἐὰν
 20 ἐπιγνῶ τῆς ἰωμένης αὐτὸν θείας προνοίας τὸν λόγον,
 τὴν τε συμφορὰν εὐχαρίστως δέχεται χαίρων καὶ τὴν
 ὑπὲρ ἧς παιδεύεται διορθοῦται πλημμέλειαν· ὁ δὲ ταύ-

ἐξαιρετικὰ φιλοσοφικὸ καὶ πρέπον σ' αὐτοὺς ποὺ κατέστησαν τὸν ἔμφυτο λόγο ἡγεμόνα τῶν παθῶν. Κι ἂν ὄχι τοῦτο, ἄς κάνομε τὸ δεύτερο ἔπειτα ἀπὸ αὐτό, παιδευόμενοι ἀκούσια, ἄς δεχτοῦμε τὴ βουλή τοῦ παιδευτῆ μας μὲ τὴν ἀρμόζουσα εὐχαριστία μας δεχόμενοι σὰν ζυγὸ τοῦ βασιλιᾶ τῆς Βαβυλώνας τὴν τιμωρία γιὰ ὅσα ἁμαρτήσαμε. Κι ἔτσι ἀπὸ τὴ δική μας γῆ, δηλαδή ἀπὸ τὴν πίστη καὶ τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν ἔξη τῆς ἀρετῆς, δὲ μεταφέρει τὸ νοῦ μας ὁ νοητὸς βασιλιάς τῆς Βαβυλώνας.

Κατὰ τὴν ἐκδοχὴ αὐτὴ ποὺ ἐκθέσαμε ὁ διάβολος λέγεται καὶ δούλος τοῦ Θεοῦ καὶ παραδίδονται σ' αὐτὸν οἱ βασιλιάδες τῶν ἐθνῶν καὶ ὁ βασιλιάς τοῦ Ἰούδα καὶ τὰ ἄγρια θηρια.

ΣΧΟΛΙΑ

1. Λέει κατὰ ποιὸ τρόπο ὁ διάβολος εἶναι ἐχθρὸς κι ἐκδικητῆς τοῦ Θεοῦ.
2. Ψυχὴ χωρισμένη ἀπὸ τὸ διάβολο, ἀγνοώντας ἢ περιφρονώντας τὴ θεία ἀπειλὴ μὲ τοὺς πειρασμούς, δηλαδή τὴν τιμωρία, δημιουργεῖ αἰτία ἀσέβειας πρὸς τὴν ἐντολή. Γιατὶ ἐγκαταλείπει τὸ Θεὸ καὶ φεύγει στὸ διάβολο, θεωρώντας λυτρωτὴ τὸν ἐχθρό.
3. Καταλερωμένη ψυχὴ ἀπὸ τὸ ρύπο τῆς ἡδονῆς τὴν ἀποκαθαίρει, λέει, ὁ πόνος καὶ σπάζει ὀλότελα τὴ σχέση της μὲ τὰ ὑλικά, ἀφοῦ μάθει τὴ ζημία ἀπὸ τὴν πρὸς αὐτὰ φιλία. Γιὰ τὴν αἰτία αὐτὴ ὁ Θεὸς παραχωρεῖ στὸ διάβολο μὲ δίκαιη κρίση νὰ καταπιέζει τοὺς ἀνθρώπους μὲ τιμωρίες.
4. Τὰ παρόντα, λέει, κολακεύουν μόνο τὴν αἴσθησι καὶ δὲν ἀποφέρουν κανένα κέρδος, ἐνῶ ἡ τιμωρία μέσω τοῦ διαβόλου καὶ μετὰ ἀπὸ παραχώρησι τοῦ Θεοῦ, μᾶς κάνει νὰ μισήσομε καὶ νὰ περιφρονήσομε αὐτά.
5. Ὅποιος, λέει, ὑποφέρει γιὰ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ ποὺ ἔγινε παράβασή της, ἂν διαπιστώσει τὸ λόγο τῆς θείας πρόνοιας ποὺ τὸν θεραπεύει καὶ τὴ συμφορὰ δέχεται μ' εὐχαρίστησι καὶ χαρὰ καὶ τὸ λάθος του διορθώνει γιὰ τὸ ὁποῖο παιδεύεται ὁποῖος ὁμοῦς μένει ἀναίσθητος στὴ θεραπεία αὐτὴ, καὶ

- της ἀναισθητῶν τῆς ἰατρείας τῆς τε δοθείσης ἐνδίκως ἀπάγεται χάριτος καὶ τῇ συγχύσει τῶν παθῶν παραδί-
 25 δοται, πρὸς τὴν πρᾶξιν ἐλθεῖν καταλιμπανόμενος ὡς ἐν-
 διαθέτως εἶχε τὴν ἔφεσιν.
6. Τὴν μὲν εἰρήνην κατὰ προσηγορίαν εἶχε τοῦ ὀνόματος, τὴν
 δὲ σοφίαν κατὰ θεϊαν δωρεὰν ὡς προσευχῆς καρπὸν εἶ-
 χεν ὁ Σαλομών.
- 30 7. Εἰς τὸν φυσικὸν νόμον ἐνταῦθα μεταλαμβάνει τὸν Ναβου-
 χοδονόσορ καὶ εἰς τὴν ἕξιν αὐτοῦ τοῦ φυσικοῦ νόμου τὸν
 υἱὸν αὐτοῦ Βαλτάσαρ.
8. Ἐκ τῆς εὐχῆς δῆλόν ἐστι, φησὶν, ὅτι τὸν φυσικὸν νόμον καὶ
 τὴν ἐξ αὐτοῦ τικτομένην ἕξιν ἐνταῦθα σημαίνουσι Να-
 35 βουχοδονόσορ τε καὶ Βαλτάσαρ, ἀλλ' οὐ τὸν διάβολον.
 Οὐδεὶς γὰρ εὐχὴν ὑπὲρ τοῦ διαβόλου γίνεσθαι παντελῶς
 ἐξαιτεῖται· ἦν γὰρ οὐ διέβαλεν εὐχὴν ὁ τῆς προφητείας
 λόγος, οὐ χρῆ νομίζειν ὑπὲρ τοῦ διαβόλου τοῦ ταύτην τῷ
 Θεῷ προσενηνέχθαι.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΚΖ'

Τοῦ Κυρίου μετὰ τὴν ἀνάστασιν φανερώς ἐντειλαμένου μα-
 θητεῦσαι πάντα τὰ ἔθνη, πῶς ἐδεῖτο ὁ Πέτρος τῆς ἐπὶ τοῦ
 Κορνηλίου ἀποκαλύψεως διὰ τὰ ἔθνη; ἢ πῶς οἱ ἐν Ἱεροσο-
 5 λύμοις ἀκούσαντες ἀπόστολοι τὰ κατὰ τὸν Κορνήλιον διε-
 κρίνοντο πρὸς τὸν Πέτρον;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Πάνυ μὲν οὖν ἐδεῖτο τῆς περὶ τῶν ἐθνῶν θείας ἀποκαλύ-
 ψεως ὁ τῶν ἀποστόλων ἑξαρχος Πέτρος ὁ πανάγιος. Οὐ γὰρ
 10 ἐγίνωσκεν ὅτι περιτομῆς καὶ ἀκροβυστίας οὐκ ἔστι διαστολὴ
 κατὰ τὴν πίστιν, οὔτε μὴν ἤδει σαφῶς ὅτι δίχα τῆς κατὰ νόμον
 φαινομένης λατρείας μαθητευθῆναι τὰ ἔθνη ὁ Κύριος εἶπεν, ἕως
 οὗ τῆς ἀπορρήτου βουλῆς αὐτῷ δι' ἀποκαλύψεως ἐφάνερωσε

ἀπὸ τῆ χάρη πού τοῦ εἶχε δοθεῖ ἀπομακρύνεται δίκαια, καὶ στὴ σύγχυση τῶν παθῶν παραδίνεται, καὶ ἀφήνεται στὸ τέλος νὰ καταλήξει στὴν πράξη ἐκείνων τὴν ἐπιθυμία τῶν ὁποίων εἶχε μέσα του.

6. Τὴν εἰρήνην τὴν εἶχε σύμφωνα μὲ τὴ σημασία τοῦ ὀνόματός του, ἐνῶ τὴ σοφία τὴν εἶχε ὁ Σολομὼν σύμφωνα μὲ τὴ θεία δωρεὰ ὡς καρπὸ τῆς προσευχῆς.
7. Ὡς ἐκπρόσωπο τοῦ φυσικοῦ νόμου παίρνει ἐδῶ τὸ Ναβουχοδονόσορα καὶ τῆς ἕξης αὐτοῦ τοῦ φυσικοῦ νόμου τὸ γιό του Βαλτάσαρ.
8. Ἀπὸ τὴν προσευχή, λέει, εἶναι φανερὸ ὅτι ἐδῶ ὁ Ναβουχοδονόσορ καὶ ὁ Βαλτάσαρ σημαίνουν τὸ φυσικὸ νόμο καὶ τὴν ἕξη πού αὐτὸς γεννᾷ. Γιατὶ κανένας δὲ ζητᾷ νὰ γίνεταί προσευχῆ γιὰ χάρη τοῦ διαβόλου. Γιατὶ προσευχῆ πού δὲν διέβαλε ὁ λόγος τῆς προφητείας, δὲν πρέπει νὰ νομίζουμε ὅτι ἀπευθύνεται στὸ Θεὸ ὑπὲρ τοῦ διαβόλου.

ΕΡΩΤΗΣΗ ΚΖ

Ἄφοῦ ὁ Κύριος μετὰ τὴν ἀνάστασή του παράγγειλε φανερὰ νὰ μαθητεύσουν ὅλα τὰ ἔθνη¹, πῶς ὁ Πέτρος εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ τὴν ἀποκάλυψη στὸν Κορνήλιο γιὰ τὰ ἔθνη²; Ἡ πῶς οἱ ἀπόστολοι στὰ Ἱεροσόλυμα, ὅταν ἄκουσαν τὰ σχετικὰ μὲ τὸν Κορνήλιο³, διατύπωσαν παρατηρήσεις στὸν Πέτρο;

ΑΠΟΚΡΙΣΗ

Εἶχε πολὺ μεγάλη ἀνάγκη ὁ ἑξαρχος τῶν Ἀποστόλων, ὁ πανάγιος Πέτρος, ἀπὸ τὴ θεία ἀποκάλυψη γιὰ τὰ ἔθνη. Γιατὶ δὲν ἤξερε ὅτι σύμφωνα μὲ τὴν πίστη δὲν ὑπάρχει διάκριση περιτομῆς κι ἀκροβυστίας, οὔτε βέβαια γνώριζε καθαρὰ ὅτι ὁ Κύριος εἶπε νὰ διδαχθοῦν τὰ ἔθνη χωρὶς τὴ φαινομενικὴ λατρεία τοῦ νόμου, ὥσπου φανέρωσε σ' αὐτὸν μὲ τὴν ἀποκάλυψη τὸ μυστήριον τῆς ἀπόρρητης βουλῆς του καὶ τὸν ἔπεισε μὲ τὸ παρά-

2. Πράξ. 10,11:—48.

3. Πράξ. 11,2.

τὸ μυστήριον, διὰ τε τοῦ κατὰ τὴν σινδόνα παραδείγματος πεί-
 15 σας, διὰ τε τῆς ἴσως αὐτῷ κατὰ μόνην τὴν πίστιν δοθείσης καὶ
 τοῖς ἔθνεσι χάριτος τοῦ ἀγίου Πνεύματος, ὡς «οὐκ ἔστιν ἐν
 Χριστῷ διαστολή Ἰουδαίου τε καὶ Ἑλληνο», ὅπερ καὶ οἱ ἐν
 Ἱεροσολύμοις ἀγνοοῦντες ἀπόστολοι διεκρίνοντο πρὸς αὐτόν,
 ἕως ἔμαθον καὶ αὐτοὶ τὸν ἐν ἀποκρύφοις πλοῦτον τῆς ἐπὶ πάν-
 20 τας ἀνθρώπους θείας χρηστότητος. Θείας γὰρ ζωῆς ἦν καὶ και-
 νῆς λατρείας παρὰ τὴν νομικὴν ἐπεισαγωγή, καὶ ψυχῆς ἐκου-
 σίως σώματος ἑαυτὴν ἀπολυούσης κατὰ τὴν γνώμην ὑπῆρχε
 διδαχὴ καὶ ἄλλης ἀρχῆς θειοτέρας γενέσεως ὑποτύπωσις ἢ τοῦ
 κηρύγματος χάρις. Καὶ διὰ τοῦτο τῆς τοῦ προστάξαντος ἔχρη-
 25 ζον ἐφ' ἐκάστῳ λόγῳ διδαχῆς οἱ ταύτην πιστευθέντες τὴν δια-
 κονίαν.

Εἰ δέ τῳ μὴ δοκῶ τοῦ δέοντος εἶναι περιεργότερος, πᾶς
 λόγος θείας ἐντολῆς χρήζει πάντως τοῦ ἐπ' αὐτῷ πρὸς ἐνέρ-
 γειαν ὀρισθέντος τρόπου διδαχῆς καὶ ἀποκαλύψεως. Οὐ γάρ
 30 ἔστι τὸ παράπαν ὁ διαγινώσκων τὸν τινος λόγου τρόπον χωρὶς
 τῆς τοῦ φαμένου τὸν λόγον ἀποκαλύψεως· ὅπερ εἰδὼς καὶ ὁ
 πανεύφημος Πέτρος, λαβὼν ἤδη παρὰ τοῦ Κυρίου τὸν περὶ τῶν
 ἔθνῶν τοῦ κηρύγματος λόγον, οὐκ ἐνεχείρησεν, ἀναμένων διδα-
 χθῆναι παρὰ τοῦ δόντος τὸν λόγον τοῦ λόγου τὸν τρόπον.

35 Τάχα δὲ καὶ ἕτερα πρὸς τούτοις ἦν, ἅπερ διὰ τῆς καθιεμέ-
 νης οὐρανόθεν ὀθόνης καὶ τῶν ἐν αὐτῇ διαφορῶν ζώων ὁ μέ-
 γας ἐδιδάσκετο Πέτρος, μᾶλλον δὲ τὸ πᾶν γένος τῶν ἀνθρώ-
 πων ἢ ὁ κατ' αὐτόν ἐπειλημμένος τῆς κατὰ τὴν πίστιν θείας
 ἀκρότητος, μανθάνων διαρρήδην πᾶσαν ἑαυτοῦ παντελῶς ἀπο-
 40 σβέσαι τὴν αἴσθησιν· καθ' ἣν ἕως ὄρᾳ τὰ φαινόμενα, φθαρτικὴν
 ἑαυτῆς τὴν τοῦ Θεοῦ κτίσιν ἐπίσταται, μὴ δυναμένην φθορᾶς εἶ-
 ναι καθαρὰν καὶ συγχύσεως. Διὰ μὲν οὖν τῆς ὀθόνης καὶ τῶν ἐν

4. Ρωμ. 10,12.

5. Γρηγορίου Θεολόγου, Λόγος 41 Εἰς τὴν Πεντηκοστήν, PG 36,445A

δειγμα τῆς ὀθόνης, καθὼς καὶ μετὰ τὴν ἐξίσου σ' αὐτὸν καὶ στὰ ἔθνη δοσμένη χάρις τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀνάλογα μετὰ τὴν πίστη μόνον, ὅτι στὴ λατρεία τοῦ Χριστοῦ δὲν ὑπάρχει διάκρισις Ἰουδαίου καὶ Ἑλλήνα⁴. Αὐτὸ τὸ ἀγνοοῦσαν καὶ ὅσοι ἀπόστολοι ἦσαν στὰ Ἱεροσόλυμα καὶ διαχωρίζονταν ἀπὸ αὐτόν, ὥσπου ἔμαθαν κι αὐτοὶ τὸν ἀπόκρυφο πλοῦτο τῆς θείας ἀγαθότητος πρὸς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Γιατὶ ἡ χάρις τοῦ κηρύγματος ἦταν εἰσαγωγή θείας ζωῆς καὶ νέας λατρείας δίπλα στὴ λατρεία τῆ νομικῆ, καὶ διδαχὴ γιὰ τὴν ψυχὴ πού ἐκούσια καὶ κατὰ γνώση ἐλευθερώνεται ἀπὸ τὸ σῶμα, καὶ ὑποτύπωση τῆς ἀρχῆς μιᾶς θεϊκότερης γένεσης. Καὶ γι' αὐτὸ ὅσοι τοὺς εἶχε ἀνατεθεῖ ἡ διακονία αὐτῆ εἶχαν ἀνάγκη ἀπὸ τῆ διδαχῆ γιὰ κάθε λόγο τοὺς ἐκείνου πού τοὺς εἶχε διατάξει.

Κι ἂν δὲ νομίζει κάποιος πὼς εἶμαι πιὸ πολὺ ἀπὸ ὅ,τι πρέπει σχολαστικὸς, κάθε λόγος ἔχει ὅπωςδὴποτε ἀνάγκη μιᾶς θείας ἐντολῆς⁵ γιὰ τὸν τρόπο διδαχῆς κι ἀποκάλυψης πού ὀρίστηκε γιὰ νὰ μπεῖ σ' ἐνέργεια ὁ λόγος. Γιατὶ δὲν ὑπάρχει πούθεν ἄ κανένας πού νὰ διακρίνει τὸν τρόπο κάποιου λόγου χωρὶς νὰ τοῦ τὸν ἀποκαλύψει αὐτὸς πού εἶπε τὸ λόγο. Αὐτὸ τὸ γινώριζε καὶ ὁ πανεύφημος Πέτρος, πού, ἐνῶ ἤδη εἶχε λάβει ἀπὸ τὸν Κύριο τὸ λόγο τοῦ κηρύγματος γιὰ τὰ ἔθνη, δὲν τοὺς τὸν εἶχε μεταδώσει, περιμένοντας νὰ διδαχτεῖ καὶ τὸν τρόπο μετάδοσης τοῦ λόγου ἀπὸ αὐτόν πού τοῦ ἔδωσε τὸ λόγο.

Ἴσως ὁμοίως ἦταν κι ἄλλα πράγματα πού διδασκόταν ὁ μέγας Πέτρος ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ ἀπὸ τὴν ὀθόνη πού κατέβαινε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ τὰ διάφορα ζῶα πού περιεῖχε, ἢ καλύτερα καὶ ὅλο τὸ ἀνθρώπινο γένος, παρὰ ἐκεῖνος πού ἔχει ἐπιτύχει τῆ θείας ἀκρότητας τῆς πίστεως ὅπως ἐκεῖνος, μαθαίνοντας ρητὰ νὰ σβῆσει τελείως τὴν αἴσθησή του, σύμφωνα μετὰ τὴν ὁποία ὅσο βλέπει τὰ φαινόμενα, συνειδητοποιεῖ ὅτι ἡ κτίσις τοῦ Θεοῦ αὐτοφθείρεται, μὴ ἔχοντας τὴ δύναμη νὰ εἶναι καθαρὴ ἀπὸ τὴ φθορὰ καὶ τὴ σύγχυσις. Μετὰ τὴν ὀθόνη λοιπὸν καὶ τὰ μέσα σ'

13-14 καὶ Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, Ἄπαντα Γρηγορίου Θεολόγου, τόμ. 5, σ. 140-142.

αὐτῇ ζώων τὸν φαινόμενον προεδείκνυε διὰ τοῦ ἀοράτου κόσμου τοῖς λόγοις νοούμενον ἢ τὸν ἀόρατον τοῖς τῶν αἰσθητῶν
 45 τύποις φαινόμενον ὁ πρὸς αὐτὸν χρηματίζων καὶ πρὸς ἐδωδὴν πνευματικὴν ἐπιτήδειον. Διὸ φησιν «ἀναστάς, Πέτρε, θῦσον καὶ φάγε». Πόθεν ἀναστῆναι κελεύεται; Πόθεν ἄλλοθεν ἢ τῆς κατ' αἰσθησιν ἔξεώς τε καὶ σχέσεως καὶ τῆς περὶ τῶν ὄντων χθαμαλωτέρας προλήψεως ἢ τῆς νομιζομένης κατὰ νόμον δικαιο-
 50 σύνης, ἵνα, κατὰ μόνον τὸν νοῦν, πάσης ἀπολελυμένον τῆς κατ' αἰσθησιν φαντασίας, δυνηθεῖς σχημάτων γυμνοῦς θεάσασθαι τοὺς λόγους τῶν αἰσθητῶν, ἐπιγνῶ τοὺς τύπους τῶν νοητῶν καὶ μάθη μηδὲν τῶν ὑπὸ Θεοῦ γεγονότων ἀκάθαρτον εἶναι. Ὅ γὰρ θεωρήσας ἐκ τοῦ νοητοῦ κόσμου προφαινομένην τοῖς λό-
 55 γοις τὴν ὀρωμένην κτίσιν ἢ τοὺς τύπους τῶν νοητῶν ἐκ τῆς τῶν φαινομένων διακοσμήσεως, καθάπερ οὐρανόθεν ὀθόνην καθιεμένην, οὐδὲν ἀκάθαρτον εἶναι πιστεύσειε τῶν ὀρατῶν, μηδεμίαν τοῖς τῶν ὄντων λόγοις ἐμφαινομένην θεωρῶν ἀντιπάθειαν. Ἡ φθορὰ γὰρ ἐν τῇ αἰσθήσει καθέστηκε καὶ ὁ τῶν γε-
 60 γονότων πρὸς ἄλληλα πόλεμος· ἐν δὲ τοῖς λόγοις οὐδὲν ὑπάρχει καθάπαξ ἐναντίον.

Ἔστι μὲν οὖν ἡ ὀθόνη ὁ αἰσθητὸς κόσμος ἐκ τεσσάρων ἀρχῶν, καθάπερ στοιχείων, καὶ αὐτὸς κρατούμενος· τὰ δὲ ἐρπετὰ καὶ τὰ θηρία καὶ τὰ πετεινὰ οἱ διάφοροι λόγοι τῶν γεγονό-
 65 των εἰσίν, πρὸς μὲν αἰσθησιν ὄντες ἀκάθαρτοι, πρὸς δὲ νοῦν καθαροί τε καὶ τρόφιμοι καὶ τῆς νοουμένης συστατικοὶ τυγχάνοντες ζωῆς· ἡ δὲ ἐκ τρίτου γενομένη φωνὴ πρακτικὴν καὶ φυσικὴν καὶ θεολογικὴν διδάσκει φιλοσοφίαν. Δεῖ γὰρ οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ δις καὶ τρις ἀναστάντα, θῦσαι τὴν κτίσιν τῶν φαινο-
 70 μένων καὶ φαγεῖν αὐτὴν γνωστικῶς τὸν τῷ Θεῷ διόλου γνησίως ἐψόμενον. Ὅ γὰρ ἀναστάς τῆς ἐμπαθοῦς περὶ τὰ φαινόμενα διαθέσεως τὴν τῶν φαινομένων ἔθυσσε κίνησιν καὶ τὴν πρακτικὴν κατορθώσας ἔφαγεν ἀρετὴν· ὁ δὲ τῆς ψευδοῦς περὶ

αὐτὴν ζῶα αὐτὸς ποὺ τοῦ μιλοῦσε προδήλωνε μέσω τοῦ ἀόρατου κόσμου τὸν φαινόμενο κόσμο ποὺ νοεῖται μὲ τοὺς λόγους ἢ τὸν ἀόρατο κόσμο ποὺ φαίνεται μὲ τύπους τῶν αἰσθητῶν καὶ εἶναι κατάλληλος γιὰ πνευματικὴ τροφή. Γι' αὐτὸ τοῦ λέει, «Πέτρε, σήκω, θυσίασε καὶ φάγε»⁶. Ἀπὸ ποῦ ἀλλοῦ ἂν ὄχι ἀπὸ τὴν σύμφωνη μὲ τὴν αἴσθησι ἐξῆ καὶ σχέση καὶ ἀπὸ τὴν χαμηλότερη ἀπὸ τὴ δικαιοσύνη ποὺ νομίζει ὁ νόμος προληπτικὴ ἀντίληψη, ὥστε μὲ τὸ νοῦ μόνο ἐλεύθερο ἀπὸ κάθε σύμφωνη μὲ τὴν αἴσθησι φαντασία, ἀφοῦ μποροῦσε νὰ θεαστεῖ γυμνοὺς τοὺς λόγους τῶν αἰσθητῶν, νὰ γίνεи γνώστης τῶν νοητῶν τύπων καὶ νὰ μάθει ὅτι κανένα ἀπὸ τὰ δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι ἀκάθαρτο; Γιατὶ ὅποιος εἶδε τὴν ὀρώμενη κτίσι νὰ προβάλλει μὲ τοὺς λόγους ἀπὸ τὸ νοητὸν κόσμο ἢ τοὺς τύπους τῶν νοητῶν ἀπὸ τὴ διάταξη τῶν φαινομένων, σὰν ὀθόνη ποὺ κατεβαίνει ἀπὸ τὸν οὐρανὸν, θὰ πιστέψει ὅτι κανένα ἀπὸ τὰ ὀρατὰ δὲν εἶναι ἀκάθαρτο, μὴ βλέποντας καμμιά ἀντιφατικότητα πρὸς τοὺς λόγους τῶν ὄντων. Γιατὶ ἡ φθορὰ ἔχει ἐγκατασταθεῖ στὴν αἴσθησι καὶ ὁ πόλεμος τῶν δημιουργημάτων μεταξὺ τους· στοὺς λόγους ὁμοῦ δὲν ὑπάρχει γενικὰ τίποτε ἀντίθετο.

Ἡ ὀθόνη λοιπὸν εἶναι ὁ αἰσθητὸς κόσμος, ὁ ὁποῖος συγκροτεῖται κι αὐτὸς ἀπὸ τέσσερες, σὰν ἀκριβῶς τὰ τέσσερα στοιχεῖα, ἀρχές, ἐνῶ τὰ ἔρπετὰ καὶ τὰ θηρία καὶ τὰ φτερωτὰ εἶναι οἱ διάφοροι λόγοι τῶν δημιουργημάτων, οἱ ὁποῖοι εἶναι στὴν αἴσθησι ἀκάθαρτοι, ἀλλὰ στὸ νοῦ καθαροὶ καὶ τροφή κατάλληλη καὶ ποὺ συγκροτοῦν τὴ νοητὴ ζωὴ. Ἡ φωνὴ πάλι ποὺ ἀκούγεται τρεῖς φορές διδάσκει τὴν πρακτικὴν, τὴ φυσικὴν καὶ τὴ θεολογικὴν φιλοσοφίαν. Γιατὶ πρέπει ὄχι μιὰ φορὰ μόνο, ἀλλὰ νὰ σηκωθεῖ καὶ δυὸ καὶ τρεῖς φορές καὶ νὰ θυσιάσει τὴν κτίσι τῶν φαινομένων καὶ νὰ τὴ φάει γνωστικὰ ἐκεῖνος ποὺ θέλει ν' ἀκολουθήσει ἐντελῶς γνήσια τὸ Θεό. Γιατὶ, ὅποιος ἀναστήθηκε ἀπὸ τὴν ἐμπαθῆ πρὸς τὰ φαινόμενα διάθεσός του, θυσιάσει τὴν κίνησι τῶν φαινομένων καὶ κατορθώνοντας τὴν πρακτικὴν ἔφαγε τὴν ἀρετὴν. Ἐνῶ δ-

6. Πράξ. 10,13.

τῶν ὄντων δόξης ἀναστὰς τὰ μὲν τῶν φαινομένων ἔθυσσε
 75 σχήματα, τοὺς δὲ μὴ φαινομένους λόγους φαγῶν τὴν ἐν Πνεύ-
 ματι φυσικὴν θεωρίαν κατώρθωσεν· ὁ δὲ τῆς πολυθέου πλάνης
 ἀναστὰς αὐτὴν μὲν τῶν ὄντων τὴν οὐσίαν κατέθυσσε, τὴν δὲ τῶν
 ὄντων αἰτίαν κατὰ πίστιν φαγῶν θεολογικῆς ἐνεφορήθη δυνά-
 μεως. Πᾶς οὖν θεωρητικὸς νοῦς, ἔχων τὴν μάχαιραν τοῦ Πνεύ-
 80 ματος, ὃ ἐστὶ ρῆμα Θεοῦ, ἐν ἑαυτῷ τῆς φαινομένης κτίσεως
 ἀποκτείνας τὴν κίνησιν, κατώρθωσεν ἀρετὴν καί, τῶν αἰσθη-
 τῶν σχημάτων ἑαυτοῦ τὴν φαντασίαν ἀποτεμών, τὴν ἐν τοῖς
 λόγοις τῶν ὄντων εὗρεν ἀλήθειαν, καθ' ἣν ἡ φυσικὴ θεωρία
 συνέστηκε, καί, τῆς οὐσίας τῶν ὄντων ὑπεράνω γενόμενος, τὸν
 85 τῆς θείας καὶ ἀμάχου μονάδος δέχεται φωτισμόν, καθ' ὃν τῆς
 ἀληθοῦς θεολογίας συνέστηκε τὸ μυστήριον.

Ἡ τυχὸν ἐκελεύετο θεόθεν ἢ τῶν ἀποστόλων ἀκρότης,
 Πέτρος ὁ πανένδοξος, ἀναστὰς τῆς συμμετρημένης τῇ φύσει
 δυνάμεως ἐπὶ τὴν κατὰ χάριν θείαν εὐκληρίαν, μετὰ Θεοῦ κα-
 90 ταθῦσαι τῇ μαχαίρᾳ τοῦ λόγου τὰ ἐν ἀνθρώποις πάθη τῆς μο-
 χθηρίας καὶ ποιῆσαι βρῶμα καλὸν καὶ τῷ λόγῳ πρόσφορον
 καὶ εἰς πέψιν πνευματικὴν ἀναδιδόμενον τῇ ἀποθέσει τῆς προ-
 τέρας ἐμπαθοῦς καὶ θηριώδους ζωῆς. Φασὶ γὰρ ζωῆς σύμβο-
 λον εἶναι τὸ αἷμα, ὅπερ πάντως ἀπορρεῖν σφαττομένου ζώου
 95 πέφυκεν. Καὶ δηλοῖ τάχα τῶν δειχθέντων ζώων ἡ διαφορὰ τὴν
 ἐν ἀνθρώποις τῶν παθῶν ποικιλίαν. Τὰ μὲν γὰρ ἔρπετὰ τοὺς
 ἅπαν τὸ ἐπιθυμητικὸν τοῖς γῆϊνοις ἐπισυρόμενον ἔχοντας προ-
 δείκνυσι, τὰ δὲ θηρία τοὺς ὄλον τὸ θυμικὸν εἰς τὴν ἀλλήλων
 φθορὰν ἐκμανῶς διεγείραντας, τὰ δὲ πετεινὰ τοὺς ὄλον τὸ λογι-
 100 κὸν πρὸς τὴν ὕβριν τῆς ὑπερηφανίας ἀνώσαντας καὶ τὴν ἐξ αὐ-
 τῆς ὑψηλοφροσύνην καὶ «ἀδικίαν λαλοῦντας εἰς τὸ ὕψος καὶ

ποιος ἀναστήθηκε ἀπὸ τὴν ψεύτικη δόξα τῶν ὄντων, θυσίασε τὰ σχήματα τῶν φαινομένων, καὶ ἀφοῦ ἔφαγε τοὺς ἀφανεῖς λόγους ἐπέτυχε τὴν πνευματικὴ φυσικὴ θεωρία. Κι ὁποιος ἀναστήθηκε ἀπὸ τὴν πολύθεη πλάνη θυσίασε ὀλοκληρωτικὰ τὴν ἴδια τὴν οὐσία τῶν ὄντων κι ἀφοῦ ἔφαγε σύμφωνα μὲ τὴν πίστη του τὴν αἰτία τῶν ὄντων ἐμφορήθηκε ἀπὸ τὴ θεολογικὴ δύναμη. Κάθε λοιπὸν θεωρητικὸς νοῦς ἔχοντας τὴ μάχαιρα τοῦ Πνεύματος, πὺ εἶναι ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ⁷, φονεύοντας μέσα του τὴν κίνηση τῆς κτίσης τῶν φαινομένων κατόρθωσε τὴν ἀρετὴ, καί, ἀποκόπτοντας ἀπὸ τὸν ἑαυτό του τὴν φαντασία τῶν αἰσθητῶν σχημάτων, βρῆκε μέσα στοὺς λόγους τὴν ἀληθεια τῶν ὄντων, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία εἶναι συγκροτημένη ἡ φυσικὴ θεωρία, καὶ ὑπερβαίνοντας τὴν οὐσία τῶν ὄντων δέχεται τὸ φωτισμὸ τῆς θείας κι ἀκαταμάχητης μονάδας, σύμφωνα μὲ τὸν ὁποῖο εἶναι συγκροτημένο τὸ μυστήριον τῆς ἀληθινῆς θεολογίας.

Ἡ ἴσως δεχόταν διαταγὴ ἀπὸ τὸ Θεὸ ἡ κορυφὴ τῶν ἀποστόλων, ὁ πανένδοξος Πέτρος, ἀφοῦ σηκωθεί ἀπὸ τὴ μετρημένη στὴ φύση μας δύναμη πρὸς τὴν κατὰ χάρη θεία εὐτυχία, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ νὰ κατακόψει μὲ τὴ μάχαιρα τοῦ λόγου τὰ ἀνθρώπινα πάθη τῆς μοχθηρίας καὶ νὰ παρασκευάσει τροφὴ καλὴ καὶ πρόσφορη στὸ λόγο, παραδιδόμενος σὲ πνευματικὴ πέψη μὲ τὴν ἀπόθεση τῆς προηγούμενης ὄλο πάθη καὶ θηριωδίες ζωῆς. Γιατὶ λένε ὅτι τὸ αἷμα εἶναι σύμβολο τῆς ζωῆς, καὶ εἶναι φυσικὸ νὰ χύνεται ὅπωςδήποτε ὅταν τὸ ζῶο σφάζεται. Καὶ ἴσως ἡ διαφορὰ τῶν ζώων πὺ φάνηκαν (στὴν ὁθόνη) δηλώνει τὴν ποικιλία τῶν παθῶν μέσα στοὺς ἀνθρώπους. Τὰ ἔρπετὰ δηλαδὴ δείχνουν ἐκείνους πὺ ὄλο τὸ ἐπιθυμητικὸ τους σύρεται στὰ γῆινα· τὰ θηρία ἐκείνους πὺ ἐρέθισαν μὲ μανία τὸ θυμὸ τους στὴν ἀλληλοκαταστροφὴ τους· καὶ τὰ φτερωτὰ ἐκείνους πὺ ἀνύψωσαν ὄλη τὴ λογικὴ δύναμή τους στὴν ἀλαζονεία καὶ τὴν ὑπερηφάνεια καὶ πὺ διαλαλοῦν μεγαλόφωνα τὴν ἀκαταδε-

θεμένους εἰς οὐρανὸν τὸ στόμα αὐτῶν»· ἅπερ οἶα Θεῶ συνεργὸς ὁ μέγας Πέτρος καταθύσας τῷ λόγῳ τοῦ Πνεύματος, τοὺς μὲν ἐποίησε τῶν οὐρανίων ἐπιθυμητάς, τοὺς δὲ ἡμέρους καὶ φι-
 105 λανθρώπους καὶ ἀλλήλων ἀνθεκτικούς, τοὺς δὲ φιλοθέους καὶ ταπεινόφρονας.

Τί δὲ καὶ Ἰόππη βούλεται δηλοῦν διὰ τῆς ἐρμηνείας τοῦ οἰκείου ὀνόματος, ἐν ἧ ταύτην εἶδε τὴν ὄπτασίαν ἢ μεγάλη τῆς Ἐκκλησίας κρηπὶς, Πέτρος ὁ πανάγιος, κατίδωμεν. Ἰόππη 'κα-
 110 τασκοπὴ' ἐρμηνεύεται, τὴν πρακτικοῖς πρέπουσαν φυλακὴν σημαίνουσα. Παρ' αὐτὴν γὰρ κειμένη τῆς θαλάσσης τὴν ὄχθαν, πολλοῖς ἂν ἐβάλλετο κύμασιν, εἰ μὴ ἐφ' ὕψους εἶχε τὴν θέσιν ἢ πόλις. Ὅθεν μοι φαίνεται δηλοῦν τὸν ἐπὶ τοῦ ὕψους τῆς γνώσεως, καθάπερ πόλιν, οἰκοδομοῦντα τὴν ἀρετὴν, οὐ μακρὰν
 115 δὲ τῶν ἀκουσίων ὄντα πειρασμῶν, ἔχοντα παρακειμένην ἐγγύθεν, καθάπερ θάλασσαν, τὴν μήπω τελείως ἀπορραπισθεῖσαν σχέσιν τῶν αἰσθητῶν καὶ διὰ τοῦτο κατασκοπῆς δεόμενον, μήπως, λαθόντες διὰ τῶν ἀκουσίων πειρασμῶν, ποιήσονται τὴν τῶν ἐκουσίων παθῶν ἐπιδρομὴν οἱ ἀκάθαρτοι δαίμονες.
 120 Ἀλλὰ καὶ τῆς μερίδος τυγχάνουσα τῆς φυλῆς Ἰσάχαρ Ἰόππη –'μισθὸς' δὲ καὶ 'κάματος' οὗτος ἐρμηνεύεται– δίδωσι πλέον νοεῖν ὅτι πρακτικῆς ἐστὶν ἕξις φυλακτικῆ Ἰόππη, τὰς ἀοράτους ἐφόδους φυλαττομένη τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας. Ταύτης οὖν ἀναστάντα πρὸς τὴν τῶν ὑψηλῶν γνῶσιν μεταθεῖναι τὸν
 125 νοῦ ἴσως ἐκελεύετο ὁ μέγας ἀπόστολος.

Ὁ τοίνυν τῆς πρακτικῆς φιλοσοφίας οἰκῶν τὸ τῆς κατασκοπῆς ὕψος ἐν Ἰόππη λεγέσθω εἶναι, ὁ δὲ τὴν ἐν Ἱεροσολύμοις Σιών κατοικῶν, τουτέστι τὸ σκοπευτήριον τὸ κατὰ τὴν ἄδρασιν τῆς εἰρήνης' ἰδρυμένον –τοῦτο γὰρ Ἱερουσαλήμ ἐρμη-
 130 νεύεται–, πάσης μακρὰν γέγονε τῆς κατ' αἰσθησιν σχέσεως, ὅσον ἱστορικῶς τοῦ τόπου τῆς Σιών κατὰ τὴν θέσιν ἢ θάλασ-

ξιά και τὴν ἀδικία ὑψώνοντας τὸ στόμα τους ὡς τὸν οὐρανό⁸. Αὐτὰ ὡς συνεργὸς τοῦ Θεοῦ ὁ μέγας Πέτρος θυσιάζοντάς τα μετὰ τὸ λόγο τοῦ Πνευματος, ἄλλους τοὺς ἔκανε νὰ ἐπιθυμοῦν τὰ οὐράνια, ἄλλους ἡμερους καὶ φιλόφιλους καὶ ἀνεκτικούς τὸν ἕνα πρὸς τὸν ἄλλο, κι ἄλλους φιλόθεους καὶ ταπεινόφρονες.

Ἄς δοῦμε τί θέλει νὰ δηλώσει καὶ ἡ Ἰόππη μετὰ τὴν ἐρμηνεία τοῦ ὀνόματός της, ὅπου εἶδε αὐτὴ τὴν ὀπτασία ἢ μεγάλη κρηπίδα τῆς Ἐκκλησίας ὁ πανάγιος Πέτρος. Ἡ λέξις Ἰόππη ἐρμηνεύεται 'κατασκοπή', σημαίνοντας τὴν προφύλαξιν ποὺ ἀρμόζει στοὺς πρακτικούς. Γιατὶ πόλιν βρισκόμενη κοντὰ στὴν παραλία θὰ τὴ χτυποῦσαν πολλὰ κύματα, ἂν δὲν ἦταν ἡ θέσις της ψηλά. Ἀπὸ αὐτὸ νομίζω ὅτι δηλώνει αὐτὸν ποὺ οἰκοδομεῖ, σὰν πόλιν, τὴν ἀρετὴν πάνω στὸ ὕψος τῆς γνώσεως καὶ ποὺ δὲν εἶναι μακριὰ ἀπὸ τοὺς ἀθέλητους πειρασμούς, ἔχοντας κοντὰ καὶ δίπλα του, σὰν θάλασσα, τὴν σχέσιν τῶν αἰσθητῶν ποὺ ἀκόμα δὲν ἀποτίναξε τέλεια καὶ γι' αὐτὸ τοῦ χρειάζεται προφύλαξιν, μήπως κρυμμένοι οἱ ἀκάθαρτοι δαίμονες μέσω τῶν ἀθέλητων πειρασμῶν πραγματοποιήσουν τὴν ἐπιδρομὴν τῶν ἐκούσιων παθῶν. Ἀλλὰ ἀνήκοντας ἡ Ἰόππη καὶ στὴ μερίδα τῆς φυλῆς τοῦ Ἰσάχαρ—καὶ Ἰσάχαρ ἐξηγεῖται 'μισθὸς' καὶ 'κόπος'— μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ἐννοήσομε καλύτερα ὅτι ἡ Ἰόππη εἶναι ἕξι φυλακτικὴ τῆς πρακτικῆς ἀσκήσεως, ποὺ προφυλάγεται ἀπὸ τὶς ἀόρατες ἐφόδους τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας. Ἴσως λοιπὸν προτρεπόταν ὁ μέγας ἀπόστολος νὰ σηκωθεῖ ἀπὸ αὐτὴν καὶ νὰ μεταφέρει τὸ νοῦ στὴ γνώσιν τῶν ὑψηλῶν ἀληθειῶν.

Ὅποιος λοιπὸν κατοικεῖ στὸ ὕψος τῆς κατασκοπῆς τῆς πρακτικῆς φιλοσοφίας, ὡς λέμε ὅτι βρίσκεται στὴν Ἰόππη, ἐνῶ ὁποιος κατοικεῖ στὴ Σιών στὰ Ἱεροσόλυμα, δηλαδὴ τὸ σκοπευτήριον ποὺ εἶναι χτισμένο κατάλληλα γιὰ τὴν 'ὄραση τῆς εἰρήνης'—ἔτσι ἐρμηνεύεται ἡ λέξις Ἱερουσαλήμ— βρίσκεται μακριὰ ἀπὸ κάθε σχέσιν αἰσθήσεων, ὅσο ἀπέχει κατὰ τὴν ἱερὴν ἱστορίαν ὡς πρὸς τὴν θέσιν ἢ θάλασσαν ἀπὸ τὴν περιοχὴν τῆς Σιών, καὶ σκο-

8. Ψαλμ. 72,8-9.

σα, καὶ σκοπεύει μόνον κατὰ τὸ ὕψος ὑπάρχων τῆς γνώσεως τὰ νοητὰ τῶν ὄντων θεάματα τῇ κατὰ νοῦν περιαιρέσει τῶν φαινομένων ἐν τοῖς οὐσι σχημάτων, καὶ δέχεται τὰς τῶν θείων
 135 ἐμφάσεις κατὰ τὸ θεμιτὸν ἐκφανεῖς, τυπούσας αὐτοῦ τὸ ἡγεμονικὸν πρὸς τὸ θειότερον. Ὁ γοῦν οἰκῶν Ἰόππην πρακτικὸς ἐστὶ, καταθεωρῶν τῶν ἐναντίων τὰ θήρατρα, ὁ δὲ κατοικῶν ἐν Σιών γνωστικὸς ἐστὶ, μόνην κατὰ νοῦν τῶν θείων θεωρῶν τὴν εὐπρέπειαν.

140 Εἰ δὲ πάλιν εἰς οὐρανὸν ἀνεσπίασθη τὸ σκεῦος τῆς ὀθόνης, νοήσωμεν ὅτι μετὰ τὸ δειχθῆναι τῷ μεγάλῳ Πέτρῳ τοὺς τῶν αἰσθητῶν πνευματικοὺς λόγους τοῖς νοητοῖς συνυπάρχοντας, πάλιν ἀνέλκει πρὸς ἑαυτὸν τούτους ὁ Θεός, διδάσκων ὡς οὐδὲν ὦν οἱ λόγοι παρ' αὐτῷ μένουσιν, ἔστι καθάπαξ ἀκάθαρτον. Διό,
 145 γνοὺς τῶν ὀραθέντων τὴν δύναμιν ὁ μέγας ἀπόστολος, ἔμαθε μηδένα λέγειν ἀκάθαρτον ἄνθρωπον, μηδὲ προσωποληψίαν εἶναι παρὰ Θεῶ, ποιουμένην ἄδικον τὴν τῶν ὄντων διαίρεσιν. Ὅθεν, μηδὲν μελλήσας, τὸ θεῖον ἐπλήρωσε πρόσταγμα, καταθύσας πρὸς ζωὴν πνευματικὴν τοὺς τὴν καρδίαν ἐκουσίως πε-
 150 ριτεμνομένους τῷ λόγῳ τῆς χάριτος, καὶ πᾶσαν ἀπιστίας κακίας τε καὶ ἀγνωσίας ἀκαθαρσίαν καθάπερ ἀκροβυστίαν ἀποβαλλομένους, τῆς δὲ σαρκὸς μηδὲν τῶν προσόντων αὐτῇ φυσικῶν περιτέμνοντας ὧν οὐκ ἐξ ἐμπαθοῦς γνώμης ἢ σύστασις, ἀλλ' ἐκ θείας δημιουργίας ἢ γένεσις. Οὐδὲν γὰρ τῶν κατὰ φύσιν
 155 ἀκάθαρτον, ὅτι Θεὸν ἔχει τῆς ὑπάρξεως αἴτιον.

ΣΧΟΛΙΑ

1. Ζωῆς μετάθεσιν φησι καὶ λατρείαν ἀγγελικὴν καὶ πρὸς σῶμα ψυχῆς ἐκούσιον ἀλλοτρίωσιν, καὶ τῆς ἐν Πνεύματι θείας μεταποιήσεως γένεσιν τὸ τῆς νέας Διαθήκης καταγ-
 5 γέλλει μυστήριον.
2. Ἔτερός, φησὶν, ὁ τῆς ἐντολῆς ἐστὶ λόγος καὶ ἕτερος ὁ τοῦ γίνεσθαι τὴν ἐντολὴν τρόπος. Λαβὼν οὖν ὁ μέγας Πέτρος τὴν περὶ τῶν ἐθνῶν τοῦ κηρύγματος ἐντολὴν ἀγνοῶν διὰ

πεύει μόνο ζώντας στο ὕψος τῆς γνώσης τὰ νοητὰ θεάματα τῶν ὄντων μὲ τὴν νοερὴ ἀφαίρεση τῶν σχημάτων ποὺ φαίνονται στὰ ὄντα, καὶ δέχεται τὶς φανερώσεις τῶν θείων, ὅσο εἶναι δυνατὸ νὰ φανοῦν, διαμορφώνοντας τὴν ἡγεμονικὴ ιδιότητά του πρὸς τὸ θεϊκότερο. Ὅποιος λοιπὸν κατοικεῖ στὴν Ἰόππη εἶναι πρακτικὸς κατασκοπεύοντας τὶς παγίδες τῶν ἐναντίων, ἐνῶ ὁποῖος κατοικεῖ στὴ Σιών εἶναι γνωστικὸς ποὺ βλέπει μὲ τὸ νοῦ μόνον τὴν εὐπρέπεια τῶν θείων.

Ἄν πάλι ἀνυψώθηκε ἡ ὀθόνη στὸν οὐρανό, ἃς ἐννοήσομε ὅτι μετὰ τὴν ἐπίδειξη στὸν μέγαλο Πέτρο ὅτι οἱ πνευματικοὶ λόγοι τῶν αἰσθητῶν συνυπάρχουν μὲ τοὺς νοητούς, ὁ Θεὸς τοὺς ἀνασύρει πάλι πρὸς τὸν ἑαυτό του, διδάσκοντας ὅτι τίποτε ἐκείνων ποὺ οἱ λόγοι μένουν κοντὰ του δὲν εἶναι ὀριστικὰ ἀκάθαρτο. Γι' αὐτό, κατανοώντας ὁ μέγας ἀπόστολος τὸ νόημα ὧσων εἶδε, ἔμαθε νὰ μὴ λέει ἀκάθαρτο κανέναν ἄνθρωπο καὶ ὅτι δὲν ἰσχύει προσωποληψία στὸ Θεό, ποὺ νὰ κάνει ἄδικη τὴ διαίρεση τῶν ὄντων. Γι' αὐτὸ χωρὶς νὰ καθυστερήσει καθόλου ἐκπλήρωσε τὴ θεία προσταγὴ θυσιάζοντας γιὰ χάρη τῆς πνευματικῆς ζωῆς ὧσους ἔκαναν μὲ τὴ θέλησή τους περιτομὴ τῆς καρδιᾶς τους μὲ τὸ λόγο τῆς χάριτος κι ἀπέβαλαν σὰν ἀκροβυστία κάθε ἀκαθαρτία ἀπιστίας, κακίας καὶ ἀγνωσίας, χωρὶς νὰ περιτέμνουν κανένα φυσικὸ τμῆμα τῆς σάρκας, ποὺ ἡ σύστασή του δὲν ἐγίνε ἀπὸ ἐμπαθῆ γνώμη, ἀλλὰ εἶναι ἡ γένεσή του ἀποτελεσματικῆς θείας δημιουργίας. Γιατί κανένα φυσικὸ στοιχεῖο δὲν εἶναι ἀκάθαρτο, ἐπειδὴ αἴτιο τῆς ὑπαρξῆς του ἔχει τὸ Θεό.

ΣΧΟΛΙΑ

1. Κηρύττει τὸ μυστήριον τῆς νέας διαθήκης ὡς μετάθεση ζωῆς καὶ ἀγγελικὴ λατρεία κι ἐκούσια ἀποξένωση τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὸ σῶμα καὶ γένεση τῆς θείας μεταποίησής μέσω τοῦ Πνεύματος.
2. Ἄλλος, λέει, εἶναι ὁ λόγος τῆς ἐντολῆς κι ἄλλος ὁ τρόπος τῆς πραγματοποιήσεως τῆς ἐντολῆς. Παίρνοντας λοιπὸν ὁ μέγας Πέτρος τὴν ἐντολὴ τοῦ κηρύγματος γιὰ τὰ ἔθνη, διδα-

- 10 τῆς ὀθόνης τῆς ἐντολῆς ἐδιδάσκετο τὸν τρόπον, ὅτι δίχα περιτομῆς καὶ τῶν λοιπῶν τοῦ νόμου σωματικωτέρων ἐθῶν χρῆ τῶν ἐθνῶν γενέσθαι τὴν κλῆσιν. Πνευματικὴν γὰρ οἶδεν ὁ λόγος περιτομὴν ἐμπαθοῦς σχέσεως πρὸς σῶμα τῆς ψυχῆς ἐκτομὴν.
- 15 3. Ὁ μὴ τοῖς σχήμασι τῶν ὀρατῶν ἐναπομένων διὰ τὴν αἴσθησιν, ἀλλὰ κατὰ νοῦν τοὺς λόγους αὐτῶν ἀναζητῶν, ὡς νοητῶν τύπους, ἢ λόγους αἰσθητῶν θεώμενος κτισμάτων, οὐδὲν ἀκάθαρτον εἶναι τῶν ὀρωμένων διδάσκεται. Πάντα γὰρ φύσει καλὰ λίαν καθέστηκεν.
- 20 4. Ὁ τῇ κινήσει, φησὶν, τῶν αἰσθητῶν μὴ συναλλοιούμενος ἀκίβδηλον τὴν τῶν ἀρετῶν μετέρχεται πρᾶξιν· ὁ δὲ τοῖς αὐτῶν σχήμασι μὴ διατυπώσας τὸν νοῦν τὴν ἀληθῆ περι τῶν ὄντων τῇ διανοίᾳ παραδραμῶν ὡς ἄριστος θεολόγος μετὰ ταύτην ἀγνώστως τῇ μονάδι προσέβαλεν. Οὐκοῦν ὁ τρίτον ἐν ἑαυτῷ καταθύσας τὴν κτίσιν τῶν ὀρωμένων τῆς
- 25 τῶν τελείων ἄξιος γέγονε τάξεως.
5. Ἰόπη μὲν ἕξις ἐστὶν ἀρετῆς, φησὶν, τὴν ἐκ τῶν παρακειμένων αἰσθητῶν φυλαττομένη βλάβην· ἢ δὲ Σιών ἕξις ἐστὶ γνωστικὴ, τὴν τῶν νοητῶν σκοπεύουσα χαρισμάτων ὑποδοχὴν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΚΗ'

Τὸ «δεῦτε καὶ καταβάντες συγγέωμεν αὐτῶν τὰς γλώσσας»
πρὸς τίνας ἔλεγεν ὁ Θεός;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

5 Πρὸς τὴν ὑποκειμένην τῶν προνοουμένων διάθεσιν εὐρίσκομεν τὴν ἁγίαν Γραφὴν τὸν Θεὸν διαπλάττουσαν, ὅθεν καὶ

σκόταν με τὴν ὀθόνη τὸν τρόπο τῆς ἐκτέλεσης τῆς ἐντολῆς, ὅτι ἡ κλήση τῶν ἐθνῶν πρέπει νὰ γίνῃ χωρὶς περιτομὴ καὶ τὶς λοιπὲς σωματικότερες συνήθειες. Γιατὶ ὁ λόγος γνωρίζει ὡς πνευματικὴ περιτομὴ τὴν ἐκτομὴ τῆς ἐμπαθοῦς σχέσης τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ σῶμα.

3. Ὅποιος δὲ στέκεται στὰ σχήματα τῶν ὁρατῶν γιὰ χάρη τῆς αἴσθησης, ἀλλὰ ἀναζητεῖ μετὰ τὸ νοῦ του τοὺς λόγους τους, βλέποντάς τους ὡς τύπους τῶν νοητῶν ἢ λόγους αἰσθητῶν κτισμάτων, μαθαίνει ὅτι τίποτε ἀπὸ τὰ ὁρώμενα δὲν εἶναι ἀκάθαρτο. Γιατὶ ὅλα ἔχουν γίνῃ κατὰ τὴ φύση τους «καλὰ λίαν»⁹.
4. Ὅποιος, λέει, δὲ συµμεταβάλλεται μετὰ τὴν κίνηση τῶν αἰσθητῶν ἀσκεῖ τὴν πράξη τῶν ἀρετῶν ἀκιβδήλωτη, ἐνῶ ὁποιος δὲν προσάρμοσε τὸ νοῦ του στὰ σχήματά τους σχημάτισε τὴν ἀληθινὴ ἀντίληψη γιὰ τὰ ὄντα. Ὅποιος πάλι προσπέρασε μετὰ τὴ διάνοια του καὶ τὴν ἴδια τὴν οὐσία τῶν ὄντων σὰν ἄριστος θεολόγος ἔπειτ' ἀπὸ αὐτὸν προσέγγισε μετὰ τρόπο ἄγνωστο τὴ μονάδα. Ἐπομένως ὁποιος, τρίτο, θυσίασε μέσα του τὴν κτίση τῶν ὁρατῶν, ἔγινε ἄξιος τῆς τάξης τῶν τέλειων.
5. Ἰόπη εἶναι, λέει, ἡ ἕξη τῆς ἀρετῆς, ποὺ προφυλάγεται ἀπὸ τὴ βλάβη τῶν παρακείμενων αἰσθητῶν, ἐνῶ ἡ Σιών εἶναι ἕξη γνωστικὴ, ποὺ σκοπὸ της ἔχει τὴν ὑποδοχὴ τῶν νοητῶν δωρεῶν.

ΕΡΩΤΗΣΗ 28

Σὲ ποιούς ἔλεγε ὁ Θεὸς «ἐλάτε, ἅς κατεβοῦμε κι ἅς προκαλέσομε σύγχυση στὶς γλῶσσες τους»¹;

ΑΠΟΚΡΙΣΗ

Βρίσκομε ὅτι ἡ ἀγία Γραφή δίνει στὸ Θεὸ μορφὴ ἀνάλογη μετὰ τὴ διάθεση ἐκείνων πρὸς τοὺς ὁποίους ἐκδηλώνεται ἡ πρό-

1. Γεν. 11,7.

λέοντα καὶ ἄρκον καὶ πάρδαλιν καὶ πάνθηρα καὶ ἄνθρωπον καὶ
 βοῦν καὶ πρόβατον καὶ ἥλιον καὶ ἀστέρα καὶ πῦρ καὶ πνεῦμα
 καὶ ἄλλα μυρία, ἅπερ μηδαμῶς ὑπάρχων, λέγεται, κατὰ τὴν
 10 ἐκάστης φωνῆς ἐπίνοιαν θεωρούμενος. Τῷ γοῦν Ἀβραὰμ φα-
 νεῖς ὁ Θεὸς ὄντι τελείῳ κατὰ τὴν γνῶσιν, ἐν τῷ περὶ μονάδος
 λόγῳ τὸν αὐτὸν περὶ Τριάδος εἶναι λόγον ἐδίδασκεν ἤδη τὸν
 νοῦν ἔχοντα τῆς ὕλης παντελῶς καὶ τῶν κατ' αὐτὴν τύπων ἐκ-
 βεβηκότα, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ὡς τρεῖς ἐφαίνετο καὶ ὡς εἷς διε-
 15 λέγετο. Τῷ δὲ Λῳτ, μήπω τῆς τῶν σωμάτων καθαρὸν τὸν
 νοῦν ποιησαμένῳ συνθέσεως, ἀλλ' ἔτι τῆς ἐξ ὕλης καὶ εἴδους
 τῶν σωμάτων γενέσεως ἐξηρητημένῳ καὶ μόνης δημιουργὸν εἶ-
 ναι πιστεύοντι τὸν Θεὸν τῆς ὄρατῆς κτίσεως, ἐμφανιζόμενος ὁ
 Θεὸς δυϊκῶς ἀλλ' οὐ τριαδικῶς ἐφάνη, δεικνὺς δι' ὧν αὐτὸς
 20 ἑαυτὸν ἐσχημάτιζε μήπω τῆς ὕλης καὶ τοῦ εἴδους ἐκβεβηκέναι
 τὸν ἀναγόμενον νοῦν. Οὕτως, ἐφ' ἐκάστῳ τόπῳ τῆς τὸν Θεὸν
 πολυτρόπως διαπλαττούσης Γραφῆς τοὺς λόγους μετ' ἐπιστή-
 μης διασκοπούμενος, εὐρήσεις αἰτίαν εἶναι τῆς πολλῆς τῶν
 θείων πλασμάτων ἐξαλλαγῆς τὴν τῶν προνοουμένων διάθεσιν.

25 Ἐπειδὴ τοίνυν καὶ οἱ τὸν πύργον οἰκοδομήσαντες, πρότε-
 ρον τῆς τοῦ φωτὸς χώρας τῆς ἀνατολῆς κινηθέντες, λέγω δὲ
 τῆς μιᾶς καὶ ἀληθοῦς περὶ Θεὸν γνώσεως, ἦλθεν εἰς γῆν Σεν-
 ναάρ, τὴν ἐρμηνευομένην 'βλασφήμους ὀδόντας', καὶ εἰς πολλὰς
 περὶ θεότητος δόξας κατέπεσον καί, τὸν ἐκάστης δόξης λόγον
 30 οἶονεὶ πλίνθους τινὸς συνθήσαντες, ὠκοδόμησαν καθάπερ πύρ-
 γον τὴν πολύθεον ἀθειᾶν, εἰκότως ὁ τῆς κακῆς συμφωνίας τῶν
 πλανηθέντων ἀνθρώπων διασκεδάζων τὴν ὁμολογίαν Θεὸς ἐκ
 τῆς τῶν προνοουμένων διαθέσεως, εἰς ἀπείρους δόξας διασκε-
 δασθείσης τε καὶ διασπασθείσης, πληθυντικῶς ἑαυτὸν ὀνομά-
 35 ζει, δεικνὺς ὅτι, εἷς ὢν, εἰς πολλοὺς ἐν ἐκείνοις ἐμερίσθη,

2. Γεν. 18,2. 9. 13.15.

3. Γεν. 19,1.

4. Γεν. 11,2-4.

νοιά του. Γι' αὐτὸ καὶ ὀνομάζεται καὶ λέοντας καὶ ἄρκτος καὶ πάρδαλη καὶ πάνθηρας καὶ βόδι καὶ πρόβατο καὶ ἥλιος καὶ ἀστέρι καὶ φωτιά καὶ πνεῦμα καὶ μύρια ἄλλα, χωρὶς ὁμως νὰ εἶναι κανένα ἀπὸ αὐτά, θεωρούμενος ἀνάλογα μὲ τὴ σημασία κάθε λέξης. Μὲ τὴν ἐμφάνισή του ὁ Θεὸς στὸν Ἀβραάμ, πού ἦταν τέλειος στὴ γνώση, στὸ λόγο γιὰ τὴ μονάδα δίδασκε τότε αὐτὸν πού ἔχει νοῦ, πῶς ὁ ἄυλος λόγος περὶ τῆς τριάδος εἶχε ἐντελῶς ξεφύγει ἀπὸ τὴν ὕλη καὶ ἀπὸ τοὺς τύπους της καὶ γι' αὐτὸ καὶ ὡς τρεῖς φαινόταν καὶ ὡς ἓνας συνομιλοῦσε². Στὸ Λῶτ ὁμως πού δὲν εἶχε ἀκόμα κάνει τὸ νοῦ του καθαρὸ ἀπὸ τὴν ἀνάμιξη τῶν σωμάτων, ἀλλὰ ἐξαρτῶταν ἀκόμα ἀπὸ τὴ σύσταση τῶν σωμάτων ἀπὸ ὕλη καὶ μορφή καὶ πίστευε ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι δημιουργὸς μόνο τῆς ὀρατῆς κτίσης ἐμφανίστηκε ὁ Θεὸς ὡς δύο πρόσωπα κι ὄχι ὡς τριάδα³, δείχνοντας ὅτι ὁ νοῦς πού ἀνυψωνόταν μὲ τὶς μορφές πού ὁ ἴδιος ἔδινε στὸν ἑαυτό του δὲν εἶχε ἀκόμα βγεῖ ἀπὸ τὴν ὕλη καὶ τὸ εἶδος. Ἔτσι σὲ κάθε χωρὶο ἐξετάζοντας μ' ἐπιστήμη τοὺς λόγους πού ἡ Γραφή διαπλάττει τὸ Θεὸ μὲ πολλὰς μορφές, θὰ βρεῖς ὅτι αἰτία τῆς πολλῆς μεταβολῆς τῶν θείων εἶναι ἡ διάθεση ἐκείνων πρὸς τοὺς ὁποίους ἐκδηλώνεται ἡ πρόνοιά του.

Ἐπειδὴ λοιπὸν κι αὐτοὶ πού ἀνήγειραν τὸν πύργο, κινήθηκαν πρῶτα ἀπὸ τὴ χώρα τοῦ φωτός, τὴν ἀνατολὴ –ἐννοῶ τὴ μία κι ἀληθινὴ σχετικὰ μὲ τὸ Θεὸ γνώση– πῆγαν στὴ γῆ Σενναάρ, πού ἐξηγεῖται 'βλάσφημα δόντια' καὶ ἐξέπεσαν σὲ πολλὰς δοξασίες περὶ θεότητος καὶ ἀφοῦ συνέθεσαν σὰν κάποια πλιθιά τὸ λόγο κάθε μιᾶς γνώσης⁴, οἰκοδόμησαν σὰν πύργο τὴν πολύθεη ἀθεΐα⁵, δικαιολογημένα ὁ Θεὸς πού διαλύει τὴν σύναψη τῆς κακῆς συμφωνίας τῶν ἀνθρώπων πού πλανήθηκαν ἀπὸ τὴ διάθεση ἐκείνων πού δέχονται τὴν πρόνοιά του καὶ πού διασχίστηκε καὶ διασπάστηκε σὲ ἀπειρες δοξασίες, ὀνομάζει τὸν ἑαυτό του στὸν πληθυντικὸ ἀριθμὸ, δείχνοντας ὅτι ἐνῶ εἶναι ἓνας, μερίστηκε μέσα σ' ἐκείνους σὲ πολλοὺς, ὅπως φαίνεται νὰ λέει καὶ

5. Γρηγορίου Θεολόγου, *Λόγος 41 Εἰς τὴν Πεντηκοστήν*, PG 36, 449C, καὶ ΕΠΕ Ἄπαντα Γρ. Θεολόγου, τ. 5, σ. 114–151.

ὡσπερ καὶ ἐπὶ τοῦ Ἀδὰμ φαίνεται λέγων «ἰδοὺ γέγονεν Ἀδὰμ ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν». Πρὸς οὖν τὸ ὑποκείμενον αἷτιον ἢ πληθύνεται ταῖς τῶν Γραφῶν ἐκφωνήσεσιν ὁ Θεὸς ἢ συνάγεται.

Τὸ δὲ πρὸς τίνας ὁ Θεὸς διαλέγεται· ἔθος ἐστὶ τῇ Γραφῇ
 40 τὰς ἀλαλήτους καὶ κρυφίας βουλὰς τοῦ Θεοῦ σωματικῶς δια-
 πλάττειν, ἴν' ἡμεῖς ἐκ τῶν συγγενῶν ρημάτων τε καὶ φωνῶν
 νοῆσαι τὰ θεῖα δυνηθῶμεν, ἐπεὶ ὁ Θεὸς νοῦς ἐστὶ ἄγνωστος καὶ
 λόγος ἄρρητος καὶ ζωὴ ἀκατάληπτος, καὶ οὔτε λαλεῖ οὔτε λα-
 λεῖται, αὐτόλογος ὢν καὶ αὐτοβουλή κατ' οὐσίαν ὑπάρχων. Καὶ
 45 εἰ οὕτω νοήσομεν τὰς τῶν θείων λογίων φωνάς, οὐδενὶ τῶν
 γεγραμμέων ἐκ τῆς ἀσαφείας προσκόψομεν.

Εἰ δέ τις φαίη μὴ πάντως ἐπὶ διαβολῆς κεῖσθαι τῇ Γραφῇ
 τὴν περὶ Θεοῦ πληθυντικὴν σημασίαν καὶ προφέρει πρὸς τὴν
 τοῦ οἰκείου λόγου βεβαίωσιν τὸ καὶ «εἶπεν ὁ Θεός, ποιήσωμεν
 50 ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν» καὶ οὐ
 δήπου διὰ ταύτης, εἴποι, τῆς φωνῆς πολυθεΐας ὑπόνοιαν εἰση-
 γεῖσθαι νοοῦμεν τὸν λόγον, φαμὲν ὡς, ὁπότε μὲν πρὸς τοὺς εὐ-
 σεβεῖς εὐσεβῶς ἢ ἀγία Γραφή τῷ πληθυντικῷ περὶ Θεοῦ κέ-
 χρηται λόγῳ, τὴν δήλωσιν ποιεῖται τῶν παναγίων τριῶν ὑπο-
 55 στάσεων, μυστικῶς τὸν τῆς ὑπάρξεως σημαίνουσα τρόπον τῆς
 παναγίας καὶ ἀνάρχου μονάδος, ἐπειδὴ μονὰς κατ' οὐσίαν ἐστὶν
 ἢ πάνσεπτος καὶ προσκυνητὴ καὶ πανεύφημος τριάς τῶν ὑπο-
 στάσεων —μονὰς γὰρ ἐν τριάδι καὶ ἐν μονάδι τριάς ἐστὶν ὁ Θεὸς
 ἡμῶν—, ἠνίκα δὲ πρὸς τοὺς ἀσεβεῖς πληθυντικὸν περὶ Θεοῦ
 60 ποιεῖται τὸν λόγον, τὴν ψεκτὴν ἐκείνων, ὡς οἶμαι, διελέγχει
 περὶ θεότητος ἔννοιαν, φυσικὴν ἀλλ' οὐχ ὑποστατικὴν εἶναι τὴν
 ἐν τοῖς ἰδιώμασιν ὑπειληφότεων διαφορὰν, ὅπερ σαφῶς τὴν πο-
 λύθεον εἰσηγεῖται πλάνην τοῖς οὕτω περὶ θεότητος ἔχουσιν.

Εἰ δὲ μηδὲ τοῦτο λέγοντες πείθομεν, ἐπειδὴ φίλον τῷ
 65 Πνεύματι καὶ τοῖς τὸ Πνεῦμα φιλοῦσιν τὴν ἀγίαν Γραφήν, τὴν

για τὸν Ἀδάμ, «νά, ἔγινε ὁ Ἀδάμ σὰν ἕνας ἀπὸ μᾶς»⁶. Ἀνάλογα λοιπὸν μὲ τὸ ὑποκείμενο αἴτιο ὁ Θεὸς ἢ πληθύνεται μὲ τις ἐκφωνήσεις τῶν Γραφῶν ἢ συστέλλεται.

Μὲ ποιούς τώρα ὁ Θεὸς συνομιλεῖ. Εἶναι συνηθισμένο στή Γραφή νὰ δίνει στίς ἀλάλητες καὶ κρυφές βουλές τοῦ Θεοῦ σωματικὴ μορφή, γιὰ νὰ μπορέσομε ἐμεῖς ἀπὸ τὰ συγγενῆ λόγια καὶ τῆ φωνῆ νὰ ἐννοήσομε τὰ θεῖα, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς εἶναι νοῦς ἄγνωστος καὶ λόγος ἄρρητος καὶ ψυχὴ ἀκατανόητη, καὶ οὔτε λέει οὔτε λέγεται, ἐπειδὴ εἶναι αὐτο-λόγος καὶ κατ' οὐσίαν αὐτο-βουλή. Κι ἂν ἔτσι ἀντιληφθοῦμε τῆ φωνῆ τῶν θείων λόγων, δὲ θὰ σκοντάψομε στήν ἀσάφεια κανενὸς ἀπὸ ὅσα ἔχουν γραφεῖ.

Ἄν πάλι κάποιος προτείνει ὅτι ἡ πληθυντικὴ σημασία περὶ Θεοῦ δὲν χρησιμοποιεῖται πρὸς διαβολὴ τοῦ Θεοῦ καὶ ἀναφέρει γιὰ βεβαίωση τοῦ λόγου του τὸ λόγο «καὶ εἶπε ὁ Θεός· ὡς δημιουργήσομε τὸν ἄνθρωπο σύμφωνα μὲ τῆ δική μας εἰκόνα, ὥστε νὰ εἶναι ὁμοίός μας»⁷, καὶ ἐξηγήσει βέβαια καὶ πεῖ ὅτι ὁ λόγος αὐτὸς δὲν ἐννοοῦμε ὅτι εἰσηγεῖται μιὰ ιδέα πολυθεΐας, θὰ τοῦ ποῦμε ὅτι ὅποτε ἡ ἁγία Γραφή χρησιμοποιεῖ πρὸς τοὺς εὐσεβεῖς μ' εὐσέβεια τὸν πληθυντικὸ, δηλώνει τίς τρεῖς πανάγιες ὑποστάσεις, σηματοδοτώντας μυστικὰ τὸν τρόπο ὑπαρξῆς τῆς παναγίας καὶ δίχως ἀρχὴ μονάδας, ἐπειδὴ εἶναι κατὰ τὴν οὐσία μονάδα ἢ πάνσεπτη καὶ προσκυνητὴ καὶ πανεύφημη τριάδα τῶν ὑποστάσεων –γιατὶ ὁ Θεός μας εἶναι μονάδα σὲ τριάδα καὶ τριάδα σὲ μονάδα, ἐνῶ ὅταν κάνει πληθυντικὸ λόγο περὶ Θεοῦ πρὸς τοὺς εὐσεβεῖς, ἐλέγχει, ὅπως νομίζω, τὴν ψεκτὴ ἀντίληψη ἐκείνων περὶ θεότητος ποὺ νομίζουν ὅτι ἡ διαφορὰ στίς ιδιότητες εἶναι φυσικὴ καὶ ὄχι ὑποστατικὴ· κι αὐτὸ εἰσηγεῖται μὲ σαφήνεια τὴν πολύθεη πλάνη σ' αὐτοὺς ποὺ ἀντιλαμβάνονται ἔτσι τὴ θεότητα.

Ἄν ὁμως ἀκόμα καὶ τοῦτο λέγοντας δὲν τοὺς πείθομε, ἐπειδὴ τὸ Πνεῦμα καὶ οἱ φίλοι τοῦ Πνεύματος ἀγαποῦν νὰ μὴ

ἐν μονάδι παναγίαν Τριάδα ποτὲ μὲν ὡς δημιουργὸν εἰσηγουμένην, ὡς τὸ «ποιήσωμεν ἄνθρωπον» –Πατρὸς γὰρ καὶ Υἱοῦ καὶ ἀγίου Πνεύματος ἔργον ὑπάρχει σαφῶς ἢ τῶν ὄντων ὑπόστασις–, ποτὲ δὲ ὡς ἀποδεκτικὴν τῶν τοῖς αὐτῆς εὐσεβῶς νόμοις
 70 πολιτευσαμένων, ὡς προνοητικὴν τῶν ὑπ’ αὐτῆς εἰληφότεων τοῦ εἶναι τὴν γένεσιν, ὡς τῷ Ἀβραὰμ τριαδικῶς φαινομένην καὶ μοναδικῶς διαλεγομένην, ποτὲ δὲ ὡς τιμωρητικὴν, ἤγουν κριτικὴν, τῶν τοὺς νόμους παραφθειράντων τῆς φύσεως καὶ διορθωτικὴν τῶν παρασφαλέντων τοῦ καθήκοντος νόμου τῆς
 75 φύσεως, ὡς τὸ «καταβάντες συγχέωμεν αὐτῶν τὰς γλώσσας». Οὐ γὰρ δημιουργικὴ μόνον ὑπάρχει τῶν ὄντων ἢ ἀγία καὶ ὁμοούσιος Τριάς, ἀλλὰ καὶ συνεκτικὴ καὶ τῶν πρὸς ἀξίαν ἐκάστου διανεμητικὴ, οἷα δὴ Θεὸς εἷς ὑπάρχουσα κατὰ φύσιν δημιουργὸς προνοητῆς τε καὶ κριτῆς τῶν ὑπ’ αὐτοῦ πεποιημένων. Κοι-
 80 νὸν γὰρ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἀγίου Πνεύματος, ὡςπερ τὸ δημιουργεῖν, οὕτω δὴ καὶ τὸ κρίνειν καὶ τῶν πεποιημένων σοφῶς προνοεῖν.

ΣΧΟΛΙΑ»

1. Ἐκάστῳ, φησὶν, κατὰ τὴν ὑποκειμένην αὐτῷ περὶ Θεοῦ δόξαν ὁ Θεὸς ἐμφανίζεται. Τοῖς μὲν κατ’ ἔφεσιν τὴν ὑλικὴν περάσασι σύνθεσιν καὶ τὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς ἰσονομύσας ἀλλήλαις κατὰ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν περὶ Θεὸν ἀεικινησίαν κεκτημένοις, ὡς μονὰς ἐκφαίνεται καὶ τριάς, ἵνα καὶ τὴν οἰκείαν ὑπαρξίν παραδείξειε καὶ τὸν αὐτῆς τρόπον μυστικῶς ἐκδιδάξειεν, τοῖς δὲ περὶ μόνην τὴν ὑλικὴν σύνθεσιν ἔχουσι κινουμένην τὴν ἔφεσιν καὶ ἀλλήλαις ἀσυνδέτους τὰς τῆς ψυχῆς δυνάμεις κεκτημένοις οὐχ ὡς ἔστιν, ἀλλ’ ὡς
 5 εἰσὶν ἐμφανίζεται, δεικνὺς ὅτι τῆς ὑλικῆς δυνάδος ἀμφοῖν ἐπελάβοντο ταῖν χεροῖν, καθ’ ἣν ὁ σωματικὸς ὡς ἐξ ὕλης καὶ εἶδους συνέστηκε κόσμος.
2. Ὁ φυσικὴν εἶναι λέγων, φησὶν, ἐπὶ Θεοῦ τὴν τῶν ἰδιωμά-

μάχονται, ἄς δεχτοῦμε συμφωνώντας μεταξύ μας ὅτι ἡ ἅγια Γραφή ἄλλοτε εἰσηγεῖται τὴν παναγία τριάδα. στή μονάδα ὡς δημιουργὸ ὅπως τὸ «ἄς δημιουργήσομε τὸν ἄνθρωπο» –γιατὶ ἡ ὑπόσταση τῶν ὄντων εἶναι σαφῶς ἔργο τοῦ Πατέρα τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος– κι ἄλλοτε ὡς ἀποδέκτη ὄσων ἔζησαν μ' εὐσέβεια σύμφωνα μὲ τοὺς δικούς της νόμους, ἐπειδὴ προνοεῖ γι' αὐτοὺς πού ἔλαβαν ἀπὸ αὐτὸν τὴ γένεση τοῦ εἶναι τους, ὅπως ἐμφανίζεται ὡς τριάδα στὸν Ἀβραὰμ καὶ συνομιλεῖ ὡς μονάδα, κι ἄλλοτε ὡς τιμωρό, πού θὰ κρίνει δηλαδὴ ὄσους παρέφθειραν τοὺς νόμους τῆς φύσης καὶ διορθώνει αὐτοὺς πού παρέκλιναν ἀπὸ τὸν κανονικὸ νόμο τῆς φύσης, ὅπως τὸ «ἄς μεταβοῦμε κι ἄς συγχύσομε τὶς γλῶσσες τους». Γιατὶ ἡ ἅγια καὶ ὁμοούσια Τριάδα δὲν ἔχει δημιουργήσει μόνο τὰ ὄντα, ἀλλὰ καὶ τὰ συγκρατεῖ κι ἀπονέμει στὸ καθένα ὅ,τι τοῦ ἀξίζει, ἐπειδὴ εἶναι κατὰ τὴ φύση ἕνας Θεὸς δημιουργὸς καὶ προνοητής, καὶ κριτῆς τῶν δημιουργημάτων του. Γιατί, ὅπως εἶναι κοινὴ στὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸ καὶ στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἡ δημιουργία, ἔτσι ἀκριβῶς εἶναι καὶ ἡ κρίση καὶ ἡ σοφὴ πρόνοια γιὰ ὅσα ἔκανε.

ΣΧΟΛΙΑ

1. Στὸν καθένα, λέει, ἐμφανίζεται ὁ Θεὸς σύμφωνα μὲ τὴν ἰδέα πού ἔχει γιὰ τὸ Θεό. Σ' αὐτοὺς πού μὲ τὴν ἐπιθυμία τους ξεπέρασαν τὴν ὑλικὴ σύνθετη κι ἔχουν ἰσόνομες μεταξύ τους τὶς δυνάμεις τῆς ψυχῆς στή μιὰ καὶ τὴν αὐτὴ ἀκίνησιὰ σχετικὰ μὲ τὸ Θεό, φανερώνεται ὡς μονάδα καὶ τριάδα γιὰ νὰ δηλώσει καὶ τὴ δική του τὴν ὑπαρξὴ καὶ νὰ διδάξει μυστικὰ τὸν τρόπο πού ἐκδηλώνεται. Σ' ὁποιους ἡ ἔφεσή τους κινεῖται γύρω ἀπὸ τὴν ὑλικὴ σύνθεση μόνο κι ἔχουν ἀσύνθετες μεταξύ τους τὶς δυνάμεις τῆς ψυχῆς ἐμφανίζεται ὄχι ὅπως εἶναι ἐκεῖνος, ἀλλὰ ὅπως εἶναι αὐτοί. Ἔτσι δείχνει ὅτι πιάστηκαν μὲ τὰ δύο τους χέρια ἀπὸ τὴν ὑλικὴ δυάδα, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία εἶναι πλασμένος ὁ σωματικὸς κόσμος ἀπὸ ὕλη καὶ εἶδος.
2. Ὅποιος λέει σχετικὰ μὲ τὸ Θεὸ ὅτι ἡ διαφορὰ τῶν ἰδιω-

10 των ἀλλ' οὐχ ὑποστατικὴν διαφορὰν, οὐκ ἔνθεος ὁ τοιοῦτος, ἀλλὰ πολύθεος, οὐσιῶν ιδιότησιν ἀλλ' οὐχ ὑποστάσεων ἐπιδέχεσθαι φάσκων τὸ θεῖον τὴν ἐξαρίθμησιν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΚΘ'

Τί ἐστὶ τὸ ἐν ταῖς Πράξεσι κείμενον «οἵτινες διὰ τοῦ Πνεύματος ἔλεγον τῷ Παύλῳ μὴ ἀναβαίνειν εἰς Ἱεροσόλυμα»;

Διὰ τί παρήκουσε τοῦ Πνεύματος καὶ ἀνέβη;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ὁ μὲν ἅγιος Ἡσαΐας ὁ προφήτης ἐν τῇ κατ' αὐτὸν προφητείᾳ ἐπὶ πνεύματα τῷ ἐκ τῆς ρίζης Ἰεσσαὶ ἀνατείλαντι Σωτῆρι λέγει ἐπαναπαύεσθαι, οὐχ ἐπὶ πνεύματα τοῦ Θεοῦ γινώσκων καὶ οὕτω τοὺς ἄλλους ἐκδέχεσθαι διδάσκων, ἀλλὰ τὰς ἐνεργείας τοῦ ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἁγίου Πνεύματος πνεύματα καλέσας διὰ τὸ πάση ἐνεργείᾳ ὅλον ἀνελλιπῶς ὑπάρχειν ἀναλόγως τὸ ἐνεργοῦν ἅγιον Πνεῦμα· ὁ δὲ θεῖος ἀπόστολος τὰς διαφόρους ἐνεργείας αὐτοῦ τοῦ ἐνὸς ἁγίου Πνεύματος χαρίσματα λέγει διάφορα, ὑφ' ἐνὸς δηλονότι καὶ τοῦ αὐτοῦ ἐνεργούμενα Πνεύματος.
15 Εἰ τοίνυν κατὰ τὸ μέτρον τῆς ἐν ἐκάστῳ πίστεως δίδοται ἢ φανέρωσις τοῦ Πνεύματος, ἐν τῇ μετοχῇ τοῦ τοιοῦδε χαρίσματος ἕκαστος τῶν πιστῶν, δηλονότι κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς πίστεως καὶ τῆς ὑποκειμένης αὐτῷ κατὰ ψυχὴν διαθέσεως, συμμεμετρημένην δέχεται τοῦ Πνεύματος τὴν ἐνέργειαν, χαριζομένην
20 αὐτῷ τῆσδε ἢ τῆσδε τῆς ἐντολῆς τὴν ἀρμόζουσαν πρὸς ἐνέργειαν ἔξιν.

Οὐκοῦν ὡσπερ ὁ μὲν λαμβάνει λόγον σοφίας, ὁ δὲ λόγον γνώσεως, ἕτερος δὲ πίστεως, καὶ ἄλλος ἄλλό τι τῶν ἀπληριθμημένων τῷ μεγάλῳ ἀποστόλῳ χαρισμάτων τοῦ Πνεύματος, οὕτως ὁ μὲν δέχεται διὰ τοῦ Πνεύματος χάρισμα τῆς τελείας καὶ ἀμέσου πρὸς Θεὸν καὶ μηδὲν ἐχούσης ὑλικὸν ἀγάπης κατὰ τὴν

μάτων εἶναι φυσική καὶ ὄχι ὑποστατική, αὐτὸς δὲν εἶναι ἄνθρωπος ἔνθεος ἀλλὰ πολύθεος, ὑποστηρίζοντας ὅτι ἡ θεότητα δέχεται ἀπαρίθμηση στὶς ιδιότητες τῶν οὐσιῶν καὶ ὄχι τῶν ὑποστάσεων.

ΕΡΩΤΗΣΗ 29

Τί σημαίνει αὐτὸ ποὺ γράφεται στὶς Πράξεις, «αὐτοὶ ἐμπνευσμένοι ἀπὸ τὸ Πνεῦμα ἔλεγαν στὸν Παῦλο νὰ μὴν ἀνεβεῖ στὰ Ἱεροσόλυμα»¹; Γιατί παρήκουσε στὸ Πνεῦμα κι ἀνέβηκε;

ΑΠΟΚΡΙΣΗ

Ὁ ἅγιος Ἡσαΐας ὁ προφήτης λέει στὴν προφητεία του ὅτι στὸ Σωτήρα ποὺ ἀνέτειλε ἀπὸ τὴ ρίζα τοῦ Ἰεσσαὶ ἀναπαύονται ἑπτὰ πνεύματα²· δὲν ἐννοεῖ μὲ αὐτὸ ἑπτὰ πνεύματα τοῦ Θεοῦ καὶ δὲν διδάσκει αὐτὸ ν' ἀσπάζονται καὶ ἄλλοι, ἀλλὰ κάλεσε πνεύματα τὶς ἐνέργειες τοῦ ἐνὸς καὶ τοῦ ἴδιου ἁγίου Πνεύματος, ἐπειδὴ τὸ ἅγιο Πνεῦμα ὑπάρχει ἀναλόγως σὲ κάθε ἐνέργεια ὀλόκληρο χωρὶς ἔλλειψη. Καὶ ὁ θεῖος ἀπόστολος ὀνομάζει διάφορα χαρίσματα τὶς διάφορες ἐνέργειες αὐτοῦ τοῦ ἐνὸς Πνεύματος³, ἐπειδὴ προφανῶς ἐνεργοῦνται ἀπὸ τὸ ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα. Ἄν λοιπὸν ἡ φανέρωση τοῦ Πνεύματος δίδεται στὸν καθένα ἀνάλογα μὲ τὸ μέτρο τῆς πίστεως του, κατὰ τὴ μετοχὴ τοῦ χαρίσματος αὐτοῦ καθένας ἀπὸ τοὺς πιστοὺς, προφανῶς δέχεται σύμμετρη μὲ τὴν ἀναλογία τῆς πίστεως καὶ τῆς ψυχικῆς του διάθεσης τὴν ἐνέργεια τοῦ Πνεύματος, ποὺ τοῦ χαρίζει τὴν κατάλληλη ἰκανότητα γιὰ τὴν ἐνέργεια αὐτῆς ἢ ἐκείνης τῆς ἐντολῆς.

Ἐπομένως, ὅπως ὁ ἓνας παίρνει πνεῦμα σοφίας, ὁ ἄλλος πνεῦμα γνώσης, ὁ ἄλλος πίστεως κι ὁ ἄλλος κάποιο ἄλλο ἀπὸ τὰ χαρίσματα τοῦ Πνεύματος ποὺ ἀπαριθμεῖ ὁ μέγας ἀπόστολος⁴, ἔτσι ὁ ἓνας δέχεται μέσω τοῦ Πνεύματος τὸ χάρισμα τῆς τέλειαις καὶ ἁμεσης καὶ καθαρῆς ἀπὸ κάθε ὑλικὸ στοιχεῖο ἀγά-

3. Α' Κορ. 12,4.

4. Α' Κορ. 12,8ε.

ἀναλογίαν τῆς πίστεως, ἕτερος δὲ διὰ τοῦ αὐτοῦ Πνεύματος τῆς
 τελείας πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης χάρισμα, κατὰ τὸ αὐτὸ Πνεῦ-
 μα, ὡς ἔφην, ἔχοντος ἐκάστου ἐνεργούμενον τὸ οἰκεῖον χάρι-
 30 σμα. Ταῦτα δὲ τὰ χαρίσματα κατὰ τὸν ἅγιον Ἡσαΐαν πνεύματα
 καλέσας τις, ὡς οἶμαι, τῆς ἀληθείας οὐ διαπίπτει. Παντὶ γὰρ
 χαρίσματι ὄλον ὡς ἐνεργοῦν ἀναλόγως ὑπάρχει τὸ Πνεῦμα τὸ
 ἅγιον, εἴτε μείζονι εἴτε ἥττονι.

Οὐκοῦν ὁ μέγας ὄντως καὶ τῶν ὑπὲρ ἄνθρωπον μυστη-
 35 ρίων γενόμενος διάκονος Παῦλος, ἀμέσως τῆς ἐν ἀγάπῃ Θεοῦ
 τελείας χάριτος τὸ Πνεῦμα δεξάμενος κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς
 ἐν αὐτῷ πίστεως, τῶν εἰληφότων τὸ χάρισμα τῆς τελείας εἰς
 αὐτὸν ἀγάπης λεγόντων αὐτῷ μὴ ἀναβαίνειν εἰς Ἱεροσόλυμα
 διὰ τοῦ Πνεύματος, τουτέστι τοῦ ἐνεργουμένου αὐτοῖς ὑπὸ τοῦ
 40 πνεύματος τῆς εἰς αὐτὸν ἀγάπης χαρίσματος – ταῦτον γὰρ τῷ
 χαρίσματι τὸ Πνεῦμα, καθὼς ἔφην ἐκ τοῦ προφήτου λαβῶν –,
 παρήκουσεν, ἀσυγκρίτως τῆς ἐξ ἄλλων εἰς αὐτὸν πνευματικῆς
 ἀγάπης προκρίνων τὴν θείαν καὶ ὑπὲρ νόησιν, μᾶλλον δὲ οὐδὲ
 παρακούσας ἀνῆλθεν, ἀλλ' ἐκείνους διὰ τῆς συμμέτρως αὐτοῖς
 45 κατὰ τὸ χάρισμα δοθείσης ἐνεργείας τοῦ Πνεύματος προφητεύ-
 οντας τῷ καθ' ἑαυτὸν τύπῳ πρὸς τὸν τοῦ παντὸς ὑπερέκεινα
 πόθον κατὰ τὴν ἔφεσιν ἔλκων. Οὐκοῦν οὐ παρήκουσεν ὁ μέγας
 Παῦλος τοῦ Πνεύματος, ἀλλ' ἐδίδαξεν ἐπὶ τὸ ὑψηλότερον ἀπὸ
 τοῦ ἥττονος μετενεχθῆναι πνεύματος, τουτέστι χαρίσματος,
 50 τοὺς περὶ αὐτοῦ κατὰ τὸ χάρισμα τῆς ἀγάπης προφητεύοντας.

Καὶ πάλιν, εἰ τὸ προφητικὸν χάρισμα πολὺ τοῦ ἀποστολι-
 κοῦ χαρίσματος ὑπάρχει δεύτερον, οὐκ ἦν λόγου τοῦ τὸ πᾶν
 διευθύνοντος καὶ τὴν ἐκάστου διορίζοντος τάξιν τὸ κρεῖττον εἴ-
 κειν τῷ ἥττονι, ἀλλὰ μᾶλλον ἔπεσθαι τὸ ἥττον τῷ κρεῖττονι. Οἱ
 55 μὲν γὰρ τότε προφητεύοντες διὰ τοῦ ἐν αὐτοῖς προφητικοῦ
 πνεύματος, ἀλλ' οὐκ ἀποστολικοῦ, τὸν τρόπον τῆς τῷ ἀγίῳ
 Παύλῳ ἐκ τῆς συμβησομένης ὑπὲρ τοῦ Λόγου κακοπαθείας
 ἐμήνυον· ὁ δέ, πρὸς μόνον ἀφορῶν τὸν θεῖον σκοπόν, εἰς οὐδὲν

πης πρὸς τὸ Θεὸ κατὰ τὴν ἀναλογία τῆς πίστεως του, ἀφοῦ, ὅπως εἶπα, σὲ καθέναν ἐνεργεῖ τὸ χάρισμα τοῦ κινούμενου ἀπὸ τὸ ἴδιο Πνεῦμα. Αὐτὰ τὰ χαρίσματα, ὅταν κάποιος, σύμφωνα μὲ τὸν ἅγιον Ἡσαΐα, τὰ καλέσει πνεύματα, δὲν ξεφεύγει νομίζω ἀπὸ τὴν ἀλήθεια. Γιατὶ σὲ κάθε χάρισμα μεγαλύτερο ἢ μικρότερο ὑπάρχει ὁλόκληρο τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐνεργώντας ἀνάλογα.

Ὁ ἀληθινὰ μεγάλος λοιπὸν Παῦλος, ποῦ ἔγινε ὑπηρέτης καὶ τῶν ὑπερανθρώπων μυστηρίων, ἀφοῦ δέχτηκε κατ' εὐθείαν τὸ πνεῦμα τῆς τέλειαις χάριτος ἀπὸ ἀγάπης τοῦ Θεοῦ κατὰ τὴν ἀναλογία τῆς πίστεως του, ὅταν ὅσοι εἶχαν λάβει τὸ χάρισμα τῆς τέλειαις ἀγάπης πρὸς αὐτὸν τοῦ ἔλεγαν ἐμπνευσμένοι ἀπὸ τὸ Πνεῦμα νὰ μὴν ἀνεβεῖ στὰ Ἱεροσόλυμα, δηλαδὴ μέσω τοῦ χαρίσματος τῆς ἀγάπης πρὸς αὐτὸν τὸ ὁποῖο ἐνεργοῦσε γιὰ χάρη τους τὸ Πνεῦμα –γιατὶ εἶναι ἴδιο τὸ Πνεῦμα μὲ τὸ χάρισμα, ὅπως εἶπα, παίρνοντας τὴ σκέψη ἀπὸ τὸν προφήτη– παρήκουσε, γιὰτὶ προέκρινε κατὰ τρόπο ἀσύγκριτο ἀπὸ τὴν πνευματικὴ ἀγάπη πρὸς αὐτὸν ἀπὸ μέρους ἄλλων, τὴ θεία καὶ ὑπέρνοη ἀγάπη. Ἡ καλύτερα δὲν ἀνέβηκε παρακοοῦοντας, ἀλλὰ ἔλκοντας μὲ τὸ παράδειγμά του ἐκείνους ποῦ προφήτευαν σύμφωνα μὲ τὸ μέτρο τοῦ χαρίσματος ποῦ ἐνεργοῦσε σ' αὐτοὺς τὸ Πνεῦμα στὸν πόθο ποῦ εἶναι ὑπερέκεινα ἀπὸ τὸ πᾶν σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιθυμία τους. Δὲν παρήκουσε λοιπὸν ὁ μέγας Παῦλος στὸ Πνεῦμα, ἀλλὰ δίδαξε νὰ ἀνεβοῦν ἀπὸ τὸ χαμηλότερο στὸ ψηλότερο πνεῦμα, δηλαδὴ χάρισμα, ὅσοι προφήτευαν γι' αὐτὸν σύμφωνα μὲ τὸ χάρισμα τῆς ἀγάπης.

Καὶ πάλι, ἂν τὸ προφητικὸ χάρισμα εἶναι πολὺ κατώτερο ἀπὸ τὸ ἀποστολικὸ χάρισμα, δὲν ἦταν λογικὸ γιὰ τὸν κυβερνήτη τοῦ παντός, ποῦ ὀρίζει καὶ τὴ θέση τοῦ καθενός, νὰ ὑποχωρεῖ τὸ ἀνώτερο στὸ κατώτερο, ἀλλὰ μᾶλλον τὸ κατώτερο ἀκολουθεῖ τὸ ἀνώτερο. Γιατὶ ὅσοι προφήτευαν τότε μὲ τὴ δύναμη τοῦ προφητικοῦ πνεύματος ποῦ εἶχαν μέσα τους κι ὄχι τοῦ ἀποστολικοῦ, προμηνοῦσαν τὸν τρόπο τῆς κακοπάθειας ποῦ θὰ ὑφίστατο ὁ ἅγιος Παῦλος γιὰ χάρη τοῦ Λόγου, ἐκεῖνος ὁμοῦς ἀποβλέποντας μόνον στὸ θεῖο σκοπὸ, θεωροῦσε ἀνύπαρκτα ὅλα

ἠγεῖτο τὰ μέσα πάντα, σπουδὴν ἔχων οὐχ ὅπως διενέγκῃ τὰ
 60 συμβησόμενα, ἀλλ' ὅπως ἄλλος γένηται Χριστός, μιμήσει τοῦ
 Χριστοῦ πάντα κατορθώσας τὰ δι' αὐτὸν Χριστὸς τὴν ἐν σαρκὶ φι-
 λανθρώπως κατ' οἰκονομίαν εἴλετο ζωὴν.

Οὐκοῦν εὐταξίας ἐστὶ φυλακὴ τῆς πάντα διεπούσης τὰ
 θεῖα καὶ διευθυνούσης καὶ τῆς οἰκείας ἀνέκπτωτα μονῆς καὶ
 65 ἰδρύσεως ἑκαστον διαφυλαττούσης ἢ δοκοῦσα τοῦ μεγάλου
 ἀποστόλου παρακοὴ καὶ σαφῆς διδασκαλία τοῦ μηδαμῶς ἀλ-
 λήλοις φύρεσθαι τοὺς καλῶς ὑπὸ τοῦ Πνεύματος διωρισμένους
 τῆς Ἐκκλησίας βαθμούς.

ΣΧΟΛΙΑ

1. Τὸ διαφόρως ἐνεργοῦν ἐν ἐκάστῳ τῶν ὑπ' αὐτοῦ διαφόρως
 ἐνεργουμένων ὅλον ἐστὶ καὶ ἐν ὅλοις ἅμα μὴ διαιρούμενον.
 Ἄμιγῶς γάρ, φησὶν, ἐν ὅλοις καὶ τὸ καθ' ἑκαστον ἀδιαιρέ-
 5 τως κατὰ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἐκφαίνεται δύναμιν ἐνεργοῦν
 τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὅτι καὶ πάντων ἐστὶ τῶν ὄντων
 πληρωτικόν· Θεὸς γάρ, καὶ πᾶσιν ἀχώρητον τοῖς οὖσιν·
 ὑπερούσιον γάρ.
2. Πᾶσαν ἐντολῆς ἕξιν ἐνεργουμένην πνεύματος εἶναι χάρισμα
 10 λέγει.
3. Ὁ τὸν Θεὸν ἀγαπῶν ἐξ ὅλης καρδίας καὶ ψυχῆς καὶ δυνά-
 μεως τοῦ τὸ πλησίον ἀγαπῶντος, φησὶν, μείζων ἐστίν. Οὐκ
 ἐστὶν οὖν λόγου νομοθετεῖσθαι τὸ κρεῖττον ὑπὸ τοῦ χειρο-
 νος, ἀλλ' ἀγεσθαι μᾶλλον τὸ ἥττον ὑπὸ τοῦ μείζονος. Διὸ
 15 τὴν ἀποστολικὴν ἀξίαν τε καὶ τάξιν ὑπ' ἐκείνων ὧν ἄρχει
 βαθμῶν ἄρχεσθαι δικαίως οὐ συνεχώρησεν ὁ θεῖος ἀπό-
 στολος, μήπως ἢ πάντων τῶν ὄντων εὐκοσμία καὶ μάλι-
 στα τῶν θείων τάξις λυθῇ.
4. Μέσα φησὶν τὰ εἶδη τῶν πειρασμῶν ἅπερ προγνωστικῶς

τὰ διάμεσα καὶ ἡ φροντίδα τοῦ ἦταν ὄχι πῶς νὰ ματαιώσῃ ἐκεῖνα ποῦ ἐπρόκειτο νὰ τοῦ συμβοῦν, ἀλλὰ πῶς νὰ γίνῃ ἓνας ἄλλος Χριστός, κατορθώνοντας μὲ τὴ μίμηση τοῦ Χριστοῦ ὅλα ἐκεῖνα, ἐξαιτίας τῶν ὁποίων προτίμησε ἀπὸ φιλανθρωπία κατ' οἰκονομία τὴν ἔνσαρκη ζωὴ.

Εἶναι λοιπὸν φαινομενικὴ ἡ παρακοὴ τοῦ μεγάλου ἀποστόλου καὶ διαφύλαξη τῆς καλῆς τάξης ποῦ ἐπικρατεῖ στὰ θεῖα καὶ τὰ διευθύνει, διαφυλάσσοντας τὸ καθένα σταθερὰ ἀνέκπτωτο ἐκεῖ ὅπου μένει καὶ εἶναι ἐδραιωμένο, καὶ εἶναι σαφῆς διδασκαλία νὰ μὴν ἀναμιγνύονται καθόλου μεταξὺ τους οἱ βαθμοὶ τῆς Ἐκκλησίας ποῦ καθορίστηκαν ὀρθὰ ἀπὸ τὸ Πνεῦμα.

ΣΧΟΛΙΑ

1. Αὐτὸ ποῦ ἐνεργεῖ διαφορετικὰ στὸν καθένα ἐκεῖνα ποῦ ἐνεργοῦνται ἀπὸ αὐτὸ κατὰ διαφορετικὸ τρόπο, εἶναι ὅλο μέσα σὲ ὅλα καὶ ταυτόχρονα χωρὶς νὰ διαιρεῖται. Γιατὶ τὸ Πνεῦμα, λέει, ἐμφανίζεται σὲ ὅλα χωρὶς νὰ συμφύρεται μὲ αὐτὰ καὶ ἐνεργεῖ ἀδιαίρετο στὸ καθένα μὲ μιὰ καὶ τὴν ἴδια δύναμη, ἐπειδὴ εἶναι αὐτὸ ποῦ πληροῖ καὶ ὅλα τὰ ὄντα. Γιατὶ εἶναι Θεὸς καὶ σὲ ὅλα τὰ ὄντα ἀχώρητο, ἀφοῦ εἶναι ὑπερούσιο.
2. Κάθε κατοχὴ ἐντολῆς ποῦ ἐκπληρώνεται λέει πῶς εἶναι χάρισμα τοῦ Πνεύματος.
3. Ὅποιος ἀγαπᾷ τὸ Θεὸ μὲ ὅλη τὴν καρδιά καὶ τὴν ψυχὴ καὶ τὴ δύναμὴ του εἶναι, λέει, ἀνώτερος ἀπὸ αὐτὸν ποῦ ἀγαπᾷ τὸν πλησίον του. Δὲν εἶναι λοιπὸν λογικὸ νὰ νομοθετεῖται τὸ ἀνώτερο ἀπὸ τὸ χειρότερο, ἀλλὰ μάλλον τὸ μεγαλύτερο νὰ ὀδηγεῖ τὸ κατώτερο. Γι' αὐτὸ δίκαια δὲν ἐπέτρεψε ὁ θεῖος ἀπόστολος τὸ ἀποστολικὸ ἀξίωμα καὶ ἡ ἀποστολικὴ τάξη νὰ κυβερνοῦνται ἀπὸ τοὺς βαθμοὺς ποῦ βρίσκονται ὑπὸ τὴν ἐξουσία αὐτῶν, μήπως διαλυθεῖ ἡ εὐκοσμία ὄλων τῶν ὄντων καὶ μάλιστα ἡ τάξη τῶν θεϊκῶν πραγμάτων.
4. Διάμεσα (μέσα) ὀνομάζει τὰ εἶδη τῶν πειρασμῶν, ποῦ ἔ-

20 *ἐώρων διὰ τοῦ Πνεύματος οἱ προφητεύοντες τῷ ἁγίῳ Παύλῳ τὴν ὑπὲρ ἀληθείας ἄθλησιν, ὧν παντελῶς οὐκ ἐφρόντιζεν, ἐνωθῆναι σπεύδων τῷ Χριστῷ κατὰ τὴν ἐν εἰ-
δει τῶν ἀγαθῶν ὑπόστασιν μετὰ τὴν ἐν πίστει τῶν ὄντων
διάβασιν.*

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Α'

*Τί ἐστὶ τὸ «δύνασθε τὸ ποτήριον ὃ ἐγὼ πίνω πιεῖν, καὶ τὸ
βάπτισμα ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι βαπτισθῆναι;» Τίς ἡ διαφορὰ
τοῦ ποτηρίου καὶ τοῦ βαπτίσματος;*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

*Τὸ τοῦ Κυρίου βάπτισμα τῶν ὑπὲρ ἀρετῆς κατὰ πρόθεσιν
ἐκουσίῳν καὶ ἡμετέρων πόνων τύπος ὑπάρχει· δι' ὧν τὰς κατὰ
συνείδησιν ἀπορρύπτοντες κηλίδας τὸν πρὸς τὰ φαινόμενα τῆς
προαιρέσεως ἐκούσιον καταδεχόμεθα θάνατον. Τὸ δὲ ποτήριον
10 τῶν ἐκ περιστάσεως παρὰ προαίρεσιν ἐπανισταμένων ἡμῖν
ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἀκουσίῳν πειρασμῶν τύπος ἐστὶ· δι' ὧν καὶ
αὐτῆς προκρίνοντες τὸν θεῖον πόθον τῆς φύσεως, ἐκόντες τὸν
περιστατικὸν ὑπερχόμεθα τῆς φύσεως θάνατον.*

*Ταύτην οὖν ἔχει τὴν διαφορὰν τὸ βάπτισμα πρὸς τὸ ποτή-
15 ριον, ὅτι τὸ μὲν βάπτισμα ὑπὲρ ἀρετῆς πρὸς τὰ ἡδέα τοῦ βίου
νεκρὰν ἐργάζεται τὴν προαίρεσιν, τὸ δὲ ποτήριον τὴν ἀλήθειαν
καὶ αὐτῆς προκρίνειν πείθει τῆς φύσεως τοὺς εὐσεβεῖς. Πρότε-
ρον δὲ τοῦ βαπτίσματος ἔθετο τὸ ποτήριον, ὅτι διὰ τὴν ἀλή-
θειάν ἐστὶν ἡ ἀρετὴ, ἀλλ' οὐ διὰ τὴν ἀρετὴν ἡ ἀλήθεια. Ὅθεν ὁ
20 διὰ τὴν ἀλήθειαν πράττων τὴν ἀρετὴν κενοδοξίας οὐ τιτρώσκε-
ται βέλεσιν, ὁ δὲ τὴν ἀλήθειαν ἀρετῆς ἕνεκεν ἐπιτηδεύων σύν-
οικον ἔχει τῆς κενοδοξίας τὴν οἴησιν.*

βλεπαν με τὸ Πνεῦμα ὅσοι προφήτευαν στὸν ἅγιο Παῦλο τὴν ἄθλησή του γιὰ χάρη τῆς ἀλήθειας, γιὰ τὰ ὅποια δὲ φρόντιζε καθόλου, σπεύδοντας νὰ ἐνωθεῖ με τὸ Χριστὸ μέσα στὴν πραγματικὴ ὑπόσταση τῶν ἀγαθῶν μετὰ τὸ πέρασμά του ἀπὸ τὰ ὄντα με τὴν βοήθεια τῆς πίστεως.

ΕΡΩΤΗΣΗ 30

Τί σημαίνει τὸ «μπορεῖτε νὰ πιεῖτε τὸ ποτήριο ποὺ πίνω ἐγὼ καὶ νὰ βαπτισθεῖτε στὸ βάπτισμα ποὺ βαπτίζομαι ἐγώ»¹;
 Ποιὰ ἢ διαφορὰ τοῦ ποτηρίου καὶ τοῦ βαπτίσματος;

ΑΠΟΚΡΙΣΗ

Τὸ βάπτισμα τοῦ Κυρίου εἶναι τὸ σύμβολο τῶν ἐκούσιων, σύμφωνα με τὴν πρόθεσή μας, κόπων μας γιὰ χάρη τῆς ἀρετῆς, με τοὺς ὁποίους, καθαρίζοντας τὶς κηλίδες τῆς συνείδησής μας, ἀποδεχόμεστε τὸν ἐκούσιο θάνατο τῆς προαίρεσής μας γιὰ τὰ φαινόμενα. Τὸ ποτήριο πάλι εἶναι τὸ σύμβολο τῶν ἀκούσιων πειρασμῶν ποὺ περιστασιακὰ μᾶς ἐπιτίθενται γιὰ χάρη τῆς ἀλήθειας ἀντίθετα με τὴν προαίρεσή μας, με τοὺς ὁποίους προκρίνοντας καὶ ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ φύση μας τὸ θεῖο πόθο, δεχόμεστε με τὴ θέλησή μας στὴν περίσταση αὐτὴ τὸ θάνατο τῆς φύσης.

Αὐτὴ τὴ διαφορὰ λοιπὸν ἔχει τὸ βάπτισμα πρὸς τὸ ποτήριον· τὸ βάπτισμα νεκρώνει γιὰ χάρη τῆς ἀρετῆς τὴν προαίρεσή μας πρὸς τὰ εὐχάριστα τῆς ζωῆς, ἐνῶ τὸ ποτήριον πείθει τοὺς εὐσεβεῖς νὰ προκρίνουν τὴν ἀλήθεια κι ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ φύση. Κι ἔθεσε τὸ ποτήριον πρὶν ἀπὸ τὸ βάπτισμα, ἐπειδὴ ἡ ἀρετὴ ἀσκεῖται γιὰ τὴν ἀλήθεια καὶ δὲν εἶναι ἡ ἀλήθεια γιὰ τὴν ἀρετὴ. Γι' αὐτὸ ἐκεῖνος ποὺ πράττει τὴν ἀρετὴ γιὰ χάρη τῆς ἀλήθειας δὲν πληγώνεται ἀπὸ τὰ βέλη τῆς κενοδοξίας, ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ φροντίζει τὴν ἀλήθεια ἐξαιτίας τῆς ἀρετῆς ἔχει σύνοικο τῆς κενοδοξίας τοὺς τὴν οἴηση.

1. Μάρκ. 10,38.

ΣΧΟΛΙΑ

1. Τὸ τοῦ Κυρίου βάπτισμα, φησίν, ἐστὶν ἡ παντελὴς πρὸς τὸν αἰσθητὸν κόσμον τῆς ἡμῶν προαιρέσεως νέκρωσις, τὸ δὲ ποτήριον καὶ αὐτῆς ἡμῶν τῆς παρουσίας ζωῆς ὑπὲρ ἀλη-
5 θείας καθέστηκεν ἄρνησις.
2. Ἀλήθειαν μὲν εἶναι λέγει τὴν θείαν γνῶσιν, ἀρετὴν δὲ τοὺς ὑπὲρ αὐτῆς τῆς αὐτῶν ἐφιεμένων ἀγῶνας. Ὁ τοίνυν γνώσεως ἔνεκεν ἀρετῶν ὑπομένων πόνους οὐ κενοδοξεῖ, γινώσκων ἀπερίληπτον εἶναι φύσει τοῖς πόνοις τὴν ἀλή-
10 θειαν· τοῖς δευτέροις γὰρ οὐ περιγράφεται φύσει τὸ πρῶτον. Ὁ δὲ τὴν γνῶσιν διὰ τοὺς ὑπὲρ αὐτῆς ἀγῶνας ἐπιτηδεύων πάντως κενόδοξος, ὡς εἴληφέναι δοκῶν τοὺς στεφάνους πρὸ τῶν ἰδρώτων, οὐκ εἰδὼς ὅτι διὰ τοὺς στεφάνους οἱ πόνοι, ἀλλ' οὐ διὰ τοὺς πόνους οἱ στέφανοι· φύ-
15 σει γὰρ ἀμελέτητος πᾶσα καθέστηκε μέθοδος τοῦ δι' ὃ πέφυκεν ἐπιτηδεύεσθαι ἐξανυσθέντος ἢ ἐξανυσθῆναι δόξαντος:

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΑΑ'

Εἰ «οὐκ ἐν ἀχειροποιήτοις ναοῖς ὁ Θεὸς κατοικεῖ», πῶς κατοικεῖ ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἰουδαίων;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

- 5 Ὁ τῆς ἀναλογίας σοφῶς τῶν προνοουμένων φροντίζων ὁ Θεός, πρότερον διὰ τῶν τύπων συμφυῶς τοῖς δι' αἴσθησιν οικονομουμένοις πρὸς τὴν ἀλήθειαν ποδηγῶν, πᾶσιν ἑαυτὸν τοῖς δοθεῖσι τῷ παλαιῷ λαῷ τύποις ἀφανῶς ἐγκατέμιξεν, ἐνεργῶν τὴν τῶν παιδαγωγουμένων ἀνάβασιν. Ὡς οὖν τοίνυν ἐν τῷ ναῷ τῶν
10 Ἰουδαίων ὁ Θεὸς τυπικῶς, ἀλλ' οὐκ ἀληθῶς, περιγράφων τῇ τοιαύτῃ περὶ τὸν ναὸν οἰκῆσει πάσης τῆς μυσταγωγουμένης τῶν

ΣΧΟΛΙΑ

1. Τὸ βάπτισμα τοῦ Κυρίου εἶναι, λέει, ἡ τέλεια νέκρωση τῆς προαίρεσής μας πρὸς τὸν αἰσθητὸ κόσμο, ἐνῶ τὸ ποτήριον ἀποτελεῖ ἄρνηση καὶ τῆς ἴδιας τῆς παρούσας ζωῆς μας γιὰ χάρη τῆς ἀλήθειας.
2. Ἀλήθεια εἶναι, λέει, ἡ θεία γνώση, ἐνῶ ἀρετὲς οἱ ἀγῶνες γιὰ χάρη τῆς ἐκείνων ποὺ τῆν ἐπιθυμοῦν. Ὅποιος λοιπὸν ὑπομένει γιὰ χάρη τῆς γνώσης τοὺς κόπους τῶν ἀρετῶν δὲν εἶναι κενόδοξος, ἐπειδὴ γνωρίζει ὅτι ἀπὸ τῆ φύσης τῆς ἡ ἀλήθεια εἶναι ἀδύνατο νὰ περιληφθεῖ στοὺς κόπους· γιὰ τὸ πρῶτον ἀπὸ τῆ φύσης δὲν περιορίζει τὸ δεύτερον. Ὅποιος ὁμως χρησιμοποιοῦ τὴν γνώση γιὰ τοὺς ἀγῶνες πρὸς χάρη τῆς εἶναι ὅπως οἱ κενόδοξοι, πιστεύοντας πῶς ἔχει λάβει τὰ στεφάνια πρὶν ἀπὸ τοὺς ἰδρωτῆς, μὴ γνωρίζοντας ὅτι οἱ κόποι γίνονται γιὰ τὰ στεφάνια καὶ ὄχι τὰ στεφάνια γιὰ τοὺς κόπους. Γιὰ τὸ ἀπὸ τῆ φύσης τῆς εἶναι ἀνάσκητη κάθε ἐπιδίωξη ὅταν πᾶς τελεστεῖ ἢ ὅταν φάνηκε ὅτι ἔχει τελεστεῖ αὐτὸ ποὺ γιὰ χάρη τοῦ πρόκειται ν' ἀναληφθεῖ ἢ ἐπιδίωξη.

ΕΡΩΤΗΣΗ 31

Ἐάν «ὁ Θεὸς δὲν κατοικεῖ σὲ ναοὺς χειροποίητους»¹, πῶς κατοικοῦσε στὸ ναὸ τῶν Ἰουδαίων;

ΑΠΟΚΡΙΣΗ

Ὁ Θεὸς ποὺ φροντίζει νὰ μοιράζει σοφὰ τὴν πρόνοια του, παιδαγωγώντας προηγουμένως μὲ τοὺς τύπους σύμφωνα μὲ ὅσα οἰκονομοῦνται διὰ μέσου τῆς αἴσθησης, ἀνέμιξε ἀφανῶς τὸν ἑαυτὸ του μὲ ὅλα τὰ σύμβολα ποὺ δόθηκαν στὸν παλαιὸ λαόν, πραγματοποιώντας τὴν ἀνάβαση ἐκείνων ποὺ παιδαγωγοῦσε. Κατοικοῦσε λοιπὸν ὁ Θεὸς μέσα τὸ ναὸ τῶν Ἰουδαίων συμβολικά, καὶ ὄχι στὴν πραγματικότητα, περιγράφοντας μὲ αὐτὴν τὴν κατοίκησή του στὸ ναὸ τὴν ἄρρητη βουλή τῆς μυστικῆς διδασ-

προνοουμένων παιδαγωγίας τὴν ἄρρητον βουλήν. Ἐπιτηδειότατος γὰρ πρὸς κατοικητήριον Θεοῦ μόνος ὁ καθαρὸς ὑπάρχει νοῦς, δι' ὃν τὸν τυπικὸν οἰκοδομηθῆναι ναὸν συνεχῶρρησε, διὰ
 15 τῶν ἄγαν παχυτέρων συμβόλων τὸν πολὺ πλεόν τῶν ἀναισθήτων τόπων παχυθέντα νοῦν τῶν Ἰουδαίων ἀνασπάσαι τῆς ὕλης βουλόμενος, συνιδόντα τὸ πρὸς κατοίκησιν Θεοῦ ἀνεπιτήδειον ἐκ τοῦ προσύλου καὶ ἀπεμφαίνοντος, κάκ τούτου, τῆς τῶν προσόντων αὐτῷ φυσικῶς γενέσθαι διόλου συναισθήσεως. Ὅπερ
 20 μὴ διαγνοῦς, ὁ μόνον τὸν κατ' εὐσέβειαν τῷφον ἐξ ὑπερηφανίας διατρέφειν εἰδῶς Ἰουδαῖος, καὶ τοῦ τύπου καλῶς ἐστερήθη καὶ τῆς ἀληθείας ἑαυτὸν κακῶς ἀπεξένωσεν.

ΣΧΟΛΙΟΝ

1. Οὐκ ἔστι, φησί, πρέπον οἰκοδομεῖσθαι ναὸν τῷ Θεῷ ἐκ δωματικῆς ὕλης καὶ ψυχῆς σαρκικῆς. Ταῦτα γὰρ σύμβολα παχυτέρά εἰσι καὶ ἀνεπιτήδεια τῷ Θεῷ· διὸ δεῖ οἰκοδομεῖσθαι
 5 Αὐτῷ ναὸν ἐξ ἐπιτηδείων καὶ πρεπόντων τῇ φύσει Αὐτοῦ στοιχείων.
2. Ὁ μόνην τῆς γνώσεως τὴν μορφήν, ὅπερ ἐστὶν ὁ ψιλὸς λόγος, καὶ ὁ τὴν εἰκόνα τῆς ἀρετῆς, ὅπερ ἐστὶ τὸ ψιλὸν ἦθος ἐπιτηδεύων, Ἰουδαῖός ἐστι, φησί, καὶ αὐτὸς ἀληθείας τύποις
 10 φυσιοῦμενος.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΑΒ'

Τί ἐστὶν «εἰ ἄρα ψηλαφήσαιεν καὶ εὐροῖεν Θεόν»; Πῶς τις ψηλαφῶν εὐρίσκει Θεόν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

- 5 Ὁ πᾶσαν τὴν φαινομένην τοῦ νόμου σωματικὴν λατρείαν μὴ κατ' αἴσθησιν ὁρῶν, ἀλλὰ τοῖς κατὰ νοῦν ἐφόδοις ἕκαστον

σκόμενης παιδαγωγίας τῆς πρόνοιός του. Γιατὶ τὸ πιὸ κατάλληλο μέρος γιὰ κατοικητήριον τοῦ Θεοῦ εἶναι μόνο ὁ καθαρὸς νοῦς· γι' αὐτὸν ἐπέτρεψε νὰ οἰκοδομηθεῖ ὁ τυπικὸς ναὸς μὲ τὰ ἐξωτερικὰ παχύτερα σύμβολα θέλοντας ν' ἀποσπάσει ἀπὸ τὴν ὕλην τὸ νοῦ τῶν Ἰουδαίων, ποὺ εἶχε παχυνθεῖ πολὺ περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἀναίσθητους κόπους, διαπιστώνοντας τὴν ἀνεπιτηδειότητα γιὰ τὴν κατοίκηση τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὴν ὑλικότητά του καὶ τὸ ἀταίριαστό του, ὥστε ἀπὸ αὐτὸ νὰ συναισθανθεῖ πλήρως τὶς φυσικὲς του δυνατότητες.

Αὐτὸ δὲν τὸ κατάλαβε ὁ Ἰουδαῖος ποὺ ξέρει νὰ διατρέφει μόνο ἀπὸ ὑπερηφάνεια τὴν ἔπαρση τῆς εὐσέβειας καὶ γι' αὐτὸ καὶ τὸ σύμβολο στερήθηκε καὶ ἀπὸ τὴν ἀλήθεια ἀποξενώθηκε.

ΣΧΟΛΙΟ

1. Δὲν εἶναι, λέει, ἐνδεδειγμένο νὰ οἰκοδομεῖται γιὰ τὸ Θεὸ ναὸς ἀπὸ σωματικὴ ὕλη καὶ ψυχὴ σαρκική. Γιατὶ αὐτὰ εἶναι σύμβολα παχύτερα καὶ ἀταίριαστα στὸ Θεὸ καὶ γι' αὐτὸ πρέπει νὰ οἰκοδομεῖται γι' αὐτὸν ναὸς ἀπὸ κατάλληλα καὶ ταιριαστὰ κατὰ φύσιν στοιχεῖα.
2. Ὅποιος ἀσκεῖ τὴ μορφή μόνο τῆς γνώσης, ποὺ εἶναι ὁ ἀπλὸς λόγος, καὶ ὁποῖος τὴν εἰκόνα τῆς ἀρετῆς, ποὺ εἶναι ἡ ἀπλή συμπεριφορὰ, εἶναι, λέει, Ἰουδαῖος ποὺ κι αὐτὸς ἐπαίρεται μὲ τοὺς ἀπλοὺς τύπους τῆς ἀλήθειας.

ΕΡΩΤΗΣΗ 32

Τί σημαίνει τὸ «μήπως ψάξουν ψηλαφώντας καὶ βροῦν τὸ Θεό»¹; Πῶς βρίσκει κανένας τὸ Θεὸ ψηλαφώντας;

ΑΠΟΚΡΙΣΗ

Ὅποιος δὲ βλέπει μὲ τὰ αἰσθητὰ μάτια τὴ φαινόμενη σωματικὴ λατρεία τοῦ νόμου, ἀλλὰ ἀφοῦ ἐξετάσει μὲ τὶς ἐφό-

1. Πράξ. 17,27.

τῶν ὀρωμένων συμβόλων διασκοπήσας, τὸν ἐν ἐκάστῳ κε-
 κρυμμένον θεοτελῆ λόγον ἐκδιδασκόμενος, ἐν τῷ λόγῳ τὸν
 Θεὸν εὐρίσκει, καλῶς ψηλαφῶν διὰ τῆς νοερᾶς δυνάμεως ὡς
 10 ἐν φορυτῷ τῇ ὕλῃ τῶν νομικῶν διατάξεων εἴ που κεκρυμμένον
 εὔροι τῇ σαρκὶ τοῦ νόμου τὸν τὴν αἴσθησιν παντελῶς διαφεύ-
 γοντα μαργαρίτην Λόγον. Ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ τὴν φύσιν τῶν
 ὀρωμένων μὴ τῇ αἰσθήσει μόνῃ περιγράφων, ἀλλὰ κατὰ νοῦν
 σοφῶς τὸν ἐν ἐκάστῳ κτίσματι λόγον διευρευνώμενος, εὐρί-
 15 σκει Θεόν, ἀπὸ τῆς προβεβλημένης τῶν ὄντων μεγαλοουργίας
 τὴν αὐτῶν τῶν ὄντων διδασκόμενος αἰτίαν.

Ἐπειδὴ τοίνυν ἴδιον τοῦ ψηλαφῶντος ἡ διάκρισις ἐστίν, ὁ
 τὰ νομικὰ σύμβολα γνωστικῶς ἐπερχόμενος καὶ τὴν φαινομέ-
 νην τῶν ὄντων φύσιν ἐπιστημονικῶς θεώμενος, διακρίνων τὴν
 20 Γραφὴν καὶ τὴν κτίσιν καὶ ἑαυτὸν, τὴν μὲν Γραφὴν εἰς γράμμα
 καὶ πνεῦμα, τὴν δὲ κτίσιν εἰς λόγον καὶ ἐπιφάνειαν, ἑαυτὸν δὲ
 εἰς νοῦν καὶ αἴσθησιν, καὶ τῆς μὲν Γραφῆς τὸ πνεῦμα, τῆς δὲ
 κτίσεως τὸν λόγον, ἑαυτοῦ δὲ τὸν νοῦν λαβὼν καὶ ἀλλήλοις
 ἀλύτως ἐνώσας, εὔρε Θεόν, ὡς ἐπιγνοῦς, καθὼς δεῖ καὶ δυνα-
 25 τόν ἐστίν, τὸν Θεὸν τὸν ἐν νῷ καὶ λόγῳ καὶ πνεύματι, πάντων
 τῶν πλανώντων καὶ εἰς μυρίας δόξας κατασυρόντων ἀπαλλα-
 γεῖς, λέγω δὲ γράμματος καὶ ἐπιφανείας καὶ αἰσθήσεως, ἐν οἷς
 ἡ διάφορος ὑπάρχει ποσότης καὶ τῆς μονάδος ἀντίθετος. Εἰ δὲ
 τὸ γράμμα τοῦ νόμου καὶ τὴν τῶν ὀρωμένων ἐπιφάνειαν καὶ
 30 τὴν οἰκείαν αἴσθησιν ἀλλήλοις τις προσπλέξας συμφύρη, τυ-
 φλός ἐστι μυωπάζων, τὴν τῆς αἰτίας τῶν ὄντων ἀγνωσίαν νο-
 σῶν.

ΣΧΟΛΙΟΝ

1. Ὁ μόνον, φησὶν, τῆς Γραφῆς τὸ πνεῦμα δίχα τῶν τύπων
 καὶ τῆς κτίσεως δίχα τῶν σχημάτων τοὺς λόγους κατὰ μό-

δους τοῦ νοῦ καθένα ἀπὸ τὰ ὀρατὰ σύμβολα κι ἀφοῦ μάθει τὸν κρυμμένο μέσα στὸ καθένα του τέλειο τοῦ Θεοῦ λόγο, βρίσκει μέσα στὸν λόγο τὸ Θεό, ψηλαφώντας σωστὰ μὲ τὴ νοερὴ δύναμή του, σὰν μέσα σ' ἓνα σωρὸ, μέσα στὴν ὕλη τῶν νομικῶν διατάξεων, μήπως βρεῖ κρυμμένο στὴ σάρκα τοῦ νόμου τὸ μαργαρίτη λόγο πού ξεφεύγει ἐντελῶς τὴν αἴσθησι. Ὅμοια κι ὅποιος δὲν ἐρευνᾷ τὴ φύση τῶν ὀρατῶν μὲ τὴν αἴσθησι μόνο, ἀλλὰ ἐρευνᾷ σοφὰ μὲ τὴ δύναμη τοῦ νοῦ τὸ λόγο κάθε κτίσματος, ἀνακαλύπτει τὸ Θεὸ ἀπὸ τὴ μεγαλουργία τῶν ὄντων πού προβάλλει διδασκόμενος τὴν αἰτία τῶν ἰδίων τῶν ὄντων.

Ἐπειδὴ λοιπὸν γνῶρισμα ἐκείνων πού ἐρευνοῦν εἶναι ἡ διάκρισι, ὅποιος προσεγγίζει μὲ τὴ γνώση τὰ νομικὰ σύμβολα καὶ παρατηρεῖ ἐπιστημονικὰ τὴ φαινόμενη φύση τῶν ὄντων, διακρίνοντας τὴ Γραφή καὶ τὴν κτίσι καὶ τὸν ἑαυτὸ του, τὴ Γραφή διακρίνοντάς τὴν σὲ γράμμα καὶ Πνεῦμα, τὴν κτίσι σὲ λόγο (αἰτία) καὶ ἐπιφάνεια, καὶ τὸν ἑαυτὸ του σὲ νοῦ καὶ αἴθησι, αὐτός, παίρνοντας ἀπὸ τὴ Γραφή τὸ πνεῦμα, ἀπὸ τὴν κτίσι τὸ λόγο, καὶ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του τὸ νοῦ κι ἐνώνοντάς τα ἀδιάλυτα μεταξύ τους, βρῆκε τὸ Θεό, γιατί γνώρισε τὸ Θεό, ὅπως πρέπει καὶ ὅσο εἶναι δυνατό, πού εἶναι μέσα στὸ νοῦ καὶ τὸ λόγο καὶ τὸ πνεῦμα, ἔχοντας ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ ὅλα ὅσα τὸν παραπλανοῦν καὶ τὸν σέρνουν σὲ μύριες δοξασίες, ἐννοῶ τὸ γράμμα καὶ τὴν ἐπιφάνεια καὶ τὴν αἴσθησι, ὅπου ὑπάρχει ἡ πολλῶν εἰδῶν ποσότητα, πού εἶναι ἀντίθετη στὴ μονάδα. Ἄν ὅμως κάποιος ἀναμίξει προσπλέκοντας μεταξύ τους τὸ γράμμα τοῦ νόμου καὶ τὴν ἐπιφάνεια ὅσων βλέπει καὶ τὴν αἴσθησι τὴ δική του, εἶναι τυφλὸς πού δὲ βλέπει τὴ μύτη του², πάσχοντας ἀπὸ τὴ νόσο τῆς ἀγνοίας γιὰ τὴν αἰτία τῶν ὄντων.

ΣΧΟΛΙΟ

1. Ὅποιος, λέει, ἔχει δεῖ τὸ πνεῦμα τῆς Γραφῆς δίχως τοὺς τύπους, καὶ τοὺς λόγους τῆς κτίσης δίχως τὰ σχήματα, καὶ μὲ

νον τὸν νοῦν, τῆς κατὰ τὴν αἴσθησιν ἐνεργείας ἀπηλλαγμέ-
 5 νον, ἑωρακῶς εὗρεν Θεόν, ἐν μὲν τῷ πνεύματι τῆς Γραφῆς
 ὡς ἀγαθότητος, ἐν δὲ τοῖς τῶν ὄντων λόγοις ὡς δυνάμεως,
 ἐν ἑαυτῷ δὲ ὡς σοφίας αἴτιον. Οἱ γὰρ τῶν ἐξ οὐκ ὄντων
 λόγοι τὴν δύναμιν ἀφηγοῦνται τοῦ κτίσαντος, καὶ τὸ τῆς
 10 Γραφῆς πνεῦμα, πρὸς θέωσιν ἐπανάγον τοὺς πλανηθέντας,
 τὴν ἀγαθότητα διαγγέλλει τοῦ γράψαντος, καὶ τὸ καθ' ἡμᾶς
 νοερόν, ἀδιαστάτως τοὺς τῶν γεγονότων λόγους χωροῦν,
 ἀναφανδὸν τὴν τοῦ τεχνίτου κηρύττει σοφίαν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΑΓ'

Τί ἐστι «ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ὃς ἂν εἴπῃ τῷ ὄρει τούτῳ
 Ἴσθῃ καὶ βλήθῃ εἰς τὴν θάλασσαν καὶ μὴ διακριθῇ ἐν
 τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, ἀλλὰ πιστεύσῃ ὅτι ἃ λέγει γίνεται, ἔσται
 5 αὐτῷ, ὃ ἂν ἔπῃ»; Τί ἐστι τὸ «καὶ μὴ διακριθῇ»;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ὁ μὲν θεῖος καὶ μέγας ἀπόστολος, τί ἐστι πίστις ὀρίζων,
 φησὶ «πίστις ἐστὶν ἐλπίζομενων ὑπόστασις καὶ πραγμάτων
 ἔλεγχος οὐ βλεπομένων». Εἰ δέ τις καὶ ἐνδιάθετον ἀγαθὸν αὐ-
 10 τὴν ὀρίσαιο ἢ γνῶσιν ἀληθῆ τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν ἀποδει-
 κτικὴν, τῆς ἀληθείας οὐ διήμαρτεν. Ὁ δὲ Κύριος, διδάσκων
 περὶ τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν καὶ τῶν ἐλπίζομένων καὶ οὐχ
 ὀρωμένων, φησὶν «ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐντὸς ὑμῶν ἐστίν».
 Οὐκοῦν ταῦτόν τῃ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ ἢ τοῦ Θεοῦ πίστις ἐστίν,
 15 κατὰ μόνην ἐπίνοιαν διαιρουμένη πρὸς τὴν βασιλείαν. Ἡ μὲν
 γὰρ πίστις ἀνείδεος Θεοῦ βασιλεία ἐστίν, ἢ δὲ βασιλεία πίστις
 θειωδῶς εἰδοπεποιημένη. Ὡστε κατὰ τοῦτον τὸν λόγον οὐκ
 ἐκτὸς ἡμῶν ἐστὶν ἡ πίστις, ἥτις, ἐνεργουμένη ταῖς θείαις ἐντο-
 λαῖς, γίνεται βασιλεία Θεοῦ, μόνοις γνωσκομένη τοῖς ἔχουσι.

τὸ νοῦ μόνο ἀπαλλαγμένο ἀπὸ τὴν ἐνέργεια τῆς αἰσθησης, αὐτὸς μόνο βρῆκε τὸ Θεὸ μέσα στὸ πνεῦμα τῆς Γραφῆς ὡς ἀγαθότητα, μέσα τοὺς λόγους τῶν ὄντων ὡς δύναμη, καὶ μέσα του ὡς αἷτιο τῆς σοφίας. Γιατὶ οἱ λόγοι τῶν κτισμάτων ποὺ ἔγιναν ἀπὸ τὸ μηδὲν ἀφηγοῦνται τῇ δύναμη τοῦ κτίστη τους, τὸ πνεῦμα τῆς Γραφῆς, ἐπαναφέροντας τοὺς πλανημένους στὴ θέωση διακηρύττει τὴν ἀγαθότητα τοῦ συγγραφέα της, καὶ ἡ δική μας νοερὴ δύναμη, περιλαμβάνοντας χωρὶς ὑλικὴ διάταξη τοὺς λόγους τῶν δημιουργημάτων, διαλαλεῖ ὀλοφάνερα τὴ σοφία τοῦ τεχνίτη τους.

ΕΡΩΤΗΣΗ 33

Τί σημαίνει τὸ «σᾶς βεβαιώνω πὼς ὁποῖος πεῖ σ' αὐτὸ τὸ βουνὸ 'σηκώσου καὶ πέσε στὴ θάλασσα', χωρὶς διχασμὸ στὴν καρδιᾶ του, ἀλλὰ μὲ πίστη πὼς ὅ,τι λέει γίνεται, θὰ τοῦ γίνεῖ ὅ,τι πεῖ»¹; Τί σημαίνει τὸ «χωρὶς διχασμὸ»;

ΑΠΟΚΡΙΣΗ

Ὁ θεῖος καὶ μέγας ἀπόστολος ὀρίζοντας τί εἶναι πίστη λέει ὅτι «πίστη εἶναι ἡ πραγματικότητα ὅσων ἐλπίζομε καὶ ἡ ἀπόδειξη πραγμάτων ποὺ δὲ βλέπομε»². Ἄν ὁμως τὴν ὀρίσει κάποιος καὶ ἀγαθὸ ἐνδιάθετο ἢ γνώση ἀληθινὴ ποὺ φανερῶνει τὰ ἀπόρρητα ἀγαθὰ, αὐτὸς δὲν ἀστόχησε στὴν ἀλήθεια. Ὁ Κύριος ὁμως, μιλώντας γιὰ τὰ ἀπόρρητα ἀγαθὰ, ποὺ τὰ ἐλπίζομε καὶ δὲν τὰ βλέπομε, λέει ὅτι «ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἶναι μέσα μας»³. Τὸ ἴδιο λοιπὸν εἶναι ἡ πίστη τοῦ Θεοῦ μὲ τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ διαστελλεται ἀπὸ τὴ βασιλεία μόνο διανοητικᾶ. Ἡ πίστη δηλαδὴ εἶναι χωρὶς εἶδος βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ ἡ βασιλεία εἶναι πίστη θεϊκᾶ μορφοποιημένη. Ὡστε, σύμφωνα μὲ αὐτὴ τὴν ἐννοια, ἡ πίστη δὲν εἶναι ἔξω ἀπὸ ἐμᾶς, ποὺ ἐνεργοποιημένη ἀπὸ τὶς θεῖες ἐντολὰς γίνεται βασιλεία τοῦ Θεοῦ

20 Εἰ δὲ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐνεργουμένη πίστις ἐστίν, ἡ δὲ βασιλεία τοῦ Θεοῦ τῶν αὐτὴν βασιλευόντων ἄμεσον πρὸς τὸν Θεὸν ποιεῖται τὴν ἔνωσιν, ἡ πίστις ἀπεδείχθη σαφῶς ὑπάρχουσα δύναμις σχετικὴ ἢ σχέσις δραστικὴ τῆς ὑπὲρ φύσιν ἀμέσου τοῦ πιστεύοντος πρὸς τὸν πιστευόμενον Θεὸν τελείας ἐνώσεως.

25 Ἐπειδὴ τοίνυν ὁ ἄνθρωπος ἐκ ψυχῆς ὑπάρχων καὶ σώματος, δυσὶ σαλεύεται νόμοις, σαρκὸς λέγω καὶ πνεύματος, καὶ ὁ μὲν τῆς σαρκὸς νόμος κατὰ τὴν αἴσθησιν, ὁ δὲ τοῦ πνεύματος κατὰ τὸν νοῦν κέκτηται τὴν ἐνέργειαν, καὶ ὁ μὲν τῆς σαρκὸς ὕλη συνδεῖν πέφυκε κατὰ τὴν αἴσθησιν ἐνεργούμενος, ὁ δὲ τοῦ
30 πνεύματος κατὰ νοῦν ἐνεργούμενος πρὸς τὸν Θεὸν ἀμέσως ποιεῖται τὴν ἔνωσιν, εἰκότως ὁ μὴ διακριθεὶς ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, τουτέστιν ἐν τῷ νοῖ μὴ διακρίνας, ἤγουν διατεμῶν τὴν διὰ τῆς πίστεως πρὸς τὸν Θεὸν γεγενημένην ἄμεσον ἔνωσιν, ὡς ἀπαθῆς, μᾶλλον δὲ θεὸς ἤδη διὰ τῆς πίστεως τῇ ἐνώσει γεγενη-
35 μένος, ἐρεῖ τῷ ὄρει τούτῳ μεταβῆναι καὶ μεταβήσεται, δεικτικῶς διὰ τοῦ τούτῳ φάναι τὸ φρόνημα καὶ τὸν νόμον δηλῶν τῆς σαρκός, τὸν βαρὺν ὄντως καὶ δυσμετακίνητον καί, ὅσον πρὸς δύναμιν φυσικὴν, παντελῶς ἀκίνητον καὶ ἀσάλευτον.

Τοσοῦτον γὰρ ἐρρίζωται τῇ φύσει τῶν ἀνθρώπων διὰ τῆς
40 αἰσθήσεως τῆς ἀλογίας ἢ δύναμις, ὥστε τοὺς πολλοὺς μὴδ' ἄλλῳ τι νομίζειν εἶναι τὸν ἄνθρωπον ἢ σάρκα, δύναμιν πρὸς ἀπόλαυσιν τῆς παρούσης ζωῆς τὴν αἴσθησιν ἔχουσαν. Πάντα γοῦν δυνατὰ τῷ πιστεύοντι καὶ μὴ διακρινομένῳ, τουτέστι μὴ διαιρουμένῳ τῆς κατὰ νοῦν διὰ τῆς πίστεως γεγενημένης αὐτῷ
45 πρὸς τὸν Θεὸν ἐνώσεως διὰ τὴν πρὸς τὸ σῶμα τῆς ψυχῆς κατὰ τὴν αἴσθησιν σχέσιν, ὅσα κόσμου καὶ σαρκὸς τὸν νοῦν ἀλλοτριῶ, Θεῷ δὲ προσοικειῶ τετελειωμένον τοῖς κατορθώμασιν.

πὸ εἶναι γνωστὴ μόνο σ' ὄσους τὴν ἔχουν. Ἐὰν λοιπὸν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἶναι πίστη καὶ ἐκδηλώνεται μὲ ἔργα καὶ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐνώνει ἅμεσα μὲ τὸ Θεὸ ὄσους βασιλεύουν σ' αὐτὴ τὴ βασιλεία, ἡ πίστη ἀποδείχτηκε σαφῶς ὅτι εἶναι δύναμη σχέσης ἢ σχέση πὸ πραγματοποιεῖ ὑπερφυσικὰ τὴν ἅμεση καὶ τέλεια ἔνωση τοῦ πιστοῦ μὲ τὸν πιστευόμενον Θεό.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος ἀποτελούμενος ἀπὸ ψυχὴ καὶ σῶμα σαλεύεται ἀπὸ δύο νόμους, ἐννοῶ τῆς σάρκα καὶ τοῦ πνεύματος, καὶ ὁ νόμος τῆς σάρκα ἐνεργεῖ στὴν αἴσθησι ἐνῶ ὁ νόμος τοῦ πνεύματος τὴν ἐνέργειά του τὴν ἐκδηλώνει στὸ νοῦ, καὶ ἐπειδὴ ἡ φυσικὴ δύναμη τοῦ νόμου τῆς σάρκα εἶναι νὰ συνδέει μὲ τὴ ὕλη ἐνεργώντας στὴν αἴσθησι, ἐνῶ ὁ νόμος τοῦ πνεύματος πὸ λειτουργεῖ στὸ νοῦ ἐνώνει ἅμεσα μὲ τὸ Θεό, εὐλόγα «ὁποῖος δὲ διχάστηκε μέσα στὴν καρδιά του», ἦτοι πὸ δὲ διχάστηκε μέσα στὸ νοῦ, δηλαδὴ πὸ δὲ χώρισε τὴν ἅμεση ἔνωση μὲ τὸ Θεὸ πὸ ἔγινε μὲ τὴν πίστη, ὡς ἀπαθὴς ἢ καλύτερα, ἐπειδὴ ἔγινε ἤδη μέσω τῆς πίστεως μὲ τὴν ἔνωση Θεός, θὰ πεῖ σὲ τοῦτο τὸ βουνὸ νὰ μετακινηθεῖ, καὶ θὰ μετακινηθεῖ, δηλώνοντας μὲ τὴ δεικτικὴ ἀντωνυμία 'τοῦτο' τὸ φρόνημα καὶ τὸ νόμο τῆς σάρκα, τὸν πραγματικὰ βαρὺ καὶ δυσμετακίνητο, καὶ σχετικὰ μὲ μιὰ δύναμη φυσικὴ, ἐντελῶς ἀκίνητο κι ἀσάλευτο.

Τόσο πολὺ ἔχει ριζώσει στὴ φύση τῶν ἀνθρώπων μέσω τῆς αἴσθησις ἢ δύναμη τῆς ἀλογίας, ὥστε οἱ πολλοὶ νὰ νομίζουν πῶς ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπὸ σάρκα, πὸ ἔχει ὡς μέσο γιὰ ἀπόλαυση τῆς παρούσας ζωῆς τὴν αἴσθησι. «Ὅλα λοιπὸν εἶναι δυνατὰ γι' αὐτὸν πὸ πιστεύει καὶ δὲν διχάζεται», δηλαδὴ δὲν διασπᾶται στὴν νοερὴ ἔνωσή του μὲ τὸ Θεὸ πὸ τοῦ ἔγινε μὲ τὴν πίστη ἐξαιτίας τῆς αἰσθησιακῆς σχέσις τῆς ψυχῆς μὲ τὸ σῶμα, ὅλα ὅσα ἀποξενώνουν τὸ νοῦ ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ τὴ σάρκα καὶ τὸν κάνουν οἰκεῖον τοῦ Θεοῦ τέλειο μὲ τὰ κατορθώματα τῆς ἀρετῆς.

ΣΧΟΛΙΑ

1. Τὴν ψιλὴν πίστιν λέγει βασιλείαν ἀνείδεον, οὐκ ἔχουσαν τὴν ἐκ τῶν ἀρετῶν θεῖαν ὁμοίωσιν· βασιλείαν δὲ λέγει τὴν ἔχουσιν διὰ τῶν ἔργων τὴν θεῖαν μορφήν τῆς ἀγαθότητος
5 πίστιν.
2. Ἡ πίστις, φησὶν, ἀναπόδεικτος γνῶσις ἐστίν. Εἰ δὲ γνῶσις ἐστίν ἀναπόδεικτος, ἄρα σχέσις ἐστὶν ὑπὲρ φύσιν ἢ πίστις, δι' ἧς ἀγνώστως, ἀλλ' οὐκ ἀποδεικτικῶς, ἐνούμεθα τῷ Θεῷ κατὰ τὴν ὑπὲρ νόησιν ἔνωσιν.
- 10 3. Τὴν ἄμεσον λαβὼν πρὸς τὸν Θεὸν ἔνωσιν ὁ νοῦς τὴν τοῦ νοεῖν καὶ νοεῖσθαι κατὰ φύσιν παντελῶς δύναμιν ἔχει σχολάζουσιν. Ὅπηνίκα γοῦν ταύτην λύσει νοήσας τι τῶν μετὰ Θεόν, διεκρίθη, τεμῶν τὴν ὑπὲρ νόησιν ἔνωσιν, καθ' ἣν, ἕως ἐστὶ τῷ Θεῷ συνημμένος ὡς ὑπὲρ φύσιν καὶ τῇ μεθέ-
15 ξει Θεὸς γεγεννημένος καθάπερ ὄρος ἀκίνητον ἑαυτοῦ τὸν τῆς φύσεως μετατίθησι νόμον.
4. Προσυπακουστέον φησὶ τῷ πάντα δυνατὰ τῷ πιστεύοντι τὸ ὄσα κόσμου καὶ σαρκὸς τὸν νοῦν ἀλλοτριοῖ. Ταῦτα γὰρ εἰσὶ τὰ δυνατὰ τῷ πιστεύοντι παρὰ Θεῷ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΛΔ'

Τί πάλιν ἐστὶ «διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν, ὅτι πάντα ὄσα ἂν προσευχόμενοι αἰτεῖσθε, πιστεύετε ὅτι λαμβάνετε, καὶ ἔσται ὑμῖν». Πῶς τις δύναται πιστεῦειν ὅτι πάντως λαμβάνει ὁ αἰ-
5 τεῖ, μόνου τοῦ Θεοῦ εἰδότος εἰ συμφέρει τὸ αἰτούμενον ἢ μή;
Καὶ εἰ ἐξ ἀγνοίας ὁ οὐ συμφέρει αἰτεῖ, πῶς παρέχει; Καὶ εἰ

ΣΧΟΛΙΑ

1. Τὴν ἀπλὴ πίστιν τὴν ὀνομάζει βασιλεία χωρὶς μορφῆ, ποὺ δὲν ἔχει τὴν ὁμοίωσιν πρὸς τὸ Θεὸ ποὺ δίνουν οἱ ἀρετέες, ἐνῶ βασιλεία καλεῖ τὴν πίστιν ποὺ τὰ ἔργα τῆς δίνουν τῇ θεῖα μορφῇ τῆς ἀγαθότητος.
2. Ἡ πίστιν λέει εἶναι ἀναπόδεικτὴ γνώση. Κι ἂν εἶναι γνώση ἀναπόδεικτὴ, ἄρα ἡ πίστιν εἶναι σχέση ὑπερφυσικὴ, μὲ τὴν ὁποία μὲ ἀγνωστο τρόπο, ὄχι ὁμῶς μὲ ἀποδεικτικόν, ἐνωσθε μὲ τὸ Θεὸ σὲ ἔνωσιν πάνω ἀπὸ τὴ νόησιν.
3. "Ὅταν ὁ νοῦς πραγματοποιήσῃ τὴν ἄμεσιν ἔνωσιν μὲ τὸ Θεόν, τότε σχολάζει τελείως ἡ φυσικὴ δύναμις νὰ νοεῖ καὶ νὰ νοεῖται. "Ὅταν λοιπὸν διαλύσῃ τὴν ἔνωσιν αὐτὴν, νοώντας κάτι ἀπὸ τὰ μετὰ τὸ Θεόν, διχάσθηκε, χωρίζοντας τὴν πάνω ἀπὸ τὴ νόησιν ἔνωσιν, κατὰ τὴν ὁποία, ὅσο εἶναι συνδεδεμένος μὲ τὸ Θεόν ἔχοντας γίνεθαι θεὸς πάνω ἀπὸ τὴ φύσιν μὲ τὴ μέθεξιν, σὰν ἓνα ἀκίνητο ὄρος μετακινεῖ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του τὸ νόμον τῆς φύσιν.
4. Πρέπει, λέει, νὰ προσυπακούεται μαζί μὲ τὸ «ὅλα εἶναι δυνατὰ σ' ὅποιον πιστεύει»⁴, τὸ 'ὅσα εἶναι τοῦ κόσμου καὶ τῆς σάρκα, ἀποξενώνουν τὸ νοῦ'. Γιατὶ αὐτὰ εἶναι δυνατὰ μὲ τὴ βοήθειαν τοῦ Θεοῦ γιὰ ὅποιον πιστεύει.

ΕΡΩΤΗΣΗ 34

Τί σημαίνει πάλιν τὸ «γι' αὐτὸ σᾶς λέγω ὅτι ὅσα ζητᾶτε στὴν προσευχὴ σας, νὰ πιστεύετε ὅτι τὰ παίρνετε, καὶ θὰ σᾶς γίνεθαι ἔτσι»¹. Πῶς μπορεῖ κάποιος νὰ πιστεύει ὅτι ὅπωςδήποτε παίρνει ὅ,τι ζητεῖ, ἀφοῦ μόνον ὁ Θεὸς γνωρίζει ἂν συμφέρει ἢ ὄχι ὅ,τι ζητεῖ αὐτός; Κι ἂν ἀπὸ ἀγνοία ζητεῖ κάποιος ὅ,τι δὲν τοῦ συμφέρει, πῶς τὸ παρέχει; Κι ἂν δὲν παρέχει αὐτὸ ποὺ

4. Μάρκ. 9,23.

1. Μάρκ. 11,24.

οὐ παρέχει τὸ μὴ συμφερόντως ἐξ ἀγνοίας αἰτούμενον, πῶς πιστεῦσαί τις δύναται ἐπὶ παντὸς αἰτήματος ὅτι λαμβάνει καὶ ἔσται αὐτῷ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Πάντα μὲν τὰ τοῦ παρόντος κεφαλαίου κατ' ἐπιτομὴν ἐν τῷ πρὸ αὐτοῦ ἐπιλέλυται. Μόνων γὰρ τῶν ἐπεγνωκότων πῶς δεῖ πιστεῦειν ἐστὶ τὸ εἰδέναι τί δεῖ καὶ πῶς καὶ περὶ τίνων αἰτεῖσθαι. Οὐ γὰρ πάντων ἡ γνῶσις, ὡσπερ οὐδὲ ἡ πίστις. Πλὴν 15 ὁ Κύριος, εἰπὼν «ζητεῖτε πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ», τουτέστι πρὸ πάντων τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας καὶ οὕτω τὴν τῶν καθηκόντων τρόπων ἐξάσκησιν, σαφῶς ἔδειξε περὶ μόνης τῆς θείας γνώσεως δεῖν ζητεῖν τοὺς πιστεύοντας καὶ τῆς αὐτὴν κοσμούσης διὰ τῶν ἔργων ἀρε- 20 τῆς. Ἐπειδὴ γοῦν πολλὰ τυγχάνει τὰ πρὸς γνῶσιν Θεοῦ καὶ ἀρετὴν ζητούμενα τοῖς πιστεύουσι, ἀπαλλαγὴ παθῶν, ὑπομονὴ πειρασμῶν, ἀρετῶν λόγοι, τρόποι ἐνεργειῶν, ἐξήλωσις τῆς πρὸς σάρκα τῆς ψυχῆς διαθέσεως, ἀποξένωσις τῆς πρὸς τὰ αἰσθητὰ τῆς αἰσθήσεως σχέσεως, τοῦ νοῦ παντελῆς ἀπὸ πάντων 25 τῶν γεγονότων ἀναχώρησις –καὶ ἀπλῶς μυρία ἄλλα εἰσὶ τὰ πρὸς ἀποχὴν μὲν κακίας καὶ ἀγνοσίας, κατόρθωσιν δὲ γνώσεως καὶ ἀρετῆς– εἰκότως ὁ Κύριος ἔφη «πάντα ὅσα ἂν αἰτεῖσθε πιστεύοντες λήψεσθε», πάντα ἀπλῶς τὰ πρὸς ἐπίγνωσιν Θεοῦ καὶ ἀρετὴν συντείνοντα μόνα καὶ ζητεῖν καὶ αἰτεῖν μετ' ἐπιστή- 30 μης καὶ πίστεως δεῖν εἰπὼν τοὺς εὐσεβεῖς.

Ταῦτα γὰρ πάντως συμφέρει, καὶ πάντως δίδωσιν αὐτὰ τοῖς αἰτοῦσιν ὁ Κύριος. Ὁ τοίνυν διὰ μόνην τὴν πίστιν, ἤγουν τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἄμεσον ἔνωσιν, πάντα ζητῶν τὰ πρὸς τὴν ἔνωσιν, πάντως λήψεται. Ὁ δὲ ταύτης δίχα τῆς αἰτίας, κἂν 35 ἄλλα, κἂν τὰ προειρημένα ζητῇ, οὐ λήψεται· οὐ γὰρ πιστεύει, ἀλλ' οἰκείαν ὡς ἄπιστος διὰ τῶν θείων πραγματεύεται δόξαν.

ἀπὸ ἄγνοια δὲν τοῦ ζητεῖται ἐνῶ συμφέρει, πῶς μπορεῖ νὰ πιστέψῃ κανένας γιὰ κάθε αἴτημά του ὅτι τὸ παίρνει καὶ θὰ τοῦ γίνῃ ἔτσι;

ΑΠΟΚΡΙΣΗ

Ἦλες οἱ ἀπορίες τοῦ κεφαλαίου αὐτοῦ ἔχουν λυθεῖ στὸ προηγούμενο. Μόνο δηλαδὴ ὅποιοι γνωρίζουν πῶς πρέπει νὰ πιστεύουν, μποροῦν νὰ γνωρίζουν τί πρέπει καὶ πῶς καὶ γιὰ ποιά νὰ ζητοῦν. Δὲν ἔχουν ὅλη τὴ γνώση, ὅπως «δὲν ἔχουν καὶ τὴν πίστη»². Ἀλλὰ ὁ Κύριος λέγοντας, «ζητεῖτε πρῶτα τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ τὴ δικαιοσύνη του»³, δηλαδὴ ζητεῖτε προπάντων «νὰ γνωρίσετε τὴν ἀλήθεια»⁴ καὶ μετὰ τὴν ἄσκηση τῶν τρόπων ποὺ ἀρμόζουν, ἔδειξε μὲ σαφήνεια ὅτι πρέπει νὰ ζητοῦν ὅσοι πιστεύουν μόνο τὴ θεία γνώση καὶ τὴν ἀρετὴ ποὺ κοσμεῖ τὴ γνώση μὲ τὰ ἔργα. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶναι πολλὰ ὅσα πρέπει νὰ ζητοῦν οἱ πιστοὶ γιὰ τὴ γνώση τοῦ Θεοῦ καὶ γιὰ τὴν ἀρετὴ, ὅπως ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰ πάθη, ὑπομονὴ στοὺς πειρασμούς, λόγοι ἀρετῆς, τρόποι ἐνεργειῶν, πλήρες ξεκόλλημα τῆς διάθεσης τοῦ νοῦ ἀπὸ ὅλα τὰ κτίσματα, –καὶ γενικὰ εἶναι μύρια ἄλλα ὅσα ἀπαιτοῦνται γιὰ τὴν ἀποχὴ ἀπὸ τὴν κακία καὶ τὴν ἀγνωσία καὶ τὴν κατόρθωση τῆς γνώσης καὶ τῆς ἀρετῆς–, εὐλόγα ὁ Κύριος εἶπε «ὅλα ὅσα ζητεῖτε πιστεύοντας, θὰ τὰ λάβετε»⁵, ὅλα γενικὰ ὅσα μόνο συντελοῦν στὴν ἐπιγνώση τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀρετὴ εἶπε ὅτι πρέπει νὰ ζητοῦν καὶ νὰ γυρεύουν μὲ γνώση καὶ πίστη οἱ εὐσεβεῖς.

Γιατὶ αὐτὰ μᾶς συμφέρουν ὅπωςδὴποτε καὶ τὰ δίνει ὅπωςδὴποτε ὁ Κύριος σὲ ὅσους τὰ ζητοῦν. Ὅποιος λοιπὸν γιὰ τὴν πίστη μόνο, δηλαδὴ γιὰ τὴν ἄμεση ἔνωση μὲ τὸ Θεό, ζητεῖ ὅλα ὅσα συντείνουν στὴν ἔνωση, ὅπωςδὴποτε θὰ τὰ λάβει. Ὅποιος ὅμως χωρὶς αὐτὸν τὸν παράγοντα ζητεῖ εἴτε ἄλλα εἴτε τὰ προηγούμενα, δὲ θὰ τὰ λάβει· γιατί δὲν πιστεύει, ἀλλὰ σὰν ἄπιστος ἀσχολεῖται μὲ τὰ θεῖα πράγματα γιὰ τὴ δικὴ του δόξα.

4. Ἐβρ. 10,26.

5. Ματθ. 21,22.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΛΕ'

Ἐπειδὴ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ οὐ μόνον σὰρξ ἀλλὰ καὶ αἷμα καὶ ὅστᾱ, καὶ κελευόμεθα ἐσθίειν μὲν τὴν σάρκα, πίνειν δὲ τὸ αἷμα, μὴ συντρίβειν δὲ τὰ ὅστᾱ, παρακαλῶ μαθεῖν
 5 τίς ἢ τριμερῆς αὕτη τοῦ ἀνθρωπισθέντος Λόγου δύναμις.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Εἰς οὐσίαν ἐλθεῖν βουληθεῖς, ὡς οἶδεν αὐτὸς ὁ ὑπερούσιος Λόγος καὶ πάντων τῶν ὄντων δημιουργός, τοὺς τῶν ὄντων πάντων τῶν φαινομένων καὶ νοουμένων μετὰ τῶν ἀκαταλή-
 10 πτων τῆς οἰκείας θεότητος νοημάτων φυσικοὺς ἐπεφέρετο λόγους· ὧν, τῶν μὲν νοητῶν οἱ λόγοι εἶεν τὸ αἷμα τοῦ Λόγου, τῶν αἰσθητῶν δὲ οἱ λόγοι ἢ φαινομένη τοῦ Λόγου ἔστω σὰρξ. Ἐπειδὴ τοίνυν καὶ τῶν ἐν τοῖς φαινομένοις καὶ τῶν ἐν τοῖς νοουμένοις πνευματικῶν λόγων ὑπάρχει διδάσκαλος ὁ Λόγος, πρεπόν-
 15 τως καὶ κατὰ λόγον δίδωσι τοῖς ἀξίοις, ὡς σάρκα φαγεῖν, τὴν ἐν τοῖς λόγοις τῶν νοουμένων γνῶσιν, οὗς καὶ ἡ σοφία διὰ τοῦ κρατῆρος καὶ τῶν θυμάτων πόρρωθεν μυστικῶς διὰ τῶν Παροιμιῶν ἠτοιμάσατο· τὰ δὲ ὅστᾱ, τουτέστι τοὺς ὑπὲρ νόησιν περὶ θεότητος λόγους, πάση γεννητῇ φύσει κατὰ τὸ ἴσον ἀ-
 20 πείρως ἀπέχοντας, οὐ δίδωσιν, οὐχ ἐχούσης τῆς τῶν ὄντων φύσεως κατὰ τινα δύναμιν πρὸς τούτους τὴν ἐπιδεχομένην σχέσιν.

Καὶ πάλιν, σὰρξ ἐστὶ τοῦ Λόγου ἢ ἀληθῆς ἀρετὴ, αἷμα δὲ ἢ ἀπταιστος γνῶσις, ὅστᾱ δὲ ἢ ἀπόρρητος θεολογία. Τρόπον γὰρ
 25 αἵματος, κατ' εἶδος εἰς σάρκα μεταβαλλομένου, καὶ ἡ γνῶσις διὰ τῆς πρακτικῆς εἰς ἀρετὴν μεταπλάττεται, καὶ ὀστέων δίκην συστατικῶν αἵματος καὶ σαρκός, καὶ οἱ πάσης ἐπέκεινα νοήσεως περὶ θεότητος λόγοι, τοῖς οὖσιν ἐνυπάρχοντες, τὰς τῶν ὄν-

1. Ἰω. 1,14.

2. Ἰω. 6,53.

ΕΡΩΤΗΣΗ 35

Ἐπειδὴ «ὁ Λόγος ἐγινε σάρκα»¹ κι ὄχι μόνο σάρκα, ἀλλὰ καὶ αἷμα καὶ ὀστά, κι ἔχομε ἐντολὴ νὰ τρῶμε τὴ σάρκα καὶ νὰ πίνουμε τὸ αἷμα², ἀλλὰ νὰ μὴ συντριβομε τὰ ὀστά, παρακαλῶ νὰ μάθω ποιά εἶναι αὐτὴ ἡ τριμερῆς ἐννοια τοῦ Λόγου ποὺ ἐνανθρώπησε.

ΑΠΟΚΡΙΣΗ

Ὅταν θέλησε νὰ λάβει οὐσία, ὅπως αὐτὸς γνωρίζει ὁ ὑπερούσιος Λόγος καὶ δημιουργὸς ὄλων τῶν ὄντων, ἔφερε μαζί του τοὺς φυσικοὺς λόγους τῶν ὄντων, ὄλων ὅσα φαίνονται καὶ νοοῦνται, μαζί μὲ τὶς ἀκατάληπτες ἐννοιες τῆς θεότητάς του. Ἀπὸ αὐτά, οἱ λόγοι τῶν νοητῶν ἄς εἶναι τὸ αἷμα τοῦ Λόγου, καὶ οἱ λόγοι τῶν αἰσθητῶν ἄς εἶναι ἡ φαινόμενη σάρκα τοῦ Λόγου. Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ τῶν πνευματικῶν λόγων, ποὺ εἶναι στὰ φαινόμενα καὶ τὰ νοοῦμενα, δάσκαλος εἶναι ὁ Λόγος, καθὼς πρέπει καὶ εὐλόγα δίνει στοὺς ἄξιους νὰ φᾶνε ὡς σάρκα τὴν ἐπιστήμη τῶν λόγων τῶν ὄρατῶν καὶ ὡς αἷμα νὰ πιοῦν τὴ γνώση τῶν λόγων τῶν νοητῶν, τοὺς ὁποίους καὶ ἡ σοφία μὲ τὸ ποτήριον καὶ τὰ προσφερόμενα τοὺς προετοίμασε μακριὰ στὸ παρελθὸν μυστικὰ μὲ τὶς Παροιμίαις⁴. Δὲ δίνει ὁμοῦς τὰ ὀστά, δηλαδὴ τοὺς πάνω ἀπὸ τὴ νόηση λόγους, ποὺ ἀπέχουν ἐξίσου ἄπειρα ἀπὸ κάθε γεννητὴ φύση, ἐπειδὴ ἡ φύση τῶν ὄντων δὲν ἔχει κατὰ κάποια ἐννοια τὴν ἐπιδεκτικὴ τους σχέση.

Καὶ πάλι· σάρκα τοῦ Λόγου εἶναι ἡ ἀληθινὴ ἀρετὴ, αἷμα ἡ ἀλάνθαστη γνώση, καὶ ὀστά ἡ ἀπόρρητη θεολογία. Γιατὶ σύμφωνα μὲ τὸν τρόπο τοῦ αἵματος, ποὺ μεταβάλλεται κατὰ τὸ εἶδος σὲ σάρκα καὶ ἡ γνώση μεταβάλλεται μὲ τὴν πρακτικὴ σὲ ἀρετὴ, καὶ ὅπως τὰ ὀστά, ποὺ εἶναι συστατικὰ τοῦ αἵματος καὶ τῆς σάρκας, ἔτσι καὶ οἱ πέρα ἀπὸ κάθε νόηση λόγοι περὶ θεότητας, ποὺ ἐνυπάρχουν μέσα στὰ ὄντα, μὲ τρόπο ἄγνωστο καὶ

3. Ἐξ. 12,46· Ἰω. 19,31-36.

4. Παρμ. 9,1-2.

των ἀγνώστως καὶ ποιούσι καὶ πρὸς τὸ εἶναι συνέχουσιν οὐ-
30 σίας, καὶ πᾶσαν γνῶσιν καὶ πᾶσαν ἀρετὴν συνιστῶσιν.

Εἰ δὲ καὶ τοὺς περὶ κρίσεως καὶ προνοίας λόγους εἶναι τὴν
σάρκα καὶ τὸ αἷμα, ὡς πάντως ποτὲ βρωθησομένους καὶ ποθη-
σομένους, τοὺς δὲ τούτοις ἐγκεκρυμμένους ἀρρήτους περὶ θεό-
τητος λόγους ὅστᾳ φήσειέ τις, οὐκ ἔξω βέβηκεν, ὡς οἶμαι, τοῦ
35 εἰκότος.

Τυχὸν δὲ σὰρξ ἐστὶ πάλιν τοῦ Λόγου καὶ ἡ τῆς φύσεως τε-
λεία πρὸς ἑαυτὴν δι' ἀρετῆς καὶ γνώσεως ἐπάνοδος καὶ ἀποκα-
τάστασις, αἷμα δὲ ἡ ταύτην πρὸς τὸ ἀεὶ εὖ εἶναι χάριτι συνέχειν
μέλλουσα θέωσις, ὅστᾳ δὲ αὐτὴ ἡ πρὸς τὸ ἀεὶ εὖ εἶναι διὰ θεώ-
40 σεως συνέχουσα τὴν φύσιν ἀγνωστος δύναμις.

Εἰ δὲ καὶ τὸ ληπτότερον εἴποι τις ὅτι σὰρξ ἐστὶν ἡ διὰ τῶν
ἀρετῶν ἐκούσιος νέκρωσις, αἷμα δὲ ἡ κατὰ περίστασιν ὑπὲρ
τῆς ἀληθείας διὰ τοῦ θανάτου τελείωσις, ὅστᾳ δὲ τοὺς πρώτους
καὶ ἡμῖν ἀνεφίκτους περὶ θεότητος λόγους, καλῶς καὶ οὗτος
45 ἔφη καὶ τῆς πρεπούσης ἐννοίας οὐδαμῶς διαπέπτωκεν.

ΣΧΟΛΙΑ

1. Ἀπόρρητός ἐστι θεολογία ἡ παντελὴς καθ' ὑπεροχὴν ἀγνω-
σία, ἥτις τοσοῦτον ἠγνόηται, ὅσον ἔγνωσται τὰ φυσικῶς γι-
νωσκόμενα.
- 5 2. Τὸ αἷμα εἰς τὴν θέωσιν ἔλαβεν, ὡς ζῶν ἔσομένην τῶν
ἀξιοθησομένων αὐτῆς· ζωῆς γὰρ τὸ αἷμα σύμβολον.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΛΣΤ'

Τί ἐστὶ τὰ τῶν ἀλόγων ζώων σώματα καὶ αἷματα, δι' ὧν
λατρεύοντες οἱ Ἰσραηλῖται τὰ μὲν σώματα ἥσθιον τὰ δὲ
αἷματα οὐκ ἔτι, πρὸς δὲ τὴν βάσιν κύκλω τοῦ θυσια-
5 στηρίου προσέχεον;

δημιουργοῦν καὶ συγκρατοῦν στὸ εἶναι τὶς οὐσίαι τῶν ὄντων καὶ συγκροτοῦν κάθε γνώση καὶ κάθε ἀρετή.

Ἐάν πάλι κάποιος πεῖ ὅτι ἡ σάρκα καὶ τὸ αἷμα εἶναι οἱ λόγοι περὶ κρίσεως καὶ πρόνοιας, γιατί ὅπωςδῆποτε κάποτε καὶ θὰ τοὺς φᾶμε καὶ θὰ τοὺς πιοῦμε, καὶ οἱ κρυμμένοι μέσα σ' αὐτοὺς ἄρρητοι λόγοι περὶ θεότητος εἶναι τὰ ὅστα, δὲ βγαίνει, νομίζω, ἀπὸ τὰ ὄρια τοῦ σωστοῦ.

Καὶ πάλι σάρκα τοῦ Λόγου ἴσως εἶναι ἡ τέλεια ἐπάνοδος καὶ ἀποκατάσταση τῆς φύσης στὸν ἑαυτό της μέσω τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσης, αἷμα ἡ μελλοντικὴ θέωση ποὺ τὴ συνέχει μὲ τὴ χάρη πρὸς τὴν αἰώνια μακαριότητα, καὶ ὅστα ἡ ἴδια ἡ ἄγνωστη δύναμη ποὺ μὲ τὴ θέωση συνέχει τὴ φύση μας πρὸς τὴν αἰώνια μακαριότητα.

Ἐάν ὅμως κάποιος προβάλλει καὶ τὸ πιὸ εὐκόλο, ὅτι σάρκα εἶναι ἡ ἐκούσια νέκρωση μέσω τῶν ἀρετῶν, αἷμα ἡ τελείωση μὲ τὸ θάνατο σὲ δύσκολη περίσταση γιὰ χάρη τῆς ἀλήθειας, καὶ ὅστα οἱ πρῶτοι καὶ ἀσύλληπτοι ἀπὸ μᾶς λόγοι περὶ τῆς θεότητος, σωστὸ εἶναι καὶ αὐτὸ ποὺ εἶπε αὐτὸς καὶ δὲν ἔπεσε καθόλου ἔξω ἀπὸ τὸ πρέπον νόημα.

ΣΧΟΛΙΑ

1. Ἀπόρρητη θεολογία εἶναι ἡ τέλεια κατὰ ὑπεροχὴ ἀγνωσία, ἡ ὁποία σὲ τόσο βαθμὸ ἔχει ἀγνοηθεῖ, ὅσο εἶναι γνωστὰ αὐτὰ ποὺ γνωρίζομε φυσικῶς.
2. Τὸ αἷμα τὸ ἔλαβε στὴ θέση τῆς θέωσης, ἀφοῦ θὰ εἶναι ἡ ζωὴ ὧν θὰ γίνουν ἄξιοί της· γιατί τὸ αἷμα εἶναι σύμβολο τῆς ζωῆς.

ΕΡΩΤΗΣΗ 36

Τί σημαίνουν τὰ σώματα καὶ αἷματα τῶν ἄλογων ζώων, ποὺ χρησιμοποιοῦσαν οἱ Ἰσραηλίτες στὴ λατρεία τους καὶ ἔτρωγαν τὰ σώματα ὄχι ὅμως καὶ τὰ αἷματα¹, ἀλλὰ τὰ ἔχυναν κυκλικὰ στὴ βάση τοῦ θυσιαστηρίου;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τῶν εἰσαγομένων πρὸς εὐσέβειαν τύπον ἔφερον οἱ πάλαι
 τῷ Θεῷ κατὰ τὸν νόμον ἐν σκιᾷ λατρεύοντες, μόλις καὶ αὐτὰ
 τὰ φαινόμενα τῶν τυπικῶν συμβόλων διατάγματα νοῆσαι δυ-
 10 νάμενοι. Ἐπεὶ οὖν οὐκ ἐκείνοις προηγουμένως ἀλλ' ἡμῖν ὁ νό-
 μος ἐδόθη, κατὰ Χριστὸν πνευματικῶς δι' ἡμῶν τελειούμενος,
 σκοπήσωμεν τῶν τότε θυμάτων μετὰ τῆς εὐσεβείας τὸν λόγον.

Ὁ πρὸς εὐσέβειαν εἰσαγόμενος, περὶ τῶν ἔργων διδασκό-
 μενος τῆς δικαιοσύνης, τὴν πρᾶξιν μόνην ἐπιτελεῖ μετὰ πάσης
 15 ὑπακοῆς καὶ πίστεως, καθάπερ σάρκας ἐσθίων τῶν ἀρετῶν τὰ
 φαινόμενα, τοὺς δὲ τῶν ἐντολῶν λόγους, ἐν οἷς ἢ τῶν τελείων
 ὑπάρχει γνῶσις, τῷ Θεῷ παραχωρεῖ διὰ τῆς πίστεως, μὴ δυνά-
 μενος τέως συνεπεκταθῆναι τῷ μήκει τῆς γνώσεως. Θεοῦ γὰρ
 σύμβολόν ἐστι τὸ θυσιαστήριον, ᾧ πάντες πνευματικῶς θυόμε-
 20 θα καὶ τῶν ὑπὲρ δύναμιν παραχωροῦμεν τὴν εἶδησιν, ἵνα
 ζήσωμεν. Τῆς δὲ κατ' αὐτὸν πίστεως τύπος ἐστὶν ἢ τοῦ θυσια-
 στηρίου βάσις. Θεμέλιος γὰρ ἢ πίστις ὑπάρχει, πᾶσαν τὴν οἰκο-
 δομὴν τῶν θείων καὶ ἔργων καὶ νοημάτων βαστάζουσα, πρὸς
 ἦν πᾶς μὴ δυνάμενος τῆς ἐκ τοῦ θείου τῆς σοφίας κρατῆρος
 25 κατὰ τὴν γνῶσιν σωφρόνως ἀπολαῦσαι μέθης τῶν οὐκ ἐφι-
 κτῶν αὐτῷ γνώσεων καλῶς ποιῶν προσχέει τοὺς λόγους, του-
 τέστι τῶν ὑπὲρ δύναμιν λόγων τὴν γνῶσιν τῇ πίστει παραχω-
 ρῶν.

Ὡς οὖν τύπον τῶν κατ' εὐσέβειαν εἰσαγομένων ὁ παλαιὸς
 30 λαὸς φέρων, ἐσθίοντες τῶν θυομένων τὰς σάρκας τὸ αἷμα πρὸς
 τὴν βάσιν τοῦ θυσιαστηρίου προσέχεον, οὐ δυνάμενοι διὰ τὸν
 νηπιάζοντα λογισμὸν τῆς τῶν γινομένων μυστικῆς ἐφικέσθαι
 γνώσεως. Χριστὸς δέ, παραγενόμενος ἀρχιερεὺς τῶν μελλόν-
 των ἀγαθῶν, τὴν ἀπόρρητον θύων θυσίαν, ἑαυτὸν μετὰ τῆς σαρ-
 35 κῶς καὶ τὸ αἷμα δίδωσι τοῖς τὰ αἰσθητήρια τῆς ψυχῆς διὰ τὴν

ΑΠΟΚΡΙΣΗ

Αὐτῶν ποὺ εἰσάγονται στὴν εὐσέβεια ἀποτελοῦσαν τύπο ἐκεῖνοι ποὺ παλιὰ λάτρευαν τὸ Θεό στὴ σκιά σύμφωνα μὲ τὸ νόμο, μόλις μπορώντας νὰ καταλάβουν ἀκόμα κι αὐτὲς τὶς φανερὲς διαταγὰς τῶν τυπικῶν συμβόλων. Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν δόθηκε πρῶτα σ' ἐκείνους ὁ νόμος, ἀλλὰ σ' ἐμᾶς, τελειοποιούμενος μὲ ἐμᾶς πνευματικὰ σύμφωνα μὲ τὶς ἐντολὰς τοῦ Χριστοῦ, ἃς ἐξετάσομε μ' εὐσέβεια τὸ λόγο τῶν θυσιῶν ἐκείνων.

Ὅποιος εἰσάγεται στὴν εὐσέβεια, διδασκόμενος σχετικὰ μὲ τὰ ἔργα τῆς δικαιοσύνης, ἐκτελεῖ τὴν πράξη μόνο μὲ ὅλη τὴν πίστη καὶ τὴν ὑπακοή, τρώγοντας σὰν σάρκα τὰ φαινόμενα τῶν ἀρετῶν, ἐνῶ τοὺς λόγους τῶν ἐντολῶν, στοῦ ὁποίου ὑπάρχει ἡ γνώση τῶν τέλειων, τοὺς παραχωρεῖ μὲ τὴν πίστη στὸ Θεό, μὴ μπορώντας πιά νὰ συνεπεκταθεῖ μὲ τὸ μῆκος τῆς γνώσης. Γιατὶ τὸ σύμβολο τοῦ Θεοῦ εἶναι τὸ θυσιαστήριον, στὸ ὁποῖο ὅλοι θυσιάζομε πνευματικὰ καὶ παραχωροῦμε τὴ γνώση τῶν πάνω ἀπὸ τὶς δυνάμεις μας, γιὰ νὰ ζήσομε, ἐνῶ τῆς πίστεως πρὸς αὐτὸν σύμβολο εἶναι ἡ βάση τοῦ θυσιαστηρίου. Γιατὶ θεμέλιο εἶναι ἡ πίστη, ποὺ σηκώνει ὅλη τὴν οἰκοδομὴ τῶν θείων καὶ ἔργων καὶ νοημάτων, πρὸς τὴν ὁποία καθένας ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ ἀπολαύσει τὴ μεθὴ τῆς σοφίας τοῦ θείου κρατήρα μὲ σωφροσύνη σύμφωνα μὲ τὴ γνώση τῶν ἀνέφικτων σ' αὐτὸν γνώσεων, ἐνεργώντας καλὰ, χύνει ἀπ' αὐτὸν τοὺς λόγους, δηλαδὴ παραχωρεῖ στὴν πίστη τὴ γνώση τῶν πάνω ἀπὸ τὴ δυνάμη μας λόγων.

Ἀποτελώντας λοιπὸν ὁ παλαιὸς λαὸς τύπο ὄσων εἰσάγονται στὴν εὐσέβεια, τρώγοντας τὶς σάρκες τῶν θυμάτων, ἔχυναν τὸ αἷμα στὴ βάση τοῦ θυσιαστηρίου, ἀδυνατώντας ἐξαιτίας τοῦ νηπιακοῦ λογισμοῦ τους νὰ ἐπιτύχουν τὴν μυστικὴ γνώση ὄσων γίνονταν. Ὁ Χριστὸς ὁμως, «ὄταν ἦρθε ὡς ἀρχιερέας τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν»², τελώντας τὴν ἀπόρρητη θυσία, δίνει τὸν ἑαυτὸ του καὶ τὸ αἷμα μαζί μὲ τὴ σάρκα «σὲ ὄσους ἔχουν γυ-

2. Ἐβρ. 9,11.

τελειότητα «γεγυμνασμένα ἔχουσι πρὸς διάκρισιν καλοῦ τε καὶ κακοῦ». Ὁ γὰρ τέλειος, οὐ μόνον τὴν τῶν εἰσαγομένων τάξιν ἀλλὰ καὶ τὴν τῶν προκοπόντων διαδραμῶν, οὐκ ἀγνοεῖ τῶν ὑπ' αὐτοῦ κατ' ἐντολὴν γινομένων τοὺς λόγους, ἀλλ' ἐκείνους
 40 Πνεύματι πρῶτον διαπιῶν, πᾶσαν ἐσθίει διὰ τῶν ἔργων τὴν σάρκα τῶν ἀρετῶν, πρὸς τὴν κατὰ νοῦν γνῶσιν ἀναβιβάζων τὴν τῶν γινομένων κατ' αἴσθησιν κίνησιν.

Εἰσὶ μὲν καὶ ἕτεροι πλεῖστοι λόγοι περὶ τούτων, ὑμῖν μάλιστα πρέποντες τοῖς φιλοθεωτάτοις, ἀλλὰ παρείσθωσαν νῦν διὰ
 45 τὸ πλῆθος.

ΣΧΟΛΙΑ

1. Τὰ φαινόμενα τῶν ἀρετῶν εἶπεν τὴν ἠθικὴν παιδαγωγίαν.
2. Τὸ αἷμα κατὰ θεωρίαν εἰς τὴν γνῶσιν ἔλαβεν, ὡς ὑποτρέφουσαν τὸ σῶμα τῶν ἀρετῶν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΑΖ'

Λέγει εἰς τὰς Πράξεις περὶ τοῦ ἀγίου Παύλου· «ὥστε καὶ ἐπὶ τοὺς ἀσθενοῦντας ἐπιφέρεσθαι ἀπὸ τοῦ χρωτὸς αὐτοῦ σουδάρια καὶ σημικίνθια καὶ ἀπαλλάττεσθαι ἀπ' αὐτῶν τὰς νόσους». Ἔρα γὰρ διὰ τὴν διακονίαν καὶ τοὺς ἀπίστους τοῦτο ἐγένετο, ἢ ἀγιασθέντος τοῦ σώματος ταῦτα ἐκ τοῦ χρωτὸς αὐτοῦ ἐπετελεῖτο; Καὶ εἰ κατὰ τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς ἐχίδνης οὐδὲν ἔπαθεν, τίνι τῷ λόγῳ τῷ μὲν ἰῶ τοῦ θηρίου οὐχ ὑπέπεσε τὸ σῶμα τοῦ ἀγίου, τῷ δὲ ξίφει ὑπέπεσε; Τὸ δὲ αὐτὸ ζητῶ
 10 καὶ ἐπὶ τοῦ σώματος Ἐλισσαίου. Τίνα δὲ τὰ σημικίνθιά εἰσιν;

μνασμένα τὰ αἰσθητήρια τῆς ψυχῆς ἐξαιτίας τῆς τελειότητος πρὸς διάκριση τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ»³. Γιατὶ ὁ τέλειος, ἔχοντας διατρέξει ὄχι μόνο τὴν τάξη ὄσων εἰσάγονται, ἀλλὰ καὶ ὄσων προχωροῦν, δὲν ἀγνοεῖ τοὺς λόγους ὄσων σύμφωνα μετὴν ἐντολὴ πράττει ἀλλὰ, ἀφοῦ πρῶτα τοὺς πιεῖ πνευματικά, τρώγει μετὰ τὰ ἔργα τοῦ ὄλη τῆ σάρκα τῶν ἀρετῶν, ἀνεβάζοντας στὴ νοερὴ γνώση τὴν κίνηση ὄσων πράττονται κατὰ τὴν αἴσθησι.

Υπάρχουν βέβαια καὶ πλεῖστοι ἄλλοι λόγοι σχετικὰ μετὰ αὐτὰ, πού ἀρμόζουν κατ' ἐξοχὴ σ' ἐμᾶς πού ἀγαπᾶμε πολὺ τὸ Θεό, εἶναι ὁμως πολλοὶ καὶ γι' αὐτὸ ἄς τοὺς ἀφήσομε.

ΣΧΟΛΙΑ

1. Φαινόμενα τῶν ἀρετῶν λέει τὴν ἠθικὴ παιδαγωγία.
2. Τὸ αἷμα θεωρητικὰ τὸ παίρνει στὴ θέση τῆς γνώσης, πού ὑποτρέφει τὸ σῶμα τῶν ἀρετῶν.

ΕΡΩΤΗΣΗ 37

Λέει στὶς Πράξεις γιὰ τὸν ἅγιο Παῦλο «ὥστε νὰ παίρνουν ἀπὸ τὸ σῶμα του καὶ νὰ βάζουν μαντίλλια καὶ πετσέτες καὶ νὰ ἀπαλλάσσονται ἀπὸ τὴν ἀρρώστια τους»¹. Γινόταν αὐτὸ ἄραγε γιὰ χάρι τῆς διακονίας καὶ τῶν ἀπίστων, ἢ πραγματικὰ εἶχε ἐξαγιαστεῖ τὸ σῶμα κι ἔκανε αὐτὰ τὰ θαύματα τὸ σῶμα του; Κι ἂν γι' αὐτὸ δὲν ἔπαθε τίποτε καὶ στὴν περίπτωσι τῆς ὀχιᾶς², γιὰ ποιὸ λόγο τὸ σῶμα τοῦ ἁγίου δὲν ἔπαθε βέβαια τίποτε ἀπὸ τὸ δηλητήριο τοῦ θηρίου, ὑπέκυψε ὁμως στὸ ξίφος; Τὸ ἴδιο ἐρωτῶ καὶ γιὰ τὸ σῶμα τοῦ Ἑλισσαίου.

Καὶ τί εἶναι τὰ σημικίνθια;

1. Πράξ. 19,12.

2. Πράξ. 28,5.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Οὔτε διὰ μόνην τοῦ ἁγίου Παύλου τὴν ἀγιότητα, οὔτε διὰ
 μόνην τὴν τῶν δεχομένων πίστιν ὁ χρῶς τοῦ σώματος αὐτοῦ
 15 διὰ τῶν σουδαρίων καὶ τῶν σηρικινθίων ἐπετέλει τὰς ἰάσεις,
 ἀλλ' ὅτι περ αὐτῷ τε κάκεινοις ἢ θεία χάρις, ἑαυτὴν ἐπιμερίσα-
 σα, φιλανθρώπων ἐν ἐκείνοις διὰ τῆς πίστεως ἐνεργὸν ἐποίει
 τοῦ ἀποστόλου τὴν ἀγιότητα. Οὔτω μὲν οὖν πάλιν, βουλευθείσης
 τῆς χάριτος, ἀπαθὲς διέμεινεν αὐτοῦ τὸ σῶμα, τῷ ἰῶ τοῦ θηρὸς
 20 φθαρτικὴν ποιότητα μεταβαλοῦσης, εἴτε τὸ σῶμα τοῦ ἁγίου τῆς
 τοιαύτης δαπανητικὸν φθορᾶς ἀπεργασμένης, εἴτε κατ' ἄλλον
 τινὰ τρόπον οἰκονομίας, ὃν οἶδεν ὁ ταῦτα ποιῶν καὶ μετα-
 σκευάζων Θεός. Τῷ δὲ ξίφει πάλιν ὑπέπεσε, βουλευθείσης τῆς
 χάριτος. Οὐ γὰρ ἦν κατὰ φύσιν ἀθάνατος, κἂν ἦν διὰ τὴν χάριν
 25 θαυματουργός. Εἰ μὲν κατὰ φύσιν ὑπῆρχεν ἀθάνατος, καλῶς ἂν
 ἐζητοῦμεν τὸν καθ' ὃν παρὰ φύσιν ὑπέπεσε τῷ ξίφει λόγον· εἰ
 δὲ φύσει καὶ μετὰ τὴν ἀγιότητα διέμεινε θνητός, οὐκ ἔστιν
 ἀναγκαῖον ζητῆσαι τὸν καθ' ὃν οὐ τοιῶσδε ἀλλὰ τοιῶσδε τὴν
 ἐν σαρκὶ ζωὴν παρῆλθε λόγον ὁ θεῖος ἀπόστολος. Ὡς γὰρ
 30 τρόπῳ βούλεται ὁ τὴν ἐκάστου πρὸ τῶν αἰώνων συμφερόντως
 διορίσας ζωὴν Θεός, ἕκαστον πρὸς τὸ οἰκεῖον τῆς ζωῆς ἄγει
 τέλος, εἴτε δίκαιον εἴτε ἄδικον.

Εἰ μὲν οὖν εἷς καὶ ὁ αὐτὸς ἦν φύσεως καὶ χάριτος λόγος,
 θαύματος ἦν ἄξιον καὶ καταπλήξεως τὸ κατὰ τὴν φύσιν παρὰ
 35 τὴν χάριν, ἢ κατὰ τὴν χάριν παρὰ τὴν φύσιν γενόμενον· εἰ δὲ
 μᾶλλον ἕτερος καὶ ἕτερος φύσεως καὶ χάριτος λόγος, δῆλόν
 ἔστι καὶ σαφὲς ὅτι, ὡς μὲν ἅγιοι, ἐθαυματούργουν διὰ τὴν χά-
 ριν, ὡς δὲ ἄνθρωποι, ἐπασχον διὰ τὴν φύσιν, ἐπειδὴ μὴ ἀνεῖλε
 τὸ τῆς φύσεως παθητὸν ἢ χάρις, οὐδαμῶς ἀλλήλοις συμφυρέν-
 40 των τῶν ἐν φύσει καὶ χάριτι λόγων. Οὔτω δεξώμεθα πάντα
 ποιεῖν κατ' οἰκονομίαν τῶν προνοουμένων ἐν τοῖς ἁγίοις τὴν
 τοῦ Θεοῦ χάριν καὶ ζῶσι καὶ ἀποθανοῦσιν, ὡς ἐν ὀργάνοις οἰ-

ΑΠΟΚΡΙΣΗ

Δὲν πραγματοποιοῦσε τὸ σῶμα τὶς θεραπείες μὲ τὰ μαντίλια καὶ τὶς πετσέτες ἐξαιτίας τῆς ἀγιότητος μόνο τοῦ ἁγίου Παύλου οὔτε μόνο ἐξαιτίας τῆς πίστεως ἐκείνων ποὺ δέχονταν τὴν ἴαση, ἀλλὰ ἐπειδὴ μοιρασμένη ἡ θεία χάρις σ' αὐτὸν καὶ σ' ἐκείνους ἔκανε ἐνεργὸ μὲ φιlanθρωπία μέσω τῆς πίστεως τὴν ἀγιότητα τοῦ ἀποστόλου. Ἔτσι λοιπὸν πάλι μὲ τὴ θέληση τῆς χάριτος ἔμεινε τὸ σῶμα του ἀπαθές, χωρὶς νὰ πάθει τίποτε ἀπὸ τὸ δηλητήριο τοῦ φιδιοῦ, εἴτε γιατί μετέβαλε τὴν δραστικότητα τοῦ δηλητηρίου τοῦ φιδιοῦ, εἴτε γιατί εἶχε καταστήσει τὸ σῶμα τοῦ ἁγίου τέτοιο ποὺ νὰ καταπολεμᾷ αὐτὴ τὴ φθορά, εἴτε μὲ ἐνὸς ἄλλου εἶδους οἰκονομία ποὺ γνωρίζει ὁ Θεὸς ποὺ ἐνεργεῖ καὶ τροποποιεῖ αὐτὰ τὰ πράγματα. Στὸ ξίφος πάλι ὑπέκυψε, ἐπειδὴ τὸ θέλησε ἡ χάρις. Γιατὶ δὲν ἦταν ἀθάνατη ἡ φύση του κι ἂν ἀκόμα μὲ τὴ δύναμη τῆς χάριτος ἦταν θαυματουργή. Ἄν εἶχε φύση ἀθάνατη, θὰ ζητούσαμε σωστὰ τὸ λόγο ποὺ ὑπέκυψε στὸ ξίφος ἀντίθετα μὲ τὴ φύση του. Ἐφόσον ὁμοῦ καὶ μετὰ τὴν ἀγιότητα παρέμεινε θνητός, δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη νὰ ζητήσομε γιὰ ποιὸ λόγο ὁ θεῖος ἀπόστολος πέρασε ἀπὸ τὴ ζωὴ τῆς σάρκα ὄχι μ' αὐτὸν ἀλλὰ μὲ τὸν ἄλλο τρόπο. Γιατὶ μ' ὅποιο τρόπο θέλει, ὁ Θεὸς ποὺ καθόρισε τὴ ζωὴ τοῦ καθενὸς πρὸς τὸ συμφέρον του πρὶν ἀπὸ τοὺς αἰῶνες, ὁδηγεῖ τὸν καθένα στὸ δικό του τέλος τῆς ζωῆς, δίκαιο ἢ ἄδικο.

Ἄν λοιπὸν ἦταν ἓνας καὶ ὁ αὐτὸς ὁ λόγος τῆς φύσεως καὶ τῆς χάριτος, θὰ ἦταν ἄξιο θαυμασμοῦ καὶ κατάπληξης ἐκεῖνο ποὺ γίνεται κατὰ φύση ἀντίθετα μὲ τὴ χάρις καὶ ἐκεῖνο ποὺ γίνεται κατὰ χάρις ἀντίθετα μὲ τὴ φύση. Ἄν ὁμοῦ εἶναι μᾶλλον ἄλλος ὁ λόγος τῆς φύσεως καὶ ἄλλος τῆς χάριτος, εἶναι φανερὸ καὶ σαφές, ὅτι οἱ ἅγιοι θαυματουργοῦσαν ἐξαιτίας τῆς χάριτος, καὶ ὡς ἄνθρωποι ὑπόφεραν ἐξαιτίας τῆς φύσεως τους, ἐπειδὴ ἡ χάρις δὲν ἐξάλειψε τὴν παθητότητα τῆς φύσεως, χωρὶς νὰ ἀναμιχθοῦν οἱ λόγοι τῆς φύσεως καὶ τῆς χάριτος. Ἔτσι ὡς δεχτοῦμε ὅτι ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἐνεργεῖ κατ' οἰκονομία κάθε προνοητικὴ ἐνέργειά του γιὰ τοὺς ἁγίους καὶ ὅσο ζοῦν καὶ ὅταν πεθάνουν,

κείοις τῆς τῶν ἄλλων προνοουμένην σωτηρίας, ἀλλ' οὐ κατὰ φύσιν ταῦτα διὰ τὴν χάριν ἐν τοῖς ἄλλοις ἐνεργοῦντας τοὺς 45 ἁγίους. Τοῦτο γοῦν καὶ ἐπὶ τοῦ σώματος Ἐλισσαίου.

Ἄλλ' ἐπειδὴ τῶν ἱστορουμένων τὰ νοούμενα μᾶλλον εὐφραίνει τὴν τῶν φιλοθέων ψυχὴν, χρῶτα μὲν φαμεν εἶναι τοῦ μεγάλου ἀποστόλου τὴν εὐσέβειαν, καθ' ἣν «τοῖς μὲν ἦν ὁσμὴ ἀπὸ ζωῆς εἰς ζωὴν, τοῖς δὲ ὁσμὴ ἐκ θανάτου εἰς θάνατον», 50 σουδάρια δὲ τοὺς ἐκφανεῖς τῆς γνωστικῆς αὐτοῦ θεωρίας λόγους, τὰ δὲ σημικίνθια τοὺς σεμνοὺς τῆς κατ' ἀρετὴν πρακτικῆς φιλοσοφίας τρόπους· ἐγχείρια γὰρ εἶναί φασι τὰ σημικίνθια. Οὕστινας λόγους τε καὶ τρόπους πνέοντας καὶ ἐκπέμποντας καθάπερ εὐωδίαν τὰ χρῶτα, τουτέστι τὴν τοῦ μακαρίου ἀποστό- 55 λου μεγάλην εὐσέβειαν, οἱ δεχόμενοι τὴν τῆς πιεζούσης αὐτοῦ ἀσθενείας ἐλάμβανον ἴασιν, οἱ μὲν διὰ τῶν περὶ θεωρίας λόγων, ὡς σουδαρίων, τὴν νόσον τῆς ἀγνωσίας διώκοντες, οἱ δὲ διὰ τῶν κατὰ τὴν πρᾶξιν ἐναρέτων τρόπων τὴν ἀρρωστίαν τῆς κακίας παντελῶς ἀφανίζοντες. Οὕτω δὲ καὶ τὸ αὐτῷ συμβάν- 60 τα ζοφερὸν χειμῶνα τὸ βάρος εἶναι τῶν ἀκουσίων πειρασμῶν τεκμαίρομαι, τὴν δὲ νῆσον τὴν παγίαν ἔξιν τῆς θείας ἐλπίδος καὶ ἄσειστον, τὴν δὲ πυρὰν τὴν ἔξιν τῆς γνώσεως, τὰ δὲ φρύγανα τὴν τῶν ὀρωμένων φύσιν, ἣν συνέστρεφε τῇ χειρὶ, τῇ κατὰ θεωρίαν λέγω ψηλαφητικῇ τοῦ νοῦ δυνάμει, διατρέφων τοῖς ἐξ 65 αὐτῆς νοήμασι τὴν ἔξιν τῆς γνώσεως, τὴν θεραπεύουσαν τὴν ἐκ τοῦ χειμῶνος τῶν πειρασμῶν προστριβεῖσαν τῇ διανοίᾳ κατήφειαν, τὴν δὲ ἔχιδναν τὴν λανθανόντως ἐγκεκρυμμένην τῇ φύσει τῶν αἰσθητῶν πονηρὰν καὶ ὀλέθριον δύναμιν, δήξασαν μὲν τὴν χεῖρα, τουτέστι τὴν κατὰ νοῦν ψηλαφητικὴν τῆς θεω- 70 ρίας ἐνέργειαν, οὐ βλάψασαν δὲ τὸν διορατικὸν νοῦν, τῷ φωτὶ τῆς γνώσεως αὐτὴν εὐθὺς ὡς ἐν πυρὶ διαφθείραντα τὴν τῷ

προνοώντας μ' αὐτοὺς σὰν ὄργανά της τῆ σωτηρία τῶν ἄλλων, ἀλλὰ οἱ ἅγιοι δὲν τὰ ἐνεργοῦν αὐτὰ κατὰ φύση καὶ στοὺς ἄλλους ἐξαιτίας τῆς χάριτος. Αὐτὸ ἰσχύει καὶ γιὰ τὸ σῶμα τοῦ Ἐλισσαίου.

Ἐπειδὴ ὁμως ἀπὸ ὅσα ἱστοροῦνται εὐφραίνουσι περισσότερο τὴν ψυχὴ τῶν φιλόθεων ὅσα νοοῦνται, σῶμα λέμε πῶς εἶναι ἢ εὐσέβεια τοῦ μεγάλου ἀποστόλου κι ἢ εὐσέβεια αὐτῆ ἦταν «γι' ἄλλους ὄσμη ἀπὸ ζωῆ σὲ ζωή, καὶ γι' ἄλλους ὄσμη ἀπὸ θάνατο σὲ θάνατο»³, μαντίλλια οἱ φανεροὶ λόγοι τῆς γνωστικῆς θεωρίας του, ἐνῶ πετσέτες εἶναι οἱ σεμνοὶ τρόποι τῆς πρακτικῆς φιλοσοφίας πὺ ἐπιδιώκει τὴν ἀρετὴ· γιὰ τὰ σημερινὰ λένε πῶς εἶναι οἱ πετσέτες τῶν χειρῶν. Τοὺς λόγους αὐτοὺς καὶ τρόπους πὺ ἔπνεαν κι ἀνάδιναν σὰν εὐωδιὰ τὰ σώματα, δηλαδή τὴ μεγάλη εὐσέβεια τοῦ ἀποστόλου, ὅποιοι τὴ δέχονταν ἔπαιρναν τὴν ἴαση ἀπὸ τὴν ἀσθένεια πὺ τοὺς ταλαιπωροῦσε, ἄλλοι ἀπὸ αὐτοὺς διώχνοντας μὲ τοὺς λόγους περὶ θεωρίας πὺ ἦταν κατὰ κάποιον τρόπο τὰ μαντίλλια τὴ νόσο τῆς ἀγνωσίας, καὶ ἄλλοι μὲ τοὺς ἔμπρακτους τρόπους τῆς ἀρετῆς ἀφανίζοντας τελείως τὴ νόσο τῆς κακίας. Ἔτσι ὑποθέτω ὅτι καὶ ἡ ζοφερὴ κακοκαιρία πὺ τοῦ ἔτυχε εἶναι οἱ βαρεῖς ἐκούσιοι πειρασμοὶ του, τὸ νησι ἢ σταθερὴ κι ἀσάλευτη ἀπόκτηση τῆς θείας ἐλπίδας, ἢ φωτιὰ ἢ ἔξη τῆς γνώσης, καὶ τὰ φρύγανα ἢ φύση ὅσων βλέπομε⁴, τὴν ὁποία συνέστρεψε μὲ τὸ χέρι του, ἐννοῶ μὲ τὴ θεωρητικὴ ψηλαφητικὴ δύναμη τοῦ νοῦ, διατρέφοντας μὲ τὰ νοήματά της τὴν ἔξη τῆς γνώσης, πὺ θεράπευε τὴν μελαγχολία πὺ ἔπιανε τὴν ψυχὴ ἐξαιτίας τῶν πειρασμῶν τοῦ χειμῶνα. Ἡ ἔχιδνα πάλι εἶναι ἡ πονηρὴ καὶ ὀλέθρια δύναμη, πὺ ἦταν ἀθέατα κρυμμένη στὴ φύση τῶν αἰσθητῶν, πὺ τοῦ δάγκωσε βέβαια τὸ χέρι, δηλαδή τὴ νοερὴ ψηλαφητικὴ ἐνέργεια τῆς θεωρίας, δὲν ἔβλαψε ὁμως τὸ διορατικὸ νοῦ, κατακαίοντας ἀμέσως μὲ τὸ φῶς τῆς γνώσης, σὰν μὲ φωτιὰ, τὴν ὀλέθρια δύναμη πὺ ἀπὸ τὸ

4. Πράξ. 28,3.

πρακτικῶ κινήματι τοῦ νοῦ προσαφθεῖσαν ἐκ τῆς τῶν αἰσθη-
τῶν θεωρίας ὀλέθριον δύναμιν.

Ὡσαύτως καὶ ἐπὶ τοῦ Ἑλισσαίου νοῶ· ὅτιπερ ἕκαστος νε-
75 κρὸς τοῖς παραπτώμασιν, ἐπειδὴν τοῦ μνήματος ἐπιτεθῆ τοῦ
προφήτου, ἐν ᾧ ἦν τὸ σῶμα, τουτέστι τῇ τὸ ἴχνος ἐχούσῃ τοῦ
βίου τοῦ προφητικοῦ μνήμη, ἐν ᾧ ἦν καλῶς φυλαττόμενον τὸ
σῶμα τῶν ἀρετῶν, κατὰ τὴν μίμησιν τῶν τρόπων ἀναστροφῆ
ζωοποιεῖται, πρὸς τὴν ἐνάρετον μετατιθέμενος ζῶν ἀπὸ τῆς
80 τῶν παθῶν τῆς κακίας νεκρότητος.

ΣΧΟΛΙΑ

1. Ἡ πίστις τῶν δεομένων ἰάσεως, φησὶν, προεκαλεῖτο τὴν ἐν
τοῖς ἀγίοις τοῦ Πνεύματος δύναμιν, ἵνα διὰ τῆς πίστεως ἡ
τέως λανθάνουσα φανερὰ γένηται δύναμις καὶ ἡ κεκρυμμέ-
5 νη πίστις διὰ τῆς δυνάμεως γένηται πᾶσι διάδηλος. Τηνι-
καῦτα γὰρ ὁ τῶν ἰαμάτων ἀληθῆς πέφυκε διαδεικνυσθαι
τρόπος, ὀπηνίκα τῇ τῶν ἐνεργουμένων πίστει συμβαίνει
διὰ πάντων ἢ τῶν ἐνεργούντων ἐν Πνεύματι δύναμις.
2. Ὁ γνώμη, φησὶν, τῆς καθ' ἀμαρτίαν καθαρεύων φθορᾶς
10 φθεῖρει τὴν τῶν φθεῖρειν πεφυκότων φθοράν. Ἡ γὰρ
ἀφθαρσία τῆς προαιρέσεως τὴν φθορὰν συντηρεῖν τῆς φύ-
σεως πέφυκεν ἀφθαρτον, κατὰ πρόνοιαν διὰ τῆς ἐν αὐτῇ
τοῦ Πνεύματος χάριτος μὴ συγχωροῦσα ταῖς ἐναντίαις
ποιότησιν αὐτὴν δυναστεύεσθαι.
- 15 3. Ἐπειδὴ φύσεως, φησὶν, καὶ χάριτος εἷς καὶ ὁ αὐτὸς οὐκ
ἔστι λόγος, οὐκ ἔστιν λόγος, οὐκ ἔστιν ἀπορίας ἄξιον πῶς
τινες τῶν ἀγίων ποτὲ μὲν τῶν παθῶν ὑπερεῖχον, ποτὲ δὲ
μᾶλλον ὑπέπιπτον πάθεσιν, ἡμῶν ὅτι τὸ μὲν θαῦμα τῆς χά-
ριτος ἦν, τὸ δὲ πάθος τῆς φύσεως.
- 20 4. Ὁσμὴ ἦν ἀπὸ ζωῆς εἰς ζῶν ὁ ἀπόστολος, ὡς τοὺς πι-
στοὺς τῶ καθ' ἑαυτὸν παραδείγματι διὰ πράξεως πρὸς τὴν
εὐωδίαν τῶν ἀρετῶν κινεῖσθαι παρασκευάζων, ἢ τοὺς πει-

κοίταγμα τῶν αἰσθητῶν εἶχε προσαφθεῖ στήν πρακτικὴ ἐνέργεια τοῦ νοῦ.

Ὅμοια σκέφτομαι καὶ γιὰ τὸν Ἐλισσαῖο⁵ καθένας δηλαδὴ ποὺ εἶναι νεκρὸς ἀπὸ τὰ παραπτώματα του, ὅταν τοποθετηθεῖ ἐπάνω στὸ μνήμα, ὅπου ἦταν τὸ σῶμα τοῦ προφήτη, ἐπάνω δηλαδὴ στὴ μνήμη ποὺ εἶχε τὸ ἴχνος τοῦ προφητικοῦ βίου, ὅπου φυλαγόταν ἀσφαλισμένο τὸ σῶμα τῶν ἀρετῶν, παίρνει ζωὴ μεταστρεφόμενος μὲ τὴν μίμηση τῶν τρόπων, μεταβαίνοντας στὴ ζωὴ τῆς ἀρετῆς ἀπὸ τὴ νεκρότητα τῆς κακίας τῶν παθῶν.

ΣΧΟΛΙΑ

1. Ἡ πίστη, λέει, ἐκείνων ποὺ χρειάζονταν θεραπεία προκαλοῦσε τὴ δύναμη τοῦ Πνεύματος στοὺς ἀγίους, ὥστε μὲ τὴν πίστη ἢ ὡς τότε λανθάνουσα δύναμη νὰ φανερωθεῖ καὶ ἡ κρυμμένη πίστη νὰ γίνεи μὲ τὴ δύναμη σὲ ὄλους καταφάνε-ρη. Γιατὶ ὁ ἀληθινὸς τρόπος τῶν θεραπειῶν τότε γίνεται ὀλοφάνερος, ὅταν μὲ τὴν πίστη ὄλων ἐκείνων ποὺ θεραπεύονται συμπίπτει ἡ δύναμη ἐκείνων ποὺ ἐνεργοῦν μὲ τὴ δύναμη τοῦ Πνεύματος.
2. Ὅποιος, λέει, μένει ἐκούσια καθαρὸς ἀπὸ τὴ φθορὰ τῆς ἀμαρτίας, φθείρει τὴ φθορὰ ἐκείνων ποὺ ἔχουν στὴ φύση τους νὰ φθείρουν. Ἡ ἀφθαρσία δηλαδὴ τῆς προαίρεσης εἶναι φυσικὸ νὰ συντηρεῖ ἀφθαρτὴ τὴ φθορὰ τῆς φύσης, μὴ ἐπιτρέποντας προνοητικὰ μὲ τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος ποὺ ἔχει νὰ τὴ δυναστεύουν οἱ ἀντίθετες δυνάμεις.
3. Ἐπειδὴ, λέει, δὲν εἶναι ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ ἡ φύση καὶ ἡ χάρη, δὲν εἶναι ἄξιο γι' ἀπορία πῶς μερικοὶ ἅγιοι ἦταν ἄλλοτε ἀνώτεροι ἀπὸ τὰ πάθη κι ἄλλοτε ὑποτάσσονταν στὰ πάθη· γιὰτὶ γνωρίζομε ὅτι τὸ θαῦμα τὸ προκαλοῦσε ἡ χάρη, ἐνῶ τὸ πάθος εἶναι ἐκδήλωση τῆς φύσης.
4. Ὁ ἀπόστολος ἦταν ὁσμὴ ἀπὸ ζωὴ σὲ ζωὴ, ἐπειδὴ ἔκανε τοὺς πιστοὺς μὲ τὸ παράδειγμά του νὰ βαδίζουν πρὸς τὴν εὐωδία τῶν ἀρετῶν ἢ, ἀλλιῶς, μεταβιβάζοντας ὡς κήρυκας

- 25 θομένους τῷ λόγῳ τῆς χάριτος ὡς κήρυξ ἀπὸ τῆς κατ' αἴ-
 σθησιν ζωῆς εἰς τὴν ἐν Πνεύματι μετὰ γων ζωὴν, ὁσμὴν δὲ
 ἀπὸ θανάτου εἰς θάνατον τοῖς ἀπὸ τοῦ θανάτου τῆς ἀγνοίας
 εἰς τὸν τῆς ἀπιστίας ἐλάσασιν θάνατον, διδοὺς αὐτοῖς αἴ-
 σθησιν τῆς μενούσης αὐτοὺς κατακρίσεως· ἢ πάλιν, ὁσμὴν
 ἀπὸ ζωῆς εἰς ζωὴν τοῖς ἀπὸ πράξεως εἰς θεωρίαν ἀναγο-
 μένοις, ὁσμὴ δὲ ἀπὸ θανάτου εἰς θάνατον τοῖς ἀπὸ τοῦ νε-
 30 κρῶσαι τῇ καθ' ἁμαρτίαν ἀργία τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς εἰς
 τὴν τῶν ἐμπαθῶν νοημάτων τε καὶ φαντασιῶν ἐπαινουμέ-
 νην μεταβαίνουσι νέκρωσιν.
5. Ὁ διὰ μιμήσεως, φησὶν, τὴν μνήμην ἔχων τῆς τῶν ἀγίων
 ἀναστροφῆς, τὴν μὲν τῶν παθῶν ἀποτίθεται νέκρωσιν, τὴν
 35 δὲ τῶν ἀρετῶν ζωὴν ὑποδέχεται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΛΗ'

ἜΑρα γὰρ ὡς ἔτυχεν οἱ Σαδδουκαῖοι τὸν ἀριθμὸν τῶν ἑπτὰ
 ἀδελφῶν εἶπαν ἐπὶ τῆς μιᾶς γυναικός, ἢ ἔχει τινὰ λόγον βα-
 θύτερον; Εἰ δὲ ἔχει, τίνες ἐκεῖνοι καὶ τίς αὕτη;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Φασὶ τινες μὴ ἀλληγορεῖσθαι τῶν ἐν τῇ Γραφῇ ψεκτῶν
 προσώπων τοὺς λόγους. Πλήν, ἐπειδὴ κρεῖττον μᾶλλον φιλο-
 πονεῖν καὶ τὸν Θεὸν ἀπαύστως αἰτεῖσθαι χορηγεῖν σοφίαν καὶ
 δύναμιν πρὸς τὸ πᾶσαν νοηθῆναι πνευματικῶς τὴν Γραφήν,
 10 ταῖς ὑμετέραις εὐχαῖς θαρρῶν, καὶ περὶ τοῦ παρόντος ἀπόρου
 τάδε φημί. Οἱ Σαδδουκαῖοί εἰσιν, κατὰ τὸν τῆς ἀναγωγῆς λό-
 γον, οἱ τὸν αὐτοματισμὸν εἰσάγοντες δαίμονες ἢ λογισμοί, ἢ δὲ
 γυνή ἐστὶν ἢ τῶν ἀνθρώπων φύσις, οἱ δὲ ἑπτὰ ἀδελφοὶ οἱ κατὰ
 καιροὺς ἀπὸ τοῦ αἰῶνος δοθέντες αὐτῇ παρὰ Θεοῦ πρὸς παι-

κας ὄσους πείθονταν στὸ λόγο τῆς χάριτος ἀπὸ τῆ ζωῆ τῶν αἰσθήσεων στὴ ζωῆ τοῦ Πνεύματος· καὶ ἦταν ὁσμὴ ἀπὸ θάνατο σὲ θάνατο γιὰ ἐκείνους ποὺ πέρασαν ἀπὸ τὸ θάνατο τῆς ἄγνοιας στὸ θάνατο τῆς ἀπιστίας, δίνοντάς τους νὰ συνειδητοποιήσουν τὴν κατάκριση ποὺ τοὺς περιμένει. Ἡ πάλι εἶναι ὁσμὴ ἀπὸ ζωῆ σὲ ζωῆ γι' αὐτοὺς ποὺ μεταβαίνουν ἀπὸ τὴν πράξη στὴ θεωρία, κι ὁσμὴ ἀπὸ θάνατο σὲ θάνατο γι' αὐτοὺς ποὺ, ἀπὸ τὴ νέκρωση τῶν ἐπὶ τῆς γῆς μελῶν τους μὲ τὴν ἀμαρτωλὴ ἀργία, μεταβαίνουν στὴ νέκρωση τὴν ἐπαινετὴ τῶν ἐμπαθῶν νοσημάτων καὶ φαντασιῶν.

5. Ὅποιος, λέει, διατηρεῖ τὴ μνήμη τῶν ἁγίων μὲ τὴ μίμηση τῆς ἀναστροφῆς τους, ἀποθέτει τὴ νέκρωση τῶν παθῶν καὶ δέχεται τὴ ζωῆ τῶν ἀρετῶν.

ΕΡΩΤΗΣΗ 38

Τυχαῖα ἄραγε οἱ Σαδδουκαῖοι μίλησαν γιὰ τοὺς ἑφτά ἀδελφούς συζύγους τῆς μιᾶς γυναίκα¹, ἢ ὑπάρχει κάποιος βαθύτερος λόγος; Κι ἂν ὑπάρχει ποιοὶ εἶναι οἱ ἑφτά ἐκείνοι καὶ ποιά αὐτὴ ἡ μία;

ΑΠΟΚΡΙΣΗ

Λένε μερικοὶ ὅτι δὲν χωρεῖ ἀλληγορία στὰ λόγια τῶν ἀξιοκατηγόρητων προσώπων τῆς Γραφῆς. Ἐπειδὴ ὁμως εἶναι πολὺ καλῦτερο νὰ ἐργάζεται κανεὶς καὶ νὰ ζητεῖ ἀδιάκοπα ἀπὸ τὸ Θεὸ νὰ τοῦ χορηγήσει σοφία καὶ δύναμη γιὰ τὴν πνευματικὴ κατανόηση τῆς Γραφῆς, παίρνοντας θάρρος ἀπὸ τὶς προσευχῆς σας ἔχω νὰ πῶ τὰ ἀκόλουθα καὶ γιὰ τὴν ἀπορία αὐτὴ. Οἱ Σαδδουκαῖοι εἶναι, σύμφωνα μὲ τὴν ἀλληγορικὴ ἐξήγηση, οἱ δαίμονες καὶ οἱ λογισμοὶ ποὺ φέρνουν στὴ ζωῆ τὰ τυχαῖα αὐτὰ συμβάντα, ἢ γυναίκα εἶναι ἡ ἀνθρώπινη φύση, καὶ τὰ ἑφτά ἀδέλφια εἶναι οἱ νόμοι ποὺ τῆς δόθηκαν ἀπὸ τὸ Θεὸ κατὰ καιροὺς ἀπὸ

1. Ματθ. 22,23-28.

15 δαγωγίαν καὶ γένεσιν καρπῶν δικαιοσύνης νόμοι· οἷς ὡς ἀνδράσιν ὁμιλήσασα, παρ' οὐδενὸς ἔσχεν υἰόν, οἷα τοῦ κατὰ δικαιοσύνην καρποῦ στεριεύουσα. Καὶ ἔστι πρῶτος νόμος ὁ ἐν τῷ παραδείσῳ δοθεὶς τῷ Ἀδάμ, δεῦτερος ὁ τῷ αὐτῷ μετὰ τὸν παράδεισον δεδομένος ἐν ἐπιτιμίου τάξει, τρίτος ὁ κατὰ τὴν κί-
 20 βωτὸν τῷ Νῶε δοθεὶς, τέταρτος ὁ τῆς περιτομῆς τῷ Ἀβραάμ, πέμπτος ὁ τῷ αὐτῷ περὶ τῆς προσαγωγῆς τοῦ Ἰσαάκ, ἕκτος ὁ κατὰ Μωσέα, καὶ ἑβδομος ὁ τῆς προαγορευτικῆς χάριτος, ἡγουν προφητικῆς ἐπινοίας. Τῷ γὰρ εὐαγγελίῳ οὕπω ἦν διὰ τῆς πίστεως ἀρμοσθεῖσα πρὸς συμβίωσιν ἢ φύσις ἀνδρὶ εἰς πάντας διαμέ-
 25 νοντι τοὺς αἰῶνας.

Τούτους οὖν προβάλλονται διαπαντὸς τῷ ἐν ἡμῖν λόγῳ διὰ τῶν λογισμῶν οἱ δαίμονες, εὐλογοφανῶς ἐκ τῶν γεγραμμένων καταγωνιζόμενοι τῆς πίστεως, καὶ διαποροῦντες ὡς· Ἐἵπερ νεκρῶν ἀνάστασις ἔστι καὶ ἕτερόν τι εἶδος ζωῆς μετὰ τὴν παροῦ-
 30 σαν ἐκδέχεσθαι δεῖ, κατὰ ποῖον νόμον τῶν ἀπὸ τοῦ αἰῶνος δοθέντων πολιτεύσεται τῶν ἀνθρώπων ἢ φύσις; ἵνα, καθ' ἓνα τῶν εἰρημένων εἰ φῶμεν, ἐπαγάγωσι φάσκοντες· Οὐκοῦν ματαία καὶ ἀνωφελῆς ἔσται πάλιν ἢ τῶν ἀνθρώπων ζωὴ, τῶν προτέρων μὴ ἀπηλλαγμένη κακῶν, εἵπερ ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς πάλιν
 35 ἢ φύσις ἐρεσχηληθήσεται πράγμασιν, ὅπερ τὸν αὐτοματισμὸν εἰσάγει σαφῶς καὶ τῶν ὄντων ἐκβάλλει τὴν πρόνοιαν. Ἄλλ' ὁ Κύριος καὶ σωτήριος λόγος ἀποφίμοι τοὺς τοιοῦτους δαίμονάς τε καὶ λογισμούς, τὴν κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον ἐς ὕστερον φανησομένην τῆς φύσεως ἀφθαρσίαν ὑποφαίνων καὶ κατ' οὐδένα τῶν
 40 προλαβόντων νόμων πολιτευσομένην δεικνὺς τὴν ἀνθρωπεῖαν φύσιν, θεωθεῖσαν ἤδη καὶ ἀρμοσθεῖσαν διὰ Πνεύματος αὐτῷ

τὰ βάθη τῶν αἰώνων γιὰ τὴν παιδαγωγία της καὶ γιὰ τὴν παραγωγὴ καρπῶν δικαιοσύνης. Ἐρχόμενη σὲ ἐπαφὴ μὲ τοὺς νόμους αὐτοὺς, σὰ νὰ ἦταν ἄνδρας της, ἀπὸ κανένα τους δὲν ἀπέκτησε υἱό, ἀφοῦ ἦταν στεῖρα γιὰ τὸν καρπὸ τῆς δικαιοσύνης. Καὶ εἶναι πρῶτος, ὁ νόμος ποὺ δόθηκε μέσα στὸν παράδεισο στὸν Ἀδάμ· δεύτερος, ὁ νόμος ποὺ δόθηκε στὸν ἴδιο μετὰ τὸν παράδεισο ὡς τιμωρία· τρίτος, ὁ νόμος ποὺ ἀφοροῦσε τὴν κιβωτὸ τοῦ Νῶε· τέταρτος, ὁ νόμος τῆς περιτομῆς ποὺ δόθηκε στὸν Ἀβραάμ· πέμπτος, ὁ νόμος ποὺ δόθηκε στὸν ἴδιο γιὰ τὴν προσφορὰ τοῦ Ἰσαάκ· ἕκτος, ὁ μωσαϊκὸς νόμος, καὶ ἑβδομος, ὁ νόμος τοῦ προεξαγγελτικοῦ χαρίσματος, δηλαδὴ τῆς προφητικῆς ἐμπνευσης. Γιατὶ δὲν εἶχε ἀκόμα συνενωθεῖ μὲ τὸ Εὐαγγέλιο μέσω τῆς πίστεως ἢ φύσης γιὰ συμβίωση μὲ τὸν ἄνδρα ποὺ διαμένει σ' ὄλους τοὺς αἰῶνες.

Αὐτοὺς λοιπὸν τοὺς νόμους προβάλλουν πάντοτε μὲ τοὺς λογισμοὺς οἱ δαίμονες μέσα στὸ λογικὸ μας, προσπαθώντας εὐλογοφανῶς μὲ τὴ Γραφὴ νὰ καταβάλουν τὴν πίστη καὶ δημιουργώντας τὴν ἀπορία· “Ἄν ὑπάρχει ἀνάσταση νεκρῶν καὶ πρέπει νὰ περιμένουμε κάποιο ἄλλο εἶδος ζωῆς μετὰ τὴν παρούσα, σύμφωνα μὲ ποιὸν νόμο ἀπὸ ὅσους μέσω τῶν αἰώνων τῆς δόθηκαν, θὰ ζῆσει ἡ φύση τῶν ἀνθρώπων;” Κι ἂν ποῦμε σύμφωνα μὲ ἓνα ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ εἶπαμε, συμπληρώνουν λέγοντας· “Ὡστε θὰ εἶναι μάταιη κι ἀνώφελη πάλι ἡ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων, ἀφοῦ δὲ θὰ εἶναι ἀπαλλαγμένη ἀπὸ τὰ προηγούμενα δεινά, ἂν ἡ φύση μας πρόκειται νὰ ταλαιπωρεῖται πάλι μὲ τὰ ἴδια δεινά”. Αὐτὸ εἰσάγει ὀλοφάνερα τὸν αὐτοματισμὸ καὶ ἀπορρίπτει τὴν πρόνοια τῶν ὄντων. Ἀλλὰ ὁ Κύριος καὶ σωτήριος Λόγος ἀποστομώνει αὐτοὺς τοὺς δαίμονες καὶ τοὺς λογισμοὺς, ὑποδηλώνοντας τὴν ἀφθαρσία τῆς φύσης ποὺ ὑποσχόταν τὸ Εὐαγγέλιο γιὰ ἀργότερα καὶ δείχνοντας ὅτι ἡ ἀνθρώπινη φύση δὲ θὰ πολιτευόταν σύμφωνα μὲ κανένα ἀπὸ τοὺς προηγούμενους νόμους, ἐπειδὴ εἶχε ἤδη θεωθεῖ καὶ ἐνωθεῖ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Πνεύματος μὲ τὸν ἴδιο τὸ Λόγο καὶ Θεὸ ἀπὸ

τῷ Λόγῳ καὶ Θεῷ, παρ' οὗ καὶ εἰς ὃν τὴν ἀρχὴν τοῦ εἶναι καὶ τὸ τέλος εἴληφέ τε καὶ λήσεται.

Εἰ δὲ καὶ τὰς ἑπτὰ χιλιάδας τῶν ἐτῶν, ἡγουν αἰῶνας, λαμβάνοι τις εἶναι τοὺς ἄνδρας, οἷς συνεγένετο τῶν ἀνθρώπων ἡ φύσις, οὐκ ἄνευ λόγου καὶ τῆς δεούσης λήσεται θεωρίας τὸν τόπον, ὧν οὐδενὸς τούτων ἔσται γυνὴ κατὰ τὴν μέλλουσαν ζωὴν ἢ φύσις, ὡς τῆς χρονικῆς τέλος λαβούσης φύσεως, καὶ ὀγδόου ἀνδρός, τοῦ ἀτελευτήτου καὶ πέρας οὐκ ἔχοντος αὐτὴν
50 παραλαβόντος αἰῶνος.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΛΘ'

Τίνες αἱ τρεῖς ἡμέραι ἃς προσμένουσι τῷ Κυρίῳ οἱ ὄχλοι ἐν τῇ ἐρήμῳ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἡ ἐρημὸς ἐστὶ ἡ φύσις τῶν ἀνθρώπων ἢ ὁ κόσμος οὗτος, ἐν ᾧ προσμένουσι τῷ λόγῳ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσεως οἱ διὰ τῆς πίστεως καὶ τῆς τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἐλπίδος κακοπαθοῦντες. Αἱ δὲ τρεῖς ἡμέραι εἰσὶ, καθ' ἓνα τρόπον τῆς ἐπ' αὐταῖς θεωρίαις, αἱ τρεῖς δυνάμεις τῆς ψυχῆς, καθ' ἃς προσμένουσι τῷ
10 θείῳ Λόγῳ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσεως· τῇ μὲν ζητοῦντες, τῇ δὲ ποθοῦντες, τῇ δὲ ὑπεραγωνιζόμενοι δέχονται τροφὴν ἀφθαρτον καὶ τὸν νοῦν παιίνουσαν τὴν γνῶσιν τῶν γεγονότων.

Καθ' ἕτερον δὲ τρόπον, τοὺς τρεῖς γενικωτέρους νόμους αἱ τρεῖς ἡμέραι σημαίνουσι, τὸν γραπτὸν φημι καὶ τὸν φυσικὸν καὶ
15 τὸν πνευματικόν, ἡγουν τὸν τῆς χάριτος. Πᾶς γὰρ νόμος οἰκείως ἑαυτῷ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ὑπάρχει φωτιστικός, τοῦ φωτὸς ἔχων δημιουργὸν τὸν τῆς «δικαιοσύνης ἡλιον». Ὡς γὰρ ἡλίου χωρὶς ἡμέραν γενέσθαι παντελῶς ἀμήχανον, οὕτω δίχα τῆς οὐσιώδους καὶ ὑφεστῶσης σοφίας νόμος εἶναι δικαιοσύνης
20 οὐ δύναται, τῆς ἐν ἐκάστῳ νόμῳ τὴν οἰκείαν ποιουμένης ἀνατολὴν καὶ τοὺς νοερούς τῶν ψυχῶν ὀφθαλμοὺς νοητοῦ φωτὸς ἐμ-

τὸν ὁποῖο καὶ γὰρ νὰ καταλήξει σ' αὐτὸν ἔλαβε τὴν ἀρχὴν θέτοντας καὶ τὸ τέλος τῆς ὑπαρξῆς της.

Ἄν προβάλλει κάποιος τὴν ἄποψη ὅτι οἱ ἄντρες εἶναι τὰ ἑφτά χιλιάδες χρόνια, δηλαδή οἱ αἰῶνες, μὲ τοὺς ὁποίους συνέζησε ἡ φύση τῶν ἀνθρώπων, θὰ λάβει ὄχι χωρὶς λόγο καὶ τὸν τόπο τῆς δέουσας θεωρίας. Κανενὸς ἀπὸ αὐτοὺς δὲ θὰ εἶναι ἡ φύση γυναῖκα στὴ μελλοντικὴ ζωὴ, ἐπειδὴ ἔλαβε τέλος ἡ χρονικὴ φύση, καὶ τὴν ἔχει παραλάβει ὁ ὄγδοος ἄντρας, ὁ ἀτελεύτητος καὶ ποὺ δὲν ἔχει πέρασ αἰῶνας.

ΕΡΩΤΗΣΗ 39

Ποιὲς εἶναι οἱ τρεῖς ἡμέρες ποὺ οἱ ὄχλοι μένουν στὴν ἔρημον κοντὰ στὸν Κύριο¹;

ΑΠΟΚΡΙΣΗ

Ἡ ἔρημος εἶναι ἡ φύση τῶν ἀνθρώπων ἢ ὁ κόσμος αὐτός, μέσα στὸν ὁποῖο μένουν κοντὰ στὸ λόγο τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσης ὅσοι κακοπαθοῦν μὲ τὴν πίστη τους καὶ τὴν ἐλπίδα τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν. Οἱ τρεῖς μέρες, σύμφωνα μὲ ἓνα τρόπο ἐρμηνείας αὐτῶν, εἶναι οἱ τρεῖς δυνάμεις τῆς ψυχῆς, κατὰ τις ὁποῖες μένουν κοντὰ στὸ θεῖο Λόγο τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσης· μὲ τὴ μία ἀναζητώντας, μὲ τὴν ἄλλη ποθώντας καὶ μὲ τὴν ἄλλη ἐντείνοντας τὸν ἀγῶνα τους δέχονται τροφὴ ἀφθαρτὴ καὶ τρέφουν τὸ νοῦ τους μὲ τὴ γνώση ὅσων ἔχουν δημιουργηθεῖ.

Ἄπὸ ἄλλη ἄποψη, οἱ τρεῖς ἡμέρες σημαίνουν τοὺς τρεῖς γενικότερους νόμους, τὸ γραπτὸ, τὸ φυσικὸ καὶ τὸν πνευματικὸ, δηλαδή τὸ νόμο τῆς χάριτος. Γιατὶ κάθε νόμος φωτίζει τὴν ἀνθρώπινη φύση μὲ τὸ δικό του φῶς, ἔχοντας δημιουργὸ τοῦ φωτὸς «τὸν ἥλιο τῆς δικαιοσύνης»². Ὅπως δηλαδή δίχως ἥλιο εἶναι ἀδύνατο νὰ ὑπάρξει ἡμέρα, ἔτσι χωρὶς τὴ Σοφία τὴν πραγματικὴ καὶ ζῶσα δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξει νόμος δικαιοσύνης, ποὺ πραγματοποιεῖ τὴν ἀνατολή της μέσα σὲ κάθε νόμο καὶ

πιπλώσης. Ὅπερ εἰδὼς Δαυὶδ ὁ μακάριός φησι· «λύχνος τοῖς
 ποσί μου ὁ νόμος σου καὶ φῶς τοῖς τρίβοις μου», λύχνον τὸν
 γραπτὸν καλέσας νόμον, ὡς τεχνικῶς τοῖς τῶν σωματικῶν
 25 συμβόλων αἰνιγμάτων τε καὶ τύπων διαφόροις συνθήμασι τὸ
 καυστικὸν φῶς τῆς τῶν παθῶν μοχθηρίας πυρσεύοντα τοῖς διὰ
 πράξεως κατὰ τῶν ἐναντίων δυνάμεων πλατύνουσι τῆς ψυχῆς
 τὰ διαβήματα, φῶς δὲ τὸν πνευματικὸν τῆς χάριτος νόμον, ὡς
 ἀτέχνως δίχα τῶν αἰσθητῶν συμβόλων τὰς αἰωνίους δεικνύον-
 30 τα τρίβους· ἐν αἷς τὸν δρόμον ὁ θεωρητικὸς ποιούμενος νοῦς
 πρὸς τὸ ἀκρότατον τῶν ἀγαθῶν πέρας ἄγεται, τὸν Θεόν, μηδενὶ
 τῶν ὄντων ὀρίζων τῆς διανοίας τὴν κίνησιν. Ἀνέσπερον γὰρ τὸ
 φῶς ὑπάρχει τοῦ νόμου τῆς χάριτος, οὐκ ἔχον τὴν οἴανοῦν
 γνῶσιν τὰς αὐτοῦ παμφαεῖς ἀκτῖνας ὀρίζουσας. Ἡ τυχὸν πόδας
 35 ἐκάλεσεν ὁ προφήτης ὄλον τοῦ κατὰ Θεὸν βίου τὸν δρόμον ἢ
 τὰς κατὰ ψυχὴν κινήσεις τῶν ἀγαθῶν λογισμῶν, ὀδηγουμένας
 καθάπερ λύχνῳ τῷ ἐν τῷ γράμματι τοῦ νόμου φωτί, τρίβους δὲ
 τοὺς κατὰ τὸν φυσικὸν νόμον τρόπους τῶν ἀρετῶν καὶ τοὺς
 κατὰ τὸν πνευματικὸν νόμον τῆς γνώσεως λόγους, τῇ παρουσίᾳ
 40 τοῦ Θεοῦ λόγου δεικνυμένους καὶ πρὸς ἑαυτὴν τὴν φύσιν καὶ
 τὴν αἰτίαν δι' ἀρετῆς τε καὶ γνώσεως ἐπανάγοντας.

Ταύτας τὰς τρεῖς ἡμέρας, ἤγουν νόμους, τῷ Θεῷ Λόγῳ
 προσμείναντες καὶ τοὺς ὑπὲρ ἐκάστου προθύμως ὑπομείναντες
 πόνους οἱ πρὸς σωτηρίαν τετραμμένην τὴν ἔφεσιν ἔχοντες οὐκ
 45 ἀπολύονται νήστεις, ἀλλὰ δέχονται τροφὴν δαψιλῆ τε καὶ θείαν,
 ὑπὲρ μὲν τοῦ γραπτοῦ νόμου τὴν τῶν παρὰ φύσιν παθῶν τε-
 λείαν ἀπαλλαγὴν, ὑπὲρ δὲ τοῦ φυσικοῦ τὴν ἄπταιστον τῶν κατὰ
 φύσιν ἐνέργειαν, καθ' ἣν ἡ ἀλληλοῦχος σχέσις συνίσταται, πά-
 σαν ἀπωθουμένη τῆς φύσεως σκεδαστὴν ἑτερότητα τε καὶ διαί-
 50 ρεσιν, ὑπὲρ δὲ τοῦ πνευματικοῦ τὴν πρὸς αὐτὸν ἔνωσιν τὸν
 Θεόν, καθ' ἣν, πάντων ἐκβάντες τῶν γενητῶν, τὴν ὑπὲρ φύσιν

πλημμυρίζει με τὸ νοητὸ φῶς τὰ νοερὰ μάτια τῶν ψυχῶν. Αὐτὸ γνωρίζοντας ὁ μακάριος Δαβὶδ λέει «ὁ νόμος σου εἶναι λυχνάρι στὴν πορεία μου καὶ φῶς στοὺς δρόμους μου»³. Λύχνο κάλεσε τὸ γραπτὸ νόμο, ἐπειδὴ μετὶς τῶν διαφορῶν συνθέσεις τῶν σωματικῶν συμβόλων, αἰνιγμάτων καὶ τύπων σκορπᾶ τεχνικῶς, σὰν ἀπὸ πυρσό, τὸ καυστικὸ φῶς τῆς μοχθηρίας τῶν παθῶν σὲ ὄσους μετὶς τὴν πράξη πλατύνουν τοὺς διασκελισμοὺς τῆς ψυχῆς ἐνάντια στὶς ἀντίθετες δυνάμεις, ἐνῶ φῶς κάλεσε τὸν πνευματικὸ νόμο τῆς χάριτος, ἐπειδὴ ἄτεχνα δείχνει τοὺς αἰώνιους δρόμους χωρὶς τὰ αἰσθητὰ σύμβολα, ὅπου βαδίζοντας τὸ δρόμο τοῦ ὁ θεωρητικὸς νοῦς ὀδηγεῖται στὸ ἀκρότατο πέρας τῶν ἀγαθῶν, τὸ Θεό, χωρὶς νὰ περιορίζει σὲ κανένα ἀπὸ τὰ ὄντα τὴν κίνησιν τῆς διάνοιας. Γιατὶ εἶναι ἀνέσπερο τὸ φῶς τοῦ νόμου τῆς χάριτος, ἀφοῦ δὲν ἔχει τὴν ὁποιαδήποτε γνώσιν νὰ περιορίζει τὶς ὀλόφωτες ἀκτίνες του. Ἡ πιθανόν, πόδια κάλεσε ὁ προφήτης ὅλη τὴν πορεία τοῦ βίου σύμφωνα μετὸ Θεὸ ἢ τὶς κινήσεις τῶν ἀγαθῶν λογισμῶν τῆς ψυχῆς μας, ποὺ ὀδηγοῦνται σὰν μετὶς λύχνο μετὸ φῶς τοῦ νόμου τῆς Γραφῆς· δρόμους κάλεσε τοὺς τρόπους τῶν ἀρετῶν τοὺς συμφωνοὺς μετὸ φυσικὸ νόμο καὶ τοὺς λόγους τῆς γνώσης τοὺς συμφωνοὺς μετὸν πνευματικὸ νόμο, ποὺ ἐμφανίζονται μετὶς τὴν παρουσία τοῦ Θεοῦ Λόγου καὶ ἐπαναφέρουν πρὸς τὸν ἑαυτὸ τῆς τῆ φύσιν καὶ τὴν αἰτία μετὶς τὴν ἀρετὴ καὶ τὴν γνώσιν.

Αὐτὲς τὶς τρεῖς ἡμέρες, δηλαδὴ τοὺς νόμους, ἀφοῦ παρέμειναν στὸ Θεὸ καὶ Λόγο καὶ ὑπέμειναν πρόθυμα τοὺς πόνους γιὰ τὸν καθένα τους, αὐτοὶ ποὺ ἔχουν στραμμένη τὴν ἐπιθυμία τους πρὸς τὴ σωτηρία, δὲν ἀπολύονται νηστικοί, ἀλλὰ δέχονται τροφὴ πλούσια καὶ θεία, γιὰ τὸ γραπτὸ νόμο τὴν τέλεια ἀπαλλαγὴ τους ἀπὸ τὰ παραφύσιν πάθη, γιὰ τὸ φυσικὸ νόμο τὴν ἀλάθητη ἐνέργεια τῶν φυσικῶν παθῶν, σύμφωνα μετὶς τὴν ὁποία συνίσταται ἡ ἀμοιβαία σχέση, ποὺ ἀπωθεῖ κάθε διάσπαρτη ἐτερότητα καὶ διαίρεσιν τῆς φύσιν, καὶ γιὰ τὸν πνευματικὸ νόμο τὴν ἐνωσιν μετὸν ἴδιον τὸ Θεό, καὶ μετὶς τὴν ἐνωσιν αὐτὴν, ἀφοῦ βγοῦν ἔξω ἀπὸ ὅλα τὰ δημιουργήματα, δέχονται τὴν πάνω ἀπὸ τὴ

δέχονται δόξαν, δι' ἧς ὁ Θεὸς μόνος ἐν αὐτοῖς ἀπαστράπτων γνωρίζεται.

Ἔχετε δὲ περὶ τούτου πλατύτερον ἐν τοῖς Ἀπόροις εἰς τὸν
55 περὶ τῆς ἀγίας Πεντηκοστῆς λόγον τοῦ ἀγίου Γρηγορίου.

ΣΧΟΛΙΑ

1. Λόγον θυμὸν ἐπιθυμίαν λέγει· τῷ γὰρ λόγῳ ζητοῦμεν, τῇ ἐπιθυμίᾳ δὲ ποθοῦμεν τὸ ζητηθὲν ἀγαθόν, τῷ δὲ θυμῷ ὑπεραγωνιζόμεθα.
- 5 2. Καὶ τὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς κέκληκεν ἡμέρας, ὡς δεκτικὰς τοῦ φωτὸς τῶν θείων προσταγμάτων, καὶ τοὺς τρεῖς γενικωτέρους νόμους, ὡς φωτιστικούς τῶν δεκτικῶν, δηλονότι ψυχῶν. Ὡσπερ γὰρ τὸ φῶς ἐκάλεσεν ἡμέραν ἢ Γραφὴ τῆς Γενέσεως, φάσκουσα «καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς τὸ φῶς ὅτι κα-
10 λόν· καὶ ἐκάλεσεν ὁ Θεὸς τὸ φῶς ἡμέραν», καὶ πάλιν τὸ πεφωτισμένον ἀέρα, φήσασα «καὶ ἐγένετο ἑσπέρα καὶ ἐγένετο πρωΐ, ἡμέρα μία», οὕτως οὐ μόνον τὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς ἐκάλεσεν ἡμέρας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ταύτας φωτίζοντας νόμους. Ἡ γὰρ διόλου τούτων εἰς ἄλληλα περιχώρησις τὴν
15 σύνθετον ποιεῖ τῶν ἀρετῶν ἡμέραν, μὴ διακρίνουσα τοῦ κατὰ τὸν λόγον θείου φωτὸς τὰς ποιωθείσας αὐτῷ διόλου δυνάμεις.
3. Λύχνος ἐστὶ κατὰ ταύτῃν ὁμοῦ καὶ φῶς ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, καὶ ὡς φωτίζων τοὺς κατὰ φύσιν λογισμοὺς τῶν πιστῶν,
20 καὶ ὡς καίων τοὺς παρὰ φύσιν, καὶ ὡς λύων τὸν ζόφον τῆς κατ' αἴσθησιν ζωῆς τοῖς διὰ τῶν ἐντολῶν πρὸς τὴν ἐλπίζομένην ἐπείγομένοις ζωὴν, καὶ ὡς κολάζων τῇ καύσει τῆς κρίσεως τοὺς ταύτης τῆς σκοτεινῆς τοῦ βίου νυκτὸς κατὰ γνώμην διὰ φιληδονίαν σαρκὸς ἀντεχομένους.
- 25 4. Ὁ νόμος, φησὶν, μετὰ τῶν συμβόλων νοούμενος, λύχνος ἐστίν, διὰ πράξεως τῶν παθῶν φθείρων τὴν μοχθηρίαν,

φύση τους δόξα, με τὴν ὁποία γνωρίζεται ὁ Θεὸς ἀστράφτοντας μόνος μέσα σ' αὐτά.

Ἐκτενέστερη ἐρμηνεία γι' αὐτὸ τὸ θέμα ἔχετε στὰ ἜΑπορα, στὸ λόγο περὶ τῆς ἀγίας Πεντηκοστῆς τοῦ ἀγίου Γρηγορίου.

ΣΧΟΛΙΑ

1. Ἐννοεῖ τὸ λογικὸ, τὸ θυμικὸ, τὸ ἐπιθυμητικὸ· γιατί με τὸ λογικὸ ζητοῦμε, με τὴν ἐπιθυμία ποθοῦμε τὸ ἀγαθὸ ποὺ ζητήσαμε, καὶ με τὸ θυμικὸ ἀγωνιζόμαστε με δύναμη.
2. Καὶ τὶς δυνάμεις τῆς ψυχῆς τὶς εἶπε ἡμέρες, ἐπειδὴ δέχονται τὸ φῶς τὸ θείων προσταγμάτων, καὶ τοὺς τρεῖς γενικότερους νόμους, ἐπειδὴ προφανῶς φωτίζουν τὶς ψυχὲς ποὺ τοὺς δέχονται. Ὅπως δηλαδὴ κάλεσε τὸ φῶς ἡμέρα ἡ Γραφὴ τῆς Γένεσης, λέγοντας «καὶ εἶδε ὁ Θεὸς ὅτι τὸ φῶς ἦταν καλὸ καὶ ὁ Θεὸς ὀνόμασε τὸ φῶς ἡμέρα», καὶ πάλι τὸ φωτισμένο ἀέρα, λέγοντας «καὶ ἔγινε ἑσπέρα καὶ ἔγινε πρωί, ἡμέρα μία»⁴, ἔτσι δὲν κάλεσε ἡμέρα μόνο τὶς δυνάμεις τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ καὶ τοὺς νόμους ποὺ τὶς φωτίζουν. Γιατὶ ἡ πλήρης ἀλληλοπεριχώρηση αὐτῶν καὶ ἀλληλοδιείσδυση δημιουργεῖ τὴ σύνθετη ἡμέρα τῶν ἀρετῶν, χωρὶς νὰ ξεχωρίζει καθόλου ἀπὸ τὸ θεῖο φῶς τοῦ λογικοῦ τὶς δυνάμεις ποὺ ἔχει διασπάσει με τὴν οὐσία του.
3. Λυχνάρι ταυτόχρονα καὶ φῶς εἶναι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπειδὴ φωτίζει τοὺς φυσικοὺς λογισμοὺς τῶν πιστῶν, καὶ ἐπειδὴ καίει τοὺς παραφύση, καὶ ἐπειδὴ διαλύει τὸ ζόφο τῆς ζωῆς τῶν αἰσθήσεων γι' αὐτοὺς ποὺ σπεύδουν μέσω τῶν ἐντολῶν πρὸς τὴ ζωὴ τῶν ἐλπίδων, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ τιμωρεῖ με τὴ φωτιὰ τῆς κρίσης ἐκείνους ποὺ προσηλώνονται αὐτῇ τὴ σκοτεινὴ νύχτα τοῦ βίου με τὴ θέλησή τους στὴ σαρκικὴ φιληδονία.
4. Ὁ νόμος, λέει, νοοῦμενος με τὰ σύμβολά του εἶναι λύχνος, φθείροντας με τὴν πράξη τῶν παθῶν τὴ μοχθηρία, ἐνῶ νο-

4. Γεν. 1,4-5.

δίχα δὲ τῶν συμβόλων κατανοούμενος, φῶς ἐστίν, διὰ θεωρίας πρὸς τὴν θείαν ἀναβιβάζων ἐν χάριτι τοὺς ἀγομέ-
νους συγγένειαν.

30 5. Ὁ μὴ πρὸς ἑαυτὸν, φησίν, πρότερον ἀναχθεὶς διὰ τῆς ἀπο-
βολῆς τῶν παρὰ φύσιν παθῶν, πρὸς τὴν ἰδίαν αἰτίαν, ἤγουν
τὸν Θεόν, διὰ τῆς ἐν χάριτι τῶν ὑπὲρ φύσιν ἀγαθῶν ἐπι-
κτῆσεως οὐκ ἀναχθήσεται· τῶν γὰρ πεποιημένων χωρι-
σθῆναι δεῖ κατὰ διάνοιαν τὸν πρὸς Θεὸν ἀληθῶς συναγόμε-
35 μνον.

6. Τοῦ μὲν γραπτοῦ νόμου, φησίν, ἔργον ἐστὶν ἢ τῶν παθῶν
ἀπαλλαγὴ, φυσικοῦ δὲ νόμου ἢ κατ' ἰσοτιμίαν πρὸς πάντας
ἀνθρώπους ἰσονομία, πνευματικοῦ δὲ νόμου τελείωσις ἢ
πρὸς τὸν Θεόν, ὡς ἔστιν ἀνθρώπῳ δυνατόν, ἐξομοίωσις.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Μ'

Τί σημαίνει ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐξ ὑδριῶν τῶν ἐν τῷ γάμῳ τῷ
ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ὁ τὴν φύσιν τῶν ἀνθρώπων δημιουργήσας Θεός, ἅμα
5 βουλήσει τὸ εἶναι αὐτῇ δέδωκεν, συνήρμοσεν αὐτῇ καὶ δύναμιν
τῶν καθηκόντων ποιητικὴν. Αἱ τοίνυν ἐξ ὑδρίας ἢ κατὰ φύσιν
ποιητικὴ τῶν θείων ἐντολῶν ἐστὶ δύναμις, ἧς κενώσαντες τὴν
γνώσιν οἱ ἄνθρωποι περὶ τὴν ματαίαν τῶν ὑλικῶν πραγμάτων
σπουδὴν, κενὴν τὴν τοιαύτην δύναμιν εἶχον καὶ ἀνυδροῦν, καὶ
10 διὰ τοῦτο πῶς τῆς κακίας καθᾶραι τὸν ρύπον οὐκ ἤδειςαν. Ὁ
γὰρ γνώσεως ἄμοιρος τὸν κατ' ἀρετὴν ρυπτικὸν τῆς κακίας οὐ-
δαμῶς ἐπίσταται τρόπον, ἕως ἐλθῶν ὁ τῆς φύσεως δημιουργὸς
Λόγος ἐπλήρωσε πρότερον τὴν προειρημένην ποιητικὴν τῶν
καθηκόντων δύναμιν τῆς κατὰ φύσιν γνώσεως καὶ οὕτω μετέ-

ούμενος δίχως τὰ σύμβολα εἶναι φῶς, ἀνυψώνοντας ἐκέ-
νους πὸ ὁδηγεῖ μέσω τῆς θεωρίας μὲ τὴ δύναμη τῆς χάρι-
τος στὴ θεία συγγένεια.

5. Ὅποιος, λέει, δὲν ἀνέβηκε πρῶτα πρὸς τὸν ἑαυτό του μὲ τὴν ἀποβολὴ τῶν παραφύση παθῶν, αὐτὸς δὲ θ' ἀνεβεῖ πρὸς τὴν αἰτία του, δηλαδή τὸ Θεό, μὲ τὴν κατοπινὴ ἀπόκτηση μὲ τὴ δύναμη τῆς χάριτος τῶν ὑπερφυσικῶν ἀγαθῶν· γιατί πρέπει ν' ἀποχωριστεῖ νοερά ἀπὸ τὰ κτίσματα ὅποιος θέλει νὰ ἐνωθεῖ ἀληθινὰ μὲ τὸ Θεό.
6. Ἔργο τοῦ γραπτοῦ νόμου, λέει, εἶναι ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰ πάθη, ἐνῶ τοῦ φυσικοῦ νόμου ἡ ἰσοτιμία καὶ ἰσονομία πρὸς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἡ ὀλοκλήρωση τοῦ πνευματικοῦ νόμου εἶναι ἡ ἐξομοίωσή μας πρὸς τὸ Θεό, ὅσο εἶναι δυνα-
τὸ στὸν ἄνθρωπο.

ΕΡΩΤΗΣΗ 40

Τί σημαίνει ὁ ἀριθμὸς τῶν ἑξι σταμνιῶν πὸ ἀναφέρονται
στὸ γάμο τῆς Κανά τῆς Γαλιλαίας¹;

ΑΠΟΚΡΙΣΗ

Ὁ δημιουργὸς τῆς ἀνθρώπινης φύσης Θεὸς μαζί μὲ τὴν ἐλεύθερη θέληση ἔδωσε σ' αὐτὴν καὶ τὸ εἶναι κι ἐνωσε μαζί της καὶ δύναμη νὰ ἐκτελεῖ τὰ καθήκοντά της. Οἱ ἑξι ὑδρίες λοιπὸν εἶναι ἡ φυσικὴ δύναμη πὸ πραγματοποιεῖ τις θεῖες ἐντο-
λές. Τὴ γνώση τῆς δύναμης αὐτῆς ἀφοῦ τὴν ἄδειασαν οἱ ἄν-
θρωποι στὴ μάταια φροντίδα τῶν ὑλικῶν πραγμάτων, εἶχαν ἄδεια πιά αὐτὴ τὴ δύναμη καὶ χωρὶς νερὸ καὶ γι' αὐτὸ δὲν ἤξε-
ραν πῶς νὰ καθαρίσουν τὸ ρύπο τῆς κακίας. Γιατὶ ὅποιος εἶναι ἄμοιρος ἀπὸ γνώση ἔχει πλήρη ἄγνοια γιὰ τὴν καθαρτικὴ ἐνέρ-
γεια τῆς ἀρετῆς κατὰ τῆς κακίας, ὥσπου ἦρθε ὁ δημιουργὸς τῆς φύσης Λόγος καὶ γέμισε προηγουμένως τὴ δύναμη τῆς φυσικῆς γνώσης πὸ προαναφέρθηκε καὶ πὸ εἶναι ἐκτελεστικὴ τῶν κα-

15 βαλεν εἰς οἶνον, φημὶ δὲ τὸν ὑπὲρ φύσιν τῆς γνώσεως λόγον, τὸν τε νόμον καὶ λόγον τῆς φύσεως, ὃν οἱ πίνοντες τῆς τῶν ὄντων ἀπάντων ἐξίστανται φύσεως καὶ εἰς τὸν κρύφιον τῆς θείας ἐνδότητος ἀφίπτανται τόπον· καθ' ὃν τὴν πασῶν ὑπερκειμένην τῶν γνώσεων εὐφροσύνην δέχονται καὶ ἀγαλλίασιν, τὸν καλὸν
20 οἶνον, τουτέστι τὸν ποιητικὸν τῆς θεώσεως, πάντων ὕστερον τῶν κατὰ πρόνοιαν περὶ τὸ ἀνθρώπινον οἰκονομιῶν πίνοντες ἀπόρρητον λόγον.

Εἰς δὲ τὸν ἐξ ἀριθμὸν ἢ ποιητικὴ τῆς φύσεως λαμβάνεται δύναμις, οὐ μόνον ὅτι ἐν ἐξ ἡμέραις ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρα-
25 νὸν καὶ τὴν γῆν, ἀλλ' ὅτι καὶ μόνος τῶν ἐντὸς δεικάδος ἀριθμῶν ἐστὶ τελειότατος καὶ ἐκ τῶν ἰδίων συνιστάμενος μερῶν οὗτος ὁ ἀριθμὸς. «Χωρούσας» δὲ τὰς «ὑδρίας» φησὶν ὁ λόγος «ἀνὰ μετρητὰς δύο ἢ τρεῖς», ὡς τῆς κατὰ φύσιν πρακτικῆς δυνάμεως χωρούσης κατὰ μὲν τὴν φυσικὴν θεωρίαν, ὡσπερ δύο
30 μετρητὰς, τὴν ὄλην τῶν γεγονότων γνῶσιν, τῶν τε ἐξ ὕλης καὶ εἶδους σωματικῶν φύσεων, τῶν τε ἐξ οὐσίας καὶ συμβεβηκότος νοητῶν οὐσιῶν, ἡγουν τὴν τῶν σωμάτων καὶ ἀσωμάτων περιληπτικὴν γνῶσιν, κατὰ δὲ τὴν ἐφικτὴν τῇ φύσει θεολογικὴν μυσταγωγίαν, ὡς μετρητὰς τρεῖς, τὴν περὶ τῆς ἀγίας Τριάδος,
35 ἡγουν Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἀγίου Πνεύματος, γνῶσιν καὶ φωταγωγίαν.

Ἵμεῖς οὖν, ὡς γνωστικοί, τὸ λειπόμενον θεωρήσατε πῶς ἢ ποιητικὴ τῶν κρειττόνων γενικὴ τῆς φύσεως δύναμις εἰς ἐξ
δαιρεῖται, καὶ αὐτοὺς γενικούς, τῶν ἀρετῶν τρόπους, καὶ τίς ἢ
40 πρὸς τὴν καθόλου ποιητικὴν τῶν ἀρετῶν τῆς φύσεως δύναμις ἐστὶν ἢ καθόλου καὶ γενικωτέρα τῶν ἄλλων ἀρετῆ, καὶ εἰς ἐξ εἶδη, καὶ αὐτὰ γενικά, διαιρουμένη, ἵνα, τῇ δυνάμει τῆς φύσεως ἀρμοσθεῖσα, χωρηθῇ διὰ τῶν ἐκείνης τρόπων ἐξαχῶς εἰδοποιουμένη, τίνες δὲ πρὸς τούτοις «οἱ τὸ ὕδωρ ἠντληκότες»

θηκόντων, καὶ ἔτσι μετέβαλε σὲ κρασί, ἐννοῶ τὸν ὑπερφυσικὸ λόγον τῆς γνώσης, τὸ φυσικὸ νόμον καὶ λόγον, ποὺ ὅποιοι τοὺς πίνουν βγαίνουν ἔξω ἀπὸ τὴ φύσιν ὅλων τῶν ὄντων καὶ πετοῦν πρὸς τὸν ἀπόκρυφο τόπον τῆς θείας ἐνδότητος, ὅπου δέχονται τὴν εὐφροσύνην καὶ τὴν ἀγαλλίασιν ποὺ βρίσκεται πάνω ἀπὸ ὅλες τὶς γνώσεις, τὸν καλὸ οἶνον, δηλαδὴ πίνοντας τελευταῖο ἀπὸ ὅλες τὶς προνοητικὰς γιὰ τὸ ἀνθρώπινον γένος οἰκονομίας τὸν ἀπόρρητο λόγον ποὺ προκαλεῖ τὴ θέωση.

Μὲ τὸν ἀριθμὸν ἕξι δηλώνεται ἡ ποιητικὴ δύναμις τῆς φύσης, ὄχι μόνον γιὰ τὸ ἕξι ἡμέρας δημιούργησε ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴ γῆν, ἀλλὰ ἐπειδὴ εἶναι καὶ ὁ τελειότερος ἀπὸ τοὺς ἀριθμοὺς ποὺ περιλαμβάνονται στὴ δεκάδα καὶ ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς συνίσταται ἀπὸ τὰ ἴδια τοῦ μέρους. Καὶ λέει ὁ λόγος τῆς Γραφῆς ὅτι οἱ ὑδρίες «χωροῦσαν ἀπὸ δύο ἢ τρεῖς μητρητές ἢ κάθε μία»², ἐπειδὴ χωροῦσε ἡ φύσις τῆς πρακτικῆς δυνάμεως, σύμφωνα μὲ τὴ φυσικὴ θεωρίαν, σὰ νὰ ἦσαν δύο μετρητές, τὸ σύνολο τῆς γνώσης τῶν δημιουργημάτων, τῶν σωματικῶν φύσεων ἀπὸ ὕλη καὶ εἶδος καὶ τῶν νοητῶν οὐσιῶν ἀπὸ οὐσία καὶ συμβεβηκότα, δηλαδὴ τὴ γνώσιν ποὺ περιλαμβάνει τὰ σωματικὰ καὶ ἀσώματα, ἐνῶ σύμφωνα μὲ τὴν ἐφικτὴν στὴ φύσιν μας θεολογικὴν μυσταγωγίαν, σὰ νὰ ἦσαν τρεῖς μετρητές, τὴ γνώσιν καὶ φωταγωγίαν περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος, δηλαδὴ τοῦ Πατέρα, τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Ἐσεῖς λοιπόν, ὡς γνωστικοί, ἐρευνήσατε αὐτὸ ποὺ ἀπομένει, πῶς δηλαδὴ ἡ γενικὴ δύναμις τῆς φύσης ποὺ δημιουργεῖ τὰ ἀνώτερα διαιρεῖται σὲ ἕξι, καὶ τοὺς ἴδιους τοὺς γενικοὺς τρόπους τῶν ἀρετῶν, καὶ ποιά εἶναι ἡ δύναμις τῆς φύσης σὲ σχέση μὲ τὴ γενικὴ ποιητικὴ τῶν ἀρετῶν δύναμις, ἡ καθολικὴ καὶ γενικότερη ἀπὸ τὶς ἄλλες ἀρετὰς καὶ ποῦ διαιρεῖται σὲ ἕξι εἶδη καὶ εἶναι καὶ αὐτὰ γενικὰ, ὥστε, ἐνωμένη μὲ τὴ δύναμις τῆς φύσης, νὰ χωρηθεῖ ἀπὸ αὐτὴν μὲ τοὺς τρόπους ἐκείνους διαιρούμενη σὲ ἕξι εἶδη, καὶ ποιοὶ εἶναι ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ οἱ ὑπηρέτες

45 ὑπηρεῖται, τίς «ὁ νυμφίος», τίς ἡ νύμφη, τίς «ὁ ἀρχιτρίκλινος»,
 τίς ἡ τῷ Λῶγῳ παρρησιαστικῶς ἀπαγγείλασα «μήτηρ» ὅτι «οἴ-
 νον οὐκ ἔχουσιν». Ταῦτα γὰρ πάντα λείπεται πρὸς ἐξέτασιν τῷ
 μύστη καὶ μυσταγωγῷ τῶν θείων καὶ λόγων καὶ νοημάτων, εἴ-
 περ πάντως τῷ τῆς ἀναγωγῆς κατὰ νοῦν ἤδεται τρόπῳ.
 50 Πλὴν ἵνα μὴ παντελῶς ἐπὶ τοῦ παρόντος ἄφωνος καταλειφθεῖς
 ἡμῖν ὁ περὶ τούτων οἰχῆσεται λόγος, μὴ διδοὺς τοῖς καλῶς πει-
 νῶσι κἄν ἀπὸ μέρους τὴν πνευματικὴν πανδαισίαν, ἐρῶ κατὰ
 δύναμιν, οὐχ ὄλην ἀποκαλύπτειν ἐπαγγελλλόμενος τὴν ἐν τοῖς εἴ-
 ρημένοις διάνοιαν –ἀσθενῆς γὰρ πρὸς περίληψιν τῶν ἐν τούτοις
 55 νοητῶν θεαμάτων ὁ ἐμὸς καθέστηκε νοῦς– ἀλλ’ ὄσσην ἡ τῆς ἐ-
 μῆς διανοίας χωρεῖν πέφυκε δύναμις.

Γενικωτάτην οὖν τῶν ἀρετῶν φασιν εἶναι τὴν ἀγάπην, τὴν
 δὲ ταύτης ποιητικὴν γενικωτάτην τῆς φύσεως δύναμιν φασιν
 εἶναι τὸν λόγον· ὅς, τῆς οἰκείας ἀπρίξ ἐπιλαβόμενος αἰτίας,
 60 ἐνεργούμενος εἰς ἐξ διακρίνεται γενικωτέρους τρόπους περιλη-
 πτικοὺς τῶν οἷς ὁ τῆς ἀγάπης διακρίνεσθαι πέφυκε λόγος εἰ-
 δῶν, πεινῶντας καὶ διψῶντας καὶ ξένους καὶ γυμνοὺς ἀσθε-
 νοῦντάς τε καὶ τοὺς ἐν φυλακῇ περιποιούμενος σωματικῶς τε
 καὶ πνευματικῶς. Οὐ γὰρ μόνοις τοῖς σώμασιν ὁ τῆς ἀρετῆς
 65 περιγράφεται λόγος, οὐδὲ περὶ μόνην τὴν αἴσθησιν ἢ τῆς φύσε-
 ως καταγίνεται δύναμις. Εἶδοποιὸς οὖν τῆς γενικωτάτης καθέ-
 στηκεν ἀρετῆς ἡ γενικωτάτη τῆς φύσεως δύναμις, τοῖς οἰκείοις
 ἐξ τρόποις εἰς εἶδη τοσαῦτα τὴν ἀρετὴν διακρίνουσα, δι’ ὧν ἡ
 φύσις ἐνοῦται τῷ τῆς γνώμης μοναδικῶ, τὸν ἐν πᾶσιν ἰσοτίμως
 70 ἀδιαίρετον τῆς πλάσεως δεικνῦσα λόγον, ἐν τῷ ποιεῖν εὖ καὶ
 πάσχειν πρὸς ἑαυτὸν συναγόμενον· ὃν ἐρρωμένον ἐπαναλαβῶν
 διὰ τῶν καθηκόντων πόνων ὁ νοῦς πάσας περιτέμνει τῆς φύσε-
 ως τὰς ὑπερβολὰς καὶ τὰς ἐλλείψεις, ὅς ἡ φιλαυτία τῆς ἐκάστου
 γνώμης ἐπινοήσασα τὴν ἡμερωτάτην ἐθηρίωσε φύσιν καὶ τὴν
 75 μίαν οὐσίαν εἰς πολλὰς καὶ ἀντιθέτους, οὐδὲν δὲ χειρὸν εἶπειν,

πού ἀντλήσαν τὸ νερό, ποιός εἶναι ὁ γαμπρός, ἡ νύφη, ὁ ἀρχι-
 τρῖκλιнос³, καὶ ποιά εἶναι ἡ μητέρα πού εἶχε τὸ θάρρος νὰ πεῖ
 «δὲν ἔχουν κρασί»⁴. Ὅλα αὐτὰ ἀπομένουν νὰ ἐξετάσει ὁ μύ-
 στης καὶ δάσκαλος τῶν θείων λόγων καὶ νοημάτων, ἂν βέβαια
 ἱκανοποιεῖται ὁ νοῦς του μὲ τὴν ἀλληγορικὴ ἐξήγησι. Ὅμως
 γιὰ νὰ μὴ μείνει βουβὸς γι' αὐτὸ ὁ λόγος πρὸς τὸ παρὸν καὶ
 πάει χαμένος, χωρὶς νὰ προσφέρει ἔστω καὶ μικρὴ μερίδα ἀπὸ
 τὴν πνευματικὴ πανδαισία σ' ὅσους πεινοῦνε σωστά, θὰ μιλήσω
 κατὰ δύναμη· δὲν ὑπόσχομαι ὅμως ὅτι θ' ἀποκαλύψω ὅλο τὸ
 νόημα αὐτῶν πού εἶπα –γιατὶ εἶναι ἀδύνατος ὁ νοῦς μου νὰ περι-
 λάβει τὰ νοητὰ θεάματα πού κρύβουν, ἀλλὰ ὅσο μπορεῖ νὰ περι-
 λάβει ἀπὸ τὴ φύση τῆς ἡ δύναμη τῆς διάνοιάς μου.

Γενικότατη λοιπὸν ἀπὸ τίς ἀρετὲς λένε πὼς εἶναι ἡ ἀγάπη
 καὶ ἡ γενικότατη δύναμη τῆς φύσης πού τὴ δημιουργεῖ εἶναι λέ-
 γει ὁ λόγος. Αὐτὸς κρατώντας σφιχτὰ τὴν αἰτία του ἐκδηλώνε-
 ται σὲ ἕξι γενικότερους τρόπους πού περιλαμβάνουν τὰ εἶδη μὲ
 τὰ ὁποῖα διαχωρίζεται ἀπὸ τὴ φύση του ὁ λόγος τῆς ἀγάπης,
 περιποιούμενος σωματικὰ καὶ πνευματικὰ τοὺς πεινασμένους,
 τοὺς διψασμένους, τοὺς ξένους, τοὺς γυμνοὺς, τοὺς ἀρρώστους,
 τοὺς φυλακισμένους. Γιατὶ ὁ λόγος τῆς ἀρετῆς δὲν περιορίζεται
 μέσα στὰ σώματα μόνο, οὔτε ἡ δύναμη τῆς φύσης καταγίνεται
 μόνο μὲ τὴν αἴσθησι. Εἶδοποιὸς λοιπὸν τῆς γενικότατης ἀρε-
 τῆς ἔγινε ἡ γενικότατη δύναμη τῆς φύσης, χωρίζοντας τὴν ἀρε-
 τὴ μὲ τοὺς ἕξι τρόπους τῆς σὲ ἄλλα τόσα εἶδη τῆς ἀρετῆς, μὲ τὰ
 ὁποῖα ἡ φύση ἐνώνεται μὲ τὸ μοναδικὸ τῆς γνώμης, δείχνοντας
 τὸν ἰσότιμο ἀδιαίρετο σὲ ὅλα λόγο τῆς πλάσης, πού συνενώνε-
 ται στὸν ἑαυτὸ του εὐεργετώντας καὶ εὐεργετούμενος. Αὐτὸν
 ξαναπαίρνοντάς τον ἰσχυροποιημένο μὲ τοὺς κατάλληλους ἀγῶ-
 νες ὁ νοῦς περικόπτει ὅλες τίς ὑπερβολὰς καὶ τίς ἐλλείψεις τῆς
 φύσης, πού μὲ τὴν ἐπινόησή τῆς ἡ φίλαυτη γνώμη τοῦ καθενὸς
 ἀποθηρίωσε τὴν ἡμερότατη φύση καὶ κομμάτιασε τὴ μιὰ οὐσία
 σὲ πολλὰς καὶ ἀντίθετες μοῖρες, πού, δὲν ὑπάρχει χειρότερο νὰ

3. Ἰω. 2,9.

4. Ἰω. 2,3.

καὶ φθαρτικὰς ἀλλήλων κατέτεμε μοίρας, καὶ τὴν σταθερὰν με-
 σότητα φέρων δείκνυσιν, καθ' ἣν τῶν ἀρετῶν οἱ νόμοι κατὰ
 φύσιν ἐξ ἀρχῆς θεόθεν ἐγράφησαν. Καὶ τοῦτο τυχὸν παραδει-
 κνὺς τὸ μυστήριον ὁ Λόγος τὰς ἐξ ὑδρίας εἰσάγει κενὰς καὶ ἀνύ-
 80 δρους, ὑποφαινούσας τῆς κατὰ φύσιν γενικωτάτης δυνάμεως
 τὴν περὶ τὸ καλὸν ἀπραξίαν. Οὕτω μὲν οὖν ἢ κατὰ φύσιν γενι-
 κωτάτη δύναμις, εἰς ἐξ διαιρουμένη κατὰ τὴν πρᾶξιν τρόπους,
 εἰς εἶδη τοσαῦτα μορφοῖ τὴν γενικωτάτην τῶν ἀρετῶν, ὅλην
 ὅλη περιλαμβάνουσα· καθ' ἣν γενομένη, τὸν ἑαυτῆς γενικώτα-
 85 τον δέχεται νόμον ἢ φύσις ἄπταιστον τῆς ἀληθείας κριτήν, ὃν ὁ
 Λόγος προσηγόρευσεν ἀρχιτρίκλινον, διεγνωκότα σαφῶς ὅτι
 τὸν καλὸν οἶνον, ὃν ὕστερον διὰ τῆς ἰδίας παρουσίας ὁ Λόγος
 ἐκέρασεν, ἔδει κατ' ἀρχὰς πρῶτον πιεῖν καὶ μεθυσθῆναι τὴν
 ἀνθρωπείαν φύσιν, λέγω δὲ τὸν περὶ Θεοῦ κρείττονα καὶ ὑψη-
 90 λότερον Λόγον, καὶ οὕτως ὕστερον, καθάπερ οἶνους, τοὺς ὅσον
 πρὸς τὸν πρῶτον Λόγον ἤττονας, τῶν γεγονότων μνηθῆναι λό-
 γους. Δικαιότατον γὰρ ἦν, ὡς ἀληθῶς καὶ πρεπωδέστατον τὸν
 δι' ὃν γέγονε λόγον μνηθῆναι πρότερον τὴν φύσιν, καὶ οὕτως
 ὕστερον ζητῆσαι τῶν δι' αὐτὴν γενομένων τοὺς λόγους.

95 Οἱ ἠντληκότες δὲ τὸ ὕδωρ εἰσὶν οἱ διάκονοι τῆς τε Πα-
 λαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης, φημὶ δὲ τοὺς ἀγίους πατριάρ-
 χας καὶ τοὺς νομοθέτας καὶ τοὺς στρατηγούς τοὺς κριτάς τε καὶ
 τοὺς βασιλεῖς καὶ τοὺς προφῆτας καὶ τοὺς εὐαγγελιστὰς καὶ
 ἀποστόλους, δι' ὧν ἠντλήθη τὸ ὕδωρ τῆς γνώσεως καὶ ἀπεδό-
 100 θη τῇ φύσει πάλιν, ὅπερ μετέβαλεν εἰς τὴν τῆς θεώσεως χάριν
 ὁ τὴν φύσιν ὡς ἀγαθὸς δημιουργήσας καὶ θεώσας διὰ φιλαν-
 θρωπίαν τῇ χάριτι Λόγος. Εἰ δὲ καὶ τοὺς κατὰ φύσιν ἐπιστημο-
 νικούς τε καὶ εὐσεβεῖς λογισμοὺς εἴποι τις εἶναι διακόνους, ἐκ
 τῆς τῶν ὄντων διακοσμήσεως κελεύσει τοῦ Λόγου ἀντλοῦντος
 105 τὸ ὕδωρ τῆς γνώσεως, οὐ διαπέπτωκεν, ὡς οἶμαι, τῆς ἀλη-
 θείας.

πεῖ κανείς, ἢ μιά τους καταστρέφει τὴν ἄλλη καὶ φέρνει καὶ δείχνει τὴ σταθερὴ μεσότητα, πού μ' αὐτὴν γράφτηκαν ἐξαρχῆς ἀπὸ τὸ Θεὸ οἱ σύμφωνοι μὲ τὴ φύση μας νόμοι τῶν ἀρετῶν. Θέλοντας ἴσως νὰ δείξει κι αὐτὸ τὸ μυστήριον ὁ Λόγος φέρνει τὶς ἕξι ὑδρίες ἀδειες, χωρὶς νερό, πού ὑποδηλώνουν τὴν ἀπραξία σχετικὰ μὲ τὸ καλὸ τῆς γενικότατης δύνάμης τῆς φύσης μας. Ἐτσι λοιπὸν ἡ γενικότατη δύναμη τῆς φύσης μας, χωρισμένη στὴν πράξη σὲ ἕξι τρόπους, διαμορφώνει σὲ τόσα εἶδη τὴ γενικότατη ἀρετὴ, περιλαμβάνοντας ὅλη ὅλην, καὶ διαμορφωμένη σύμφωνα μ' αὐτὴν, δέχεται ἡ φύση μας τὸ γενικότατον νόμον ἀλάνθαστον κριτὴ τῆς ἀλήθειας, πού ὁ λόγος τὸν ὀνόμασε ἀρχιτραπεζάρη, πού διέκρινε μὲ γνώση, ὅτι τὸ καλὸ κρασί πού ἀνέμιξε ὕστερα ὁ Λόγος μὲ τὴν παρουσία του, ἔπρεπε ἡ ἀνθρώπινη φύση νὰ τὸ πιεῖ στὴν ἀρχὴ καὶ νὰ μεθύσει⁵, κι ἐννοῶ τὸν καλύτερον καὶ ὑψηλότερον λόγον περὶ Θεοῦ, κι ἔτσι ὕστερα, ὅπως γίνεται μὲ τὰ κρασιά, νὰ μνηθεῖ στοὺς λόγους, ὅσο κατώτεροι καὶ ἂν ἦταν σὲ σχέση μὲ τὸν πρῶτον ἀπὸ ὄσους λόγους ἔγιναν. Ἦταν ἀπόλυτα δίκαιο ἀληθινὰ καὶ ἐπίσης πρέπον πρῶτον νὰ διδαχθεῖ ἡ φύση γιὰ ποῖόν λόγον δημιουργήθηκε, κι ἔτσι ἔπειτα νὰ ζητήσῃ τοὺς λόγους ὄσων κτισμάτων ἔγιναν γι' αὐτὴν.

Αὐτοὶ πάλι πού ἀντλήσαν τὸ νερὸ εἶναι οἱ διάκονοι τόσο τῆς Παλαιᾶς ὅσο καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης, καὶ ἐννοῶ τοὺς ἁγίους πατριάρχες καὶ τοὺς νομοθέτες καὶ τοὺς στρατηγούς, τοὺς κριτὲς καὶ τοὺς βασιλιάδες καὶ τοὺς προφῆτες καὶ τοὺς εὐαγγελιστὰς καὶ ἀποστόλους, μὲ τοὺς ὁποίους ἀντλήθηκε τὸ νερὸ τῆς γνώσης καὶ προσφέρθηκε πάλι στὴ φύση μας, τὸ ὁποῖον μετέβαλε στὴ χάρη τῆς θέωσης ὁ Λόγος πού δημιούργησε καὶ θέωσε ὡς ἀγαθὸς τὴ φύση μὲ τὴ χάρη ἀπὸ φιλανθρωπία. Ἄν ὁμως πεῖ κάποιος πὼς οἱ διάκονοι εἶναι καὶ οἱ φυσικοὶ ἐπιστημονικοὶ κι εὐσεβεῖς λογισμοί, πού ἀντλοῦν ἀπὸ τὴν διάταξιν τοῦ κόσμου μὲ πρόσταγμα τοῦ Λόγου τὸ νερὸ τῆς γνώσης, δὲ θ' ἀστοχήσῃ νομίζω στὴν ἀλήθεια.

5. Ἰω. 2,10. ✓

Νυμφίος δὲ προδήλως ἐστὶν ὁ ἀνθρώπινος νοῦς, ὡς νύμφην ἀγόμενος πρὸς συζυγίαν τὴν ἀρετὴν, ὧν τιμῶν τὴν συμβίωσιν παραγίνεται προθύμως καλούμενος ὁ Λόγος, διασφίγ-
 110 γων αὐτῶν τὴν τοῦ πνευματικοῦ γάμου συναλλαγὴν καὶ τῷ ἰδίῳ οἴνῳ πνευματικῶς διαθερμαίνων αὐτῶν πρὸς πνευματικὴν πολυγονίαν τὴν ἔφεσιν.

Μήτηρ δὲ τοῦ Λόγου καθέστηκεν ἡ ἀληθὴς καὶ ἀμόλυντος πίστις. Ὡς γὰρ τῆς τεκούσης αὐτὸν κατὰ σάρκα μητρός, ὡς
 115 Θεός, ὑπάρχει κατὰ φύσιν δημιουργὸς ὁ Λόγος, ἦν ἐποίησατο μητέρα διὰ φιλανθρωπίαν, ἐξ αὐτῆς ὡς ἄνθρωπος γεννηθῆναι καταδεξάμενος, οὕτως ἐν ἡμῖν πρότερον τὴν πίστιν δημιουργῶν ὁ Λόγος ὕστερον γίνεται τῆς ἐν ἡμῖν πίστεως υἱός, ἐξ αὐτῆς κατὰ τὴν πρᾶξιν ταῖς ἀρεταῖς σωματούμενος, δι' ἧς πάντα δια-
 120 νύομεν, παρὰ τοῦ Λόγου λαμβάνοντες τὰ πρὸς σωτηρίαν χαρίσματα. Χωρὶς γὰρ τῆς πίστεως, ἧς καὶ Θεὸς κατὰ φύσιν ὑπάρχει καὶ Υἱὸς κατὰ χάριν ὁ Λόγος, οὐδεμίαν ἔχομεν παρρησίαν τὰς πρὸς αὐτὸν ποιεῖσθαι δεήσεις.

Ἄλλὰ γένοιτο διαπαντὸς ἡμᾶς τε τὸν τοιοῦτον συγκροτεῖν
 125 γάμον, καὶ μετὰ τῆς ἰδίας μητρὸς παραγίνεσθαι τὸν Ἰησοῦν, ἵνα τὴν ἀπορρυεῖσαν ἡμῶν διὰ τὴν ἀμαρτίαν ἀποκαταστήσῃ γνῶσιν, καὶ μεταβάλλῃ ταύτην πρὸς τὴν ἐξοικίζουσαν τὸν νοῦν τῆς τῶν ὄντων γενέσεως θέωσιν, τὴν στομοῦσαν καὶ οἴονει νευροῦσαν πρὸς ἀτρεψίαν, καθάπερ ὕδωρ τονούμενον οἴνου ποιότητι, τὴν
 130 γνῶσιν τῆς φύσεως.

ΣΧΟΛΙΑ

1. Δύναμιν λέγει τὴν οὐσιωδῶς μὲν κατεσπαρμένην τῇ φύσει πρὸς ἀρετῶν ἐνέργειαν κίνησιν, γνωμικῶς δὲ πρὸς τὴν τοῦ κεκτημένου βούλησιν κατὰ τὴν χρῆσιν ἐκφαινομένην.
- 5 2. Τὴν κενωθεῖσαν τῆς δοθείσης γνώσεως φύσιν γενόμενος ἄνθρωπος ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος πάλιν ἐπλήρωσε γνώσεως, καὶ στομώσας πρὸς ἀτρεψίαν, οὐ φύσει, ποιότητι δὲ ταύτην ἐθέωσεν, ἀνελλιπῶς αὐτὴν τῷ οἰκείῳ χαρακτηρίσας Πνεύ-

Νυμφίος εἶναι ὀλοφάνερα ὁ ἀνθρώπινος νοῦς, πού παίρνει ὡς νύφη καὶ σύζυγό του τὴν ἀρετή, τῶν ὁποίων τιμώντας τὴ συμβίωση, φτάνει πρόθυμα ὅταν κληθεῖ ὁ Λόγος, στερεώνοντας τὴν πράξη τοῦ πνευματικοῦ γάμου τους καὶ θερμαίνοντας μὲ τὸ δικό του κρασί τὴν ἐπιθυμία τους γιὰ τὴ γέννηση πολλῶν πνευματικῶν παιδιῶν.

Μητέρα τοῦ Λόγου ἔγινε ἡ ἀληθινὴ καὶ ἀνόθευτη πίστη. Ὅπως δηλαδὴ τῆς μητέρας του πού τὸν γέννησε κατὰ σάρκα εἶναι ὡς Θεὸς ὁ Λόγος δημιουργὸς κατὰ φύση ἐκείνης πού ἔκανε ἀπὸ φιλανθρωπία μητέρα του, ἀφοῦ καταδέχτηκε νὰ γεννηθεῖ ἀπὸ αὐτὴν σὰν ἄνθρωπος, ἔτσι πρῶτα δημιουργώντας μέσα μας ὁ Λόγος τὴν πίστη γίνεται ἔπειτα Υἱὸς τῆς μέσα μας πίστεως ἀπὸ αὐτὴν κατὰ τὴν πράξη παίρνοντας σῶμα μὲ τὶς ἀρετὲς καὶ μ' αὐτὴν ἀξιοποιοῦμε ὅλα τὰ χαρίσματα σωτηρίας πού παίρνομε ἀπὸ τὸ Λόγο. Γιατὶ χωρὶς τὴν πίστη, τῆς ὁποίας καὶ Θεὸς της κατὰ φύση εἶναι καὶ Υἱὸς ὁ Λόγος κατὰ χάρη, δὲν ἔχομε καθόλου παρησία νὰ τοῦ ἀπευθύνουμε τὶς δεήσεις μας.

Ἄλλὰ εἶθε νὰ συμβεῖ ἑμεῖς γιὰ πάντα νὰ τελοῦμε αὐτὸ τὸ γάμο καὶ νὰ μᾶς ἔρχεται ὁ Ἰησοῦς μαζί μὲ τὴ μητέρα του, γιὰ ν' ἀποκαταστήσει σ' ἑμᾶς τὴ γνώση πού μᾶς ἔφυγε ἐξαιτίας τῆς ἁμαρτίας καὶ νὰ τὴ μεταβάλλει στὴ θέωση πού βγάζει τὸ νοῦ ἀπὸ τὴ γένεση τῶν ὄντων, τὴ γνώση τῆς φύσης πού ἰσχυροποιεῖ καὶ κατὰ κάποιον τρόπο νευρώνει γιὰ νὰ παραμείνει ἀτρεπτή, ὅπως τὸ νερὸ πού τὸ δυναμώνει ἡ ποσότητα τοῦ κρασιοῦ.

ΣΧΟΛΙΑ

1. Δύναμη λέει τὴ σπαρμένη οὐσιαστικὰ μέσα στὴ φύση κίνηση γιὰ τὴν ἐνέργεια τῶν ἀρετῶν καὶ πού γνωμικὰ ἐκδηλώνεται κατὰ τὴ χρῆση στὴ θέληση ἐκείνου πού τὴν ἔχει ἀποκτήσει.
2. Τὴ φύση, πού ἄδειασε ἀπὸ τὴ γνώση πού τῆς δόθηκε, ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ ἔγινε ἄνθρωπος, τὴ γέμισε πάλι ἀπὸ γνώση κι ἀφοῦ τὴ δυνάμωσε νὰ παραμείνει ἀτρεπτή, ὄχι βέβαια ὡς πρὸς τὴ φύση, ἀλλὰ ὡς πρὸς τὸ ποιό, τὴ θέω-

- ματι, καθάπερ ὕδωρ οἴνου ποιότητι πρὸς τόνον μετακερά-
 10 σας. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ γίνεται κατ' ἀλήθειαν ἄνθρωπος,
 ἵνα κατὰ χάριν ἡμᾶς καταστήσῃ θεούς.
3. Τὸν καλὸν οἶνον λέγει τὸν πρὸς θέωσιν ἐκστατικὸν τῆς φύ-
 σεως λόγον· ὃν ἡ παράβασις μὲν τὸν Ἀδᾶμ πρότερον πιεῖν
 οὐ συνεχώρησεν, αὐτὸς δέ, χάριτι διὰ φιλανθρωπίαν ὡς
 15 Θεὸς ἑαυτὸν κενώσας, ὕστερον διὰ σαρκώσεως, ὡς οἶδεν
 μόνος αὐτός, κατέστησεν πότιμον. Αὐτὸς γάρ ἐστι καὶ πρό-
 νοια, ὡς συνοχὴ τῶν ὄντων, καὶ προνοίας Λόγος, ὡς μέθο-
 δος τῆς τῶν προνοουμένων ἰατρείας, καὶ προνοητής, ὡς
 πάντα τοῖς ἑαυτῶν τοῦ εἶναι λόγοις συνέχων.
- 20 4. Τῆς μὲν τῶν σωμάτων καὶ ἀσωμάτων γνώσεως δεκτικὴ
 κατὰ φύσιν ἐστὶν ἡ τοῦ νοῦ δύναμις, φησὶν, τῆς δὲ τῆς ἀγίας
 Τριάδος κατὰ μόνην τὴν χάριν δέχεται τὰς ἐμφάσεις, ὅτι
 ἐστὶ μόνον πιστεύουσα, ἀλλ' οὐ τίποτε κατ' οὐσίαν ἐστὶ
 ζητεῖν ἀβθαδιζομένη.
- 25 5. Ὅτι καὶ ἡ καθόλου δύναμις τῆς φύσεως εἰς ἕξ διαιρεῖται
 τρόπους καὶ ἐνεργείας, καὶ ἡ καθόλου ἀγάπη εἰς ἕξ ἀρετῶν
 εἶδη μερίζεται. Πεῖναν γὰρ καὶ δίψαν καὶ γύμνωσιν καὶ ξε-
 νιτείαν καὶ ἀσθένειαν καὶ φυλακὴν τῶν τούτοις κατειλημ-
 μένων εἴτε σωματικῶς εἴτε πνευματικῶς ὁ παραμυθούμε-
 30 νος τὴν ἐκ τῶν ἕξ ἀρετῶν συνισταμένην πεπλήρωκε πρὸς
 τε τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον ἀγάπην, ὡς μόνῳ τῷ Θεῷ
 πεποιωμένην, τῆς ψυχῆς διατηρήσας τὴν ἔφεσιν.
6. Αἰτίαν τοῦ Λόγου φησὶ τὸν Θεόν, ὃν ζητεῖν τοῦ Λόγου τὴν
 δύναμιν ὁ ἄνθρωπος εἴληφεν.
- 35 7. Εἰς ταῦτα τὸ τῆς ἀγάπης διαιρεῖται χρῆμα, ἐν οἷς καὶ συνί-
 σταται.
8. Ὁ κατ' ἀρετὴν τῇ γνώμῃ, φησὶν, ἴσος πρὸς πάντας γενόμε-
 νος ἀπροσωπόληπτον ἐν ἑαυτῷ δείκνυσι τὸν Θεόν, ὡσπερ
 πάντων καθ' ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν Λόγον μίαν δημιουργήσαν-
 40 τα τὴν φύσιν, οὕτω καὶ πᾶσι νομοθετήσαντα μίαν τῆς

σε σφραγίζοντάς την δίχως ἔλλειψη μὲ τὸ δικό του πνεῦμα καὶ μεταβάλλοντάς την σὲ ἰσχυρότερη ὄπως τὸ νερὸ μὲ τὴ δύναμη τοῦ κρασιοῦ. Γιατὶ γι' αὐτὸ γίνεται ἀληθινὸς ἄνθρωπος, γιὰ νὰ μᾶς κάνει θεοὺς κατὰ χάρη.

3. Καλὸ οἶνο ὀνομάζει τὸ Λόγο πού μᾶς βγάζει ἀπὸ τὴ φύση γιὰ νὰ μᾶς θεώσει, τὸν ὁποῖο δὲν ἐπέτρεψε ἡ παράβαση στὸν Ἀδὰμ νὰ τὸν πιεῖ πρωτύτερα, ὁ ἴδιος ὁμως κατὰ χάρη κενώνοντας τὸν ἑαυτὸ του ὡς Θεὸς ἀπὸ φιλανθρωπία, ὕστερα μὲ τὴ σάρκωσή του, ὅπως μόνον αὐτὸς γνωρίζει, τὸν ἔκανε πόσιμο. Γιατὶ αὐτὸς εἶναι καὶ πρόνοια ὡς συνεκτικὸς δεσμὸς τῶν ὄντων καὶ λόγος πρόνοιας ὡς μέθοδος ἰατρείας ὧν δέχονται τὴν πρόνοια, καὶ προνοητῆς ἐπειδὴ συγκρατεῖ τὰ πάντα μὲ τοὺς λόγους τους.
4. Ἡ δύναμη τοῦ νοῦ εἶναι, λέει, ἀπὸ τὴ φύση τῆς δεκτικῆς τῆς γνώσης τῶν σωματικῶν καὶ τῶν ἀσώματων, τὶς φανερώσεις ὁμως τῆς ἀγίας Τριάδος τὶς δέχεται μόνον κατὰ χάρη, γιὰ πιστεῦει μόνον καὶ δὲν ζητεῖ μ' αὐθάδεια νὰ μάθει τί τέλος πάντων εἶναι κατὰ τὴν οὐσία.
5. Καὶ ἡ γενικὴ δύναμη τῆς φύσης διαιρεῖται σ' ἕξι τρόπους καὶ ἐνέργειες, ὅπως καὶ ἡ γενικὴ ἀγάπη χωρίζεται σὲ ἕξι μέρη ἀρετῶν. Ὅποιος δηλαδὴ φροντίζει εἴτε σωματικὰ εἴτε πνευματικὰ τὴν πείνα καὶ τὴ δίψα καὶ τὴ γύμνωση καὶ τὴν ξενητεῖα καὶ τὴν ἀσθένεια καὶ τὴ φυλακὴ ἐκείνων πού βασανίζονται ἀπὸ αὐτά, αὐτὸς πραγματοποιοῦσε τὴν ἀγάπη τόσο πρὸς τὸ Θεὸ ὅσο καὶ πρὸς τὸν πλησίον του, διατηρώντας τὸν πόθο τῆς ψυχῆς του διαποτισμένο μόνον μὲ τὴν ποιότητα τοῦ Θεοῦ.
6. Αἰτία τοῦ Λόγου εἶναι, λέει, ὁ Θεός, καὶ γιὰ νὰ τὸν ζητᾷ ὁ ἄνθρωπος ἔλαβε τὴ δύναμη τοῦ λόγου.
7. Ἡ ἀγάπη διαιρεῖται στὰ στοιχεῖα ἀπὸ τὰ ὁποῖα συνίσταται.
8. Ὅποιος μὲ τὴ θέλησή του ἔγινε κατὰ τὴν ἀρετὴ ἴσος μὲ ὄλους, δείχνει μὲ τὸ τὸν ἑαυτὸ του τὸ Θεὸ ἀπροσωπῶδες, πού, ὅπως ἔχει δημιουργήσει μία τὴ φύση τῶν πάντων σύμφωνα μὲ ἓνα καὶ τὸν αὐτὸ λόγο, ἔτσι καὶ γιὰ ὁ-

γνώμης τὴν κίνησιν, καθ' ἣν ὁ δοκῶν ἐσκορπίσθαι τῆς φύσεως συνάγεσθαι πέφυκε λόγος.

9. Μεσότητα λέγει τὴν ἀπηλλαγμένην μὲν τῶν παρὰ φύσιν παθῶν, οὐπω δὲ τῶν ὑπὲρ φύσιν ἀγαθῶν ἐπειλημμένην
 45 κατάστασιν· ἰσονομοῦσαν γὰρ τῇ φύσει τὴν γνώμην δείκνυσιν, μηδὲν ἔχουσαν αὐτορρεπὲς καὶ τῷ λόγῳ τῆς φύσεως ἐμφερόμενον, καὶ διὰ τοῦτο πάντας ἀνθρώπους ὡς ἓνα γινώσκουσαν, ἅτε δὴ βίβλον θεόγραφον ἔχουσαν τὸν νόμον τῆς φύσεως.
- 50 10. Ὅτι φυσικὸν ἔχομεν κριτήριον τὸν κατὰ φύσιν νόμον, διδάσκοντα ἡμᾶς ὅτι πρὸ τῆς ἐν ὅλοις σοφίας ἔδει πρὸς τὴν τοῦ ποιητοῦ τῶν ὄλων μυσταγωγίαν ἡμῶν κινήθῃναι τὴν ἔφεσιν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΜΑ'

Τίς ὁ λόγος τῶν πέντε ἀνδρῶν τῆς Σαμαρείτιδος, καὶ τοῦ ἔκτου καὶ μὴ ὄντος ἀνδρός;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

- 5 Καὶ ἡ Σαμαρεῖτις γυνή, καὶ ἡ τοὺς ἑπτὰ λαβοῦσα, κατὰ τοὺς Σαδδουκαίους, πρὸς γάμον ἀδελφούς, καὶ ἡ αἰμόρρους, καὶ ἡ πρὸς γῆν συγκείπτουσα, καὶ ἡ θυγάτηρ Ἰαείρου, καὶ ἡ Συροφοινίκισσα καὶ τὴν καθόλου τῶν ἀνθρώπων φύσιν καὶ τὴν τοῦ καθέκαστου ἀνθρώπου ψυχὴν δηλοῦσιν, ἐκάστη κατὰ τὴν ὑποκείμενην τοῦ πάθους διάθεσιν σημαίνουσα καὶ τὴν φύσιν καὶ
 10 τὴν ψυχὴν. Οἶον, ἡ μὲν τῶν Σαδδουκαίων γυνή ἐστὶν ἡ φύσις ἢ ἡ ψυχὴ, ἡ πᾶσι μὲν τοῖς ἀπὸ τοῦ αἰῶνος δοθεῖσι θείοις νόμοις ἀγόνως συνοικήσασα, τὴν δὲ τῶν μελλόντων προσδοκίαν οὐκ ἀποδεχομένη. Ἡ δὲ αἰμόρρους ὡσαύτως ἡ φύσις ἐστὶ καὶ ἡ
 15 ψυχὴ, τὴν δοθεῖσαν αὐτῇ πρὸς γένεσιν ἔργων δικαιοσύνης καὶ

ὄλους νὰ ἔχει νομοθετήσῃ μιὰ κίνηση τῆς γνώμης τους, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία εἶναι φυσικὸ ὁ λόγος τῆς φύσης νὰ συνάπτεται, ἐνῶ φαίνεται ὅτι ἔχει διασκορπιστεῖ.

9. Μεσότητα ὀνομάζει τὴν κατάσταση τὴν ἀπαλλαγμένη ἀπὸ τὰ παραφύση πάθη, ἀλλὰ ποὺ δὲν ἔχει ἀκόμα λάβει τὰ ὑπερφυσικὰ ἀγαθὰ. Γιατὶ δείχνει νὰ ἰσοζυγίζει ἡ γνώμη μὲ τὴ φύση, χωρὶς νὰ ἔχει τίποτε ποὺ νὰ κλίνει ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ της καὶ νὰ εἶναι παρεμφερὲς μὲ τὸ λόγο τῆς φύσης, καὶ γι' αὐτὸ γνωρίζει ὄλους τοὺς ἀνθρώπους σὰν ἓνα, ἐπειδὴ ἔχει σὰ θεόγραφο βιβλίον τὸ νόμον τῆς φύσης.
10. Ἐχομε φυσικὸ κριτήριον τὸ σύμφωνον μὲ τὴ φύση μας νόμον, ποὺ μᾶς διδάσκει ὅτι μπροστὰ στὴ σοφία ποὺ διακατέχει ὄλα ἔπρεπε ἡ ἐπιθυμία μας νὰ κινηθεῖ πρὸς τὴ μυσταγωγία (διδασκαλία) τοῦ δημιουργοῦ τῶν ὄλων.

ΕΡΩΤΗΣΗ 41

Πῶς δικαιολογοῦνται οἱ πέντε ἄνδρες τῆς Σαμαρείτιδας καὶ ὁ ἕκτος ποὺ δὲν ἦταν ἄνδρας της¹;

ΑΠΟΚΡΙΣΗ

Καὶ ἡ γυναῖκα ἡ Σαμαρείτιδα καὶ ἐκείνη ποὺ πῆρε τοὺς ἑπτὰ ἀδελφοὺς ὡς ἄνδρες της, σύμφωνα μὲ τοὺς Σαδδουκαίους², καὶ ἡ αἰμορροούσα³, καὶ ἐκείνη ποὺ ἔσκυβε στὴ γῆ, καὶ ἡ κόρη τοῦ Ἰαείρου⁴, καὶ ἡ Συροφοινίκισσα⁵ δηλώνουν καὶ τὴν ἀνθρώπινη φύση στὸ σύνολό της καὶ τὴν ψυχὴ τοῦ κάθε ἐπιμέρους ἀνθρώπου καὶ κάθε μιὰ σημαίνει, σύμφωνα μὲ τὴ διάθεση ποὺ ὑπόκειται στὸ πάθος, τόσο τὴ φύση ὅσο καὶ τὴν ψυχὴ. Γιὰ παράδειγμα· ἡ γυναῖκα τῶν Σαδδουκαίων εἶναι ἡ φύση ἢ ἡ ψυχὴ, ποὺ συνοίκησε βέβαια ἄγωνα μὲ ὄλους τοὺς θείους νόμους ποὺ δόθηκαν ἀπὸ τοὺς αἰῶνες, δὲν ἀποδέχεται ὁμως τὴν προσδοκία τῶν μελλοντικῶν. Ἡ αἰμορροούσα ἐπίσης εἶναι ἡ φύση καὶ ἡ ψυχὴ, ποὺ μὲ τὰ πάθη ἀφήνει νὰ τῆς γλιστρήσῃ

3. Ματθ. 9,20. Λουκᾶ 13,11.

4. Μάρκ. 5,22ε. 5. Μάρκ. 7,25ε.

λόγων τοῖς πάθεσι πρὸς τὴν ὕλην διαρρέουσα δύναμιν. Ἡ δὲ Συροφοινίκισσα ἢ αὐτὴ φύσις ἐστὶ καὶ ἡ τοῦ καθέκαστον ψυχῆ, ὡς θυγατέρα τὴν διάνοιαν ἐπαχθῶς τῇ φιλίᾳ τῆς ὕλης ἐξ ἀμηχανίας ἐπιληπτικῶς διαρρησσομένην ἔχουσα. Ἡ δὲ θυγάτηρ
 20 Ἰαείρου ὁμοίως ἢ κατὰ τὸν νόμον φύσις τε καὶ ψυχῆ, παντελῶς ἀποθανοῦσα τῇ ἀπραξίᾳ τῶν νομικῶν ἐντολῶν καὶ ἀνενεργησία τῶν θείων προσταγμάτων. Ἡ δὲ συγκύπτουσα γυνὴ ἐστὶν ἢ φύσις ἢ ἡ ψυχὴ ἢ πρὸς τὴν ὕλην τὴν περὶ πρᾶξιν νοερὰν δύναμιν ὄλην διὰ τῆς ἀπάτης τοῦ διαβόλου ἐπικάμψασα. Ἡ δὲ Σαμαρεῖτις, ὡσαύτως ταῖς προλαβούσαις γυναιξί, τὴν φύσιν δηλοῖ ἢ τὴν τοῦ καθέκαστον ψυχὴν, δίχα τοῦ προφητικοῦ χαρίσματος πᾶσι συνοικήσασα, καθάπερ ἀνδράσι, τοῖς δοθεῖσι τῇ φύσει νόμοις· ὧν πέντε μὲν ἦσαν παρελθόντες, ὁ ἕκτος δέ, κἂν παρῆν, ἀλλ' οὐκ ἦν ἀνὴρ τῆς φύσεως ἢ τῆς ψυχῆς, μὴ γεννῶν ἐξ αὐτῆς
 30 τὴν σφῶζουσαν εἰς τὸ παντελὲς δικαιοσύνην.

Ἔσχεν οὖν πρῶτον νόμον ἢ φύσις, ὡς ἄνδρα, τὸν ἐν τῷ παραδείσῳ· δεῦτερον τὸν μετὰ τὸν παράδεισον· τρίτον τὸν ἐν τῷ κατακλυσμῷ ἐπὶ τοῦ Νῶε· τέταρτον τὸν τῆς περιτομῆς ἐπὶ τοῦ Ἀβραάμ· πέμπτον τὸν τῆς προσαγωγῆς τοῦ Ἰσαάκ. Τούτους λαβοῦσα πάντα ἢ φύσις ἀπεβάλετο, θανόντας τῇ κατ' αὐτὴν ἀκαρπία τῶν ἔργων τῆς ἀρετῆς. Ἐκτον δέ, τὸν διὰ Μωσέως, εἶχε νόμον ὡς οὐκ ἔχουσα, ἢ διὰ τὸ μὴ ποιεῖν τὴν κατ' αὐτὸν διατεταγμένην δικαιοσύνην, ἢ διὰ τὸ μέλλειν αὐτὴν πρὸς ἕτερον, ὡς ἄνδρα, νόμον μεταβήσασθαι, τὸ Εὐαγγέλιον, ὡς τοῦ
 40 νόμου μὴ δι' αἰῶνος δοθέντος τῇ φύσει τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐπ' οἰκονομίᾳ παιδαγωγούσῃ πρὸς τὸ μεῖζόν τε καὶ μυστικώτερον, καθ' ὃ σημαινόμενον οἶμαι τὸν Κύριον φάναι πρὸς τὴν Σαμαρεῖτιν γυναῖκα· «καὶ νῦν ὃν ἔχεις οὐκ ἔστι σός». Ἦιδει γὰρ εἰς τὸ Εὐαγγέλιον τὴν φύσιν μετενεχθήσασθαι. Διὸ καὶ περὶ
 45 ἕκτην ὥραν, ὅτε μάλιστα πανταχόθεν ἢ ψυχὴ περιλάμπεται ταῖς ἀκτῖσι τῆς γνώσεως διὰ τὴν πρὸς αὐτὴν τοῦ Λόγου παρουσίαν,

πρὸς τὴν ὕλη ἢ δύναμη πού τῆς δόθηκε γιὰ τὴ δημιουργία ἔργων καὶ λόγων δικαιοσύνης. Ἡ Συροφοινίκισσα εἶναι ἡ ἴδια φύση καὶ ψυχὴ τοῦ κάθε ἀνθρώπου, πού ἔχει κόρη τῆς τῆς διάνοια πού ἀπὸ ἀδυναμία αἰμμοραγεῖ ἀσταμάτητα ἐξαιτίας τῆς ἀγάπης τῆς πρὸς τὴν ὕλη. Ἡ κόρη τοῦ Ἰαείρου εἶναι ἐπίσης ἡ σύμφωνα μὲ τὸ νόμο φύση καὶ ἡ ψυχὴ, πού ἔχει τέλεια νεκρωθεῖ ἀπὸ τὸ νὰ μὴν πράττει τίς νομικὲς ἐντολὲς καὶ νὰ μὴν ἐκτελεῖ τὰ θεῖα προστάγματα. Ἡ συγκύπτουσα γυναῖκα εἶναι ἡ φύση καὶ ἡ ψυχὴ πού μὲ τὴν ἀπάτη τοῦ διαβόλου ἔστρεψε πρὸς τὴν ὕλη ὅλη τὴ σχετικὴ μὲ τὴν πράξη νοερὴ δύναμη. Ἡ Σαμαρείτιδα, ὅμοια μὲ τίς προηγούμενες γυναῖκες, σημαίνει τὴ φύση ἢ τὴν ψυχὴ τοῦ καθενός, πού χωρὶς τὸ προφητικὸ χάρισμα συμβίωσε, σὰν μὲ ἄνδρες, μὲ ὄλους τοὺς νόμους πού δόθηκαν στὴ φύση μας, ἀπὸ τοὺς ὁποίους οἱ πέντε εἶχαν προηγηθεῖ, ἐνῶ ὁ ἕκτος, ἂν καὶ ἦταν παρών, ἀλλ' ὅμως αὐτὸς δὲν ἦταν ἄνδρας τῆς φύσης ἢ τῆς ψυχῆς, μὲ τὸ νὰ μὴ γεννᾶ ἀπὸ αὐτὴν τὴ δικαιοσύνη πού σώζει στὸν αἰῶνα.

Ἔλαβε λοιπὸν ἡ φύση ὡς ἄνδρα τὸν πρῶτο νόμο, τὸ νόμο στὸν παράδεισο· δεύτερο νόμο τὸν νόμο μετὰ τὸν παράδεισο· τρίτο τὸ νόμο κατὰ τὸν κατακλυσμὸ τοῦ Νῶε· τέταρτο τὸ νόμο τῆς περιτομῆς ἐπὶ τοῦ Ἀβραάμ· πέμπτο τὸ νόμο τῆς προσφορᾶς τοῦ Ἰσαάκ. Αὐτοὺς ὄλους τοὺς ἔλαβε ἡ φύση καὶ τοὺς ἀπέρριψε ἐξαιτίας τῆς ἀκαρπίας τῆς σιὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς. Ἐκτο εἶχε τὸ νόμο μέσω τοῦ Μωυσῆ πού ἦταν σὰ νὰ μὴν τὸν εἶχε ἢ ἐπειδὴ δὲν ἐκτελοῦσε τίς πράξεις δικαιοσύνης πού ἐκεῖνος ὀριζε ἢ ἐπειδὴ ἐπρόκειτο αὐτὴ νὰ μεταβεῖ σὲ ἄλλο νόμο ὡς ἄνδρα, δηλαδὴ τὸ Εὐαγγέλιο, γιὰτὶ ὁ νόμος δὲν εἶχε δοθεῖ στοὺς ἀνθρώπους αἰῶνια, ἀλλὰ κατὰ οἰκονομία πού παιδαγωγοῦσε πρὸς τὸ μεγαλύτερο καὶ μυστικότερο. Μ' αὐτὴ τὴν ἔννοια νομίζω εἶπε ὁ Κύριος στὴ Σαμαρείτιδα «κι αὐτὸς πού τώρα ἔχεις δὲν εἶναι δικός σου». Γιὰτὶ γνώριζε ὅτι ὁ ἄνθρωπος θὰ μεταφερόταν στὸ Εὐαγγέλιο. Γι' αὐτὸ καὶ γύρω στὴν ἕκτη ὥρα, ὅταν κατ' ἐξοχὴ περιλάμπεται ἡ ψυχὴ ἀπὸ παντοῦ ἀπὸ τίς ἀκτίνες τῆς γνώσης ἐξαιτίας τῆς παρουσίας σ' αὐτὴν τοῦ Λόγου, κι ἐνῶ

τῆς ἐν νόμῳ σκιᾶς ἀπογενομένης, αὐτῇ διελέγετο, καὶ παρὰ τὸ φρέαρ τοῦ Ἰακώβ, παρὰ τὴν πηγὴν δηλαδὴ σὺν τῷ Λόγῳ τῶν γραφικῶν ἰσταμένη θεωρημάτων.

Ταῦτα καὶ περὶ τούτου τέως εἰρήσθω.

ΣΧΟΛΙΟΝ

1. Τὸ φρέαρ τοῦ Ἰακώβ ἐστὶν ἡ Γραφή, τὸ δὲ ὕδωρ ἐστὶν ἡ ἐν τῇ Γραφῇ γνῶσις, τὸ δὲ βάθος ἡ τῶν γραφικῶν αἰνιγμάτων δυσδιεξίτητος θέσις, τὸ δὲ ἀντλημά ἐστὶν ἡ διὰ τῶν γραμμάτων τοῦ θεοῦ λόγου μάθησις, ἣν οὐκ εἶχεν ὁ Κύριος, αὐτολόγος ὑπάρχων καὶ οὐ τὴν ἐκ μαθήσεως καὶ μελέτης γνῶσιν διδοὺς τοῖς πιστεύουσιν, ἀλλὰ τὴν ἐκ χάριτος πνευματικῆς ἀένναον σοφίαν καὶ μηδέποτε λήγουσαν τοῖς ἀξίοις δωρούμενος. Τὸ γὰρ ἀντλημα, τουτέστιν ἡ μάθησις, μέρος ἐλάχιστον λαμβάνουσα γνώσεως, τὸ πᾶν ἐᾷ μηδενὶ λόγῳ κρατούμενον· ἡ δὲ κατὰ χάριν γνῶσις ὄλην ἔχει, καὶ δίχα μελέτης, τὴν ἐφικτὴν ἀνθρώποις σοφίαν πρὸς τὰς χρείας ποικίλως βλυστάνουσαν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΜΒ'

- Πῶς ἡμεῖς μὲν ποιῆσαι λεγόμεθα τὴν ἀμαρτίαν καὶ εἰδέναι, ὁ δὲ Κύριος γενέσθαι μὲν ἀμαρτία λέγεται, μὴ γνῶναι δὲ αὐτήν; Πῶς δὲ καὶ τοῦ ποιῆσαι καὶ εἰδέναι αὐτήν οὐκ ἔστι βαρύτερον τὸ γενέσθαι καὶ μὴ γνῶναι; «Τὸν γὰρ μὴ γνόντα ἀμαρτίαν», φησὶν, «ὑπὲρ ἡμῶν ἀμαρτίαν ἐποίησεν».

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Φθαρεῖσα πρότερον τοῦ κατὰ φύσιν λόγου τοῦ Ἀδάμ ἡ προαίρεσις, τὴν φύσιν ἑαυτῇ συνέφθειρεν, ἀποθεμένην τῆς ἀπα-

εἶχε φύγει ἢ σκιά τοῦ νόμου, συνομιλοῦσε τὴν ᾧρα αὐτὴ μαζί της, καὶ κοντὰ στὸ πηγάδι τοῦ Ἰακώβ, στέκοντας δηλαδὴ κοντὰ στὴν πηγὴ μαζί μὲ τὸ Λόγο τῶν θεωρημάτων τῆς Γραφῆς.

Αὐτὰ ἄς λεχθοῦν πρὸς τὸ παρὸν καὶ γιὰ τὸ θέμα αὐτό.

ΣΧΟΛΙΟ

1. Τὸ πηγάδι τοῦ Ἰακώβ εἶναι ἡ Γραφή, τὸ νερὸ εἶναι ἡ γνώση ποὺ περιέχει ἡ Γραφή, τὸ βάθος εἶναι ἡ δυσκολοπλησίαστη θέση τῶν γραφικῶν αἰνιγμάτων, τὸ ἀντλημα εἶναι ἡ μάθηση μὲ τὸ γράμμα τοῦ θείου λόγου, ποὺ δὲν τὴν εἶχε ὁ ὁ Κύριος, ἐπειδὴ ἦταν αὐτο-Λόγος καὶ δὲν ἔδινε σ' ὄσους πίστευαν τὴ γνώση ἀπὸ μάθηση καὶ μελέτη, ἀλλὰ δωρίζει στοὺς ἄξιους τὴν ἐκ μέρους τῆς πνευματικῆς χάριτος ἀέναη σοφία ποὺ ποτὲ δὲν τελειώνει. Γιατὶ τὸ ἀντλημα, δηλαδὴ ἡ μάθηση, παίρνοντας ἐλάχιστο ποσοῦ γνώσης, ἀφήνει τὸ σύνολο, ἀφοῦ κανένας λόγος δὲν μπορεῖ νὰ τὸ κρατήσῃ. Ἐνῶ ἡ κατὰ χάρη γνώση ἔχει χωρὶς μελέτη ὅλη τὴν ἐφικτὴ στοὺς ἀνθρώπους σοφία ποὺ ἀναβλύζει ποικιλότροπα ἀνάλογα μὲ τὶς ἀνάγκες.

ΕΡΩΤΗΣΗ 42

Πῶς ἐμεῖς λέγεται ὅτι κάναμε τὴν ἁμαρτία καὶ τὸ γνωρίζομε, ἐνῶ ὁ Κύριος λέγεται ὅτι ἔγινε ἁμαρτία, ἀλλὰ δὲν τὴ γνώρισε¹; Καὶ πῶς ἀπὸ τὸ νὰ κάνει κανεὶς ἁμαρτία καὶ νὰ τὴ γνωρίζει δὲν εἶναι βαρύτερο τὸ νὰ γίνῃ κανεὶς ἁμαρτία καὶ νὰ τὴ γνωρίσει; Γιατὶ λέει, «Αὐτὸς ποὺ δὲ γνώρισε ἁμαρτία, γιὰ χάρη μας ἔκαμε ἁμαρτία»².

ΑΠΟΚΡΙΣΗ

Ἄφοῦ ἡ προαίρεση τοῦ Ἀδάμ φθάρθηκε πρὶν ἀπὸ τὸ φυσικὸ λόγο, ἔφθειρε μαζί της καὶ τὴ φύση, ποὺ ἔχασε τὴ χάρη τῆς

2. Β' Κορ. 5,21.

10 θείας τὴν χάριν. Καὶ γέγονεν ἁμαρτία, πρῶτη μὲν καὶ εὐδιάβλητος, ἢ πρὸς κακίαν ἀπὸ τοῦ ἀγαθοῦ τῆς προαιρέσεως ἔκπτωσις, δευτέρα δέ, διὰ τὴν πρώτην, ἢ τὴν φύσεως ἐξ ἀφθαρσίας εἰς φθορὰν ἀδιάβλητος μεταποίησις. Δύο γὰρ ἁμαρτίαι γεγόνασιν ἐν τῷ προπάτορι κατὰ τὴν παράβασιν τῆς θείας ἐντολῆς, ἢ
 15 μὲν διαβεβλημένη, ἢ δὲ ἀδιάβλητος, αἰτίαν ἔχουσα τὴν διαβεβλημένην, καὶ ἢ μὲν προαιρέσεως, ἐκουσίως ἀποθεμένης τὸ ἀγαθόν, ἢ δὲ φύσεως, ἀκουσίως διὰ τὴν προαίρεσιν ἀποθεμένης τὴν ἀθανασίαν. Ταύτην οὖν τὴν διάλληλον φθορὰν τε καὶ ἀλλοίωσιν τῆς φύσεως ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ Θεὸς διορθούμενος,
 20 ὀλόκληρον τὴν φύσιν λαβὼν, εἶχε καὶ αὐτὸς ἐν τῇ ληφθείσῃ φύσει τὸ παθητὸν τῇ κατὰ προαίρεσιν ἀφθαρσίᾳ κοσμούμενον, καὶ γέγονε φύσει μὲν διὰ τὸ παθητὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτία, μὴ γνοῦς δὲ τὴν γνωμικὴν ἁμαρτίαν διὰ τὴν ἀτρεψίαν τῆς προαιρέσεως, τὸ δὲ παθητὸν τῆς φύσεως διὰ τὴν ἀφθαρσίαν τῆς προαιρέσεως
 25 διωρθώσατο. τὸ τέλος τοῦ παθητοῦ τῆς φύσεως, φημι δὲ τὸν θάνατον, τῆς κατὰ φύσιν πρὸς ἀφθαρσίαν μεταποίησεως ἀρχὴν ποιησάμενος. Καὶ γέγονεν, ὡσπερ δι' ἐνὸς ἀνθρώπου τραπέντος ἐκουσίως ἀπὸ τοῦ ἀγαθοῦ τὴν προαίρεσιν εἰς πάντας ἀνθρώπους ἢ τῆς φύσεως ἐξ ἀφθαρσίας εἰς φθορὰν μεταποίησις,
 30 οὕτω δι' ἐνὸς ἀνθρώπου Ἰησοῦ Χριστοῦ, μὴ τραπέντος ἀπὸ τοῦ ἀγαθοῦ τὴν προαίρεσιν, εἰς πάντας ἀνθρώπους ἢ τῆς φύσεως ἐκ φθορᾶς εἰς ἀφθαρσίαν ἀποκατάστασις.

Τὴν ἐμὴν οὖν μὴ γνοῦς ἁμαρτίαν ὁ Κύριος, τουτέστι τὴν τροπὴν τῆς ἐμῆς προαιρέσεως, τὴν ἐμὴν οὐκ ἔλαβεν ἁμαρτίαν
 35 οὔτε γέγονεν, ἀλλὰ τὴν δι' ἐμὲ γέγονεν ἁμαρτίαν, τουτέστι τὴν διὰ τὴν τροπὴν τῆς ἐμῆς προαιρέσεως φθορὰν τῆς φύσεως, ἀναλαβὼν, ὑπὲρ ἡμῶν γέγονε φύσει ποθητὸς ἄνθρωπος, διὰ τῆς δι' ἐμὲ ἁμαρτίας τὴν ἐμὴν ἀνελὼν ἁμαρτίαν. Καὶ ὡσπερ ἐν τῷ Ἀδὰμ τὸ περὶ κακίαν τῆς προαιρέσεως ἴδιον τὸ κοινὸν τῆς
 40 ἀφθαρσίας ἀφείλετο κλέος τῆς φύσεως, φύσιν ἀθάνατον ἔχειν

ἀπάθειας. Κι ἔγινε ἀμαρτία, πρώτη καὶ ἄμεσα διαβλητὴ ἢ ἔκπτωση τῆς προαίρεσης ἀπὸ τὴν ἀγαθότητα στὴν κακία, καὶ δευτέρα, ἐξαιτίας τῆς πρώτης, ἢ ἀδιάβλητη μεταποίησις τῆς ἀφθαρτῆς φύσης σὲ φθαρτὴ. Ὁ προπάτορας δηλαδὴ διέπραξε δυὸ ἀμαρτίαι παραβαίνοντας τὴ θεία ἐντολή, ἢ μία διαβλητὴ καὶ ἢ ἄλλη ἀδιάβλητη, ἔχοντας ὡς αἰτία τῆς τῆ διαβλητῆ. Ἡ μία ἦταν ἀμαρτία τῆς προαίρεσης ποὺ ἄφησε μὲ τὴ θέλησή της τὸ ἀγαθόν, ἢ ἄλλη τῆς φύσης, ποὺ ἄφησε χωρὶς νὰ τὸ θέλει τὴν ἀθανασία ἐξαιτίας τῆς προαίρεσης. Αὐτὴ λοιπὸν τὴν ἀμοιβαία φθορὰ κι ἀλλοίωσις τῆς φύσης διορθώνοντας ὁ Κύριος καὶ Θεὸς μας, ἀφοῦ ἔλαβε τὴ φύση μας ὀλόκληρη, εἶχε κι ἐκεῖνος τὴν παθητότητα μέσα στὴ φύση ποὺ ἔλαβε στολισμένη μὲ τὴν ἀφθαρσία τῆς προαίρεσης, κι ἔγινε γιὰ χάρις μας ἐξαιτίας τῆς παθητότητας τῆς φύσης ἀμαρτία, δὲ γνώρισε ὁμως τὴν ἀμαρτία τῆς προαίρεσης, ἐπειδὴ ἡ γνώμη του παρέμεινε ἄτρεπτη. Τὴν παθητότητα ὁμως τῆς φύσης τὴ διόρθωσε ἐξαιτίας τῆς ἀφθαρσίας τῆς προαίρεσης, κάνοντας τὸ τέλος τῆς παθητότητας τῆς φύσης, ἐννοῶ τὸ θάνατο, ἀρχὴ τῆς κατὰ φύση μεταποίησής μας στὴν ἀφθαρσία. Καὶ ἔτσι, ὅπως ἀπὸ ἓναν ἄνθρωπο ποὺ μετέβαλε μὲ τὴ θέληση του τὴν προαίρεσή του ἀπὸ τὸ ἀγαθὸ προῆλθε γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ἢ μεταποίησις τῆς φύσεως ἀπὸ τὴν ἀφθαρσία στὴ φθορὰ, ἔτσι καὶ μέσω ἑνὸς ἀνθρώπου, τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ποὺ δὲ μετακίνησε τὴν προαίρεσή του ἀπὸ τὸ ἀγαθόν, προῆλθε γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ἢ ἀποκατάστασις τῆς φύσης τοὺς ἀπὸ τὴ φθορὰ στὴν ἀφθαρσία.

Ἀφοῦ λοιπὸν ὁ Κύριος δὲν γνώρισε τὴ δική μου ἀμαρτία, δηλαδὴ τὴν τροπὴ τῆς προαίρεσής μου, δὲν ἔλαβε τὴ δική μου ἀμαρτία οὔτε ἔγινε ἢ δική μου ἀμαρτία, ἀλλά, ἀφοῦ πῆρε τὴ γιὰ χάρις μου ἀμαρτία, δηλαδὴ τὴ φθορὰ τῆς φύσης ἐξαιτίας τῆς μεταβολῆς τῆς προαίρεσής μου, ἔγινε γιὰ χάρις μας ἄνθρωπος παθητὸς στὴ φύση, ἐξαλείφοντας τὴν ἀμαρτία μου μὲ τὴν ἐξαιτίας μου ἀμαρτία. Καὶ ὅπως στὸν Ἀδὰμ τὸ ἀτομικὸ γνώρισμα τῆς κακίας τῆς προαίρεσης ἀφαίρεσε τὴν κοινὴ δόξα τῆς φύσης, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἔκρινε ὅτι δὲν εἶναι καλὸ ὁ ἄνθρωπος ποὺ

οὐκ εἶναι καλὸν κρίναντος τοῦ Θεοῦ τὸν κακισθέντα τὴν προαί-
 ρεσιν ἄνθρωπον, οὕτως ἐν τῷ Χριστῷ τὸ περὶ τὸ καλὸν τῆς
 προαιρέσεως ἴδιον τὸ κοινὸν τῆς φθορᾶς αἴσχος τῆς ὄλης ἀφεί-
 λετο φύσεως, κατὰ τὴν ἀνάστασιν μεταπλασθείσης εἰς ἀφθαρ-
 45 σίαν τῆς φύσεως διὰ τὴν ἀτρεψίαν τῆς προαιρέσεως, εὐλογον
 κρίναντος τοῦ Θεοῦ πάλιν ἀθάνατον ἀπολαβεῖν τὴν φύσιν τὸν
 μὴ τραπέντα τὴν προαίρεσιν ἄνθρωπον. Ἄνθρωπον δὲ λέγω
 τὸν σαρκωθέντα Θεὸν Λόγον δι' ἣν ἑαυτῷ καθ' ὑπόστασιν
 ἦνωσε λογικῶς ἐψυχωμένην σάρκα. Εἰ γὰρ τὸ κατὰ φύσιν πα-
 50 θητὸν τε καὶ φθαρτὸν καὶ θνητὸν ἐν τῷ Ἀδὰμ ἢ τροπὴ τῆς προ-
 αιρέσεως ἐπεισῆγαγεν, εἰκότως τὸ κατὰ φύσιν ἀπαθὲς καὶ
 ἀφθαρτον καὶ ἀθάνατον ἐν τῷ Χριστῷ διὰ τῆς ἀναστάσεως ἢ
 ἀτρεψία τῆς προαιρέσεως ἐπανήγαγε.

Κατάκρισις οὖν ἐστὶ τῆς προαιρετικῆς ἀμαρτίας τοῦ Ἀδὰμ
 55 ἢ τῆς φύσεως πρὸς πάθος καὶ φθορὰν καὶ θάνατον μεταποίη-
 σις· ἦν οὐ γέγονε μὲν ἐκ Θεοῦ καταρχὰς ἔχων ὁ ἄνθρωπος,
 ἐποίησε δὲ καὶ ἔγνω, τὴν προαιρετικὴν διὰ τῆς παρακοῆς
 ἀμαρτίαν δημιουργήσας· ἧς ὑπάρχει γέννημα σαφῶς ἢ διὰ τοῦ
 θανάτου κατάκρισις. Ταύτην δὲ τῆς ἐμῆς προαιρετικῆς ἀμαρ-
 60 τίας τὴν κατάκρισιν, λέγω δὲ τὸ κατὰ φύσιν παθητὸν καὶ φθαρ-
 τὸν καὶ θνητὸν, ὁ Κύριος λαβὼν ἀμαρτία γέγονε δι' ἐμὲ κατὰ τὸ
 παθητὸν καὶ φθαρτὸν καὶ θνητὸν, τὴν ἐμὴν ἐκουσίως ὑποδὺς
 φύσει κατάκρισιν, ἀκατάκριτος ὑπάρχων τὴν προαίρεσιν, ἵνα
 τὴν ἐμὴν προαιρετικὴν τε καὶ φυσικὴν ἀμαρτίαν καὶ κατάκρισιν
 65 κατακρίνη, κατὰ ταῦτὸν ἀμαρτίαν καὶ πάθος καὶ φθορὰν καὶ
 θάνατον ἐξωθήσας τῆς φύσεως, καὶ γένηται καινὸν μυστήριον
 ἢ περὶ ἐμέ, τὸν πεσόντα ἐξ ἀπειθείας, τοῦ ὑπὲρ ἐμὲ ἐκ φιλαν-
 θρωπίας οἰκονομία, τῆς ἐμῆς ἕνεκεν σωτηρίας τὴν ἐμὴν ἐκου-
 σίως οἰκειουμένου διὰ τοῦ θανάτου κατάκρισιν, καὶ δι' αὐτῆς
 70 χαριζομένου μοι τὴν πρὸς ἀθανασίαν ἀνάκλησιν.

Πολλαχῶς, οἶμαι, δέδεικται κατ' ἐπιτομὴν πῶς τε γέγονε
 μὲν ἀμαρτία ὁ Κύριος, οὐκ ἔγνω δὲ τὴν ἀμαρτίαν, καὶ πῶς ὁ

ἔδειξε κακία στήν προαίρεση νά ἔχει ἀθάνατη φύση, ἔτσι στοῦ Χριστοῦ, τὸ ἀτομικὸ καλὸ τῆς προαίρεσης, ἀφαίρεσε τὸ κοινὸ ὅλης τῆς φύσης αἴσχος τῆς φθορᾶς, μὲ τὸ ν' ἀναπλαστεῖ κατὰ τὴν ἀνάστασι ἢ φύση μας σὲ ἄφθαρτη ἐξαιτίας τῆς ἀτρεψίας τῆς προαίρεσης, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἔκρινε εὐλογο νά λάβει πάλι ἀθάνατη φύση ὁ ἄνθρωπος ποὺ δὲν μεταβλήθηκε στήν προαίρεση. Καὶ ἄνθρωπο ἐννοῶ τὸ Θεὸ Λόγο ποὺ σαρκώθηκε, ἐξαιτίας τῆς σάρκας μὲ λογικὴ ψυχὴ ποὺ ἔνωσε μὲ τὸν ἑαυτό του σὲ ὑπόστασι. Ἄν δηλαδὴ τὴν παθητότητα τῆς φύσης καὶ τὴ φθαρτότητα καὶ τὴ θνητότητα τὴν προξένησε ἐκ τῶν ὑστέρων στοὺν Ἀδὰμ ἢ τροπὴ τῆς προαίρεσός του, εὐλογο ἐπανέφερε στοῦ Χριστοῦ μὲ τὴν ἀνάστασι ἢ ἀτρεψία τῆς προαίρεσης τὴν ἀπάθεια καὶ τὴν ἀφθαρσία καὶ τὴν ἀθανασία.

Καταδίκη λοιπὸν τῆς προαιρετικῆς ἁμαρτίας τοῦ Ἀδὰμ εἶναι ἡ μεταποίησι τῆς φύσης στοῦ πάθος, στὴ φθορὰ καὶ στοῦ θάνατο. Αὐτὴν δὲν πλάστηκε ὁ ἄνθρωπος ἔχοντάς τὴν ἀπὸ τὴν ἀρχή, ἀλλὰ τὴν ἔπραξε καὶ τὴ γνώρισε, δημιουργώντας τὴν προαιρετικὴ ἁμαρτία μὲ τὴν παρακοή, τῆς ὁποίας γέννημα ἀποτελεῖ σαφῶς ἡ καταδίκη στοῦ θάνατο. Αὐτὴ τὴν κατάκρισι τῆς δικῆς μου προαιρετικῆς ἁμαρτίας, ἐννοῶ τὴν παθητότητα καὶ φθαρτότητα καὶ θνητότητα τῆς φύσης, ἀφοῦ ἔλαβε ὁ Κύριος, ἔγινε ἁμαρτία γιὰ χάρι μου κατὰ τὴν παθητότητα, τὴ φθαρτότητα καὶ τὴ θνητότητα, ἀναλαμβάνοντας στὴ φύση του ἐκούσια τὴ δική μου κατάκρισι, ἀλλὰ ἔχοντας ἀκατάκριτη τὴν προαίρεση, γιὰ νὰ κατακρίνει τὴ δική μου προαιρετικὴ καὶ φυσικὴ ἁμαρτία καὶ τὴν κατάκρισή μου, ἐξωθώντας ἀπὸ τὴ φύση μας ταυτόχρονα τὴν ἁμαρτία καὶ τὸ πάθος καὶ τὴ φθορὰ καὶ τὸ θάνατο, καὶ ν' ἀποτελέσει νέο μυστήριον ἢ πρὸς ἐμένα, ποὺ ἔπεσα ἀπὸ ἀπείθεια, οἰκονομία ἐκείνου ποὺ γιὰ χάρι μου ἀπὸ φιλανθρωπία καὶ ἐξαιτίας τῆς σωτηρίας μου οἰκειοποιήθηκε μὲ τὴ θέλησή του μὲ τὸ θάνατό του τὴ δική μου κατάκρισι καὶ μ' αὐτὴν μοῦ χάρισε τὴν ἀνάκλησή μου στὴν ἀθανασία.

Μὲ πολλοὺς τρόπους νομίζω ἀποδείχθηκε μὲ συντομία καὶ πῶς ὁ Κύριος ἔγινε ἁμαρτία, ἀλλὰ δὲ γνώρισε τὴν ἁμαρτία, καὶ

ἄνθρωπος οὐ γέγονε μὲν, ἐποίησε δὲ καὶ ἔγνω τὴν ἁμαρτίαν, τὴν τε προαιρετικὴν, ἧς αὐτὸς ἀπήρξατο, τὴν τε φυσικὴν, ἣν δι' αὐτὸν ὁ Κύριος κατεδέξατο, τῆς πρώτης παντελῶς ὑπάρχων ἐλεύθερος. Οὐδαμῶς οὖν τοῦ γίνεσθαι κρεῖττον ὑπάρχει τὸ ποιῆσαι καὶ γνῶναι τὴν ἁμαρτίαν κατὰ τὸν ἀποδοθέντα νοούμενον τοῦ λόγου σκοπόν, καὶ μετὰ τῆς πρεπούσης διαστολῆς τῆς κατὰ τὴν ἁμαρτίαν ὁμωνυμίας νοουμένης. Τὸ μὲν γὰρ Θεοῦ ποιεῖται χωρισμόν, ἀπωθουμένης ἐκουσίως τὰ θεῖα τῆς προαιρέσεως, τὸ δὲ κακίας πολλάκις γίνεται κωλυτικόν, μὴ συγχωροῦν εἰς ἔργον προβῆναι, διὰ τὴν φυσικὴν ἀσθένειαν, τὴν κακίαν τῆς προαιρέσεως.

ΣΧΟΛΙΑ

1. Ἐπιπέτομεν. Ἄμαρτίαν φύσεως εἶναι φησι τὸν θάνατον, καθ' ὃν τοῦ εἶναι καὶ μὴ θέλοντες ἀπογινόμεθα, ἁμαρτίαν δὲ προαιρέσεως τὴν τῶν παρὰ φύσιν αἵρεσιν, καθ' ἣν τοῦ εἶναι θέλοντες ἀποπίπτομεν.
2. Ὅτι φθαρτὸς μὲν κατὰ φύσιν σαρκωθεὶς ὡς ἄνθρωπος ὑπῆρχεν ὁ Κύριος, καθ' ὃ καὶ ἁμαρτία γεγονέναι λέγεται, φησὶν, ἀφθαρτος δὲ φύσει κατὰ προαίρεσιν, ὡς ἀναμάρτητος.
3. Ὁ τοῦ Κυρίου θάνατος, φησὶν, ἀφθαρσίας ἀρχὴ τῆς ὅλης φύσεως γέγονεν.
4. Ἡ δι' ἡμᾶς ἐστὶν ἁμαρτία τὸ τῆς φύσεως φθαρτόν, ἡ δὲ ἡμῶν ἐστὶν ἁμαρτία τὸ τρεπτόν τῆς προαιρέσεως· διὸ γέγονε θνητὸς ὁ ἄνθρωπος, κατὰ δικαίαν κρίσιν τὸν φυσικὸν ὑπομείνας θάνατον, εἰς ἀναίρεσιν τοῦ θανάτου τῆς προαιρέσεως.
5. Πρώτην ἁμαρτίαν φησὶ τὴν τροπὴν τῆς προαιρέσεως, ἣν οὐκ ἔσχεν ὁ Κύριος, καίτοι λαβὼν ἀληθῶς τὸ κατὰ φύσιν παθητόν, ἐπιτίμιον ὑπάρχον τῆς τραπέισης τοῦ Ἀδάμ προ-

πῶς ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔγινε βέβαια, ἔκανε ὁμως τὴν ἁμαρτία καὶ γνόρισε τὴν ἁμαρτία, τόσο τὴν προαιρετικὴν ποὺ αὐτὸς ἔκανε τὴν ἀρχὴν τῆς, ὅσο καὶ τὴ φυσικὴν ποὺ γιὰ χάρη του καταδέχθηκε ὁ Κύριος, ἐνῶ ἦταν τελείως ἐλεύθερος ἀπὸ τὴν πρώτην. Δὲν εἶναι λοιπὸν καθόλου ἀνώτερο τὸ νὰ πράξει καὶ νὰ γνόρισει τὴν ἁμαρτία, ἀπὸ τὸ νὰ γίνῃ σύμφωνα μὲ τὸν νοούμενον σκοπὸν τοῦ λόγου ποὺ ἐκθέσαμε, καὶ μὲ τὴν πρέπουσα διάκριση ποὺ νοοῦμε στὴν ὁμωνυμία τῆς ἁμαρτίας. Γιατὶ τὸ ἕνα προκαλεῖ τὸ χωρισμὸν τοῦ Θεοῦ μὲ τὸ ν' ἀπωθεῖ ἢ προαίρεση θέλοντας τὰ θεῖα, ἐνῶ τὸ ἄλλο συχνὰ γίνεται ἐμπόδιον τῆς κακίας, μὴ ἐπιτρέποντας νὰ προβεῖ σὲ ἔργον, ἐξαιτίας τῆς φυσικῆς ἀσθένειας, ἢ κακίας τῆς προαίρεσης.

ΣΧΟΛΙΑ

1. Ἄμαρτία τῆς φύσης εἶναι, λέει, ὁ θάνατος, κατὰ τὸν ὁποῖον ἀποχωροῦμε ἀπὸ τὸ εἶναι καὶ μὴ θέλοντας, ἐνῶ ἁμαρτία τῆς προαίρεσης εἶναι ἢ ἐκλογὴ τῶν παραφύσεων, κατὰ τὴν ὁποῖαν θέλοντας πέφτομε ἀπὸ τὴν μακαριότητα.
2. Ὅταν, λέει, σαρκώθηκε κατὰ φύσιν ὁ Κύριος ἦταν ὡς ἄνθρωπος φθαρτός, γι' αὐτὸ λέγεται ὅτι ἔγινε καὶ ἁμαρτία, εἶναι ὁμως ἀπὸ τὴ φύσιν τοῦ ἀφθαρτοῦ κατὰ τὴν προαίρεσιν ὡς ἀναμάρτητος.
3. Ὁ θάνατος τοῦ Κυρίου, λέει, ἔγινε ἀρχὴ ἀφθαρσίας ὅλης τῆς φύσης.
4. Ἡ ἐξαιτίας μας ἁμαρτία εἶναι ἢ φθαρτότητα τῆς φύσης μας, ἐνῶ ἢ δικὴ μας ἁμαρτία εἶναι ἢ μεταβλητότητα τῆς προαίρεσης. Γι' αὐτὸ ἔγινε ὁ ἄνθρωπος θνητός, ὑπομένοντας κατὰ δίκαιον κρίσιν τὸ φυσικὸν θάνατον πρὸς ἐξάλειψιν τοῦ θανάτου τῆς προαίρεσης.
5. Πρῶτη ἁμαρτία λέει τὴν μεταβολὴν τῆς προαίρεσης, ποὺ δὲν εἶχε ὁ Κύριος, ἀν καὶ βέβαια εἶχε λάβει πραγματικὰ τὴν παθητότητα τῆς φύσης, ποὺ εἶναι τὸ ἐπιτίμιον γιὰ τὴν μεταβολὴν τῆς προαίρεσης τοῦ Ἀδάμ· γι' αὐτὸ εἶναι καὶ ὁ μό-

20 αἰρέσεως· διὸ καὶ μόνος ἐν νεκροῖς ἐλεύθερος, οὐκ ἔχων τὴν δι' ἣν ὁ θάνατος γέγονεν ἀμαρτίαν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΜΓ'

Εἰ τὸ ξύλον τῆς ζωῆς ἢ σοφία λέγεται εἶναι παρὰ τῆ Γραφῆ, ἔργον δὲ σοφίας τὸ διακρίνειν καὶ γνῶναι «τὸ γνωστὸν τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ πονηροῦ ξύλον», τί διαφέρει λοιπὸν τοῦ ξύ-
5 λου τῆς ζωῆς;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Πολλὰ μὲν εἰπεῖν δυνάμενοι περὶ τοῦ προκειμένου ζητήμα-
τος διὰ τῆς ἐν αὐτοῖς χάριτος οἱ τῆς Ἐκκλησίας διδάσκαλοι,
σιωπῆ μᾶλλον τιμήσαντες, τὸν τόπον ἠγήσαντο κρεῖττον, διὰ
10 τὴν τῶν πολλῶν διάνοιαν μὴ δυναμένην ἐφικέσθαι τοῦ βάθους
τῶν γεγραμμένων, μηδὲν βαθύτερον εἰπεῖν ἀνασχόμενοι. Εἰ δὲ
καὶ εἶπόν τινες, πρότερον διακρίναντες τῶν ἀκουόντων τὴν δύ-
ναμιν, οὕτω μέρος πρὸς λυσιτέλειαν τῶν διδασκομένων εἰρη-
κότες, τὸ πλεῖστον κατέλιπον ἀνεξέταστον. Διὸ καγὼ σιωπῆ
15 μᾶλλον τὸν τόπον παρελθεῖν διανοοῦμην, εἰ μὴ λυπεῖσθαι τὴν
ὑμετέραν φιλόθεον ψυχὴν ὑπενόησα. Πλὴν ἀλλ' ὑμῶν χάριν
ἐρῶ τὸ πᾶσιν δυνάμενον εἶναι κατάλληλον καὶ μικροῖς καὶ με-
γάλοις τὴν διάνοιαν πρόσφορον.

Τὸ ξύλον τῆς ζωῆς καὶ τὸ μὴ τοιοῦτον, ἐξ αὐτοῦ μόνου τοῦ
20 τὸ μὲν ζωῆς ξύλον ὀνομασθῆναι, τὸ δὲ οὐ ζωῆς ἀλλὰ μόνον
γνωστὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ, πολλὴν καὶ ἄφατον ἔχουσι τὴν
διαφορὰν. Τὸ γὰρ τῆς ζωῆς ξύλον πάντως καὶ ζωῆς ἐστὶ ποιη-
τικόν, τὸ δὲ μὴ ζωῆς ξύλον δηλονότι θανάτου ποιητικόν. Τὸ
γὰρ μὴ ποιητικὸν ζωῆς ἐκ τοῦ μὴ προσαγορευθῆναι ζωῆς ξύ-
25 λον θανάτου σαφῶς ἂν εἴη ποιητικόν· ἄλλο γὰρ οὐδὲν τῆ ζωῆ
κατ' ἐναντίωσιν ἀντιδιαίρεται.

νος «ἐλεύθερος μέσα στους νεκρούς»³, ἐπειδὴ δὲν εἶχε τὴν ἁμαρτία πὺ πῆγασε τὸ θάνατο.

ΕΡΩΤΗΣΗ 43

Ἐν τὸ δένδρο τῆς ζωῆς λέγεται στὴ Γραφή πὺς εἶναι ἡ σοφία¹ κι ἔργο τῆς σοφίας εἶναι νὰ διακρίνομε καὶ νὰ γνωρίζομε «τὸ δένδρο τῆς γνώσης τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ»², ποιά εἶναι τότε ἡ διαφορὰ του ἀπὸ τὸ δένδρο τῆς ζωῆς;

ΑΠΟΚΡΙΣΗ

Ἐνῶ μπορούσαν πολλὰ νὰ ποῦν γιὰ τὸ ζήτημα αὐτὸ μὲ τὴ χάρη πὺ τὺς εἶχε δοθεῖ οἱ δάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας, ὅμως θεώρησαν προτιμότερο νὰ τιμήσουν τὸ σημεῖο αὐτὸ μὲ σιωπή, ἐπειδὴ ἡ διάνοια τῶν πολλῶν δὲν μπορεῖ νὰ φτάσει στὸ βάθος ὅσων γράφονται. Ἐτσι δὲν θέλησαν νὰ ποῦν τίποτε πὺ βαθύ. Ἐν ὅμως μερικοὶ εἶπαν κάτι διαπιστώνοντας προηγουμένως τὴν δύναμη τῶν ἀκροατῶν τους, ἀλλὰ καὶ ἔτσι ἔχοντας πεῖ ἕνα μέρος γιὰ τὴν ὠφέλεια τῶν διδασκομένων, τὰ περισσότερα τὰ ἄφησαν ἀνεξέταστα. Γι' αὐτὸ καὶ ἐγὼ σκεφτόμουν νὰ περάσω σιωπηλὰ μᾶλλον τὸ χωρίο, ἂν δὲν ὑπέθετα ὅτι θὰ δοκιμάζατε λύπη στὴ φιλόθεη ψυχὴ σας. Ὡστόσο γιὰ δικὴ σας χάρη θὰ πῶ ὅ,τι μπορεῖ νὰ εἶναι κατάλληλο γιὰ ὅλους καὶ εἶναι τὸ νόημα τοῦ πρόσφορο καὶ σὲ μικροῦς καὶ σὲ μεγάλους.

Τὸ δένδρο πὺ εἶναι τῆς ζωῆς κι ἐκεῖνο πὺ δὲν εἶναι τέτοιο, ἔχουν πολλὴ καὶ ἀνείπωτη διαφορὰ ἀπὸ αὐτὸ μονάχα, ὅτι τὸ ἕνα ὀνομάστηκε δένδρο τῆς ζωῆς, ἐνῶ τὸ ἄλλο ὄχι, ἀλλὰ ὀνομάστηκε μόνο «τῆς γνώσης τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ». Γιατὶ τὸ δένδρο τῆς ζωῆς ὅπωςδήποτε δημιουργεῖ καὶ ζωὴ, ἐνῶ τὸ δένδρο πὺ δὲν εἶναι τῆς ζωῆς εἶναι φανερό ὅτι προκαλεῖ τὸ θάνατο. Γιατὶ αὐτὸ πὺ δὲν προκαλεῖ ζωὴ, ἀφοῦ δὲν ὀνομάστηκε δένδρο τῆς ζωῆς, θὰ προκαλεῖ ἀσφαλῶς τὸ θάνατο· γιὰ τίποτε ἄλλο δὲν ἀντιδιαφεῖται κατ' ἀντίθεση πρὸς τὴ ζωὴ.

1. Παρμ. 3,18.

2. Γεν. 2,9.

Ἄλλως τε δὲ καὶ ὡς σοφία τὸ ξύλον τῆς ζωῆς πλείστην ἔχει διαφορὰν πρὸς τὸ ξύλον τὸ γνωστὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ, τὸ μῆτε ὄν σοφία μῆτε ὠνομασμένον. Τῆς μὲν γὰρ σοφίας ἴδιον
 30 νοῦς καὶ λόγος, τῆς δὲ τῆ σοφία κατὰ τὸ ἐναντίον ἀντικειμένης ἔξεως ἴδιον ἀλογία καὶ αἴσθησις. Οὐκοῦν ἐπειδὴ ἐκ ψυχῆς νοε-
 ρᾶς καὶ σώματος αἰσθητικοῦ συνεστῶς πρὸς γένεσιν ἦλθεν ὁ ἄνθρωπος, ἔστω κατὰ μίαν ἐπιβολὴν ξύλον ζωῆς ὁ τῆς ψυχῆς
 νοῦς, ἐν ᾧ τῆς σοφίας ὑπάρχει τὸ χρῆμα, ξύλον δὲ γνωστὸν κα-
 35 λοῦ καὶ πονηροῦ ἢ τοῦ σώματος αἰσθησις, ἐν ἣ τῆς ἀλογίας ὑπάρχει σαφῶς ἢ κίνησις, ἥς κατὰ τὴν πείραν μὴ ἄψασθαι δι' ἐνεργείας ὁ ἄνθρωπος τὴν θεῖαν λαβὼν ἐντολὴν οὐκ ἐφύλαξεν.

Ἄμφοτερά δὲ τὰ ξύλα κατὰ τὴν Γραφὴν τινῶν εἰσι διακρι-
 τικά, ἡγουν ὁ νοῦς καὶ ἡ αἴσθησις. Οἷον, ὁ μὲν νοῦς ἔχει δύνα-
 40 μιν διακριτικὴν νοητῶν καὶ αἰσθητῶν, προσκαίρων καὶ αἰω-
 νίων, μᾶλλον δέ, ψυχῆς ὑπάρχων δύναμις διακριτικὴ, τῶν μὲν
 αὐτὴν ἀντέχεσθαι πείθει, τῶν δὲ ὑπεραίρεσθαι. Ἡ δὲ αἴσθησις
 ἔχει δύναμιν διακριτικὴν ἡδονῆς σωμάτων καὶ ὀδύνης, μᾶλλον
 δέ, δύναμις ὑπάρχουσα ἐμψύχων καὶ αἰσθητικῶν σωμάτων,
 45 τὴν μὲν ἐπισπᾶσθαι πείθει, τὴν δὲ ἀποπέμπεσθαι. Ἐὰν μὲν οὖν
 ὁ ἄνθρωπος μόνης τῆς καθ' ἡδονὴν καὶ ὀδύνην αἰσθητικῆς τῶν
 σωμάτων γένηται διακρίσεως, τὴν θεῖαν παραβὰς ἐντολὴν,
 ἐσθίει τὸ ξύλον γνωστὸν καλοῦ τε καὶ πονηροῦ, τουτέστι τὴν
 κατ' αἴσθησιν ἀλογίαν, μόνην ἔχων τὴν συστατικὴν τῶν σωμά-
 50 των διάκρισιν, καθ' ἣν, ὡς μὲν καλοῦ, τῆς ἡδονῆς ἀντέχεται,
 ὡς δὲ κακοῦ, τῆς ὀδύνης ἀπέχεται· εἰ δὲ μόνης τῆς τῶν αἰω-
 νίων διακρινοῦσης τὰ πρόσκαιρα διόλου νοεραῖς γένηται διακρί-
 σεως, τὴν θεῖαν φυλάξας ἐντολὴν, ἐσθίει τὸ ξύλον τῆς ζωῆς,
 τὴν κατὰ νοῦν λέγω συνισταμένην σοφίαν, μόνην ἔχων τὴν συ-
 55 στατικὴν τῆς ψυχῆς διάκρισιν, καθ' ἣν, ὡς μὲν καλοῦ, τῆς τῶν
 αἰώνιων ἀντέχεται δόξης, ὡς δὲ κακοῦ, τῆς τῶν πρόσκαιρων
 ἀπέχεται φθορᾶς.

Ἐξάλλου καὶ ὡς σοφία τὸ δένδρο τῆς ζωῆς ἔχει πάρα πολλή διαφορά πρὸς τὸ δέντρο τῆς γνώσης τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, ποῦ οὔτε εἶναι οὔτε ὀνομάζεται σοφία. Ἴδιο γνώρισμα τῆς σοφίας εἶναι ὁ νοῦς καὶ ὁ λόγος, ἐνῶ τῆς ἀντίθετης στὴ σοφία ἕξης ἴδιο εἶναι ἡ ἀλογία καὶ ἡ αἴθησις. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος γεννήθηκε ἀποτελούμενος ἀπὸ ψυχὴ νοερὴ καὶ σῶμα αἰσθητικόν, ἃς εἶναι κατὰ μία ἄποψη δένδρο τῆς ζωῆς ὁ νοῦς τῆς ψυχῆς, στὸν ὁποῖο ὑπάρχει ἡ σοφία, καὶ δένδρο τῆς γνώσης τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ ἃς εἶναι ἡ αἴσθησις τοῦ σώματος, ὅπου σαφῶς κινεῖται ἡ ἀλογία, τὴν ὁποία, ἂν καὶ πῆρε ὁ ἄνθρωπος θεία ἐντολὴ νὰ μὴν ἀποπειραθεῖ νὰ τὴν ἀγγίξει, δὲ φύλαξε τὴν ἐντολή.

Καὶ τὰ δύο αὐτὰ δένδρα, δηλαδὴ ὁ νοῦς καὶ ἡ αἴσθησις, ἔχουν, σύμφωνα μὲ τὴ Γραφή, δύναμη διακριτικὴ. Γιὰ παράδειγμα· ὁ νοῦς ἔχει τὴ δύναμη τὴ διακριτικὴ τῶν νοητῶν καὶ τῶν αἰσθητῶν, τῶν πρόσκαιρων καὶ τῶν αἰώνιων, ἢ καλύτερα ἐπειδὴ εἶναι διακριτικὴ δύναμη τῆς ψυχῆς, τὴν πείθει ἄλλα ἀπὸ αὐτὰ νὰ τὰ ἀποδέχεται καὶ ἄλλα νὰ τὰ παραβλέπει. Ἡ αἴσθησις πάλι ἔχει δύναμη διακριτικὴ τῆς ἡδονῆς καὶ τῆς ὀδύνης τῶν σωμάτων, ἢ καλύτερα, ἐπειδὴ εἶναι δύναμη ἔμψυχων καὶ αἰσθητικῶν σωμάτων, πείθει τὴ μία νὰ τὴν ἀποδεχόμεστε, καὶ τὴν ἄλλη νὰ τὴν ἀπορρίπτομε. Ἄν λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος παγιδευτεῖ μόνο μέσα στὴ διάκριση ἡδονῆς καὶ ὀδύνης τῆς αἰσθησις, ἀφοῦ παραβεῖ τὴ θεία ἐντολή, τρώει ἀπὸ τὸ δένδρο τῆς γνώσης τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, δηλαδὴ τὴν ἀλογία τῆς αἰσθησις, ἔχοντας μόνο τὴ διάκριση τῆς σύστασης τῶν σωμάτων, κατὰ τὴν ὁποία κρατᾷ τὴν ἡδονὴ ὡς κάτι καλὸ καὶ ἀπέχει ἀπὸ τὴν ὀδύνη ὡς κακόν. Ἄν ὁμοίως καταγίνει ἀποκλειστικὰ μὲ τὴ νοερὴ διάκριση ποῦ διακρίνει ἀπὸ τὰ αἰώνια τὰ πρόσκαιρα, ἐπειδὴ φύλαξε τὴ θεία ἐντολή, τρώγει ἀπὸ τὸ δέντρο τῆς ζωῆς, ἐννοῶ τὴ σοφία τὴν ἐγκατεστημένη στὸ νοῦ, ἔχοντας μονάχα τὴ διάκριση ποῦ συνιστᾷ τὴν ψυχὴ, κατὰ τὴν ὁποία ἐπιδιώκει τὴ δόξα, ὡς κάτι καλόν, τῶν αἰώνιων πραγμάτων, κι ἀπέχει ἀπὸ τὴ φθορὰ τῶν πρόσκαιρων ὡς κάτι κακόν.

Πολλή τοιγαροῦν ἐστὶν ἡ διαφορὰ τῶν δύο ζύλων, καὶ τῆς αὐτῶν φυσικῆς διακρίσεως, καὶ τῆς ἐν ἐκάστῳ προσφυοῦς ἐμ-
 60 φᾶσεως, ὁμωνύμως ἐκφωνηθείσης ἄνευ διαστολῆς προσηγο-
 ρίας τοῦ καλοῦ τε καὶ τοῦ κακοῦ, καὶ πολλὴν δύναται ποιῆσαι
 τοῖς μὴ σοφῶς τε καὶ ἐπεσκεμμένως ἐντυγχάνουσι τοῖς λογίοις
 τοῦ πνεύματος τὴν πλάνην. Ἄλλ' ὑμεῖς σοφοὶ διὰ τῆς χάριτος
 ὄντες, γινώτε ὅτι τὸ ἀπλῶς λεγόμενον κακὸν οὐ πάντως κακόν,
 65 ἀλλὰ πρὸς τι μὲν κακόν, πρὸς τι δὲ οὐ κακόν· ὡσαύτως καὶ τὸ
 ἀπλῶς λεγόμενον καλὸν οὐ πάντως καλόν, ἀλλὰ πρὸς τι μὲν
 καλόν, πρὸς τι δὲ οὐ καλόν· καὶ τὴν ἐκ τῆς ὁμωνυμίας βλάβην
 φυλάξασθε.

ΣΧΟΛΙΟΝ

1. Νοῦ μὲν γὰρ καλόν ἐστὶν ἡ ἀπαθῆς πρὸς τὸ πνεῦμα διάθε-
 σις, κακὸν δὲ ἡ ἐμπαθῆς πρὸς τὴν αἴσθησιν σχέσις· αἰσθή-
 σεως δὲ καλόν ἐστὶν ἡ καθ' ἡδονὴν ἐμπαθῆς πρὸς σῶμα
 5 κίνησις, κακὸν δὲ ἡ κατὰ στέρησιν ταύτης ἐπιγινομένη διά-
 θεσις.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΜΑ'

Πρὸς τίνα λέγει ὁ Θεὸς «ἴδου Ἀδὰμ γέγονεν ὡς εἷς ἐξ
 ἡμῶν»; Εἰ μὲν πρὸς τὸν Υἱόν, καὶ πῶς συγκρίνεται Ἀδὰμ
 Θεῷ, μὴ ὦν τῆς οὐσίας αὐτοῦ; Εἰ δὲ πρὸς ἀγγέλους, πῶς
 5 τὸν ἀγγελὸν πάλιν ἑαυτῷ συγκρίνει, ὡς πρὸς ἴσον κατὰ τὴν
 οὐσίαν λέγων τὸ ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἦδη μὲν εἶπον ἐν τῷ περὶ τῆς πυργοποιίας κεφαλαίῳ ὅτι
 κατὰ τὴν ὑποκειμένην τῇ ψυχῇ τῶν προνοουμένων διάθεσιν ἡ
 10 Γραφῇ λαλοῦντα τὸν Θεὸν διαπλάττεται, διὰ τῶν κατὰ φύσιν

Εἶναι ἐπομένως μεγάλη ἡ διαφορὰ τῶν δύο δένδρων καὶ τῆς φυσικῆς τους διάκρισης καὶ τῆς ἀνάλογης σημασίας τοῦ καθενός, πὺ ἐκφωνήθηκε μὲ τὸ ἴδιο ὄνομα χωρὶς διαστολὴ τῆς ὀνομασίας τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, καὶ μπορεῖ νὰ προκαλέσει πολλὴ πλάνη πνευματικὴ σὲ ὄσους λόγιους δὲν τὴν ἀντιμετωπίζουν μὲ σοφία καὶ σύνεση. Ἄλλὰ ἐσεῖς, πὺ εἶστε σοφοὶ ἐξαιτίας τῆς χάριτος, μάθετε ὅτι αὐτὸ πὺ ἀπλῶς λέγεται κακὸ δὲν εἶναι ὅπωςδὴποτε κακὸ, ἀλλὰ εἶναι κακὸ σχετικὰ μὲ κάτι, ὄχι ὅμως κακὸ σχετικὰ μὲ κάποιο ἄλλο, καὶ ἐπίσης αὐτὸ πὺ ἀπλῶς λέγεται καλὸ δὲν εἶναι ὅπωςδὴποτε καλὸ, ἀλλὰ εἶναι καλὸ ὡς πρὸς κάτι καὶ πρὸς κάτι ἄλλο ὄχι, καὶ φυλαχτεῖτε ἔτσι ἀπὸ τὴ βλάβη τῆς ὁμωνυμίας τῶν δύο δένδρων.

ΣΧΟΛΙΟ

1. Καλὸ τοῦ νοῦ εἶναι ἡ ἀπαθὴς διάθεση πρὸς τὸ Πνεῦμα καὶ κακὸ ἡ ἐμπαθὴς σχέση πρὸς τὴν αἴσθησι. Καλὸ πάλι τῆς αἴσθησις εἶναι ἡ ἐμπαθὴς κίνησι τῆς ἡδονῆς πρὸς τὸ σῶμα καὶ κακὸ ἡ διάθεση πὺ ἐπισυμβαίνει ἐξαιτίας τῆς στέρησις.

ΕΡΩΤΗΣΗ 44

Σὲ ποιόν λέει ὁ Θεὸς «νά, ὁ Ἄδαμ ἐγινε σὰν ἕνας ἀπὸ ἐμᾶς»¹; Ἄν ἀπευθύνεται στὸν Υἱό, πῶς συγκρίνεται ὁ Ἄδαμ μὲ τὸ Θεό, ἀφοῦ δὲν ἔχουν τὴν ἴδια οὐσία; Ἄν στοὺς ἀγγέλους, πῶς πάλι συγκρίνει τὸν ἄγγελο μὲ τὸν ἑαυτὸ του, σὰν ἴσο του κατὰ τὴν οὐσία λέγοντας τὸ «σὰν ἕνας ἀπὸ μᾶς»;

ΑΠΟΚΡΙΣΗ

Ἐχω ἤδη πεῖ στὸ κεφάλαιο γιὰ τὴν πυργοποιῖα ὅτι ἡ Γραφὴ παρουσιάζει τὸ Θεὸ νὰ ὁμιλεῖ ἀνάλογα μὲ τὴν ψυχικὴ διάθεση ἐκείνων πὺ δέχονται τὴν πρόνοιάν του, ὑπαινισσόμενη τὴ

1. Γεν. 3,22α.

ἡμῖν συμφυῶν τρόπων τὴν θεῖαν αἰνιττομένη βουλήν. Καὶ ἐν-
 ταῦθα τοίνυν οὐχ ἀπλῶς λέγοντα τὸν Θεὸν ἢ Γραφή δείκνυσι τὸ
 «ἰδοὺ γέγονεν Ἀδὰμ ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν», ἀλλά, δηλονότι μετὰ τὴν
 παράβασιν, προσθεῖσα καὶ τὴν αἰτίαν τῆς λέξεως, ἦν ὑμεῖς ἐν-
 15 τάξαι τῷ κεφλαίῳ παρελίπετε, τῆς ὄλης σαφηνιστικὴν ὑπάρ-
 χουσαν ἐννοίας. Εἰπὼν γὰρ ὁ λόγος «ἰδοὺ Ἀδὰμ γέγονεν ὡς εἷς
 ἐξ ἡμῶν», προσέθηκε «τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρόν, καὶ
 νῦν μήποτε ἐκτείνῃ τὴν χεῖρα αὐτοῦ καὶ λάβῃ τοῦ ξύλου τῆς
 ζωῆς καὶ ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα». Ἐπειδὴ γὰρ ἅμα τῇ συμ-
 20 βουλῇ πολυθεῖαν αὐτὸν ἐδίδαξεν ὁ διάβολος εἰπὼν, «ἢ δ' ἂν
 ἡμέρα φάγησθε ἀπὸ τοῦ ξύλου, διανοιχθήσονται ὑμῶν οἱ
 ὀφθαλμοί, καὶ ἔσεσθε ὡς θεοί, γινώσκοντες καλὸν καὶ πονη-
 ρόν», διὰ τοῦτο μεθ' ὑποκρίσεως καὶ οἶον εἰπεῖν εἰρωνευτικὴν
 τε καὶ ὄνειδιστικὴν, εἰς ἔλεγχον τοῦ πεισθέντος ἀνθρώπου τῷ
 25 διαβόλῳ, τὴν τὸ «γέγονεν ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν» πρὸς τὴν ἐντεθεῖσαν
 διὰ τῆς ἀπάτης παρὰ τοῦ ὄψεως τῷ Ἀδὰμ περὶ θεότητος ἐν-
 νοιαν πληθυντικῶς ποιεῖται φωνὴν ὁ Θεός.

Καὶ μὴ τις δόξη τῆς γραφικῆς εἶναι συνηθείας ἀλλότριον
 τὸ εἶδος τῆς κατ' εἰρωνείαν λέξεως, ἀκούων τῆς Γραφῆς ἐκ
 30 προσώπου τοῦ Θεοῦ λεγούσης πρὸς τὸν Ἰσραὴλ, «ἐὰν πορευ-
 θῆτε πρὸς με πλάγιοι, κἀγὼ πορεύσομαι πρὸς ὑμᾶς πλάγιος»,
 εἰδὼς μηδὲν διαφέρειν εἰρωνείας πλαγιασμόν, καὶ πάλιν εὐρί-
 σκων πῶς τὴν τοῦ Ἀχαὰβ συνεσκεύασεν ἀπάτην, ὡς ἀλήθειαν
 αὐτῷ προβαλλόμενος τὸ ψεῦδος, δι' ὧν ἡμαρτε φέρων αὐτῷ
 35 δικαίως τὴν κόλασιν. Εἰ γὰρ μὴ πρὸς τὴν πλάνην τοῦ Ἀδὰμ ἢ
 Γραφή τὸν Θεὸν λέγοντα τὸ «ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν» εἰσήγαγεν, πῶς
 ἐπέφερε «τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρόν», ὡς σύνθετον
 ἔχοντα γνῶσιν καὶ ἐξ ἐναντίων συγκειμένην, ὅπερ ἀμήχανον
 ἐπὶ Θεοῦ κἂν ἐννοῆσαι, μήτι γε εἰπεῖν τολμηῆσαι, τοῦ μόνου
 40 ἀπλοῦ τὴν οὐσίαν καὶ τὴν δύναμιν καὶ τὴν γνῶσιν, καὶ μόνην

βουλή τοῦ Θεοῦ μὲ τοὺς τρόπους τοὺς σύμφυτους μὲ τὴ δική μας φύση. Κι ἐδῶ λοιπὸν δὲν παρουσιάζει τὸ Θεὸ νὰ λέει ἀπλῶς τὸ «νά, ἔγινε ὁ Ἄδὰμ σὰν ἓνας ἀπὸ μᾶς», ἀλλὰ, προφανῶς μετὰ τὴν παράβαση, προσθέτοντας καὶ τὴν αἰτία τῆς φράσης, πού ἐσεῖς παραλείψατε νὰ ἐντάξετε στὸ κεφάλαιο, φράση πού διασαφηνίζει τὸ ὄλο νόημα. Ὅταν δηλαδὴ εἶπε ὁ λόγος «νά, ὁ Ἄδὰμ ἔγινε σὰν ἓνας ἀπὸ ἐμᾶς», πρόσθεσε, «γιὰ νὰ γνωρίζει τὸ καλὸ καὶ τὸ κακό, καὶ ἔτσι νὰ μὴν ἀπλώσει ποτὲ τὸ χέρι του καὶ νὰ πάρει ἀπὸ τὸ δένδρο τῆς ζωῆς, ὅποτε θὰ ζήσει στὸν αἰῶνα»². Ἐπειδὴ δηλαδὴ μαζὶ μὲ τὴ συμβουλή του ὁ διάβολος τὸν δίδαξε τὴν πολυθεΐα λέγοντας, «ὅποια μέρα φᾶτε ἀπὸ τὸ δένδρο, θ' ἀνοιχτοῦν τὰ μάτια σας καὶ θὰ γίνετε σὰν θεοὶ διακρίνοντας τὸ καλὸ καὶ τὸ κακό»³, γι' αὐτὸ μὲ ὑποκρισία καί, ὅπως θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε, εἰρωνικὰ καὶ ὄνειδιστικά, γιὰ νὰ ἐλέγξει τὸν ἄνθρωπο πού πείσθηκε στὸ διάβολο, διατυπώνει ὁ Θεὸς σὲ πληθυντικὸ ἀριθμὸ τὴ φράση «ἔγινε σὰν ἓνας ἀπὸ ἐμᾶς», ἀπαντώντας στὴν ἔννοια τῆς θεότητος πού ἔβαλε τὸ φίδι στὸν Ἄδὰμ ἐξαπατώντας τον.

Καὶ μὴ νομίσει κανένας πὼς εἶναι ξένο ἀπὸ τὴ γραφικὴ συνήθεια τὸ εἶδος τῆς εἰρωνικῆς διατύπωσης ἀκούοντας τὴ Γραφή νὰ λέει ἐκπροσωπώντας τὸ Θεὸ πρὸς τὸν Ἰσραὴλ «ἂν ἔρθετε σ' ἐμένα πλάγια, ἔτσι πλάγια θαρθῶ κι ἐγὼ σ' ἐσᾶς»⁴, γνωρίζοντας ὅτι δὲν διαφέρει καθόλου τὸ εἰρωνικὸ ἀπὸ τὸ πλάγιο, καὶ πάλι βρίσκοντας πὼς διασκεύασε τὴν ἀπάτη τοῦ Ἀχαάβ, ὡς ἀλήθεια⁵ προβάλλοντάς του τὸ ψεῦδος καὶ ἐπιβάλλοντάς του δίκαια τὴν τιμωρία γιὰ ὅσα ἀμάρτησε. Ἄν δηλαδὴ ἡ Γραφή δὲν ἔβαζε τὸ Θεὸ νὰ λέει πρὸς ἐξαπάτηση τοῦ Ἄδὰμ τὸ «σὰν ἓνας ἀπὸ μᾶς», πὼς πρόσθεσε τὸ «γιὰ νὰ διακρίνει τὸ καλὸ καὶ τὸ κακό», σὰ νὰ εἶχε γνώση σύνθετη καὶ ἀποτελούμενη ἀπὸ ἀντίθετα, πράγμα πού εἶναι ἀδύνατο καὶ νὰ τὸ σκεφθοῦμε ἀκόμα γιὰ τὸ Θεό, ὅχι νὰ τολμήσομε νὰ τὸ ποῦμε, πού εἶναι ὁ μόνος ἀπλὸς στὴν οὐσία καὶ τὴ δύναμη καὶ τὴ γνώση καὶ πού ἔχει

2. Γεν. 3,22β.

3. Γεν. 3,5.

4. Λευίτ. 26,27ε.

5. Γ' Βασ. 22,15-23.

τὴν τοῦ καλοῦ γνῶσιν ἔχοντας, μᾶλλον δὲ αὐτουσία καὶ δύναμις καὶ γνῶσις ὄντος. Ἄλλ' οὐδέ τι τῶν ἐκ Θεοῦ καὶ μετὰ Θεὸν λογικῶν οὐσιῶν ἔχει ὁμοῦ τε καὶ κατὰ ταῦτόν ἐν τῷ τῆς διανοίας ἀπλῶ κινήματι κατὰ σύνθεσιν ἐκ τῶν ἐναντίων ὑφισταμένην
 45 τὴν γνῶσιν. Διότι πέφυκεν ἡ θατέρου τῶν ἀλλήλοις ἀντικειμένων γνῶσις τῆς τοῦ ἑτέρου ποιεῖσθαι γνώσεως ἄγνοϊαν. Ἀμιγῆς γὰρ τῶν ἀντικειμένων ἡ γνῶσις καὶ παντάπασιν ἀσυνύπαρκτος, ἐπεὶπερ ἡ τοῦδε γνῶσις τὴν θατέρου τῶν ἀντικειμένων συνίστησιν ἄγνοϊαν, ὥσπερ οὔτε ὀφθαλμὸς τοῦ ἄνω τε ὁμοῦ καὶ
 50 τοῦ κάτω, καὶ τῶν ἐφ' ἑκάτερα κατὰ ταῦτόν, χωρὶς τῆς πρὸς θάτερον ἰδιαζούσης ἐπιστροφῆς καὶ τῶν ἄλλων πάντη κεχωρισμένης, ἀντιλαμβάνεσθαι.

Τὸ τοίνυν πάθος τοῦ Ἀδάμ οἰκειούμενον ἡ Γραφή τὸν Θεὸν παραδείκνυσιν ἢ τὸν Ἀδάμ ἐπὶ τῇ συμβουλῇ τοῦ ὄψεως
 55 διελέγχει, πρὸς συναίσθησιν ἄγουσα τῶν ἐκ τῆς ἀπάτης ἐπιτριβέντων αὐτῷ περὶ πολυθειᾶς ὑθλων. Καὶ εἰ μὲν οὕτως ἔχει καλῶς, ἄλις τῶν ζητημάτων. Ἐπεὶτοι γε αὐτὸς παρ' ἑαυτοῦ τὸ μεῖζον ἐξευρίσκων, μετάδος κάμοι τῆς χορηγουμένης σοι περὶ τῶν ὄντων θεόθεν χάριτος.

60 Τὸ δὲ «καὶ νῦν μῆπως ἐκτείνη τὴν χεῖρα αὐτοῦ καὶ λάβῃ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς καὶ ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα» τὴν κατὰ τὴν πρᾶξιν, ὡς οἶμαι, τῶν ἀμικτων προνοητικῶς ποιεῖται διαίρεσιν, ἵνα μὴ ἀθάνατον γένηται τὸ κακόν, τῇ μετοχῇ τοῦ καλοῦ συντηρούμενον. Ἐμικτον γὰρ εἶναι βούλεται περὶ τὸν αὐτὸν ἄν-
 65 θρωπον κατὰ τὴν σχέσιν τῶν ἀντικειμένων τὴν γνῶσιν ὁ ποιήσας τὸν ἄνθρωπον.

ΣΧΟΛΙΑ

1. Ὅτι πρὸς ἣν ἔσχεν περὶ θεότητος ἔννοιαν ὑπὸ τοῦ διαβόλου διδαχθεὶς ὁ Ἀδάμ, διαλέγεται πρὸς αὐτὸν ὁ Θεός.
2. Ὁ τὸ ψεῦδος ἀγαπῶν αὐτῷ παραδίδοται πρὸς ἀπώλειαν,

μόνο τῇ γνώσῃ τοῦ καλοῦ ἢ καλύτερα πού εἶναι αὐτοουσία καὶ δύναμη καὶ γνώση. Ἀλλὰ οὔτε καμμιὰ ἀπὸ τῆς λογικῆς οὐσίας πού προέρχεται ἀπὸ τὸ Θεὸ καὶ εἶναι μετὰ τὸ Θεὸ ἔχει μαζί καὶ γιὰ τὸ ἴδιο πράγμα στὸ ἀπλὸ κίνημα τῆς διάνοιάς τῆς καμμιὰ γνώση πού νὰ προέρχεται μὲ σύνθεση ἀπὸ τὰ ἀντίθετα. Γιατὶ ἡ γνώση τοῦ ἑνὸς ἀπὸ τὰ δύο ἀντίθετα προκαλεῖ ἄγνοια τῆς γνώσης τοῦ ἄλλου, ἀφοῦ ἡ γνώση τῶν ἀντίθετων δὲν μιγνύεται καὶ δὲν συνυπάρχει ποτέ, ἐπειδὴ ἡ γνώση τοῦ ἑνὸς συνιστᾷ τὴν ἄγνοια τοῦ ἄλλου ἀπὸ τὰ ἀντίθετα, ὅπως οὔτε τὸ μάτι δὲν ἀντιλαμβάνεται μαζί τὸ ἄνω καὶ τὸ κάτω, καὶ ταυτόχρονα ὅσα εἶναι ἀπὸ τὴν μιὰ καὶ τὴν ἄλλη, χωρὶς νὰ κάνει τὴν κατάλληλη στροφή πού ἀπαιτεῖ τὸ ἓνα καὶ τὸ ἄλλο, ἄσχετη τελείως ἀπὸ τὴν ἄλλη καὶ χωρισμένη ἐντελῶς ἀπὸ τὰ ἄλλα.

Παρουσιάζει λοιπὸν ἡ Γραφή τὸ Θεὸ νὰ κάνει δικό του τὸ πάθος τοῦ Ἀδάμ ἢ ἐλέγχει τὸν Ἀδάμ γιὰ τὴ συμβουλή τοῦ φιδιοῦ, θέλοντας νὰ τὸν ὀδηγήσει σὲ συναίσθηση τῶν φλυαριῶν περὶ πολυθεΐας πού τοῦ προκλήθηκαν ἀπὸ τὴν ἀπάτη. Κι ἂν εἶναι ἔτσι, ἔχει καλῶς καὶ ἀρκοῦν οἱ ἀναζητήσεις. Ἐὰν ὅμως βρεῖς ἐσὺ ὁ ἴδιος ἀπὸ μόνος σου τὸ μεγαλύτερο, μετάδωσε καὶ σ' ἐμένα τὴ χάρη πού σοῦ χορηγεῖται ἀπὸ τὸ Θεὸ γιὰ τὰ ὄντα.

Ὁ λόγος «καὶ τώρα μήπως ἀπλώσει τὸ χέρι του καὶ πάρει ἀπὸ τὸ δέντρο τῆς ζωῆς καὶ ζήσει στοὺς αἰῶνες»⁶, κάνει, νομίζω, προνοώντας τὴ διαίρεση στὴν πράξη ὄσων δὲ ἀναμιγνύονται, γιὰ νὰ μὴ γίνῃ τὸ κακὸ ἀθάνατο, συντηρούμενο ἀπὸ τὴ μετοχὴ τοῦ καλοῦ. Γιατὶ ὁ ποιητὴς τοῦ ἀνθρώπου θέλει νὰ εἶναι ἄσμιχτη ἡ γνώση γύρω ἀπὸ τὸν ἴδιο ἄνθρωπο ὡς πρὸς τὴ σχέση τῶν ἀντίθετων.

ΣΧΟΛΙΑ

1. Συνομιλεῖ μαζί του ὁ Θεὸς γιὰ τὴν ἔννοια πού εἶχε περὶ θεότητας ὁ Ἀδάμ διδαγμένος ἀπὸ τὸ διάβολο.
2. Ὅποιος ἀγαπᾷ τὸ ψέμα παραδίδεται σ' αὐτὸ πρὸς ἀπώλεια

6. Γεν. 3,22.

- 5 ἵνα γινῶ πάσχων ὅπερ ἐκῶν περιεῖπεν, καὶ μάθη, κατὰ τὴν
 5 πείραν γενόμενος, ὡς ἐλάνθανεν ἀντὶ ζωῆς περιπτυσσόμε-
 νος θάνατον.
3. Ὅτι μόνην ἔχει τοῦ καλοῦ τὴν γινῶσιν ὁ Θεός, ὡς κατ' οὐ-
 σίαν τοῦ καλοῦ φύσις τε καὶ γινῶσις ὑπάρχων, τοῦ δὲ κα-
 10 κοῦ τὴν ἄγνοιαν, ὡς τὴν αὐτοῦ ἔχων ἀδυναμίαν· ὧν γὰρ
 10 ἔχει τὴν δύναμιν φυσικῶς, τούτων οὐσιωδῶς κέκτηται τὴν
 γινῶσιν.
4. Ὅτι κατὰ πάθος παρὰ φύσιν ἐπισυμβαῖνον, ἀλλ' οὐ κατὰ
 δύναμιν φυσικὴν, τοῖς λογικοῖς ἐνθεωρεῖται κακία.
5. Ἀνὰ μέρος, φησὶν, ἢ τῶν ἀντικειμένων ἐν τοῖς δεκτικοῖς
 15 θεωρεῖσθαι πέφυκεν ὑπαρξίς.
6. Ὁ πείσας τὸ συνειδός, ὡς φύσει καλὸν πραττόμενον, ἔχειν
 τὸ κάκιστον, οὗτος, χειρὸς δίκην τῆς ψυχῆς ἐκτείνας τὸ
 πρακτικόν, ἔλαβε ψεκτῶς τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς, ἀθάνατον
 ἡγησάμενος φύσει τὸ κάκιστον. Διόπερ, τὴν κατὰ τὸ συνει-
 20 δὸς τοῦ κακοῦ διαβολὴν τῷ ἀνθρώπῳ φυσικῶς ἐνθέμενος
 ὁ Θεὸς διέκρινεν αὐτὸν τῆς ζωῆς, κακὸν τῇ προαιρέσει γε-
 νόμενον, ἵνα μὴ, τὸ κακὸν πράττων, δύναται πεῖσαι τὴν
 ἰδίαν συνείδησιν ὅτι φύσει καλὸν ὑπάρχει τὸ κάκιστον.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΜΕ'

Τί σημαίνει τὸ ἐν τῷ Λευϊτικῷ «στηθύνιον τοῦ ἐπιθέματος»
 καὶ «ὁ βραχίων τοῦ ἀφαιρέματος», εἰς τιμὴν Θεοῦ τοῖς ἱε-
 ρεῦσιν ἀφιερούμενον;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Οἶμαι τὴν ἀμείνω καὶ ὑψηλὴν θεωρίαν δηλοῦσθαι διὰ τοῦ
 στηθυνίου, καὶ τὴν πρᾶξιν διὰ τοῦ βραχίονος, ἡγουν τοῦ διανοη-

- για να καταλάβει παθαίνοντας αυτό που με τή θέλησή του καλλιεργοῦσε και να μάθει, ἀποχτώντας ἐμπειρία, ὅτι ἀσυναίσθητα προτίμησε τὸ θάνατο ἀντὶ τῆ ζωῆ.
3. Τῆ γνώση τοῦ καλοῦ τὴν ἔχει ὁ Θεὸς μόνο, ἐπειδὴ εἶναι κατ' οὐσίαν ἡ φύση καὶ ἡ γνώση τοῦ καλοῦ, ἐνῶ τοῦ κακοῦ ἔχει τὴν ἄγνοια, ἐπειδὴ εἶναι ἀδύνατος γιὰ τὸ κακὸ· γιατί γιὰ ὅποια ἔχει τὴ δύναμη ἀπὸ τῆ φύση του γι' αὐτὰ ἔχει καὶ τὴ γνώση σύμφωνα με τὴν οὐσία του.
 4. Ἡ κακία παρατηρεῖται στὰ λογικὰ ὄντα, σύμφωνα με πάθος που δημιουργεῖται παρὰ φύση κι ὄχι σύμφωνα με φυσικὴ δύναμη.
 5. Ἡ ὑπαρξη, λέει, τῶν ἀντίθετων σ' αὐτὰ που τὰ δέχονται συνήθως παρατηρεῖται χωριστὰ κατὰ μέρος.
 6. Ὅποιος ἔπεισε τὴ συνείδησή του νὰ θεωρεῖ τὸ κάκιστο, σὰν κάτι καλὸ που πράττεται ἀπὸ τὴ φύση του, αὐτός, σὰν χέρι, ἀπλώνοντας τὴν πρακτικὴ δύναμη τῆς ψυχῆς ἔλαβε με τρόπο ψεκτὸ ἀπὸ τὸ δένδρο τῆς ζωῆς, θεωρώντας ἀθάνατο ἀπὸ τὴ φύση του τὸ κάκιστο. Γι' αὐτὸ θέτοντας ὁ Θεὸς μέσα στὴ συνείδηση τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τρόπο φυσικὸ τὴ διαβολὴ τοῦ κακοῦ, τὸν χώρισε ἀπὸ τὴ ζωῆ, γιατί ἔγινε κακὸς με τὴν προαίρεσή του, ὥστε, πράττοντας τὸ κακὸ, νὰ μὴν μπορεῖ νὰ πείσει τὴ συνείδησή του ὅτι τὸ κάκιστο εἶναι καλὸ ἀπὸ τὴ φύση του.

ΕΡΩΤΗΣΗ 45

Τί σημαίνει τὸ λεγόμενον στὸ Λευϊτικὸ «στῆθος που προσφέρεται καὶ βραχίονας που ἀφαιρεῖται»¹, που ἀφιερώνεται στοὺς ἱερεῖς πρὸς τιμὴ τοῦ Θεοῦ;

ΑΠΟΚΡΙΣΗ

Με τὸ στῆθος δηλώνεται νομίζω ἡ ἀνώτερη καὶ ὑψηλὴ θεωρία, καὶ ἡ πράξη με τὸ βραχίονα, δηλαδή τοῦ διανοητικοῦ ἢ

1. Λευίτ. 7,34.

τικοῦ τὴν ἕξιν καὶ τὴν ἐνέργειαν, ἢ τὴν γνῶσιν καὶ τὴν ἀρετὴν, ὡς τῆς μὲν γνώσεως αὐτῷ προσαγαγούσης ἀμέσως τὸν νοῦν
 10 τῷ Θεῷ, τῆς ἀρετῆς δὲ κατὰ τὴν πρᾶξιν πάσης αὐτὸν ἀφαιρου-
 μένης τῆς τῶν ὄντων γενέσεως· ἅπερ ἱερεῦσιν ἀφώρισεν ὁ λό-
 γος τοῖς μόνον τὸν Θεὸν διὰ πάντων κτησαμένοις κληρονομίαν,
 καὶ μηδὲν τὸ σύνολον κεκτημένοις ἐπίγειον.

Ἡ πάλιν, ἐπειδὴ τὰς ἄλλων καρδίας διὰ τοῦ λόγου τῆς δι-
 15 δασκαλίας οἱ γνώσει καὶ ἀρετῇ διόλου ποιωθέντες τῷ Πνεύμα-
 τι εὐσεβείας καὶ πίστεως ποιοῦνται δεκτικάς, καὶ τὴν πρακτι-
 κὴν αὐτῶν ἕξιν καὶ δύναμιν ἀφαιρούμενοι τῶν ἐπὶ τῇ φθαρτῇ
 φύσει σπουδασμάτων πρὸς τὴν τῶν ὑπὲρ φύσιν ἀφθάρτων
 ἐνέργειαν ἀγαθῶν μεταφέρουσιν, εἰκότως τῶν προσαγομένων
 20 εἰς θυσίαν Θεοῦ τὸ στηθύνιον τοῦ ἐπιθέματος, τουτέστι τῶν
 προσαγομένων τὴν καρδίαν, καὶ τὸν βραχίονα, τῶν αὐτῶν
 δηλονότι τὴν πρᾶξιν, προσέταξεν ἀφιερουῖσθαι τοῖς ἱερεῦσιν ὁ
 λόγος.

ΣΧΟΛΙΑ

1. Θεωρίας μὲν τὸ στηθύνιον, πράξεως δὲ ὁ βραχίων σύμβο-
 λον. Ἐξίς γὰρ τοῦ διανοητικοῦ πέφυκεν ὑπάρχειν ἡ θεωρία,
 καὶ ἡ πρᾶξις ἐνέργεια· δι' ἀμφοτέρων δὲ τούτων ἡ ἀληθῆς
 5 ἱερωσύνη χαρακτηρίζεται.
2. Ὁ ἱερουργῶν τῷ Θεῷ δι' εὐσεβοῦς λόγου τὰς ἄλλων καρ-
 δίας, οἷς ἀναλογεῖ τὸ στηθύνιον, καὶ τὴν πρακτικὴν αὐτῶν
 δύναμιν, ἧ ἀναλογεῖ ὁ βραχίων, ἀφορίζων ταῖς ἐνεργείαις
 τῶν ἐντολῶν, γέγονεν ἱερεὺς, λαμβάνων παρὰ τῶν ἑαυτοῦς
 10 θυσίαν τῷ Θεῷ προσαγόντων τὸ στήθος καὶ τὸν βραχίονα.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΜΕΤ'

Τίς ἡ διαφορὰ τοῦ ἐσόπτρου πρὸς τὸ αἶνιγμα;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τὸ μὲν ἔσοπτρόν ἐστιν, ὡς ἐν ὄρω φᾶναι, συνείδησις τὴν
 5 τῶν κατὰ τὴν πρᾶξιν ἀνελλιπῶς πάντων ἀγαθῶν ἔχουσα μορ-

1. Α' Κορ. 13,12.

ἔξη καὶ ἡ ἐνέργεια ἢ ἡ γνώση καὶ ἡ ἀρετὴ, ἐπειδὴ ἡ γνώση προσφέρει ἀμέσως τὸ νοῦ στὸν ἴδιο τὸ Θεό, ἐνῶ ἡ ἀρετὴ στὴ πράξη τὸν ἀφαιρεῖ ἀπὸ ὅλη τὴ δημιουργία τῶν ὄντων, τὰ ὁποῖα ὁ Λόγος τὰ προώρισε γιὰ τοὺς ἱερεῖς ποὺ ἀπὸ ὅλα μόνο τὸ Θεὸ ἔχουν κληρονομία τους καὶ δὲν ἔχουν ἀποκτήσει τίποτε ἀπολύτως ἐπίγειο.

Ἡ πάλι ἐπειδὴ τὶς καρδιῆς τῶν ἄλλων, ὅσων διαποτίστηκε τὸ πνεῦμα τους μὲ γνώση καὶ ἀρετὴ, τὶς κάνουν δεκτικὲς τῆς εὐσέβειας καὶ τῆς πίστεως καὶ ἀφαιρώντας τὴν πρακτικὴ τους ἔξη καὶ δύναμη ἀπὸ τὶς ἀπασχολήσεις τους μὲ τὴ φθαρτὴ φύση τὶς μεταφέρουν στὴν ἐνέργεια τῶν ὑπερφυσικῶν καὶ ἀφθαρτῶν ἀγαθῶν, εὐλογοῦν αὐτῶν ποὺ προσφέρουν θυσία στὸ Θεὸ τὸ στῆθος τοῦ ἐπιθέματος, δηλαδὴ αὐτῶν ποὺ προσφέρουν τὴν καρδιὰ καὶ τὸ βραχίονα, εἶναι φανερό ὅτι τῶν ἰδίων πρόσταξε ὁ λόγος νὰ ἀφιερώνεται ἡ πράξη στοὺς ἱερεῖς.

ΣΧΟΛΙΑ

1. Τὸ στῆθος εἶναι σύμβολο τῆς θεωρίας, ἐνῶ ὁ βραχίονας τῆς πράξης, γιὰ τὴ φύση τῆς ἡ θεωρία εἶναι ἰκανότητα τῆς διάνοιας καὶ ἡ πράξη ἐνέργειά της, καὶ μὲ αὐτὰ τὰ δύο χαρακτηρίζεται ἡ ἱερωσύνη.
2. Ὅποιος ἱερουργεῖ στὸ Θεὸ μὲ τὸν εὐσεβῆ λόγον τοῦ τὶς καρδιῆς τῶν ἄλλων, στὶς ὁποῖες ἀντιστοιχεῖ τὸ στῆθος, καὶ ξεχωρίζει τὴν πρακτικὴ δύναμή τους, στὴν ὁποῖα ἀντιστοιχεῖ ὁ βραχίονας, γιὰ τὴν ἐνέργεια τῶν ἐντολῶν, ἔχει γίνῃ ἱερέας, παίρνοντας ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ πρόσφεραν στὸ Θεὸ θυσία τὸν ἑαυτὸ τους τὸ στῆθος καὶ τὸ βραχίονα.

ΕΡΩΤΗΣΗ 46

Ποιά ἡ διαφορὰ τοῦ ἐσόπτρου μὲ τὸ αἶνιγμα¹;

ΑΠΟΚΡΙΣΗ

Τὸ ἐσόπτρο εἶναι, διατυπωμένο σὲ ὄρισμό, συνείδηση ποὺ ἔχει τὴ μορφή ὄλων ἀνεξαιρέτως τῶν ἀγαθῶν τῆς πράξης, μὲ

φὴν, δι' ἧς ὁ καθαρὸς τὴν διάνοιαν πέφυκεν ὁρᾶν τὸν Θεόν, ἡ
 ἕξις πρακτικὴ, τὴν πασῶν τῶν ἀρετῶν εἰς ἀλλήλας ἐνοειδῶς
 καθάπερ πρόσωπον θεῖον περιγράφουσα σύνθεσιν. Τὸ δὲ αἰνιγ-
 μα γνῶσις ἐστὶ διὰ τῆς κατὰ θεωρίαν παντελοῦς τῶν θείων λό-
 10 γων ἐφικτῆς τῆ φύσει περιοχῆς, τὴν τῶν ὑπὲρ νόησιν ἔμφασιν
 ἔχουσα. Καὶ ἀπλῶς ἔσοπτρον ἐστὶν ἕξις ἐνδεικτικὴ τῆς μελλού-
 σης τῶν ἀρετῶν ἐμφανισθῆναι τοῖς ἀξίοις πρωτοτύπου μορφῆς·
 τὸ γὰρ ἐσόμενον τέλος τῆς πρακτικῆς φιλοσοφίας παραδηλοῖ
 τοῖς ἔχουσι τὸ ἔσοπτρον, τὸ αἰνίγμα δὲ τῆς τῶν νοουμένων περὶ
 15 γνῶσιν ἀρχετυπίας ἐστὶν ἐνδειξις.

Πᾶσα τοίνυν ἐνταῦθα δικαιοσύνη, συγκρινομένη πρὸς τὴν
 μέλλουσαν, ἐσόπτρου λόγον ἐπέχει τὴν τῶν ἀρχετύπων πρα-
 γμάτων εἰκόνα, οὐκ αὐτὰ δὲ τὰ πράγματα κατ' εἶδος ὑφιστάμενα
 ἔχουσα· καὶ πᾶσα γνῶσις ἐνταῦθα τῶν ὑψηλῶν, συγκρινομένη
 20 πρὸς τὴν μέλλουσαν, αἰνιγμὰ ἐστὶν, ἔμφασιν τῆς ἀληθείας ἀλλ'
 οὐκ αὐτὴν ὑφισταμένην ἔχουσα τὴν φανήσεσθαι μέλλουσαν
 ἀλήθειαν. Ἐπειδὴ γὰρ ἀρετῇ καὶ γνώσει τὰ θεῖα συνέχεται, τῶν
 κατ' ἀρετὴν πρωτοτύπων ἐστὶν ἐνδεικτικὸν τὸ ἔσοπτρον, καὶ
 τῶν κατὰ γνῶσιν ἀρχετύπων ἐμφαντικὸν ὑπάρχει τὸ αἰνίγμα.
 25 Ταύτην ἔχει τὴν διαφορὰν τὸ ἔσοπτρον πρὸς τὸ αἰνίγμα, καθότι
 τὸ μὲν ἔσοπτρον πρακτικῆς μηνύει τέλος ἐσόμενον, τὸ δὲ αἰνίγμα
 θεωρητικῆς ἐμφαίνει μυστήριον.

ΣΧΟΛΙΟΝ

1. Ὅτι τὸ μὲν ἔσοπτρον τῶν τῆ πρακτικῆ προσφυσῶν ἀγαθῶν
 ἐστὶν ἐμφαντικόν, τὸ δὲ αἰνίγμα τῶν ἐπὶ τῆ γνώσει μελλόν-
 των μυστηρίων ἐστὶν ἐνδεικτικόν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΜΖ'

Τί ἐστὶ «φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ» καὶ τὰ ἐξῆς; Τίς ἡ

τὴν ὁποῶς ἀπὸ τῆ φύση τῆς, βλέπει τὸ Θεὸ ὁποῖος ἔχει καθαρὴ διάνοια². ἢ εἶναι ἕξη πρακτικὴ, ποὺ περικλείει σὲ ἐνιαία σύνθεση, σὰν θεῖο πρόσωπο, μιὰ μὲ τὴν ἄλλη ὅλη τὴν ἀρετὴ. Ἐνῶ τὸ αἶνιγμα εἶναι γνώση, ποὺ φανερώνει ὅλα τὰ ὑπερνοητά, μὲ τὴν πλήρη κατὰ τὴ θεωρία ἐφικτὴ στὴν ἀνθρώπινη φύση περίλειψη τῶν θεῶν λόγων. Καὶ γενικὰ ἔσοπτρο εἶναι ἰκανότητα ἐνδεικτικὴ τῆς πρωτότυπης μορφῆς τῶν ἀρετῶν ποὺ πρόκειται νὰ ἐμφανιστεῖ στοὺς ἄξιους. Γιατὶ παραδηλώνει σ' αὐτοὺς ποὺ ἔχουν τὸ ἔσοπτρο τὸ τέλος τῆς πρακτικῆς φιλοσοφίας ποὺ πρόκειται νὰ συμβεῖ, ἐνῶ τὸ αἶνιγμα εἶναι ἐνδειξη τῆς ἀρχικῆς μορφῆς ἐκείνων ποὺ νοοῦνται σχετικὰ μὲ τὴ γνώση.

Κάθε λοιπὸν δίκαια πράξι ἐδῶ, ὅταν τὴ συγκρίνομε μὲ τὴ μέλλουσα, ἔχοντας θέση ἐσόπτρου περιέχει τὴν εἰκόνα τῶν ἀρχέτυπων πραγμάτων καὶ ὄχι τὰ ἴδια τὰ πράγματα μὲ τὴν ἀληθινή τους μορφή. Καὶ κάθε γνώση ἐδῶ τῶν ὑψηλῶν ἂν τὴ συγκρίνομε μὲ τὴ μελλοντικὴ εἶναι αἶνιγμα ποὺ ἔχει εἰκόνα τῆς ἀλήθειας καὶ ὄχι τὴν ἴδια τὴν ἀλήθεια ποὺ πρόκειται νὰ φανερωθεῖ. Ἐπειδὴ δηλαδὴ τὰ θεῖα γίνονται καταληπτὰ μὲ τὴν ἀρετὴ καὶ τὴ γνώση, γι' αὐτὸ τὸ ἔσοπτρο εἶναι ἐνδεικτικὸ τῶν πρωτότυπων τῆς ἀρετῆς, ἐνῶ τὸ αἶνιγμα εἶναι ἐμφαντικὸ τῶν ἀρχέτυπων τῆς γνώσης. Αὐτὴ τὴ διαφορὰ ἔχει τὸ ἔσοπτρο μὲ τὸ αἶνιγμα, καθόσον τὸ ἔσοπτρο φανερώνει τὸ τέλος τῆς πρακτικῆς φιλοσοφίας ποὺ πρόκειται νὰ συμβεῖ, ἐνῶ τὸ αἶνιγμα ἀποκαλύπτει τὸ μυστήριον τῆς θεωρίας.

ΣΧΟΛΙΟ

1. Τὸ ἔσοπτρο εἶναι ἐμφαντικὸ τῶν προσφυῶν στὴν πρακτικὴ φιλοσοφία ἀγαθῶν, ἐνῶ τὸ αἶνιγμα εἶναι ἐνδεικτικὸ τῶν μελλοντικῶν μυστηρίων τῶν σχετικῶν μὲ τὴ γνώση.

ΕΡΩΤΗΣΗ 47

Τί σημάνει «ἡ φωνὴ αὐτοῦ ποὺ φωνάζει στὴν ἔρημον» καὶ τὰ

ἔρημος καὶ τίς ἐνταῦθα «ἡ ὁδὸς Κυρίου» καὶ τίς «ἡ ἐτοιμα-
 σία» αὐτῆς; Τίνες τε «αἱ τρίβοι» αὐτοῦ καὶ τί τὸ «εὐθῦναι»
 5 αὐτάς; Τίνες «αἱ φάραγγες», καὶ τί σημαίνει τὸ «πληρωθή-
 σεται πᾶσα φάραγξ»; Τίνα τε «τὰ ὄρη» καὶ «οἱ βουνοί», καὶ
 τίς ἡ τούτων «ταπεινώσις»; Τί «τὰ σκολιά», καὶ πῶς
 «ἔσται εἰς εὐθειᾶν»; Τίνες «αἱ τραχεῖαι», καὶ πῶς ἔσονται
 «εἰς ὁδοῦς λείας»; Καὶ τί τὸ μετὰ ταῦτα πάντα «καὶ ὄψεται
 10 πᾶσα σὰρξ τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ»;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Φωνὴ τοῦ ἐξ ἀρχῆς βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, τῇ φύσει λέγω
 τῶν ἀνθρώπων ἢ τῷ κόσμῳ τούτῳ, Θεοῦ λόγου προδήλως
 ἐστὶ πᾶς ἅγιος, εἴτε κατὰ τὸν Ἄβελ ὀρθῶς προσφέρων ἐξ εἰλι-
 15 κρινείας ἐστεατωμένα ταῖς ἀρεταῖς τὰ τῆς ψυχῆς πρῶτα τῆς θε-
 ωρίας κινήματα, εἴτε κατὰ τὸν Ἐνώξ ἐλπίδι πίστεως βεβαίᾳ
 τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἐπιδραζάμενος, ὑπὲρ ὧν ἠλπισεν, εὐ-
 τονον ἐκτήσατο τὴν ἐπίκλησιν, εἴτε κατὰ τὸν Ἐνώχ, διὰ πάσης
 εὐαρεστήσας ἀρετῆς, τῆς τῶν ὄντων σχέσεώς τε καὶ γνώσεως
 20 τὸν νοῦν παντελῶς ἀπάρας, πρὸς αὐτὴν τὴν ὑπὲρ νόησιν ἀσχέ-
 τως αἰτίαν μετέθηκεν, εἴτε κατὰ τὸν Νῶε, πίστει θεωρήσας τὰ
 μέλλοντα τῆς θείας κρίσεως εἶδη, κατεσκεύασεν ἑαυτῷ, κιβω-
 τοῦ δίκην, τὴν ρυομένην αὐτὸν ἀπὸ τῆς μελλούσης ὀργῆς παν-
 ταχόθεν ἠσφαλισμένην τῷ θείῳ φόβῳ πολιτείαν καὶ ἀσκησιν,
 25 εἴτε κατὰ τὸν Ἀβραάμ, καθαρῷ πίστεως ὀφθαλμῷ τῶν μελ-
 λόντων ἀγαθῶν ἰδὼν τὴν εὐπρέπειαν, ὑπήκουσε γῆς καὶ συγγε-
 νείας καὶ οἴκου πατρικοῦ προθύμως ἐξελθεῖν, καταλιπὼν τὴν
 πρὸς σάρκα καὶ αἰσθησιν καὶ αἰσθητὰ σχέσιν τε καὶ προσπά-
 θειαν, καὶ φύσεως ἐν καιρῷ πειρασμοῦ καὶ ἀγώνων ὑψηλότε-

1. Λουκᾶ 3,4-6. 2. Γεν. 4,4.
 3. Γεν. 4,26. 4. Γεν. 5,19-24.

λοιπά; Ποιά εἶναι «ἡ ἔρημος», ποιά εἶναι ἐδῶ «ἡ ὁδὸς τοῦ Κυρίου» καὶ ποιά ἡ προετοιμασία τῆς; Ποιοί εἶναι «οἱ δρόμοι του» καὶ τί σημαίνει «νὰ τοὺς κάνετε ἴσιους»; Ποιά εἶναι «τὰ φαράγγια» καὶ τί σημαίνει τὸ «θὰ ξεχειλίσει κάθε φαράγγυ»; Ποιά εἶναι ἐπίσης τὰ ὄρη καὶ τὰ βουνά, καὶ ποιά εἶναι «ἡ ταπείνωσή τους»; Ποιά εἶναι «τὰ στραβά» καὶ πῶς «θὰ γίνουν ἴσια»; Ποιοί εἶναι «οἱ ἀνώμαλοι δρόμου» καὶ πῶς θὰ γίνουν «ὀμαλοί»; Καὶ τί σημαίνει αὐτὸ πού λέγει ἔπειτ' ἀπὸ ὄλα αὐτὰ «καὶ θὰ δεῖ κάθε σάρκα τῆ σωτηρία τοῦ Θεοῦ»¹;

ΑΠΟΚΡΙΣΗ

Φωνὴ ἐκείνου πού ἀπὸ τὴν ἀρχὴ φωνάζει στὴν ἔρημο, ἐννοῶ στὴ φύση τῶν ἀνθρώπων ἢ στὸν κόσμον αὐτό, εἶναι ὀλοφάνερα κάθε ἅγιος τοῦ Θεοῦ Λόγου, εἴτε εἶναι κάποιος, ὅπως ὁ Ἄβελ², πού προσφέρει τέλεια μὲ εἰλικρίνεια μεστωμένα ἀπὸ τίς ἀρετὲς τὰ πρῶτα θεωρητικὰ κινήματα τῆς ψυχῆς. Εἴτε, ὅπως ὁ Ἐνώς³, πού, ἀρπάζοντας σταθερὰ μὲ τὴ βέβαια ἐλπίδα τῆς πίστεως τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ, γιὰ τὰ ὁποῖα εἶχε ἐλπίσει, ἀπέκτησε ἐντονη τὴν ἐπίκληση. Εἴτε, ὅπως ὁ Ἐνώχ⁴, πού εὐαρεστῶντας μὲ κάθε ἀρετὴ, ἀφοῦ ἀπομάκρυνε τελείως τὸ νοῦ ἀπὸ τὴν ἐπαφή καὶ τὴ γνῶση τῶν ὄντων, τὸν μετέφερε ἄσχετα ἀπὸ ὄλα στὴν ἴδια τὴν ὑπέρνοση αἰτία. Εἴτε, ὅπως ὁ Νῶε⁵, πού θεωρῶντας μὲ πίστη τὰ μελλοντικὰ εἶδη τῆς θείας κρίσης, κατασκεύασε γιὰ τὸν ἑαυτό του, σὰν κιβωτό, τὴν πολιτεία καὶ τὴν ἀσκήση ἀσφαλισμένη ἀπὸ παντοῦ ἀπὸ τὴ μέλλουσα ὀργὴ μὲ τὸ θεῖο φόβο⁶. Εἴτε, ὅπως ὁ Ἀβραάμ⁷, πού ὅταν εἶδε μὲ τὰ καθαρὰ μάτια τῆς πίστεως τὴν ὁμορφιὰ τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν⁸, ὑπάκουσε νὰ ἐξέλθει πρόθυμα ἀπὸ τὴν πατρίδα του, τοὺς συγγενεῖς του καὶ τὸ πατρικὸ του σπίτι, ἐγκαταλείποντας τὸ δεσμό του καὶ τὴ προσκόλλησή του στὴ σάρκα, τὴν αἴσθηση καὶ τὰ αἰσθητὰ καὶ ξεπερνώντας τὴν ἀνθρώπινη φύση σὲ καιρὸ πειρα-

5. Γεν. 6,14-22. 6. Ματθ 3,7· Λουκᾶ 3,7.

7. Γεν. 12,1-9 καὶ 22,1-14. 8. Ἑβρ. 11,1.

30 ρος ὦν, προτιμήσας τὴν αἰτίαν τῆς φύσεως, ὡς τοῦ Ἰσαὰκ τὸν
 Θεὸν ὁ μέγας Ἀβραάμ, εἴτε κατὰ τὸν Ἰσαάκ, δι' ἄκραν ἀπά-
 θειαν καὶ τὴν περὶ θεωρίαν καλὴν τῆς ψυχῆς ἀπληστίαν, ἀμε-
 τάβατον ἀπὸ τῆς ἀληθείας ἔσχεν, καὶ πολεμούμενος ὑπὸ τῶν
 35 πονηρῶν πνευμάτων, τὴν ἕξιν τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσεως,
 εἴτε κατὰ τὸν Ἰακώβ τῆς τῶν ὑλικῶν δασύτητός τε καὶ τῆς
 περὶ αὐτὰ συγχύσεως τὸν νοῦν ἀποκαθάρας κατέστησε λεῖον,
 καὶ τῇ τῶν ἐριφείων ἐπιθέσει δερμάτων, τῇ περὶ τὴν σάρκα
 λέγω τοῦ κατὰ Θεὸν βίου τραχύτητι, τὴν κατὰ τοῦ φρονήματος
 τῆς σαρκὸς παρὰ τοῦ Θεοῦ κομισάμενος δυναστείαν, φόβῳ τε
 40 τῆς τῶν παθῶν ἐπαναστάσεως καὶ πόθῳ τῆς κατὰ πειρὰν ὑψη-
 λοτέρας μαθήσεως μεταβὰς εἰς Χαρρὰν, τὴν φυσικὴν φημι θε-
 ωρίαν, ἐξ ἧς λαβὼν διὰ πόνων πρακτικῶν πᾶσαν τοῦ φαινομέ-
 νου κόσμου τὴν πνευματικὴν ἐπιστήμην, ἐν διαφόροις συλλεγεῖ-
 σαν λογισμοῖς τε καὶ νοήμασιν, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν γῆν τὴν πα-
 45 τρικὴν καὶ οἰκείαν, φημὶ τὴν γνῶσιν τῶν νοητῶν, ἐπιφερόμενος
 καθάπερ γυναῖκας καὶ παιδίσκας τὰς ἐγγενομένας αὐτῷ τῆς τε
 πρακτικῆς καὶ τῆς θεωρητικῆς παγίας ἕξεις καὶ ἐνεργείας καὶ
 τοὺς ἐκ τούτων αὐτῷ γεννηθέντας υἱούς, οἵτινες οὗτοι τυγχά-
 νουσι. Καὶ ἀπλῶς — ἵνα μὴ πλέον τοῦ δέοντος ὁ λόγος μηκύνη-
 50 ται, τὸν ἐκάστου βίον διεξιῶν— πᾶς ἅγιος διὰ τῆς οἰκείας ἀνα-
 στροφῆς, ὡς ἐσχηκῶς βοῶντα τὸν λόγον τὰ οἰκεῖα τοῖς ἄλλοις
 ἀνθρώποις θελήματα, φωνὴ τοῦ Λόγου σαφῶς ὑπάρχει καὶ
 πρόδρομος κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς ἐν αὐτῷ δικαιοσύνης καὶ πί-
 στεως. Πάντων δὲ μάλιστα φωνὴ τοῦ Λόγου καὶ πρόδρομός
 55 ἐστὶν Ἰωάννης ὁ μέγας καὶ τῆς ἀνευ τύπων καὶ συμβόλων ἀλη-
 θοῦς τοῦ Θεοῦ παρουσίας μηνυτῆς τε καὶ κήρυξ καὶ τοῖς ἀγνο-
 οῦσιν ἐμφανιστῆς, δεικνὺς ἀναφανδὸν «τὸν αἶροντα τοῦ κόσμου
 τὴν ἀμαρτίαν» καὶ πρὸς τὴν οἰκονομίαν εἰς τὴν τῶν μυστηρίων
 ἐκπλήρωσιν κατὰ τὸ βάπτισμα συνεισφέρων τὴν ἑαυτοῦ λει-
 60 τουργίαν.

Ἐπειδὴ δὲ διὰ τὸν πλοῦτον τῆς χάριτος πολυτρόπως δύνα-

9. Γεν. 27,11–16· 27,43–28,5.

10. Γεν. 31,17–21. 11. Ἰω. 1,29.

σμοῦ κι ἀγώνων, προτίμησε ἀπὸ τὴ φύση τὴν αἰτία, ὅπως ὁ μέγας Ἀβραὰμ προτίμησε ἀπὸ τὸν Ἰσαὰκ τὸ Θεό. Εἶτε, ὅπως ὁ Ἰσαὰκ, ποὺ ἀπὸ ἄκρα ἀπάθεια κράτησε ἀμετάθετη ἀπὸ τὴν ἀλήθεια τὴν καλὴ ἀπληστία τῆς ψυχῆς γιὰ τὴ θεωρία καθὼς καὶ τὴν ἔξη τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσης, ἂν καὶ τὸν πολεμοῦσαν τὰ πονηρὰ πνεύματα. Εἶτε, ὅπως ὁ Ἰακώβ, ἀποκάθαρε τὸ νοῦ του ἀπὸ τὴν πυκνότητα καὶ τὴ σύγχυση τῶν ὑλικῶν καὶ τὸν ἔκανε λεῖο, καὶ μὲ τὴν κάλυψή του ἔπειτα μὲ τὰ κατσικίσια δέρματα, ἐννοῶ τὴν τραχιὰ μεταχείριση τῆς σάρκας τοῦ κατὰ Θεὸν βίου του, ἀπέκτησε τὴν κυριαρχία τοῦ Θεοῦ πάνω στὸ φρόνημα τῆς σάρκας, κι ἀφοῦ ἀπὸ τὸ φόβο τῆς ἐπανάστασης τῶν παθῶν καὶ τὸν πόθο τῆς ὑψηλότερης ἐμπειρίας καὶ μάθησης μετοίκησε στὴ Χαρράν⁹, δηλαδὴ τὴ φυσικὴ θεωρία, καὶ ἔλαβε ἀπὸ αὐτὴν μὲ τοὺς κόπους τῆς πράξης ὅλη τὴν πνευματικὴ ἐπιστήμη τοῦ κόσμου τῶν φαινομένων, θησαυρισμένη ἀπὸ διάφορους συλλογισμοὺς καὶ νοήματα, ξαναγύρισε στὴ γῆ τὴν πατρικὴ καὶ τὴ δική του, ἐννοῶ τὴ γνώση τῶν νοητῶν, μεταφέροντας μαζί του, σὰν γυναῖκες καὶ ὑπηρέτριες, τὶς πάγιες ἔξεις κι ἐνέργειες ποὺ δημιουργήθηκαν μέσα του τόσο ἀπὸ τὴ θεωρία ὅσο κι ἀπὸ τὴν πράξη καὶ τοὺς υἱοὺς ποὺ αὐτὲς τοῦ γέννησαν ὅποιοι καὶ νὰ ἴναι αὐτοί¹⁰. Καὶ γενικὰ –γιὰ νὰ μὴν μακρύνω τὸ λόγο περισσότερο ἀπὸ ὅσο χρειάζεται, ἐκθέτοντας λεπτομερῶς τὴ ζωὴ καθενός–, κάθε ἅγιος μὲ τὴν ἀναστροφή του, ἐπειδὴ ἔχει ἀποχτήσῃ τὸ λόγο ποὺ βοᾷ τὰ θελήματά του στοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, εἶναι ὀλοφάνερα φωνὴ τοῦ Λόγου καὶ πρόδρομος ἀνάλογα μὲ τὴ δικαιοσύνη καὶ τὴν πίστη ποὺ ἔλαβε. Ἀλλὰ περισσότερο ἀπὸ ὄλους φωνὴ τοῦ Λόγου καὶ πρόδρομος εἶναι ὁ μέγας Ἰωάννης καὶ μηνυτῆς καὶ κήρυκας τῆς δίχως τύπους καὶ σύμβολα ἀληθινῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ ποὺ τὴ φανέρωσε σ' αὐτοὺς ποὺ τὴν ἀγνοοῦσαν, δείχνοντας ὀλοφάνερα «αὐτὸν ποὺ σήκωνε τὴν ἁμαρτία τοῦ κόσμου»¹¹ καὶ συνεισφέροντας στὴν οἰκονομία τῆς ἐκπλήρωσης τῶν μυστηρίων τὴν ὑπηρεσία του κατὰ τὸ βάπτισμα.

Ἐπειδὴ ὁμοίως ἐξαιτίας τοῦ πλούτου τῆς χάριτος μπορεῖ νὰ

ται ληφθῆναι πρὸς ὠφέλειαν τῶν ἀρετῆς τε καὶ γνώσεως ἐφιε-
μένων πᾶσα συλλαβή, καὶ ἡ τυχοῦσα, τῆς θείας Γραφῆς, φέρε,
κατὰ τὸ δυνατόν ἡμῖν καὶ ἑτέρως τὰ προτεθέντα θεωρήσωμεν.

65 « Ἐρημος » τοιγαροῦν, ὡς ἔφην, ἔστιν ἡ τῶν ἀνθρώπων
φύσις καὶ ὁ κόσμος οὗτος καὶ ἡ τοῦ καθέκαστον ψυχὴ διὰ τὴν
γενομένην ἐκ τῆς ἀρχαίας παραβάσεως τῶν ἀγαθῶν ἀκαρπῖαν.
« Φωνή » δὲ τοῦ « βοῶντός » ἔστι Λόγου ἡ κατὰ συνείδησιν ἐπὶ
τοῖς ἐκάστῳ πλημμεληθεῖσι συναίσθησις οἰονεὶ βοῶσα κατὰ τὸ
70 κρυπτὸν τῆς καρδίας « ἐτοιμάσαι τὴν ὁδὸν Κυρίου ». Σαφῆς δὲ
καὶ πρόδηλος ἐτοιμασία τῆς θείας ὁδοῦ καθέστηκεν ἡ τῶν τρό-
πων τε καὶ λογισμῶν ἐπὶ τὸ κρεῖττον μεταβολὴ καὶ διόρθωσις
καὶ ἡ τῶν προτέρων κάθαρσις μολυσμῶν. « Ὁδὸς δὲ καλὴ τε
καὶ ἐπίδοξος ὃ κατ' ἀρετὴν ὑπάρχει βίος, ἐν ᾧ καθάπερ ὁδῶ
75 τὸν ἐν ἐκάστῳ ποιεῖται τῆς σωτηρίας δρόμον ὁ Λόγος, ἐνοικῶν
τε διὰ τῆς πίστεως καὶ ἐμπεριπατῶν τοῖς κατ' ἀρετὴν τε καὶ
γνώσιν διαφόροις θεσμοῖς τε καὶ δόγμασι. « Τρίβου » δὲ τοῦ Λό-
γου εἰσὶν οἱ διάφοροι τρόποι τῶν ἀρετῶν καὶ ἡ τοῦ κατὰ Θεὸν
βίου διάφορος ἀγωγή, ἡγουν τὰ κατὰ Θεὸν ἐπιτηδεύματα, ἃς
80 εὐθύνουσιν οἱ μῆτε δόξης ἕνεκεν μῆτε προφάσει πλεονεξίας
μῆτε κολακείας χάριν καὶ ἀνθρωπαρεσκείας καὶ ἐπιδείξεως
τὴν ἀρετὴν ἢ τὴν μελέτην τῶν θείων λόγων μετελθεῖν ἐπιτη-
δεύοντες, ἀλλὰ πάντα διὰ τὸν Θεὸν καὶ ποιοῦντες καὶ λέγοντες
καὶ διανοούμενοι. Τρίβοις γὰρ οὐκ εὐθείαις ὁ θεῖος οὐ πέφυκεν
85 ἐμφιλοχωρεῖν Λόγος, κἂν εὖρη τὴν ὁδὸν ἐν τισιν ἔτοιμον. Οἷόν
τι λέγω· νηστεύει τις καὶ ἀπέχεται τῆς ἐξαπτικῆς τῶν παθῶν
διαίτης τὰ ἄλλα τε ποιεῖ, ὅσα πρὸς ἀπαλλαγὴν κακίας συμβάλ-
λεσθαι δύναται, τὴν λεγομένην ὁδὸν οὗτος ἠτοίμασεν, κενοδο-
ξίας δὲ ἢ πλεονεξίας ἢ κολακείας ἢ ἀνθρωπαρεσκείας ἢ ἄλλης
90 τινὸς ἕνεκεν αἰτίας δίχα τῆς θείας εὐαρεστήσεως τοὺς τοιούτους
ἐπιτηδεύει τρόπους, οὗτος εὐθείας οὐκ ἐποίησε τὰς τρίβους τοῦ
Θεοῦ, καὶ τὸν μὲν τῆς ἐτοιμασίας τῆς ὁδοῦ πόνον ὑπέμεινε, τὸν

ληφθεῖ μὲ πολλοὺς τρόπους πρὸς ὠφέλεια ὄσων ἐπιθυμοῦν τὴν ἀρετὴ καὶ τὴν γνώση κάθε λέξη, καὶ ἡ πῖο τυχαία, τῆς θείας Γραφῆς, ἐμπρὸς ἃς ἐξετάσομε ὅσα προεκθέσαμε καὶ ἀπὸ ἄλλη ἄποψη ὅσο μᾶς εἶναι δυνατό.

Ἐρημος λοιπόν, ὅπως εἶπα, εἶναι ἡ φύση τῶν ἀνθρώπων καὶ ὁ κόσμος αὐτὸς καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ καθενὸς ἐξαιτίας τῆς ἀκαρπίας πού προκλήθηκε ἀπὸ τὴν ἀρχαία παράβαση. «Φωνὴ τοῦ Λόγου πού βοᾷ» εἶναι ἡ συναίσθησις πού ἔχει καθένας στὴ συνείδησή του γιὰ τὰ πλημμελήματα, πού εἶναι σὰ νὰ φωνάζει στὰ μύχια τῆς καρδιάς «νὰ ἐτοιμάσομε τὴν ὁδὸ τοῦ Κυρίου». Σαφῆς καὶ πρόδηλη ἐτοιμασία τῆς θείας ὁδοῦ στάθηκε ἡ μεταβολὴ καὶ διόρθωσις πρὸς τὸ καλύτερο τῆς συμπεριφορᾶς καὶ τῶν λογισμῶν καὶ ἡ κάθαρσις τῶν προηγούμενων μολυσμῶν. Ὁδὸς καλὴ καὶ ἔνδοξη εἶναι ὁ βίος τῆς ἀρετῆς, μέσα στὸν ὁποῖο, σὰν μέσα σὲ δρόμο, ὁ Λόγος πραγματοποιεῖ στὸν καθένα τὴν πορεία τῆς σωτηρίας, ἐνοικώντας καὶ περπατώντας μὲ τὴν πίστιν σύμφωνα μὲ τοὺς διαφοροὺς θεσμοὺς καὶ τὰ διάφορα δόγματα τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσης. Μονοπάτια τοῦ Λόγου εἶναι οἱ διαφοροὶ τρόποι τῶν ἀρετῶν καὶ ὁ διάφορος τρόπος τῆς διαβίωσης τῆς κατὰ Θεὸν ζωῆς, δηλαδή οἱ σύμφωνες μὲ τὸ Θεὸ πράξεις μας. Τὰ μονοπάτια αὐτὰ τὰ βαδίζουν ἴσια ὅσοι δὲ φροντίζουν νὰ ἀσκήσουν τὴν ἀρετὴ ἢ ν' ἀσχοληθοῦν μὲ τὴ μελέτη τῶν θείων λόγων οὔτε γιὰ δόξα οὔτε γιὰ ὑποκρυπτόμενη πλεονεξία, οὔτε γιὰ χάρη κολακείας καὶ ἀνθρωπαρέσκειας καὶ ἐπίδειξης, ἀλλὰ κάνουν τὰ πάντα καὶ λένε καὶ σκέφτονται γιὰ τὸ Θεό. Γιατὶ σὲ δρόμους ὄχι ἴσιους ἀπὸ τὴ φύση του δὲν ἀρέσκειται νὰ βαδίζει ὁ Λόγος, ἀκόμα κι ἂν βρεῖ σὲ κάποιους ἔτοιμη τὴν πορεία. Ἐννοῶ τὸ ἐξῆς. Νηστεύει κάποιος κι ἀπέχει ἀπὸ τὴ δίαιτα πού ἐξάπτει τὰ πάθη καὶ κάνει ὅλα τὰ ἄλλα ὅσα μποροῦν νὰ συμβάλλουν στὴν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴν κακία· αὐτὸς ἐτοίμασε τὴ λεγόμενη ὁδὸ. Ὅποιος ὁμως ἀσκήσει τοὺς τρόπους αὐτοὺς ἀπὸ κενοδοξία ἢ πλεονεξία ἢ κολακεία ἢ ἀνθρωπαρέσκεια ἢ γιὰ κάποια ἄλλη αἰτία ἐκτὸς ἀπὸ τὴ θεία εὐαρέστησι, αὐτὸς δὲν βάδι-σε ἴσια τοὺς δρόμους τοῦ Θεοῦ καὶ ἐνῶ ἔχει ὑπομείνει τὸν κόπο

δὲ Θεὸν οὐκ ἔσχε ταῖς αὐτοῦ τρίβοις ἐμπεριπατοῦντα. Ὁδὸς οὖν τοῦ Κυρίου ἐστὶν ἡ ἀρετὴ, εὐθειᾶ δὲ τρίβος ὁ κατ' ἀρετὴν ὀρθὸς
95 ὑπάρχει τρόπος καὶ ἄδολος.

«Πᾶσα φάραγξ πληρωθήσεται», τῶν «ἐτοιμασαμένων» δηλαδὴ καλῶς «τὴν ὁδὸν Κυρίου» καὶ «εὐθείας ποιησαμένων τὰς αὐτοῦ τρίβους»· οὐ γὰρ ἀπλῶς πᾶσα, οὐδὲ πάντων· οὔτε γὰρ τῶν μὴ ἐτοιμασάντων τὴν ὁδὸν τοῦ Κυρίου καὶ εὐθείας
100 ποιησάντων τὰς τρίβους αὐτοῦ. Φάραγξ δὲ ἐστὶν ἡ τοῦ καθέκαστον σὰρξ, ἡ τῷ πολλῷ ρεύματι τῶν παθῶν ἐκχαραδρωθεῖσα καὶ τὴν πρὸς τὴν ψυχὴν κατὰ τὸν τοῦ συνδήσαντος Θεοῦ νόμον πνευματικὴν διατμηθεῖσα συνέχειάν τε καὶ συνάφειαν. Δυνατὸν δὲ καὶ τὴν ψυχὴν φάραγμα νοηθῆναι, τῷ πολλῷ χειμῶνι τῆς
105 ἀγνοίας κοιλανθεῖσαν καὶ τῆς ἐν πνεύματι καλῆς ὁμαλότητος διὰ τῆς κακίας τὸ κάλλος ἀποθεμένην. Πᾶσα τοίνυν φάραγξ, ἡγουν σὰρξ καὶ ψυχὴ, τῶν ἐτοιμασάντων τὴν ὁδὸν τοῦ Κυρίου καὶ εὐθείας ποιησάντων τὰς τρίβους αὐτοῦ, πληρωθήσεται διὰ τῆς ἀποβολῆς τῶν παθῶν, τῶν ποιούντων αὐταῖς φαραγγῶν
110 δίκην τὴν ἀνωμαλίαν, καὶ τῆς τῶν ἀρετῶν ἐπαναγωγῆς ἀπολαβοῦσα τὴν φυσικὴν ἐπιφάνειαν, ὁμαλισθεῖσαν τῷ Πνεύματι.

«Καὶ πᾶν ὄρος καὶ βουνὸς ταπεινωθήσεται». Ταῖς φάραγξιν, ὡς ἔοικεν, μάλιστα πεφύκασί πως συνίστασθαι τὰ ὄρη καὶ οἱ βουνοί. «Ἔρος» ἐστὶ «πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς
115 γνώσεως τοῦ Θεοῦ», «βουνὸς» δὲ πᾶσα κακία κατεπανισταμένη τῆς ἀρετῆς. Εἰ γοῦν ὄρη μὲν εἰσι τὰ ἐνεργητικὰ τῆς ἀγνοσίας πνεύματα, βουνοὶ δὲ τὰ ποιητικὰ τῆς κακίας, ὀπηνίκα προδήλως πᾶσα φάραγξ, ἡγουν σὰρξ ἢ ψυχὴ τῶν ἐτοιμασάντων, ὡς εἶπον, τὴν ὁδὸν τοῦ Κυρίου καὶ εὐθείας ποιησάντων τὰς
120 τρίβους αὐτοῦ, διὰ τῆς τοῦ περιπατοῦντος ἐν αὐτοῖς διὰ τῶν ἐντολῶν Θεοῦ Λόγου παρουσίας πληρωθῆ γνώσεώς τε καὶ ἀρετῆς, πάντα τὰ τῆς ψευδωνύμου γνώσεως καὶ τὰ τῆς κακίας πνεύματα ταπεινοῦνται, πατοῦντος αὐτὰ τοῦ Λόγου καὶ ὑποτάσ-

τῆς ἐτοιμασίας τῆς ὁδοῦ, δὲν εἶχε ὁμως τὸ Θεὸ νὰ περπατᾷ στοὺς δρόμους του. Ὁδὸς λοιπὸν τοῦ Κυρίου εἶναι ἡ ἀρετὴ, καὶ ἴσιος δρόμος εἶναι ὁ ὀρθὸς καὶ ἄδολος τρόπος τῆς ἀρετῆς.

«Θὰ γεμίσει κάθε φαράγγι», δηλαδὴ ὅποιων ἐτοίμασαν σωστὰ τὴν ὁδὸ τοῦ Κυρίου καὶ βαδίζουν ἴσια τοὺς δρόμους του. Ὅχι δηλαδὴ κάθε φαράγγι γενικά, οὔτε ὄλων, οὔτε βέβαια ὄσων δὲν ἐτοίμασαν τὴν ὁδὸ τοῦ Κυρίου καὶ δὲν ἔκαμαν ἴσιους τοὺς δρόμους του. Φαράγγι εἶναι ἡ σάρκα τοῦ καθενὸς ποὺ χαραδρώθηκε τελείως ἀπὸ τὸ πληθωρικὸ ρεῦμα τῶν παθῶν καὶ διακόπηκε ἡ πνευματικὴ συνέχεια καὶ συνάφειά της μὲ τὴν ψυχῆ ὡς πρὸς τὸ νόμο τοῦ Θεοῦ ποὺ τὶς συνέδεσε. Εἶναι ὁμως δυνατὸ καὶ ἡ ψυχὴ νὰ θεωρηθεῖ ὡς φαράγγι, ποὺ βαθούλωσε ἀπὸ τὴ βαριὰ χειμωνιά τῆς ἄγνοιας καὶ μὲ τὴν κακία ἔχασε τὴν ὁμορφιά τῆς καλῆς πνευματικῆς ὁμαλότητος. Κάθε φαράγγι λοιπὸν, δηλαδὴ κάθε σάρκα καὶ ψυχὴ, ὄσων ἐτοίμασαν τὴν ὁδὸ τοῦ Κυρίου καὶ βάδισαν ἴσια τοὺς δρόμους του, θὰ γεμίσει μὲ τὴν ἀποβολὴ τῶν παθῶν, ποὺ προκαλοῦν, σὰν φαράγγια, τὴν ἀνωμαλία σ' αὐτές, καὶ μὲ τὴν ἐπαναφορὰ τῶν ἀρετῶν ἀποχτῶντας τὴ φυσικὴ τους ἐπιφάνεια ἐξομαλισμένη ἀπὸ τὸ Πνεῦμα.

«Καὶ κάθε ὄρος καὶ κάθε βουνὸ θὰ χαμηλώσουν». Δεμένα, ὅπως φαίνονται, μὲ τὰ φαράγγια εἶναι, κατὰ κάποιον τρόπο ἀπὸ τὴ φύση τους, τὰ ὄρη καὶ τὰ βουνά. Ὅρος εἶναι «κάθε ὕψωμα ποὺ ὑψώνεται ἐναντίον τῆς γνώσης τοῦ Θεοῦ»¹², ἐνῶ βουνὸ καθε κακία ποὺ ἐπαναστατεῖ κατὰ τῆς ἀρετῆς. Ἄν λοιπὸν ὄρη εἶναι τὰ πνεύματα ποὺ προκαλοῦν τὴν ἀγνωσία καὶ βουνά ὅσα προκαλοῦν τὴν κακία, εἶναι ὀλοφάνερο ὅτι κάθε φαράγγι, δηλαδὴ σάρκα, ἢ ψυχὴ ἐκείνων ποὺ, ὅπως εἶπα, ἐτοίμασαν τὴν ὁδὸ τοῦ Κυρίου καὶ βάδισαν ἴσια τοὺς δρόμους του μὲ τὴν παρουσία τοῦ θείου Λόγου ποὺ περπατοῦσε σ' αὐτοὺς μὲ τὴν ἐκτέλεση τῶν ἐντολῶν, ὅταν γεμίσει ἀπὸ γνώση καὶ ἀρετὴ, ὅλα τὰ πνεύματα τῆς ψευδώνυμης γνώσης καὶ τῆς κακίας ταπεινώνονται, καθὼς τὰ πατεῖ καὶ τὰ ὑποτάσσει ὁ Λόγος καὶ καταβάλλει

12. Β' Κορ. 10,5.

σοντος καὶ τὸ ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως πο-
 125 νηρὸν κράτος καταβάλλοντος καὶ οἶον τὸ μέγεθος καὶ τὸ ὕψος
 τῶν ὀρέων καὶ τῶν βουνῶν κατασκάπτοντος καὶ εἰς τὴν τῶν
 φάραγγων ἄγοντος ἀναπλήρωσιν. Τῷ ὄντι γάρ, εἰ πάντα λήψε-
 ταί τις διὰ τῆς τοῦ Λόγου δυνάμεως ὅσα παρὰ τῆς φύσεως λα-
 βόντες οἱ δαίμονες τὴν παρὰ φύσιν ἀγνωσίαν τε καὶ κακίαν
 130 ἐδημιούργησαν, οὐδαμῶς ὑποστήσεται καθ' οἷονδῆποτε τρόπον
 ἀγνωσίας ἢ κακίας ὕψος, ὥσπερ οὐδὲ ὄρος ἢ βουνὸς τῶν αἰ-
 σθητῶς φαινομένων, εἰ μηχανῆ τις ἦν τοῖς ἀνθρώποις αὐτὰ μὲν
 κατασκάψαι τὰ ὄρη καὶ τοὺς βουνούς, τὰς δὲ φάραγγας ἀνα-
 πληρῶσαι.

135 Ταπεινώσις οὖν ἐστὶ τῶν νοητῶν καὶ πονηρῶν ὀρέων καὶ
 βουνῶν ἢ τῆς σαρκός τε καὶ τῆς ψυχῆς πρὸς ἑαυτὰς τῶν κατὰ
 φύσιν δυνάμεων ἀποκατάστασις, καθ' ἣν φυσικῶς ἰθύνόμενος
 τῷ πλούτῳ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσεως ὁ φιλόθεος νοῦς ὁμα-
 λῶς διαπορεύεται τὸν αἰῶνα τοῦτον καὶ πρὸς τὸν ἀγῆρω καὶ
 140 ἄφθαρτον προτροπάδην φέρεται κόσμον τῶν νοητῶν καὶ ἀγίων
 δυνάμεων, μῆτε τοῖς ἐκουσίοις τῆς σαρκὸς πάθεσι διὰ τῆς πο-
 λυτρόπως σκολιευομένης πλανώμενος ἡδονῆς, μῆτε τοῖς ἀκου-
 σίοις πειρασμοῖς διὰ τῆς ὀδύνης τραχυνόμενος, τῇ περὶ τὴν
 σάρκα φειδοῖ τὴν ὀδὸν τῶν ἐντολῶν ὡς δύσβατον διὰ τὴν τρα-
 145 χύτητα τῶν πόνων τῆς σαρκὸς παραιτούμενος.

Ἰθύνεται μὲν οὖν τὰ σκολιά, ὅταν ὁ νοῦς, τὰ μέλη τοῦ
 σώματος τῶν παθῶν ἐλευθερώσας, ἤγουν τὰ αἰσθητήρια καὶ
 τὰ λοιπὰ τῆς καθ' ἡδονὴν ἐκκόψας ἐνεργείας, κατὰ τὸν ἀπλοῦν
 τῆς φύσεως λόγον αὐτὰ κινεῖσθαι διδάξειεν, ἰθύνων πρὸς τὴν
 150 ἐφ' ἣ γεγόνασιν αἰτίαν. Αἱ δὲ τραχεῖαι, τουτέστιν αἱ τῶν ἀκου-
 σίων πειρασμῶν ἐπιφοραί, ἔσονται εἰς ὁδοῦς λείας, ὅταν μάλι-
 στα χαίρων καὶ εὐφραινόμενος ὁ νοῦς ἐν ἀσθενείαις εὐδοκῇ καὶ
 θλίψεσι καὶ ἀνάγκαις, διὰ τῶν ἀκουσίων πόνων τὴν ὄλην τῶν

τὸ πονηρὸ κράτος ποὺ ξεσηκώνεται κατὰ τῆς ἀνθρώπινης φύσης, κατασκάπτοντας κατὰ κάποιο τρόπο τὸ μέγεθος καὶ τὸ ὕψος τῶν ὀρέων καὶ τῶν βουνῶν καὶ ὀδηγώντας στὴν ἀναπλήρωσὴ τῶν φαραγγιῶν. Γιατὶ πραγματικά, ἂν λάβει κανένας τὰ πάντα μὲ τὴ δύναμη τοῦ Λόγου, ὅσα ἔλαβαν ἀπὸ τὴ φύση οἱ δαίμονες καὶ δημιούργησαν τὴν παρὰ φύσιν ἀγνωσία καὶ κακία, δὲ θὰ λάβει καθόλου ὑπόστασι μ' ὁποιοδήποτε τρόπο τὸ ὕψος τῆς ἀγνωσίας καὶ τῆς κακίας, ὅπως οὔτε τὸ ὄρος ἢ τὸ βουνὸ ποὺ τὰ βλέπομε μὲ τὴν αἴσθησὴ μας, ἂν εἶχαν οἱ ἄνθρωποι κάποιο μέσο νὰ κατασκάψουν τὰ ὄρη καὶ τὰ βουνὰ καὶ νὰ γεμίσουν τὰ φαράγγια.

Ταπεινώσι λοιπὸν τῶν νοητῶν καὶ πονηρῶν ὀρέων καὶ βουνῶν εἶναι ἡ ἀποκατάστασι τῶν φυσικῶν δυνάμεων τῆς σάρκας καὶ τῆς ψυχῆς πρὸς τὸν ἑαυτὸ τους, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ὁ φιλόθεος νοῦς καθοδηγεῖται ἀπὸ τὸν πλοῦτο τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσης καὶ διασχίζει τὸν αἰῶνα αὐτὸν καὶ ὀδηγεῖται ὀλοταχῶς πρὸς τὸν ἀγέραστο καὶ ἄφθαρτο κόσμον τῶν νοητῶν καὶ ἁγίων δυνάμεων, χωρὶς νὰ πλανᾶται οὔτε ἀπὸ τὰ ἐκούσια πάθη τῆς σάρκας μέσω τῆς πολύτροπα ἐλισσόμενης ἡδονῆς, οὔτε νὰ σκληραίνει ἐξαιτίας τῶν πόνων ἀπὸ τοὺς ἀκούσιους πειρασμούς, ἐγκαταλείποντας λόγῳ τῆς φροντίδας γιὰ τὴ σάρκα τὸ δρόμον τῶν ἐντολῶν ὡς δύσβατο ἐξαιτίας τῆς τραχύτητος καὶ τῶν πόνων τῆς σάρκας.

Τὰ στραβά λοιπὸν γίνονται ἴσια, ὅταν ὁ νοῦς, ἐλευθερώνοντας ἀπὸ τὰ πάθη τὰ μέλη τοῦ σώματος, δηλαδὴ τὰ αἰσθητήρια, καὶ κόβοντας τοὺς λοιποὺς παράγοντες τῆς ἡδονῆς, διδάξει αὐτὰ νὰ λειτουργοῦν σύμφωνα μὲ τὸν ἀπλὸ λόγον τῆς φύσης, κατευθύνοντάς τα στὴν αἰτία γιὰ τὴν ὁποία ἐγιναν. Οἱ τραχεῖς δρόμοι, δηλαδὴ οἱ ἐπιθέσεις τῶν ἀκούσιων πειρασμῶν, θὰ γίνουν δρόμοι ὀμαλοί, ὅταν μὲ μεγάλη χαρὰ κι εὐφροσύνη ὁ νοῦς ἀποδέχεται τὶς ἀσθένειες καὶ τὶς θλίψεις καὶ τὶς ἀνάγκες¹³, ἀφαιρώντας μὲ τοὺς ἀκούσιους πόνους τὴν ὄλη καταδυνάστευ-

13. Β' Κορ. 6,4. καὶ 12,10.

ἔκουσίων παθῶν ἀφαιρούμενος δυναστείαν. Ὁ γὰρ τῆς ἀληθι-
 155 νῆς ἐφιέμενος ζωῆς, γνοὺς ὅτι πᾶς πόνος, εἴτε ἐκούσιος εἴτε
 ἀκούσιος, τῆς τοῦ θανάτου μητρὸς ἡδονῆς γίνεται θάνατος, πά-
 σας τὰς τραχείας τῶν ἀκουσίων πειρασμῶν ἐπιφορὰς δέξεται
 μετ' εὐφροσύνης, χαίρων διὰ τῆς ὑπομονῆς, ὁδοὺς εὐμαρεῖς τε
 καὶ λείας τὰς θλίψεις ποιούμενος καὶ πρὸς τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω
 160 κλήσεως ἀπλανῶς παραπεμπούσας αὐτὸν εὐσεβῶς ἐν αὐταῖς
 τὸν θεῖον δρόμον ποιούμενον. Πᾶς τοιγαροῦν τὴν πολυέλικτόν
 τε καὶ πολύπλοκον ἡδονὴν καὶ πᾶσιν ὁμοῦ τοῖς αἰσθητηρίοις
 πολυτρόπως συμπεπληγμένην τῇ ἐγκρατεῖα διαλύσας τὰ σκο-
 λιά εἰς εὐθείαν ἐποίησεν. Καὶ ὁ τὴν δύσβατον καὶ τραχεῖαν τῶν
 165 πόνων ἐπιφορὰν δι' ὑπομονῆς πατήσας τὰς τραχείας ἐποίησεν
 εἰς ὁδοὺς λείας. Ὅθεν, ὡσπερ ἔπαθλον ἀρετῆς καὶ τῶν ὑπὲρ
 αὐτῆς καμάτων, οἶα καλῶς τε καὶ «νομίμως ἀθλήσας» καὶ τὴν
 ἡδονὴν νικήσας τῷ πόθῳ τῆς ἀρετῆς καὶ τὴν ὀδύνην πατήσας
 τῷ τῆς γνώσεως ἔρωτι καὶ δι' ἀμφοτέρων γενναίως τοὺς
 170 θεῖους διενέγκας ἀγῶνας, ὄψεται τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ. «Καὶ
 ὄψεται», γὰρ φησιν, «πᾶσα σὰρξ τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ»· πᾶσα
 σὰρξ, δηλονότι πιστὴ, κατὰ τὸ «ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός μου
 ἐπὶ πᾶσαν σάρκα», δηλαδὴ τὴν πιστεύσασαν. Οὐχ ἀπλῶς οὖν
 πᾶσα σὰρξ ὄψεται τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ, οὔτε γὰρ ἢ τῶν ἀσε-
 175 βῶν σὰρξ, εἶπερ ἀληθῆς ὁ ἀποφαινόμενος λόγος «ἀρθήτω ὁ
 ἀσεβής, ἵνα μὴ ἴδῃ τὴν δόξαν Κυρίου, ἀλλὰ προσδιωρισμένως
 πᾶσα πιστὴ σὰρξ. Ἐκ μέρους δὲ τῆς σαρκὸς τὸν ὅλον ἄνθρω-
 πον σημαίνει συνήθως ὁ γραφικὸς λόγος, οἶονεὶ βοῶν «καὶ
 ὄψεται πᾶς» ἄνθρωπος «τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ», πᾶς ἄνθρω-
 180 πος ἀκούσας δηλαδὴ τῆς ἐν τῇ ἐρήμῳ βοῶσης φωνῆς, καὶ
 κατὰ τὸν ἀποδοθέντα τῆς θεωρίας λόγον ἐτοιμάσας τὴν ὁδὸν
 Κυρίου, καὶ εὐθείας ποιήσας τὰς τρίβους αὐτοῦ, καὶ πληρώσας
 διὰ τῆς τῶν νοητῶν καὶ τῶν πονηρῶν ὁρέων καὶ βουνῶν κα-

ση τῶν ἐκούσιων παθῶν. Γιατί ἐκεῖνος πού ἐπιθυμεῖ τὴν ἀληθινή ζωὴ διαπιστώνοντας ὅτι κάθε πόνος, εἴτε ἐκούσιος εἴτε ἀκούσιος, γίνεται θάνατος τῆς ἡδονῆς, τῆς μητέρας τοῦ θανάτου, θὰ δεχτεῖ μὲ χαρὰ ὅλες τὶς σκληρὲς ἐπιθέσεις τῶν ἀκούσιων πειρασμῶν, ἀντλώντας χαρὰ ἀπὸ τὴν ὑπομονή, κάνοντας ἀνετους καὶ πλατεῖς δρόμους τὶς θλίψεις, πού τὸν παραπέμπουν σταθερὰ πρὸς τὸ βραβεῖο τῆς ἄνω κλήσης¹⁴, καθὼς ἐκτελεῖ τὸ θεῖο δρόμο μέσα ἀπὸ αὐτές. Καθένας λοιπὸν πού διέλυσε μὲ τὴν ἐγκράτεια τὴν πολύστροφη καὶ πολύπλοκη ἡδονὴ καὶ συμπλεγμένα μὲ πολλοὺς τρόπους μὲ ὅλα μαζὶ τὰ αἰσθητήρια, αὐτὸς μετέβαλε τὰ στραβὰ σὲ ἴσια. Κι ὅποιος περπάτησε μὲ ὑπομονὴ τὴν δύσβατη καὶ τραχιὰ ἐπίθεση τῶν πόνων ἔκανε ὀμαλοὺς τοὺς τραχεῖς δρόμους. Γι' αὐτὸ σὰν ἐπαθλο τῆς ἀρετῆς καὶ τῶν ἀγῶνων γιὰ χάρις τῆς, ἐπειδὴ ἀγωνίστηκε ἔντιμα καὶ νόμιμα¹⁵ καὶ νίκησε τὴν ἡδονὴ μὲ τὸν πόθο τῆς ἀρετῆς καὶ καταπάτησε τὴν ὀδύνη μὲ τὸν ἔρωτα τῆς γνώσης καὶ μὲ τὰ δυὸ μαζὶ πέρασε γενναῖα τοὺς θεῖους ἀγῶνες, θὰ δεῖ τὸ ἔργο τῆς σωτηρίας τοῦ Θεοῦ. Γιατί λέει, «καὶ θὰ δεῖ κάθε σάρκα τὸ σωτήριο ἔργο τοῦ Θεοῦ»¹⁶, κάθε σάρκα, δηλαδὴ σάρκα πιστὴ, σύμφωνα μὲ τὴν ὑπόσχεση «θὰ σκορπίσω ἀπὸ τὸ Πνεῦμα μου σὲ κάθε σάρκα», τὴ σάρκα δηλαδὴ πού πίστεψε. Δὲ θὰ δεῖ λοιπὸν κάθε σάρκα γενικὰ τὸ σωτήριο ἔργο τοῦ Θεοῦ κι οὔτε βέβαια ἢ σάρκα τῶν ἀσεβῶν, ἂν εἶναι ἀληθινὸς ὁ λόγος πού εἰπώθηκε «ὡς ἐξαφανιστεῖ ὁ ἀσεβής, γιὰ νὰ μὴ δεῖ τὴ δόξα τοῦ Κυρίου»¹⁷, ἀλλὰ θὰ τὸ δεῖ προσδιορισμένα κάθε πιστὴ σάρκα. Καὶ λέγοντας σάρκα, σημαίνει συνήθως ὁ λόγος τῆς Γραφῆς τὸ σύνολο τῶν ἀνθρώπων, σὰ νὰ φωνάζει «καὶ θὰ δεῖ ἄνθρωπος» τὸ σωτήριο ἔργο τοῦ Θεοῦ», κάθε ἄνθρωπος δηλαδὴ πού ἄκουσε τὴ φωνὴ πού βοᾷ μέσα στὴν ἔρημο καὶ πού σύμφωνα μὲ τὴν ἐξήγηση πού δώσαμε ἔτοιμάσε τὴν ὁδὸ τοῦ Κυρίου καὶ ἴσωσε τοὺς δρόμους του' καὶ γέμισε τὴ φάραγγα ψυχὴ μὲ τὴν καθαίρεση τῶν νοητῶν καὶ πονηρῶν ὀρέων καὶ βουνῶν πού

14. Φιλίπ. 3,14. 15. Β' Τιμ. 2,5.

16. Πράξ. 2,17. 17. Ἠσ. 26,10.

θαιρέσεως τὴν διὰ τοῦ ἰδίου κοιλώματος παρασχομένην κατὰ
 185 τὴν παράβασιν τῆς θείας ἐντολῆς τοῖς εἰρημένοις πονηροῖς ὄρε-
 σι καὶ βουνοῖς τὸ ὕψος καὶ τὸ ἀνάστημα φάραγγα ψυχὴν, καὶ
 τὴν ταύτης ἀναπλήρωσιν τῶν πονηρῶν δυνάμεων ταπείνωσιν
 ἐργαζόμενος, καὶ τὰ σκολιὰ τῶν ἐκουσίων παθῶν, ἤγουν τῆς
 ἡδονῆς τὰ κινήματα, διὰ τῆς ἐγκρατείας εὐθύνας, καὶ τὰς τρα-
 190 χείας τῶν ἀκουσίων πειρασμῶν συμφοράς, ἤγουν τοὺς τρόπους
 τῆς ὀδύνης, διὰ τῆς ὑπομονῆς ὁμαλίσας καὶ εἰς ὁδοὺς λείας κα-
 ταστήσας, ὃ τοιοῦτος εἰκότως ὄψεται τὸ σωτήριον τῷ Θεοῦ,
 καθαρὸς τῇ καρδίᾳ γενόμενος· καθ' ἣν διὰ τῶν ἀρετῶν καὶ τῶν
 εὐσεβῶν θεωρημάτων ὄρᾳ τὸν Θεὸν ἐπὶ τέλει τῶν ἄθλων,
 195 κατὰ τὸ «μακάριοι οἱ καθарοὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν
 ὄψονται», τῶν ὑπὲρ ἀρετῆς πόνων τῆς ἀπαθείας τὴν χάριν ἀν-
 τιλαβῶν, ἧς οὐδὲν πλέον τὸν Θεὸν ἐμφανίζει τοῖς ἔχουσι.

Καθ' ὃ τυχὸν τοῖς τὰ ὑψηλότερα ζητοῦσι τῶν θεωρημάτων
 καὶ ἄλλως πάρεστιν ὄρᾳν, ὡς ἐν ἐρήμῳ, τῇ ἐστερημένη παθῶν
 200 ψυχῇ τὴν διὰ τῶν ἀρετῶν φωνὴν τῆς ἀφανῶς βοώσης θείας
 σοφίας καὶ γνώσεως, ἐπειδὴ πάντα κατὰ τὴν ἀναλογίαν ἐκά-
 στου πᾶσιν ὁ εἷς καὶ ὁ αὐτὸς γίνεται λόγος, χωρῶν δι' ἐκάστου
 καὶ ὡς πρόδρομον φωνὴν τὴν προκατασκευάζουσαν ἕκαστον
 πρὸς τὴν αὐτοῦ παρουσίαν προδωρούμενος χάριν, ἐν μὲν τοῖς γι-
 205 νομένην μετάνοιαν ὡς μελλούσης δικαιοσύνης πρόδρομον, ἐν δὲ
 τοῖς ἀρετῆν ὡς προσδοκωμένης γνώσεως προκαταρτισμόν, ἐν
 ἄλλοις δὲ γνώσιν ὡς τῆς παρεσομένης θεωτικῆς ἕξεως χαρα-
 κτῆρα. Καὶ ἀπλῶς ἐπιλείπει τὸν θεωρητικὸν νοῦν ὁ χρόνος τὰς
 θείας ἀναβάσεις τοῦ λόγου γνωστικῶς ποιούμενον καὶ τὰς αὐ-
 210 τοῦ πρὸς ἕκαστον ὑπερφυεῖς ἀρμόζοντα καὶ φιλανθρώπους ἐπι-
 νοίας, καθ' ἃς «πάντα γίνεται πᾶσιν, ἵνα πάντας σῶσῃ διὰ τὸν
 πλοῦτον τῆς αὐτοῦ χρηστότητος».

παραχώρησε με τὸ ἴδιο του τὸ βαθούλωμα, παραβαίνοντας τὴ θεία ἐντολή, στὰ πονηρὰ ὄρη καὶ βουνὰ πού εἶπαμε, τὸ ὕψος καὶ τὸ ἀνάστημά τους, καὶ κάνοντας τὴν ἀναπλήρωσή της ταπεινωση τῶν πονηρῶν δυνάμεων, καὶ ἰσιώνοντας με τὴν ἐγκράτεια τὰ στραβὰ τῶν ἐκούσιων παθῶν, δηλαδή τὰ κινήματα τῆς ἡδονῆς, καὶ τὶς σκληρὲς συμφορὲς τῶν ἀκούσιων πειρασμῶν, δηλαδή μαλακώνοντας τὶς μορφὲς τῆς ὀδύνης με τὴν ὑπομονὴ καὶ κάνοντάς τὶς ὀμαλοὺς δρόμους. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς θὰ δεῖ δικαιολογημένα τὸ σωτήριο ἔργο τοῦ Θεοῦ, ἀποχτῶντας καθαρὴ καρδιά, με τὴν ὁποία μέσω τῶν ἀρετῶν καὶ τῶν εὐσεβῶν θεωρημάτων στὸ τέλος τῶν ἄθλων του βλέπει τὸ Θεὸ σύμφωνα με τὸ «μακάριοι ὅσοι ἔχουν καθαρὴ καρδιά, γιατί αὐτοὶ θὰ δοῦν τὸ Θεό»¹⁸, λαμβάνοντας ἔναντι τῶν ἀγώνων του γιὰ τὴν ἀρετὴ τὴ χάρη τῆς ἀπάθειας, ἀπὸ τὴν ὁποία τίποτε δὲν φανερώνει περισσότερο τὸ Θεὸ σὲ ὄσους τὴν ἔχουν.

Σύμφωνα με αὐτὸ ὅσοι ἐπιδιώκουν τὰ ὑψηλότερα ἀπὸ τὰ θεωρήματα, μποροῦν καὶ ἀλλιῶς νὰ δοῦν τὸ πράγμα, θεωρώντας τὴ φωνὴ με τὶς ἀρετὲς τῆς θείας σοφίας καὶ γνώσης πού φωνάζει χωρὶς νὰ φαίνεται, σὰν στὴν ἔρημο, στὴ στερημένη ἀπὸ τὰ πάθη ψυχὴ, ἐπειδὴ ὁ ἕνας καὶ ὁ αὐτὸς λόγος γίνεται ὅσο ἀναλογεῖ στὸν καθένα τὰ πάντα στοὺς πάντες¹⁹, εἰσχωρώντας στὸν καθένα καὶ δωρίζοντας προκαταβολικὰ ὡς φωνὴ προδρομικὴ πού προετοιμάζει καθένα γιὰ τὴν παρουσία του τὴ χάρη, πού σὲ ἄλλους γίνεται μετάνοια ὡς πρόδρομος τῆς μελλοντικῆς δικαιοσύνης, σὲ ἄλλους ἀρετὴ ὡς προκαταρτισμὸς γιὰ τὴν προσδοκώμενη γνώση, καὶ σὲ ἄλλους γνώση ὡς σφραγίδα τῆς θεοποιητικῆς ἰκανότητος πού θὰ ρθεῖ. Καὶ γενικὰ θὰ λείψει ὁ χρόνος ἀπὸ τὸ θεωρητικὸ νοῦ ἐπιχειρώντας με τὴ γνώση τὴ θεία ἀνάβαση τοῦ λόγου καὶ ταιριάζοντας στὸν καθένα τὶς ὑπερφυσικὲς καὶ φιλάνθρωπες ἐπινοήσεις του, σύμφωνα με τὶς ὁποῖες «γίνεται τὰ πάντα στοὺς πάντες»²⁰, «γιὰ νὰ σώσει τοὺς πάντες με τὸν πλοῦτο τῆς χρησιότητάς του»²¹».

20. Α' Κορ. 9,22.

21. Ρωμ. 2,4.

ΣΧΟΛΙΑ

1. Ὁ τὴν γνῶσιν ἐστεατωμένην ταῖς ἀρεταῖς, τουτέστιν ἔμ-
πρακτον, μετιῶν, οὗτος γέγονεν Ἰαβελ, ἔχων τὸν Θεὸν ἐπ'
αὐτὸν καὶ ἐπὶ τοῖς δώροις αὐτοῦ ἐπιβλέποντα.
- 5 2. Ὁ γνοὺς καὶ ἀληθῶς ἐλπίσας τὰ μέλλοντα τῆς κατὰ τὴν
πρᾶξιν ὑπὲρ ὧν ἠλπισεν ἐπικλήσεως οὐδέποτε παύεται καὶ
γίνεται νέος Ἐνώς, τὸν Θεὸν ἐπικαλούμενος.
3. Ὁ διὰ πράξεως εὐαρεστήσας τῷ Θεῷ διὰ θεωρίας πρὸς
τὴν τῶν νοητῶν χώραν τὸν νοῦν δηλαδὴ μετατίθησιν, ἵνα
10 μὴ διὰ φαντασίας τινὸς τὸν ἐν τοῖς πάθεσι κατὰ τὴν αἴσθη-
σιν θεάσῃται θάνατον, ὡς ὑπὸ μηδενὸς τῶν ἐλεῖν βουλομέ-
νων παντελῶς εὐρισκόμενος.
4. Ὁ διὰ τὴν μέλλουσαν ὀργὴν, φησὶν, τὴν διὰ τῆς κακουχίας
μετελθὼν ἀγωγὴν γέγονε Νῶε, τῇ μικρᾷ τῆς σαρκὸς στε-
15 νοχωρίᾳ τὴν μέλλουσαν τῶν ἀσεβῶν φεύγων κατάκρισιν.
5. Γῆν λέγει τὴν σάρκα, συγγένειαν τὰς αἰσθήσεις, οἶκον πα-
τρὸς τὸν αἰσθητὸν κόσμον, ἀφ' ὧν ὁ πατριάρχης ἐκβέβη-
κεν, τὴν πρὸς αὐτὰ σχέσιν τῆς ψυχῆς ἀποθέμενος.
6. Μόνος ὁ Ἰσαὰκ γέγραπται μὴ μεταβὰς τῆς γῆς τῆς ἐπαγγε-
20 λίας, τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Ἀβραὰμ καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἰακώβ,
τοῦ μὲν ἐξελθόντος ἐκ Μεσοποταμίας καὶ εἰσελθόντος εἰς
Αἴγυπτον, τοῦ δὲ διωχθέντος εἰς Μεσοποταμίαν καὶ μετὰ
ταῦτα παροικήσαντος εἰς Αἴγυπτον, ἐν ἧ καὶ τέθνηκεν.
7. Τὰς γυναῖκας εἰς τὰς ἕξεις τῆς ἀρετῆς τε καὶ τῆς γνώσεως,
25 τὰς δὲ παιδίσκας εἰς τὰς τούτων ἐνεργείας, ἀφ' ὧν γεννᾷ
καθάπερ υἱοὺς τοὺς ἐν φύσει καὶ χρῶνται λόγους.
8. Ὡσπερ γίνεται φάραγξ ἢ σάρξ, ταῖς τῶν παθῶν βαλλομένη
φοραῖς, οὕτω, φησὶν, καὶ ἡ ψυχὴ γίνεται φάραγξ, τοῖς τῶν
πονηρῶν λογισμῶν ρεύμασι κοιλαιομένη.
- 30 9. Ἡ τῶν παρὰ φύσιν ἀποβολῇ παθῶν καὶ ἡ τῶν κατὰ φύσιν
ἀρετῶν ἐπιβολῇ τὴν φαραγγωθεῖσαν ψυχὴν ἀναπληροῖ καὶ
τὴν ὀρινομένην τῶν πονηρῶν πνευμάτων ταπεινοῖ δυνα-
στείαν.

ΣΧΟΛΙΑ

1. Αὐτὸς ποὺ προσφέρει τὴ γνώση μεστωμένη ἀπὸ τὶς ἀρετές, δηλαδὴ ἔμπρακτη, αὐτὸς ἔγινε Ἰαβὲλ, κι ἔχει τὸ Θεὸ ἀπὸ ἐπάνω του νὰ βλέπει τὰ δῶρα του²².
2. Αὐτὸς ποὺ γνώρισε κι ἔλπισε ἀληθινὰ τὰ μελλοντικὰ οὐδέποτε παύει νὰ ἐπικαλεῖται στὴν πράξη γι' αὐτὰ ποὺ ἔλπισε καὶ γίνεται νέος Ἐνῶς, ἐπικαλούμενος τὸ Θεό.
3. Ὅποιος εὐαρέτησε μὲ τὴν πράξη του τὸ Θεό, εἶναι φανερὸ πὼς μεταθέτει τὸ νοῦ στὴ χώρα τῶν νοητῶν, γιὰ νὰ μὴ δεῖ μὲ κάποια φανταστικὴ εἰκόνα τὸν μέσα στὰ πάθη αἰσθητὸ θάνατο, γιὰτὶ καθόλου δὲ βρίσκεται ἀπὸ κανένα ἀπὸ ὄσους θέλουν νὰ τὸν συλλάβουν.
4. Ὅποιος ἀκολούθησε ἀπὸ φόβο τῆς μέλλουσας ὀργῆς τὴ ζωὴ τῶν κακουχιῶν ἔχει γίνεи Νῶε, ξεφεύγοντας μὲ τὴ μικρὴ στενοχώρια τῆς σάρκας τὴ μελλοντικὴ κατάκριση τῶν ἀσεβῶν.
5. Γῆ ὀνομάζει τὴ σάρκα, συγγένεια τὶς αἰσθήσεις, πατρικὸ σπίτι τὸν αἰσθητὸ κόσμο, ἀπὸ ὅπου βγῆκε ὁ πατριάρχης, ἀποβάλλοντας τὴ σχέση τῆς ψυχῆς πρὸς αὐτά.
6. Μόνον ὁ Ἰσαάκ, ἔχει γραφεῖ, ὅτι δὲν ἔφυγε ἀπὸ τὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας, ἐνῶ ὁ πατέρας του Ἀβραὰμ καὶ ὁ γιὸς του Ἰακώβ βγῆκαν ὁ ἓνας ἀπὸ τὴ Μεσοποταμία καὶ εἰσῆλθε στὴν Αἴγυπτο, ἐνῶ ὁ ἄλλος ἐκδιώχθηκε στὴ Μεσοποταμία κι ἔπειτα ἔγινε πάροικος στὴν Αἴγυπτο, ὅπου καὶ πέθανε.
7. Τὶς γυναῖκες τὶς κατατάσσει στὶς ἕξεις τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσης, τὶς ὑπηρέτριες στὶς ἐνέργειές τους, ἀπὸ τὶς ὁποῖες γεννᾶ, σὰν υἱούς, τοὺς λόγους ποὺ ὑπάρχουν στὴ φύση καὶ στὸ χρόνο.
8. Ὅπως ἡ σάρκα γίνεται φαράγγι, χτυπημένη ἀπὸ τὶς ἐπιθέσεις τῶν παθῶν, ἔτσι, λέει, γίνεται φαράγγι καὶ ἡ ψυχὴ βαθουλωμένη ἀπὸ τὰ ρεύματα τῶν πονηρῶν λογισμῶν.
9. Ἡ ἀποβολὴ τῶν παρὰ φύση παθῶν καὶ ἡ ἐπιβολὴ τῶν κατὰ φύση ἀρετῶν ἀποκαθιστοῦν τὴν ψυχὴ ποὺ εἶχε καταχαρᾶδρωθεῖ καὶ ταπεινώνει τὴν ἐξουσία τῶν πονηρῶν πνευμάτων ποὺ ὑψώνεται σὰν ὄρος.

10. Σκολιὰ κέκληκεν τὰ παρὰ φύσιν τῶν αἰσθήσεων κινήματα,
 35 ἰθυνόμενα ὅταν ὁ νοῦς αὐτὰ πρὸς τὴν ἰδίαν αἰτίαν, λέγω δὲ
 τὸν Θεόν, κατὰ φύσιν κινεῖσθαι διδάξειεν.
11. Τὰς τραχείας κέκληκε τὰς τῶν ἀκουσίων πειρασμῶν συμ-
 βάσεις, εἰς ὁδοῦς λείας διὰ τῆς κατὰ τὴν εὐχαριστίαν ὑπο-
 μονῆς μεταπιπτούσας.
- 40 12. Τοῦ μὲν θανάτου μήτηρ ἐστὶν ἡ ἡδονή, τῆς ἡδονῆς δὲ θάνα-
 τὸς ἐστὶν ὁ πόνος, ὃ τε προαιρετικὸς καὶ ὁ παρὰ προαίρε-
 σιν.
13. Ὁ τὴν ἀρετὴν ἀγαπῶν τὴν τῶν ἡδονῶν ἐκουσίως ἀπομα-
 ραίνει κάμινον, ὁ δὲ τῇ γνώσει τῆς ἀληθείας πεποιωμένος
 45 τὸν νοῦν ἀκουσίοις οὐκ ἐπέχεται πόνοις, τῆς κατὰ τὴν ἔφε-
 σιν πρὸς τὸν Θεὸν φερούσης ἀεικινήσιας.
14. Ὅτι διὰ τῆς παραβάσεως ἡ ψυχὴ κοιλανθεῖσα τοῖς δαίμοσι
 καθάπερ ὄρεσι τὸ ὕψος δέδωκεν, τουτέστι τὸ καθ' ἑαυτῆς
 κράτος.
- 50 15. Ἀρετὴ κατὰ τὴν πρᾶξιν ἐνεργουμένη, φωνὴ γίνεται τῆς βο-
 ῶσης γνώσεως, ὡς ἐν ἐρήμῳ, τῇ παθῶν ἐστερημένη κα-
 ταστάσει τῆς ψυχῆς· πρόδρομος γὰρ τῆς ἀληθοῦς σοφίας ἡ
 ἀρετὴ, μηνύουσα τὴν μετ' αὐτὴν κατ' οἰκονομίαν φανησο-
 μένην ἀλήθειαν, πρὸ αὐτῆς κατ' αἰτίαν ὑπάρχουσαν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΜΗ'

Περὶ τοῦ Ὁζίου φησὶν ἡ δευτέρα τῶν Παραλειπομένων ὅτι
 «ἐποίησε τὸ εὐθὲς ἐνώπιον Κυρίου, καὶ ἦν ἐκζητῶν τὸν Κύ-
 ριον ἐν ταῖς ἡμέραις Ζαχαρίου τοῦ συνιέντος ἐν φόβῳ Κυ-
 5 ρίου. Καὶ εὐδόωσεν αὐτῷ ὁ Κύριος. Καὶ ὠκοδόμησεν Ὁζίας
 πύργους ἐν Ἱερουσαλήμ καὶ ἐπὶ τὴν πύλην τῆς γωνίας καὶ
 ἐπὶ τὴν γωνίαν τῆς φάραγγος καὶ ἐπὶ τῶν γωνιῶν καὶ κατί-
 σχυσεν. Καὶ ὠκοδόμησεν πύργους ἐν τῇ ἐρήμῳ καὶ ἐλατό-
 μησεν λάκκους πολλούς, ὅτι κτήνη πολλὰ ὑπῆρχεν αὐτῷ ἐν
 10 Σεφιλαῖ καὶ ἐν τῇ πεδινῇ καὶ ἀμπελουργοὶ ἐν τῇ ὄρεινῇ καὶ
 ἐν τῷ Καρμήλῳ, ὅτι γεωργὸς ἦν». Τίνες οἱ πύργοι καὶ τίς ἡ

1. Β' Παραλ. 26,4ἔἔ.

10. Σκολιά ὀνόμασε τὰ παραφύση κινήματα τῶν αἰσθήσεων, πού ἀποχτοῦν τὴν εὐθύτητα, ὅταν ὁ νοῦς τὰ διδάξει νὰ κινοῦνται κατὰ φύση πρὸς τὴν ἴδια τους τὴν αἰτία.
11. Τραχεῖς δρόμους ὀνομάζει τὶς συμπτώσεις τῶν ἀκούσιων πειρασμῶν, πού μεταβάλλονται σὲ δρόμους ὀμαλοῦς μὲ τὴν ὑπομονὴ στὴν εὐχαριστία.
12. Τοῦ θανάτου μητέρα εἶναι ἡ ἡδονή, τῆς ἡδονῆς θάνατος εἶναι ὁ πόνος τόσο ὁ προαιρετικὸς ὅσο κι ὁ ἀπροαίρετος.
13. Ὅποιος ἀγαπᾷ τὴν ἀρετὴ ἀπομαραίνει θέλοντας τὸ καμῖνι τῶν ἡδονῶν, κι ὅποιος ἔχει ἐμποτισμένο τὸ νοῦ του μὲ τὴ γνώση τῆς ἀλήθειας δὲν ἀνακόπτεται ἀπὸ ἀκούσιους πόνους, ἐπειδὴ ἡ ἀεικινησία τῆς ἐπιθυμίας τὸν ὀδηγεῖ πρὸς τὸ Θεό.
14. Ἡ ψυχὴ βαθουλωμένη ἐξαιτίας τῆς παράβασης παραχώρησε στοὺς δαίμονες ὕψος ὅπως στὰ βουνά, δηλαδή τὴν ἐξουσία ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ της.
15. Ἀρετὴ ἔμπρακτη γίνεται φωνὴ τῆς γνώσης πού βοᾷ, ὅπως στὴν ἔρημο, στὴν στερημένη ἀπὸ πάθη κατάστασι τῆς ψυχῆς· γιατί ἡ ἀρετὴ εἶναι πρόδρομος τῆς ἀληθινῆς σοφίας, μηνώντας τὴν ἀλήθεια πού θὰ φανεῖ ἔπειτ' ἀπὸ αὐτὴν κατὰ οἰκονομία, ἐνῶ ὑπάρχει ὡς αἰτία της πρὶν ἀπὸ αὐτήν.

ΕΡΩΤΗΣΗ 48

Τὸ δεύτερο βιβλίον τῶν Παραλειπομένων λέει γιὰ τὸν Ὄζια ὅτι «ἔκανε τὸ ὀρθὸ ἐνώπιον τοῦ Κυρίου καὶ ἀναζητοῦσε τὸν Κύριον στίς ἡμέρες τοῦ Ζαχαρία πού εἶχε συναίσθησι τοῦ φόβου τοῦ Κυρίου. Καὶ βοήθησε ὁ Κύριος τὶς προσπάθειές του. Ἐχτισε ὁ Ὄζιας πύργους στὴν Ἱερουσαλήμ καὶ στὴν πύλη τῆς γωνίας καὶ στὴ γωνία τοῦ φαραγγιοῦ καὶ στίς γωνίες κι ἀπέκτησε μεγάλη δύναμη. Ἐχτισε πύργους στὴν ἔρημο κι ἀνοῖξε πολλὰ πηγᾶδια, γιατί εἶχε πολλὰ ζῶα στὴ Σεφιλὰ καὶ στὰ πεδινὰ καὶ πολλοὺς ἀμπελουργοὺς στὰ ὀρεινὰ καὶ στὸν Κάρμηλο, ἐπειδὴ ἦταν γεωργός»¹. Ποιοὶ εἶναι οἱ

πύλη τῆς γωνίας καὶ τίς ἡ φάραγξ καὶ ἡ γωνία αὐτῆς; Καὶ
 τίνες πάλιν αἱ γωνίαι τίνες τε οἱ ἐν τῇ ἐρήμῳ πύργοι; Καὶ τί-
 νες οἱ λελατομημένοι λάκκοι, τίνα τε τὰ κτήνη; Καὶ τίς ἡ
 15 Σεφιλὰ καὶ ἡ πεδινή, τίνες τε οἱ ἄμπελουργοί; Καὶ τίς ἡ
 ὄρεινὴ καὶ ὁ Κάρμηλος καὶ τὸ «ὄτι γεωργὸς ἦν»;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐλθέ, Λόγε Θεοῦ πανύμνητε, δὸς τῶν οἰκείων λόγων τὴν
 σύμμετρον ἡμῖν ἀποκάλυψιν καί, περιελὼν τὴν τῶν ἐπικαλυμ-
 20 μάτων παχύτητα, δεῖξον ἡμῖν, Χριστέ, τὸ κάλλος τῶν νοουμέ-
 νων. Λαβοῦ τῆς χειρὸς ἡμῶν τῆς δεξιᾶς, τῆς ἐν ἡμῖν λέγω νοε-
 ρᾶς δυνάμεως, καὶ «ὀδήγησον ἐν τῇ ὁδῷ τῶν ἐντολῶν σου»
 καὶ εἰς «τὸν τόπον ἄγαγε τῆς θαυμαστῆς σου σκηνῆς ἕως τοῦ
 οἴκου τοῦ Θεοῦ ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως καὶ ἐξομολογήσεως
 25 ἤχους ἐορτάζοντος», ὅπως καὶ ἡμεῖς, διὰ τῆς κατὰ τὴν πρᾶξιν
 ἐξομολογήσεως καὶ τῆς κατὰ τὴν θεωρίαν ἀγαλλιάσεως πρὸς
 τὸν σὸν τῆς εὐωχίας ἄφραστον τόπον ἐλθεῖν ἀξιοθέντες, συνη-
 χήσωμεν τοῖς ἐκεῖσε πνευματικῶς ἐορτάζουσιν, τὴν τῶν ἀλα-
 λήτων γνῶσιν ἀσιγήτοις νοῦ φωναῖς ἀναμέλποντες. Καί μοι
 30 σύγγνωθι, Χριστέ, καὶ Ἰλαθι διὰ τὴν τῶν ἀξίων σου δούλων
 ἐπιταγὴν κατατολμῶντι τῶν ὑπὲρ δύναμιν, καὶ φώτισον πρὸς
 τὴν τῶν προκειμένων θεωρίαν τὴν ἀφώτιστόν μου διάνοιαν,
 ἵνα πλέον δοξασθῆς, τυφλοῖς τὸ βλέπειν διδοὺς καὶ μογιλάλοις
 τρανὴν τὴν γλῶσσαν ποιούμενος.

35 Οἶμαι τοίνυν ὅτι, ὡσπερ ἕως τινὸς Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ τύ-
 πος ὑπῆρχεν ὁ Σολομών, οὕτω καὶ Ὁζίας ἕως τινὸς τύπος ἦν
 τοῦ Σωτῆρος. Ἰσχύον γὰρ Ἐοῦ πρὸς τὴν Ἑλλάδα φωνὴν με-
 ταφερόμενον σημαίνει Ὁζίου τὸ ὄνομα, ἰσχύς δὲ φυσικὴ καὶ δύ-
 ναμις ἐνυπόστατος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰη-

πύργοι καὶ ποιὰ ἢ πύλη τῆς γωνίας καὶ ποιὸ τὸ φαράγγι καὶ ἡ γωνία του; Ποιῆς εἶναι πάλι οἱ γωνίες καὶ ποιοὶ οἱ πύργοι στὴν ἔρημο, ποιὰ τὰ σκαμμένα πηγάδια καὶ ποιὰ τὰ ζῶα; Ἐπίσης ποιὰ εἶναι ἡ Σεφιλὰ καὶ τὰ πεδινὰ καὶ ποιοὶ οἱ ἀμπελουργοί; Καὶ ἀκόμα ποιὰ εἶναι τὰ ὄρεινὰ καὶ ὁ Κάρμηλος καὶ τὸ ὅτι ἦταν γεωργός;

ΑΠΟΚΡΙΣΗ

Ἐλα, πανύμνητε Λόγε τοῦ Θεοῦ, δῶσε μας τὴ σωστὴ ἀποκάλυψη τῶν λόγων σου κι ἀφαιρώντας τὴν ὑλικότητα τῶν ἐπικαλυμμάτων δεῖξε μας, Χριστέ, τὴν ὁμορφιὰ τῶν νοημάτων. Πιάσε μας ἀπὸ τὸ δεξί μας χέρι, δηλαδή ἀπὸ τὴ μέσα μας νοερὴ δύναμη, καὶ «ὁδήγησέ μας στὸ δρόμο τῶν ἐντολῶν σου»² καὶ φέρε μας «στὸν τόπο τῆς θαυμαστῆς σκηνῆς σου μέχρι στὸ οἶκο τοῦ Θεοῦ μὲ φωνὴ ἀγαλλίασης καὶ ἤχους ἐξομολόγησης ἀνθρώπου ποὺ ἐορτάζει»³, ὥστε κι ἐμεῖς μὲ τὴν ἔμπρακτη ἐξομολόγηση καὶ τὴν κατὰ θεωρίαν ἀγαλλίαση, ἀφοῦ ἀξιωθοῦμε νὰ εἰσέλθομε στὸν ἄφραστο τόπο τῆς εὐωχίας σου, νὰ ἐνώσομε τὴ φωνὴ μας μ' αὐτοὺς ποὺ ἐορτάζουν ἐκεῖ πνευματικά, ἀναμέλποντας μὲ τὶς ἀσίγαστες φωνὲς τοῦ νοῦ τὴ γνώση τῶν ἀλάλητων μυστηρίων. Καὶ συγχώρεσέ με, Χριστέ, καὶ σπλαγχνίσου με, ποὺ σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολὴ τῶν ἄξιων δούλων σου καταπιάνομαι μὲ τόλμη μὲ πράγματα πάνω ἀπὸ τὴ δύναμή μου καὶ φώτισε τὴν ἀφώτιστη διάνοιά μου γιὰ τὴ θεωρία αὐτῶν ποὺ θὰ μᾶς ἀπασχολήσουν, γιὰ νὰ δοξασθεῖς ἀκόμη περισσότερο δίνοντας τὸ φῶς στοὺς τυφλοὺς καὶ κάνοντας περίλαμπρη τὴν ὁμιλία τῶν μουγγῶν⁴.

Νομίζω λοιπὸν ὅτι, ὅπως ὡς ἓνα σημεῖο τύπος τοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἦταν ὁ Σολομών, ἔτσι καὶ ὁ Ὁζίας ὡς ἓνα σημεῖο ἦταν τύπος τοῦ Σωτήρα. Γιατὶ τὸ ὄνομα τοῦ Ὁζία, μεταφερόμενο στὰ ἑλληνικά, σημαίνει 'ἰσχύς Θεοῦ' καὶ ἰσχύς φυσικὴ καὶ δύναμη ἐνυπόστατη τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα εἶναι ὁ Κύ-

3. Ψαλμ. 41,5.

4. Ἦσ. 35,5ε.

40 σοῦς Χριστός, ὁ εἰς κεφαλὴν γωνίας γενόμενος λίθος, λέγω δὲ
 τῆς Ἐκκλησίας. Ὡς γὰρ ἡ γωνία δύο τοίχων ποιεῖται δι' ἑαυτῆς
 πρὸς ἀλλήλους συνάφειαν, οὕτως ἡ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία τῶν
 δύο λαῶν, τοῦ τε ἐξ ἐθνῶν καὶ τοῦ ἐξ Ἰουδαίων, ἔνωσις γίνε-
 ται, τὸν Χριστὸν ἔχουσα σύνδεσμον, τὸν οἰκοδομοῦντα τοὺς
 45 πύργους ἐν τε Ἱερουσαλήμ, τὴν ὄρασιν λέγω 'τῆς εἰρήνης',
 τοὺς θεῖους καὶ ἀκαθαιρέτους πρώτους τῶν περὶ θεότητος δο-
 γμάτων λόγους, ἤγουν ὄχυρώματα, καὶ ἐπὶ τὴν πύλην τῆς γω-
 νίας τοὺς τῶν περὶ σαρκώσεως θεῖων δογμάτων, πύλη· δι'
 ὧν φρουρουμένους εἰς τὴν γωνίαν, τὴν Ἐκκλησίαν λέγω, δεῖ
 50 ποιεῖσθαι τοὺς καλῶς πιστεύειν βουλομένους τὴν εἴσοδον. Ὁ
 γὰρ τοῖς πύργοις τῶν θεῖων δογμάτων ὡς ἀληθείας ὄχυρώμασι
 καθωπλισμένος τοὺς ἐπηρεαστὰς οὐ φοβεῖται λόγους ἢ δαίμο-
 νας.

«Καὶ ἐπὶ τὴν γωνίαν τῆς φάραγγος»: Φάραγξ ἐστὶν ἡ σὰρξ,
 55 γωνία δὲ ταύτης ἐστὶν ἡ πρὸς τὴν ψυχὴν κατὰ τὴν ἐν πνεύματι
 συνάφειαν ἔνωσις, ἐφ' ἧς οἱ πύργοι, ἤγουν τὰ ὄχυρώματα τῶν
 ἐντολῶν, οἰκοδομοῦνται καὶ τὰ ἐπ' αὐταῖς κατὰ τὴν διάκρισιν
 δόγματα, πρὸς τὸ φυλαχθῆναι τῆς σαρκὸς πρὸς τὴν ψυχὴν
 ἀδιάλυτον καθάπερ γωνίαν τὴν ἔνωσιν.

60 Καὶ ἐπὶ τῶν γωνιῶν ὠκοδόμησε πύργους. Γωνίας τυχὸν
 εἶπεν ὁ λόγος τὰς διὰ Χριστοῦ γεγενημένας διαφοροὺς τῶν διη-
 ρημένων κτισμᾶτων ἐνώσεις. Ἦνωσε γὰρ τὸν ἄνθρωπον, τὴν
 κατὰ τὸ ἄρρεν καὶ θῆλυ διαφορὰν τῷ Πνεύματι μυστικῶς ἀφε-
 λόμενος καὶ τῶν ἐν τοῖς πάθεσιν ἰδιωμάτων καταστήσας ἐπ'
 65 ἀμφοῖν ἐλεύθερον τὸν λόγον τῆς φύσεως. Ἦνωσε δὲ καὶ τὴν
 γῆν, τὴν κατὰ τὸν αἰσθητὸν παράδεισον καὶ τὴν οἰκουμένην
 διώσας ἐξαλλαγὴν. Ἦνωσε δὲ καὶ τὴν γῆν καὶ τὸν οὐρανόν,
 μίαν ἀποδείξας πρὸς ἑαυτὴν νεύουσαν τὴν φύσιν τῶν αἰσθη-

ριός μας Ἰησοῦς Χριστός, ἡ πέτρα ποὺ ἀποτελέσῃ τὴν καφαλὴ τῆς γωνίας⁵, ἐννοῶ τῆς Ἐκκλησίας. Ὅπως δηλαδὴ ἡ γωνία ἀποτελεῖ τὴ συνάφεια δυὸ τοίχων μεταξύ τους, ἔτσι καὶ ἡ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ γίνεται ἡ συνένωση τῶν δύο λαῶν, τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν Ἰουδαίων, ἔχοντας τὸ Χριστὸ σύνδεσμό τους, «ποὺ οἰκοδομεῖ τοὺς πύργους καὶ μέσα στὴν Ἱερουσαλήμ», ἐννοῶ στὴν ὄραση τῆς εἰρήνης, τοὺς θείους καὶ ἀκαθαίρετους πρῶτους λόγους, δηλαδὴ τὰ ὀχυρώματα, τῶν δογμάτων γιὰ τὴ θεότητα καὶ «στὴν πύλη τῆς γωνίας» τοὺς λόγους τῶν δογμάτων γιὰ τὴ σάρκωση. Γιατὶ πύλη καὶ θύρα τῆς Ἐκκλησίας εἶναι πάλι ὁ ἴδιος ποὺ λέει «ἐγὼ εἶμαι ἡ θύρα»⁶, ἡ πύλη ποὺ ἔχει τοὺς πύργους, δηλαδὴ τὰ ὀχυρώματα τῶν θείων δογμάτων γιὰ τὴ σάρκωση, μὲ τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ φυλάγονται καὶ νὰ κάνουν τὴν εἴσοδό τους στὴ γωνία, δηλαδὴ στὴν Ἐκκλησία, ὅσοι θέλουν νὰ πιστεύουν καλῶς. Γιατὶ ὁ ἐξοπλισμένος μὲ τοὺς πύργους τῶν θείων δογμάτων, σὰν μὲ ὀχυρώματα τῆς ἀλήθειας, δὲ φοβᾶται τοὺς λόγους ἢ τοὺς δαίμονες ποὺ τὸν ἀπειλοῦν.

Καὶ «στὴ γωνία τοῦ φαραγγιοῦ». Φαράγγι εἶναι ἡ σάρκα, ἐνῶ γωνία τῆς εἶναι ἡ ἔνωσή της μὲ τὴν ψυχὴ μὲ πνευματικὴ συνάφεια, πάνω στὴν ὁποῖα οἰκοδομοῦνται οἱ πύργοι, δηλαδὴ τὰ ὀχυρώματα τῶν ἐντολῶν, καὶ πάνω σ' αὐτὲς ξεχωριστὰ τὰ δόγματα, γιὰ νὰ διαφυλαχθεῖ ἀδιάλυτη, σὰν γωνία, ἡ ἔνωση τῆς σάρκας μὲ τὴν ψυχὴ.

Καὶ «πάνω στὶς γωνίες οἰκοδόμησε πύργους». Γωνίες ἴσως εἶπε ὁ λόγος τὶς διαφορὲς ἐνώσεις ποὺ προξένησε ὁ Χριστὸς τῶν χωρισμένων κτισμάτων. Πράγματι ἔνωσε τὸν ἄνθρωπο, ἐξαλείφοντας μυστικὰ μὲ τὸ Πνεῦμα τὴ διαφορὰ ἀρσενικοῦ καὶ θηλυκοῦ στοιχείου⁷ καὶ ἐλευθερώνοντας τὸ λόγο τῆς φύσης στὶς διαφορετικὲς ιδιότητες τῶν παθῶν στὸ ἓνα καὶ στὸ ἄλλο. Ἐνωσε καὶ τὴ γῆ καταργώντας τὴ διαφορὰ ἀνάμεσα στὸν αἰσθητὸ παράδεισο καὶ τὴν οἰκουμένη. Ἐνωσε καὶ τὴ γῆ καὶ τὸν οὐρανό, ἀφοῦ ἀπέδειξε ἐνιαία τὴ φύση τῶν αἰσθητῶν νὰ συγ-

5. Ψαλμ. 117,22. 6. Ἰω. 10,9.

7. Γαλ. 3,28.

τῶν. Ἦνωσε δὲ καὶ τὰ αἰσθητὰ καὶ τὰ νοητά, καὶ μίαν ἀπέ-
 70 δειξεν οὕσαν τὴν τῶν γεγονότων φύσιν, κατὰ τινὰ λόγον μυστι-
 κὸν συναπτομένην. Ἦνωσε δέ, κατὰ τὸν ὑπὲρ φύσιν λόγον τε
 καὶ τρόπον, καὶ τὴν κτιστὴν φύσιν τῇ ἀκτίστῳ. Καὶ ἐφ' ἐκά-
 στης ἐνώσεως, ἤγουν γωνίας, τοὺς συνεκτικούς τε καὶ συνδετι-
 κούς τῶν θείων δογμάτων ὀχυρώσας, ὠκοδόμησε πύργους.

75 «Καὶ ὠκοδόμησε πύργους ἐν τῇ ἐρήμῳ». Ἐρημός ἐστιν ἡ
 τῶν φαινομένων φύσις, ἤγουν ὁ κόσμος οὗτος, ἐν ᾧ πύργους
 οἰκοδομεῖν πέφυκεν ὁ Λόγος, τὰς εὐσεβεῖς περὶ τῶν ὄντων δό-
 ξας τοῖς αἰτουῦσι δωρούμενος, τουτέστι τοὺς τῶν περὶ τῆς φυσι-
 κῆς θεωρίας δογμάτων ὀρθοὺς ἐν Πνεύματι λόγους.

80 «Καὶ ἐλατόμησε λάκκους πολλοὺς, ὅτι κτήνη πολλὰ ὑπῆρ-
 χε αὐτῷ ἐν Σεφιλά καὶ ἐν τῇ πεδινῇ καὶ ἀμπελουργοὶ ἐν τῇ
 ὄρεινῇ καὶ ἐν τῷ Καρμήλῳ, ὅτι γεωργὸς ἦν». Λάκκους λατομεῖ
 ὁ Κύριος ἐν τῇ ἐρήμῳ, λέγω δὲ τῷ κόσμῳ καὶ τῇ φύσει τῶν
 ἀνθρώπων, τὰς τῶν ἀξίων καρδίας ἐκχοῖζων καὶ ἀποκαθαί-
 85 ρων τοῦ ὑλικοῦ βάρους τε καὶ φρονήματος καὶ ποιῶν εὐρυχώ-
 ρους πρὸς ὑποδοχὴν τῶν θείων τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως
 ὑετῶν, ἵνα ποτίζωσιν τὰ κτήνη τοῦ Χριστοῦ, τοὺς δεομένους
 λέγω, διὰ ψυχῆς νηπιότητα, τῆς ἠθικῆς διδασκαλίας.

«Τὰ τε ἐν Σεφιλά κτήνη». Σεφιλά ἐρμηνεύεται 'λεκάνη
 90 στενή', δηλοῖ δὲ τοὺς διὰ τῶν ἀκουσίων καθαιρομένους πειρα-
 σμῶν καὶ λευκαιομένους τῶν κατὰ ψυχὴν καὶ σῶμα μολυ-
 σμῶν, δεομένους ποτισθῆναι καθάπερ ὕδωρ τὸν περὶ καρτερίας
 καὶ ὑπομονῆς λόγον.

«Καὶ ἐν τῇ πεδινῇ»· τοὺς τῷ πλάτει δηλονότι τῶν δεξιῶν
 95 πραγμάτων κατὰ ροῦν αὐτοῖς φερομένων εὐθηνουμένους ἢ τοὺς
 ἐν ἀρεταῖς εὐδρομοῦντας καὶ τῷ νόμῳ τῶν ἐντολῶν ἀπαθῶς
 πλατυνομένους, δεομένους καὶ αὐτοὺς ποτισθῆναι τὸν περὶ τα-
 πεινοφροσύνης μεταδόσεώς τε καὶ συμπαθείας τῶν ἀσθενεστέ-

κλίνει στὸν ἑαυτὸ της. Ἐνωσε ἐπίσης καὶ τὰ αἰσθητὰ καὶ τὰ νοητὰ καὶ ἀπέδειξε πῶς εἶναι μία ἡ φύση τῶν δημιουργημάτων πού συνάπτεται κατὰ κάποιο μυστικὸ λόγον. Ἐνωσε ἀκόμα, μὲ τὸν ὑπερφυσικὸ λόγον καὶ τρόπο, καὶ τὴν κτιστὴ φύση μὲ τὴν ἄκτιστη. Καὶ πάνω σὲ κάθε ἔνωση, δηλαδὴ γωνία, οἰκοδόμησε τὰ ὀχυρώματα, τοὺς συνεκτικούς καὶ συνδεκτικούς πύργους τῶν θείων δογμάτων.

Καὶ «οἰκοδόμησε πύργους στὴν ἔρημο». Ἐρημος εἶναι ἡ φύση τῶν φαινομένων, δηλαδὴ ὁ κόσμος αὐτός, στὸν ὅποιο ἀπὸ τὴ φύση του ὁ λόγος οἰκοδομεῖ πύργους, χαρίζοντας σ' ὅποιους τὸ ζητοῦν τὶς εὐσεβεῖς δοξασίες γιὰ τὰ ὄντα, δηλαδὴ τοὺς ὀρθοὺς πνευματικούς λόγους τῶν δογμάτων γιὰ τὴ φυσικὴ θεωρία.

«Κι ἔσκαψε πολλὰ πηγάδια, γιὰτὶ εἶχε πολλὰ ζῶα στὴ Σεφιλὰ καὶ στὰ πεδινὰ καὶ πολλοὺς ἀμπελουργοὺς στὰ ὄρεινὰ καὶ στὸν Κάρμηλο, ἐπειδὴ ἦταν γεωργός». Πηγάδια σκάβει ὁ Κύριος στὴν ἔρημο, ἐννοῶ στὸν κόσμο καὶ τὴ φύση τῶν ἀνθρώπων, βγάζοντας τὰ χῶματα ἀπὸ τὶς καρδιές τῶν ἄξιων καὶ ἀποκαθαίροντάς τες ἀπὸ τὸ ὑλικὸ βάρος καὶ φρόνημα καὶ πλατύνο- ντάς τες γιὰ νὰ ὑποδεχτοῦν τὶς θεϊκὲς βροχὲς τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσης καὶ νὰ ποτίζουν τὰ ζῶα τοῦ Χριστοῦ, ἐννοῶ ὅσους ἔχουν ἀνάγκη, ἐξαιτίας τῆς ψυχικῆς νηπιότητάς τους, ἀπὸ ἠθι- κὴ διδασκαλία.

«Τόσο τὰ ζῶα στὴ Σεφιλὰ». Σεφιλὰ θὰ πεῖ 'λεκάνη στενὴ'. Ὑποδηλώνει ἐκείνους πού καθαίρονται μὲ τοὺς ἀκούσιους πει- ρασμοὺς καὶ λευκαίνονται ἀπὸ τοὺς ψυχικούς καὶ σωματικούς μολυσμοὺς, ἔχοντας ἀνάγκη νὰ ποτιστοῦν, ὅπως μὲ νερό, μὲ τὸ λόγον γιὰ καρτερία καὶ ὑπομονή.

«Ὅσο καὶ τὰ ζῶα στὰ πεδινὰ», ἐκείνους δηλαδὴ πού πλου- τοῦν ἀπὸ τὴν ἀφθονία τῶν καλοτυχιῶν πού τοὺς ἔρχονται σὰν ποτάμι ἢ αὐτοὺς πού τρέχουν μὲ ἐπιτυχία τὸ δρόμον τῶν ἀρετῶν καὶ δέχονται χωρὶς κόπον ἀλλὰ μὲ ἀνεση τὸ νόμον τῶν ἐντολῶν, ἐπειδὴ ἔχουν ἀνάγκη νὰ πιοῦνε κι αὐτοὶ τὸ λόγον γιὰ ταπεινο- φροσύνη, μετάδοσιν καὶ συμπάθειαν πρὸς τοὺς ἀσθενέστερους

ρων καὶ τῆς τῶν δοθέντων αὐτοῖς εὐχαριστίας λόγον.

100 «Καὶ ἀμπελουργοὶ ἐν τῇ ὄρεινῇ καὶ ἐν τῷ Καρμῆλῳ». Ἀμπελουργοὶ μὲν εἰσιν ἐν τῇ ὄρεινῇ οἱ τὸν θεῖον καὶ ἐκστατικὸν τῆς γνώσεως καὶ τῆς καρδίας εὐφραντικὸν ἐν τῷ ὕψει τῆς θεωρίας φιλοπονοῦντες λόγον. Οἱ δὲ ἐν τῷ Καρμῆλῳ ἀμπελουργοὶ τυγχάνουσιν οἱ κατὰ θεωρίαν ὑψηλῶς τὸν περὶ τῆς τελείας καθάρσεως καὶ τῆς τῶν ὄντων παντελοῦς ἀφαιρέσεως ἀσκούμενοι λόγον. Ἐπίγνωσις γὰρ περιτομῆς ὁ Κάρμηλος ἐρμηνεύεται, ἐφ' ὃν ὁ γεωργῶν ἀμπελον τὸν τῆς περιτομῆς μυστικὸν λόγον γεωργεῖ, κατ' ἐπίγνωσιν τὸν νοῦν περιτέμνων τῆς ὕλης
110 καὶ τῶν ὑλικῶν, ἀλλ' οὐκ ἰουδαϊκῶς τὴν αἰσχύνην δόξαν ἠγούμενος. Χρῆζειν δὲ καὶ τούτοις φησὶν ὁ λόγος τοῦ ἐκ τῶν λατομηθέντων ἐν τῇ ἐρήμῳ λάκκων θείου τῆς σοφίας νάματος, ἵνα κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς πίστεως ἕκαστος τὸν ἐπιτήδειον δέχεται λόγον ἐκ τῶν πεπιστευμένων τὴν χάριν τῆς τοῦ σωτηρίου
115 λόγου διδασκαλίας, δι' οὗ μεγαλοφυῶς τῆς τοῦ καθέκαστον ἐπιμελεῖται ψυχῆς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὁ καλὸς καὶ ἐπιστήμων γεωργὸς καὶ ὢν καὶ αἰεὶ γινόμενος καὶ πάντα τὰ προειρημένα τῆς ἡμῶν ἕνεκεν σωτηρίας πραξάμενος.

Οὕτω μὲν οὖν ἐπιτόμως ὑμῖν καθ' ἓνα τρόπον τεθεωρήσθω τὰ προτεθέντα, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ὑφηγοῦμεθα. Καθ' ἕτερον δὲ τρόπον, καὶ εἰς τὸν καθέκαστον νοῦν θεωρούμενα, πλείστην ἔχει δύναμιν πρὸς ἀπαρτισμὸν τελειότητος τῶν τῷ φόβῳ καὶ τῇ ἀγάπῃ τοῦ Κυρίου πεφρουρημένων. Πρὶν δὲ τῆς αὐτῶν ἄψασθαι θεωρίας, ἀπορωῶ θαυμάζων πῶς ἡδύνατο τῆς Ἰουδαίας ὑπάρχων βασιλεὺς ὁ Ὀζίας κατὰ τὴν ἱστορίαν ἔχειν ἀμπελουργοὺς ἐν τῷ Καρμῆλῳ, μὴ ὄντι ὑπὸ τὴν βασιλείαν Ἰούδα, ἀλλὰ τῇ τοῦ Ἰσραὴλ ὑποκειμένῳ βασιλείᾳ, ἐφ' οὗ καὶ ἡ πόλις αὐτῆ τῆς τοῦ Ἰσραὴλ βασιλείας σχεδὸν ὠκοδόμητο. Ἄλλ' ὡς ἔοικε τὸ νωθρὸν ἡμῶν τῆς διανοίας πρὸς ἔρευναν τῆς ἀληθείας διεγείρων ὁ λόγος τὸ μηδαμῶς ὑπάρχον τῷ τῆς ἱστορίας ὕφει παρέμιξεν.

Ὀζίας τοίνυν ἐστὶν ὁ περὶ πράξις καὶ θεωρίαν τὴν θεῖαν

καὶ τὸ λόγο τῆς εὐχαριστίας γιὰ ὅσα τοὺς δόθηκαν.

«Καὶ ἀμπελουργοὶ στὰ ὄρεινὰ καὶ στὸν Κάρμηλο». Ἀμπελουργοὶ στὰ ὄρεινὰ εἶναι ὅσοι συνθέτουν φιλόπονα στὸ ὕψος τῆς θεωρίας τὸ θεῖο λόγο πὺξεπερνᾶ τὴ γνώση κι εὐφραίνει τὴν καρδιά. Οἱ ἀμπελουργοὶ τοῦ Καρμήλου εἶναι ὅσοι ἀσκοῦν μὲ τὴ θεωρία τὸν ὑψηλὸ λόγο περὶ τῆς τέλειᾶς κάθαρσης καὶ τῆς πλήρης ἐξάλειψης τῶν ὄντων. Γιατὶ ὁ Κάρμηλος ἐρμηνεύεται ὡς 'ἐπίγνωση περιτομῆς', καὶ ὁποῖος καλλιεργεῖ ἐπάνω σ' αὐτὸν ἀμπέλι, καλλιεργεῖ τὸ μυστικὸ λόγο τῆς περιτομῆς, περιτέμνοντας μ' ἐπίγνωση τὸ νοῦ ἀπὸ τὴν ὕλη καὶ τὰ ὕλικά καὶ μὴ θεωρώντας, ὅπως οἱ Ἰουδαῖοι, τὴν ντροπὴ δόξα⁸. Χρειάζονται καὶ αὐτοί, λέει ὁ γραφικὸς λόγος, τὸ θεῖο νόμα ἀπὸ τὰ σκαμμένα στὴν ἔρημο πηγᾶδια, γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ δέχεται καθένας, σύμφωνα μὲ τὴν ἀναλογία τῆς πίστες του, τὸν κατάλληλο λόγο ἐκ μέρους ἐκείνων πὺξ τοὺς ἔχει ἀνατεθεῖ ἡ χάρη τῆς διδασκαλίας τοῦ σωτήριου λόγου, μὲ τὸν ὁποῖο μεγαλόψυχα φροντίζει τὴν ψυχὴ τοῦ καθενὸς ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός, ὁ καλὸς καὶ ἐπιστήμων γεωργός, πὺξ καὶ εἶναι καὶ ἀδιάκοπα γίνεται κι ἔχει πράξει ὅλα ὅσα εἶπαμε πρὶν γιὰ χάρη τῆς σωτηρίας μας.

Ἔτσι λοιπὸν συνοπτικά, ὅσα ἐκθέσαμε πρὸ πρὶν, ἄς θεωρηθεῖ ἀπὸ σᾶς κατὰ ἓνα τρόπο, ὅτι διαγράφουν τὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό. Κατὰ ἄλλο τρόπο ὁμως ἂν τὰ θεωρήσομε στὸν ἰδιαίτερο νοῦ τοῦ καθενὸς, ἔχουν πάρα πολλὴ δύναμη γιὰ ὀλοκλήρωση τῆς τελειότητας ἐκείνων πὺξ φρουροῦνται ἀπὸ τὸ φόβο καὶ τὴν ἀγάπη τοῦ Κυρίου. Πρὶν ἀρχίσω ὁμως τὴν ἐξήγηση, ἀπορῶ καὶ θαυμάζω πῶς μπορούσε ὁ Ὀζίας, ἐνῶ ἦταν βασιλιάς τῆς Ἰουδαίας, νὰ ἔχει, σύμφωνα μὲ τὴν ἱστορία, ἀμπελουργοὺς στὸν Κάρμηλο πὺξ δὲν ἦταν στὸ βασίλειο τοῦ Ἰούδα ἀλλὰ ἀνῆκε στὸ βασίλειο τοῦ Ἰσραήλ, στὰ χρόνια τοῦ ὁποῖου περίπου εἶχε οἰκοδομηθεῖ καὶ ἡ πόλη αὐτὴ τῆς βασιλείας τοῦ Ἰσραήλ. Ἀλλά, ὅπως φαίνεται, ἐρεθίζοντας ὁ λόγος τὸ νωθρὸ πνεῦμα μας γιὰ τὴν ἔρευνα τῆς ἀληθείας, παρέμιξε μέσα στὴν περιγραφή τῆς ἱστορίας τὸ τελείως ἀνύπαρκτο.

Ὁ Ὀζίας λοιπὸν εἶναι ὁ νοῦς πὺξ ἔχει ἀποκτήσει τὴ θεία

ἰσχὸν κεκτημένος νοῦς· ἰσχὺς γὰρ Θεοῦ, καθὼς ἔφην, ἐρμηνεύεται. «Καὶ ἦν», φησὶν, «Ὁζίας ἐκζητῶν τὸν Κύριον ἐν ταῖς
 135 ἡμέραις Ζαχαρίου τοῦ συνιέντος ἐν φόβῳ Κυρίου». Ζαχαρίας ἐρμηνεύεται ἡμνήμη Θεοῦ. Οὐκοῦν ὁ νοῦς, ἐφ' ὅσον ἔχει ζῶσαν ἐν ἑαυτῷ τὴν τοῦ Θεοῦ μνήμην, διὰ τῆς θεωρίας ἐκζητεῖ τὸν Κύριον, καὶ οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' ἐν φόβῳ Κυρίου, τουτέστιν ἐν τῇ πράξει τῶν ἐντολῶν. Ὁ γὰρ ἐκζητῶν διὰ θεωρίας τὸν Κύριον
 140 χωρὶς πράξεως, οὐχ εὐρίσκει τὸν Κύριον, ὅτι οὐκ ἐν φόβῳ Κυρίου τὸν Κύριον ἐξεζήτησεν.

«Καὶ εὐδόωσεν αὐτῷ ὁ Κύριος». Παντὶ γὰρ τῷ μετὰ γνώσεως πράττοντι εὐδοοῖ ὁ Κύριος, τοὺς τε τῶν ἐντολῶν διδάσκων τρόπους καὶ τοὺς τῶν ὄντων ἀληθεῖς λόγους ἀποκαλύ-
 145 πτων.

«Καὶ ᾧκοδόμησεν Ὁζίας πύργους ἐν Ἱερουσαλήμ». Ὁ καλῶς εὐδοούμενος ἐπὶ τὴν διὰ θεωρίας ἐκζήτησιν τοῦ Κυρίου μετὰ τοῦ ἐπιβεβλημένου φόβου, τουτέστι τῆς τῶν ἐντολῶν πράξεως, οἰκοδομεῖ πύργους ἐν Ἱερουσαλήμ, κατὰ τὴν ἀπλῆν
 150 δηλαδὴ καὶ ἡρεμαίαν τῆς ψυχῆς κατάστασιν τοὺς περὶ θεότητος ἀνυψῶν λόγους.

«Καὶ ἐπὶ τὴν πύλην τῆς γωνίας». Πύλη τῆς γωνίας, ἡγουν τῆς ἐκκλησιαστικῆς πίστεως, ἔστιν ἡ εὐσεβῆς πολιτεία, δι' ἧς εἰς τὴν τῶν ἀγαθῶν εἰσαγόμεθα κληρονομίαν, ἐφ' ἧς, καθάπερ
 155 πύργους ἰσχυροὺς τε καὶ γενναίους, ὁ γνωστικὸς νοῦς τὰ ὀχυρώματα τῶν θείων περὶ σαρκώσεως δογμάτων οἰκοδομεῖ, ὡς ἐκ λίθων τινῶν τῶν διαφόρων νοημάτων συγκείμενα, καὶ τοὺς τρόπους τῶν ἀρετῶν εἰς τὴν φυλακὴν τοῦ ἔργου τῶν ἐντολῶν.

«Καὶ ἐπὶ τὴν γωνίαν τῆς φάραγγος». Φάραγξ ἔστιν ἡ σὰρξ, γωνία δὲ ταύτης ἡ πρὸς τὴν ψυχὴν διὰ τοῦ νόμου τῶν ἐντολῶν ἔστιν ἔνωσις, ἐφ' ἧς καθάπερ πύργον οἰκοδομεῖ τὴν κατὰ τὸν νόμον τοῦ πνεύματος ὑποτάσσουσιν τῇ ψυχῇ τὴν σάρκα διάγνωσιν.

«Καὶ ἐπὶ τῶν γωνιῶν». Πολλὰς φησὶν εἶναι τὰς γωνίας,

ἰσχὺ σχετικὰ μὲ τὴν πράξιν καὶ τὴ θεωρία· γιὰ τὴ Ὁζίας, ὅπως εἶπα, ἐρμηνεύεται ἰσχυρὸς Θεοῦ. «Καὶ ὁ Ὁζίας», λέει, «ἀναζητοῦσε συνέχῃ τὸ Θεὸς τις ἡμέρες τοῦ Ζαχαρία πού φόβος Κυρίου συνέχῃ τὸ νοῦ του». Τὸ ὄνομα Ζαχαρίας σημαίνει ἰσχυρὸς Θεοῦ. Ὁ νοῦς λοιπόν, ὅσο διατηρεῖ ζωντανὴ μέσα του τὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ, ἀναζητεῖ τὸν Κύριο μ' ἐπιμονὴ καὶ ὄχι ἀπλῶς, ἀλλὰ μὲ φόβο Κυρίου, δηλαδὴ μὲ τὴν πράξιν τῶν ἐντολῶν. Γιὰ τὴ ὅποιος ἀναζητεῖ τὸν Κύριο μὲ τὴ θεωρία χωρὶς πράξεις δὲν βρίσκει τὸν Κύριο, γιὰ τὴ δὲν ἀναζητήσῃ τὸν Κύριο μὲ φόβο Κυρίου.

«Κι ἔδωκε σ' αὐτὸν ὁ Θεὸς καλὸ δρόμο». Γιὰ τὴ στὸν καθέ- να πού πράττει μὲ γνώση δίνει ὁ Κύριος καλὸ δρόμο, διδάσκο- ντάς τον καὶ τοὺς τρόπους τῶν ἐντολῶν κι ἀποκαλύπτοντας τοὺς ἀληθινοὺς λόγους τῶν ὄντων.

«Καὶ οἰκοδόμησε ὁ Ὁζίας πύργους στὴν Ἱερουσαλήμ». Ὁποῖος βαδίζει τὸ σωστὸ δρόμο στὴν ἀναζήτηση τοῦ Κυρίου μέσω τῆς θεωρίας μὲ τὸν ἐπιβαλλόμενο φόβο, δηλαδὴ μὲ τὴν ἐκτέλεση τῶν ἐντολῶν, οἰκοδομεῖ πύργους στὴν Ἱερουσαλήμ, ἀνυψώνοντας δηλαδὴ στὴν ἀπλὴ καὶ ἤρεμη κατάστασι τῆς ψυ- χῆς τοὺς λόγους γιὰ τὴ θεότητα.

«Καὶ στὴν πύλη τῆς γωνίας». Πύλη τῆς γωνίας, δηλαδὴ τῆς ἐκκλησιαστικῆς πίστεως, εἶναι ἡ εὐσεβὴς πολιτεία πού μᾶς εἰσάγει στὴν κληρονομία τῶν ἀγαθῶν. Πάνω σ' αὐτήν, σὰν πύργους ἰσχυροὺς καὶ ἀκλόνητους, ὁ θεῖος νοῦς οἰκοδομεῖ τὴς ὀχυρώσεις τῶν θείων δογμάτων γιὰ τὴ σάρκωσι, πού εἶναι συγκροτημένη ἀπὸ τὰ λιθάρια τῶν διαφόρων νοσημάτων, καὶ τοὺς τρόπους τῶν ἀρετῶν γιὰ τὴ φύλαξιν τοῦ ἔργου τῶν ἐντο- λῶν.

«Καὶ στὴ γωνία τοῦ φαραγγιοῦ». Φαράγγι εἶναι ἡ σάρκα καὶ γωνία τῆς ἡ ἐνωσῆ τῆς μὲ τὴν ψυχὴ μέσω τοῦ νόμου τῶν ἐντολῶν. Πάνω σ' αὐτήν, σὰν πύργο, οἰκοδομεῖ τὴ γνώση πού ὑποτάσσει τὴν σάρκα στὴν ψυχὴ σύμφωνα μὲ τὸ νόμο τοῦ πνεύματος.

«Καὶ πάνω στὴς γωνίες». Οἱ γωνίες λέει ὅτι εἶναι πολλές,

165 ἐφ' ὧν ὠκοδομηκέναι λέγεται τοὺς πύργους ὁ κατὰ Θεὸν ἰσχυ-
 ρότατος νοῦς. Γωνία ἐστὶν οὐ μόνον ἐπὶ τῆς αὐτῆς φύσεως ἢ
 τῶν μερῶν πρὸς τὰ καθόλου κατὰ τὸν αὐτὸν τοῦ εἶναι λόγον
 ἔνωσις, ὡς φέρε εἰπεῖν πρὸς τὰ εἶδη τὰ ὑπ' αὐτὰ ἄτομα καὶ
 πρὸς τὰ γένη τὰ εἶδη καὶ πρὸς τὴν οὐσίαν τὰ γένη, μοναδικῶς
 170 κατὰ τὸ πέρας τῶν ἄκρων ἀλλήλοις συναπτομένων, ἐφ' ὧν οἱ
 καθόλου τῶν μερῶν προφανέντες λόγοι ποιοῦνται καθάπερ
 γωνίας τὰς πολλὰς καὶ διαφόρους τῶν διηρημένων ἐνώσεις,
 ἀλλὰ καὶ νοῦ πρὸς αἴσθησιν καὶ οὐρανοῦ πρὸς γῆν καὶ αἰσθη-
 τῶν πρὸς νοητὰ καὶ φύσεως πρὸς λόγον, ἐφ' ὧν ἀπάντων κατὰ
 175 τὴν οἰκείαν ἐπιστήμην τὰς ἀληθεῖς ἐφ' ἑκάστῳ δόξας πηξάμε-
 νος ὁ θεωρητικὸς νοῦς ἐπὶ τῶν γωνιῶν σοφῶς οἰκοδομεῖ τοὺς
 νοητοὺς πύργους, τουτέστιν ἐπὶ τῶν ἐνώσεων τὰ συνδετικά
 τῶν ἐνώσεων δόγματα.

«Καὶ κατίσχυσε καὶ ὠκοδόμησε πύργους ἐν τῇ ἐρήμῳ καὶ
 180 ἐλατόμησε λάκκους πολλούς». Ὁ τῶν παθῶν ἐξηλῶσαι δυνη-
 θεὶς τὰς αἰσθήσεις καὶ τῆς τῶν αἰσθήσεων σχέσεως τὴν ψυχὴν
 ἀποδιαστείλας κατίσχυσεν ἀποτευχίσει τὴν γενομένην τοῦ δια-
 βόλου πρὸς τὸν νοῦν διὰ μέσων τῶν αἰσθήσεων εἴσοδον, καὶ
 διὰ τοῦτο κατὰ τὴν ἔρημον, φημὶ δὲ τὴν φυσικὴν θεωρίαν, οἰο-
 185 νεὶ πύργους ἀσφαλεῖς τὰς εὐσεβεῖς περὶ τῶν ὄντων ὠκοδόμησε
 δόξας, ἐν αἷς ὁ καταφεύγων οὐ φοβεῖται τοὺς κατὰ τὴν ἔρημον
 ταύτην, λέγω δὲ τὴν φύσιν τῶν ὀρωμένων, ληστεύοντας δαίμο-
 νας καὶ πλανῶντας τὸν νοῦν διὰ τῆς αἰσθήσεως καὶ πρὸς
 ἀγνοίας κατασύροντας ζόφον.

190 «Καὶ ἐλατόμησε λάκκους πολλούς», τὰς διαφόρους, δηλα-
 δὴ τῶν κρειττόνων ἕξεις, τὰς δεκτικὰς τῶν θεόθεν χορηγουμέ-
 νων κατὰ τὴν γνῶσιν μαθημάτων.

«Ὅτι κτήνη πολλὰ ὑπῆρχεν αὐτῷ ἐν Σεφιλᾶ καὶ ἐν τῇ πε-
 δεινῇ καὶ ἀμπελουργοὶ ἐν τῇ ὀρεινῇ καὶ ἐν τῷ Καρμήλῳ, ὅτι
 195 γεωργὸς ἦν». Ὁ διὰ τῶν ὄπλων τῶν δεξιῶν καὶ ἀριστερῶν νο-
 μίμως ὑπὲρ ἀληθείας ἀθλῶν ἐκ τῶν περὶ τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν

9. Ἐδῶ ὑπάρχει μιὰ ἀπλῆ, ἀλλὰ πληρῶς λογικὴ κλίμακα.

10. Β' Κορ. 6,7 καὶ Β' Τιμ. 2,5.

πὸ πάνω τους λέγεται πὼς οἰκοδόμησε τοὺς πύργους του ὁ κατὰ Θεὸν ἰσχυρότατος νοῦς. Γωνία δὲν εἶναι μόνο ἡ ἔνωση στὴν ἴδια φύση, ἡ ἔνωση τῶν μερῶν μὲ τὰ σύνολά τους σύμφωνα μὲ τὸν ἴδιο λόγο τοῦ εἶναι, ὅπως λόγου χάρη ἐνώνονται μὲ τὰ εἶδη τους τὰ ἄτομα πὸ ὑπάγονται σ' αὐτὰ καὶ μὲ τὰ γένη τὰ εἶδη τους καὶ μὲ τὴν οὐσία τὰ γένη⁹, πὸ συνάπτονται κατὰ τὸ μοναδικὸ τρόπο τὸ ἓνα μὲ τὸ ἄλλο στὸ τελείωμα τῶν ἄκρων τους, στὰ ὅποια οἱ γενικοὶ λόγοι τῶν μερῶν πὸ πρόβαλαν πραγματοποιοῦν σὰν γωνίες τὶς πολλὰ καὶ διάφορες ἐνώσεις τῶν διαιρεμένων, ἀλλὰ γωνία εἶναι καὶ ἡ ἔνωση τοῦ νοῦ μὲ τὴν αἴσθησι, τοῦ οὐρανοῦ μὲ τὴ γῆ, τῶν αἰσθητῶν μὲ τὰ νοητά, τῆς φύσης μὲ τὸ λόγο, πὸ πάνω σὲ ὅλα αὐτὰ μὲ τὴ δική του ἐπιστήμη ὁ θεωρητικὸς νοῦς, στηρίζοντας τὶς ἀληθινὰς γνῶμες γὰ καθένα, οἰκοδομεῖ ἐπάνω στὶς γωνίες τους μὲ σοφία τοὺς νοεροὺς πύργους, δηλαδὴ πάνω στὶς ἐνώσεις τὰ δόγματα πὸ συνδέουν τὶς ἐνώσεις.

«Καὶ μὲ τὴν ἰσχύ του ἐπικράτησε καὶ οἰκοδόμησε πύργους μέσα στὴν ἔρημο κι ἔσκαψε πολλοὺς λάκκους». Αὐτὸς πὸ μπόρεσε ν' ἀποσπάσει ἀπὸ τὰ πάθη τὶς αἰσθήσεις καὶ ἀποχώρησε τὴν ψυχὴ ἀπὸ τὴ σχέση μὲ τὶς αἰσθήσεις, εἶχε τὴ δύναμη νὰ ἀποκλείσει τὴν εἴσοδο τοῦ διαβόλου στὸ νοῦ μέσω τῶν αἰσθήσεων καὶ γι' αὐτὸ στὴν ἔρημο, ἐννοῶ τὴ φυσικὴ θεωρία, οἰκοδόμησε σὰν ἀσφαλεῖς πύργους τὶς εὐσεβεῖς ἀντιλήψεις γὰ τὰ ὄντα, στὶς ὁποῖες καταφεύγοντας κανεὶς δὲ φοβᾶται τοὺς στὴν ἔρημο αὐτῆ, ἐννοῶ τὴν κτίση τῶν φαινομένων, δαίμονες πὸ ληστεύουν καὶ πλανοῦν τὸ νοῦ μὲ τὴν αἴσθησι καὶ πρᾶσπαθοῦν νὰ τὸν σύρουν στὸ σκοτάδι τῆς ἄγνοιας.

«Κι ἔσκαψε πολλοὺς λάκκους», τὶς διάφορες δηλαδὴ ἔξεις, τὶς ἐπιδεκτικὰς τῶν μαθημάτων πὸ χορηγοῦνται γὰ τὴ γνώση μας.

«Γιατὶ εἶχε πολλὰ ζῶα στὴ Σεφιλὰ καὶ στὰ πεδινὰ καὶ εἶχε ἀμπελουργοὺς στὰ ὄρεινὰ καὶ στὸν Κάρμηλο, ἐπειδὴ ἦταν γεωργός». Αὐτὸς πὸ μὲ τὰ ὄπλα τὰ δεξιὰ καὶ τ' ἀριστερὰ¹⁰ ἀθλεῖ νόμιμα γὰ χάρη τῆς ἀλήθειας, τὰ ζῶα στὴ Σεφιλὰ, δηλαδὴ τὰ

γνώσιν διαφόρων ἔξεων, ὡς ἐκ λατομητῶν λάκκων, τὰ ἐν Σε-
 φιλᾶ κτήνη, τουτέστι τὰ διὰ τῆς τῶν ἀκουσίων πειρασμῶν γυ-
 μναζόμενα πείρας περὶ τὸ σῶμα τῆς ψυχῆς κινήματα, πρὸς
 200 ὑπομονὴν ὑπαλείφει, ποτίζων τοὺς περὶ καρτερίας λόγους· τὰ
 δὲ ἐν τῇ πεδινῇ, τουτέστι τὰ διὰ τῶν δεξιῶν εὐθηνούμενα τῷ
 πλάτει τῶν ἀρετῶν τῆς ψυχῆς κινήματα, τοὺς περὶ ταπεινοφρο-
 σύνης καὶ μετριοπαθείας ποτίζει λόγους, πρὸς τὸ μήτε τοῖς ἀρι-
 στεροῖς καταπεσεῖν μήτε τοῖς δεξιοῖς ἐπαρθῆναι.

205 «Καὶ ἀμπελουργοὶ ἐν τῇ ὄρεινῇ καὶ ἐν τῷ Καρμήλῳ». Ἀμ-
 πελουργοὶ εἰσιν ἐν τῇ ὄρεινῇ οἱ κατὰ τὸ ὕψος μένοντες τῆς θεω-
 ρίας καὶ τὴν ἐκστατικὴν καὶ ἀπόρρητον φιλοκαλοῦντες γνώσιν
 εὐσεβεῖς λογισμοὶ καὶ ἐν τῷ Καρμήλῳ οἱ τὸν περὶ τελείας ἀπα-
 θείας τε καὶ καθάρσεως διὰ τῆς τῶν ἀπάντων, ὡς ἀκροβυστίας
 210 τινὸς τῷ γονίμῳ τῆς ψυχῆς περικειμένης, ἀφαιρέσεως γεωρ-
 γοῦντες λόγον λογισμοί, καὶ οἷον γνωστικῶς περιτέμνοντες
 παντελῶς τοῦ νοῦ τὴν σχέσιν τῶν ὑλικῶν. Ἐπίγνωσις γὰρ
 ἑπιτομῆς ὁ Κάρμηλός ἐστιν.

Γεωργὸν δὲ φησιν εἶναι τὸν Ὀζίαν, ὅτι πᾶς νοῦς ἰσχὺν
 215 Θεοῦ πρὸς θεωρίαν ἔχων καὶ ἀληθῆς ἐστὶ γεωργός, καθαρὰ ζι-
 ζανίων διὰ τῆς οἰκείας σπουδῆς καὶ ἐπιμελείας τὰ θεῖα τῶν
 ἀγαθῶν διαφυλάττων σπέρματα, μέχρις οὗ συντηροῦσαν αὐτὸν
 ἔχει τοῦ Θεοῦ τὴν μνήμην. Φησὶ γὰρ «καὶ ἦν ἐκζητῶν τὸν Κύ-
 ριον ἐν ταῖς ἡμέραις Ζαχαρίου ἐν φόβῳ Κυρίου». Ζαχαρίαν δὲ
 220 ἑπιτομὴν Θεοῦ πρὸς τὴν Ἑλλάδα φωνὴν μεταφερόμενον οἶδεν ὁ
 λόγος. Διὸ πάντοτε δεηθῶμεν τοῦ Κυρίου τὴν σωτήριον αὐτοῦ
 ἡμῖν φυλαχθῆναι μνήμην, ἵνα μὴ διαφθεῖρη τὴν ψυχὴν τὸ κα-
 τορθούμενον, πρὸς ὕψος ἀρθεῖσαν καὶ τῶν ὑπὲρ φύσιν, ὡς ὁ
 Ὀζίας, κατατολμήσασαν.

ΣΧΟΛΙΑ

1. Σκηνήν λέγει θαυμαστὴν τὴν ἐξ ἡμῶν ἀγίαν τοῦ Θεοῦ σάρκα,

κινήματα τῆς ψυχῆς γύρω ἀπὸ τὸ σῶμα ποὺ γυμνάζονται ἀπὸ τὴν ἐμπειρία τῶν ἀκούσιων πειρασμῶν, τὰ προασκεῖ στὴν ὑπομονὴ ποτίζοντάς τα, σὰν ἀπὸ λατομημένα πηγάδια, μὲ τοὺς λόγους περὶ καρτερίας ἀπὸ τὶς σχετικὲς μὲ τὴν ἀρετὴ καὶ τὴ γνώση διάφορες ἔξεις. Ἐνῶ τὰ ζῶα στὰ πεδινά, δηλαδὴ τὰ κινήματα τῆς ψυχῆς ποὺ αὐξάνονται στὸ πλάτος μὲ τὶς δεξιᾶς ἀρετές, τὰ ποτίζει μὲ τοὺς λόγους περὶ ταπεινοφροσύνης καὶ μετριοπάθειας, ὥστε οὔτε στὰ ἀριστερὰ νὰ πέσουν οὔτε μὲ τὰ δεξιὰ νὰ ἐπαρθοῦν.

«Καὶ ἀμπελουργοὺς εἶχε στὰ ὄρεινὰ καὶ στὸν Κάρμηλο». Ἀμπελουργοὶ στὰ ὄρεινὰ εἶναι ὅσοι εὐσεβεῖς λογισμοὶ ἐπιμένουν στὸ ὕψος τῆς θεωρίας καὶ φιλοκαλοῦν τὴν ἐκστατικὴ καὶ ἀπόρρητη γνῶση. Καὶ ἀμπελουργοὶ στὸν Κάρμηλο εἶναι οἱ λογισμοὶ ποὺ καλλιεργοῦν τὸ λόγο περὶ τέλειας ἀπάθειας καὶ καθαρῆς μὲ τὴν ἀφαίρεση τῶν πάντων, ποὺ σὰν κάποια ἀκροβυστία περιβάλλει τὴ γονιμότητα τῆς ψυχῆς, καὶ κατὰ κάποιο τρόπο κάνουν τέλεια περιτομὴ στὸ νοῦ ἀπὸ τὴ σχέση τῶν ὑλικῶν. Γιατὶ ὁ Κάρμηλος σημαίνει 'ἐπίγνωση τῆς περιτομῆς'.

Ὁ Ὄζιας εἶναι λέει γεωργός, ἐπειδὴ κάθε νοῦς ποὺ ἔχει δύναμη Θεοῦ γιὰ θεωρία καὶ εἶναι ἀληθινὸς γεωργός, φυλάγει καθαρὸς ἀπὸ ζιζάνια μὲ τὸ ἐνδιαφέρον του καὶ τὴ φροντίδα του τοὺς θεϊκοὺς σπόρους τῶν ἀγαθῶν, ἕως ὅτου ἔχει τὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ νὰ τὸν συντηρεῖ. Γιατὶ λέει, «καὶ ἀναζητοῦσε συνεχῶς τὸν Κύριο μὲ φόβο Κυρίου τὶς ἡμέρες τοῦ Ζαχαρία». Τὸ ὄνομα Ζαχαρίας μεταφρασμένο στὴν ἐλληνικὴ γλῶσσα σημαίνει 'μνήμη Θεοῦ'. Γι' αὐτὸ ἂς παρακαλοῦμε πάντα τὸν Κύριο νὰ φυλαχτεῖ μέσα μας ἡ σωτήρια μνήμη του, γιὰ νὰ μὴ διαφθείρει ἡ ἐπιτυχία τὴν ψυχὴ μας κι ἀνεβασμένη ψηλὰ τολμήσει νὰ καταπιαστεῖ, ὅπως ὁ Ὄζιας, μὲ τὰ ὑπερφυσικά.

ΣΧΟΛΙΑ

1. Σκηνηθ θαυμαστὴ ὀνομάζει τὴν ἁγία σάρκα τοῦ Θεοῦ ποὺ

ὡς δίχα σπορᾶς ἐν αὐτῷ τὸ εἶναι λαβοῦσαν, οἶκον δὲ τὴν
 νοερὰν ψυχὴν· σᾶρκα γὰρ νοερῶς ἐψυχωμένην ἀρρήτως
 5 ἤνωσεν ἐαυτῷ γενόμενος ἄνθρωπος ὁ Λόγος, τῷ ὁμοίῳ τὸ
 ὁμοιον ἀνακαθαίρων. Τόπος δὲ αὐτός ἐστιν ὁ Λόγος ὁ καθ'
 ὑπόστασιν ἀτρέπτως ἐν ἐαυτῷ τὴν φύσιν πηξᾶμενος. Πρὸς
 ταύτην οὖν τὴν σκηνην σᾶρκα διερχόμεθα, τὴν ἡμετέραν
 διὰ τῶν ἀρετῶν ἀγιάζοντες σᾶρκα, δι' ὧν «σύμμορφος»
 10 πέφυκεν γίνεσθαι «τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ» κατὰ τὴν
 χάριν τοῦ Πνεύματος, καὶ ἕως τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς
 ἀμιγοῦς θεωρίας κατὰ τὴν ἀπλὴν καὶ ἀδιαίρετον γνῶσιν
 πρὸς αὐτὴν ἀφικνούμενοι τὴν νοερὰν τοῦ Κυρίου ψυχὴν,
 ἵνα καὶ «ἡμεῖς νοῦν Χριστοῦ», κατὰ τὸν ἀπόστολον, τῇ με-
 15 θέξει τοῦ Πνεύματος ἔχωμεν, γινόμενοι κατὰ χάριν δι' αὐ-
 τὸν ὅσαπερ αὐτὸς φύσει κατ' οἰκονομίαν γέγονεν δι' ἡμᾶς.

2. Τὸν ἀκρογωνιαῖον λίθον σύνδεσμον κέκληκεν τῆς γωνίας,
 ἡγουν Ἐκκλησίας.
3. Πύλην γωνίας τὴν σάρκωσιν λέγει, πύλην οὔσαν τῆς Ἐκ-
 20 κλησίας, πύργους δὲ τὰ ὀρθὰ περὶ σαρκώσεως δόγματα.
4. Φάραγγος γωνίαν εἶπεν τὴν τε πρὸς τὴν ψυχὴν κατὰ φύσιν
 ἔνωσιν τῆς σαρκός, τὴν τε κατὰ Πνεῦμα πρὸς αὐτὴν τῆς
 ψυχῆς ὡς ἀρετῆς ὑπουργὸν συνάφειαν.
5. Γωνίας ἀπλῶς λέγει τὰς τῶν ὄντων διαφόρους ἐνώσεις,
 25 ἡγουν τὰς τῶν διαφόρων καὶ γενικωτέρων φύσεων πρὸς
 ἀλλήλας εἰς μίαν σύννευσιν ἐνώσεις.
6. Ὅτι πᾶσα ἔνωσις τῶν εἰρημένων κτισμάτων λόγον ἔχει σο-
 φίας, καθ' ὃν γίνεται, οὐστὶνας πύργους γωνιῶν εἶπεν ὁ λό-
 γος· ὀχύρωμα γὰρ καὶ πύργωσις ἐστὶν ἐκάστου τῶν ὄντων
 30 ὃ τε κατ' οὐσίαν τῆς ἐπ' αὐτὰ γνώσεως καὶ ὁ πρὸς ἀλληλα
 πάντων συνδετικὸς εἰς μίαν σύννευσιν λόγος.

7. Πύργους ἐν τῇ ἐρήμῳ φησὶ τοὺς περὶ φύσεως λόγους.

11. Φιλιπ. 3,21.

12. Α' Κορ. 2,16.

ἔλαβε ἀπὸ ἐμᾶς, ἐπειδὴ ἀσπόρως ἔλαβε ὕπαρξιν σ' αὐτόν, καὶ οἶκο τὴ νοερὴ ψυχὴ. Γιατὶ ὁ Λόγος ἔνωσε ἄρρητα μὲ τὸν ἑαυτὸ του σάρκα ἐμψυχωμένη νοερά κι ἔγινε ἄνθρωπος, ἀνακαθαίροντας τὸ ὅμοιο μὲ τὸ ὅμοιο. Τὸπος εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Λόγος ποὺ ἔλαβε μέσα του χωρὶς τροπὴ τὴν ἀνθρώπινη φύσιν σὰν ὑπόστασις. Πρὸς αὐτὴ λοιπὸν τὴ σκηνην σάρκα βαδίζομε, ἀγιάζοντας τὴ δική μας σάρκα μὲ τὶς ἀρετὲς, μὲ τὶς ὁποῖες εἶναι στὴ φύσιν της νὰ γίνῃ σύμμορφη πρὸς τὸ σῶμα τῆς δόξας του¹¹ μὲ τὴ χάριν τοῦ Πνεύματος καὶ φτάνοντας ὡς τὸν οἶκο τοῦ Θεοῦ μὲ τὴν καθαρὴ θεωρία καὶ ἀπλὴ καὶ ἀδιαίρετη γνώση, στὴν ἴδια τὴ νοερὴ ψυχὴ τοῦ Κυρίου, γιὰ νὰ ἔχομε κι ἐμεῖς μὲ τὴ μέθεξιν τοῦ Πνεύματος νοῦν Χριστοῦ¹², κατὰ τὸν Ἀπόστολο, καὶ νὰ γίνομε κατὰ χάριν γι' αὐτόν ὅσα κατὰ φύσιν ἔγινε ἐκεῖνος κατ' οἰκονομίαν γιὰ ἐμᾶς.

2. Τὸν ἀκρογωνιαῖο λίθο τὸν ὀνόμασε σύνδεσμο τῆς γωνίας, δηλαδὴ τῆς Ἐκκλησίας.
3. Πύλη γωνίας ὀνομάζει τὴ σάρκωσιν, ποὺ εἶναι ἡ πύλη τῆς Ἐκκλησίας, ἐνῶ πύργους τὰ σωστὰ δόγματα γιὰ τὴ σάρκωσιν.
4. Γωνία τοῦ φαραγγιοῦ ὀνόμασε τόσο τὴ φυσικὴ ἔνωσιν τῆς σάρκας μὲ τὴν ψυχὴν, ὅσο καὶ τὴ συνάφειαν τὴν πνευματικὴν τῆς ψυχῆς πρὸς αὐτήν, ἐπειδὴ ἡ σάρκα εἶναι ὑπηρέτρια τῆς ἀρετῆς.
5. Γωνίαι γενικὰ καλεῖ τὶς διαφορὰς ἐνώσεις τῶν ὄντων, δηλαδὴ τὶς ἐνώσεις σὲ μιὰ σύγκλιση μεταξύ τους τῶν διαφορῶν καὶ γενικότερων φύσεων.
6. Κάθε ἔνωσιν τῶν κτισμάτων ποὺ ἀναφέραμε ἔχει κάποιον σοφὸ λόγον, κατὰ τὸν ὁποῖον γίνεται, τοὺς ὁποίους ἡ Γραφὴ τοὺς ὀνόμασε πύργους γωνιῶν. Γιατὶ εἶναι ὀχύρωμα καὶ πύργος καθενὸς ἀπὸ τὰ ὄντα τόσο ὁ λόγος σύμφωνα μὲ τὴν οὐσίαν τῆς γνώσεως γι' αὐτόν ὅσο κι ὁ λόγος ποὺ συνδέει τὰ πάντα μεταξύ τους σὲ μιὰ συμφωνία.
7. Πύργους στὴν ἔρημον λέει τοὺς λόγους γιὰ τὴ φύσιν.

8. Λάγκους ἐκάλεσεν τὰς δεκτικὰς τῶν οὐρανίων χαρισμάτων τῆς ἀγίας γνώσεως καρδίας, λατομουμένας τῷ στερρῷ
 35 λόγῳ τῶν ἐντολῶν καὶ ἀποβαλλομένας καθάπερ πορώματα τὴν τε πρὸς τὰ πάθη φιλίαν καὶ τὴν πρὸς τὰ αἰσθητὰ τῆς φύσεως σχέσιν καὶ πληρουμένας τῆς ἄνωθεν φερομένης ρυπτικῆς τε τῶν παθῶν καὶ ζωοποιητικῆς καὶ οἷον θρεπτικῆς τῶν ἀρετῶν ἐν πνεύματι γνώσεως.
- 40 9. Τὰ κτήνη τῆς Σεφιλᾶ τοὺς τὴν ἠθικὴν παιδευομένους διὰ πολλῶν θλίψεων φιλοσοφίαν, δεομένους τῶν ὑπομονῆν διδασκόντων λόγων, φησίν.
10. Τὰ κτήνη τῆς πεδινῆς φησι τοὺς εὐδρομοῦντας ἐν ἀρεταῖς καὶ ἀπαθεῖς τοῦ χείρονος διαμένοντας, δεομένους τῶν περὶ
 45 εὐχαριστίας λόγων τε καὶ διδαγμάτων.
11. Τὴν ἀπλῶς ὀρεινὴν λέγει τὴν ὑψηλὴν ἐν Πνεύματι θεωρίαν τῆς φύσεως, ἣν γεωργοῦσιν οἱ τῶν αἰσθητῶν ἀπογενόμενοι φαντασιῶν καὶ πρὸς τοὺς αὐτῶν νοητοὺς διὰ μέσων τῶν ἀρετῶν διαβάντες λόγους.
- 50 12. Κάρμηλος μὲν ἐστὶν ὕψος τῆς κατὰ τὴν περιτομὴν ἐπιγνώσεως, περιτομὴ δὲ καθέστηκεν, εἴτε τῆς κατὰ φύσιν πρὸς γένεσιν ἀφαίρεσις διαθέσεως εἴτε τῆς τοῦ νοῦ πρὸς τὰ ὄντα κατὰ διάθεσιν σχέσεως ἀπογένεσις· ταύτης δὲ προδήλως ἄμπελός ἐστι τῆς καταστάσεως ἡ τὴν σὺμφρονα διδοὺς ἐκ-
 55 στασιν τῆς προνοίας λόγος, ὃν γεωργοῦσιν οἱ περὶ μόνην τὴν ἀπλὴν καὶ ἀναρχὸν μονάδα κινούμενοι ἄνδρες καὶ λογισμοί. Ὁ γὰρ πρὸς μόνην ταύτην κινούμενος ὡσπερ ἀκροβυστίαν ἀπέτεμεν ἑαυτοῦ τὴν καλύπτουσαν τὴν αἰτίαν τῆς γενέσεως τῶν ὄντων διάθεσιν.
- 60 13. Φόβον Κυρίου κέκληκε τὴν πρακτικὴν φιλοσοφίαν, ἐκ τῆς ἀρχῆς τὸ τέλος· «ἀρχὴ γὰρ σοφίας φόβος Κυρίου».

8. Λάκκους κάλεσε τις καρδιές πού δέχονται τὰ οὐράνια χαρίσματα τῆς ἁγίας γνώσης, πού λαξεύονται μὲ τὸ στερεὸ λόγο τῶν ἐντολῶν καί, ἀποβάλλοντας σὰν σκληρῆς προσμείξεις τόσο τὴν ἀγάπη πρὸς τὰ πάθη ὅσο καὶ τις σχέσεις τῆς φύσης μας πρὸς τὰ αἰσθητά, γεμίζουν ἀπὸ τὴν πνευματικὴ γνώση πού ἔρχεται ἀπὸ ψηλά, καθαρίζει τὰ πάθη καὶ ζωοποιεῖ καὶ τρέφει κατὰ κάποιον τρόπο πνευματικὰ τις ἀρετῆς.
9. Τὰ ζῶα τῆς Σεφιλὰ λέει πὼς εἶναι ἐκεῖνοι πού διδάσκονται τῇ φιλοσοφίᾳ μὲ πολλὰς θλίψεις καὶ ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ τοὺς λόγους πού διδάσκουν τὴν ὑπομονή.
10. Ζῶα τῶν πεδινῶν λέει ἐκείνους πού εὐδρομοῦν μὲ τις ἀρετῆς καὶ παραμένουν ἀπαθεῖς ἀπὸ τὸ χειρότερο, ἐνῶ ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ τοὺς λόγους καὶ τὰ διδάγματα τὰ σχετικὰ μὲ τὴν εὐχαριστία.
11. Ὅρεινὰ γενικὰ λέει τὴν ὑψηλὴ πνευματικὴ θεωρία τῆς φύσης, πού καλλιεργοῦν ὅποιοι ἀπαλλάχτηκαν ἀπὸ τις φαντασίες τῶν αἰσθητῶν καὶ ἔχουν ἀνεβεῖ μὲσω τῶν ἀρετῶν πρὸς τοὺς ἴδιους τοὺς νοητοὺς λόγους.
12. Κάρμηλος εἶναι τὸ ὕψος τῆς ἐννοίας τῆς περιτομῆς καὶ περιτομὴ σημαίνει εἴτε ἀφαίρεση τῆς φυσικῆς πρὸς γένεση διάθεσης εἴτε συνειδητὴ ἀπογένεση ἀπὸ τὴ σχέση τοῦ νοῦ πρὸς τὰ ὄντα. Καὶ αὐτῆς τῆς κατάστασης ἀμπέλι εἶναι ὀλοφάνερα ὁ λόγος τῆς πρόνοιας πού δίνει τὴ φρόνιμη ἔκσταση, τὸν ὁποῖο καλλιεργοῦν οἱ ἄνδρες καὶ οἱ λογισμοὶ πού στρέφονται μόνον γύρω ἀπὸ τὴν ἀπλὴ καὶ δίχως ἀρχὴ μονάδα. Γιατὶ ὅποιος κινεῖται μόνον γύρω ἀπὸ αὐτήν, σὰν ἀκροβυστία, ἀπέκοψε ἀπὸ τὸν ἑαυτό του τὴ διάθεση πού καλύπτει τὴ γενεσιουργὸ αἰτία τῶν ὄντων.
13. Φόβος Κυρίου ἔχει ὀνομάσει τὴν πρακτικὴ φιλοσοφία, τὸ τέλος ἀπὸ τὴν ἀρχή. Γιατὶ «ἀρχὴ σοφίας εἶναι ὁ φόβος τοῦ Κυρίου»¹³.

13. Παρμ. 1,7.

14. Ὁ περὶ θεότητος ὑψηλὸς λόγος πύργος ἐστὶ κατὰ ψυχὴν ταῖς τῶν ἐντολῶν ἐνεργείαις ὄχυρούμενος.
15. Οἱ τῶν ἐπὶ μέρος λόγοι, φησὶν, τοῖς καθόλου προσχω-
65 ροῦντες, τὰς τῶν διηρημένων ἐνώσεις ποιοῦνται, διότι τῶν μερικωτέρων ἐνοειδῶς οἱ καθολικώτεροι τοὺς λόγους περιλαμβάνουσι, πρὸς οὗς φυσικῶς τὴν ἀναφορὰν ἔχει τὰ κατὰ μέρος.
16. Ὅτι καὶ τούτων ἐστὶ τι σχετικὸς ἐν Πνεύματι λόγος, τὴν
70 πρὸς ἄλληλα διδοὺς αὐτοῖς ἔνωσιν.
17. Ὁ τὴν εὐσεβῆ περὶ ἕκαστον δόξαν κτησάμενος, οὐ δέδοικε τοὺς διὰ τῶν φαινομένων τοὺς ἀνθρώπους πλανῶντας δαίμονας.
18. Ἡ ἄμπελος οἶνον ποιεῖ, ὁ οἶνος μέθην, ἡ μέθη ἔκστασιν.
75 Οὐκοῦν καὶ ὁ ἐνεργῆς λόγος, ὃπέρ ἐστὶν ἄμπελος, γεωργούμενος ταῖς ἀρεταῖς, γεννᾷ τὴν γνῶσιν, ἡ δὲ γνῶσις γεννᾷ τὴν καλὴν ἔκστασιν, τὴν τὸν νοῦν τῆς κατ' αἴσθησιν σχέσεως ἐξιστιῶσαν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΜΘ'

Τί ἐστὶ πάλιν ἐν τῇ αὐτῇ βίβλῳ· «καὶ εἶδεν Ἐζεκίας ὅτι ἤκει Σενναχειρὶμ καὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ τοῦ πολεμῆσαι ἐν Ἱερουσαλήμ, καὶ ἐβουλεύσατο μετὰ τῶν πρεσβυτέρων αὐτοῦ
5 καὶ δυνατῶν ἐμφράξαι τὰ ὕδατα τῶν πηγῶν, αἱ ἦν ἔξω τῆς πόλεως, καὶ συνεπίσχυσαν αὐτῷ. Καὶ συνήγαγεν λαὸν πολλὸν καὶ ἐνέφραξεν τὰ ὕδατα τῶν πηγῶν καὶ τὸν ποταμὸν τὸν διορίζοντα διὰ τῆς πόλεως»; Τί θέλει ταῦτα σημαίνειν κατὰ θεωρίαν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ὁ μετὰ γνώσεως μετιῶν τὴν πρακτικὴν φιλοσοφίαν νοῦς καὶ πᾶσαν διάκρισιν θεῖαν διεζωσμένος κατὰ τῆς ἐναντίας δυ-

14. Ὁ ὑψηλὸς λόγος γὰρ τῆ θεότητα εἶναι πύργος μέσα στὴν ψυχὴ ποὺ ἔχει σὰν ὀχυρώματά του τὶς ἐνέργειες τῶν ἐντολῶν.
15. Οἱ λόγοι τῶν ἐπιμέρους, λέει, προσχορώντας στὰ καθολικά, δημιουργοῦν τὶς ἐνώσεις τῶν διηρημένων, ἐπειδὴ οἱ καθολικότεροι περιλαμβάνουν σ' ἐνότητα τοὺς μερικότερους λόγους, στοὺς ὁποίους ἔχουν τὴν ἀναφορά τους τὰ κατὰ μέρος.
16. Καὶ σ' αὐτὰ ὑπάρχει ἓνας σχετικὸς πνευματικὸς λόγος ποὺ τοὺς δίνει τὴ μεταξὺ τους ἐνωση.
17. Ὅποιος ἀπέκτησε τὴν εὐσεβῆ ἰδέα γὰρ τὸ καθένα, δὲ φοβᾶται τοὺς δαίμονες ποὺ πλανοῦν τοὺς ἀνθρώπους μὲ τὰ φαινόμενα.
18. Τὸ ἀμπέλι κάνει κρασί, τὸ κρασί προκαλεῖ μέθη, ἡ μέθη ἐκσταση. Ἐπομένως καὶ ὁ ἐνεργὸς λόγος, ποὺ εἶναι τὸ ἀμπέλι, ἂν καλλιεργεῖται μὲ τὶς ἀρετὲς γεννᾷ τὴ γνώση, ἡ γνώση γεννᾷ τὴν καλὴ ἐκσταση, ποὺ βγάζει τὸ νοῦ ἀπὸ τὴ σχέση του μὲ τὴν αἴσθησι.

ΕΡΩΤΗΣΗ 49

Τί σημαίνει πάλι αὐτὸ ποὺ γράφεται στὸ ἴδιο βιβλίον, «καὶ εἶδε ὁ Ἐζεκίας ὅτι ἐφθασε ὁ Σενναχειριμ ἀπέναντί του γὰρ νὰ πολεμήσει στὴν Ἱερουσαλήμ καὶ συσκέφτηκε μὲ τοὺς γέροντες του καὶ τοὺς ἄρχοντες γὰρ νὰ φράξουν τὰ νερὰ τῶν πηγῶν, ποὺ ἦταν ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη καὶ αὐτοὶ συμφώνησαν νὰ τὸν βοηθήσουν. Καὶ μάζεψε λαὸ πολλὸν καὶ ἐφράξε τὰ νερὰ τῶν πηγῶν καὶ τὸν ποταμὸ ποὺ διέσχισε τὴν πόλη»¹; Τί θέλουν νὰ ποῦν αὐτὰ ἐξεταζόμενα πνευματικά;

ΑΠΟΚΡΙΣΗ

Ὁ νοῦς ποὺ ἀκολουθεῖ μὲ γνώση τὴν πρακτικὴ φιλοσοφία καὶ εἶναι ζωσμένος μὲ κάθε θεία διάκριση κατὰ τῆς ἀντίπαλης

1. Β' Παραλ. 32,2-4.

νάμεως Ἐζεκίας ἐστίν, κατὰ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἰκράτος θεῖον ἔρ-
 μηνευόμενος καὶ διὰ τοῦτο βασιλεύων τῆς Ἱερουσαλήμ, ἤγουν
 15 τῆς ψυχῆς ἢ τῆς ὀράσεως τῆς εἰρήνης, τουτέστι τῶν παθῶν
 ἀπηλλαγμένης γνωστικῆς θεωρίας· ὅς, ἐπειδὴν ἐπικεκινημένην
 ἴδη κατ' αὐτοῦ τὴν ἀντικειμένην δύναμιν, δεόντως βουλευέται
 μετὰ τῶν πρεσβυτέρων αὐτοῦ καὶ δυνατῶν ἐμφράζει τὰ ὕδατα
 τῶν ἔξω τῆς πόλεως πηγῶν. Ἄρχοντες δὲ τυγχάνουσι τοῦ
 20 τοιούτου νοῦς ὁ τῆς πίστεως λόγος καὶ ὁ τῆς ἐλπίδος καὶ ὁ τῆς
 ἀγάπης, πρεσβυτικῶς δυναστεύοντες πάντων τῶν κατὰ ψυχὴν
 θεῶν νοημάτων τε καὶ λογισμῶν καὶ σοφῶς τῷ νῷ συμβου-
 λεύοντες, κατὰ ταῦτὸν ὁμοῦ καὶ συνεπισχύοντες κατὰ τῆς ἐναν-
 τίας δυνάμεως καὶ τοὺς τρόπους τῆς αὐτῆς καθαιρέσεως ὑπο-
 25 δεικνύντες. Χωρὶς γὰρ πίστεως καὶ ἐλπίδος καὶ ἀγάπης οὐδὲν
 οὔτε τῶν κακῶν καταργεῖται παντελῶς οὔτε τῶν καλῶν κα-
 τορθοῦται τὸ σύνολον. Ἡ μὲν γὰρ πίστις πείθει τῷ Θεῷ προσ-
 χωρεῖν τὸν νοῦν πολεμούμενον, πάσης αὐτῷ γινομένη παρα-
 σκευῆς ὀπλων ἀσωμάτων πρὸς τὸ θαρρεῖν παραμύθιον. Ἡ ἐλ-
 30 πὶς δὲ τῆς θείας αὐτῷ καθίσταται βοηθείας ἐγγυητῆς ἀψευδέ-
 στατος, τὴν τῶν ἐναντίων καθαιρέσιν ἐπαγγελλομένη δυνάμε-
 ων. Ἡ δὲ ἀγάπη δυσμετακίνητον, μᾶλλον δὲ πάμπαν ἀκίνητον
 τῆς θείας στοργῆς αὐτὸν εἶναι παρασκευάζει, καὶ πολεμούμε-
 νον, προσηλοῦσα τῷ θείῳ πόθῳ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν τῆς ἐφέσεως
 35 δύναμιν.

Καὶ συνάδει γε τούτοις τοῖς ῥήμασιν ἐρμηνευόμενα τὰ τῶν
 ἀρχόντων ὀνόματα. Ἄρχοντες δὲ τοῦ Ἐζεκίου κατ' ἐκεῖνον
 ὑπῆρχον τὸν χρόνον Ἐλιακὶμ ὁ τοῦ Χελκίου ὁ οἰκονόμος καὶ
 Σομνάς ὁ γραμματεὺς καὶ Ἰωᾶχ ὁ τοῦ Ἀσάφ ὁ ὑπομνηματογρά-
 40 φος. Ἐρμηνεύεται δὲ ὁ μὲν Ἐλιακὶμ ἑθεοῦ ἀνάστασις, ὁ δὲ πα-
 τῆρ αὐτοῦ Χελκίας ἑμερὶς θεοῦ. Οὐκοῦν θείας μερίδος, ἤγουν
 γνώσεως ἀληθοῦς, Υἱὸς πρῶτός τε καὶ μόνος ὁ κατὰ τὴν πί-
 στιν τῆς ἐν ἡμῖν θείας ἀναστάσεώς ἐστι Λόγος, μετὰ τῆς δεού-
 σης κατὰ τὴν γνῶσιν οἰκονομίας, ἤγουν διακρίσεως, καλῶς
 45 διαφέρων τὰς τε τῶν ἐκουσίων καὶ ἀκουσίων πειρασμῶν ἐπα-

δύναμης, εἶναι Ἐζεκίας, πού τὸ ὄνομά του ἐξηγεῖται 'θεία δύναμη' καὶ γι' αὐτὸ βασιλεύει στὴν Ἱερουσαλήμ, δηλαδή στὴν ψυχὴ ἢ στὴν ὄραση τῆς εἰρήνης, δηλαδή στὴ γνωστικὴ θεωρία τὴν ἀπαλλαγμένη ἀπὸ τὸ πάθος. Αὐτός, ὅταν δεῖ νὰ κινεῖται ἐναντίον του ἡ ἀντίπαλη δύναμη, συσκέπτεται κατ' ἀνάγκη μὲ τοὺς γέροντές του καὶ τοὺς ἄρχοντες γιὰ νὰ φράξουν τὰ νερὰ τῶν πηγῶν ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη. Ἐνὸς τέτοιου νοῦ ἄρχοντες εἶναι ὁ λόγος τῆς πίστεως καὶ ὁ λόγος τῆς ἐλπίδος καὶ ὁ λόγος τῆς ἀγάπης, πού ὅμοια μὲ γέροντες ἐξουσιάζουν ὅλα τὰ θεῖα νοήματα καὶ τοὺς λογισμοὺς τῆς ψυχῆς καὶ συμβουλεύουν σοφὰ τὸ νοῦ, καὶ μαζὶ μὲ αὐτὸ καὶ τὸν ἐνισχύουν ἐναντίον τῆς ἀντίπαλης δύναμης καὶ ὑποδεικνύουν τοὺς τρόπους τῆς συντριβῆς της. Γιατὶ χωρὶς πίστη καὶ ἐλπίδα καὶ ἀγάπη κανένα οὔτε ἀπὸ τὰ κακὰ καταργεῖται τελείως οὔτε κανένα ἀπολύτως καλὸ κατορθώνεται. Ἡ πίστη δηλαδή πείθει τὸ νοῦ ὅταν τὸν πολεμοῦν νὰ καταφεύγει στὸ Θεό, ἀφοῦ κάνει ὅλη τὴν προπαρασκευῆ μὲ τὰ ἀσώματα ὅπλα στήριγμα τοῦ θάρρους του. Ἡ ἐλπίδα τοῦ γίνεται ἐγγυητὴς φερεγγυότατας τῆς θείας βοήθειας, ὑποσχόμενος τῇ συντριβῇ τῶν ἀντιπάλων δυνάμεων. Καὶ ἡ ἀγάπη τὸν κάνει δυσμετακίνητο ἢ καλύτερα τελείως ἀμετακίνητο ἀπὸ τῇ θεία στοργῇ καὶ ὅταν ἀντιμετωπίζει πόλεμο προσηλώνει ὅλη τὴ δύναμη τῆς ἐπιθυμίας του στὸν θεῖο πόθο.

Καὶ συμφωνεῖ μὲ τὰ λόγια αὐτὰ ἡ ἐξήγησις τῶν ὀνομάτων τῶν ἀρχόντων. Ἐκείνη τὴν ἐποχὴ ἄρχοντας τοῦ Ἐζεκία ἦταν ὁ Ἐλιακίμ ὁ υἱὸς τοῦ Χελκία γιὰ τὴν διοίκησιν τοῦ σπιτιοῦ, ὁ Σομνάς ὁ γραμματέας καὶ ὁ Ἰωὰχ ὁ υἱὸς τοῦ Ἀσάφ ὁ ὑπομνηματιστής². Ὁ Ἐλιακίμ ἐρμηνεύεται 'ἀνάστασις Θεοῦ' καὶ ὁ πατέρας του Χελκίας 'μερίδα τοῦ Θεοῦ'. Τῆς θείας λοιπὸν μερίδας, δηλαδή τῆς ἀληθινῆς γνώσεως, υἱὸς πρῶτος καὶ μοναδικὸς εἶναι ὁ λόγος τῆς πίστεως στὴν θεία ἀνάστασις μέσα μας μὲ τῇ δέουσα κατὰ τῇ γνώση οἰκονομία, δηλαδή τῇ διάκριση, χωρίζοντας σωστὰ τίς ἐπαναστάσεις τῶν ἐκούσιων καὶ ἀκούσιων πειρα-

ναστάσεις. Σομνάς δὲ ὁ γραμματεὺς ἐρμηνεύεται 'ἐπιστροφή', σαφῶς μηνύουσα δι' ἑαυτῆς τὸν πληρέστατον τῆς θείας ἐλπίδος λόγον, οὐ χωρὶς οὐδαμῶς οὐδενὶ καθοτιοῦν πρὸς Θεὸν ἐπιστροφή γίνεσθαι πέφυκεν, εἴπερ ἐλπίδος ἴδιον τὸ γραμματεῦειν, 50 ἤγουν διδάσκειν τε καὶ ὑπ' ὄψιν ἄγειν ὡς παρόντα τὰ μέλλοντα καὶ μηδαμῶς ἀπειῖναι πείθειν τῶν πολεμουμένων ὑπὸ τῆς ἀντικειμένης δυνάμεως τὸν ὑπερασπίζοντα Θεόν, ὑπὲρ οὗ καὶ δι' ὃν τοῖς ἀγίοις ὁ πόλεμος. Ἰωὰχ δὲ ὁ τοῦ Ἀσὰφ ὁ ὑπομνηματογράφος ἐρμηνεύεται 'ἀδελφότης Θεοῦ', καὶ Ἀσὰφ ὁ πατὴρ αὐτοῦ 55 'συναγωγή'. Οὐκοῦν τῆς κατὰ τὸ αὐτὸ περὶ τὰ θεῖα συναγωγῆς τε καὶ ἐνώσεως τῶν ψυχικῶν δυνάμεων, τουτέστι τῆς λογικῆς καὶ θυμικῆς καὶ ἐπιθυμητικῆς, ἡ ἀγάπη καθέστηκε γέννημα, καθ' ἣν ἐγγράφοντες τῇ μνήμῃ τὸ τῆς θείας ὠραιότητος κάλλος οἱ τὸ ἰσότιμον ἤδη πρὸς Θεὸν διὰ τῆς χάριτος κομισάμενοι —τῆς 60 γὰρ ἰσοτιμίας τὴν χάριν σημαίνει προδήλως ἡ ἀδελφότης— ἀνεπίληστον ἔχουσι τῆς τῷ ἡγεμονικῷ τῆς ψυχῆς ὑπομνηματογραφούσης τε καὶ ἐντυπούσης τὸ ἀκήρατον κάλλος τῆς θείας ἀγάπης τὴν ἔφεσιν.

Ἐπειδὴ τοίνυν ταῦτα τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, ποσῶς ἐκ 65 τῆς τῶν ὀνομάτων ἐρμηνείας κατεστοχάσατο τῆς ἀληθείας ὁ λόγος· πᾶς νοῦς, κατὰ τὸν Ἐζεκίαν θείῳ κράτει διεζωσμένος, καθάπερ πρεσβυτέρους τινὰς καὶ ἄρχοντας κέκτηται τὴν τε λογικὴν δύναμιν, ἐξ ἧς ἡ γνωστικὴ γεννᾶσθαι πέφυκε πίστις, καθ' ἣν δεῖ παρόντα τὸν Θεὸν ἀρρήτως διδάσκεται καὶ ὡς παροῦσι 70 συγγίνεται διὰ τῆς ἐλπίδος τοῖς μέλλουσι, καὶ τὴν ἐπιθυμητικὴν δύναμιν, καθ' ἣν ἡ θεία συνέστηκεν ἀγάπη, δι' ἧς ἐκουσίως ἑαυτὸν προσηλώσας τῷ πόθῳ τῆς ἀκηράτου θεότητος, ἄλυτον ἔχει τοῦ ποθουμένου τὴν ἔφεσιν, ἔτι μὴν καὶ τὴν θυμικὴν δύναμιν, καθ' ἣν ἀπρὶξ τῆς θείας εἰρήνης ἀντέχεται, ἐπιστύφων 75 πρὸς τὸν θεῖον ἔρωτα τῆς ἐπιθυμίας τὴν κίνησιν. Ταύτας δὲ ἔχει τὰς δυνάμεις πᾶς νοῦς συνεργούσας αὐτῷ πρὸς τε τὴν τῆς

σμῶν. Ὁ Σομνάς ὁ γραμματέας ἐρμηνεύεται 'ἐπιστροφή', πού μὴνύει σαφῶς ἀπὸ μόνῃ τῆς τὸ λόγῳ τὸν πλήρη ἀπὸ θεῖα ἐλπίδα, πού χωρὶς αὐτὸν δὲ γίνεται μὲ κανένα τρόπο ἀπὸ κανέναν γιὰ ὅτιδῆποτε ἐπιστροφή στὸ Θεό, ἐφόσον ἰδιαίτερο γνώρισμα τῆς ἐλπίδας εἶναι νὰ γραμματεῦει, δηλαδὴ νὰ διδάσκει καὶ νὰ φέρνει μπροστά μας τὰ μέλλοντα ὡς παρόντα καὶ νὰ πείθει ὅτι δὲν ἀπουσιάζει καθόλου ἀπὸ ὅσους πολεμᾷ ἢ ἀντίπαλη δύναμη ὁ πρόμαχος τῆς Θεός, πού γιὰ χάρη του κι ἐξαιτίας του βρίσκονται οἱ ἅγιοι σὲ πόλεμο. Ὁ Ἰωᾶχ ὁ υἱὸς τοῦ Ἀσάφ, ὁ ὑπομνηματογράφος, ἐρμηνεύεται 'ἀδελφότητα τοῦ Θεοῦ' καὶ ὁ Ἀσάφ ὁ πατέρας του 'συναγωγή'. Γέννημα λοιπὸν τῆς συναγωγῆς γύρω ἀπὸ τὰ θεῖα καὶ τῆς ἔνωσης τῶν ψυχικῶν δυνάμεων, δηλαδὴ τῆς λογικῆς, τῆς θυμικῆς (συναισθηματικῆς) καὶ ἐπιθυμητικῆς εἶναι ἡ ἀγάπη, μὲ τὴν ὁποία, ἐγγράφοντας στὴ μνήμη τους τὸ κάλλος τῆς θείας ὠραιότητος ὅσοι κέρδισαν ἤδη μὲ τὴ χάρη τὴν ἰσοτιμία τους μὲ τὸ Θεὸ –γιατὶ ἡ ἀδελφότητα σημαίνει ὀλοφάνερα τὴ χάρη τῆς ἰσοτιμίας–, διατηροῦν ἀνεξίτηλη τὴν ἔφεση πού ὑπομνηματογραφεῖ καὶ ἐντυπώνει τὸ ἀκήρατο κάλλος τῆς θείας ἀγάπης στὴν ἡγεμονικὴ δύναμη τῆς ψυχῆς.

Ἐπειδὴ λοιπὸν αὐτὰ γίνονται μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο, ἀπὸ τὴν ἐρμηνεία τῶν ὀνομάτων κατὰ ἓνα βαθμὸ ὁ λόγος στοχάστηκε τὴν ἀλήθεια. Κάθε νοῦς, σύμφωνα μὲ τὸν Ἐζεκία, ζωσμένος μὲ τὴ θεῖα δύναμη, ἔχει, σὰν κάποιους γέροντες καὶ ἄρχοντες, πρῶτον τὴ λογικὴ δύναμη, ἀπὸ τὴν ὁποία γεννιέται κατὰ τρόπο φυσικὸ ἢ γνωστικὴ πίστη, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία διδάσκεται κατὰ τρόπο ἄρρητο ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι πάντα παρὼν καὶ μέσω τῆς ἐλπίδας συνυπάρχει μὲ τὰ μελλοντικὰ σὰ νὰ 'ναι παρόντα' ἐπίσης ἔχει καὶ τὴν ἐπιθυμητικὴ δύναμη, ἀπὸ τὴν ὁποία γεννιέται ἡ θεῖα ἀγάπη καὶ μὲ τὴν ὁποία, προσηλώνοντας ἐκούσια τὸν ἑαυτὸ του στὸν πόθο τῆς ἀκήρατης θεότητος, ἔχει ἀκατάλυτη τὴν ἐπιθυμία τοῦ ποθητοῦ· ἐπίσης ἔχει καὶ τὴ συναισθηματικὴ δύναμη, μὲ τὴν ὁποία πιάνεται σφιχτὰ ἀπὸ τὴ θεῖα εἰρήνη, στρέφοντας πρὸς τὸ θεῖο ἔρωτα τὴν κίνηση τῆς ἐπιθυμίας. Κάθε νοῦς ἔχει αὐτὲς τὶς δυνάμεις συνεργούς του στὶς προσπά-

κακίας καθαίρεσιν καὶ τὴν τῆς ἀρετῆς σύστασίν τε καὶ συντήρησιν, ὡς μὲν πρεσβυτέρους, ὅτι πρῶται τῆς ψυχῆς καὶ συμπληρωτικαὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας δυνάμεις ὑπάρχουσιν, ὡς ἄρχον-
80 τας δέ, ὅτι καὶ τῶν ἐξ αὐτῶν κινήματων ἔχουσι τὴν ἀρχὴν καὶ τῶν ὑφ' αὐτὰς ἐνεργημάτων βουλήσει τοῦ κινουῦντος νοῦς τὴν ἐξουσίαν. Αὐταὶ καὶ συμβουλεύουσιν αὐτῶ καὶ συνεπισχύουσιν, ἵνα ἐμφράξῃ τὰ ὕδατα τῶν πηγῶν, ἃ ἦν ἔξω τῆς πόλεως, μᾶλλον δὲ κυριώτερον εἶπεῖν, ὑπάρχουσιν· αἶψα γὰρ τὸ διὰ τῆς ἱστο-
85 ρίας παρελθὸν ὡς παρὸν μυστικῶς διὰ τῆς θεωρίας ἐνέστηκεν· ταύτας ἔχων ὑγιεῖς καὶ ἀνεξαπατήτους, συνάγει τὸν πολὺν λαόν, τὰ ἐξ αὐτῶν εὐσεβῆ δηλονότι κατὰ φύσιν κινήματά τε καὶ διανοήματα. Ὑδατα δὲ τὰ ἔξω τῆς πόλεως, τουτέστι τῆς ψυχῆς, τὰ ποιοῦντα τὸν ποταμὸν τὸν διορίζοντα διὰ μέσου τῆς πόλεως,
90 εἰσὶ τὰ κατὰ τὴν φυσικὴν θεωρίαν δι' ἐκάστης αἰσθήσεως ἐκ τοῦ κατ' αὐτὴν αἰσθητοῦ παραπεμπόμενά τε καὶ εἰσρέοντα τῇ ψυχῇ νοήματα, ἐξ ὧν ὁ διερχόμενος ὡς πόλιν τὴν ψυχὴν, τῆς τῶν αἰσθητῶν ἐπιστήμης, ποταμοῦ δίκην, ἀποτελεῖται λόγος, ὃν ἕως ἔχῃ διερχόμενον αὐτὴν ἢ ψυχὴν, οὐκ ἀποβάλλεται τὰς
95 τῶν αἰσθήσεων εἰκόνας τε καὶ φαντασίας, δι' ὧν ἐφισταμένη πολεμεῖν αὐτὴν πέφυκεν ἢ πονηρὰ καὶ ὀλέθριος δύναμις. Διό φησιν Ἐζεκίας· «μὴ ἔλθῃ βασιλεὺς Ἀσσοῦρ καὶ εἶρη ὕδωρ πολὺ καὶ κατισχύση», ὡσανεὶ ἔλεγεν ὁ διαγνωστικὸς νοῦς ταῖς ἑαυτοῦ δυνάμεσιν ἐν τῷ καιρῷ τῆς τῶν παθῶν ἐπαναστάσεως·
100 Ἐπιστῶμεθα τῆς φυσικῆς θεωρίας καὶ μόνῃ προσχωρήσωμεν τῇ προσευχῇ καὶ τῇ κατὰ τὴν πρακτικὴν φιλοσοφίαν κακοπαθείᾳ τοῦ σώματος — ὧν τῆς μὲν προσευχῆς ἢ εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ ἀνοδος τοῦ βασιλέως ἔφερε τύπον, τῆς δὲ σωματικῆς κακοπαθείας ἢ τοῦ σάκκου περιβολῆς —, μήπως τοῖς τῶν αἰσθητῶν
105 νοήμασι συνεισβάλλῃ κακούργως λαθῶν ὁ πονηρὸς τὰ τῶν αἰ-

θειές του νά συντρίψει τὴν κακία καὶ νά οἰκοδομήσει καὶ νά συντηρήσει τὴν ἀρετή, σὰν γέροντες, ἐπειδὴ εἶναι οἱ πρῶτες δυνάμεις τῆς ψυχῆς καὶ ποὺ συμπληρῶνουν τὴν οὐσία της· σὰν ἄρχοντες, ἐπειδὴ ἔχουν καὶ τὴν ἀρχὴ τῶν κινήματων ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὶς ἴδιες αὐτὲς δυνάμεις, καθὼς καὶ τὴν ἐξουσία τῶν ἐνεργειῶν τους μὲ τὴ θέληση τοῦ νοῦ ποὺ τὶς κινεῖ. Αὐτὲς καὶ τὸν συμβουλεύουν καὶ τὸν ἐνισχύουν γιὰ νά φράξει τὰ νερὰ τῶν πηγῶν, ποὺ ἦταν ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη, ἢ μᾶλλον γιὰ νά κυριολεκτήσομε, ποὺ ὑπάρχουν· γιὰτὶ πάντοτε ὅ,τι πέρασε ἀπὸ τὴν ἱστορία στέκεται μπροστὰ μας μυστικὰ μὲ τὴ θεωρία ὡς παρόν. Ἐχοντας τὶς δυνάμεις αὐτὲς ὑγιεῖς καὶ ἀνεξαπάτητες συγκεντρώνει τὸν πολὺ λαό, δηλαδὴ τὰ εὐσεβῆ φυσικὰ κινήματα καὶ διανοήματα ποὺ προέρχονται ἀπὸ αὐτὲς. Τὰ νερὰ τὰ ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη, δηλαδὴ τὴν ψυχὴ, ποὺ κάνουν τὸν ποταμὸ ποὺ διασχίζει τὴν πόλη, εἶναι τὰ νοήματα ποὺ σύμφωνα μὲ τὴ φυσικὴ θεωρία παραπέμπονται ἀπὸ κάθε αἴσθησι μὲσω τοῦ ἀντίστοιχου αἰσθητοῦ καὶ εἰσρέουν στὴν ψυχὴ. Ἀπὸ αὐτὰ διασχίζοντας τὴν ψυχὴ, σὰ πόλη, διαμορφώνεται, ὅμοια μὲ ποταμὸ, ὁ λόγος τῆς ἐπιστήμης τῶν αἰσθητῶν, ποὺ ὅσο τὸν ἔχει ἡ ψυχὴ νά τὰ διασχίζει δὲν ἀποβάλλει τὶς εἰκόνες καὶ τὶς φαντασίες τῶν αἰσθητῶν, μὲ τὶς ὁποῖες τῆς ἐπιτίθεται καὶ ὡς ἀπὸ τὴ φύση της τὴν πολεμᾷ ἡ δύναμη τῆς κακίας καὶ τοῦ ὀλέθρου. Γι' αὐτὸ λέει ὁ Ἐζεκίας «μήπως ἔρθει ὁ βασιλιάς Ἀσσοῦρ καὶ βρεῖ πολὺ νερὸ καὶ ὑπερισχύσει»³, ποὺ εἶναι σὰ νά ἔλεγε ὁ διαγνωστικὸς νοῦς στὶς δυνάμεις του τὴν ὥρα τῆς ἐπανάστασης τῶν παθῶν Ἄς σταματήσομε τὴ φυσικὴ θεωρία κι ἄς παραδοθοῦμε μόνο στὴν προσευχὴ καὶ στὴν κακοπάθεια τοῦ σώματος σύμφωνα μὲ τὴν πρακτικὴ φιλοσοφία –γιὰτὶ ἡ ἀνοδος τοῦ βασιλιᾶ στὸ ναὸ τοῦ Θεοῦ ἀποτελοῦσε τύπο τῆς προσευχῆς καὶ ἡ περιβολὴ τοῦ σάκκου τύπο τῆς σωματικῆς ταλαιπωρίας⁴–, μήπως μαζὶ μὲ τὰ νοήματα τῶν αἰσθητῶν εἰσβάλλει ὁ πονηρὸς γιὰ νά κακοποιήσει λανθάνοντας τὰ εἶδη καὶ τὰ σχήματα τῶν αἰσθητῶν μὲ τὰ ὁποῖα

3. Β' Παραλ. 32,4.

4. Δ' Βασ. 19,1.

σθητῶν εἶδη καὶ σχήματα, δι' ὧν πέφυκε τὰ πάθη δημιουργεῖ-
σθαι περὶ τὰς ἐπιφανείας τῶν ὀρατῶν, στάσιν λαμβανούσης τῆς
ἐν ἡμῖν λογικῆς ἐνεργείας, καὶ κατισχύση πορθῆσαι τὴν πόλιν,
τουτέστι τὴν ψυχὴν, καὶ εἰς Βαβυλῶνα, λέγω δὲ τὴν τῶν πα-
110 θῶν σύγχυσιν, κατασύρη'.

Ὁ τοίνυν ἐν καιρῷ τῆς τῶν παθῶν ἐπαναστάσεως γεν-
ναίως μύσας τὰς αἰσθήσεις καὶ τὴν τῶν αἰσθητῶν φαντασίαν τε
καὶ μνήμην παντελῶς ἀπώσάμενος καὶ συστείλας πάντη τὰς
τοῦ νοῦ περὶ τὴν τῶν ἐκτὸς ἔρευναν φυσικᾶς κινήσεις, κατὰ τὸν
115 Ἐζεκίαν ἐνέφραξε τὰ ὕδατα τῶν πηγῶν, ἃ ἔστιν ἔξω τῆς πόλε-
ως, καὶ τὸν διορίζοντα διὰ μέσου τῆς πόλεως ποταμὸν διέκο-
ψεν, συνεπισχυσασῶν αὐτῷ τῶν εἰρημένων δυνάμεων καὶ τοῦ
συναχθέντος πολλοῦ λαοῦ, φημὶ δὲ τῶν καθ' ἐκάστην δύναμιν
εὔσεβῶν λογισμῶν, καὶ κατήσχυνε, νικήσας διὰ τῆς θείας χει-
120 ρός, τὴν ἐπαναστάσαν αὐτῷ πονηρὰν καὶ τυραννικὴν δυνα-
στείαν, καὶ διὰ τοῦ θείου προστάγματος, ὡς δι' ἀγγέλου τινός,
τοῦ διαφθεῖρειν τὰ πάθη πεφυκότος λόγου, ἀποκτείνας τὰς ἑκα-
τὸν καὶ ὀγδοήκοντα καὶ πέντε χιλιάδας, τουτέστι τὴν ποιητικὴν
τῆς κακίας ἕξιν, τὴν παραλόγως ταῖς τρισὶ τῆς ψυχῆς διὰ τῶν
125 αἰσθητῶν ἐπιφουομένην δυνάμεσι, καὶ τὴν ἐπ' αὐταῖς ἐνέργειαν
τῶν αἰσθήσεων.

Χρὴ τοιγαροῦν μήτε φυσικὴν μετιέναι θεωρίαν τὸν
γνωστικῶς τὰς ἀοράτους συμπλοκᾶς ὑπαλύσκειν ἐπιστάμενον
νοῦν, μὴδ' ἄλλο τι ποιεῖν ἐν τῷ καιρῷ τῆς τῶν πονηρῶν δαιμό-
130 νων προσβολῆς, ἢ μόνον προσεύχεσθαι καὶ τὸ σῶμα πόνοις
καταδαμάζειν καὶ τὴν τοῦ χοϊκοῦ φρονήματος διὰ πάσης σπου-
δῆς ποιεῖσθαι καθαίρεσιν καὶ φυλάττειν τὰ τεῖχη τῆς πόλεως
—λέγω δὲ τὰς φρουρητικῶς τινὶ τῶν ἐκτὸς νοητῶν πολεμίων
ἀποκρινομένου, μήπως, διὰ τῶν δεξιῶν ἀπατήσας, ἀποστήση

δημιουργοῦνται ἀπὸ τῆ φύση τους τὰ πάθη στίς ἐπιφάνειες τῶν ὄρατῶν, ἀφοῦ σταματᾷ ἡ διάβαση τῆς λογικῆς ἐνέργειας σχετικὰ μετὰ νοητὰ μέσα μας μέσω τῆς αἴσθησης, καὶ μπορέσει νὰ ἐκπορθῆσει τὴν πόλη, δηλαδὴ τὴν ψυχῆ, καὶ νὰ τὴ σύρει στὴ Βαβυλώνα, ἐννοῶ τὴ σύγχυση τῶν παθῶν.

Ὅποιος λοιπὸν στὸν καιρὸ τῆς ἐπανάστασης τῶν παθῶν ἐκλείσει ἀποφασιστικὰ τίς αἰσθήσεις καὶ ἀπώθησε τελείως τὴ φαντασία καὶ τῆ μνήμη τῶν αἰσθητῶν καὶ περιόρισε ἀπὸ παντοῦ τίς φυσικὲς κινήσεις σχετικὰ μὲ τὴν ἔρευνα τῶν ἔξω, ἔφραξε, ὅπως ὁ Ἐζεκίας, τὰ νερὰ τῶν πηγῶν, ποῦ εἶναι ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη κι ἔκοψε τὸ ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ ποῦ διασχίζει τὴν πόλη, βοηθούμενος ἀπὸ τίς δυνάμεις ποῦ εἶπαμε καὶ τὸν πολὺν κόσμον ποῦ μαζεῦτηκε, ἐννοῶ τοὺς εὐσεβεῖς λογισμοὺς τῆς κάθε δυνάμης, καὶ καταντρόπιασε νικώντας μὲ τὴ θεία βοήθεια τὴν πονηρὴ καὶ τυραννικὴ δύναμη ποῦ εἶχε σηκωθεῖ ἐναντίον του, καὶ μὲ τὸ θεῖο πρόσταγμα, σὰν μὲ κάποιο ἄγγελον, μὲ τὸ λόγο ποῦ ἔχει στὴ φύση του νὰ διαφθείρει τὰ πάθη, φόνευσε τοὺς ἑκατὸν ὀγδόνα πέντε χιλιάδες⁵, δηλαδὴ τὴν ιδιότητα ποῦ προξενεῖ τὴν κακία, ποῦ ἐπιφύεται παραλόγως στίς τρεῖς δυνάμεις τῆς ψυχῆς μέσω τῶν αἰσθητῶν καὶ τὴν ἐνέργεια τῶν αἰσθήσεων πάνω σ' αὐτές.

Πρέπει λοιπὸν ὁ νοῦς ποῦ γνωρίζει ν' ἀποφεύγει μὲ γνώση τίς ἀόρατες συμπλοκὲς οὔτε τὴ φυσικὴ θεωρία ν' ἀκολουθεῖ, οὔτε τίποτε ἄλλο νὰ κάνει στίς ὥρες τῆς προσβολῆς τῶν πονηρῶν δαιμόνων, παρὰ μόνο νὰ προσεύχεται καὶ νὰ καταδαμάζει τὸ σῶμα⁶ μὲ τοὺς κόπους καὶ μὲ κάθε φροντίδα νὰ ἐξαφανίζει τὸ χοϊκὸ φρόνημα καὶ νὰ φυλάγει τὰ τεῖχη τῆς πόλης –ἐννοῶ τίς ἀρετὲς τίς φυλακτικὲς τῆς ψυχῆς ἢ τίς φυλακτικὲς μεθόδους τῶν ἀρετῶν, δηλαδὴ τὴν ἐγκράτεια καὶ τὴν ὑπομονή– μὲ τοὺς ἐμφυτους ἀγαθοὺς λογισμοὺς, χωρὶς ν' ἀποκρίνεται κανένας ἀπολύτως λογισμὸς ἀντιρρητικὰ σὲ κάποιους ἀπὸ τοὺς ἔξω νοητοὺς πολέμιους, μήπως, ξεγελώντας μὲ τὰ δεξιὰ, κάνει ν'

5. Δ' Βασ. 19,35.

6. Μάρκ. 9,29.

135 Θεοῦ, κλέψας τὴν ἔφεσιν, ὁ τὴν ψυχὴν ποτίζων ἀνατροπὴν θο-
 λερὰν, καὶ διὰ τῶν νομιζομένων καλῶν πρὸς τὰ χεῖρονα τὴν τὰ
 καλὰ ζητοῦσαν ὑποσύρη διάνοιαν λαλῶν ἰουδαῖστὶ Ραψάκης ὁ
 ἀρχιστράτηγος Σενναχειρὶμ βασιλέως Ἀσσοῦρ. Ραψάκης δὲ ἐρ-
 μηνεύεται 'πολὺς ποτισμῶ μετὰ φιλημάτων' ἢ 'μεγάλα ἔχων
 140 φιλήματα'. Ὁ πονηρὸς γὰρ δαίμων, ὁ διὰ τῶν δεξιῶν τὸν νοῦν
 εἰωθὼς πολεμεῖν, ἰουδαῖστὶ λαλεῖ διὰ τῆς νομιζομένης ἀλλ' οὐκ
 οὔσης ἀρετῆς, τὴν θολερὰν ἀνατροπὴν τὴν ψυχὴν ποτίζων, δει-
 κνὺς αὐτῇ τὴν ἥπατημένην καὶ ὀλέθριον φιλίαν, ἧς τοῦ
 πλήττοντος μᾶλλον φίλου καθέστηκε τὰ τραύματα κρείττονα.
 145 φησὶ γὰρ «ἀξιοπιστότερα τραύματα φίλου ὑπὲρ φιλήματα
 ἐχθροῦ». Σενναχειρὶμ δὲ 'πειρασμὸς ξηρασίας' ἐρμηνεύεται ἢ
 'ὀδόντες ἠκονημένοι', ὃς ἐστὶν ὁ διάβολος, ὁ κατ' ἀλήθειαν διὰ
 τῶν πρὸς κακίαν ἠκονημένων λογισμῶν —τοῦτο γὰρ μοι νοεῖται
 ὀδόντες ἠκονημένοι— τὴν ἐν ἡμῖν τῶν θείων ναμάτων τῆς
 150 γνώσεως καταξηραίνων ἐπιρροήν, κατὰ τὴν ἐνέργειαν ἣν πέφυ-
 κε τοῖς αὐτὸν παραδεχομένοις ἐμποιεῖν, λαχῶν τὴν κλησιν τοῦ
 ὀνόματος πρόσφορον, πειρασμὸς ὄντως ξηρασίας καὶ ὦν καὶ
 καλούμενος, ὡς ἐρήμους καθιστῶν πάσης τῆς ἐν πνεύματι
 ζωτικῆς διαδόσεως τοὺς ὑποπεσόντας τοῖς δόλοις αὐτοῦ.

155 Ἡ τυχὸν πειρασμὸς κέκληται ξηρασίας ὁ Σενναχειρὶμ,
 τουτέστι ὁ διάβολος, ὡς ἄπορος καὶ πένης καὶ πάσης ἐστερη-
 μένος πρὸς τὴν καθ' ἡμῶν ἐπανάστασιν ἰδικῆς δυναστείας, καὶ
 χωρὶς τῶν αἰσθητῶν, δι' ὧν εἰώθε τὴν ψυχὴν πολεμεῖν, οὐδὲν
 ἡμᾶς βλάψαι δυνάμενος καὶ διὰ τοῦτο δεόμενος τῆς καθ' ἡμῶν
 160 περινενοημένης τυραννίδος τῶν ἔξω τῆς πόλεως πηγῶν, τουτέ-
 στι τῶν ὑλικῶν νοημάτων, οἷς πέφυκεν συνεισβάλλειν τῇ ψυχῇ
 τὰ σχήματα καὶ τὰ εἶδη τῶν αἰσθητῶν· δι' ὧν τυπουμένη φυσι-
 κῶς διὰ τὴν σχέσιν ἢ αἰσθησις πολλάκις γίνεται τῷ διαβόλῳ

7. Ἐβρ. 2,15.

8. Δ' Βασ. 18,26.

ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὸ Θεό, κλέβοντας τὴν ἐπιθυμία, αὐτὸς ποὺ ποτίζει τὴν ψυχὴ «θολὸ κατακάθι»⁷ καὶ μὲ τὰ φαινομενικὰ καλὰ σύρει ὕπουλα στὰ χειρότερα τῆ διάνοια ποὺ ζητεῖ τὰ καλὰ μιλώντας ἰουδαϊκά, ὁ Ραψάκης, ὁ ἀρχιστράτηγος τοῦ Σενναχειρίμ τοῦ βασιλιᾶ Ἀσσοῦρ⁸. Τὸ Ραψάκης ἐρμηνεύεται 'αὐτὸς ποὺ ποτίζει μὲ ἀφθονία φιλίας' ἢ 'ποὺ δείχνει μεγάλη φιλία'. Ὁ πονηρὸς δαίμονας δηλαδή, ποὺ συνηθίζει νὰ πολεμᾷ τὸ νοῦ μὲ τὰ δεξιὰ ὄπλα, μιλάει ἰουδαϊκά, καὶ μὲ τὴ νομιζόμενη, ἀλλὰ ποὺ δὲν εἶναι πραγματικὴ ἀρετὴ, ποτίζει τὴν ψυχὴ μὲ τὸ θολὸ κατακάθι, δείχνοντάς της τὴν ἀπατηλὴ καὶ ὀλέθρια φιλία, ἀπὸ τὴν ὁποία καλύτερα μᾶλλον εἶναι τὰ τραύματα τοῦ φίλου ποὺ μᾶς χτυπᾷ, γιὰτι λέει, «πιὸ ἀξιοπίστα εἶναι τὰ τραύματα τοῦ φίλου, παρὰ τὰ φιλήματα τοῦ ἐχθροῦ»⁹. Τὸ Σενναχειρίμ ἐρμηνεύεται 'πειρασμὸς ξηρασίας' ἢ 'δόντια ἀκονημένα', ποὺ εἶναι ὁ διάβολος, αὐτὸς ποὺ πραγματικὰ μὲ τοὺς ἀκονημένους γιὰ τὴν κακία λογισμοὺς –αὐτὸ ἐννοῶ μὲ τὰ ἀκονημένα δόντια– καταξηραίνει τὴ μέσα μας ροὴ τῆς γνώσης τῶν θείων ναμάτων, σύμφωνα μὲ τὴν ἐνέργεια ποὺ ἀπὸ τὴ φύση του προκαλεῖ σ' αὐτοὺς ποὺ δὲν τὸν παραδέχονται, ἐπαληθεύοντας κατάλληλα τὸ ὄνομα, ὄνομαζόμενος καὶ ὄντας πραγματικὰ πειρασμὸς ξηρασίας, ἐπειδὴ ἀπογυμνώνει ἀπὸ κάθε πνευματικὴ ζωτικὴ παροχὴ ἐκείνους ποὺ ἔχουν ὑποπέσει στοὺς δόλους του.

Ἡ ἴσως 'πειρασμὸς ξηρασίας' ὀνομάστηκε ὁ Σενναχειρίμ, δηλαδή ὁ διάβολος, ὡς ἄπορος καὶ πένης καὶ στερημένος ἀπὸ κάθε ἰδιαίτερη δύναμη στὴν ἐναντίον μας ἐπίθεσή του, καὶ χωρὶς τὰ αἰσθητά, μὲ τὰ ὁποία συνηθίζει νὰ πολεμᾷ τὴν ψυχὴ, δὲν μπορεῖ νὰ μᾶς βλάψει καθόλου, καὶ γι' αὐτὸ ἔχοντας ἀνάγκη ἀπὸ τὴν ἐναντίον μας πολυμήχανη τυραννίδα τῶν πηγῶν ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη, δηλαδή τῶν ὑλικῶν νοσημάτων, μὲ τὰ ὁποία κατὰ τρόπο φυσικὸ συνεισβάλλουν στὴν ψυχὴ τὰ σχήματα καὶ οἱ ὄψεις τῶν αἰσθητῶν, καὶ μὲ τὰ ὁποία μορφοποιεῖται φυσικῶς ἐξαιτίας τῆς σχέσης της ἢ αἴσθησις καὶ γίνεται πολλὰς φορὲς

πρὸς καθαίρεσιν τῆς κατὰ ψυχὴν θείας εὐπρεπείας ὄπλον πονη-
 165 ρὸν καὶ ὀλέθριον, ὄλην προδιδούσα τῷ ἐχθρῷ, διὰ τῆς καθ'
 ἡδονὴν θωπείας, τοῦ ἐν ἡμῖν λόγου τὴν δύναμιν.

Ἄλλ' ὁ γενναίως διὰ τῆς λελογισμένης ἐγκρατείας μύσας
 τὰς αἰσθήσεις καὶ διὰ τῶν κατὰ ψυχὴν δυνάμεων τὰς πρὸς τὸν
 νοῦν τῶν αἰσθητῶν σχημάτων ἀποτειχίσας εἰσόδους εὐχερῶς
 170 τοῦ διαβόλου τὰς πονηρὰς διόλλυσι μηχανάς, ὑποστρέφων αὐ-
 τὸν μετ' αἰσχύνης τῇ ὁδῷ ἧ ἦλθεν — ὁδὸς δέ, δι' ἧς ὁ διάβολος
 ἔρχεται, ἔστι τὰ πρὸς σύστασιν τοῦ σώματος εἶναι δοκοῦντα
 ὑλικά— εἰς τὴν ἑαυτοῦ γῆν, φημί δὲ τὴν σύγχυσιν, καὶ τοῖς ἐξ αὐ-
 τοῦ γεννηθεῖσι πονηροῖς λογισμοῖς αὐτὸν ἀποκτένων, μεταφέ-
 175 ρων αὐτοὺς πρὸς τὴν παράθεσιν τῆς ἀναπαύσεως. Ὁ γὰρ δυνη-
 θεὶς τὸν διάβολον τοῖς αὐτοῦ χειρώσασθαι λογισμοῖς διὰ τῆς
 πρὸς τὸ κρεῖττον κατὰ τὴν θεωρίαν συγχρήσεως τὸν Σενναχει-
 ρίμ ἀπέκτεινε διὰ τῶν αὐτοῦ υἰῶν καὶ πρὸς τὴν γῆν αὐτοὺς
 ἐφυγάδευσεν Ἀρμενίας, μεταθέμενος δηλονότι πρὸς τὴν παρά-
 180 θεσιν τῆς ἀναπαύσεως τοὺς τὴν ψυχὴν διὰ τῆς αἰσθήσεως συγ-
 χέοντας λογισμούς. Ἐπαράθεσις γὰρ ἀναπαύσεως Ἀρμενία
 ἐρμηνεύεται. Παράθεσις δὲ τῆς ἀναπαύσεως ἐστὶν ἡ προβολὴ
 τῶν θείων ἀρετῶν, πρὸς ἣν μεταφέρων ὁ νοῦς τοὺς ποτὲ πρὸς
 τὰ κατ' αἰσθησιν πάθη τῆς ἀτιμίας αὐτὸν ὑποσύροντας λογι-
 185 σμοὺς ἀποκτείνει τὸν ἐπ' ὀλέθρῳ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τού-
 τους γεννῶντα διάβολον.

Καλῶς οὖν καὶ πάνυ σαφῶς κατὰ τὸ νοούμενον τῆς Γραφῆς
 Ἐζεκίας πεποίηκεν, ἐμφράξας τὰ ὕδατα τῶν πηγῶν, ὃν ἦν ἔξω
 Ἱερουσαλήμ, διὰ Σενναχειρὶμ βασιλέα τῶν Ἀσσυρίων. Πηγαὶ
 190 οὖν εἰσὶν ἔξω τῆς πόλεως, τουτέστι τῆς ψυχῆς, τὰ αἰσθητὰ πάν-
 τα· ὕδατα δὲ τούτων τυγχάνουσι τῶν πηγῶν τὰ τῶν αἰσθητῶν
 νοήματα· ποταμὸς δὲ διορίζων διὰ μέσου τῆς πόλεως ἐστὶν ἡ
 κατὰ τὴν φυσικὴν θεωρίαν ἐκ τῶν αἰσθητῶν νοημάτων συναγο-
 μένη γνῶσις, διὰ μέσης διερχομένη τῆς ψυχῆς, ὡς νοῦ καὶ αἰ-

πονηρὸ κι ὀλέθριο ὄπλο τοῦ διαβόλου γιὰ καταστροφή τῆς θείας εὐπρέπειας τῆς ψυχῆς, παραδίνοντας στὸν ἐχθρὸ μὲ τὴ θωπεία τῆς ἡδονῆς ὅλη τὴ μέσα μας δύναμη τοῦ λόγου.

Ἄλλὰ ὅποιος ἐκλείσει ἀποφασιστικὰ τὶς αἰσθήσεις του μὲ τὴ λελογισμένη ἐγκράτεια καὶ μὲ τὶς ψυχικὲς δυνάμεις ἐκλείσει τὶς εἰσόδους τῶν αἰσθητῶν σχημάτων πρὸς τὸ νοῦ, καταστρέφει εὐκόλα τὰ πονηρὰ μηχανεῦματα τοῦ διαβόλου, κάνοντάς τον νὰ πάρει ντροπιασμένος τὸ δρόμο ἀπ' ὅπου ἦρθε –καὶ δρόμος ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἔρχεται ὁ διάβολος εἶναι τὰ ὑλικά πού θεωροῦνται συστατικὰ τοῦ σώματος –γιὰ τὴ χώρα του, κι ἐννοῶ τὴ σύγχυση, φονεύοντάς τον μὲ τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς πού αὐτὸς γέννησε καὶ μεταφέροντας αὐτοὺς στὴν 'παράθεση τῆς ἀνάπαυσης'. Γιατί ὅποιος μπόρεσε νὰ κάνει ὑποχείριό του τὸ διάβολο μὲ τοὺς λογισμοὺς πού αὐτὸς δημιουργεῖ μὲ τὴν κατὰ θεωρία κοινὴ χρῆση αὐτῶν πρὸς τὸ καλύτερο, φόνευσε τὸν Σενναχειρίμ μέσω τῶν υἱῶν του καὶ τοὺς φυγάδευσε στὴ γῆ τῆς Ἀρμενίας¹⁰, μεταφέροντας δηλαδὴ στὴν 'παράθεση τῆς ἀνάπαυσης' τοὺς λογισμοὺς πού μὲ τὴν αἴσθηση συγχέουν τὴν ψυχὴ. Γιατί 'παράθεση ἀνάπαυσης' ἐρμηνεύεται Ἀρμενία. Καὶ παράθεση τῆς ἀνάπαυσης εἶναι ἡ προβολὴ τῶν θείων ἀρετῶν, πρὸς τὴν ὁποία μεταφέροντας ὁ νοῦς τοὺς λογισμοὺς πού τὸν παρασέρνουν κάποτε στὰ πάθη ἀτιμίας τῶν αἰσθήσεων, φονεύει τὸ διάβολο πού γεννᾷ αὐτοὺς πρὸς ὄλεθρο τῆς ἀνθρώπινης φύσης.

Πολὺ καλὰ λοιπὸν καὶ πολὺ σοφὰ ἐπραξε ὁ Ἐζεκίας σύμφωνα μὲ τὸ νόημα τῆς Γραφῆς, κλείνοντας τὰ νερὰ τῶν πηγῶν, πού ἦταν ἔξω ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ γιὰ τὸ Σενναχειρίμ τὸ βασιλιά τῶν Ἀσσυρίων. Πηγὲς ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη, δηλαδὴ τὴ ψυχὴ, εἶναι ὅλα τὰ αἰσθητὰ, ἐνῶ νερὰ τῶν πηγῶν αὐτῶν εἶναι τὰ νοήματα τῶν αἰσθητῶν· ποταμὸς πάλι πού περνᾷ ἀπὸ τὴ μέση τῆς πόλης εἶναι ἡ γνώση πού συνάγεται σύμφωνα μὲ τὴ φυσικὴ θεωρία ἀπὸ τὰ αἰσθητὰ νοήματα, πού περνᾷ ἀπὸ τὴ μέση τῆς ψυχῆς, γιατί εἶναι ἡ μεθόριος ἀνάμεσα στὸ νοῦ καὶ

πρὸς καθαίρεσιν τῆς κατὰ ψυχὴν θείας εὐπρεπείας δπλον πονη-
 165 ρὸν καὶ ὀλέθριον, ὄλην προδιδούσα τῷ ἐχθρῷ, διὰ τῆς καθ' ἡδονὴν θωπείας, τοῦ ἐν ἡμῖν λόγου τὴν δύναμιν.

Ἄλλ' ὁ γενναίως διὰ τῆς λελογισμένης ἐγκρατείας μύσας
 τὰς αἰσθήσεις καὶ διὰ τῶν κατὰ ψυχὴν δυνάμεων τὰς πρὸς τὸν
 νοῦν τῶν αἰσθητῶν σχημάτων ἀποτειχίσας εἰσόδους εὐχερῶς
 170 τοῦ διαβόλου τὰς πονηρὰς διόλλυσι μηχανάς, ὑποστρέφων αὐ-
 τὸν μετ' αἰσχύνης τῇ ὁδῷ ἧ ἦλθεν—ὁδὸς δέ, δι' ἧς ὁ διάβολος
 ἔρχεται, ἔστι τὰ πρὸς σύστασιν τοῦ σώματος εἶναι δοκοῦντα
 ὑλικά— εἰς τὴν ἑαυτοῦ γῆν, φημί δὲ τὴν σύγχυσιν, καὶ τοῖς ἐξ αὐ-
 τοῦ γεννηθεῖσι πονηροῖς λογισμοῖς αὐτὸν ἀποκτένων, μεταφέ-
 175 ρων αὐτοὺς πρὸς τὴν παράθεσιν τῆς ἀναπαύσεως. Ὁ γὰρ δυνη-
 θεὶς τὸν διάβολον τοῖς αὐτοῦ χειρώσασθαι λογισμοῖς διὰ τῆς
 πρὸς τὸ κρεῖττον κατὰ τὴν θεωρίαν συγχρήσεως τὸν Σενναχει-
 ρίμ ἀπέκτεινε διὰ τῶν αὐτοῦ υἰῶν καὶ πρὸς τὴν γῆν αὐτοὺς
 ἐφυγάδευσεν Ἀρμενίας, μεταθέμενος δηλονότι πρὸς τὴν παρά-
 180 θεσιν τῆς ἀναπαύσεως τοὺς τὴν ψυχὴν διὰ τῆς αἰσθήσεως συγ-
 χέοντας λογισμούς. Ἐπαράθεσις γὰρ ἀναπαύσεως Ἀρμενία
 ἐρμηνεύεται. Παράθεσις δὲ τῆς ἀναπαύσεως ἐστὶν ἡ προβολὴ
 τῶν θείων ἀρετῶν, πρὸς ἣν μεταφέρων ὁ νοῦς τοὺς ποτὲ πρὸς
 τὰ κατ' αἰσθησιν πάθη τῆς ἀτιμίας αὐτὸν ὑποσύροντας λογι-
 185 σμοὺς ἀποκτείνει τὸν ἐπ' ὀλέθρῳ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τού-
 τους γεννῶντα διάβολον.

Καλῶς οὖν καὶ πάνυ σαφῶς κατὰ τὸ νοούμενον τῆς Γραφῆς
 Ἐζεκίας πεποίηκεν, ἐμφράζας τὰ ὕδατα τῶν πηγῶν, ὃν ἦν ἔξω
 Ἱερουσαλήμ, διὰ Σενναχειρὶμ βασιλέα τῶν Ἀσσυρίων. Πηγαὶ
 190 οὖν εἰσὶν ἔξω τῆς πόλεως, τουτέστι τῆς ψυχῆς, τὰ αἰσθητὰ πάν-
 τα· ὕδατα δὲ τούτων τυγχάνουσι τῶν πηγῶν τὰ τῶν αἰσθητῶν
 νοήματα· ποταμὸς δὲ διορίζων διὰ μέσου τῆς πόλεως ἐστὶν ἡ
 κατὰ τὴν φυσικὴν θεωρίαν ἐκ τῶν αἰσθητῶν νοημάτων συναγο-
 μένη γνῶσις, διὰ μέσης διερχομένη τῆς ψυχῆς, ὡς νοῦ καὶ αἰ-

πονηρὸ κι ὀλέθριο ὄπλο τοῦ διαβόλου γιὰ καταστροφή τῆς θείας εὐπρέπειας τῆς ψυχῆς, παραδίνοντας στὸν ἐχθρὸ μὲ τὴ θωπεία τῆς ἡδονῆς ὅλη τὴ μέσα μας δύναμη τοῦ λόγου.

Ἄλλὰ ὅποιος ἔκλεισε ἀποφασιστικὰ τὶς αἰσθήσεις του μὲ τὴ λελογισμένη ἐγκράτεια καὶ μὲ τὶς ψυχικὲς δυνάμεις ἔκλεισε τὶς εἰσόδους τῶν αἰσθητῶν σχημάτων πρὸς τὸ νοῦ, καταστρέφει εὐκόλα τὰ πονηρὰ μηχανεύματα τοῦ διαβόλου, κάνοντάς τον νὰ πάρει ντροπιασμένος τὸ δρόμο ἀπ' ὅπου ἦρθε –καὶ δρόμος ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἔρχεται ὁ διάβολος εἶναι τὰ ὑλικά ποὺ θεωροῦνται συστατικά τοῦ σώματος –γιὰ τὴ χώρα του, κι ἐννοῶ τὴ σύγχυση, φονεύοντάς τον μὲ τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς ποὺ αὐτὸς γέννησε καὶ μεταφέροντας αὐτοὺς στὴν ‘παράθεση τῆς ἀνάπαυσης’. Γιατὶ ὅποιος μπόρεσε νὰ κάνει ὑποχείριό του τὸ διάβολο μὲ τοὺς λογισμοὺς ποὺ αὐτὸς δημιουργεῖ μὲ τὴν κατὰ θεωρία κοινὴ χρῆση αὐτῶν πρὸς τὸ καλύτερο, φόνευσε τὸν Σενναχειρὶμ μέσω τῶν υἱῶν του καὶ τοὺς φυγάδευσε στὴ γῆ τῆς Ἀρμενίας¹⁰, μεταφέροντας δηλαδὴ στὴν ‘παράθεση τῆς ἀνάπαυσης’ τοὺς λογισμοὺς ποὺ μὲ τὴν αἴσθησι συγχέουν τὴν ψυχὴ. Γιατὶ ‘παράθεση ἀνάπαυσης’ ἐρμηνεύεται Ἀρμενία. Καὶ παράθεση τῆς ἀνάπαυσης εἶναι ἡ προβολὴ τῶν θείων ἀρετῶν, πρὸς τὴν ὁποία μεταφέροντας ὁ νοῦς τοὺς λογισμοὺς ποὺ τὸν παρασέρνουν κάποτε στὰ πάθη ἀτιμίας τῶν αἰσθήσεων, φονεύει τὸ διάβολο ποὺ γεννᾷ αὐτοὺς πρὸς ὄλεθρο τῆς ἀνθρώπινης φύσης.

Πολὺ καλὰ λοιπὸν καὶ πολὺ σοφὰ ἔπραξε ὁ Ἐζεκίας σύμφωνα μὲ τὸ νόημα τῆς Γραφῆς, κλείνοντας τὰ νερὰ τῶν πηγῶν, ποὺ ἦταν ἔξω ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ γιὰ τὸ Σενναχειρὶμ τὸ βασιλιά τῶν Ἀσσυρίων. Πηγὲς ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη, δηλαδὴ τὴν ψυχὴ, εἶναι ὅλα τὰ αἰσθητά, ἐνῶ νερὰ τῶν πηγῶν αὐτῶν εἶναι τὰ νοήματα τῶν αἰσθητῶν· ποταμὸς πάλι ποὺ περνᾷ ἀπὸ τὴ μέση τῆς πόλης εἶναι ἡ γνώση ποὺ συνάγεται σύμφωνα μὲ τὴ φυσικὴ θεωρία ἀπὸ τὰ αἰσθητά νοήματα, ποὺ περνᾷ ἀπὸ τὴ μέση τῆς ψυχῆς, γιατὶ εἶναι ἡ μεθόριος ἀνάμεσα στὸ νοῦ καὶ

10. Δ΄ Βασ. 19,36ε.

195 σθήσεως οὔσα μεθόριος. Ἡ γὰρ γνῶσις τῶν αἰσθητῶν οὔτε
 πάντη τῆς νοερᾶς ἀπεξένωται δυνάμεως οὔτε διόλου μόνη προσ-
 νενέμηται τῇ κατ' αἴσθησιν ἐνεργείᾳ, ἀλλ' οἷον τῆς τε τοῦ νοῦ
 πρὸς τὴν αἴσθησιν καὶ πρὸς τὸν νοῦν τῆς αἰσθήσεως συνόδου
 μέση τυγχάνουσα, δι' ἑαυτῆς ποιεῖται τὴν πρὸς ἄλληλα τούτων
 200 συνάφειαν, κατὰ μὲν τὴν αἴσθησιν κατ' εἶδος τυπουμένη τοῖς
 σχήμασι τῶν αἰσθητῶν, κατὰ δὲ τὸν νοῦν εἰς λόγους τῶν σχημά-
 των τοὺς τύπους μεταβιβάζουσα. Διὸ ποταμὸς διορίζων διὰ μέ-
 σης τῆς πόλεως εἰκότως προσηγορεύθη τῶν ὀρωμένων ἢ
 γνῶσις, ὡς τῶν ἄκρων, λέγω δὲ νοῦ καὶ αἰσθήσεως, οὔσα με-
 205 ταίχιμος. Ταύτην ἐμφράττων ἐν καιρῷ τῆς τῶν παθῶν διοχλή-
 σεως διὰ τὴν ἐπήρειαν τῆς πρὸς τὸν νοῦν τῶν ὑλικῶν σχημάτων
 ἐμπτώσεως, ὁ μετὰ γνώσεως τὰς ἀφανεῖς τῶν πονηρῶν δαιμό-
 νων συμπλοκὰς διαλύων ἀποκτείνει τὰς ἑκατὸν καὶ ὀγδοήκοντα
 καὶ πέντε χιλιάδας, λέγω δὲ τὴν ποιητικὴν τῆς κακίας ἕξιν, τὴν
 210 παραλόγως, ὡς ἔφην, ταῖς τρισὶ τῆς ψυχῆς διὰ τῶν αἰσθητῶν
 ἐπιφουομένην δυνάμεσι, καὶ τὴν ἐπ' αὐταῖς ἐνέργειαν τῶν αἰσθή-
 σεων, ἥτοι τὴν τῶν φυσικῶν δυνάμεων ἐπ' αἰσθήσεσι παράλο-
 γον ἐνέργειαν. Ὁ γὰρ ἑξαδικὸς ἀριθμὸς, εἴτε ἐκ μονάδων ἔχει τὴν
 σύνθεσιν εἴτε ἐκ δεκάδων εἴτε ἐξ ἑκατοντάδων εἴτε ἐξ ἑτέρου
 215 τινὸς ἀριθμοῦ, τὴν ποιητικὴν ἕξιν δηλοῖ τῆς ἀρετῆς ἢ τῆς κα-
 κίας κατὰ τὴν ἀναλογίαν τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῆς συνθέσε-
 ως, τὴν ἀπαρτίζουσιν τήνδε ἢ τήνδε τὴν ἕξιν διάθεσιν τοῖς μετ'
 ἐπιστήμης τοῖς ἀριθμοῖς ἐπιβάλλουσι παριστῶν· ὧτινι ἑξαδικῷ
 ἀριθμῷ συναφθεῖς ἢ προστεθεῖς ἢ συντεθεῖς ὁ πέντε ἀριθμὸς
 220 παραδηλοῖ τὰς αἰσθήσεις, ἡγουν τὴν τῶν αἰσθητῶν δύναμιν ἢ
 ἕξιν ἢ ἐνέργειαν, παρακειμένην ἢ ἐπικειμένην ἢ συγκειμένην
 ταῖς κατὰ φύσιν τῆς ψυχῆς δυνάμεσιν. Οἷον, εἰ μὲν συνῆπται
 κατὰ τὰς μονάδας, ὡς ἀπλοῦς ἀπλῶ, ὁ πέντε ἀριθμὸς τῷ ἕξ,
 τὴν ἐπ' αἰσθήσεσι μόνη δυνάμει ποιητικὴν ἐπιτηδειότητα παρί-
 225 στησιν· εἰ δὲ προστέθεται συνθέτω ἐκ πολλῶν τῷ ἕξ ἀριθμῷ ὁ

τὴν αἴσθησιν. Ἡ γνῶσις δηλαδὴ τῶν αἰσθητῶν οὔτε ἔχει ἀποξε-
νωθεῖ τελείως ἀπὸ τῆ νοερῆ δύναμις οὔτε ἔχει προσδοθεῖ ἀπο-
κλειστικὰ στὴν ἐνέργεια τῆς αἴσθησις, ἀλλὰ βρισκόμενος κατὰ
κάποιον τρόπο στὸ μέσο τῆς συνάντησις τοῦ νοῦ μετὰ τὴν αἴσθη-
σις καὶ τῆς αἴσθησις μετὰ τὸ νοῦ γίνεται ἡ δημιουργὸς τῆς συνά-
φειας τοῦ ἐνὸς μετὰ τὸ ἄλλο, καθὼς στὸ χῶρον τῆς αἴσθησις ἀπο-
τυπώνεται σὰν μορφή στα σχήματα τῶν αἰσθητῶν, ἐνῶ στὸ
χῶρον τοῦ νοῦ μεταφέρει σὲ λόγους τοὺς τύπους τῶν σχημάτων.
Γι' αὐτὸ ποταμὸς ποὺ διασχίζει στὴ μέση τὴν πόλιν ὀνομάστηκε
εὐλόγα ἢ γνῶσις τῶν ὀρατῶν¹¹, ἐπειδὴ εἶναι τὸ μεταίχμιον τῶν
δύο ἄκρων, δηλαδὴ τοῦ νοῦ καὶ τῆς αἴσθησις. Αὐτὴν φράζο-
ντας στὶς ὥρες τῆς ἐνόχλησις τῶν παθῶν, ἐξαιτίας τοῦ ἐπηρεα-
σμοῦ ἀπὸ τὴν εἰσβολὴν τῶν ὑλικῶν σχημάτων στὸ νοῦ, ὅποιος
διαλύει μετὰ γνῶσις τὶς ἀφανεῖς συμπλοκὰς τῶν δαιμόνων φονεύει
τὶς ἑκατὸν ὀγδονταπέντε χιλιάδες, ἐννοῶ τὴν ἔξην ποὺ δημιουρ-
γεῖ τὴν κακία, ποὺ παράλογα, ὅπως εἶπα, ἐπιφύεται μετὰ τῶν
αἰσθητῶν στὶς τρεῖς δυνάμεις τῆς ψυχῆς, καθὼς καὶ στὴν πάνω
σ' αὐτὲς ἐνέργεια τῶν αἰσθήσεων, δηλαδὴ τὴν παράλογον ἐνέρ-
γεια τῶν φυσικῶν δυνάμεων στὶς αἰσθήσεις. Γιατὶ ὁ ἑξαδικὸς
ἀριθμὸς, εἴτε εἶναι σύνθετος ἀπὸ μονάδες εἴτε ἀπὸ δεκάδες εἴτε
ἀπὸ ἑκατοντάδες εἴτε ἀπὸ κάποιον ἄλλον ἀριθμὸν, δηλώνει τὴν
ἔξην ποὺ προκαλεῖ τὴν ἀρετὴν ἢ τὴν κακία κατὰ τὴν ἀναλογία τοῦ
πολλαπλασιασμοῦ τῆς σύνθεσις, παριστάνοντας τὴ διάθεσιν
ποὺ ἀπαρτίζει αὐτὴν ἢ ἐκείνην τὴν ἔξην γὰ ὅσους προσεγγίζουν
τοὺς ἀριθμοὺς μετὰ ἐπιστήμη. Μετὰ ὅποιον ἑξαδικὸν ἀριθμὸν κι ἂν
ἐνωθεῖ ἢ προστεθεῖ ἢ συντεθεῖ ὁ ἀριθμὸς πέντε δηλώνει τὶς αἰ-
σθήσεις, δηλαδὴ τὴ δύναμιν ἢ τὴν ἔξην ἢ ἐνέργειαν τῶν αἰσθητῶν
ποὺ παρακείται ἢ ἐπίκειται ἢ σύγκεται στὶς φυσικὰς δυνάμεις
τῆς ψυχῆς. Γιὰ παράδειγμα, ἂν ἔχει συναφθεῖ στὶς μονάδες,
ἀπλὸς μετὰ ἀπλό, ὁ ἀριθμὸς πέντε μετὰ τὸ ἕξι, παριστάνει μετὰ μία δύ-
ναμιν τὴν ποιητικὴν ἰκανότητα τῶν αἰσθήσεων. Ἄν ἔχει προστε-
θεῖ στὸν ἀριθμὸν ἕξι σύνθετο ἀπὸ πολλά, ὁ ἀπλὸς, ἀπὸ μονάδες,

11. Β' Παραλ. 32,4.

ἀπλοῦς ἐκ μονάδων πέντε ἀριθμός, τὴν ἐπ' αἰσθήσεσι κατὰ τὴν δύναμιν ποιητικὴν ἔξιν δηλοῖ· εἰ δὲ συντείθεται συνθέτω τῷ ἐκ πολλῶν ἔξ ἀριθμῶ ὁ ἐκ πολλῶν πέντε σύνθετος, τὴν ἐπ' αἰσθήσεσι κατὰ τε τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἔξιν καὶ τὴν ἐνέργειαν
 230 ἀποτελεστικὴν σημαίνει ποίησιν, ἡγουν περαιώσιν τῆς ἀρετῆς ἢ τῆς κακίας, ὡς δ' ἂν ὁ ἀριθμὸς ἔχων τύχοι εἴτε ψεκτῶς εἴτε ἐπαινετῶς, κατὰ τὸν θεωρούμενον τῆς Γραφῆς, ἡγουν ἐξεταζόμενον τόπον.

Ὁ μὲν οὖν ἑξαδικὸς ἀριθμὸς ἐκ δεκάδων συντεθείς ποιεῖ
 235 τὸν ἐξήκοντα, ὁ δὲ ἐξήκοντα τριπλασιασθεὶς διὰ τὰς γενικὰς τρεῖς τῆς ψυχῆς δυνάμεις, προστεθέντων πέντε διὰ τὰς ἐμφύτους αἰσθήσεις, ποιεῖ τὸν ἑκατὸν καὶ ὄγδοῆκοντα καὶ πέντε ἀριθμὸν καὶ δηλοῖ τὴν ἐπ' αἰσθήσεσι τῶν κατὰ φύσιν δυνάμεων ποιητικὴν τῆς κακίας ἔξιν, ἐπειδὴ ψεκτῶς κεῖται κατὰ τοῦτον
 240 τῆς ἀγίας Γραφῆς τὸν τόπον οὗτος ὁ ἀριθμὸς, ἦν ἀποκτείνει, ὡς δι' ἀγγέλου τινὸς τοῦ θεοῦ λόγου τῆς γνώσεως, ὁ τῆς οἰκειᾶς δυνάμεως τῇ προσευχῇ πλέον ἐπερειδόμενος νοῦς καὶ παντὸς κατορθώματος καὶ πάσης κατὰ δαιμόνων νίκης αἴτιον τὸν Θεὸν μόνον ἐπιγραφόμενος. Ὁ τοίνυν κατὰ τὸν καιρὸν τῆς τῶν
 245 πειρασμῶν ἐπαναστάσεως τῆς μὲν φυσικῆς ἀπεχόμενος θεωρίας, τῆς δὲ προσευχῆς κατὰ τὴν ἐκ πάντων πρὸς ἑαυτὸν τε καὶ τὸν Θεὸν τοῦ νοῦ συστολὴν ἀντεχόμενος, ἀποκτείνει τὴν ἐπ' αἰσθήσεσι τῶν φυσικῶν τῆς ψυχῆς δυνάμεων παρὰ φύσιν κινουμένων ποιητικὴν τῆς κακίας ἔξιν καὶ ἀποστρέφει μετ' αἰσχύνης
 250 τὸν διάβολον ἀποβαλλόμενον τὴν εἰρημένην ἔξιν, ἐφ' ἣ πεποιθὼς μετὰ τῆς οἰκειᾶς ἀλαζονείας ἦλθε πρὸς τὴν ψυχὴν, διὰ τῶν ὑπερηφάνων λογισμῶν τῆς ἀληθείας κατεπαιρόμενος.

Ὅπερ τυχὸν καὶ γνοῦς καὶ παθῶν καὶ ποιήσας ὁ μέγας Δαυὶδ, ὁ πάντων μάλιστα πεῖραν ἔχων τῆς τῶν νοητῶν πολέ-
 255 μων παρατάξεως, «ἐν τῷ συστήναι», φησί, «τὸν ἀμαρτωλὸν ἐναντίον μου, ἐκωφώθην καὶ ἐταπεινώθην καὶ ἐσίγησα ἐξ ἀγαθῶν», καὶ μετ' αὐτὸν ὁ θεῖος Ἰερεμίας, προστάσσει τῷ λαῷ

12. Ψαλμ. 38,2ε.

13. Ἰερ. 6,25.

ἀριθμὸς πέντε, δηλώνει τὴν κατὰ δύναμη ποιητικὴ ἔξη τῶν αἰσθήσεων. Κι ἂν ἔχει συντεθεῖ μετὸν ἀριθμὸ ἕξι σύνθετο ἀπὸ πολλὰ, ὁ σύνθετος ἀπὸ πολλὰ ἀριθμὸς πέντε, σημαίνει τὴν ἀποτελεστικὴ δημιουργία τόσο κατὰ τὴ δύναμη ὅσο καὶ τὴν ἔξη καὶ τὴν ἐνέργεια, δηλαδή τὴν ὀλοκλήρωση τῆς ἀρετῆς ἢ τῆς κακίας, ἀνάλογα μετὸ πῶς θὰ τύχει νὰ εἶναι ὁ ἀριθμὸς εἴτε ψεκτὸς εἴτε ἐπαινετὸς, στὸ θεωρούμενο, δηλαδή ἐξεταζόμενο σημεῖο τῆς Γραφῆς.

Ὁ ἐξαδικὸς λοιπὸν ἀριθμὸς ὅταν συντεθεῖ ἀπὸ δεκάδες κάνει τὸν ἀριθμὸ ἑξήντα· ὁ ἀριθμὸς ἑξήντα ὅταν τριπλασιαστεῖ, σύμφωνα μετὶς τρεῖς γενικὲς δυνάμεις τῆς ψυχῆς, μετὴν πρόσθεση τοῦ πέντε, σύμφωνα μετὶς πέντε ἔμφυτες αἰσθήσεις, κάνει τὸν ἀριθμὸ ἑκατὸ ὀγδόντα πέντε καὶ δηλώνει τὴν πάνω στίς αἰσθήσεις ἔξη τῶν φυσικῶν δυνάμεων ποὺ προκαλεῖ τὴν κακία (ἐπειδὴ στὸ σημεῖο αὐτὸ τῆς ἀγίας Γραφῆς ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς κεῖται ὡς ψεκτὸς), τὴν ὁποία ἔξη, σὰν μετὰ κάποιον ἄγγελο, μετὸ θεῖο λόγο τῆς γνώσης, σκοτῶνει ὁ νοῦς ποὺ μετὴν προσευχὴ στηρίζεται πιά στὴ δική του δύναμη καὶ θεωρεῖ γιὰ κάθε κατόρθωμα καὶ κάθε νίκη κατὰ τῶν δαιμόνων ὡς αἷτιο μόνο τὸ Θεό. Ὅποιος λοιπὸν τὸν καιρὸ τῆς ἐπίθεσης τῶν πειρασμῶν, ἀπέχει βέβαια ἀπὸ τὴ φυσικὴ θεωρία, ἐπιμένει ὁμως στὴν προσευχὴ καὶ συγκεντρώνεται ἀπὸ ὅλα στὸν ἑαυτό του καὶ στὸ Θεό, αὐτὸς φονεύει τὴν ἔξη τῶν φυσικῶν δυνάμεων ποὺ λειτουργοῦν παραφύση στίς αἰσθήσεις, φονεύει τὴν ἔξη ποὺ προκαλεῖ τὴν κακία κι ἐπιστρέφει ντροπιασμένο τὸ διάβολο ἀποβάλλοντας τὴν ἔξη ποὺ εἶπαμε, ποὺ ἔχοντας πεποίθηση σ' αὐτὴν μετὴν ἀλαζονεία του ἤρθε πρὸς τὴν ψυχὴ, γεμάτος ἔπαρση ἐναντι τῆς ἀλήθειας μετὸς τῶν υπερήφανους λογισμῶν του.

Αὐτὸ ἔτυχε κι αὐτὸ γνώρισε κι ἔπαθε κι ἔπραξε ὁ μέγας Δαβίδ, ποὺ ἔχει πῶς πολὺ ἀπ' ὅλους πείρα ἀπὸ τὴν παράταξη τῶν νοητῶν πολέμων· «ὅταν παρατάχτηκε», λέει, «ὁ ἁμαρτωλὸς ἐναντίον μου, ἔγινε σὰν κουφὸς καὶ μετὰ ταπείνωση ἐσιώπησα»¹². Κι ἔπειτ' ἀπὸ αὐτὸν ὁ θεῖος Ἰερεμίας¹³ ποὺ πρόσταξε τὸ λαὸ νὰ μὴ βγεῖ ἀπὸ τὴν πόλη, ἐπειδὴ τὴν πολιορκοῦσε ὀλόγυρα

μὴ ἐκβῆναι τῆς πόλεως διὰ τὴν «κυκλόθεν παροικοῦσαν τῶν
 ἐχθρῶν ρομφαίαν». Καὶ τοῦτο εἶπερ Ἄβελ ὁ μακάριος ἐφυλά-
 260 ζατο καὶ μὴ συνεξῆλθε τῷ Κάϊν ἐν τῷ πεδίῳ, τουτέστιν ἐν τῷ
 πλάτει τῆς φυσικῆς θεωρίας πρὸ τῆς ἀπαθείας, οὐκ ἂν ἐπανα-
 σταῖς ἀπέκτεινεν αὐτὸν μετὰ δόλου, κλέψας τοῖς δεξιοῖς κατὰ
 τὴν τῶν ὄντων θεωρίαν πρὸ τῆς τελείας ἔξεως, ὁ τῆς σαρκὸς
 νόμος ὁ Κάϊν καὶ ὢν καὶ καλούμενος· ὃν πρῶτον ἐκτήσατο
 265 καρπὸν τῆς παραβάσεως, κατὰ τὴν δύναμιν τῆς αὐτοῦ προση-
 γορίας, ὁ πρῶτος ἄνθρωπος Ἀδάμ, γεννήσας νόμον ἁμαρτίας,
 ὃν κατὰ τὸν παράδεισον αὐτῷ ὁ Θεὸς οὐκ ἐδημιούργησε·
 'κτῆσις' γὰρ ἐρμηνεύεται ὁ Κάϊν. Ὁμοίως δὲ καὶ Δίνα, ἡ τοῦ
 μεγάλου θυγάτηρ Ἰακώβ, εἰ μὴ συνεξῆλθε ταῖς θυγατράσι τῶν
 270 ἐγχωρίων, τουτέστι ταῖς αἰσθητικαῖς φαντασίαις, οὐκ ἂν Συχέμ
 υἱὸς Ἐμμὸρ ἐπανασταῖς αὐτὴν ἐταπείνωσε. Συχέμ δὲ ἐρμηνεύε-
 ται 'νῶτος', Ἐμμὸρ δὲ 'ὄνος', τουτέστι τὸ σῶμα. Ὁ μὲν οὖν
 νῶτος, τουτέστιν ὁ Συχέμ, τοῦ Ἐμμόρ, ἤγουν τοῦ σώματος,
 ὀπίσθιος νόμος ἐστίν, ἀλλ' οὐκ ἐμπρόσθιος, τουτέστιν ὕστερος,
 275 ἀλλ' οὐ πρῶτος. Κατ' ἀρχᾶς γάρ, ἤτουν ἔμπροσθεν, πρὶν γενέ-
 σθαι τῆς θείας ἐντολῆς τὴν παράβασιν, οὐκ εἶχε τὸ σῶμα τοῦτο
 τὸ ἀνθρώπινον, τουτέστιν ὁ Ἐμμόρ, τὸν νόμον τῆς ἁμαρτίας,
 λέγω δὲ τὸν Συχέμ, ἀλλ' ὕστερον ἐπεφύη τῷ σώματι διὰ τὴν
 παρακοὴν τῆς ἁμαρτίας ὁ νόμος, ὃν ὁ ἀληθὴς διασκοπήσας λό-
 280 γος διὰ τὴν ὕστερον γένεσιν προσηγόρευσε Συχέμ, τουτέστι
 νῶτον, ὃν ἐστὶν ὀπίσθιος· τὸ γὰρ ὀπίσθιον δηλοῖ σαφῶς
 κατὰ φύσιν ὁ νῶτος. Ὡστε καλὸν ἐστὶ πρὸ τῆς τελείας ἔξεως
 μὴ ἀπτεσθαι τῆς φυσικῆς θεωρίας, ἵνα μὴ, λόγους ἐπιζητοῦντες
 πνευματικοὺς ἐκ τῶν ὀρωμένων κτισμάτων, λάθωμεν πάθη
 285 συλλέγοντες. Πλέον γὰρ ἐν τοῖς ἀτελέσι δυναστεύει πρὸς τὴν
 αἰσθησιν τὰ φαινόμενα σχήματα τῶν ὀρωμένων ἢ πρὸς τὴν ψυ-
 χὴν οἱ ἐγκεκρυμμένοι τοῖς σχήμασι λόγοι τῶν γεγονότων.

ἡ ἐχθρική ρομφαία. Καὶ αὐτό· ἂν ὁ Ἄβελ ὁ μακάριος φυλαγόταν καὶ δὲν εἶχε βγεῖ μαζί με τὸν Κάιν στὴν πεδιάδα, δηλαδὴ στὴν πλατωσιὰ τῆς φυσικῆς θεωρίας πρὶν ἀπὸ τὴν ἀπάθεια, δὲ θὰ τὸν σκότωνε ὀρμώντας με δόλο¹⁴, ἀπατώντας τον με τὰ δεξιὰ ὄπλα κατὰ τὴ θεωρία τῶν ὄντων, πρὶν ἀπὸ τὴν τέλεια ἔξη, ὁ νόμος τῆς σάρκας, πὺ ἦταν καὶ λεγόταν Κάιν, καὶ τὸν ὁποῖο εἶχε ἀποκτήσει, πρῶτο καρπὸ τῆς παράβασής του, σύμφωνα με τὴ σημασία τοῦ ὀνόματός του, ὁ πρῶτος ἄνθρωπος Ἀδάμ, γεννώντας τὸ νόμο τῆς ἁμαρτίας, πὺ δὲν τὸν εἶχε δημιουργήσει εἰς βάρος του ὁ Θεὸς στὸν παράδεισο, γιὰτὶ Κάιν σημαίνει 'κτήση'. Ὅμοια καὶ ἡ Δίνα, ἡ κόρη τοῦ μεγάλου Ἰακώβ¹⁵, ἂν δὲν εἶχε βγεῖ μαζί με τὰ κορίτσια τῶν ντόπιων, δηλαδὴ τὶς φαντασίες τῆς αἰσθησης, δὲ θὰ τὴν ταπείνωνε ὀρμώντας ὁ Συχέμ, ὁ γιὸς τοῦ Ἐμμὸρ. Συχέμ ἐρμηνεύεται 'πλάτη' καὶ Ἐμμὸρ 'ὄνος', δηλαδὴ σῶμα. Ἡ πλάτη λοιπόν, δηλαδὴ ὁ Συχέμ, εἶναι τοῦ Ἐμμὸρ, δηλαδὴ τοῦ σώματος ὀπίσθιος νόμος καὶ ὄχι ἐμπρόσθιος, δηλαδὴ κατοπινός, ὄχι πρῶτος. Γιὰτὶ τὴν ἀρχή, δηλαδὴ μπροστά, πρὶν σημειωθεῖ ἡ παράβαση τῆς θείας ἐντολῆς, δὲν εἶχε αὐτὸ τὸ ἀνθρώπινο σῶμα, δηλαδὴ ὁ Ἐμμὸρ, τὸ νόμο τῆς ἁμαρτίας, ἐννοῶ τὸ Συχέμ, ἀλλὰ δημιουργηθῆκε ἀργότερα στὸ σῶμα ἐξαιτίας τῆς παρακοῆς ὁ νόμος τῆς ἁμαρτίας· αὐτὸν ἐξετάζοντας τον ὁ ἀληθινὸς λόγος, ἐπειδὴ δημιουργήθηκε ἀργότερα, τὸν ὀνόμασε Συχέμ, δηλαδὴ πλάτη, πὺ σημαίνει κατοπινός· γιὰτὶ ἡ πλάτη σύμφωνα με τὴ φύση δηλώνει σαφῶς τὸ κατοπινό. Ὡστε εἶναι καλὸ νὰ μὴν ἀγγίζει κανένας τὴ φυσικὴ θεωρία πρὶν ἀποχτήσῃ τὴν τέλεια ἔξη, γιὰ νὰ μὴ βρεθοῦμε νὰ συνάγομε πάθη, ἐνῶ ἀναζητοῦμε λόγους πνευματικὸς ἀπὸ τὰ ὄρατὰ κτίσματα. Γιὰτὶ στοὺς ἀτελεῖς ἀνθρώπους ἔχουν μεγαλύτερη δύναμη πάνω στὴν αἴθηση τὰ σχήματα τῶν φαινομένων ἀπὸ ὄτι πάνω στὴν ψυχὴ οἱ κρυμμένοι μέσα στὰ σχήματα λόγοι τῶν δημιουργημάτων.

14. Γεν. 4,8.

15. Γεν. 34,1έ.

ΣΧΟΛΙΑ

1. Ἡ τῶν ὄντων ἀπλανῆς θεωρία παθῶν ἀπηλλαγμένης δεῖται ψυχῆς· ἥτις Ἱερουσαλήμ λέγεται διὰ τε τὴν ἄρτιον ἀρετὴν καὶ τὴν ἄυλον γνῶσιν, ἥτις οὐ μόνον κατὰ στέρησιν παθῶν ἀλλὰ καὶ φαντασιῶν αἰσθητῶν ἐπιγίνεται, ὥσπερ ὕδατα τῶν ἔξω πηγῶν κέκληκεν ὁ λόγος.
2. Ἡ πίστις παραμυθεῖται τὸν νοῦν πολεμούμενον, βοηθείας ἐλπίδι ρωννύμενον· ἡ δὲ ἐλπίς, ὑπ' ὅψιν ἄγουσα τὴν πιστευθεῖσαν βοήθειαν, ἀποκρούεται τὴν τῶν ἀντικειμένων καταδρομὴν· ἡ δὲ ἀγάπη νεκρὰν καθίστησι τῷ φιλοθέῳ νῶ τῶν πολεμίων τὴν προσβολήν, τῇ πρὸς Θεὸν ἐφέσει παντελῶς ἀμαυρουμένην.
3. Πρώτη ἐν ἡμῖν ἀνάστασις, φησὶν, τοῦ διὰ τῆς ἀγνοίας ἡμῖν νεκρωθέντος Θεοῦ ἡ πίστις ἐστὶ, καλῶς τοῖς ἔργοις τῶν ἐντολῶν οἰκονομουμένη.
4. Συνάδει, φησὶν, τὰ πράγματα τοῖς ὀνόμασιν· χωρὶς γὰρ τινος προσδοκίας ἢ δυσχεροῦς ἢ εὐχεροῦς ἐπιστροφή πρὸς τὸ καλὸν οὐδενὶ ποτε πέφυκε γίνεσθαι.
5. Οὐδὲν ὡς ἡ ἀγάπη, φησὶν, συνάγει τοὺς ἐσκορπισμένους καὶ μίαν αὐτοῖς δημιουργεῖ τὴν γνώμην συμπνοία κρατουμένην, ἧς χαρακτήρ τὸ τῆς ἰσοτιμίας καθέστηκε κάλλος.
6. Ὅτι δίχα λογικῆς δυνάμεως, φησὶν, ἐπιστημονικῆ γνῶσις οὐκ ἔστιν, καὶ γνώσεως χωρὶς οὐ συνίσταται πίστις, ἀφ' ἧς τὸ καλὸν γέννημα πρόεισιν ἢ ἐλπίς, καθ' ἣν ὡς παροῦσιν συγγίνεται τοῖς μέλλουσιν ὁ πιστός· καὶ δίχα τῆς κατ' ἐπιθυμίαν δυνάμεως οὐ συνίσταται πόθος, οὗ τέλος ἐστὶν ἡ ἀγάπη—τὸ γὰρ ἐρᾶν τινος ἴδιον ἐπιθυμίας ἐστίν—· καὶ δίχα θυμικῆς δυνάμεως νευρούσης τὴν ἐπιθυμίαν πρὸς τὴν τοῦ ἠδέος ἔνωσιν οὐδαμῶς γίνεσθαι πέφυκεν εἰρήνη, εἴπερ ἀληθῶς εἰρήνη ἐστὶν ἢ ἀνενόχλητος καὶ παντελῆς τοῦ καταθυμίου κατάσχεσις.
7. Ὁ λόγος, φησὶν, ἀρχει τῶν γνωστικῶν λογισμῶν, ὥσπερ

ΣΧΟΛΙΑ

1. Ἡ ἀσφαλὴς θεωρία τῶν ὄντων ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ψυχὴ ἀπαλλαγμένη ἀπὸ πάθη, ποὺ λέγεται Ἰερουσαλήμ ἐξαιτίας τῆς ἄρτιας ἀρετῆς καὶ τῆς αὐλῆς γνώσης της, καὶ δημιουργεῖται ὄχι μόνο μὲ στέρηση τῶν παθῶν, ἀλλὰ καὶ αἰσθητῶν φαντασιῶν, ποὺ ἡ Γραφή τις εἶπε νερά τῶν ἔξω πηγῶν.
2. Ἡ πίστη στηρίζει τὸ νοῦ δταν πολεμεῖται, ποὺ δυναμώνει μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς βοήθειας· ἡ ἐλπίδα φέρνοντας μπροστά μας τὴ βοήθεια ποὺ πιστέψαμε, ἀποκρούει τὴν ἐπίθεση τῶν ἀντίθετων· ἐνῶ ἡ ἀγάπη νεκρώνει μέσα στὸ φιλόθεο νοῦ τὴν προσβολὴ τῶν ἐχθρῶν, ποὺ σβήνει τελείως μὲ τὴν ἐπιθυμία πρὸς τὸ Θεό.
3. Πρώτη ἀνάσταση μέσα μας εἶναι, λέει, ἡ πίστη στὸ Θεό ποὺ νεκρώσαμε μὲ τὴν ἄγνοιά μας, πίστη ποὺ οἰκονομεῖται σωστά μὲ τὴν ἐφαρμογὴ τῶν ἐντολῶν.
4. Συμφωνοῦν, λέει, τὰ πράγματα μὲ τὰ ὀνόματα· γιατί χωρὶς κάποια προσδοκία, δύσκολη ἢ εὐκολη, δὲν εἶναι δυνατό νὰ γίνεῖ ἡ ἐπιστροφή κανενὸς στὸ καλό.
5. Τίποτε δὲν συγκεντρώνει, λέει, τοὺς σκορπισμένους ὅσο ἡ ἀγάπη ποὺ δημιουργεῖ σ' αὐτοὺς μιὰ κοινὴ γνώμη ποὺ τὴν συγκρατεῖ ἡ σύμπνοια, χαρακτηριστικὸ τῆς ὁποίας εἶναι τὸ κάλλος τῆς ἰσοτιμίας.
6. Ἐπιστημονικὴ γνώση, λέει, χωρὶς λογικὴ δύναμη δὲν ὑπάρχει· καὶ χωρὶς γνώση δὲν ὑπάρχει πίστη, ἀπὸ τὴν ὁποία προέρχεται τὸ καλὸ γέννημα, ἡ ἐλπίδα, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ὁ πιστὸς ζεῖ τὰ μελλοντικὰ σὰν παρόντα. Καὶ χωρὶς τὴ δύναμη τῆς ἐπιθυμίας δὲν ὑπάρχει πόθος, τοῦ ὁποίου τέλος εἶναι ἡ ἀγάπη· γιατί ἡ ἀγάπη πρὸ κάποιον εἶναι γνῶρισμα τῆς ἐπιθυμίας· καὶ χωρὶς συναισθηματικὴ δύναμη ποὺ τονώνει τὴν ἐπιθυμία γιὰ τὴν ἔνωσή της μὲ τὸ ἡδονικὸ, δὲν ὑπάρχει καμμιά δυνατότητα νὰ γίνεῖ εἰρήνη, ἂν στ' ἀλήθεια εἰρήνη εἶναι ἡ δίχως ὀχλήσεις καὶ πλήρης κατάληψη τοῦ ἐπιθυμητοῦ.
7. Ὁ λόγος, λέει, ἐξουσιάζει τοὺς γνωστικὸς συλλογισμοὺς

καὶ τῶν θυμικῶν καὶ ἐπιθυμητικῶν ὁ θυμὸς καὶ ἡ ἐπιθυμία.

- 35 8. Τὸν Ἐζεκίαν κατὰ τὴν ἀναγωγὴν ἐθεώρησε τὸν κατὰ τὴν πρᾶξιν φιλόσοφον νοῦν, πάλιν δὲ τὴν ψυχὴν, πηγὰς δὲ τὰ ποικίλα εἶδη τῶν αἰσθητῶν, ὕδατα δὲ τὰς αὐτῶν φαντασίας ἢ τὰ νοήματα, ποταμὸν δὲ τὴν ἐξ αὐτῶν συναγομένην δόξαν, ἤγουν ὑπόληψιν, πρὸς ἃ δεῖ μύσαι παντελῶς τὰς αἰσθήσεις, ἡνίκα στασιάσῃ πρὸς τὸν λόγον τὰ πάθη.
- 40 9. Οὐ δεῖ, φησὶν, τὸν μὴ καθαρθέντα παθῶν φυσικῆς ἄπτεσθαι θεωρίας διὰ τὰς εἰκόνας τῶν αἰσθητῶν δυναμένης τυπῶσαι πρὸς πάθος τὸν νοῦν τοῦ μὴ τελείως ἀπαλλαγέντος παθῶν.
- 45 10. Ὁ κατὰ τὴν φαντασίαν ταῖς ἐπιφανείαις τῶν αἰσθητῶν ἐναπομένων διὰ τὴν αἴσθησιν νοῦς ἀκαθάρτων γίνεται παθῶν δημιουργός, διὰ θεωρίας πρὸς τὰ συγγενῆ νοητὰ μὴ διαβαίνων.
- 50 11. Ὅταν ἄνους ὁ λόγος γένηται καὶ προπετῆς ὁ θυμὸς καὶ ἄλογος ἢ ἐπιθυμία, ἄγνοια καὶ τυραννὶς καὶ ἀκολασία κρατοῦσι τῆς ψυχῆς, ἐξ ὧν ἢ τῆς κακίας ἕξις γίνεσθαι πέφυκεν ἔμπρακτος, συμπλακεῖσα τῇ διαφόρῳ τῶν αἰσθησεῶν ἡδονῇ. Ταύτην γὰρ ὁ ἀριθμὸς δηλοῖ τῶν ἑκατὸν ὀγδοῆκοντα πέντε χιλιάδων· τρεῖς γὰρ ἑξήκοντα συνθεῖς διὰ τὴν ἑκάστης δυνάμεως ἐν τῷ κακῷ τελείαν κίνησιν, καὶ προσεπάγων καὶ πέντε διὰ τὴν ἐπ' αἰσθήσεσι κατ' ἐνέργειαν ἡδονήν, τοῦτον πληροῖς δηλονότι τὸν ἀριθμὸν τὴν ποιητικὴν τῆς κακίας ἕξιν σημαίνοντα, ἣν ἔχων ἐπιφύεται τῇ ψυχῇ τυραννικῶς ὁ διάβολος, ἦν ὁ Θεός, ὡς δι' ἀγγέλου τοῦ
- 55 κατὰ τὴν γνωστικὴν σοφίαν λόγου, καταφονεύει καὶ σώζει τὴν ψυχὴν, τὴν ἀληθῶς Ἱερουσαλήμ, καὶ τὸν ἐν τῇ ψυχῇ νοῦν πρὸς τὴν κακίαν ἀδούλωτον.
- 60

ὄπως καὶ τοὺς συναισθηματικούς καὶ ἐπιθυμητικούς τὸ συναίσθημα καὶ ἡ ἐπιθυμία.

8. Τὸν Ἐζεκία κατὰ τὴ μεταφορικὴ ἐξήγηση τὸν θεώρησε ὡς τὸ φιλόσοφο πρακτικὸ νοῦ, τὴν ψυχὴ πόλη, τὰ διάφορα εἶδη τῶν αἰσθητῶν πηγές, νερὰ τὶς φαντασίες αὐτῶν ἢ τὰ νοήματα, καὶ ποταμὸ τὴ δόξα ποὺ συλλέγεται ἀπὸ αὐτὰ, δηλαδὴ τὴ δοξασία, πρὸς τὰ ὅποια πρέπει νὰ κλειστοῦν τελείως οἱ αἰσθήσεις, ὅταν τὰ πάθη στασιάζουν κατὰ τοῦ λόγου.
9. Δὲν πρέπει, λέει, ὁποῖος δὲν καθάρθηκε ἀπὸ τὰ πάθη ν' ἀσχοληθεῖ μὲ τὴ φυσικὴ θεωρία ἐξαιτίας τῶν εἰκόνων τῶν αἰσθητῶν ποὺ μποροῦν μὲ τὸ πάθος νὰ δώσουν τὴν ἀνάλογη μορφή στὸ νοῦ ποὺ δὲν ἀπαλλάχτηκε τελείως ἀπὸ τὰ πάθη.
10. Ὅποιος νοῦς κατὰ τὴ φαντασία του ἐπιμένει στὶς ἐπιφάνειες τῶν αἰσθητῶν ἐξαιτίας τῆς αἴσθησης γίνεται δημιουργὸς ἀκάθαρτων παθῶν, ποὺ δὲν προχωρεῖ μὲ τὴ θεωρία πρὸς τὰ συγγενῆ του νοητά.
1. Ὅταν ὁ λόγος γίνει δίχως νοῦ καὶ μὲ προπέτεια τὸ συναίσθημα καὶ ἄλογη ἢ ἐπιθυμία, κυριεύουν τὴν ψυχὴ ἢ ἐπιθυμία, ἢ ἄγνοια, ἢ τυραννίδα καὶ ἢ ἀκολασία. Ἀπὸ αὐτὲς κατὰ φυσικὸ λόγο ἢ ἕξη τῆς κακίας γίνεται ἔμπρακτε ἐνωμένη μὲ τὴ διαφορετικὴ ἡδονὴ τῶν αἰσθησεων. Γιατὶ αὐτὴν δηλώνει ὁ ἀριθμὸς ἑκατὸν ὀγδόντα πέντε χιλιάδες· τρεῖς φορές δηλαδὴ ἕξήντα ἂν βάλεις μαζὶ ἐξαιτίας τῆς τέλειαις κίνησης στὸ κακὸ κάθε μιᾶς ἀπὸ τὶς τρεῖς δυνάμεις τῆς ψυχῆς καὶ προσθέσεις καὶ πέντε γιὰ χάρη τῆς ἡδονῆς ποὺ ἐνεργεῖται μὲ τὶς πέντε αἰσθήσεις, εἶναι φανερὸ ὅτι κάνεις αὐτὸ τὸν ἀριθμὸ ποὺ σημαίνει τὴν ἕξη ποὺ δημιουργεῖ τὴν κακία· ἔχοντάς τὴν αὐτὴν ὁ διάβολος εἰσβάλλει τυραννικὰ στὴν ψυχὴ, ἀλλὰ ὁ Θεός, μὲ τὸ λόγο τῆς γνωστικῆς σοφίας, σὰν μὲ ἄγγελο, τὴ φονεύει καὶ σώζει τὴν ψυχὴ, τὴν πραγματικὴ Ἱερουσαλήμ, καὶ τὸν μέσα στὴν ψυχὴ νοῦ τὸν ἀδούλωτο στὴν κακία.

12. Ἐμφύτους λογισμοὺς λέγει τὸν ἐπὶ τὰ τεῖχη λαόν.
13. Ἐνταῦθα φίλος ἐστὶν ὁ Κύριος, τραύματα δὲ τούτου τυγχάνουσι τὰ εἶδη τῆς ἐπαγομένης ἐκάστω πρὸς σωτηρίαν παιδείας εἰς κόλασιν τῆς σαρκός, ἡγουν τοῦ σαρκικοῦ φρονήματος, «ἵνα τὸ πνεῦμα σωθῆ ἕν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Κυρίου». Ἐχθρὸς δὲ ἐστὶν ὁ διάβολος, φιλήματα δὲ τούτου καθέστηκε τὰ εἶδη τῶν κατ' αἰσθησιν ἡδονῶν, δι' ὧν ἀπατῶν τὴν ψυχὴν πείθει χωρισθῆναι τῆς ἀγάπης τοῦ κτίσαντος αὐτήν.
14. Πειρασμὸς ξηρασίας ἐρμηνεύεται Σενναχειρίμ, καθ' ἕν μὲν ὅτι ξηραίνει τὰς καρδίας τῶν ἀνεχομένων αὐτοῦ, χωρίζων τῆς πηγαίας χάριτος τῶν ἀγίων λογισμῶν, καθ' ἕτερον δὲ ὅτι αὐτὸς ξηρὸς ἐστὶν ὡς πένης καὶ ἄπορος καὶ μηδὲν ἔχων ἴδιον καὶ διὰ τοῦτο δολερῶς, οἷά τις κλέπτης, ταῖς ἐπιφανείαις τῶν αἰσθητῶν ἐγκρυπτόμενος εἰς τὴν καθ' ἡμῶν ἐπανάστασιν.
15. Πᾶν τὸ περιττὸν καὶ ὑπὲρ τὴν χρεῖαν τὴν φυσικὴν ἀκρασίαν εἶναί φησιν, ἣτις ὁδὸς καθίσταται τοῦ διαβόλου πρὸς τὴν ψυχὴν, δι' ἧς ὑποστρέφει μετ' αἰσχύνης εἰς τὴν ἑαυτοῦ γῆν, ἐγκρατείας τὴν φύσιν παιδαγωγούσης. Ἦ πάλιν, ὁδὸς ἐστὶν αὐτὰ τὰ φυσικὰ πάθη, τῷ μὲν ὑπὲρ τὴν χρεῖαν τρόπῳ τῆς χρήσεως ἄγοντα πρὸς τὴν ψυχὴν τὸν διάβολον, τῷ δὲ κατὰ τὴν χρεῖαν τρόπῳ τῆς χρήσεως δι' ἑαυτῶν εἰς τὴν ἑαυτοῦ γῆν αὐτὸν ὑποστρέφοντα· γῆ δὲ τούτου ἐστὶν ἡ παγία τῆς κακίας ἕξις καὶ σύγχυσις, εἰς ἣν ἀεὶ βέβηκε καὶ πρὸς ἣν ἄγει τοὺς ἠττημένους τῇ φιλίᾳ τῶν ὑλικῶν.
16. Ὁ πρὸς τὴν ἀρετὴν μετενέγκας τοὺς λογισμοὺς ἀνέπαυσεν αὐτούς, μακρὰν ποιήσας τῆς τῶν παθῶν ἀστάτου συγχύσεως.
17. Νοῦς, ἑαυτῷ κατὰ φύσιν διὰ μέσου λόγου συνάψας τὴν αἰσθησιν, τὴν ἐκ τῆς φυσικῆς θεωρίας ἀληθῆ συλλέγεται γνῶσιν, ἣτις ποταμὸς ἐκλήθη, τὴν ψυχὴν διορίζων διὰ τὴν

12. Ἐμφυτο λογισμὸ ὀνομάζει τὸ λαὸ πᾶνω στὰ τεῖχη.
13. Ἐδῶ φίλος εἶναι ὁ Κύριος καὶ τραύματά του εἶναι τὰ εἶδη τῆς παιδείας ποὺ ἐφαρμόζονται στὸν καθένα γιὰ νὰ παιδευτεῖ ἢ σάρκα πρὸς σωτηρία του, νὰ τιμωρηθεῖ δηλαδὴ τὸ σαρκικὸ φρόνημα, «γιὰ νὰ σωθεῖ τὸ πνεῦμα τὴν ἡμέρα τοῦ Κυρίου»¹⁶. Ἐχθρὸς εἶναι ὁ διάβολος, φιλήματά του εἶναι τὰ εἶδη τῶν ἡδονῶν τῶν αἰσθήσεων, μὲ τὰ ὁποῖα ἐξαπατᾷ τὴν ψυχὴ καὶ τὴν πείθει νὰ χωριστεῖ ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ δημιουργοῦ της.
14. Σενναχειρίμ ἐρμηνεύεται 'πειρασμὸς ξηρασίας', ὁ ἕνας λόγος γιὰ τὴν ξηραίνει τὶς καρδιὰς ἐκείνων ποὺ τὸν ἀνέχονται, ἐπειδὴ τὶς χωρίζει ἀπὸ τὴν πηγαία χάρη τῶν ἀγίων λογισμῶν, καὶ ὁ ἄλλος ἐπειδὴ ὁ ἴδιος εἶναι ξηρὸς, ὡς φτωχὸς καὶ ἄπορος, καὶ δὲν ἔχει τίποτε δικό του, καὶ γι' αὐτὸ, σὰν κάποιος κλέφτης, κρύβεται μὲ δόλο κάτω ἀπὸ τὶς ἐπιφάνειες τῶν αἰσθητῶν γιὰ νὰ ἐπιτεθεῖ ἐναντίον μας.
15. Κάθε περιττὸ καὶ πέρα ἀπὸ τὶς φυσικὰς ἀνάγκες μας εἶναι, λένε, ἀκρασία, ἢ ὁποῖα γίνεται δρόμος τοῦ διαβόλου πρὸς τὴν ψυχὴ, καὶ μέσω αὐτοῦ ἐπιστρέφει ντροπιασμένος στὴ δική του περιοχὴ, ἐπειδὴ ἡ ἐγκράτεια παιδαγωγεῖ τὴ φύση μας. Ἡ ἀλλιῶς, δρόμος εἶναι τὰ ἴδια τὰ φυσικὰ πάθη, ποὺ ἐνῶ μὲ τὴν χρησιμοποίησή τους πέρα ἀπὸ τὴν ἀνάγκη μας ὀδηγοῦν τὸ διάβολο στὴν ψυχὴ, μὲ τὴν χρῆση τους σύμφωνα μὲ τὴν ἀνάγκη μας τὸν κάνουν μὲ τὴν ἐπέμβασή τους νὰ ἐπιστρέψει στὴ δική του γῆ. Γῆ τοῦ διαβόλου εἶναι ἡ πάγια ἔξη τῆς κακίας καὶ ἡ σύγχυση, πρὸς τὴν ὁποῖα πάντοτε βαδίζει καὶ στὴν ὁποῖα ὀδηγεῖ ὄσους ἠττήθηκαν ἀπὸ τὴν ἀγάπη τῶν ὑλικῶν.
16. Ὅποιος μετέφερε τοὺς λογισμοὺς του στὴν περιοχὴ τῆς ἀρετῆς τοὺς ἀνάπαυσε, ἀπομακρύνοντάς τους ἀπὸ τὴν ἄστατη σύγχυση τῶν παθῶν.
17. Ὁ νοῦς ποὺ ἔνωσε μὲ φυσικὴ ἔνωση μέσω τοῦ λόγου τὴν αἴσθησι μὲ τὸν ἑαυτὸ του, συλλέγει τὴν ἀληθινὴ γνώση ἀπὸ τὴ φυσικὴ θεωρία, ἢ ὁποῖα ὀνομάστηκε ποταμὸς, ποὺ

ἐπ' αἰσθήσει διάνοιαν.

95 18. Παράκειται τῇ γνώμῃ φυσικῶς ἢ κατ' ἐπιτηδειότητα δύναμις ἐπίκειται δὲ ἢ ἕξις –τῇ γὰρ ἐπιτηδειότητι ἐπιγίνεται–, σύγκεται δὲ ἢ ἐνέργεια διαπαντὸς τῇ ἕξει, κἂν προχείρως αἰεὶ μὴ δείκνυται διὰ τὴν τῶν ὑλῶν πολλακίς ἀπορίαν.

100 19. Ἄριθμοῦ συνάφειαν λέγει τὴν τῶν ἀπλῶν ἀριθμῶν τῶν ἐντὸς δεκάδος ἐκφώνησιν τῷ «καὶ» συνδέσμῳ διακρινομένην, οἷον ἕξ καὶ πέντε, καὶ δηλοῖ, εἴτ' ἐπὶ κακῷ κείται τῇ Γραφῇ εἴτ' ἐπὶ καλῷ, τὴν δυνάμει ποιητικὴν ἐπιτηδειότητα τῆς ἀρετῆς ἢ τῆς κακίας.

105 Ἄριθμοῦ δὲ πρόσθεσιν λέγει τὴν τῷ πολυπλασιασθέντι εἰς ἑαυτὸν ἀριθμῷ γενομένην τοῦ ἐκ μονάδων ἀπλοῦ ἀριθμοῦ προσθήκην τῷ «καὶ» συνδέσμῳ διακρινομένην, οἷον ἐξήκοντα καὶ πέντε ἢ ἑκατὸν εἴκοσι καὶ πέντε ἢ ἑκατὸν ὀγδοήκοντα καὶ πέντε, καθὼς ὁ παρῶν ἔχει ἀριθμὸς, καὶ δηλοῖ οὐ μόνον τὴν ἐπ' αἰσθήσεσιν ἐπιτηδειότητι ποιήσιν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπ' αἰσθήσεσι ποιητικὴν ἕξιν τῆς ἀρετῆς ἢ τῆς κακίας.

115 Ἄριθμοῦ δὲ σύνθεσιν λέγει τὴν τῶν ἐξ ἑαυτῶν εἰς ἑαυτοὺς πολυπλασιασθέντων ἀριθμῶν εἰς ἀλλήλους σύνθεσιν, τῷ «καὶ» συνδέσμῳ διακρινομένην, οἷον ἐξήκοντα καὶ πενήκοντα ἢ ἑξακόσιοι καὶ πεντακόσιοι καὶ τοὺς τοιοῦτους, καὶ δηλοῖ οὐ μόνον τὴν κατ' ἐπιτηδειότητα δυνάμει ποιήσιν καὶ τὴν ἕξιν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπ' αἰσθήσεσι κατὰ τὴν ἕξιν ἐνέργειαν τῆς ἀρετῆς ἢ τῆς κακίας.

120 Ὁ τοίνυν γινώσκειν ἐκάστου τῶν ἐντὸς δεκάδος ἀριθμοῦ τὴν δύναμιν, ὡς ἢ μονὰς δηλοῖς τὸ ἀμιγές, ἢ δὲ δυὰς τὸ διάφορον, ὁ δὲ τρεῖς ἐστὶν ἴσος τε καὶ νοητός, ὁ δὲ τέσσερα αἰσθητός, ὁ δὲ πέντε αἰσθητικός τε καὶ κυκλικός, ὁ δὲ ἕξ δραστηκός τε καὶ τέλειος, ὁ δὲ ἐπτὰ περιφερής τε καὶ ἀμιγής, ὁ δὲ ὀκτῶ βάσιμος καὶ ἀκίνητος, ὁ δὲ ἐννέα μεταίχμιος ὕλης καὶ εἴδους, ἡγουν αἰσθητῶν καὶ αἰσθήσεως, ὁ δὲ

διαχωρίζει τὴν ψυχὴ ἐπειδὴ σκέφτεται μὲ τὶς αἰσθήσεις.

18. Δίπλα στὴ γνώμη βρίσκεται μὲ τρόπο φυσικὸ ἢ δύναμη τῆς ἐπιτηδειότητος, ἐνῶ πάνω ἀπὸ αὐτὴν ἢ ἔξῃ –γιατὶ ἀκολουθεῖ τὴν ἐπιτηδειότητα– ἐνῶ ἢ ἐνέργεια βρίσκεται πάντοτε μαζὶ μὲ τὴν ἔξῃ, κι ἂν ἀκόμα πολλές φορές δὲν διακρίνεται μὲ τὴν πρώτη ματιὰ ἐξαιτίας τῆς ἔλλειψης ὑλῶν.
19. Συνάφεια ἀριθμοῦ ὀνομάζει τὴν ἐκφώνηση τῶν ἀπλῶν ἀριθμῶν τῆς δεκάδας ποὺ διακρίνεται μὲ τὸ σύνδεσμο 'καί', λόγου χάρι ἔξι καὶ πέντε, καὶ δηλώνει, εἴτε μὲ κακὸ νόημα βρίσκεται στὴ Γραφὴ εἴτε μὲ καλὸ, τὴν ἰκανότητα ποὺ ἔχομε ἀπὸ τὴ φύση μας γιὰ τὴν ἄσκηση τῆς ἀρετῆς ἢ τῆς κακίας.

Πρόσθεση ἀριθμοῦ λέει τὴν προσθήκη ποὺ διακρίνεται ἀπὸ τὸ σύνδεσμο 'καί' τοῦ ἀπλοῦ ἀριθμοῦ ἀπὸ μονάδες καὶ ποὺ γίνεται στὸ πολλαπλάσιο ἐνὸς ἀριθμοῦ. Γιὰ παράδειγμα: ἔξῃντα καὶ πέντε ἢ ἑκατὸν εἴκοσι καὶ πέντε ἢ ἑκατὸν ὀγδόντα καὶ πέντε, ὅπως εἶναι ὁ ἀριθμὸς τοῦ παραδείγματός μας καὶ δηλώνει ὅχι μόνον τὰ αἰσθητὰ ποὺ δημιουργεῖ ἢ φυσικὴ ἰκανότητά μας, ἀλλὰ καὶ τὴν ἔξῃ τῶν αἰσθήσεων γιὰ τὴν ἄσκηση τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς κακίας.

Σύνθεση ἀριθμοῦ λέει τὴν συνάθροιση ποὺ γίνεται μετὰ τῶν ἀριθμῶν ποὺ πολλαπλασιάστηκαν οἱ ἴδιοι μὲ στοὺς ἑαυτοὺς των καὶ διακρίνεται ἀπὸ τὸ σύνδεσμό 'καί', ὅπως οἱ ἀριθμοὶ ἔξῃντα καὶ πενήντα ἢ ἑξακόσιοι καὶ πεντακόσιοι καὶ οἱ ὅμοιοι τους, καὶ φανερώνει ὅχι μόνον τὴ σύμφωνη μὲ τὴ δυνατότητα γιὰ πράξη ἐπιτηδειότητά μας καὶ ἔξῃ, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐνέργεια τῆς ἀρετῆς ἢ τῆς κακίας ἀπὸ ἔξῃ μὲσω τῶν αἰσθήσεων.

Ὅποιος λοιπὸν γνωρίζει τὴ σημασία τοῦ κάθε ἀριθμοῦ τῆς δεκάδας, ὅτι ἢ μονάδα δηλώνει τὸ δίχως ἀνάμιξη, ἢ δυάδα τὸ διαφορετικὸ, ὅτι ὁ ἀριθμὸς τρία εἶναι ἴσος καὶ νοητός, ὁ τέσσερα αἰσθητός, ὁ πέντε εἶναι αἰσθητικὸς καὶ κυκλικός, ὁ ἔξι δραστηκὸς καὶ τέλειος, ὁ ἑπτὰ εἶναι περιφερὴς καὶ καθαρὸς, ὁ ὀκτὼ ἐδραῖος καὶ ἀκίνητος, ὁ ἐννέα τὸ μεταίχιμο ὑλης καὶ εἶδους, δηλαδὴ τῶν αἰσθητῶν καὶ

δέκα πληρέστατος, εἴσεται τί σημαίνει κατὰ τὴν Γραφὴν ἕκαστος ἀριθμὸς, εἴτε κατὰ συνάφειάν ἐστὶν εἴτε κατὰ πρόθεσιν εἴτε κατὰ σύνθεσιν.

130 20. Κάϊν ἐστὶν ὁ νόμος τῆς σαρκός, ὃν πρῶτον γεννᾷ, παραβὰς τὴν θεϊαν ἐντολὴν, ὁ Ἀδάμ. Ἄβελ δὲ ἐστὶ τὸ φρόνημα τοῦ πνεύματος, ὃν ὕστερον γεννᾷ μὲν διὰ μετανοίας ὁ αὐτός, ἀποκτείνει δὲ πρὸ τῆς τελείας ἔξεως τοῖς φυσικοῖς ἐμβατεύοντα θεάμασιν ὁ Κάϊν, ὃν «ἀποκτείνας, ἑπτὰ παρέλυσεν

135 ἐκδικούμενα», φησὶν ὁ Θεός. Τοῦτον πνεῦμα πονηρὸν ἐν τοῖς εὐαγγελίοις ὁ αὐτὸς προσηγόρευσε καὶ τῶν αὐτοῦ πονηροτέρων ἑπτὰ πνευμάτων συμπαραληπτικόν. Τοῦτο δὲ τυχόν ἐστὶν ὁ φίλαυτος, ἥγουν γαστρίμαργος λογισμὸς, ᾧ παρέπεται πάντως ὁ τῆς πορνείας λογισμὸς καὶ ὁ τῆς φι-

140 λαργυρίας καὶ ὁ τῆς λύπης καὶ ὁ τῆς ὀργῆς καὶ ὁ τῆς ἀκηδίας καὶ ὁ τῆς κενοδοξίας καὶ ὁ τῆς ὑπερηφανίας. Ὁ γοῦν ἀποκτείνας κατὰ τὴν θεϊαν ψῆφον τὸν Κάϊν, τουτέστι τὴν γαστριμαργίαν, συναπέκτεινεν αὐτῇ καὶ τὰ δι' αὐτὴν παρυφιστάμενα πάθη, κατὰ τὸ «ὁ ἀποκτείνας Κάϊν ἑπτὰ ἐκδικούμενα παραλύσει».

145

21. Ὅτι ὁ πρὸς γένεσιν καὶ φθορὰν τοῦ σώματος φησὶν, νόμος ὕστερον ἐπεβλήθη τῇ φύσει τῶν ἀνθρώπων, καθ' ὃν γεννώμεν τε καὶ γεννώμεθα, διὰ τὴν παράβασιν μὴ φυλάξαντες τὸν κατὰ τὴν πρώτην ἐντολὴν θεοποιὸν νόμον τοῦ

150 Πνεύματος.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ν'

Τί ἐστὶ πάλιν τὸ σημαινόμενον ἐν τῇ αὐτῇ βίβλῳ τὸ «Καὶ προσηύξατο Ἐζεκίας ὁ βασιλεὺς καὶ Ἡσαΐας υἱὸς Ἀμὼς ὁ προφήτης περὶ τούτων καὶ ἐβόησαν εἰς τὸν οὐρανόν. Καὶ

5 ἀπέστειλεν Κύριος ἄγγελον, καὶ ἐξέτριψε πάντα δυνατὸν καὶ πολεμιστὴν καὶ ἀρχοντα καὶ στρατηγὸν ἐν τῇ παρεμβολῇ

τῆς αἰσθήσεως, καὶ ὅτι ὁ δέκα εἶναι ὁ πληρέστατος, αὐτὸς θὰ μάθει τί σημαίνει κάθε ἀριθμὸς σύμφωνα μὲ τὴ Γραφή, εἴτε αὐτὸς εἶναι κατὰ συνάφεια εἴτε κατὰ πρόσθεση εἴτε κατὰ σύνθεση.

20. Κάιν εἶναι ὁ νόμος τῆς σάρκας, πού τὸν γέννησε πρῶτον ὁ Ἄδὰμ παραβαίνοντας τὴ θεία ἐντολή. Ἄβελ πάλι εἶναι τὸ φρόνημα τοῦ πνεύματος, πού τὸν γέννησε ἔπειτα ὁ ἴδιος μετανοώντας, τὸν ὁποῖο πρὶν ἀποκτήσει τὴν τέλεια ἔξη κι ἐνῶ βρισκόταν ἀκόμα στὰ φυσικὰ θεάματα τὸν σκότωσε ὁ Κάιν· «ὅποιος ὅμως θὰ σκότωνε τὸν Κάιν θὰ παρέλυε», λέει ὁ Θεός, «ἀπὸ τὸ βάρος ἑπτὰ τιμωριῶν»¹⁷. Αὐτὸν ὁ ἴδιος τὸν ὀνόμασε μέσα στὰ εὐαγγέλια πνεῦμα πονηρὸ¹⁸ πού παίρνε μαζί του καὶ τὰ πονηρότερα του ἑπτὰ πνεύματα. Τὸ πνεῦμα αὐτὸ ἴσως εἶναι ὁ φίλαυτος, δηλαδή ὁ γαστριμαργὸς λογισμὸς, πού ἀκολουθεῖται σταθερὰ ἀπὸ τὸ λογισμὸ τῆς πορνείας καὶ τῆς φιλαργυρίας καὶ τῆς λύπης καὶ τῆς ὀργῆς καὶ τῆς ἀκηδίας καὶ τῆς κενοδοξίας καὶ τῆς ὑπερηφάνειας. Ὅποιος λοιπὸν φονεύσει, σύμφωνα μὲ τὴ θεία ἀπόφαση, τὸν Κάιν, δηλαδή τὴ γαστριμαργία, φονεύει μαζί της καὶ τὰ πάθη πού ἀντλοῦν ἀπὸ αὐτὴν σύμφωνα μὲ τὸ λόγο, «ὅποιος φονεύσει τὸν Κάιν, θὰ παραλύσει ἀπὸ τὸ βάρος ἑπτὰ τιμωριῶν».
21. Ὁ νόμος, λέει, τῆς φθορᾶς καὶ τῆς γένεσης τοῦ σώματος ἐπιβλήθηκε ἀργότερα στὴ φύση τῶν ἀνθρώπων, σύμφωνα μὲ τὸν ὁποῖο γεννοῦμε καὶ γεννιόμαστε, ἐπειδὴ δὲ φυλάξαμε καὶ καταπατήσαμε τὸ θεοποιὸ νόμο τοῦ Πνεύματος πού ἦταν ἡ πρώτη ἐντολή.

ΕΡΩΤΗΣΗ 50

Τί σημαίνει πάλι τὸ λεγόμενο στὸ ἴδιο βιβλίο, «καὶ προσευχήθηκε ὁ βασιλεὺς Ἐζεκίας καὶ ὁ προφήτης Ἡσαΐας, ὁ γιὸς τοῦ Ἀμώς, γι' αὐτούς, καὶ φώναξαν πρὸς τὸν οὐρανό. Καὶ ἔστειλε ὁ Κύριος ἄγγελο καὶ συνέτρεψε κάθε δυνατὸ καὶ κάθε πολεμιστὴ καὶ ἄρχοντα καὶ στρατηγὸ στὸ στρατὸ τοῦ

βασιλέως Ἀσσούρ, καὶ ἀπέστρεψεν μετ' αἰσχύνης προσώ-
που εἰς τὴν γῆν αὐτοῦ»;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

10 Ὁ τῆς ἀγίας Γραφῆς λόγος, κἂν εἰ δέχεται περιγραφὴν
κατὰ τὸ γράμμα, τοῖς χρόνοις τῶν ἱστορουμένων πραγμάτων
συναπολήγων, ἀλλὰ κατὰ τὸ πνεῦμα ταῖς τῶν νοουμένων θεω-
ρίαις μένει διαπαντὸς ἀπερίγραφος. Καὶ μηδεὶς πρὸς τοῦτο δυ-
σανασχετῶν ἀπιστήσειεν, γινώσκων ὡς ὁ λαλήσας Θεὸς κατὰ
15 φύσιν ἐστὶν ἀπερίγραφος, ᾧ μᾶλλον εἰκέναι τὸν ὑπ' αὐτοῦ λα-
ληθέντα λόγον πιστεύειν χρὴ τοὺς γνησίως κατακούειν τοῦ βου-
λήματος τῆς Γραφῆς βουλομένους. Εἰ γὰρ Θεὸς ὁ λαλήσας
ἐστίν, οὗτος δὲ κατ' οὐσίαν ἀπερίγραφος, δῆλον ὅτι καὶ ὁ λαλη-
θεὶς ὑπ' αὐτοῦ Λόγος ἐστὶν ἀπερίγραφος.

20 Οὐκοῦν τὰ συμβάντα τυπικῶς κατὰ τοὺς Ἐζεκίου χρόνους
καὶ λαβόντα πέρας τὴν τότε τῶν ἱστορουμένων ἔκβασιν πνευ-
ματικῶς θεωρήσαντες, θαυμάσομεν τὴν σοφίαν τοῦ γράψαντος
ἀγίου Πνεύματος, πῶς ἐκάστῳ τῶν μετειληφόντων τῆς ἀνθρω-
πίνης φύσεως ἀρμόζουσαν ἔθετο καὶ προσήκουσαν τὴν τῶν γε-
25 γραμμένων διάνοιαν, ὥστε πάντα τὸν βουλόμενον τοῦ θείου
Λόγου γενέσθαι φοιτητὴν καὶ μηδὲν ἔχειν τῶν παρόντων καὶ
λυομένων τῆς ἀρετῆς ἰσοστάσιον γενέσθαι δύνασθαι ἄλλον
Ἐζεκίαν ἐν Πνεύματι καὶ Ἡσαΐαν ἕτερον, ὑπ' οὐδενὸς κωλυό-
μενον καὶ προσεύξασθαι καὶ βοῆσαι εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ εἰσα-
30 κουσθῆναι καὶ λαβεῖν παρὰ Θεοῦ τὴν δι' ἀγγέλου τῶν νοητῶν
αὐτὸν πολεμούντων φθορὰν καὶ ἀπώλειαν. Ἐπειδὴ δὲ χρὴ τὸν
γνωστικῶς πρὸς ψυχὴν τὴν ἀγίαν Γραφὴν κατὰ Χριστὸν ἐκδε-
χόμενον ἀσκηθῆναι φιλοπόνως καὶ τῶν ὀνομάτων τὴν ἐρμη-
νείαν, αὐτόθεν δυναμένην ὄλην τὴν τῶν γεγραμμένων σαφηνί-
35 σαι διάνοιαν, εἴπερ μέλει αὐτῷ τῆς ἀκριβοῦς τῶν γεγραμμένων

βασιλιᾷ Ἀσσοῦρ καὶ γύρισε ντροπιασμένος με σκυφτὸ κεφάλο στὴ χώρα του»¹.

ΑΠΟΚΡΙΣΗ

Ὁ λόγος τῆς ἀγίας Γραφῆς, κι ἂν ἀκόμα δέχεται περιορισμὸ ὡς πρὸς τὸ γράμμα, καὶ καταλήγει μαζὶ με τοὺς χρόνους τῶν πραγμάτων ποὺ ἱστορεῖ, ἀλλὰ ὡς πρὸς τὸ πνεῦμα μένει γιὰ πάντα ἀπερίγραφος ὡς πρὸς αὐτὰ ποὺ ἐννοεῖ. Καὶ κανένας ἄς μὴ δυσανασχετήσῃ κι ἄς μὴν δυσπιστήσῃ, ἔχοντας ὑπόψη ὅτι ὁ Θεὸς ποὺ μίλησε εἶναι ἀπερίγραφος στὴ φύση του. Κι ὅποιοι θέλουν ν' ἀκούσουν τὸ γνήσιο θέλημα τοῦ Θεοῦ πρέπει νὰ πιστεύουν ὅτι ὁ λόγος ποὺ εἶπε ὁ Θεὸς μοιάζει περισσότερο με τὸν ἴδιο. Ἄν δηλαδὴ ἐκεῖνος ποὺ τὸν εἶπε εἶναι Θεός, κι ὁ Θεὸς εἶναι κατὰ τὴν οὐσία ἀπερίγραφος, εἶναι ὀλοφάνερα καὶ ὁ λόγος ποὺ εἶπε ἀπερίγραφος.

Ὅσα λοιπὸν ἔγιναν στὰ χρόνια τοῦ Ἐζεκία ἀποτελώντας τύπους κι ἔλαβαν πέρας, ἐὰν ἐξετάσομε πνευματικὰ τὴν ἔκβαση ὧν ἱστοροῦνται, θὰ θαυμάσομε τὴ σοφία τοῦ ἀγίου Πνεύματος ποὺ τὰ κατέγραψε, πῶς δηλαδὴ ἔβαλε τὸ νόημα ὧν γράφονται νὰ ἀρμόζει καὶ νὰ ταιριάζει σὲ καθέναν ἀπὸ ὧν ἔχουν λάβει τὴν ἀνθρώπινη φύση, ὥστε καθένας ποὺ θέλει νὰ γίνῃ μελετητῆς τοῦ θείου λόγου καὶ ποὺ δὲν ἔχει τίποτε ἀπὸ τὰ παρόντα καὶ φθαρτά, νὰ μπορεῖ νὰ γίνῃ ἰσοβάθμιος στὴν ἀρετὴ κι ἓνας ἄλλος Ἐζεκίας στὸ πνεῦμα καὶ ἄλλος Ἡσαΐας, χωρὶς νὰ ἐμποδίζεται ἀπὸ κανένα καὶ νὰ προσευχηθεῖ καὶ νὰ φωνάζει πρὸς τὸν οὐρανὸ καὶ νὰ εἰσακουσθεῖ καὶ νὰ ἐπιτύχει με τὸ Θεὸ μέσω ἀγγέλου τὴ φθορὰ καὶ τὴν ἀπώλεια ἐκείνων ποὺ τὸν πολεμοῦν νοητά. Ἐπειδὴ ὁμοίως πρέπει ὅποιος ἐκδέχεται σύμφωνα με τὸ Χριστὸ τὴν ἀγία Γραφὴ ὡς ψυχὴ ν' ἀσκηθεῖ με φιλοπονία καὶ στῶν ὀνομάτων τὴν ἐρμηνεία, ποὺ νὰ μπορεῖ νὰ διασαφηνίσει ὄλο τὸ νόημα ὧν γράφονται στὴ Γραφὴ, ἂν βέβαια ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴν πλήρη κατανόηση ὧν ἔχουν γραφεῖ κι ὄχι

1. Β' Παραλ. 32,20ε.

κατανοήσεως, ἀλλ' οὐκ Ἰουδαϊκῶς πρὸς σῶμα καὶ γῆν κατάγειν τὸ ὕψος τοῦ Πνεύματος καὶ τὰς θείας καὶ ἀκηράτους τῶν νοητῶν ἀγαθῶν τῇ φθορᾷ τῶν παρερχομένων περιγράφειν ἐπαγγελίας, καθὼς τινες τῶν παρ' ἡμῖν λεγομένων Χριστιανῶν ὑπειληφότες λελήθασι, ψευδώνυμον ἑαυτοῖς τὴν ἀπὸ Χριστοῦ προσηγορίαν ἐπιφημίζοντες, ἧς δείκνυνται παντελῶς ἡρνημένοι δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων τὴν δύναμιν, καὶ τὴν ἐναντίαν τῷ Χριστῷ προδήλως ὀδεύουσιν, ὡς δείξει κατ' ἐπιτομῆν ὁ λόγος.

45 Εἰ γὰρ μετὰ τῶν ἄλλων μυστηρίων, ὧν οὐκ ἂν τις ἐφίκοιτο λόγος, καὶ εἰς τοῦτο γενόμενος ἄνθρωπος ὁ Θεὸς ἦλθεν, ἵνα πληρώσῃ τὸν νόμον πνευματικῶς ἐν τῇ καταργήσει τοῦ γράμματος, καὶ τὸ ζωοποιῶν αὐτοῦ, φημὶ δὲ τοῦ νόμου, στήσῃ τε καὶ φανερὸν καταστήσῃ τῇ περιαιρέσει τοῦ ἀποκτέννοντος — τὸ
50 δὲ ἀποκτένον τοῦ νόμου κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολόν ἐστι τὸ γράμμα, ὡσπερ καὶ τὸ ζωοποιὸν τοῦ νόμου κατ' αὐτὸν τὸ πνεῦμα ἐστὶ· φησὶ γὰρ «τὸ μὲν γράμμα ἀποκτένει, τὸ δὲ πνεῦμα ζωοποιεῖ» —, διαρρηθὴν ἄρα τὴν ἀντίπαλον τῷ Χριστῷ μοῖραν ἀνείλοντο καὶ τὸ πᾶν τῆς αὐτοῦ σαρκώσεως ἠγγόησαν μυστήριον οἱ μόνω τῷ γράμματι κατορύξαντες τῆς σφῶν διανοίας τὴν
55 δύναμιν καὶ οὐκ ἐθέλοντες εἶναι «κατ' εἰκόνα» Θεοῦ «καὶ ὁμοίωσιν», ἀλλὰ μᾶλλον τὸ γῆν εἶναι, κατὰ τὴν ἀπειλήν, «καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσεσθαι», διὰ τῆς ὡς πρὸς γῆν τὸ γράμμα σχέσεως, τοῦ πρὸς οὐρανόν, λέγω δὲ τὸ Πνεῦμα, εἰς ἀέρα, τουτέστι
60 τὸ νοερὸν φωτισμόν, «ἐν νεφέλαις», ταῖς ὑψηλαῖς, δηλαδὴ θεωρίαις, «εἰς ἀπάντησιν ἀρπαγῆναι τοῦ Κυρίου καὶ οὕτως πάντοτε σὺν αὐτῷ εἶναι» διὰ τῆς γνώσεως προτιμῶντες. Ὑπὲρ ὧν ἄχθεσθαι μὲν δίκαιον, ἀφόρητον ζημίαν ἐξ ἀγνοίας ὑπομενόντων τὴν τῆς ἀληθείας ἔκπτωσιν, λυπεῖσθαι δέ, ὡς πολλὰς εἰς
65 βεβαίωσιν ἀπιστίας τοῖς Ἰουδαίοις ἀφορμὰς παρεχόντων. Ἀλλ'

κατὰ τὸν ἰουδαϊκὸν τρόπον νὰ κατεβάξει τὸ ὕψος τοῦ Πνεύματος στὸ σῶμα καὶ στὴ γῆ καὶ νὰ περικλείει τὶς θεῖες καὶ ἀθάνατες ἐπαγγελίαι τῶν νοητῶν ἀγαθῶν μέσα στὴ φθορὰ τῶν πρόσκαιρων, ὅπως νομίζουν λανθασμένα μερικοὶ ἀπὸ τοὺς δικούς μας ποὺ λέγονται Χριστιανοί, διακηρύττοντας ὅτι ἡ προσηγορία τους ὡς Χριστιανῶν εἶναι ψευδώνυμο, ἀφοῦ δείχνουν μὲ τὰ πράγματα ὅτι ἔχουν ἀρνηθεῖ τελείως τὴ δύναμή της καὶ βαδίζουν τὸν ἀντίθετον στὸ Χριστὸ δρόμον, ὅπως θὰ δείξει μὲ συντομία ὁ λόγος.

Ἄν δηλαδὴ μαζί μὲ τὰ ἄλλα μυστήρια, ποὺ κανένας λόγος δὲν θὰ μπορούσε νὰ τὰ πλησιάσει, ὁ Θεὸς ἦρθε ἀφοῦ ἐγινε ἄνθρωπος καὶ γι' αὐτό, γιὰ νὰ συμπληρώσει τὸ νόμον πνευματικῶν καταργώντας τὸ γράμμα καὶ νὰ ἐδραιώσῃ τὸ ζωοποιὸ στοιχεῖον αὐτοῦ, ἐννοῶ τοῦ νόμου, καὶ νὰ τὸ ἀναδείξῃ ἐξαλείφοντας τὸ θανατηφόρον— τὸ θανατηφόρον στοιχεῖον τοῦ νόμου, σύμφωνα μὲ τὸν θεῖον ἀπόστολον εἶναι τὸ γράμμα, ὅπως πάλι καὶ τὸ ζωοποιὸ στοιχεῖον σύμφωνα μ' αὐτὸν εἶναι τὸ πνεῦμα· γιὰ τὸ λέει «τὸ γράμμα σκοτώνει, ἐνῶ τὸ πνεῦμα ζωοποιεῖ»²— ἐπομένως ἀνέλαβαν ὀλοφάνερα τὴν ἀντίπαλη μοῖρα τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀγνόησαν ὀλόκληρον τὸ μυστήριον τῆς σάρκωσής του ὅποιοι κατάχωσαν τὴ δύναμιν τῆς διάνοιάς τους μέσα τὸ γράμμα μονάχα, ἀφοῦ δὲ θέλησαν νὰ εἶναι «κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν τοῦ Θεοῦ»³, ἀλλὰ ἐξαιτίας τῆς σχέσης τους μὲ τὴ γῆ, ποὺ εἶναι τὸ γράμμα, προτίμησαν νὰ εἶναι γῆ μάλλον, σύμφωνα μὲ τὴν ἀπειλή, καὶ στὴ γῆ νὰ καταλήξουν⁴, παρὰ νὰ ἀρπαγοῦν στὸν οὐρανόν, ἐννοῶ τὸ Πνεῦμα, στὸν ἀέρα, δηλαδὴ τὸ νοερὸ φωτισμόν, μὲ τὰ σύννεφα, δηλαδὴ μὲ τὶς ὑψηλὰς θεωρίας, «στὴν προὔπαντησιν τοῦ Κυρίου καὶ ἔτσι νὰ εἶναι πάντα μαζί του»⁵ μέσω τῆς γνώσεως. Γι' αὐτοὺς εἶναι εὐλόγον νὰ στενοχωρεῖται κανένας, ἐπειδὴ ἀπὸ ἀγνοίας ὑπομένουν τὴν ἀνυπόφορον ζημίαν τῆς ἐκπτώσεως ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν, καὶ νὰ λυπᾶται, ἐπειδὴ παρέχουν στοὺς Ἰουδαίους πολλὰς ἀφορμὰς γιὰ τὴν ἐπιβεβαίωσιν τῆς ἀπιστίας τους. Ἐμεῖς ὁμῶς

4. Γεν. 3,19.

5. Α' Θεσ. 4,17.

ἡμεῖς ἐκείνους ἐάσαντες ὡς θέλουσιν ἔχοντας, πρὸς ἑαυτοὺς καὶ τὸν λόγον ἐπανέλθωμεν, τὴν ἀρχὴν τῆς τοῦ προκειμένου κεφαλαίου πνευματικῆς ἐρεύνης ἐκ τῆς τῶν ὀνομάτων ἐρμηνείας ποιησόμενοι.

70 Ἐζεκίας τοίνυν ἐρμηνεύεται 'κράτος Θεοῦ', Ἄχας δὲ ὁ πατὴρ αὐτοῦ 'ἰσχύς'. Καὶ Ἡσαΐας ἐρμηνεύεται 'ἐπαρσις Θεοῦ', τουτέστιν ὕψος Θεοῦ, Ἀμὼς δὲ ὁ πατὴρ αὐτοῦ 'λαὸς πόνου'. Κράτος δὲ Θεοῦ καθέστηκεν ἡ ἀναιρετικὴ τῶν παθῶν ἀρετὴ καὶ τῶν εὐσεβῶν φρουρητικὴ λογισμῶν, ἣν γεννᾷ πρᾶξις ἐντο-
75 λῶν, ἰσχύς τροπικῶς νοουμένη, δι' ἧς τὰς ἀντικειμένας τῷ ἀγαθῷ πονηρὰς δυνάμεις συνεργία Θεοῦ, μᾶλλον δὲ μόνη δύναμις Θεοῦ, διαφθείρομεν. Ὑψος δὲ Θεοῦ ἐστὶν ἡ γνῶσις τῆς ἀληθείας, ἣν γεννᾷ τῆς τῶν γεγονότων θεωρίας ὁ πόνος καὶ οἱ ἐπὶ τῇ πράξει τῶν ἀρετῶν ἰδρῶτες, πόνου πατέρες γινόμενοι,
80 δι' ἧς τὴν ἀντικειμένην τῇ ἀληθείᾳ τοῦ ψεύδους δύναμιν παντελῶς ἐξαφανίζομεν, «πᾶν ὕψωμα τῶν ἐπαιρομένων κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ» πονηρῶν πνευμάτων ταπεινοῦντές τε καὶ καταβάλλοντες.

Προσευχὴ δὲ ἐστὶν αἴτησις ὧν πέφυκε Θεὸς ἀνθρώποις
85 δωρεῖσθαι πρὸς σωτηρίαν. Καὶ μάλα γε εἰκότως. Εἰ γὰρ εὐχὴ ἐστὶν ὑπόσχεσις τῶν ἐξ ἀνθρώπων Θεῷ κατ' ἐπαγγελίαν προσαγομένων καλῶν, προσευχὴ κατὰ τὸν εἰκότα λόγον ἔσται σαφῶς ἢ τῶν ἐκ Θεοῦ πρὸς σωτηρίαν χορηγουμένων τοῖς ἀνθρώποις ἀγαθῶν ἐξαίτησις, ἀντίδοσιν φέρουσα τῆς τῶν προ-
90 ηυγμένων καλῆς διαθέσεως.

Βοή δὲ ἐστὶν ἡ τῶν κατὰ τὴν πρᾶξιν ἐναρέτων τρόπων καὶ τῶν κατὰ τὴν θεωρίαν γνωστικῶν θεωρημάτων ἐν τῷ καιρῷ τῆς τῶν πονηρῶν δαιμόνων ἐπαναστάσεως ἐπίδοσις τε καὶ ἐπαύξεις, ἧς πάντων οὐχ ἠκιστα φυσικῶς ἀκούει Θεός, ἀντι-
95 μεγάλης φωνῆς τὴν τῶν ἀρετῆς καὶ γνώσεως ἐπιμελουμένων λαμβάνων διάθεσιν.

Οὐρανὸς δὲ πολλάκις λέγεται κατὰ τὴν ἀγίαν Γραφὴν ἀ-

ἄς τοὺς ἀφήσομε αὐτοὺς ἐπειδὴ θέλουν καὶ ἔχουν τὴν ἀπιστία, καὶ ἄς ἐπιστρέψομε σ' ἐμᾶς καὶ στὸ λόγῳ μας, γιὰ νὰ κάνομε τὴν ἔναρξιν τῆς πνευματικῆς ἐξέτασης τοῦ κεφαλαίου τοῦτου ἀπὸ τὴν ἐρμηνεία τῶν ὀνομάτων..

Τὸ ὄνομα Ἐζεκίας λοιπὸν ἐρμηνεύεται 'δύναμη Θεοῦ', ἐνῶ τὸ Ἄχας, ὁ πατέρας αὐτοῦ, ἐρμηνεύεται 'ἰσχύς'. Καὶ Ἡσαΐας ἐρμηνεύεται 'ἐπαρση Θεοῦ', δηλαδὴ ὕψος Θεοῦ, ἐνῶ Ἀμώς, ὁ πατέρας αὐτοῦ, 'λαὸς πόνου'. Δύναμη Θεοῦ εἶναι ἡ ἀρετὴ ποὺ ἐξολοθρεύει τὰ πάθη καὶ φρουρεῖ τοὺς εὐσεβεῖς λογισμοὺς, τὴν ὁποία γεννᾷ ἡ ἐκτέλεση τῶν ἐντολῶν, ποὺ νοεῖται μεταφορικῶς ἰσχύς, μὲ τὴν ὁποία ἐξολοθρεύομε μὲ τὴν βοήθεια τοῦ Θεοῦ τὶς ἀντίθετες στὸ ἀγαθὸ πονηρὲς δυνάμεις, ἢ καλύτερα μόνο μὲ τὴν δύναμη τοῦ Θεοῦ. Ὑψος Θεοῦ εἶναι ἡ γνώση τῆς ἀλήθειας, ποὺ γεννᾷ ὁ μόχθος τῆς θεωρίας τῶν δημιουργημάτων καὶ οἱ ἰδρωῖτες γιὰ τὴν ἐκτέλεση τῶν ἐντολῶν, ποὺ γίνονται πατέρες τοῦ μόχθου, καὶ μὲ τὴν γνώση ἐξοντώνομε ἐξολοκλήρου τὴν ἀντίμαχον στὴν ἀλήθεια δύναμη τοῦ ψεύδους, ταπεινώνοντας καὶ καταβάλλοντας «κάθε ἐπαρση ποὺ ὀρθώνονται ἐναντίον τῆς γνώσης τοῦ Θεοῦ»⁶ τῶν πονηρῶν πνευμάτων.

Προσευχὴ πάλι εἶναι αἴτηση γιὰ ὅσα ἀπὸ τὴ φύση τοῦ ὁ Θεὸς δωρίζει στοὺς ἀνθρώπους πρὸς σωτηρία τους. Καὶ πολὺ εὐλογα. Ἄν δηλαδὴ εὐχὴ εἶναι ἡ ὑπόσχεση τῶν ἀγαθῶν ποὺ προσφέρονται στὸ Θεὸ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους σύμφωνα μὲ τὰξιμό τους, τότε σύμφωνα μὲ τὸν εὐλόγο αὐτὸ λόγῳ προσευχὴ σαφῶς θὰ εἶναι ἡ ἐξαίτηση τῶν ἀγαθῶν ποὺ χορηγοῦνται ἀπὸ τὸ Θεὸ στοὺς ἀνθρώπους γιὰ σωτηρία τους, ἀποτελώντας ἀντιπροσφορὰ γιὰ τὴν καλὴ διάθεση ἐκείνων ποὺ προσεύχονται.

Βοή εἶναι ἡ ἐπίδοση καὶ ἡ ἐπαύξηση τῶν ἐνάρετων τρόπων τῆς πράξης καὶ τῶν γνωστικῶν θεωρημάτων τῆς θεωρίας τὶς ὥρες τῆς ἐξέγερσης τῶν πονηρῶν δαιμόνων, τὴν ὁποία ἀκούει ὄχι λιγότερο φυσικῶς ἀπὸ ὄλους ὁ Θεός, θεωρώντας ὡς μεγάλη φωνὴ τὴν διάθεση ἐκείνων ποὺ φροντίζουν γιὰ τὴν κατάκτηση τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσης.

Οὐρανὸς λέγεται πολλὰς φορές, σύμφωνα μὲ τὴν ἀγία Γρα-

τὸς ὁ Θεός, ὡς πού φησιν ὁ μέγας τῆς ἀληθείας κήρυξ Ἰωάννης
 ὁ πρόδρομος, «οὐ δύναται ἄνθρωπος λαμβάνει ἀφ' ἑαυτοῦ οὐ-
 100 δέν, ἐὰν μὴ ἦ δεδομένον αὐτῷ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ», ἀντὶ τοῦ ἐκ τοῦ
 Θεοῦ, διότι «πᾶσα δόσις ἀγαθῆ καὶ πᾶν δῶρημα τέλειον ἄνω-
 θέν ἐστι, καταβαῖνον ἀπὸ τοῦ Πατρὸς τῶν φώτων», καθ' ὃ
 σημαίνονμενον ἐπὶ τοῦ προκειμένου κεφαλαίου τὸν τῆς Γραφῆς
 τόπον ἐκκληπτέον. Οἶδε δὲ πάλιν ἡ Γραφή καλεῖν οὐρανὸν καὶ
 105 τὰς οὐρανίους δυνάμεις, κατὰ τὸ «ὁ οὐρανός μοι θρόνος», ὡς
 ταῖς ἀγίαις δηλονότι καὶ ἀσωμάτοις ἐπαναπαυομένῳ φύσεσιν.
 Εἰ δὲ καὶ τὸν νοῦν τὸν ἀνθρώπινον, πάσης μὲν ὑλικῆς καθαιρό-
 μενον φαντασίας, τοῖς δὲ θείοις τῶν νοητῶν κατακοσμούμενον
 λόγοις, φαίη τις εἶναι οὐρανόν, οὐκ ἔξω τῆς ἀληθείας, ὡς ἔμοι-
 110 γε δοκεῖ, βέβηκεν. Εἰ δὲ καὶ τὸ ὕψος τῆς ἐν ἀνθρώποις νοεραῆς
 γνώσεως οὐρανὸν εἶποι τις, οὐκ ἂν ἀμάρτοι τοῦ πρέποντος. Τῷ
 ὄντι γὰρ ὡς οὐρανοῦ θρόνος γίνεται τοῦ Θεοῦ ἡ ἀληθῆς γνῶσις,
 δεχομένη τὸν Θεὸν ἐνθρονιζόμενον κατὰ τὴν ἀμετάθετον ἔξιν
 τῆς περὶ τὸ καλὸν παγίας καὶ ὑψηλῆς ἐφέσεως· ὥσπερ καὶ
 115 ὑποπόδιον ἢ καθαρὰ λέγεται πρᾶξις τῶν ἀρετῶν, ἐφ' ἑαυτῆς
 δεχομένη τὰς θείας βάσεις καὶ οὐκ ἐῷσα τὸ σύνολον τοῖς ἀπὸ
 τοῦ σώματος καθάπερ γῆς μολύνεσθαι ρύποις.

Οὐκοῦν, ἐπειδὴ τῆς ἀρετῆς ὑποτύπωσιν φέρει κατὰ τὴν
 ἐρμηνείαν τοῦ οἰκείου ὀνόματος Ἐζεκίας ὁ βασιλεὺς – 'κράτος'
 120 γὰρ 'Θεοῦ' κατὰ τὴν Ἑλλάδα φωνὴν λεγόμενον τοῦτο σημαίνει
 τὸ ὄνομα, Θεοῦ δὲ κράτος μόνη κατὰ τῶν ἐναντίων δυνάμεων
 εἶναι καθέστηκεν ἡ ἀρετή-, Ἄχας δὲ ὁ τοῦ Ἐζεκίου πατὴρ
 'ἰσχύς' ἐρμηνεύεται, ἦν εἰς τὴν πρᾶξιν προλαβὼν ὁ λόγος ἐξέ-
 δωκεν, ἐξ ἧς γεννᾶσθαι τὸ κατ' ἀρετὴν θεῖον πέφυκε κράτος, ὁ
 125 δὲ προφήτης Ἡσαίας τὴν τῶν ὑψηλῶν γνῶσιν σημαίνει – 'ὕψος'
 γὰρ 'Θεοῦ' ἐρμηνευόμενος λέγεται-, δι' ἑαυτοῦ τὸ ὕψος τῆς
 κατὰ Θεὸν γνώσεως δηλῶν, τῆς γεννωμένης ἐκ τοῦ πόνου τῶν

φή, ὁ ἴδιος ὁ Θεός, καθὼς λέει κάπου ὁ μέγας κήρυκας τῆς ἀλήθειας Ἰωάννης ὁ πρόδρομος ὅτι «ὁ ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ νὰ πάρει τίποτε ἀπὸ μόνος του, ἂν δὲν τοῦ τὸ δοθεῖ ἀπὸ τὸν οὐρανόν»⁷, ἀντὶ νὰ πεῖ 'ἀπὸ τὸ Θεό', γιὰτὶ «κάθε ὠφέλιμη χορηγία καὶ κάθε δῶρο τέλειο ἔρχεται ἀπὸ ψηλά, κατεβαίνει ἀπὸ τὸν Πατέρα τῶν φώτων»⁸. Μ' αὐτὸ τὸ νόημα πρέπει νὰ θεωρήσομε στὸ κεφάλαιο αὐτὸ τὸ χωρίο τῆς Γραφῆς. Ἡ Γραφή συνηθίζει ἀκόμα νὰ καλεῖ οὐρανὸ καὶ τὶς οὐράνιες δυνάμεις σύμφωνα μὲ τὸ λόγο «ὁ οὐρανὸς εἶναι θρόνος μου»⁹, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἐπαναπαύεται στὶς ἅγιες κι ἀσώματες φύσεις. Καὶ ἂν κάποιος ἔλεγε ὅτι οὐρανὸς εἶναι καὶ ὁ ἀνθρώπινος νοῦς, ὅταν καθαίρεται ἀπὸ κάθε ὑλικὴ φαντασία καὶ καταστολίζεται μὲ τοὺς θείους λόγους τῶν νοητῶν πραγματικοτήτων, δὲ θὰ ἦταν, κατὰ τὴ γνώμη μου, ἔξω ἀπὸ τὴν ἀλήθεια. Κι ἂν πάλι ὀνομάσει κάποιος οὐρανὸ καὶ τὸ ὕψος τῆς νοερῆς γνώσης στὸ ὁποῖο φτάνουν οἱ ἄνθρωποι, δὲ θ' ἀστοχήσει τὸ πρέπον. Γιατὶ πραγματικὰ σὰν οὐρανὸς γίνεται θρόνος τοῦ Θεοῦ ἢ ἀληθινὴ γνώση, ἐπειδὴ δέχεται τὸ Θεὸ νὰ ἐνθρονίζεται σύμφωνα μὲ τὴν ἀμετακίνητη ἔξῃ τῆς πάγιας καὶ ὑψηλῆς ἔφεσης πρὸς τὸ καλόν. Ὅπως λέγεται καὶ ὑποπόδιο ἢ καθαρὴ πράξις τῶν ἀρετῶν, ἐπειδὴ δέχεται πάνω της τὶς θεϊκὰς βάσεις καὶ δὲν ἀφήνει καθόλου νὰ μολυνθοῦμε, σὰν ἀπὸ τὴ γῆ, ἀπὸ τοὺς ρύπους τοῦ σώματος.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ὑποτυπώνει τὴν ἀρετὴ ὁ βασιλιάς Ἐζεκίας, σύμφωνα μὲ τὴν ἐρμηνεία τοῦ ὀνόματός του –γιατὶ τὸ ὄνομα αὐτὸ στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα σημαίνει 'δύναμη Θεοῦ', καὶ δύναμη Θεοῦ κατὰ τῶν ἀντίθετων δυνάμεων εἶναι μόνο ἡ ἀρετὴ– καὶ Ἄχας ὁ πατέρας τοῦ Ἐζεκία ἐξηγεῖται 'ἰσχύς', ὅπως ἀναφέραμε προηγουμένως στὸ λόγο μας, ἀπὸ τὴν ὁποία γεννιέται ἡ θεία δύναμη τῆς ἀρετῆς, ἐνῶ ὁ προφήτης Ἡσαΐας σημαίνει τὴ γνώση τῶν ὑψηλῶν –γιατὶ ὁ Ἡσαΐας ἐρμηνεύεται 'ὕψος Θεοῦ'– δηλώνοντας ὁ ἴδιος τὸ ὕψος τῆς θείας γνώσης, πὺ γεννιέται ἀπὸ τὸν κόπο τῶν διαφορῶν θεωρημάτων σχετικὰ μὲ τὰ ὄντα

7. Ἰω. 3,27.

8. Ἰακ. 1,17.

9. Ἠσ. 66,1.

περὶ τὰ ὄντα διαφόρων θεωρημάτων — Ἀμῶς γὰρ ἄλαοῦ πόνος
λέγεται, καθὼς προαπεδόθη, ἐπειδὴ τοίνυν, καθὼς εἴρηται,
130 ταύτην ἔχει τῶν ὀνομάτων ἢ σημασία τὴν δύναμιν, πᾶς δηλονό-
τι φιλόσοφος καὶ εὐσεβής, ἀρετῇ καὶ γνώσει ἢ πράξει καὶ θεω-
ρία φρουρούμενος, ἐπειδὴ ἴδη διὰ τῶν παθῶν ἐπαναστάσαν
αὐτῷ τὴν πονηρὰν δύναμιν, καθάπερ τῷ Ἐζεκία τῶν Ἀσσυ-
ρίων ὁ βασιλεύς, μίαν ἔχει πρὸς τὴν τῶν κακῶν λύσιν βοήθειαν
135 τὸν Θεόν, ὃν ἰλεοῦται βοῶν ἀλαλήτως διὰ τῆς κατὰ τὴν ἀρετὴν
καὶ τὴν γνῶσιν πλείονος ἐπιτάσεως, καὶ δέχεται πρὸς συμμα-
χίαν, μᾶλλον δὲ πρὸς σωτηρίαν, ἄγγελον, δηλονότι μείζονα σο-
φίας καὶ γνώσεως λόγον, «ἐκτρίβοντα πάντα δυνατὸν καὶ πολε-
μιστὴν καὶ ἄρχοντα καὶ στρατηγὸν ἐν τῇ παρεμβολῇ βασιλέως
140 Ἀσσοῦρ, καὶ ἀποστρέφοντα αὐτὸν μετ' αἰσχύνης προσώπου εἰς
τὴν γῆν αὐτοῦ».

Ἡ πονηρὰ καὶ ὀλέθριος τοῦ διαβόλου βασιλεία, διὰ τῆς
Ἀσσυρίων τυπουμένη βασιλείας, τὸν κατὰ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς
γνώσεως πρὸς ἀνθρώπους συναγείρουσα πόλεμον, διὰ τῶν αὐ-
145 τοῖς ἐμφύτων δυνάμεων τροποῦσθαι μηχανᾶται τὴν ψυχὴν, τὴν
μὲν ἐπιθυμίαν πρῶτον εἰς ὄρεξιν τῶν παρὰ φύσιν διερεθίζουσα
καὶ τὰ αἰσθητὰ τῶν νοητῶν προτιμᾶν ἀναπειθουσα, τὸν δὲ θυ-
μὸν ὑπεραγωνίζεσθαι τοῦ αἰρεθέντος ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας αἰσθη-
τοῦ διεγείρουσα, τὸ δὲ λογικὸν τοὺς τρόπους ἐπινοεῖν τῶν κατ'
150 αἰσθησιν ἡδονῶν ἐκδιδάσκουσα, καὶ τούτων ἄρχειν τῶν δυνά-
μεων τὰ αἰσθητὰ, ἡγουν τῶν τῆς ψυχῆς δυνάμεων κυριεύειν
τὸν χοϊκὸν χειροτονοῦσα νόμον.

Δυνατὸν οὖν ἐκάλεσεν ἡ Γραφή τὸν ἐπικείμενον τῆς ἐπιθυ-
μίας πονηρὸν δαίμονα καὶ πρὸς τὰς τῶν αἰσχυρῶν ἡδονῶν
155 ἀπρεπεῖς ὀρέξεις αὐτὴν ἐκκαίοντα· οὐδὲν γὰρ φυσικῆς ὀρέξεώς
ἐστι δυνατώτερον ἢ βιαιότερον. Πολεμιστὴν δὲ τὸν ἐπικαθήμε-
νον τῷ θυμικῷ καὶ ὑπὲρ τῶν ἡδονῶν ἀπαύστως μάχεσθαι πα-
ρασκευάζοντα προσηγόρευσε δαίμονα. Ἄρχοντα δὲ τὸν ταῖς
ἐπιφανείαις τῶν αἰσθητῶν ἀοράτως ἐπιφυόμενον καὶ πρὸς ἑαυ-
160 τὸν τὰς ὀρέξεις τῆς ψυχῆς δι' ἐκάστης αἰσθήσεως ἀπατηλῶς

—γιατί Ἀμῶς λέγεται ‘ὁ κόπος τοῦ λαοῦ’— ἐπειδὴ λοιπὸν, ὅπως ἔχει εἰπωθεῖ, εἶναι αὐτὴ ἡ σημασία τῶν ὀνομάτων, καθὲ φιλόσοφος δηλαδὴ καὶ εὐσεβῆς ἐπειδὴ φρουρεῖται ἀπὸ τὴν ἀρετὴ καὶ τὴ γνώση, ἢ ἀπὸ τὴν πράξη καὶ τὴ θεωρία, ὅταν δεῖ νὰ ἔχει ξεσηκωθεῖ ἐναντίον του μέσω τῶν παθῶν ἢ πονηρῆ δύναμη, ὅπως κατὰ τοῦ Ἐζεκία ὁ βασιλιάς τῶν Ἀσσυρίων, μὴ βοήθεια ἔχει μόνο γιὰ τὴν διάλυση τῶν κακῶν, τὸ Θεό. Καὶ αὐτὸν προσπαθεῖ νὰ τὸν κάνει νὰ τὸν λυπηθεῖ φωνάζοντας χωρὶς λόγια μὲ τὴν μεγαλύτερη ἐπαύξηση τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσης, καὶ δέχεται ἄγγελο ὡς σύμμαχό του ἢ μᾶλλον ὡς σωτήρα του, δηλαδὴ μεγαλύτερο λόγο σοφίας καὶ γνώσης, «ποῦ συντρίβει κάθε δυνατὸ καὶ πολέμαρχο καὶ ἄρχοντα καὶ στραγητὸ στὸ στρατόπεδο τοῦ βασιλιᾶ Ἀσσοῦρ καὶ τὸν κάνει νὰ ἐπιστρέψει ντροπιασμένος μὲ σκυφτὸ πρόσωπο στὴ γῆ του».

Ἡ πονηρὴ κι ὀλέθρια βασιλεία τοῦ διαβόλου, ποῦ τύπος τῆς εἶναι ἡ βασιλεία τῶν Ἀσσυρίων, ξεσηκώνοντας στοὺς ἀνθρώπους τὸν πόλεμο κατὰ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσης, μηχανεύεται νὰ καταβάλλει τὴν ψυχὴ μὲ τις ἔμφυτες σ’ αὐτὴ δυνάμεις, ἐρεθίζοντας πρῶτα τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἐπιθυμήσει τὰ παραφύση καὶ πείθοντάς την νὰ προτιμᾷ τὰ αἰσθητὰ ἀπὸ τὰ νοητὰ· ἔπειτα διεγείρει τὸ θυμικὸ (συναίσθημα) ν’ ἀγωνιστεῖ ἔντονα γιὰ τὸ αἰσθητὸ ποῦ προτίμησε ἢ ἐπιθυμία, καὶ τέλος διδάσκει τὸ λογικὸ νὰ ἐπινοεῖ τοὺς τρόπους τῶν ἡδονῶν τῆς αἰσθησης καὶ αὐτὲς τις δυνάμεις νὰ τις ἐξουσιάζουν τὰ αἰσθητὰ, δηλαδὴ ἐγκρίνοντας τὸ χοϊκὸ νόμο νὰ γίνῃ κύριος τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς.

Δυνατὸ λοιπὸν κάλεσε ἡ Γραφὴ τὸν πονηρὸ δαίμονα ποῦ κυριαρχεῖ στὴν ἐπιθυμίαν καὶ ποῦ τὴν φλογίζει πρὸς τις ἀπρεπεῖς ὀρέξεις τῶν αἰσχυρῶν ἡδονῶν· ἀπὸ τὴ φυσικὴ ὄρεξη τίποτε δὲν εἶναι πιὸ δυνατὸ καὶ πιὸ βίαιον. Πολεμιστὴ πάλι ἀποκάλεσε τὸ δαίμονα ποῦ θροιάστηκε στὸ θυμικὸ καὶ τὸ κάνει νὰ μάχεται ἀδιάκοπα. Ἄρχοντα ὀνόμασε ὁ λόγος τὸ δαίμονα ποῦ ἐπικάθεται ἀόρατα στὶς ἐπιφάνειες τῶν αἰσθητῶν καὶ ποῦ μὲ κάθε αἰσθησιὴ προσκαλεῖ ἀπατηλὰ πρὸς τὸν ἑαυτὸ του τις ὀρέξεις

ἐκκαλούμενον ὠνόμασεν· ἄρχοντα δὲ τοῦτον κέκληκεν ὁ λόγος, ἐπειδὴ παντὸς πέφυκεν ἄρχειν πάθους τὸ προσφυῆς αἰσθητόν· ἄνευ γὰρ τινος ὑποκειμένου καὶ τὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς διὰ μέσης τινὸς αἰσθήσεως ἐπικινοῦντος πρὸς ἑαυτὸ πάθος οὐκ ἂν
 165 συσταίῃ ποτέ. Στρατηγὸν δὲ τὸν τῆ δυνάμει τοῦ τῆς ψυχῆς λογιστικοῦ καταχρῶμενον εἶπε δαίμονα πρὸς ἐπίνοϊαν κακῶν καὶ ἐξεύρεσιν πασῶν τῶν κατὰ κακίαν μεθόδων.

Πρόσωπον δὲ τοῦ διαβόλου τὸ λεῖον ὑπάρχει τῆς ἡδονῆς, δι' οὗ πάσης ἀνεχομένης αὐτοῦ ψυχῆς πέφυκε δυναστεύειν καὶ
 170 τὰ θελκτικὰ τῶν αἰσθήσεων αἰσθητὰ τῆς τὸν νοῦν παινούσης τῶν νοητῶν θεωρίας προτιμώσης· ὅπερ πρόσωπον καταισχύνει ὁ διὰ προσευχῆς τὸν ἐκτρίβοντα πᾶσαν πονηρὰν δύναμιν παρὰ Θεοῦ κομισάμενος τῆς σοφίας Λόγον, τουτέστι τὸν τελείως ἀφανιστικὸν τῆς διοχλούσης τῆ ψυχῆ πονηρᾶς τυραννί-
 175 δος. «Ἐξέτριψε» γάρ, φησὶν «ὁ λόγος», ἀλλ' οὐκ ἔτριψεν. Ἡ μὲν γὰρ τρίψις τῆς ἐμπαθοῦς κατ' ἐνέργειαν μόνης ὑπάρχει πράξεως κατάργησις, ἡ δὲ ἔκτριψις καὶ τῶν κατὰ διάνοϊαν πονηρῶν κινήματων παντελής ἐστὶν ἀφανισμός.

Ἡ δὲ χώρα τοῦ βασιλέως Ἀσσοῦρ, λέγω δὲ τοῦ πονηροῦ
 180 καὶ ἀρχεκάκου δαίμονος, ἐστὶν ἡ στιβαρὰ καὶ ἀπότομος τῆς κακίας καὶ ἀγνωσίας ἕξις, ἡ πάσης τῆς κατ' ἀρετὴν ζωτικῆς θερμότητος καὶ παντὸς τοῦ κατὰ τὴν γνῶσιν νοεροῦ φωτὸς ἐστερημένη, εἰς ἣν μόνος ὁ διάβολος ἀποστρέφεται, μετὰ τὴν πείραν τῆς προσβολῆς μὴ δυνηθεὶς μετοικίσαι εἰς τὴν οἰκείαν ἕξιν, τὴν
 185 Ἱερουσαλήμ, τουτέστι τὴν θεοφιλῆ καὶ ἀπαθεστάτην ψυχὴν, ἔχουσαν ἐν ἑαυτῇ τὸν τε τῆς πράξεως καθάπερ Ἐζεκίαν τέλειον λόγον καὶ τὸν τῆς γνώσεως καθάπερ Ἡσαΐαν πεφωτισμένον νοῦν, τὸν Θεὸν ἰλεουμένους καὶ δι' ἀγγέλου τὴν πονηρὰν ἐξαφανίζοντας δύναιμι.

190 Ἐγὼ μὲν οὕτω τοὺς τόπους ἐνόησα κατὰ τὴν ὑποῦσάν μοι δύναιμι. Εἰ δέ τις ὑψηλοτέρως ἐκδέχεσθαι δύναται τὰ εἰρημένα, καὶ ἑαυτῷ καὶ ἡμῖν χαρίζεται, τιμιώτερον ἐκφαίνων, ὡς δεῖ, τῶν γεγραμμένων τὸν νοῦν. Προέφην γὰρ ὅτι μένει διαπαντὸς ἀπερήγραφος ὁ τῆς θείας Γραφῆς λόγος, πάντα μὲν περιγρά-

τῆς ψυχῆς· καὶ τὸν εἶπε ὁ λόγος ἄρχοντα, ἐπειδὴ σέ κάθε πάθος συμβαίνει νὰ ἄρχει τὸ ἀντίστοιχο αἰσθητό, γιὰτι χωρὶς κάποιο ὑποκείμενο πού νὰ κινεῖ τις ψυχικὲς δυνάμεις πρὸς τὸν ἑαυτό του μέσω κάποιας αἰσθησης, δὲν εἶναι ποτέ δυνατὸ νὰ δημιουργηθεῖ πάθος. Στρατηγὸς εἶπε τὸ δαίμονα πού δυναστεύει τις δυνάμεις τοῦ λογιστικοῦ τῆς ψυχῆς γιὰ ἐπινόηση τῶν κακῶν καὶ ἐξεύρεση ὄλων τῶν μεθόδων τῆς κακίας.

Πρόσωπο τοῦ διαβόλου εἶναι ἡ ἀπαλότητα τῆς ἡδονῆς, πού τοῦ δίνει τὴ δυνατότητα νὰ κυριαρχεῖ σέ κάθε ψυχὴ πού τὸν ἀνέχεται καὶ πού προτιμᾷ τὰ αἰσθητὰ πού θέλγουν τις αἰθήσεις ἀπὸ τὴ θεωρία τῶν νοητῶν πού γλυκαίνει τὸ νοῦ. Τὸ πρόσωπο αὐτὸ καταντροπιάζει ὅποιος ἀπόλαυσε ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ τὸ λόγο τῆς σοφίας πού συντρίβει κάθε πονηρὴ δύναμη, δηλαδὴ τὸ λόγο πού ἐξαφανίζει τελείως τὸν πονηρὸ τύραννο πού βασανίζει τὴν ψυχὴ. Ὁ λόγος τῆς Γραφῆς λέει 'ἐξέτριψε' καὶ ὄχι ἔτριψε. Γιὰτι ἡ 'τρίψις' εἶναι κατάργηση μόνο τῆς ἐμπαθοῦς πρακτικῆς ἐνέργειας, ἐνῶ ἡ «ἐκτριψη» εἶναι ὁ πλήρης ἐξαφανισμὸς καὶ τῶν πονηρῶν κινήματων τῆς διάνοιας.

Ἡ χώρα τοῦ βασιλιά Ἀσσοῦρ, δηλαδὴ τοῦ πονηροῦ κι ἀρχέκακου δαίμονα, εἶναι ἡ ἰσχυρὴ καὶ σκληρὴ ἔξη τῆς κακίας καὶ ἀγνωσίας, πού στερεῖται κάθε ζωτικὴ θερμὴ τῆς ἀρετῆς καὶ κάθε νοερὸ γνωστικὸ φῶς, καὶ στήν ὁποία μόνο ὁ διάβολος στρέφεται, ἐπειδὴ δὲν μπόρεσε μετὰ τὴν ἀπόπειρα τῆς προσβολῆς νὰ μετοικίσει στὴ δική του ἔξη τὴν Ἱερουσαλήμ, δηλαδὴ τὴ θεοφιλεῖ καὶ ἀπαθέστατη ψυχὴ, πού ἔχει μέσα της, σὰν Ἐζεκία, καὶ τὸν τέλειο πρακτικὸ λόγο καὶ τὸν, σὰν Ἡσαΐα, φωτισμένο γνωστικὸ νοῦ, πού ἐξιλεώνουν τὸ Θεὸ καὶ μέσω τοῦ ἀγγέλου ἐξαφανίζουν τὴν πονηρὴ δύναμη.

Ἔτσι ἐγὼ ἀντιλήφθηκα τὰ χωρία ἀνάλογα μὲ τὴ δύναμη πού διαθέτω. Ὅποιος ὁμως μπορεῖ ν' ἀντιληφθεῖ ὅσα εἶπαμε μὲ ὑψηλότερο νόημα, αὐτὸς κάνει χάρη καὶ στὸν ἑαυτό του καὶ σ' ἐμᾶς, παρουσιάζοντας τὸ νόημα πρὸς πολῦτιμο, ὅπως καὶ πρέπει, ἀπὸ τὸ γράμμα. Εἶπα προηγουμένως ὅτι μένει γιὰ πάντα ἀπερίγραφος ὁ λόγος τῆς θείας Γραφῆς κι ἐνῶ περιγράφει ὄλους

195 φων τοὺς λέγοντας, αὐτὸς δὲ τοῖς λέγουσιν οὐδαμῶς περιγραφόμενος, ὥστε κἂν εἶπόν τι κατὰ δύναμιν, καὶ τοῦτο τολμηρῶς, ἀλλ' οὐ περιέλαβον πᾶσαν τῶν γεγραμμένων τὴν δύναμιν, ἀπείρων τῆς ἐμῆς ἀνφικισμένην δυνάμεως.

ΣΧΟΛΙΑ

1. Ὅτι, καθάπερ ὁ Θεὸς κατ' οὐσίαν οὐχ ὑποπέπτωκε γνώσει, οὕτως οὐτε ὁ Λόγος αὐτοῦ γνώσει τῇ καθ' ἡμᾶς περιλαμβάνεται.
- 5 2. Οἱ μόνω τῷ γράμματι προσδῆσαντες ἰουδαϊκῶς τὴν διανοίαν, φησὶν, κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον ἐκδέχονται τὰς ἐπαγγελίας τῶν ἀκηράτων ἀγαθῶν, ἀγνοοῦντες τὰ κατὰ φύσιν τῆς ψυχῆς ἀγαθά.
3. Ὁ τὴν εἰκόνα φορέσας τοῦ ἐπουρανίου, φησὶν, τῷ Πνεύματι
10 διὰ πάντων ἔπεσθαι σπεύδει τῆς ἀγίας Γραφῆς, ἐν ᾧ δι' ἀρετῆς καὶ γνώσεως ἢ τῆς ψυχῆς ὑπάρχει συντήρησις· ὁ δὲ τὴν εἰκόνα φέρων τοῦ χοϊκοῦ τὸ γράμμα μόνον περιέπει, ἐν ᾧ ἢ κατ' αἰσθησιν πρὸς σῶμα λατρεία συνέστηκεν, τὰ πάθη δημιουργοῦσα.
- 15 4. Ἡ πρᾶξις γεννᾷ τὴν ἀρετὴν, φησὶν, ὡς Ἄχας τὸν Ἐζεκίαν.
5. Ἡ θεωρία, φησὶν, γεννᾷ τὴν γνώσιν, ὡς Ἀμῶς τὸν Ἡσαΐαν.
6. Ὁ μετὰ πράξεως γινώσκων, φησὶν, καὶ μετὰ γνώσεως πράττων, θρόνος καὶ ὑποπόδιόν ἐστι τοῦ Θεοῦ· θρόνος μὲν
20 διὰ τὴν γνώσιν, ὑποπόδιον δὲ διὰ τὴν πρᾶξιν.
7. Παρεμβολὴ βασιλέως Ἀσσούρ ἐστὶν ἡ συναγωγὴ τῶν πονηρῶν λογισμῶν, ἐν ἧ ἢ δυνατός ἐστιν ὁ πρὸς ἡδονὴν τὰς φυσικὰς ὀρεξεις κινῶν, πολεμιστῆς δὲ ἐστὶν ὁ τὸ θυμικὸν εἰς τὴν τῶν ἡδονῶν φυλακὴν διεγείρων, ἀρχων δὲ ὁ ταῖς
25 ἐπιφανείαις τῶν ὄρατῶν τὰς αἰσθήσεις διερεθίζων, στρα-

ὄσοι μιλοῦν, αὐτὸς δὲν περιγράφεται καθόλου ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ μιλοῦν. Ὡστε κι ἂν ἀκόμα εἶπα κάτι σύμφωνα μὲ τὴ δύναμή μου, καὶ αὐτὸ τὸ λέγω μὲ τόλμη, ὅμως δὲν περιέλαβα ὅλη τὸ νῶμα τῶν γραπτῶν, ποὺ εἶναι ἀπείρως πιὸ πάνω ἀπὸ τὴ δική μου δύναμη.

ΣΧΟΛΙΑ

1. Ὡπως ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ δὲ γίνεται ἀντικείμενο γνώσης, ἔτσι κι ὁ λόγος του δὲν περιλαμβάνεται ἀπὸ τὴ γνώση μας.
2. Ὅσοι ἔχουν προσδέσει τὸ νοῦ τους, ὅπως οἱ Ἰουδαῖοι, μόνο στὸ γράμμα, περιμένουν, λέει, νὰ ἐκπληρωθοῦν οἱ ὑποσχέσεις τῶν ἀθάνατων ἀγαθῶν σ' αὐτὸ τὸν αἰῶνα, ἀγνοώντας τὰ σύμφωνα μὲ τὴ φύση τῆς ψυχῆς ἀγαθά.
3. Ὅποιος, λέει, περιβλήθηκε τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουράνιου, ἐπιδιώκει σὲ ὅλα ν' ἀκολουθεῖ τὸ πνεῦμα τῆς ἀγίας Γραφῆς, μέσα στὸ ὁποῖο συντηρεῖται ἡ ψυχὴ μὲ ἀρετὴ καὶ γνώση· ἐνῶ ὁποιος ἔχει τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ ἀσχολεῖται μὲ τὸ γράμμα μόνο, στὸ ὁποῖο συνίσταται ἡ σύμφωνη μὲ τὴν αἴσθησι πρὸς τὸ σῶμα λατρεία ποὺ δημιουργεῖ τὰ πάθη.
4. Ἡ πράξι, λέει, γεννᾷ τὴν ἀρετὴ, ὅπως ὁ Ἄχας τὸν Ἐζεκία.
5. Ἡ θεωρία, λέει, γεννᾷ τὴ γνώση, ὅπως ὁ Ἀμῶς τὸν Ἡσαΐα.
6. Ὅποιος πράττοντας γνωρίζει καὶ πράττει μὲ γνώση, εἶναι θρόνος καὶ ὑποπόδιο τοῦ Θεοῦ· θρόνος χάρις στὴ γνώση, ὑποπόδιο χάρις στὴν πράξι.
7. Στρατόπεδο τοῦ βασιλιᾶ Ἄσσοῦρ εἶναι ἡ συγκέντρωση τῶν πονηρῶν λογισμῶν, ὅπου δυνατὸς εἶναι αὐτὸς ποὺ ὤθει τις φυσικὲς ὀρέξεις πρὸς τὴν ἡδονή, πολεμιστὴς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ διεγείρει τὸ θυμικὸ στὴ διαφύλαξι τῶν ἡδονῶν, ἀρχοντας εἶναι ὁποιος ἐρεθίζει τις αἰσθήσεις μὲ τις ἐπιφάνειες τῶν ὀρατῶν, καὶ στρατηγὸς ἐκεῖνος ποὺ διαμορφώνει, τὰ

τηγὸς δὲ ὁ εἰδοποιὸς τῶν παθῶν καὶ τῶν ὑλῶν καὶ τρόπων τῆς αὐτῶν ἐνεργείας ἐπινοητικός.

8. Ὅτι χωρὶς αἰσθητοῦ πράγματός φησιν οὐ συνίσταται πάθος· μὴ γὰρ οὔσης γυναικός, οὐκ ἔστι πορνεία, καὶ βρωμάτων οὐκ ὄντων, οὐκ ἔσται πάθος. Οὐκοῦν πάσης ἐμπαθοῦς κινήσεως τῶν ἐν ἡμῖν φυσικῶν δυνάμεων ἄρχει τὸ αἰσθητόν, ἤγουν ὁ δι' αὐτοῦ τὴν ψυχὴν διερεθίζων πρὸς ἁμαρτίαν δαίμων.
9. Ἡ τρίψις, φησίν, τὴν ἐνέργειαν, ἢ ἔκτριψις δὲ καὶ αὐτὴν ἀφανίζει τῆς κακίας τὴν ἐνθύμησιν.
10. Ὡς γὰρ ὁ βορράς, φησίν, ἥλιον οὐκ ἔχει διοδεύοντα, οὕτως οὔτε ἡ κακὴ ἔξις, ἣν οἰκεῖ ὁ διάβολος, γνώσεως φωτισμὸν ἐπιδέχεται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΝΑ'

«Καὶ πολλοὶ ἔφερον δῶρα τῷ Κυρίῳ εἰς Ἱερουσαλήμ καὶ δόματα τῷ Ἐζεκίᾳ βασιλεῖ Ἰούδα, καὶ ὑπερήρθη κατ' ὀφθαλμοὺς πάντων τῶν ἐθνῶν». Τί τὰ δῶρα, καὶ τί τὰ δόματα; Καὶ διὰ τί τῷ μὲν Θεῷ δῶρα, τῷ δὲ βασιλεῖ δόματα; Καὶ τί τὸ ὑπεραρθῆναι κατ' ὀφθαλμοὺς πάντων τῶν ἐθνῶν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τὴν ὀρωμένην ἅπασαν φύσιν ὁ Θεὸς ὑποστήσας, οὐκ ἀφήκεν αὐτὴν κατὰ μόνην κινεῖσθαι τὴν αἰσθησιν, ἀλλ' ἐγκατέσπειρεν ἐκάστῳ τῶν αὐτὴν συμπληρούντων εἰδῶν καὶ σοφίας λόγους πνευματικοὺς καὶ ἀγωγῆς ἀστείας τρόπους, ὥστε μὴ μόνον διὰ τῶν σιγῶντων κτισμάτων μεγαλοφώνως κηρύττεσθαι τὸν ποιητὴν τῶν κτισμάτων τοῖς τῶν γεγονότων μηνυόμενον λόγοις, ἀλλὰ καὶ τὸν ἄνθρωπον, τοῖς κατὰ φύσιν τῶν ὀρωμέ-

πάθη κι ἐπινοεῖ τὰ ὑλικά καὶ τοὺς τρόπους τῆς ἐνέργειάς τους.

8. Χωρὶς κάποιο αἰσθητὸ ἀντικείμενο, λέει, δὲν δημιουργεῖται πάθος· ἂν δηλαδὴ δὲν ὑπάρχει γυναίκα δὲν δημιουργεῖται πορνεία, ἂν δὲν ὑπάρχουν τροφές δὲ θὰ ὑπάρξει γαστριμαργία, κι ἂν λείψει τὸ χρυσάφι, δὲν θὰ ὑπάρξει καὶ τὸ πάθος τῆς φιλαργυρίας. Ἐπομένως σὲ κάθε ἐμπαθῆ κίνηση τῶν φυσικῶν δυνάμεων μέσα μας ἐξουσιάζει τὸ αἰσθητό, δηλαδὴ ὁ δαίμονας, πὺ μὲ αὐτὸ ἐρεθίζει τὴν ψυχὴ πρὸς τὴν ἁμαρτία.
9. Ἡ τρίψη, λέει, ἀφανίζει τὴν ἐνέργεια καὶ ἡ ἔκτριψη τὴν ἴδια τὴν θύμηση τῆς κακίας.
10. Ὅπως ὁ βορρᾶς δὲ ἔχει τὸν ἥλιο τὸ περνᾶ ἀπὸ αὐτόν, ἔτσι οὔτε ἡ κακὴ ἔξη, στὴν ὁποία κατοικεῖ ὁ διάβολος, δὲν ἐπιδέχεται τὸ φωτισμὸ τῆς γνώσης.

ΕΡΩΤΗΣΗ 51

«Καὶ πολλοὶ πρόσφεραν δῶρα στὸν Κύριο στὴν Ἱερουσαλήμ καὶ προσφορὲς στὸν βασιλιὰ τοῦ Ἰούδα Ἐζεκία καὶ ὑψώθηκε μπροστὰ στὰ μάτια ὄλων τῶν ἐθνῶν»¹. Τί εἶναι τὰ δῶρα καὶ τί οἱ προσφορὲς, καὶ γιατί στὸ Θεὸ ἔφεραν δῶρα, ἐνῶ στὸ βασιλιὰ προσφορὲς; Ἐπίσης τί σημαίνει τὸ ὅτι «ὑψώθηκε μπροστὰ στὰ μάτια ὄλων τῶν ἐθνῶν»;

ΑΠΟΚΡΙΣΗ

Ὅταν ὁ Θεὸς ἔδωσε ὑπόσταση σ' ὅλη τὴ φύση πὺ βλέπομε, δὲν τὴν ἄφησε νὰ κινεῖται μόνο μὲ τὴν αἴσθηση, ἀλλ' ἐγκατέσπειρε σὲ καθένα ἀπὸ τὰ εἶδη πὺ τὴν ἀποτελοῦν καὶ πνευματικοὺς λόγους σοφίας καὶ τρόπους εὐγενικῆς συμπεριφορᾶς, ὥστε νὰ μὴν διακηρύττουν μεγαλόφωνα μόνο τὰ σιωπηλὰ κτίσματα τὸν ποιητὴ τους, ἀναγγελλόμενα ἀπὸ τοὺς λόγους τῶν δημιουργημάτων, ἀλλὰ καὶ ὁ ἄνθρωπος, παιδαγωγούμενος

1. Β' Παραλ. 32,23.

15 νων θεσμοῖς τε καὶ τρόποις παιδαγωγούμενον, εὐμαρῶς τὴν πρὸς αὐτὸν ἄγουσαν ὁδὸν τῆς δικαιοσύνης εὐρεῖν.

Τοῦτο γὰρ τῆς ἄκρας ἦν ἀγαθότητος ἴδιον, μὴ μόνον τὰς θείας καὶ ἀσωμάτους τῶν νοητῶν οὐσίας τῆς ἀπορρήτου καὶ θείας ἀπεικονίσματα καταστῆσαι δόξης, ὅλην κατὰ τὸ θεμιτὸν
20 ἀναλόγως αὐταῖς εἰσδεχομένας τὴν ἀπερινόητον ὠραιότητα τοῦ ἀπροσίτου κάλλους, ἀλλὰ καὶ τοῖς αἰσθητοῖς καὶ τῶν νοητῶν οὐσιῶν κατὰ πολὺ ἀποδέουσιν ἀπηχήματα τῆς οἰκείας ἐγκατα-
μίξαι μεγαλειότητος, δυνάμενα τὸν ἀνθρώπινον νοῦν ἐποχούμε-
νον αὐτοῖς πρὸς τὸν Θεὸν ἀπλανῶς διαπορθμεύειν, ὑπεράνω
25 πάντων τῶν ὀρωμένων γινόμενον, οἷα τῆς ἄκρας ἐπιβάντα μα-
καριότητος καὶ τὰ μέσα πάντα, δι' ὧν τὴν τοιαύτην τεμῶν ἐξή-
νυσε πορείαν, κατόπιν ἑαυτοῦ ποιησάμενον· οὐ μόνον δέ, ἀλλ'
ἵνα καὶ μηδεὶς τῶν «λατρευσάντων τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαν-
τα» πρόφασιν ἀπολογίας ἔχη τὴν ἄγνοιαν, φωνῆς πάσης τρανό-
30 τερον τὸν οἰκεῖον ποιητὴν κηρυττούσης ἀκούων τῆς κτίσεως.

Οὐκοῦν ἐπειδὴ καὶ λόγους σοφίας πνευματικοὺς καὶ τρό-
πους ἀγωγῆς ἀστείας ἐγκατασπαρέντας αὐτῇ φυσικῶς ἔχει
παρὰ τοῦ δημιουργοῦ τῶν ὀρωμένων ἢ φύσις, πᾶς νοῦς εἰκό-
τως ἀρετῇ καὶ γνώσει κατεστεμμένος, οἷα δὴ κατὰ τὸν μέγαν
35 Ἐζεκίαν βασιλεύειν λαχὼν τῆς Ἱερουσαλήμ, τουτέστι τῆς εἰρή-
νην μόνην ὀρώσης ἔξεως, ἡγουν τῆς παντοίων ἐστερημένης
παθῶν καταστάσεως – ὄρασις γὰρ εἰρήνης Ἱερουσαλήμ ἐρ-
μηνεύεται—, πᾶσαν ἔχει τὴν κτίσιν ὑποχείριον διὰ τῶν αὐτὴν
συμπληρούντων εἰδῶν ὁ τοιοῦτος νοῦς, τῷ μὲν Θεῷ δι' αὐτοῦ
40 τοὺς ἐν αὐτῇ πνευματικοὺς τῆς γνώσεως καθάπερ δῶρα προσ-
κομίζουσιν λόγους, αὐτῷ δὲ καθάπερ δόματα τοὺς ἐνυπάρ-
χοντας αὐτῇ κατὰ τὸν φυσικὸν νόμον πρὸς ἀρετὴν τρόπους πα-
ρέχουσιν, καὶ διὰ τῶν ἀμφοτέρων δεξιουμένην τὸν κατ' ἀμφό-
τερα κρατίστως εὐδοκιμεῖν δυνάμενον, λέγω δὲ τὸν κατὰ λόγον

μὲ τοὺς φυσικοὺς νόμους καὶ τοὺς τρόπους τῶν φαινομένων, νὰ μπορέσει νὰ βρεῖ εὐκολὰ τὸ δρόμο τῆς δικαιοσύνης ποὺ ὀδηγεῖ πρὸς αὐτόν.

Γιατὶ αὐτὸ ἦταν τὸ γνώρισμα τῆς ἄκρας ἀγαθότητας, νὰ μὴν κάνει μόνο τις θεῖες καὶ ἀσώματες οὐσίες τῶν νοητῶν ἀπεικονίσματα τῆς θείας δόξας, δεχόμενες ἀνάλογα ἢ κάθε μία ὅσο εἶναι ἐπιτρεπτὸ τὴν ἀπερινόητη ὠραιότητα τοῦ ἀπρόσιτου κάλλους, ἀλλὰ νὰ ἐγκαταμίξει καὶ στὰ αἰσθητά, ποὺ ὑπολείπονται κατὰ πολὺ ἀπὸ τις νοητὲς οὐσίες, ἀπηχῆσεις τῆς μεγαλειότητάς του ποὺ μποροῦν νὰ διαπεραιώσουν ἀσφαλῶς τὸν ἀνθρώπινο νοῦ μεταφερόμενο ἀπὸ αὐτὲς πρὸς τὸ Θεό, ἀνεβαίνοντας πάνω ἀπὸ ὅλα τὰ φαινόμενα, ἐπειδὴ ἔχει πατήσει τὴν ἄκρα μακαριότητα καὶ ὅλα τὰ ἐνδιάμεσα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα περνώντας διάνυσε αὐτὴ τὴν πορεία καὶ τὰ ἄφησε πίσω του. Κι ὄχι μόνο αὐτό· ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴν ἔχει ὡς πρόφασιν δικαιολογίας τὴν ἄγνοια κανένας «ἀπὸ ὅσους λάτρευσαν τὴν κτίσιν κι ὄχι τὸν κτίστη»² ἀκούοντας τὴν κτίσιν νὰ διαλαλεῖ τὸ δημιουργό της λαμπρότερα ἀπὸ κάθε ἄλλη φωνή.

Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ λόγους πνευματικῆς σοφίας καὶ τρόπους εὐγενικῆς συμπεριφορᾶς ἔχει σπαρμένους φυσικῶς σ' αὐτὴν ἀπὸ τὸ δημιουργό της ἢ φύσιν τῶν ὀρατῶν, κάθε νοῦς ποὺ εἶναι εὐλόγα στεφανωμένος μὲ ἀρετὴ καὶ γνώση, ἐπειδὴ τοῦ ἔλαχε, κατὰ ἀναλογία μὲ τὸ μεγάλο Ἐζεκία, νὰ βασιλεύει στὴν Ἱερουσαλήμ, δηλαδὴ στὴν ἔξην ποὺ ἀποβλέπει μόνο στὴν εἰρήνην, ἥτοι τὴν κατάστασιν ποὺ στερεῖται ὁποιοδήποτε πάθος —γιατὶ Ἱερουσαλήμ ἐρμηνεύεται 'ὄραση εἰρήνης'—, ἔχει ὅλη τὴν κτίσιν ὑποχείρια ὁ νοῦς αὐτός μὲ τὰ εἶδη ποὺ τὴν ἀποτελοῦν, ἢ ὁποῖα μέσῳ τοῦ νοῦ προσφέρει στὸ Θεὸ σὰν δῶρα τοὺς πνευματικὸς λόγους τῆς γνώσης, ἐνῶ στὸ νοῦ παρέχει σὰν προσφορὰς τοὺς νόμους γιὰ τὴν πραγμάτωσιν τῆς ἀρετῆς ποὺ ἐνυπάρχουν σ' αὐτὴν σύμφωνα μὲ τὸν φυσικὸ νόμο, καὶ μὲ τὰ δύο φιλοδωρεῖ ὅποιον μπορεῖ νὰ ἔχει μεγάλη εὐδοκίμησιν καὶ στὰ

45 καὶ βίον πράξεώς τε καὶ θεωρίας τελειωθέντα φιλόσοφον νοῦν.
 Δῶρα μὲν οὖν τῷ Κυρίῳ καὶ δόματα τῷ βασιλεῖ φέρεσθαι
 προσδιωρισμένως εἶρηκεν ὁ λόγος, ἐπειδὴ, καθὼς φασιν οἱ
 περὶ ταῦτα τὴν σπουδὴν ἐσχηκότες, δῶρα σεσημειωμένως
 ἐκεῖνα λέγεται τὰ τοῖς ἀπροσδεέσιν εἰσκομιζόμενα, δόματα δὲ
 50 τὰ τοῖς δεομένοις διδόμενα. Διὸ καὶ ἡ καθόλου συνήθεια τῶν
 ἀνθρώπων τὰ τοῖς βασιλεῦσι προσφερόμενα προσηγόρευσε
 δῶρα, τυχὸν τὸ ἀπροσδεὲς τῶν δεχομένων σκοπήσασα.

Φήσειε δ' ἂν τις τῶν πάντα φιλοτίμων ταύτης ἔνεκεν τῆς
 αἰτίας καὶ τὰ παρὰ τῶν μάγων προσενεχθέντα τῷ Κυρίῳ, καθ'
 55 ἡμᾶς γενομένῳ διὰ φιλανθρωπίαν, δῶρα προσηγορευθῆναι,
 μηδὲν τῆς ἀληθείας τοῦτο λέγων παραμείβων τὸ σύνολον.

Προσκομίζοντες οὖν τοὺς ἐκ τῶν γεγονότων πνευματικοὺς
 τῷ Κυρίῳ λόγους, δῶρα προσφέρομεν, καθότι πάντων τούτων
 ἐστὶ κατὰ φύσιν ἀπροσδεής· οὐ γὰρ ὡς δεομένῳ πρὸς ἄλλοις
 60 καὶ τοὺς τῶν ὄντων τῷ Κυρίῳ προσκομίζομεν λόγους, ἀλλ' ἵνα
 ποσῶς ἡμεῖς κατὰ δύναμιν ἐκ τῶν αὐτοῦ κτισμάτων χρεω-
 στούμενον αὐτὸν ἀνυμνήσωμεν. Δόματα δὲ λαμβάνει ὁ τὴν
 θεῖαν προθύμως μετερχόμενος φιλοσοφίαν, ὡς καὶ τρόπων
 πρὸς ἀρετὴν καὶ λόγων πρὸς γνῶσιν κατὰ φύσιν δεόμενος.

65 Ἦ καὶ ἄλλως ἐκκληπτέον τὰ δῶρα. Ἐπειδὴ δῶρον πάλιν
 ἐστὶ τὸ τοῖς μηδὲν προεισενεγκοῦσι διδόμενον, δῶρα μὲν λαμ-
 βάνει γνωστικὸς νοῦς ἐκ τῆς τῶν ὄντων θεωρίας δι' αὐτοῦ
 προσαγομένους τῷ Κυρίῳ τοὺς ἀνευ λογικῆς ἀποδείξεως συνε-
 κτικὸς λόγους τῆς πίστεως, ὑπὲρ ἧς οὐδεὶς οὐδαμῶς οὐδὲν
 70 προεισφέρει, φυσικῶς καὶ δίχα πάσης τῆς ἐν λόγοις τεχνικῆς

δύο, ἐννοῶ τὸ φιλόσοφο νοῦ πού τελειώθηκε στὸ λόγο τῆς θεωρίας καὶ στὴν πράξη τοῦ βίου. Προσδιόρισε λοιπὸν ὁ λόγος νὰ δίνονται δῶρα στὸν Κύριο καὶ προσφορὲς στὸ βασιλιά, ἐπειδὴ, ὅπως λένε ὅποιοι ἐνδιαφέρονται γιὰ τὰ θέματα αὐτά, δῶρα λέγονται συγκεκριμένα ἐκεῖνα πού προσφέρονται σὲ ὅσους δὲν ἔχουν ἀνάγκη, καὶ προσφορὲς ἐκεῖνα πού δίνονται σ' ἐκείνους πού ἔχουν ἀνάγκη. Γι' αὐτὸ καὶ κατὰ γενικὴ συνήθεια οἱ ἄνθρωποι χαρακτήρισαν δῶρα ὅσα προσφέρονται στοὺς βασιλιάδες, ἀποσκοπώντας ἴσως στὸ ὅτι δὲν ἔχουν ἀνάγκη.

Θὰ μπορούσε ὅμως νὰ πεῖ κάποιος ἀπὸ τοὺς μεγαλόφρονες, ὅτι γι' αὐτὴ τὴν αἰτία καὶ ἐκεῖνα πού πρόσφεραν οἱ μάγοι στὸν Κύριο, πού ἦρθε ἀπὸ φιλανθρωπία σ' ἐμᾶς, ὀνομάστηκαν δῶρα³, χωρὶς νὰ ξεφεύγει μὲ τὸ χαρακτηρισμὸ αὐτὸν καθόλου ἀπὸ τὴν ἀλήθεια.

Προσκομίζοντας λοιπὸν στὸν Κύριο τοὺς ἀντλημένους ἀπὸ τὰ δημιουργήματα πνευματικὸς λόγους, προσφέρομε δῶρα στὸν Κύριο, ἐπειδὴ ἀπὸ τὴ φύση του δὲν ἔχει καθόλου ἀνάγκη ἀπὸ κανένα ἀπὸ αὐτά⁴. Γιατὶ δὲν προσκομίζομε στὸν Κύριο τοὺς λόγους τῶν ὄντων μαζὶ μὲ ἄλλα, ἐπειδὴ τάχα τὰ ἔχει ἀνάγκη, ἀλλὰ γιὰ νὰ τοῦ προσφέρομε κατὰ δύναμη ἓνα πολὺ μικρὸ ὕμνο ἀπὸ τὰ κτίσματά του πού τοῦ τὸν χρωστᾶμε. Προσφορὲς δέχεται ὅποιος ἀκολουθεῖ πρόθυμα τὴ θεία φιλοσοφία στὴ ζωὴ, ἐπειδὴ ἔχει ἀνάγκη ὡς ἀπὸ τὴ φύση του καὶ ἀπὸ μέσα γιὰ τὴν πραγμάτωση τῆς ἀρετῆς καὶ ἀπὸ λόγους γιὰ τὴν ἀπόκτηση τῆς γνώσης.

Εἶναι δυνατὸ τὰ δῶρα νὰ τὰ ἐκλάβομε κι ἀλλιῶς. Ἐπειδὴ δῶρο εἶναι ὅ,τι δίνεται σ' ἐκείνους πού δὲν ἔχουν εἰσφέρει τίποτε προηγουμένως, δῶρα παίρνει ὁ γνωστικὸς νοῦς πού ἀπὸ τὴ θεωρία τῶν ὄντων προσφέρει στὸν Κύριο τοὺς χωρὶς λογικὴ ἀπόδειξη συνεκτικὸς τῆς πίστεως λόγους, γιὰ τὴν ὁποία κανένας μὲ κανένα τρόπο δὲν εἰσφέρει τίποτε προηγουμένως κοιτώντας μὲ τρόπο φυσικὸ καὶ χωρὶς καμμιά τεχνικὴ λογικὴ διαδι-

μεθοδείας τὸν ἴδιον ποιητὴν θεώμενος, μηνυούσης τῆς κτίσεως (τί γὰρ καὶ προεισενέγκαι δυνήσεται τις πίστει παρισωθῆναι δυνάμενον, ὥστε ὡς χρέος, ἀλλὰ μὴ δῶρον, τὴν εἰς τὸν Θεὸν πίστιν κομίσασθαι;), δόματα δὲ λαμβάνει τοὺς τῶν ὄντων φυσικὸς νόμους τοῖς τρόποις μιμούμενος, δηλαδὴ τῆς τούτων προ-
 75 εισφέρων κτήσεως τοὺς κατὰ τὴν μετάνοιαν πόνοους, δι' ὧν ἐκδύεσθαι πρότερον τὸν παλαιὸν πέφυκεν ἄνθρωπον καὶ οὕτω πρὸς συλλογὴν καρπῶν δικαιοσύνης ἐξιέναι, τοὺς ἐν τοῖς οὐσι πεπονημένους πρὸς ἀρετὴν ἀναλεγόμενος τρόπους· οἷς οὐκ ἂν
 80 ποτε προσεγγίσειεν, μὴ πρότερον πόνοις καὶ ἰδρῶσι πολλοῖς, καθάπερ ὄφεις τὴν λεβηρίδα, φημί δὴ τὸν παλαιὸν εἰς ἄγαν καταπιέσας ἄνθρωπον καὶ ἀποδυσάμενος. Διὸ τῷ μὲν Θεῷ δῶρα τοὺς ἐκ τῶν ὄντων εἰκότως συνεκτικὸς τῆς πίστεως λόγους ὁ γνωστικὸς δέχεται νοῦς, μηδὲν τὸ σύνολον τούτων προεισφέ-
 85 ρων καὶ προδιδούς (τίς γάρ φησι προέδωκεν αὐτῷ, καὶ ἀνταποδοθήσεται αὐτῷ;), λαμβάνει δὲ δόματα τοὺς κατὰ φύσιν τῶν ὄντων τοῖς τρόποις ἐκμιμούμενος νόμους.

Οἷόν τι λέγω· μιμούμενος μὲν ὁ διαγνωστικὸς νοῦς τὸν κατὰ φύσιν τοῦ οὐρανοῦ νόμον δόματα λαμβάνει, ὁμαλωτάτην
 90 καὶ ὡσαύτως ἔχουσιν ἀεὶ τῆς ἀρετῆς ἐν ἑαυτῷ καὶ τῆς γνώσεως διαφυλάττων τὴν κίνησιν, παγίως φέρουσιν καθάπερ ἀστέρας τοὺς περὶ τῶν ὄντων φωτεινοὺς καὶ διαυγεστάτους λόγους. Μιμούμενος δὲ τοῦ ἡλίου τὸν κατὰ φύσιν νόμον, ἄλλους ἐξ ἄλλων πρὸς τὰς χρεῖας τοῦ παντὸς ἀμειβομένου τόπους, ἕτερον
 95 δόμα λαμβάνει τὴν πρὸς τὸ πᾶσι τοῖς συμβαίνουσι δεόντως μετὰ σοφίας ἀρμόζεσθαι σύνεσιν, μηδὲν ὑφιεῖς ἑαυτοῦ τῆς φωτιστικῆς κατὰ τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν γνῶσιν ταυτότητος.

Λαμβάνει δὲ πάλιν καὶ τοῦ ἀετοῦ τὸ πρὸς τὴν θείαν τοῦ ἀκηράτου φωτὸς μαρμαρυγὴν εὐθυτενὲς τῶν ὀμμάτων, κατὰ

κασία τὸν ἴδιο της τὸν ποιητὴ ἀπὸ τὰ μηνύματα τῆς φύσης (πράγματι τί ἄλλο θὰ μπορέσει νὰ προσφέρει κανένας πὺ νὰ μπορεῖ νὰ ἐξισωθεῖ μὲ τὴν πίστη, ὥστε νὰ λάβει τὴν πίστη στὸ Θεὸ σὰ νὰ τοῦ ὀφείλεται καὶ ὄχι ὡς δῶρο;). Προσφορὲς πάλι δέχεται μιμούμενος μὲ τὴν συμπεριφορὰ του τοὺς φυσικοὺς νόμους, εἰσφέροντας δηλαδὴ πρὶν ἀπὸ τὴν ἀπόκτησίν τους τοὺς πόνους τῆς μετάνοιας, μὲ τοὺς ὁποίους ἀποθέτει προηγουμένως τὸν παλαιὸ ἄνθρωπο, κι ἔτσι βγαίνει γιὰ τὴ συλλογὴ τῶν καρπῶν τῆς δικαιοσύνης, ἐκλέγοντας τοὺς τρόπους πὺ ἔχουν γίνει μέσα στὰ ὄντα γιὰ τὴν πραγμάτωσιν τῆς ἀρετῆς, τοὺς ὁποίους δὲ θὰ μπορούσε ποτὲ νὰ τοὺς προσεγγίσει, ἐὰν προηγούμενους μὲ κόπους πολλοὺς καὶ ἰδρώτες δὲν καταπίεζε ἰσχυρὰ καὶ δὲν ἀπέβαλλε, ὅπως τὸ φίδι τὸ δέρμα του, θέλω νὰ πῶ τὸν παλαιὸ ἄνθρωπο. Γι' αὐτὸ εὐλόγα ὁ γνωστικὸς νοῦς δέχεται ἀπὸ τὸ Θεὸ ὡς δῶρα ἀντλημένους ἀπὸ τὰ ὄντα τοὺς συνεκτικὸς τῆς πίστεως λόγους, χωρὶς νὰ εἰσφέρει καὶ νὰ καταβάλλει προηγουμένως τίποτε γι' αὐτούς. Γιατὶ λέει, «ποιὸς τοῦ ἔδωσε κάτι προηγουμένως, ὥστε νὰ τοῦ τὸ ἀνταποδώσει;»⁵, ἐνῶ προσφορὲς παίρνει ὅταν μιμεῖται μὲ τοὺς τρόπους του τοὺς φυσικοὺς νόμους τῆς φύσης.

Ἐννοῶ τὸ ἐξῆς μ' αὐτὸ πὺ λέγω. Ὅταν ὁ γνωστικὸς νοῦς μιμεῖται τὸ φυσικὸ νόμο τοῦ οὐρανοῦ δέχεται προσφορὲς, διαφυλάσσοντας μέσα του τελείως ὁμαλὴ καὶ ἀμετάβλητη πάντα τὴν κίνησιν τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσης, πὺ φέρει μόνιμα, σὰν ἀστέρια, τοὺς φωτεινοὺς καὶ ὀλοκάθαρους λόγους τῶν ὄντων. Ἀκολουθώντας πάλι τὴ φυσικὴ πορεία τοῦ ἡλίου, ἀλλάζοντας διάφορες θέσεις ἀνάλογα μὲ τὶς ἀνάγκες τοῦ παντός, δέχεται ἄλλη προσφορὰ, τὴ σύνεσιν νὰ προσαρμόζεται ὅπως πρέπει μὲ σοφία σὲ ὅσα τοῦ συμβαίνουν χωρὶς νὰ χάνει τίποτα ἀπὸ τὴ φωτιστικὴ του δύναμιν ὡς πρὸς τὴν ἀρετὴ καὶ τὴ γνώσιν.

Παίρνει ἐπίσης τὸ ἀχαμήλωτο βλέμμα τοῦ ἀετοῦ μπροστὰ στὴ θεία λάμψη τοῦ ἀθάνατου φωτός, χωρὶς νὰ θολώνει καθό-

100 μηδὲν ὑπὸ τῆς παμφαοῦς ἀκτῖνος τὴν νοερὰν δριμυσσόμενος
κόρην.

Μιμεῖται καὶ τὴν ἔλαφον, καθάπερ ὄρη τὰ ὕψη τῶν θείων
θεωρημάτων μεταδιώκων, καὶ τὰ ἐμφωλεύοντα τῇ φύσει τῶν
ὄντων πάθη, ἰοβόλων δίκην, τῷ λόγῳ διαφθείρων τῆς διακρί-
105 σεως, καὶ τὸν τῇ μνήμῃ κατὰ περίστασιν ἐναπολαμβάνομενον
τῆς κακίας ἰὸν ταῖς πολλαῖς καὶ διαφόροις πηγαῖς κατασβεννύ-
ων τῆς γνώσεως.

Μιμεῖται καὶ τῆς δορκάδος τὴν ὄξυωπίαν καὶ τοῦ ὄρνέου
τὴν ἀσφάλειαν, τοὺς βρόχους τῶν πολεμούντων τῇ ἀρετῇ δαι-
110 μόνων ὡς δορκὰς ὑπερπηδῶν καὶ διαλλόμενος, καὶ τὰς παγί-
δας τῶν τῇ γνώσει μαχομένων πνευμάτων ὡς ὄρνεον ὑπερι-
πτάμενος.

Φασὶ τινες τοῦ λέοντος ἀλλήλοις τὰ ὀστέα συγκρούμενα
πῦρ ἀποβάλλειν. Μιμεῖται καὶ τούτου τὸ φύσει πεφυκὸς ὁ
115 γνωστικὸς νοῦς καὶ θεοφιλῆς, διὰ τῆς κατὰ τὴν ἀλήθειαν συζη-
τήσεως ἀλλήλοις τοὺς εὐσεβεῖς ὀστέων δίκην συγκρούων λογι-
σμοὺς καὶ τὸ πῦρ ἐξάπτων τῆς γνώσεως.

«Γίνεται φρόνιμος ὡς ὁ ὄφις καὶ ἀκέραιος ὡσεὶ περιστε-
ρά», διὰ πάντων ἄθλαστον ὡς κεφαλὴν τὴν πίστιν συντηρῶν
120 καὶ τοῦ θυμοῦ τὴν πικρίαν ἐξ ἑαυτοῦ σαφῶς κατὰ τὴν περιστε-
ρὰν ἀποθέμενος, ὡς τοῖς θλίβουσι καὶ ἐπηρεάζειν σπουδάζουσι
μνησικακεῖν οὐκ εἰδώς.

Δέχεται καὶ τῆς τρυγόνος καθάπερ δόμα τὴν τῆς σωφρο-
σύνης ἐκτίμησιν, γνώμης ἔργα ποιούμενος πάντα τὰ ἐξ ἀνάγκης
125 προσόντα ταῖς φύσεσιν.

Οὕτω μὲν οὖν, κατὰ τὸν ἐκάστου λόγον τε καὶ τρόπον τῆς
φύσεως, μετὰ γνώσεως ἐπελθὼν τῶν ὄντων γένεσιν ὁ φιλοσο-
φώτατος νοῦς, ὡς μὲν γνωστικὸς τοὺς τῶν ὄντων πνευματι-
κοὺς λόγους καθάπερ δῶρα δέχεται τῷ Θεῷ προσφερομένους
130 παρὰ τῆς κτίσεως, ὡς δὲ πρακτικὸς τοὺς τῶν ὄντων φυσικοὺς

6. Ζαρκάδι = δορκάς, ἀπὸ τὸ δέρκομαι = βλέπω· (ὄξυδερκῆς) ὄξυδέρκεια.

λου ἢ κόρη τοῦ νοεροῦ ματιοῦ ἀπὸ τὴν ὀλόλαμπρη ἀκτίνα.

Μιμεῖται καὶ τὸ ἐλάφι, ἀνεβαίνοντας σὰν βουνὰ τὰ ὕψη τῶν θείων θεαμάτων καὶ τὰ πάθη ποῦ φωλιάζουν μέσα στὴ φύση τῶν ὄντων, σὰν ἰοβόλα φίδια, ἐξοντώνοντάς τα μὲ τὸ λόγο τῆς διάκρισης κι ἐπιτυγχάνοντας τὴν ἀχρηστευση μὲ τὶς πολλὰ καὶ διάφορες πηγὲς τῆς γνώσης τοῦ δηλητηρίου τῆς κακίας ποῦ ἀπομένει κατὰ περίπτωσιν μέσα τὴ μνήμη.

Μιμεῖται καὶ τοῦ ζαρκαδιοῦ⁶ τὸ ὄξυ βλέμμα καὶ τὴν ἀσφάλεια τοῦ ἀρπακτικοῦ πουλιοῦ, ὑπερπηδώντας σὰν ζαρκάδι τὰ βρόχια τῶν δαιμόνων ποῦ μάχονται τὴν ἀρετὴ καὶ πετώντας σὰν πουλὶ πάνω ἀπὸ τὶς παγίδες τῶν πνευμάτων ποῦ μάχονται τὴ γνώση.

Λένε μερικοὶ ὅτι ὅταν συγκρουσθοῦν μεταξύ τους τὰ κόκκαλα τοῦ λιονταριοῦ βγάζουν φωτιά. Ὁ γνωστικὸς καὶ θεοαγάπητος νοῦς μιμεῖται καὶ τοῦ λιονταριοῦ τὸ φυσικὸ ἔνστικτο ποῦ κατὰ τὴν ἀναζήτησιν τῆς ἀλήθειας συγκρούοντας, σὰν τὰ κόκκαλα τοῦ λιονταριοῦ, μεταξύ τους τοὺς εὐσεβεῖς λογισμοὺς, κάνει νὰ πεταχτεῖ ἢ φωτιὰ τῆς γνώσης.

Γίνεται φρόνιμος ὅπως τὸ φίδι καὶ ἀκέραιος ὅπως τὸ περιστέρι⁷, διατηρώντας ἀνάμεσα ἀπὸ ὅλες τὶς περιστάσεις ἀσύντριπτη, σὰν κεφάλι, τὴν πίστη καὶ ἀποβάλλοντας σαφῶς ἀπὸ μέσα του τὴν πίκρα τοῦ θυμοῦ, σύμφωνα μὲ τὸ παράδειγμα τοῦ περιστεριοῦ, ποῦ δὲν γνωρίζει νὰ μνησικακεῖ ἐναντίον ἐκείνων ποῦ τὸν θλίβουν καὶ θέλουν νὰ τὸν βλάψουν⁸.

Δέχεται καὶ ἀπὸ τὸ τρυγόνι σὰν προσφορὰ τὴ μίμησιν τῆς σωφροσύνης, κάνοντας πράξεις τῆς ἐλεύθερης θέλησής του τὶς ὑποχρεωτικὲς ιδιότητες ποῦ εἶναι ἔμφυτες στὴ φύση.

Ἔτσι λοιπόν, σύμφωνα μὲ τὸ λόγο καὶ τὸν τρόπο τῆς φύσης τοῦ καθενός, προσεγγίζοντας μὲ γνώσιν ὁ φιλοσοφότατος νοῦς τὴ γένεσιν τῶν ὄντων, ὡς γνωστικὸς δέχεται σὰν δῶρα τοὺς πνευματικοὺς λόγους τῶν ὄντων ποῦ ἡ κτίσις προσφέρει στὸ Θεό· ὡς πρακτικὸς δέχεται προσφορὰς ἀκολουθώντας μὲ

7. Ματθ. 10,16.

8. Ματθ. 5,44.

νόμους τοῖς τρόποις μιμούμενος δόματα δέχεται, πᾶσαν ἐκκαλύπτων ἐν ἑαυτῷ κατὰ τὸν βίον τῆς ἐμφερομένης ἀοράτως τοῖς οὔσι θείας σοφίας τὴν μεγαλοπρέπειαν.

Εἰ δὲ καὶ τοῦτο φαίη τις ὅτι δῶρα τῷ Θεῷ προσφέρεσθαι
 135 διωρίσατο φήσας ὁ λόγος, ἵνα παραστήσῃ τὸ τῆς θείας ἀγαθότητος ἄπειρον, ὡς μηδὲν προεισενεγκούσης, δέχεσθαι παρ' ἡμῶν ὡς δῶρα τὰ δόματα, τὸ πᾶν ἡμῖν λογιζομένης τῆς εἰσφορᾶς, οὐκ ἔξω τοῦ πρέποντος γέγονε τοῦτο φήσας, πολλὴν καὶ ἄφατον εἶναι περὶ ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ δείξας τὴν ἀγαθότητα, δεχο-
 140 μένου ὡς ἡμῶν τὰ ἑαυτοῦ ἐξ ἡμῶν αὐτῷ προσφερόμενα, καὶ τὴν ὑπὲρ αὐτῶν ὡς ἀλλοτρίων ὀφειλὴν ὁμολογοῦντος.

«Καὶ ὑπερήρθη», φησὶν, «Ἐζεκίας κατ' ὀφθαλμοὺς πάντων τῶν ἐθνῶν». Ὁ διὰ πράξεως καὶ θεωρίας κατορθώσας εἰς ἄκρον τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν γνῶσιν κατὰ τὸν Ἐζεκιάν, εἰκότως
 145 ὑπεραίρεται πάντων τῶν ἐθνῶν, τῶν τε σαρκικῶν καὶ διαβεβλημένων λέγω παθῶν ὑπεράνω κατὰ τὴν πράξιν γινόμενος καὶ τῶν φυσικῶν λεγομένων σωματίων, καὶ ἀπλῶς, ἵνα συνελὼν εἶπω, πάντων τῶν ὑπὸ αἴσθησιν εἰδῶν κατὰ τὴν θεωρίαν τοὺς ἐν αὐτοῖς πάντα γνωστικῶς διαπεράσας λόγους, ἐθνῶν καὶ
 150 αὐτῶν τῇ Γραφῇ, τροπικῶς ὀνομαζομένων διὰ τὸ πρὸς τὴν ψυχὴν καὶ τὸν νοῦν κατὰ φύσιν ἀλλογενὲς καὶ ἀλλόφυλον, ἄπερ, μὴ πολεμοῦντα τὸν νοῦν, πολεμεῖσθαι παντελῶς ὁ Θεὸς οὐ προσέταξεν.

Οὐ γὰρ τοῖς ἔξω περὶ τὴν αἴσθησιν πολεμεῖν ἐπετάγημεν
 155 κτίσμασιν, ἀλλὰ τοῖς ἐν ἡμῖν αὐτοῖς παρὰ φύσιν κατὰ τὴν γῆν τῆς καρδίας οἰκοῦσι τῆς ἀτιμίας ἀεὶ διαμάχεσθαι πάθεσιν ἐκελεύσθημεν, ἕως ἡ. «ξολοθρεύσωμεν αὐτὰ ἐξ αὐτῆς καὶ κατάσχωμεν μόνοι τὴν γῆν, ἀσάλευτον μένουσαν τῇ ἀναιρέσει τῶν ἀλλοτρίων παθῶν. Διὸ καὶ τετηρημένως, κατὰ μὲν τὸν τόπον
 160 τῆς εἰσφορᾶς τῶν δώρων τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν δομάτων τοῦ βασιλέως, οὐχ ἀπλῶς ἡ Γραφὴ πάντες «ἔφερον» εἶπεν «δῶρα τῷ Θεῷ καὶ δόματα τῷ βασιλεῖ», ἀλλὰ «πολλοί», τουτέστιν οὐ

τῇ συμπεριφορᾷ του τοὺς φυσικοὺς νόμους τῶν ὄντων, ἀποκαλύπτοντας στὸν ἑαυτὸ του κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ζωῆς του ἀκήρατη τὴ μεγαλοπρέπεια τῆς θείας σοφίας ποὺ ἔχουν ἀόρατα μέσα τους τὰ θεῖα ὄντα.

Ἄν πάλι ἰσχυριστεῖ κάποιος καὶ αὐτό, ὅτι ὁ λόγος ὄρισε νὰ προσφέρονται δῶρα στὸ Θεό, γιὰ νὰ παραστήσει τὴν ἀπεραντοσύνη τῆς θείας ἀγαθότητας ποὺ, χωρὶς νὰ ἔχει προσφέρει τίποτε προηγουμένως, δέχεται ἀπὸ μᾶς ὡς δῶρα τὶς προσφορὲς μας, ἀποδίδοντας σ' ἐμᾶς ὀλόκληρη τὴν προσφορά, δὲν πέφτει ἔξω λέγοντας αὐτό, ἀφοῦ ἔδειξα ὅτι εἶναι πολλὴ καὶ ἄφατη ἡ ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ σ' ἐμᾶς, ἐφόσον δέχεται σὰ νὰ εἶναι δικά μας τὰ δικά του ποὺ τοῦ προσφέρομε καὶ ὁμολογεῖ τὴν ὀφειλὴ του γι' αὐτὰ σὰ νὰ μὴν εἶναι δικά του, ἀλλὰ ξένα.

«Καὶ ὑπερυψώθηκε», λέει, «ὁ Ἐζεκίας στὰ μάτια ὄλων τῶν ἐθνῶν». Ὅποιος μὲ τὴν πράξη καὶ τὴν θεωρία πραγματοποίησε στὸ ἔπακρο τὴν ἀρετὴ καὶ τὴν γνώση, ὅπως ὁ Ἐζεκίας, εἶναι εὐλόγο νὰ ὑπερυψώνεται πάνω ἀπὸ ὅλα τὰ ἔθνη, ἐννοῶ νὰ ξεπερνᾷ στὴν πράξη τὰ σαρκικὰ καὶ διαβλητὰ πάθη καὶ τὰ λεγόμενα φυσικὰ σώματα καὶ γενικά, γιὰ νὰ τὸ πῶ μὲ δύο λόγια, ἀφοῦ ξεπέρασε στὴ γνωστικὴ του προσπάθεια ὄλων τῶν αἰσθητῶν εἰδῶν τοὺς λόγους ποὺ ὑπάρχουν σ' αὐτὰ, ποὺ μεταφορικὰ τὰ λέει κι αὐτὰ ἡ Γραφὴ ἔθνη, ἐπειδὴ σὲ σχέση μὲ τὴν ψυχὴ καὶ τὸ νοῦ εἶναι κατὰ τὴ φύση ἄλλης γενιᾶς κι ἄλλης φυλῆς, τὰ ὁποῖα, ἐφόσον δὲν πολεμοῦν τὸ νοῦ, ὁ Θεὸς δὲ μᾶς πρόσταξε νὰ τὰ πολεμοῦμε καθόλου.

Γιατὶ δὲν ἔχομε ἐντολὴ νὰ πολεμοῦμε τὰ ἔξω ἀπὸ μᾶς αἰσθητὰ κτίσματα, ἀλλὰ πήραμε ἐντολὴ νὰ ἔχομε πάντοτε ἀσταμάτητο πόλεμο μὲ τὰ παρὰ φύση πάθη τῆς ἀτιμίας ποὺ κατοικοῦν μέσα μας στὴ γῆ τῆς καρδιᾶς μας, ὡς ποὺ νὰ ἐξολοθρευσομε αὐτὰ καὶ καταλάβομε μόνοι μας τὴ γῆ, ποὺ θὰ μένει ἀδιάταραχτη πιά μὲ τὴν ἐξολόθρευση τῶν ξένων σ' αὐτὴν παθῶν. Γι' αὐτὸ καὶ προσεκτικά, στὸ σημεῖο τῆς προσφορᾶς τῶν δώρων τοῦ Θεοῦ, καὶ τῶν προσφορῶν στὸ βασιλιά, δὲν εἶπε ἡ Γραφὴ γενικά ὅτι ἔφερναν ὅλοι δῶρα στὸ Θεὸ καὶ προσφορὲς

πάντα τὰ ἔθνη, ἀλλὰ πολλὰ ἔθνη, δήλου ὄντος ἐντέϋθεν ὅτι εἰσὶ
 λεγόμενα ἔθνη, ἐξ ὧν οὐδὲν τῷ Θεῷ ἢ τῷ βασιλεῖ προσάγεται.
 165 Τὰ γὰρ συμπληροῦντα τὴν τῶν γεγονότων φύσιν κτίσματα
 μόνα φέρειν εἰκότως φησὶν τῷ τε Θεῷ δῶρα τοὺς ἐν αὐτοῖς
 θειοτέρους, καθ' οὗς καὶ ἐκτίσθησαν, λόγους, ὡς ἐκ Θεοῦ γεγε-
 νημένα, καὶ δόματα τῷ βασιλεῖ τοὺς οἰκείους αὐτῶν καὶ κατὰ
 φύσιν δηλονότι νόμους, ὡς δι' αὐτὸν ὑποστάντα, καθ' οὗς ρυ-
 170 θμιζόμενος ὁ ἀνθρώπινος νοῦς τοὺς συνεκτικοὺς τῆς ἀρετῆς
 συνίστησι τρόπους. Ἄλλ' οὐχὶ τῶν ἐκ Θεοῦ μὴ γεγονότων ἐν
 ἡμῖν ἐθνῶν, λέγω δὲ τῶν παθῶν, παρυπόστασις προσφέρει
 Θεῷ ἢ ἀνθρώποις, διότι οὐκ ἐκ Θεοῦ γεγένηται. Ἐξ ἡμῶν γὰρ
 τῆς θείας παρακουσάντων ἐντολῆς, ἀλλ' οὐκ ἐκ Θεοῦ τὰ πάθη
 175 τῆς ἀτιμίας ἔσχε τὴν γένεσιν· ἐξ ὧν οὐδεὶς οὐδαμῶς οὐδὲν
 προσφέρει Θεῷ, μὴ ἐχόντων τὸ σύνολον λόγον σοφίας ἢ
 γνώσεως, ἅτε τῇ τῆς σοφίας ἀποβολῇ καὶ τῆς γνώσεως παρυ-
 ποστάντα.

Κατὰ δὲ τὸν τόπον τοῦ «καὶ ἐπήρθη κατ' ὀφθαλμοὺς πάν-
 180 των τῶν ἐθνῶν Ἐζεκίας ὁ βασιλεύς», σεσημειωμένως εἶρηκεν
 «πάντων τῶν ἐθνῶν», τοῦ λόγου δηλοῦντος ὡς ὁ τὴν ἀπάθειαν
 καθάπερ Ἱερουσαλήμ οἰκεῖν διὰ τῶν κατὰ τὴν πρᾶξιν πόνων
 λαχῶν καὶ πάσης τῆς καθ' ἀμαρτίαν ἀπηλλαγμένος ὀχλήσεως
 καὶ μόνην εἰρήνην καὶ πράττων καὶ λαλῶν καὶ ἀκούων καὶ λο-
 185 γιζόμενος, μετὰ τὸ δέξασθαι διὰ τῆς φυσικῆς θεωρίας τὴν φύ-
 σιν τῶν ὀρατῶν, τοὺς ἐν αὐτῇ θειοτέρους, καθάπερ δῶρα, τῷ
 Κυρίῳ δι' αὐτοῦ προσκομίζουσιν λόγους καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ νό-
 μους αὐτῷ καθάπερ βασιλεῖ δόματα φέρουσιν, κατ' ὀφθαλμοὺς
 ἐπαίρεται πάντων τῶν ἐθνῶν, ὑπεράνω γινόμενος πάντων
 190 δηλονότι τῶν τε κατὰ τὴν σάρκα παθῶν διὰ τῆς πράξεως τῶν
 τε φυσικῶν σωμάτων καὶ τῶν ὑπὸ τὴν αἴσθησιν πάντων εἰδῶν
 διὰ τῆς θεωρίας, τοὺς ἐν αὐτοῖς πνευματικοὺς διαβὰς λόγους τε
 καὶ τρόπους. Οὕτω νενόηταί μοι καὶ τὸ «ἔφερον πολλοί», ἀλλ'
 οὐ πάντες, τουτέστι τὰ ἐκτὸς ἔθνη, ἡγουν κτίσματα, ἀλλ' οὐ τὰ

στό βασιλιά', ἀλλὰ «πολλοί», δηλαδή ὄχι ὅλα τὰ ἔθνη, ἀλλὰ πολλὰ ἔθνη, ἀπὸ τὸ ὁποῖο γίνεται φανερό, ὅτι ὑπάρχουν ἔθνη ἀπὸ τὰ ὁποῖα δὲν προσφέρεται τίποτε στὸ Θεὸ ἢ στὸ βασιλιά. Γιατὶ εἶναι φυσικό, λέει, μόνο ὅσα κτίσματα ἀποτελοῦν τὴ δημιουργία νὰ προσφέρουν ὡς δῶρα στὸ Θεὸ τοὺς θεϊκοὺς λόγους πού ἔχουν μέσα τους σύμφωνα μὲ τοὺς ὁποίους ἔχουν κτιστεῖ, ἐπειδὴ ἔχουν γίνει ἀπὸ τὸ Θεό, καὶ νὰ φέρουν ὡς προσφορὲς στὸ βασιλιά τοὺς δικούς τους φυσικοὺς νόμους πού τὰ διέπουν, ἐπειδὴ γι' αὐτὸν ἔγιναν, καὶ σύμφωνα μ' αὐτοὺς ρυθμιζόμενος ὁ ἀνθρώπινος νοῦς δημιουργεῖ τοὺς τρόπους πού συγκρατοῦν τὴν ἀρετὴ. Πολλὰ λοιπὸν ἔθνη προσφέρουν, ἀλλὰ ὅσα ἔθνη παρασιτοῦν μέσα μας, πού δὲν ἔγιναν ἀπὸ τὸ Θεό, ἐννοῶ τὰ πάθη, δὲν κάνουν προσφορὲς στὸ Θεὸ ἢ στοὺς ἀνθρώπους, γιατί αὐτὰ δὲν ἔγιναν ἀπὸ τὸ Θεό. Γιατὶ τὰ πάθη τῆς ἀτιμίας ἔλαβαν γένεση ἀπὸ ἐμᾶς, ὅταν παρακούσαμε τὴ θεία ἐντολὴ, κι ὄχι ἀπὸ τὸ Θεό. Ἀπὸ αὐτὰ κανένας ποτὲ δὲν προσφέρει τίποτε στὸ Θεό, γιατί δὲν ἔχουν καθόλου λόγο σοφίας ἢ γνώσης, ἀλλὰ ἔλαβαν μιὰ παραυπόσταση μετὰ τὴν ἀποβολὴ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσης.

Ὡς πρὸς τὸ «καὶ ὑπερυψώθηκε μπροστὰ στὰ μάτια ὄλων τῶν ἔθνων ὁ βασιλιάς Ἐζεκίας», προσεκτικὰ εἶπε «ὄλων τῶν ἐθνῶν», θέλοντας νὰ πεῖ ὁ λόγος, ὅτι ὁποῖος τοῦ ἔλαχε νὰ κατοικεῖ στὴν ἀπάθεια, σὰν στὴν Ἱερουσαλήμ, χάρη στοὺς κόπους τῆς πράξης, κι εἶναι ἀπαλλαγμένος ἀπὸ ὅλη τὴν πολλαπλὴ ὄχληση τῆς ἀμαρτίας, καὶ τὴν εἰρήνη μόνο καὶ πράττει καὶ λέει κι ἀκούει καὶ σκέπτεται, ἀφοῦ δέχτηκε μὲ τὴ φυσικὴ θεωρία τὴ φύση τῶν φαινομένων, νὰ προσκομίζει σὰν δῶρα στὸν Κύριο μέσω αὐτοῦ τοὺς μέσα της θεϊκοὺς λόγους καὶ σὰν προσφορὲς νὰ φέρνει στὸ βασιλιά τοὺς νόμους πού ὑπάρχουν μέσα της, αὐτὸς ὑψώνεται μπροστὰ στὰ μάτια ὄλων τῶν ἐθνῶν, δηλαδή καὶ ἀνέρχεται πάνω ἀπὸ ὅλα τὰ πάθη τῆς σάρκας μὲ τὴν πράξη καὶ ξεπερνᾷ τοὺς πνευματικοὺς λόγους καὶ τρόπους πού ἔχουν μέσα τους τὰ φυσικὰ σώματα καὶ ὅλα τὰ αἰσθητὰ εἶδη. Ἔτσι ἔχω ἀντιληφθεῖ καὶ τὸ «ἔφεραν πολλοὶ» ἀλλὰ ὄχι ὄλοι, δηλαδή τὰ

195 ἐντὸς ἐν ἡμῖν ἔθνη, ἤγουν πάθη. Πάντα γὰρ τὰ συμπληροῦντα τὸν κόσμον κτίσματα Θεὸν ὑμνεῖ καὶ δοξάζει φωναῖς ἀλαλήτοις. Καὶ ὁ ἐκείνων ὕμνος ἡμέτερος γίνεται· «δι' ὧν ἐγὼ τὸ ὑμνεῖν λαμβάνω», φησὶ Γρηγόριος, ὁ μέγας τῆς θεολογίας ἐπώνυμος.

200 Οὐκοῦν ἡ ἀγία Γραφή, καθὼς δέδεικται, πᾶσιν ἄνετον προθεῖσα τοῖς βουλομένοις σωθῆναι τὸ ἑαυτῆς βούλημα, ἐνὶ προσώπῳ παντελῶς ἑαυτὴν οὐ συνέκλεισεν. Ἐκαστος γὰρ δύναται Ἐζεκίας γενέσθαι, τὸν Ἐζεκίαν κατὰ πνεῦμα μιμούμενος, καὶ διὰ προσευχῆς βοῆσαι πρὸς τὸν Θεὸν καὶ εἰσακουσθῆναι
205 καὶ δέξασθαι ἄγγελον, λέγω δὲ σοφίας μείζονος λόγον καὶ γνώσεως, ἐν τῷ καιρῷ τῆς τῶν πονηρῶν δαιμόνων ἐπαναστάσεως, καὶ «ἐκτρίψαι πάντα δυνατὸν καὶ πολεμιστὴν καὶ ἄρχοντα καὶ στρατηγόν», τουτέστι τὰς ἐμπαθεῖς τῆς ἐπιθυμίας καὶ τοῦ θυμοῦ κινήσεις καὶ τῶν αἰσθητῶν τὴν προσπάθειαν καὶ τὸν
210 καθάπερ στρατηγὸν ἐπινοοῦντα τοὺς καθ' ἁμαρτίαν τρόπους λογισμὸν, καὶ οὕτως ἐν εἰρήνῃ γενέσθαι διὰ τῆς ἀπαλλαγῆς τῶν παθῶν καὶ σχολάσαι τῇ τῶν ὄντων θεωρίᾳ, καὶ δέξασθαι τοὺς συνεκτικοὺς τῆς γνώσεως λόγους καθάπερ δῶρα καὶ τοὺς τῶν ἀρετῶν συστατικοὺς τρόπους καθάπερ δόματα πρὸς τε δόξαν
215 Θεοῦ καὶ προκοπὴν ἑαυτοῦ παρὰ πάσης αὐτῷ προσφερομένους τῆς κτίσεως, καὶ μετὰ τοῦτο πρεπόντως κατ' ὀφθαλμοὺς ὑπερραρθῆναι πάντων τῶν ἐθνῶν, τουτέστι ὑπεράνω πάντων τῶν παθῶν κατὰ τὴν ἀρετὴν καὶ πάντων τῶν κτισμάτων γενέσθαι κατὰ τὴν γνώσιν, καὶ φυλάξαι διὰ μετριοφροσύνης τὴν χάριν
220 τῆς σωτηρίας, καὶ μὴ παθεῖν τὰ τούτοις κατὰ τὴν Γραφὴν ἐπόμενα.

ΣΧΟΛΙΑ

1. Μέσα Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων εἰσὶ τὰ αἰσθητὰ καὶ τὰ νοητά, ὧν ὑπεράνω γίνεται, χωρῶν πρὸς Θεόν, ὁ ἀνθρώπινος

ἔξω ἀπὸ ἐμᾶς ἔθνη ἦτοι τὰ κτίσματα, ὄχι ὁμως καὶ τὰ μέσα μας ἔθνη, δηλαδή τὰ πάθη. Γιατὶ ὅλα τὰ κτίσματα ποῦ ἀποτελοῦν τὸν κόσμον ὑμνοῦν τὸ Θεὸ καὶ τὸν δοξάζουν μὲ ἀλάλητες φωνές⁹. Καὶ ὁ ὕμνος τους γίνεται δικὸς μας· «μέσω αὐτῶν ἐγὼ παίρνω τὴν ὑμνολογία μου», λέει ὁ Γρηγόριος, ὁ μέγας ἐπὶ-
 νυμος τῆς θεολογίας¹⁰.

Ἡ ἀγία Γραφή λοιπὸν, ὅπως ἀποδέχθηκε, πρόβαλε ἀνοι-
 χτὴ σ' ὅλους τὴ θέλησή της σὲ ὄσους ἐπιθυμοῦν τὴ σωτηρία
 τους καὶ δὲν περιορίστηκε ἀποκλειστικὰ σ' ἓνα πρόσωπο. Γιατὶ
 μπορεῖ ὁ καθένας νὰ γίνει Ἐζεκίας, μιμουμένος μὲ τὸ πνεῦμα
 τοῦ τὸν Ἐζεκία, καὶ νὰ φωνάζει μὲ τὴν προσευχὴ τοῦ στὸ Θεὸ
 καὶ νὰ εἰσακουσθεῖ καὶ νὰ δεχτεῖ ἄγγελο, ἐννοῶ λόγο σοφίας
 μεγαλύτερο καὶ γνώσης, τὸν καιρὸ τῆς ἐπίθεσης τῶν πονηρῶν
 δαιμόνων καὶ «νὰ συντρίψει κάθε δυνατὸ καὶ πολεμιστὴ καὶ
 ἄρχοντα καὶ στρατηγὸν»¹¹, δηλαδή τὶς ἐμπαθεῖς κινήσεις τῆς
 ἐπιθυμίας καὶ τοῦ θυμικοῦ καὶ τὴν προσκῶλλησιν στὸ αἰσθητὸ
 καὶ τὸ λογισμὸ ποῦ σὰν στρατηγὸς ἐπινόει τοὺς τρόπους τῆς
 ἁμαρτίας, κι ἔτσι νὰ ἐπιτύχει τὴν εἰρήνην μὲ τὴν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ
 τὰ πάθη καὶ νὰ ἐπιδοθεῖ στὴ θεωρία τῶν ὄντων καὶ νὰ δεχθεῖ
 τοὺς συνεκτικὸς τῆς γνώσης λόγους σὰν δῶρα καὶ τοὺς τρό-
 πους ποῦ πραγματοποιοῦν τὶς ἀρετὲς σὰν προσφορές, τόσο
 πρὸς δόξα τοῦ Θεοῦ ὅσο καὶ γιὰ τὴ δική του προκοπή, ποῦ θὰ
 προσφέρονται ἀπὸ ὅλη τὴν πλάση. Κι ἔπειτ' ἀπὸ αὐτὸ νὰ ὑπε-
 ρυψωθεῖ ὅπως πρέπει μπροστὰ στὰ μάτια ὅλων τῶν ἐθνῶν,
 δηλαδή ν' ἀνεβεῖ πάνω ἀπὸ ὅλα τὰ πάθη κατὰ τὴν ἀρετὴ, καὶ
 πάνω ἀπὸ ὅλα τὰ κτίσματα κατὰ τὴ γνώση, καὶ νὰ φυλάξει μὲ
 τὴ μετριοφροσύνη τὴ χάρη τῆς σωτηρίας καὶ νὰ μὴν πάθει,
 σύμφωνα μὲ τὴ Γραφή, ὅσα ἐπακολουθοῦν σ' αὐτά.

ΣΧΟΛΙΑ

1. Ἐνδιάμεσα Θεοῦ κι ἀνθρώπων εἶναι τὰ αἰσθητὰ καὶ τὰ νο-
 ητὰ, τὰ ὅποια ξεπερνᾷ ὁ ἀνθρώπινος νοῦς προχωρώντας

10. Γρηγορίου Θεολόγου, *Λόγος 44*, PG 36,620B.

11. Β' Παραλ. 32,21.

- νοῦς, τοῖς μὲν αἰσθητοῖς κατὰ τὴν πρᾶξιν μὴ δουλούμενος,
 5 τοῖς δὲ νοητοῖς κατὰ τὴ θεωρίαν μηδὲ ὡς κρατούμενος.
2. Ὅτι κατήγορος ἢ κτίσις γίνεται, φησὶν, τῶν ἀσεβῶν ἀνθρώπων, διὰ μὲν τῶν ἐν αὐτῇ λόγων τὸν ἑαυτῆς κηρύττουσα ποιητὴν, διὰ δὲ τῶν ἐν αὐτῇ κατ' εἶδος ἕκαστον φυσικῶν νόμων πρὸς ἀρετὴν παιδαγωγοῦσα τὸν ἄνθρωπον· οἱ
 10 μὲν οὖν λόγοι ἐν τῇ συνοχῇ τῆς τοῦ καθέκαστον εἶδους γνωρίζονται μονιμότητος, οἱ δὲ νόμοι ἐν τῇ ταυτότητι φαίνονται τῆς τοῦ καθέκαστον εἶδους φυσικῆς ἐνεργείας, οἷς μὴ ἐπιβάλλοντες κατὰ τὴν ἐν ἡμῖν νοερὰν δύναμιν τὴν τε τῶν ὄντων ἠγνοήσαμεν αἰτίαν καὶ πᾶσι τοῖς παρὰ φύσιν
 15 προστετήκαμεν πάθεσιν.
3. Ὁ ἄνθρωπος τοὺς πνευματικοὺς τῶν ὀρωμένων λόγους κατανοῶν διδάσκεται ὡς ἔστι τις τῶν φαινομένων ποιητής, τὴν τοῦ ὁποῖός ἐστιν ἔννοιαν, ὡς ἀνεφικτον, ἀφείς ἀνεξέταστον· τὴν γὰρ ὅτι ποιητής, ἀλλ' οὐχ ὁποῖός ἐστιν ὁ ποιητής,
 20 ὀρωμένη σοφῶς ἢ κτίσις παρέχει κατάληψιν. Διόπερ δῶρα μὲν κέκληκεν ἡ Γραφή τοὺς λόγους τῶν ὀρωμένων, ὡς τῆς κατὰ πάντων δεσποτείας μηνυτικούς, δόματα δὲ τοὺς φυσικούς αὐτῶν νόμους, δι' ὧν ὁποῖόν τι τῶν ὄντων ἕκαστον ὑπάρχει κατ' εἶδος γνωριζόμενον, διδάσκει τὸν ἄνθρωπον
 25 ἀλλοτρίῳ νόμῳ μὴ παραφθείρειν τὸν κατὰ φύσιν.
4. Κατὰ δωρεάν, φησὶν, τὴν εἰς Θεὸν εἰλήφαμεν πίστιν, γινῶσιν ὑπάρχουσαν ἀμέσως περὶ Θεὸν ἰδρυμένην, ἣτις ἀναπόδεικτον ἔχει τὴν ἐπιστήμην. «Ἐλπίζομένων γὰρ ἔστιν ὑπόστασις πραγμάτων», οὕτω γνώσει τῶν ὄντων τι-
 30 νὸς περιληφθέντων.
5. Ἀρετῆς μὲν προεισφέρεται πίστις, φησὶν, ἀρετὴ δὲ γνώσεως, πίστεως δὲ παντελῶς οὐδέν. Ἀρχὴ γὰρ τῶν ἐν ἀνθρώ-

πρὸς τὸ Θεὸ χωρὶς νὰ ὑποδουλώνεται στὰ αἰσθητὰ κατὰ τὴν πράξη, οὔτε νὰ ἐμποδίζεται καθόλου ἀπὸ τὰ νοητὰ κατὰ τὴ θεωρία.

2. Ἡ κτίσις γίνεται, λέει, κατήγορος τῶν ἀσεβῶν ἀνθρώπων, καθὼς μὲ τοὺς λόγους ποὺ περιέχει κηρύττει τὸ δημιουργό της καὶ μὲ τοὺς φυσικοὺς νόμους ποὺ διέπουν καθένα ἰδιαιτέρως ἀπὸ τὰ ὄντα παιδαγωγεῖ τὸν ἄνθρωπο στὴν ἀρετὴ. Οἱ λόγοι λοιπὸν ἀναγνωρίζονται στὴ συνοχὴ τῆς μονιμότητος τοῦ κάθε εἴδους, ἐνῶ οἱ νόμοι ἐμφανίζονται στὴν ταυτότητα τῆς φυσικῆς κάθε εἴδους ἐνέργειας. Αὐτοὺς ὅταν δὲν τοὺς προσεγγίζομε μὲ τὴν νοερὴ δύναμη ποὺ διαθέτομε καὶ τὴν αἰτία τῶν ὄντων ἀγνοοῦμε καὶ σ' ὅλα τὰ παραφύση πάθη ἀγκιστρωνόμαστε.
3. Ὁ ἄνθρωπος κατανοώντας τοὺς πνευματικοὺς λόγους τῶν ὁρατῶν διδάσκεται ὅτι ὑπάρχει κάποιος ποιητὴς τῶν φαινομένων, ποὺ ἔχει ὅμως ἀφήσει, ὡς ἀνέφκτη, ἀνεξέταστη τὴν ἔννοια ποιός εἶναι αὐτὸς ὁ ποιητὴς. Γιατὶ ὅτι ὑπάρχει ποιητὴς, ὄχι ὅμως καὶ τὸ ποιός εἶναι, μᾶς δίνει νὰ τὸ ἐννοήσομε ἢ κτίσις ὅταν τὴν κοιτάζομε μὲ σύνεση. Γι' αὐτὸ ἡ Γραφὴ κάλεσε δῶρα τοὺς λόγους τῶν φαινομένων, ἐπειδὴ ἐξαγγέλλουν τὸ Δεσπότη τῶν ὄλων, καὶ προσφορὲς τοὺς φυσικοὺς νόμους τους, μὲ τοὺς ὁποίους ἀναγνωριζόμενο τί εἶδος εἶναι κάθε ἓνα ἀπὸ τὰ ὄντα, διδάσκει τὸν ἄνθρωπο νὰ μὴν παραφθείρει τὸ φυσικὸ μὲ κάποιο νόμο ἄσχετο.
4. Λάβαμε κατὰ δωρεά, λέει, τὴν πίστη στὸ Θεό, ποὺ εἶναι ἄμεση γνώση ἐγκαθιδρυμένη γύρω ἀπὸ τὸ Θεό, ποὺ ἡ κατοχὴ της δὲν ἔχει ἀπόδειξη. Γιατὶ «εἶναι πραγματικὴ ὑπαρξὴ πραγμάτων ποὺ τὰ ἐλπίζομε»¹², ποὺ δὲν ἔχει ἀκόμα κατακτήσει τὴ γνώση τους κανένα ὄν.
5. Πρὶν ἀπὸ τὴν ἀρετὴ εἰσφέρεται, λέει, ἡ πίστη, ἡ ἀρετὴ πρὶν ἀπὸ τὴ γνώση, ἐνῶ πρὶν ἀπὸ τὴν πίστη ἀπολύτως τίποτε. Γιατὶ ἀρχὴ κάθε καλοῦ στοὺς ἀνθρώπους εἶναι ἡ πίστη,

12. Ἐβρ. 11,1.

ποις καλῶν ἢ πίστις, ἧς οὐδὲν παρ' ἡμῶν προεισάγεσθαι πέφυκεν.

35 6. Οὐδέν, φησίν, ἔστι πίστεως ἰσοστάσιον.

7. Συνηγόρους τῆς εἰς τὸν Θεὸν πίστεως τοὺς τῶν ὄντων ὁ γνωστικὸς νοῦς δέχεται λόγους, φησίν, ἀλλ' οὐ ποιητικοὺς πίστεως. Οὐκ εἰσὶ γὰρ ἀρχὴ τῆς πίστεως οἱ λόγοι τῶν γεγονότων, ἐπεὶ καὶ περιγραπτὸν ἔσται τὸ πιστευόμενον. Οὗ
40 γὰρ ἢ πρὸς ἀπόδειξιν ἀρχὴ γνώσει περιλαμβάνεται, τοῦτο δηλαδὴ γνώσει κατὰ φύσιν ὑπάρχει περιληπτόν.

8. Οὐρανοῦ νόμος ἐστὶ τὸ κατὰ κύκλον ὡσαύτως φέρεσθαι, παρ' οὗ λαμβάνει τὴν ἐν τῷ καλῷ παγίαν κίνησιν ὁ γνωστικὸς, περὶ τὸ ταῦτόν τῆς ἀρετῆς τὴν οὐρανοῦ μιμού-
45 μενος δεικινησίαν.

9. Ἡλίου νόμος ἐστὶ φυσικὸς τὸ ταῖς μεταβάσεσιν ἐργάζεσθαι τὴν τῶν χρόνων διαφορὰν, παρ' οὗ λαμβάνει τὸ πρὸς τὰς διαφοροὺς ἀρμόζεσθαι συμβάσεις ὁ γνωστικὸς, λόγῳ φυλάττων τῆς ἀρετῆς τὴν λαμπρότητα, μηδενὶ τῶν ἀβουλή-
50 τως συμβαινόντων ἀμαυρουμένην.

10. Ἄετοῦ νόμος ἐστὶ φυσικὸς τὸ δέχεσθαι κατὰ τῆς κόρης τοῦ ἡλίου τὴν ἀκτῖνα προσβάλλουσαν, παρ' οὗ λαμβάνει κατὰ γνώμην ὁ γνωστικὸς διαπαντὸς τῷ θείῳ φωτὶ τὸν νοῦν ἐναστράπτεσθαι.

55 11. Τί διδάσκεται κάκ τοῦ φυσικοῦ νόμου τῶν ἐλάφων ὁ γνωστικὸς, τὴν τῶν ὄντων φύσιν διασκεπτόμενος;

12. Τί κάκ τῆς δορκάδος καὶ τοῦ ὄρνέου κατὰ μίμησιν λαμβάνων ἀνάλωτον φυλάττει τὴν ἀρετὴν ὁ κατὰ πράξιν τὴν ὁδὸν τέμνων τῆς γνώσεως;

60 13. Ποῖον διδάσκεται καλὸν ὁ τὰ θεῖα φιλοσοφῶν, τὴν φυσικὴν τοῦ λέοντος θεωρίαν εἰς ἑαυτὸν κατὰ γνώμην λογικῶς μεταφέρων;

πρὶν ἀπὸ τὴν ὁποία ἑμεῖς δὲν προκαταβάλλομε τίποτε.

6. Τίποτε, λέει, δὲν εἶναι ἰσοδύναμο μὲ τὴν πίστη.
7. Ὁ γνωστικὸς λόγος δέχεται, λέει, ὅτι οἱ λόγοι τῶν ὄντων εἶναι συνήγοροι τῆς πίστεως πρὸς τὸ Θεό, ἀλλὰ δὲν δημιουργοῦν τὴν πίστη. Γιατὶ δὲν εἶναι ἀρχὴ τῆς πίστεως οἱ λόγοι τῶν δημιουργημάτων, γιατί τότε καὶ τὸ ἀντικείμενο τῆς πίστεως θὰ ἦταν περιγραφτό. Γιατὶ ἐκεῖνο ποῦ ἡ ἀποδεικτέα ἀρχὴ του περικλείεται ἀπὸ τὴ γνώση, αὐτὸ εἶναι φανερό πὼς μπορεῖ, ὡς ἀπὸ τὴ φύση του, νὰ συλληφθεῖ ἀπὸ τὴ γνώση.
8. Εἶναι νόμος τοῦ οὐρανοῦ νὰ κινεῖται κατὰ σταθερὸ κύκλο, καὶ ἀπὸ αὐτὸν παίρνει τὴ σταθερὴ κίνησή του στὸ καλὸ ὁ γνωστικὸς, ὁ ὁποῖος, μιμούμενος τὴν ἀεικίνησιν τοῦ οὐρανοῦ, κινεῖται γύρω ἀπὸ τὴν ταυτότητα τῆς ἀρετῆς.
9. Φυσικὸς νόμος τοῦ ἡλίου εἶναι νὰ προκαλεῖ μὲ τὶς μετακινήσεις του τὶς διαφορὰς τῶν ἐποχῶν. Ἀπὸ αὐτὸ παίρνει ὁ γνωστικὸς τὸ νὰ προσαρμόζεται στὰ διάφορα συμβαίνοντα, φυλάγοντας μὲ τὸ λογικὸ τὴ λαμπρότητα τῆς ἀρετῆς ἀθόλωτη ἀπὸ τὰ ὁποιαδήποτε γεγονότα ποῦ συμβαίνουν χωρὶς τὴ θέλησή μας.
10. Τοῦ ἀετοῦ φυσικὸς νόμος εἶναι νὰ δέχεται νὰ τὸν χτυπᾶ κατὰματα ἢ ἀκτῖνα τοῦ ἡλίου· ἀπὸ αὐτὸν παίρνει ὁ γνωστικὸς μὲ τὴ θέλησή του νὰ καταφωτίζει ἀδιάκοπα τὸ νοῦ του τὸ θεῖο φῶς.
11. Τί διδάσκεται καὶ ἀπὸ τὸ φυσικὸ νόμο τῶν ἐλαφιῶν ὁ γνωστικὸς, ἐξετάζοντας, τὴ φύση τῶν ὄντων;
12. Τί παίρνει κι ἀπὸ τὴ μίμηση τοῦ ζαρκαδιοῦ καὶ τοῦ ἀρπακτικοῦ πουλιοῦ, γιὰ νὰ φυλάει ἀπόλυτη τὴν ἀρετὴ ὁποῖος στὴν πράξη τέμνει τὸ δρόμο τῆς γνώσης.
13. Ποιὸ καλὸ διδάκεται ὁποῖος φιλοσοφεῖ τὰ θεῖα, μεταφέροντας λογικὰ μὲ θέλημά του στὸν ἑαυτό του τὴ φυσικὴ θεωρία τοῦ λιονταριοῦ;

14. Πῶς δεῖ μιμούμενον τὸν ὄφιν καὶ τὴν περιστερὰν γενέσθαι φιλόσοφον;
- 65 15. Τί κάκ τῆς τρυγόνος ὠφελεῖσθαι δυνάμεθα;
16. Ὁ πρὸς τὸν ἑαυτοῦ νόμον τοὺς τῶν ὄντων κατὰ μίμησιν μεταφέρων νόμους, ἐνάρετος, λογίζων τῶν ἐστερημένων λόγου τὴν κίνησιν· ὁ δὲ τὸν ἑαυτοῦ πρὸς τοὺς νόμους τῶν ἄλλων κατὰ μίμησιν μεταβάλλων, ἐμπαθής, πρὸς ἀλογίαν
- 70 ἐκφέρων τοῦ λόγου τὴν δύναμιν.
17. Σώματα λέγει φυσικὰ πάντα τὰ ὑπὸ γένεσιν καὶ φθοράν.
18. Καλὴ παρατήρησις ὅτι δεῖ μὴ τὴν κτίσιν πολεμεῖσθαι παρ' ἡμῶν, ἧς ἐστὶ δημιουργὸς ὁ Θεός, ἀλλὰ τὰς ἐπ' αὐτῇ τῶν ἐν ἡμῖν κατ' οὐσίαν δυνάμεων ἀτάκτους καὶ παρὰ φύσιν κινήσεις καὶ ἐνεργείας.
- 75 19. Ἡ πρακτικὴ φιλοσοφία τὸν πρακτικόν, φησὶν, ὑπεράνω ποιεῖ τῶν παθῶν, ἡ θεωρία δὲ τὸν γνωστικόν καὶ ὑπεράνω τῶν ὀρωμένων καθίστησιν, ἀναβιβάσασα τὸν νοῦν πρὸς τὰ συγγενῆ νοητά.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ NB'

«Καὶ οὐ κατὰ τὸ ἀνταπόδομα ὁ ἀνταπέδωκεν αὐτῷ ὁ Θεὸς ἀνταπέδωκεν Ἐζεκίας, ἀλλ' ὑψώθη ἡ καρδιά αὐτοῦ· καὶ ἐγένετο ἐπ' αὐτὸν ὀργὴ καὶ ἐπὶ Ἰούδαν καὶ ἐπὶ Ἱερουσαλήμ. Καὶ ἐταπεινώθη Ἐζεκίας ἀπὸ τοῦ ὕψους τῆς καρδίας αὐτοῦ καὶ οἱ κατοικοῦντες Ἱερουσαλήμ, καὶ οὐκ ἐπῆλθεν ἐπ' αὐτοὺς ὀργὴ Κυρίου ἐν ταῖς ἡμέραις Ἐζεκίου». Τί τὸ ἀνταπόδομά ἐστι, καὶ τὰ ἐξῆς;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

10 Ἐπειδὴ γὰρ μετὰ πολλὰς καὶ διαφόρους εὐεργεσίας, ὡς κατὰ καιροὺς ὁ Θεὸς χορηγήσας τῷ Ἐζεκίᾳ διέσωσεν, ἐκ πά-

1. Β' Παραλ. 32,25.

14. Πῶς πρέπει νά γίνει κανεὶς φιλόσοφος μιμούμενος τὸ φίδι καὶ τὸ περιστέρι.
15. Τί μπορούμε νά ὠφεληθοῦμε κι ἀπὸ τὸ τρυγόνι;
16. Ὅποιος μεταφέρει μιμητικᾶ στὸ δικὸ του νόμο τοὺς νόμους τῶν ὄντων, γίνεται ἐνάρετος ὅταν συλλογιστεῖ τὴν κίνηση αὐτῶν ποὺ στεροῦνται τὸ λόγο· ἐνῶ ὅποιος μεταβάλλει μιμητικᾶ τὸ δικό του νόμο σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους τῶν ἄλλων εἶναι ἐμπαθής, διοχετεύοντας στὴν ἀλογία τὴ δύναμη τοῦ λόγου.
17. Σώματα ἀποκαλεῖ ὅλα ὅσα ὑπόκεινται στὴ γένεση καὶ στὴ φθορᾶ.
18. Καλὴ προφύλαξη εἶναι ὅτι δὲν πρέπει νά πολεμοῦμε τὴν κτίση ποὺ δημιουργός της εἶναι ὁ Θεός, ἀλλὰ τὶς ἄτακτες καὶ παραφύση κινήσεις καὶ τὶς ἐνέργειες τῶν δυνάμεων τῆς φύσης μας ποὺ ἐκδηλώνονται σ' αὐτήν.
19. Ἡ πρακτικὴ φιλοσοφία μεταφέρει, λέει, τὸν πρακτικὸ πάνω ἀπὸ τὰ πάθη, ἐνῶ ἡ θεωρία ὑψώνει τὸ γνωστικὸ καὶ πάνω ἀπὸ τὰ φαινόμενα, ἀνεβάζοντας τὸ νοῦ πρὸς τὰ συγγενή του νοητά.

ΕΡΩΤΗΣΗ 52

«Καὶ ὁ Ἐζεκίας δὲν ἀνταπέδωσε στὸ Θεὸ σύμφωνα μὲ ὅ,τι τοῦ εἶχε ἀνταποδώσει ἐκεῖνος, ἀλλὰ ἡ καρδιά του ὑπερηφανεύθηκε. Γι' αὐτὸ ἔπεσε ὀργή σ' αὐτὸν καὶ στὸν Ἰούδα καὶ στὴν Ἱερουσαλήμ. Καὶ τότε ὁ Ἐζεκίας ἔδειξε ταπείνωση ἀποβάλλοντας τὴν ὑπερηφάνειά του, καθὼς καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Ἱερουσαλήμ, κι ἔτσι δὲν ἔπεσε ἐπάνω τους ὀργὴ Κυρίου στὶς μέρες τοῦ Ἐζεκία»¹. Τί εἶναι τὸ ἀνταπόδομα καὶ τὰ ἀναφερόμενα στὴ συνέχεια;

ΑΠΟΚΡΙΣΗ

Ἐπειδὴ ἔπειτα ἀπὸ πολλὰ καὶ διάφορες εὐεργεσίες, ποὺ ὁ Θεὸς ἔκανε κατὰ καιροὺς στὸν Ἐζεκία καὶ τὸν ἔσωσε, λυτρώ-

σης ἀνάγκης αὐτὸν λυτρωσάμενος καὶ περιστάσεως, αὐτὸς δὲ
 τὴν ὄλην τῷ Θεῷ τῆς σωτηρίας, ὡς ἐχρῆν, οὐκ ἀνέθετο χάριν,
 ἀλλ' ἦψατό τις αὐτοῦ μῶμος ἀνθρώπινος καὶ τὴν τῶν κατορ-
 15 θωθέντων ἐπεμερίσατο δύναμιν, εἰκότως κατὰ τὸ ἀνταπόδομα,
 ὃ ἀνταπέδωκεν αὐτῷ ὁ Θεός, οὐκ ἀνταπέδωκεν Ἐζεκίας. Οὐ
 γὰρ ἀντεσῆκωσε τῷ μεγέθει τῶν ἐπ' αὐτῷ θείων κατορθωμά-
 των εὐγνωμόνως τὴν εὐχαριστίαν, ἀλλ' ὑψώθη ἡ καρδιά αὐτοῦ,
 μὴ διαδρὰς τὸ νόσημα τῆς ἐπ' ἀρετῆ καὶ γνώσει φυσιοῦσης οἰή-
 20 σεως.

«Καὶ ἐγένετο ἐπ' αὐτὸν ὀργὴ καὶ ἐπὶ Ἰούδαν καὶ ἐπὶ Ἱερου-
 σαλήμ». Ὀργὴ Θεοῦ ἐστὶ, κατὰ μίαν ἐπιβολήν, ἢ τῶν παιδαγω-
 γουμένων ἐπίπονος αἴσθησις. Ἐπίπονος δὲ καθέστηκεν αἴσθη-
 σις ἢ τῶν ἀκουσίων πόνων ἐπαγωγή, δι' ἧς τὸν ἐπ' ἀρετῆ καὶ
 25 γνώσει φυσιοῦμενον νοῦν ὁ Θεός πολλάκις ἄγει πρὸς συστολήν
 καὶ ταπείνωσιν, αὐτὸν ἑαυτοῦ γενέσθαι διδοὺς ἐπιγνώμονα καὶ
 τῆς οἰκείας ἀσθενείας συνίστορα, ἧς ἐπαισθόμενος, τὸ μάταιον
 οἶδημα τῆς καρδίας ἀποτίθεται. Φησὶ γάρ· «μετὰ τὸ γενέσθαι τὴν
 ὀργήν, καὶ ἐταπεινώθη Ἐζεκίας ἀπὸ τοῦ ὕψους τῆς καρδίας αὐ-
 30 τοῦ καὶ οἱ κατοικοῦντες Ἱερουσαλήμ, καὶ οὐκ ἐπῆλθεν ἐπ' αὐ-
 τοὺς ὀργὴ Κυρίου ἐν ταῖς ἡμέραις Ἐζεκίου».

Ἡ πάλιν ὀργὴ Κυρίου ἐστὶν ἡ ἀνακωχὴ τῆς τῶν θείων
 χαρισμάτων χορηγίας, ἣτις συμφερόντως ἐπὶ πάντα γίνεται
 νοῦν ὑψηλὸν καὶ μετέωρον καὶ τοῖς δοθεῖσιν αὐτῷ αὐτῷ θεό-
 35 θεν καλοῖς ὡς ἐπ' ἰδικοῖς κατορθώμασι μεγαλαυχούμενον.
 Ἄξιον δὲ ἐστὶν ἐπιστῆσαι καὶ ἰδεῖν τί δήποτε μὴ ἐπὶ μόνον τὸν
 Ἐζεκίαν ὑψωθέντα τὴν καρδίαν ἦλθεν ἡ ὀργή, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ
 Ἰούδαν καὶ ἐπὶ Ἱερουσαλήμ. Τοῦτο μάλιστα πείσει τοὺς τῷ
 γράμματι μόνῳ τῆς Γραφῆς φιλοπόνως παρακαθημένους, ὅτι
 40 χρὴ τοὺς φιλοθέους περὶ τὴν πνευματικὴν θεωρίαν τῶν γεγραμ-
 μένων τὴν πᾶσαν ποιεῖσθαι σπουδὴν, εἴσπερ ὁ τῆς ἀληθείας

νοντάς τον ἀπὸ κάθε ἀνάγκη καὶ δύσκολη περίστασις κι ἐκεῖνος δὲν ἀπέδωσε ὅπως ἔπρεπε ὅλη τὴ χάρη τῆς σωτηρίας του στὸ Θεό, ἀλλὰ τὸν ἄγγιξε κάποιο ἀνθρώπινο πνεῦμα διεκδίκησης καὶ μοιράστηκε τὴ δύναμη ὅσων εἶχε ἐπιτύχει, εὐλόγα ὁ Ἐζεκίας δὲν ἀνταπέδωσε δίκαια σύμφωνα μὲ ὅ,τι τοῦ εἶχε ἀνταποδώσει ὁ Θεός. Δὲν ὑψωσε δηλαδὴ μ' εὐγνωμοσύνη τὴν εὐχαριστία του ἀνάλογα μὲ τὸ μέγεθος τῶν θείων κατορθωμάτων γιὰ χάρη του, ἀλλὰ ὑψώθηκε ἡ καρδιά του, καὶ δὲν μπόρεσε ν' ἀποφύγει τὸ νόσημα τῆς οἴησης ποὺ κάνει νὰ ὑπερηφανεύεται ὁ ἄνθρωπος γιὰ τὴν ἀρετὴ καὶ τὴ γνώση του.

«Κι ἔπεσε ὀργὴ σ' αὐτὸν καὶ στὸν Ἰούδα καὶ στὴν Ἱερουσαλήμ». Ὀργὴ Θεοῦ, σύμφωνα μὲ μιὰ ἐξήγησις, εἶναι ἡ ὀδυνηρὴ συναίσθησις ἐκείνων ποὺ παιδαγωγοῦνται. Καὶ ὀδυνηρὴ εἶναι ἡ συναίσθησις ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἐπίθεσις ἀκούσιων κόπων, μὲ τὴν ὁποία πολλὰς φορὰς ὁ Θεὸς ὀδηγεῖ σὲ συστολὴ καὶ ταπείνωσις τὸ νοῦ ποὺ ὑπερηφανεύεται γιὰ τὴν ἀρετὴ καὶ γνώση του, κάνοντάς τον νὰ λάβει ἐπίγνωσις τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ συνείδησις τῆς ἀσθενείας του, καὶ μὲ τὴν συναίσθησις αὐτὴ ἀποβάλλει τὴ μάταιη ἔπαρσις τῆς καρδιάς. Γιατὶ λέει· ἀφοῦ ἔπεσε ὀργὴ «ἔδειξε ταπείνωσις ὁ Ἐζεκίας, ἀποβάλλοντάς ἀπὸ τὴν καρδιά του τὴν ὑπερηφάνεια καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Ἱερουσαλήμ, καὶ δὲν ἔπεσε ἐπάνω τους ὀργὴ Κυρίου κατὰ τίς ἡμέρες τοῦ Ἐζεκία».

Ἡ πάλι ὀργὴ Κυρίου εἶναι ἡ διακοπὴ τῆς χορηγίας τῶν θείων χαρισμάτων, ποὺ γίνεται πρὸς τὸ συμφέρον κάθε νοῦ ποὺ ψηλώνει καὶ μετεωρίζεται καὶ καυχιέται γιὰ τίς εὐεργεσίες ποὺ τοῦ ἔδωσε ὁ Θεὸς σὰ νὰ ἦταν προσωπικά του ἐπιτεύγματα. Καὶ ἀξίζει νὰ σταθοῦμε καὶ νὰ δοῦμε γιὰ ποιὸ λόγο δὲν ἔπεσε ἡ ὀργὴ μόνο στὸν Ἐζεκία ποὺ ἔδειξε τὴν ἔπαρσις, ἀλλὰ ἐπεκτάθηκε καὶ στὸν Ἰούδα καὶ στὴν Ἱερουσαλήμ. Αὐτὸ κυρίως θὰ πείσει ὅσους ἀσχολοῦνται μὲ φιλοπονία μόνο μὲ τὸ γράμμα τῆς Γραφῆς, ὅτι πρέπει οἱ φιλόθεοι νὰ καταβάλλουν ὅλη τὴν προσπάθειά τους γιὰ τὴν πνευματικὴ θεώρησις τῶν Γραφῶν, ἂν βέβαια γι' αὐτοὺς εἶναι ὁ λόγος τῆς ἀλήθειας πολυτιμότερος ἀπὸ

λόγος αὐτοῖς πάντων ἐστὶ τιμιώτερος. Εἰ γὰρ μόνω τῷ γράμματι στοιχήσομεν, πολλήν, ὡς εἰκός, ἀδικίαν τῆς θείας καταψηφιζόμεθα κρίσεως, τῷ ἀμαρτήσαντι συγκοლაζούσης ἀδίκως
 45 τοὺς μηδαμῶς ἀμαρτήσαντας. Καὶ πῶς ἀληθῆς ὁ φάσκων ἔσται λόγος «οὐκ ἀποθανεῖται πατήρ ὑπὲρ υἱοῦ, οὔτε υἱὸς ὑπὲρ πατρός, ἕκαστος ἐν τῇ ἀμαρτία αὐτοῦ ἀποθανεῖται», καὶ «ψυχὴ ἢ ἀμαρτάνουσα αὐτῇ ἀποθανεῖται», καὶ «σὺ ἀποδώσεις ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ», πρὸς τὸν Θεὸν παρὰ τοῦ Δαυὶδ
 50 λεγόμενον;

«Καὶ ὑψώθη», φησὶν, «ἡ καρδία Ἐζεκίου». Καὶ οὐκ ἐπήγαγε «καὶ ἡ καρδία τῶν οἰκούντων Ἱερουσαλήμ καὶ Ἰουδαίαν». Πῶς οὖν συνεκόλασε τῷ αἰτίῳ τοὺς ἀναιτίους κατ' αὐτοὺς ἐκείνους συνιδεῖν οὐκ ἔχω. Λέγει γάρ· «καὶ ὑψώθη ἡ καρδία
 55 Ἐζεκίου· καὶ ἐγένετο ἐπ' αὐτὸν ὀργὴ καὶ ἐπὶ Ἰούδαν καὶ ἐπὶ Ἱερουσαλήμ», περὶ ὧν οὐ γέγραφεν ὁ λόγος ὅτι ὑψώθησαν. Οὐκοῦν ἐπειδὴ ἀμήχανος ἢ λύσις τῶν ἀπορουμένων τοῖς προεστηκόσι τοῦ γράμματος καὶ τὸ ρητὸν τῆς διανοίας προκρίνουσιν, ἐπὶ τὴν πνευματικὴν τῶν γεγραμμένων κατανόησιν ἔλθωμεν
 60 καὶ εὐρήσομεν ἀκμητὶ τὴν τῷ γράμματι κεκαλυμμένην ἀλήθειαν, φωτὸς δίκην τοῖς φιλαληθέσι προλάμπουσιν.

Πᾶς τοιγαροῦν γνωστικὸς καὶ φιλόσοφος νοῦς καὶ τὸν Ἰούδαν ἔχει καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ· τὸν μὲν Ἰούδαν, εἰς τὸν κατ' ἐξομολόγησιν τρόπον πνευματικῶς λαμβανόμενον, ἤγουν τὴν
 65 ἕξιν τῆς μετανοίας τῆς κατὰ νοῦν ἀναβάσεως πρακτικῶς συνεκτικῶν λογισμῶν τῇ προκοπῇ τῆς κατὰ νοῦν ἀναβάσεως πρακτικῶς συναυξάνουσιν — ἐξομολόγησις γὰρ Ἰούδας ἐρμηνεύεται —, τὴν δὲ Ἱερουσαλήμ, εἰς τὴν εἰρηνικὴν τῆς ἀπαθείας ἕξιν μετὰ τῶν συμπληρούντων αὐτὴν θείων θεωρημάτων ἀλληγορικῶς νοουμένην· καὶ συντόμως εἰπεῖν, τὴν μὲν Ἰουδαίαν ὡς
 70 πρακτικὴν ἔχει φιλοσοφίαν, τὴν δὲ Ἱερουσαλήμ ὡς θεωρητικὴν

ὄλα. Γιατί, ἂν ἀκολουθήσομε μόνο τὸ γράμμα, θὰ καταδικάσομε, ὅπως εἶναι φυσικό, τὴ θεία κρίση γιὰ πολλή ἀδικία, ἀφοῦ ἀδिका τιμωρεῖ μαζί με τὸν ἁμαρτωλὸ αὐτοὺς ποὺ δὲν ἁμάρτησαν καθόλου. Καὶ πῶς θὰ εἶναι ἀληθινὸς ὁ λόγος ποὺ λέει «δὲ θὰ πεθάνει πατέρας γιὰ χάρη τοῦ υἱοῦ του, οὔτε ὁ υἱὸς γιὰ χάρη τοῦ πατέρα του, ἀλλὰ καθένας θὰ πεθάνει ἀπὸ τὴ δική του ἁμαρτία»² καὶ «ἢ ψυχὴ ποὺ ἁμαρτάνει αὐτὴ ἢ ἴδια θὰ πεθάνει»³, καὶ «ἐσὺ θὰ ἀποδώσεις στὸν καθένα σύμφωνα με τὰ ἔργα του»⁴, λόγια ποὺ λέει ὁ Δαβὶδ πρὸς τὸ Θεό;

«Καὶ ὑψώθηκε», λέει, «ἢ καρδιὰ τοῦ Ἐζεκία». Δὲν πρόσθεσε ὅμως 'καὶ ἢ καρδιὰ τῶν κατοίκων τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ τῆς Ἰουδαίας'. Πῶς λοιπὸν τιμώρησε μαζί με τὸν ὑπεύθυνο καὶ τοὺς ἀνεύθυνους σύμφωνα μ' αὐτοὺς τοὺς ἴδιους, δὲν μπορῶ νὰ καταλάβω. Γιατί λέει: «καὶ ὑψώθηκε ἢ καρδιὰ τοῦ Ἐζεκία· καὶ ἔπεσε πάνω του ὀργὴ καὶ πάνω στὸν Ἰούδα καὶ στὴν Ἱερουσαλήμ», γιὰ τοὺς ὁποίους δὲν γράφει ὁ λόγος ὅτι ὑπερηφανεύθηκε ἢ καρδιὰ τους. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶναι ἀδύνατη ἢ λύση τῶν ἀποριῶν γιὰ ὅσους εἶναι προσκολλημένοι στὸ γράμμα καὶ προκρίνουν τὴ λέξη ἀπὸ τὸ νόημα, ἄς προχωρήσομε στὴν κατανόηση ὅσων εἶναι γραμμένα καὶ θὰ βροῦμε ἄκοπα τὴν ἀλήθεια ποὺ καλύπτεται ἀπὸ τὸ γράμμα νὰ λάμπει σὰν φῶς γιὰ τοὺς φίλους τῆς ἀλήθειας.

Κάθε γνωστικὸς λοιπὸν καὶ φιλόσοφος νοῦς ἔχει καὶ τὸν Ἰούδα καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ. Τὸν Ἰούδα τὸν ἔχει με τὴν πνευματικὴ ἐκδοχὴ τοῦ ἐξομολογητικοῦ τρόπου, δηλαδὴ με τὴν ἔξη τῆς μετάνοιας μαζί με τοὺς λογισμοὺς ποὺ τὴ συγκρατοῦν καθὼς συναυξάνεται στὴν πράξη με τὴν προκοπὴ τῆς πρακτικῆς ἀνάβασης —γιατὶ Ἰούδας ἐρμηνεύεται 'ἐξομολόγηση'—, ἐνῶ τὴν Ἱερουσαλήμ τὴν ἔχει, σὲ ἀλληγορικὴ σημασία, με τὴν εἰρηνικὴ ἔξη τῆς ἀπάθειας μαζί με τὰ θεῖα θεωρήματα ποὺ τὴ συμπληρῶνουν. Καὶ με δύο λόγια, τὴν Ἰουδαία τὴν ἔχει σὰν πρακτικὴ φιλοσοφία, ἐνῶ τὴν Ἱερουσαλήμ σὰν θεωρητικὴ μυσταγωγία.

2. Δευτ. 24,16. 3. Γεζ. 18,20.

4. Ψαλμ. 61,13.

μυσταγωγίαν. Ὅπηνίκα γοῦν διὰ τῆς θείας χάριτος ὁ φιλόθεος νοῦς, κατὰ τε τὴν πρακτικὴν καὶ τὴν θεωρητικὴν φιλοσοφίαν πᾶσαν ἀντικειμένην ἀρετῇ τε καὶ γνώσει διακρουσάμενος δύνα-
 75 μιν, τελείως τὸ κατὰ τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας ἀναδήσεται κράτος καὶ μὴ τὴν δέουσαν εὐχαριστίαν ἀνάθηται τῷ αἰτίῳ τῆς νίκης Θεῷ, ἀλλ' ὑψωθῆ τὴν καρδίαν, ἑαυτὸν τοῦ παντὸς κατορθώματος ἡγησάμενος αἴτιον, τηνικαῦτα, ὡς μὴ ἀνταποδοῦς τῷ Θεῷ κατὰ τὸ ἀνταπόδομα ὃ ἀνταπέδωκεν αὐτῷ, δέχεται οὐ
 80 μόνον αὐτὸς γινομένην ἐπ' αὐτὸν τὴν ὀργὴν τῆς ἐγκαταλείψεως, ἀλλὰ καὶ Ἰούδας καὶ Ἱερουσαλήμ, τουτέστιν ἡ τῆς πράξεως ἕξις καὶ τῆς θεωρίας, παθῶν ἀτιμίας εὐθέως, συγχωρήσει Θεοῦ, κατεπανισταμένων τῆς πράξεως, καὶ τὴν τέως καθαρὰν μολυνόντων συνείδησιν καὶ ψευδῶν ἐννοιῶν συνεπιπλεκομέ-
 85 νων τῇ θεωρίᾳ τῶν ὄντων καὶ τὴν τέως ὀρθὴν διαστρεφουσῶν δόξαν τῆς γνώσεως.

Θεῖος γὰρ ὡς ἀληθῶς ὁρος τε καὶ νόμος κατὰ πρόνοιαν ἐνυπάρχει τοῖς οὐσι, παιδεύεσθαι διὰ τῶν ἐναντίων ἐπιτρέπων πρὸς εὐγνωμοσύνην τοὺς ἐπὶ κρείττοσι φανέντας ἀγνώμονας
 90 καὶ τὴν πεῖραν τῶν ἀντικειμένων τῆς τῶν καλῶν κατορθωτικῆς θείας ἐπίγνωσιν ποιεῖσθαι δυνάμεως, ὡς ἂν μὴ, παντελῶς ἐπὶ τοῖς ἀμείνοσι ἀκαθαίρετον παρὰ τῆς προνοίας ἔχειν συγχωρηθέντες τὴν οἴησιν, εἰς τὴν ἀντίθεον τῆς ὑπερηφανίας διάθεσιν κατολισθήσωμεν, ἑαυτῶν κατὰ φύσιν, ἀλλ' οὐκ ἐπίκτητον χά-
 95 ριτι, τὴν τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσεως κτῆσιν εἶναι νομίζοντες, καὶ εὐρεθῶμεν τῷ καλῷ πρὸς τὴν τοῦ κακοῦ χρώμενοι γένεσιν, καὶ δι' ὧν ἔδει πλέον διασφιγχθεῖσαν ἐν ἡμῖν ἀσάλευτον μένειν τὴν θείαν ἐπίγνωσιν, δι' ἐκείνων, ὡς οὐκ ὤφειλον, τὴν ταύτης νοσήσαντες ἄγνοιαν.

100 Ὁ γὰρ οἰόμενος ἑαυτὸν κατειληφέναι τὸ τέλος τῆς ἀρετῆς, οὐδαμῶς ἐπιζητήσει λοιπὸν τὴν πηγαίαν τῶν καλῶν αἰτίαν, ἑαυτῷ μόνῳ περιγράψας τὴν τῆς ἐφέσεως δύναμιν, αὐτὸν τῆς σωτηρίας τὸν ὄρον ὑφ' ἑαυτοῦ, φημί δὲ τὸν Θεόν, ζημιούμενος. Ὁ δὲ τῆς ἑαυτοῦ περὶ τὰ καλὰ φυσικῆς συναισθόμενος πενίας

“Όταν λοιπόν με τῆ θεία χάρη ὁ φιλόθεος νοῦς, σύμφωνα με τὴν πρακτικὴ καὶ θεωρητικὴ φιλοσοφία, ἀφοῦ ἀντικρούσει κάθε ἀντίμαχη δύναμη τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσης, στεφανωθεί ὁ ἴδιος γιὰ τὴν τέλεια κατανίκηση τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας καὶ δὲν ἀποδώσει τὴν πρέπουσα εὐχαριστία στὸν αἴτιο τῆς νίκης Θεό, ἀλλὰ ὑψωθεί ἢ καρδιά του ἀπὸ ὑπερηφάνεια, θεωρώντας τὸν ἑαυτό του δημιουργὸ τοῦ κατορθώματος, τότε, ἐπειδὴ δὲν ἀνταπέδωσε στὸ Θεὸ σύμφωνα με ὅ,τι τοῦ εἶχε ἐκεῖνος ἀνταποδώσει, δέχεται ὄχι μόνο αὐτὸς τὴν ὀργὴ τῆς ἐγκατάλειψης ποὺ ξεσπᾶ ἐπάνω του, ἀλλὰ καὶ ὁ Ἰούδας καὶ ἡ Ἰερουσαλήμ, δηλαδὴ ἡ ἔξη τῆς πράξης καὶ τῆς θεωρίας, γιὰ τὴν πάθη τῆς ἀτιμίας με παραχώρηση τοῦ Θεοῦ ἐπιτίθενται ἐναντίον τῆς πράξης καὶ μολύνουν τὴν καθαρὴ ὡς τότε συνείδηση, καθὼς ψευδεῖς ἔννοιες συμπλέκονται στὴ θεωρία τῶν ὄντων καὶ διαστρέφουν τὴν ὀρθὴ ὡς τότε ἀντίληψη.

Γιατὶ ἀληθινὰ θεῖος ὄρος καὶ νόμος κατὰ πρόνοια ἐνυπάρχει στὰ ὄντα, ποὺ ἐπιτρέπει νὰ παιδεύονται με τὰ ἀντίθετα γιὰ νὰ δείξουν εὐγνωμοσύνη ἐκεῖνοι ποὺ φάνηκαν ἀγνώμονες στὰ ἀγαθὰ καὶ νὰ κάνουν τὴν ἐμπειρία τῶν ἀντίθετων ἐπίγνωση τῆς θείας δυνάμεως ποὺ κατορθώνει τὰ καλά, γιὰ νὰ μὴ συμβεῖ, ἐνῶ ἔχομε ἀπεριόριστη τὴν ἄδεια τῆς πρόνοιας νὰ διατηρήσομε ἀκλόνητη τὴν οἴηση γιὰ τὰ ἀνώτερα, γλιστρήσομε καὶ πέσομε στὴν ἀντίθετη διάθεση τῆς ὑπερηφάνειας, νομίζοντας ὅτι εἶναι δική μας ἀπὸ τὴ φύση μας κι ὄχι ἀποκτημένη ἔπειτα με τὴ χάρη ἢ κατοχὴ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσης καὶ βρεθοῦμε νὰ χρησιμοποιοῦμε τὸ καλὸ γιὰ τὴ δημιουργία τοῦ κακοῦ καὶ μ’ αὐτὰ ποὺ ἔπρεπε περισσότερο νὰ στερεωθεῖ μέσα μας καὶ νὰ μείνει ἀσάλευτη ἡ θεία ἐπίγνωση, μ’ αὐτὰ, ἐνῶ δὲν ἔπρεπε, νὰ περιπέσομε στὴ νόσο τῆς ἀγνοίας.

Γιατὶ ὁποῖος ἔχει τὴν οἴηση ὅτι ἔφτασε στὴν κορυφὴ τῆς ἀρετῆς, στὸ ἐξῆς δὲ θὰ ζητήσῃ καθόλου τὴν αἰτία ποὺ πηγάζει τ’ ἀγαθὰ, ἀφοῦ περιόρισε μόνο στὸν ἑαυτό του τὴ δύναμη τῆς ἐπιθυμίας, ζημιούμενος ἔτσι ἀπὸ τὸν ἑαυτό του τὸν ἴδιο τὸν ὄρο τῆς σωτηρίας του, ἐννοῶ τὸ Θεό. “Ὁποῖος ὁμως συναισθάνεται

105 οὐ παύεται προτροπάδην τρέχων πρὸς τὸν δοῦναι δυνάμενον
τῆς ἐνδεΐας τὴν πλήρωσιν.

Γίνεται τοίνυν δικαίως ἐπὶ τὸν ὑψηλόφρονα νοῦν ὀργή,
τουτέστιν ἐγκατάλειψις, ἤγουν ἢ τοῦ διοχληθῆναι αὐτὸν κατὰ τε
τὴν πρᾶξιν ὡς Ἰουδαίαν, κατὰ τε τὴν θεωρίαν ὡς Ἱερουσαλήμ,
110 ὑπὸ δαιμόνων συγχῶρησις, ἵνα λάβῃ τῆς μὲν ἑαυτοῦ φυσικῆς
ἀσθενείας συναίσθησιν, τῆς δὲ σκεπούσης αὐτὸν καὶ τὸ πᾶν κα-
τορθούσης τῶν ἀγαθῶν θείας δυνάμεώς τε καὶ χάριτος τὴν ἐπί-
γνωσιν, καὶ ταπεινωθῆ, πόρρω παντελῶς ἑαυτοῦ τὸ ἀλλότριον
καὶ παρὰ φύσιν ὕψος ποιούμενος, ὥστε μὴ ἐπελθεῖν ἐπ' αὐτὸν
115 τὴν ἄλλην ὀργὴν τῆς τῶν δοθέντων χαρισμάτων ἀφαιρέσεως,
ἣτις ἐπὶ τὸν Ἐzekίαν οὐκ ἐπῆλθεν, εὐθέως ἐκ τῆς ἐπ' αὐτὸν γε-
νομένης πρώτης ὀργῆς, ἤγουν ἐγκαταλείψεως, ταπεινωθέντα
καὶ γενόμενον τῆς τοῦ παρέχοντος τὰ καλὰ συναισθήσεως.
Φησὶ γὰρ μετὰ τὸ «καὶ ἐγένετο ἐπ' αὐτὸν ὀργὴ καὶ ἐπὶ Ἰούδαν
120 καὶ ἐπὶ Ἱερουσαλήμ· καὶ ἐταπεινώθη Ἐzekίας ἀπὸ τοῦ ὕψους
τῆς καρδίας αὐτοῦ καὶ οἱ κατοικοῦντες Ἱερουσαλήμ, καὶ οὐκ
ἐπῆλθεν ἐπ' αὐτοὺς ὀργὴ Κυρίου ἐν ταῖς ἡμέραις Ἐzekίου», ἢ
ἄλλη δηλονότι ὀργή, τῆς τῶν χαρισμάτων ἀφαιρέσεως, διὰ τὸ
τὴν πρώτην ἐγκατάλειψιν τῆς καλῆς ἐπιγνωμοσύνης αὐτῷ γε-
125 νέσθαι διδάσκαλον. Ὁ γὰρ μὴ σωφρονισθεὶς τῷ πρώτῳ εἶδει
τῆς ὀργῆς, ἤγουν ἐγκαταλείψεως, ἐλθεῖν πρὸς ταπείνωσιν, τὴν
ἄλλην δέχεται σαφῶς ἐπ' αὐτὸν ἐρχομένην ὀργήν, ἀφαιρουμέ-
νην αὐτοῦ τὴν τῶν χαρισμάτων ἐνέργειαν, καὶ ἔρημον αὐτὸν
καθιστῶσαν τῆς τέως φρουρούσης δυνάμεως —καὶ «ἀφελῶ τὸν
130 φραγμὸν αὐτοῦ», φησὶ περὶ τοῦ ἀγνώμονος Ἰσραὴλ ὁ Θεός, λέ-
γων «καὶ ἔσται εἰς διαρπαγὴν, καὶ καθελῶ τὸν τοῖχον αὐτοῦ
καὶ ἔσται εἰς καταπάτημα, καὶ ἀνήσω τὸν ἀμπελῶνά μου καὶ
οὐ μὴ τμηθῆ οὐδὲ μὴ σκαφῆ, καὶ ἀναβήσεται εἰς αὐτὸν ὡς εἰς
χέρσον ἄκανθα· καὶ ταῖς νεφέλαις ἐντελοῦμαι τοῦ μὴ βρέξαι εἰς
135 αὐτόν»—, καθάπερ ἀνηγῶρεται παθῶν καὶ Σαοὺλ ὁ πρῶτος
τοῦ Ἰσραὴλ βασιλεὺς. Ἐκεῖνος γὰρ ἅμα τῇ βασιλείᾳ λαβὼν διὰ

τῆ φυσική του πενία γιά τὰ καλᾶ, δὲν σταματᾶ νὰ τρέχει ὀλοταχῶς σ' αὐτὸν ποὺ μπορεῖ νὰ δώσει τὴν πληρότητα στὴν ἔλλειψη.

Πέφτει λοιπὸν δίκαια ὀργὴ στὸ νοῦ ποὺ ὑψηλοφρονεῖ, δηλαδὴ ἐγκατάλειψη, ἤτοι ἡ ἄδεια τόσο στὴν πράξη ὡς Ἰουδαία ὅσο καὶ στὴ θεωρία ὡς Ἰερουσαλήμ νὰ ἐνοχληθεῖ ἀπὸ τοὺς δαίμονες, γιὰ νὰ λάβει ἀπὸ τὴ μιὰ τὴν συναίσθηση τῆς φυσικῆς ἀσθενείας του κι ἀπὸ τὴν ἄλλη τὴν ἐπίγνωση τῆς θείας δύναμης καὶ χάριτος, ποὺ σκεπάζει αὐτὸν καὶ κατορθώνει κάθε τι ποὺ εἶναι ἀγαθό, καὶ νὰ ταπεινωθεῖ, ἀποτινάζοντας μακριὰ του τὸ ξένο ἀπὸ αὐτὸν καὶ παραφύση ὕψος, ὥστε νὰ μὴ πέσει σ' αὐτὸν ἡ ἄλλη ὀργὴ τῆς ἀφαίρεσης τῶν χαρισμάτων ποὺ τοῦ δόθηκαν, ἡ ὁποία ἔπεσε στὸν Ἐζεκία, ποὺ ἀμέσως ἔπειτα ἀπὸ τὴν πρώτη ὀργὴ ποὺ ἔπεσε πάνω του, δηλαδὴ τὴν ἐγκατάλειψη, ταπεινώθηκε καὶ συναισθάνθηκε ποιὸς εἶναι αὐτὸς ποὺ παρέχει τὰ καλᾶ. Γιατὶ λέει μετὰ τὸ «καὶ ἔπεσε ὀργὴ πάνω σ' αὐτὸν καὶ στὴν Ἰούδα καὶ στὴν Ἰερουσαλήμ καὶ ταπεινώθηκε ὁ Ἐζεκίας κατεβαίνοντας ἀπὸ τὸ ὕψος τῆς ὑπερηφάνειάς του καὶ ὅσοι κατοικοῦσαν στὴν Ἰερουσαλήμ καὶ δὲν ἔπεσε πάνω τους ἡ ὀργὴ τοῦ Κυρίου στίς μέρες τοῦ Ἐζεκία», δηλαδὴ ἡ ἄλλη ὀργὴ, τῆς ἀφαίρεσης τῶν χαρισμάτων, ἐπειδὴ τοῦ ἐγινε δάσκαλος ἡ πρώτη ἐγκατάλειψη τῆς καλῆς ἐυγνωμοσύνης. Ὅποιος δηλαδὴ δὲ σωφρονίστηκε ἀπὸ τὸ πρῶτο εἶδος τῆς ὀργῆς, δηλαδὴ τὴν ἐγκατάλειψη, ὥστε νὰ ρθεῖ στὴν ταπείνωση, δέχεται σαφῶς τὴν ἄλλη ὀργὴ ποὺ ἔρχεται ἐπάνω του, ἡ ὁποία τοῦ ἀφαιρεῖ τὴν ἐνέργεια τῶν χαρισμάτων καὶ τὸν ἀπογυμνώνει ἀπὸ τὴ δύναμη ποὺ τὸν φύλαγε ὡς τότε – γιὰτὶ λέει ὁ Θεὸς γιὰ τὸν ἀχάριστο Ἰσραήλ, «καὶ θὰ τοῦ ἀφαιρέσω τὸ φράχτη του καὶ θ' ἀφεθεῖ σὲ διαρπαγὴ· θὰ γκρεμίσω τὸν τοῖχο του καὶ θὰ μπορέσουν νὰ τὸν καταπατήσουν· θὰ ἐγκαταλείψω τὸν ἀμπελώνα μου, δὲ θὰ τὸν κλαδέψω οὔτε θὰ τὸν σκάψω καὶ θὰ φυτρώσουν σ' αὐτὸν ἀγκάθια καθὼς θὰ μείνει χέρσος, καὶ θὰ διατάξω τὰ σύννεφα νὰ μὴ βρέξουν σ' αὐτόν»⁵, πράγμα ποὺ λέχθηκε ὅτι ἔπαθε ὁ Σαοὺλ ὁ πρῶτος βασιλιάς τοῦ Ἰσραήλ. Ἐκεῖνος δηλαδὴ ὅταν ταυτόχρονα

τοῦ χρίσματος καὶ τῆς προφητείας τὴν χάριν, ἐπειδὴ ταύτην μὴ ἐφύλαξεν, ὀργὴν δέχεται πρῶτην τὴν τοῦ πονηροῦ πνεύματος ἐνέργειαν, ἧς μηδεμίαν λαβὼν συναίσθησιν, τῇ ἄλλῃ ταμιευθεὶς
 140 ὀργῇ συγκατέληξε, πάσης διὰ τὴν ἄνοιαν γυμνὸς πρὸ θανάτου θεοσεβείας γενόμενος. Καὶ δηλοῖ τοῦτο παθῶν, πρῶτον μὲν ὑπὸ τοῦ δαίμονος ἐνεργούμενος, εἴθ' ὕστερον πρὸς αὐτοὺς αὐτομολῶν ἐκουσίως διὰ τῆς ἐγγαστριμύθου τοὺς δαίμονας καί, ἴσως τοῖς ἀθέοις, τὴν τῆς μαντείας τοῖς δαίμοσιν ἐπιτελῶν τε-
 145 λετήν.

Οὐκοῦν ἐπειδὴ τὸν Ἐζεκίαν εἰς τὸν φιλόσοφον ἐλάβομεν νοῦν, τὴν δὲ Ἰουδαίαν εἰς τὴν πρᾶξιν, τὴν δὲ Ἱερουσαλήμ εἰς τὴν θεωρίαν, ὅταν τι καθ' οἰονδήποτε τρόπον τὸν νοῦν πεπονθέναι νοῆσωμεν, τῷ τοιούτῳ νοῖ τὴν τε πρακτικὴν αὐτοῦ καὶ
 150 τὴν θεωρητικὴν δύναμιν κατὰ τοὺς συνεκτικοὺς αὐτῶν λόγους συμπεπονθέναι πάντως πιστεύσομεν· οὐ γὰρ ἐστὶ δυνατόν παθεῖν τὸ ὑποκείμενον, τῶν ἐν ὑποκειμένῳ μὴ συμπασχόντων.

Καλῶς οὖν τῷ ρητῷ τῆς Γραφῆς συμφέρεται τῆς θεωρίας ὁ λόγος, μὴ φέρων διαβολὴν τῇ θείᾳ ψήφῳ τῶν κριμάτων, 155 μηδὲ ἄλλης ἀνατροπὴν ποιούμενος ἐντολῆς. Μόνος γὰρ κατὰ τὴν ἀποδοθεῖσαν τοῦ λόγου θεωρίαν Ἐζεκίας, τουτέστιν ὁ νοῦς, ὑψοῦται μεγαλοφρονῶν ἐπὶ τοῖς κατορθώμασι, μὴ συνυψουμένων αὐτῷ τῆς Ἰουδαίας καὶ τῆς Ἱερουσαλήμ, ἡγουν πράξεως καὶ θεωρίας, ὅτι μηδὲ πεφύκασιν τοῦτο πάσχειν, καθ' ἑαυ-
 160 τὰς ὑποστατικῶς μὴ θεωρούμεναι. Καὶ ἐπὶ μόνον τὸν Ἐζεκίαν, τουτέστι τὸν νοῦν, οὐ γίνεται ὀργή, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ Ἰούδαν καὶ Ἱερουσαλήμ. Ἡ γὰρ πρᾶξις καὶ ἡ θεωρία τῷ νῶ κατὰ τι μολυνόμενῳ πάντως συγχραίνονται, καὶ μὴ οὔσαι τῆς πρὸς ὀργὴν αἰτίας συμμετοχοί.

165 Γενώμεθα τοίνυν καὶ ἡμεῖς τῆς τῶν γεγραμμένων ἐννοίας.

μέ τῆ βασιλεία ἔλαβε μέ τὸ χρίσμα καὶ τῆ χάρη τῆς προφητείας, ἐπειδὴ δὲν τῆ φύλαξε, δέχεται σὰν πρώτη ὀργή, τὴν ἐνέργεια τοῦ πονηροῦ πνεύματος. Κι ἐπειδὴ δὲν ἔλαβε καμμιά συναίσθηση γι' αὐτήν, κατέληξε νὰ τοῦ ἐπιφυλαχθεῖ ἡ ἄλλη ὀργή, ἀφοῦ ἀπὸ τὴν ἀνοησία του πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατό του ἀπογυμνώθηκε ἀπὸ κάθε θεοσέβεια. Καὶ τὸ φανερώνει αὐτὸ μέ τὰ ὅσα ἔπαθε, πρῶτα ὅτι τὸν ἔκανε ὄργανό του ὁ δαίμονας κι ἔπειτα ὅτι αὐτομόλησε ἐκούσια μέσω τῆς ἐγγαστρίμυθης γυναίκας στοὺς δαίμονες καὶ ὅτι ἴδια μέ τοὺς ἄθεους δαίμονες ἐκτελοῦσε τὴν τελετὴ τῆς μαντείας⁶.

Ἐπειδὴ λοιπὸν τὸν Ἐζεκία τὸν ἐξελάβαμε ὡς φιλόσοφο νοῦ, τὴν Ἰουδαία ὡς πράξη, καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ ὡς θεωρία, ὅταν ἀντιληφθοῦμε ὅτι ἄλλαξε σὲ κάτι ὁ νοῦς μέ ὁποιοδήποτε τρόπο, θὰ πιστέψομε ὅτι μαζί μέ τὸ νοῦ αὐτὸν συμμεταβλήθηκαν τόσο ἡ πρακτικὴ ὅσο καὶ ἡ θεωρητικὴ δύναμη ὡς πρὸς τοὺς λόγους πού τις συνέχουν· γιὰτὶ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ πάθει τὸ ὑποκείμενο καὶ νὰ μὴ συμπάθουν ὅσα ὑπάρχουν στὸ ὑποκείμενο.

Ὅρθα λοιπὸν συμβαδίζει μέ τὸ ρητὸ τῆς Γραφῆς ὁ λόγος τῆς θεωρίας καὶ δὲν δίνει ἀφορμὴ γιὰ κατηγορία τῆς κρίσης καὶ τῆς ἀπόφασης τοῦ Θεοῦ οὔτε ἀνατρέπει κάποια ἄλλη ἐντολή. Γιὰτὶ μόνο ὁ Ἐζεκίας, σύμφωνα μέ τὴν ἐξήγηση τοῦ λόγου πού κάναμε, δηλαδὴ ὁ νοῦς, ὑψώνεται μεγαλοφρονώντας γιὰ τὰ κατορθώματά του, ἐνῶ δὲν συναυψώνεται μαζί του ἡ Ἰουδαία καὶ ἡ Ἱερουσαλήμ, δηλαδὴ ἡ πράξη καὶ ἡ θεωρία, γιὰτὶ δὲν εἶναι στὴ φύση τους νὰ πάσχουν κάτι τέτοιο, ἐπειδὴ δὲν τις θεωροῦμε ὅτι ἔχουν δική τους ὑπόσταση. Καὶ δὲν πέφτει ἡ ὀργὴ στὸν Ἐζεκία μόνο, δηλαδὴ στὸ νοῦ, ἀλλὰ καὶ στὸν Ἰούδα καὶ στὴν Ἱερουσαλήμ. Γιὰτὶ, ὅταν μολυνθεῖ ὡς πρὸς κάτι ὁ νοῦς, μολύνονται ὅπωςδήποτε καὶ ἡ πράξη καὶ ἡ θεωρία, ἔστω κι ἂν δὲν ἔχουν συμμετοχὴ στὴν αἰτία τῆς ὀργῆς.

Ἄς δεχτοῦμε κι ἐμεῖς τὸ νόημα τῶν Γραφῶν. Γιὰτὶ, ἂν καὶ

6. Α' Παραλ. 16,14· 18 καὶ 28,1-19.

Κὰν γὰρ ἐκείνοις συνέβη τυπικῶς κατὰ τὴν ἱστορίαν, ἀλλὰ δι' ἡμᾶς ἐγγράφη πρὸς νουθεσίαν πνευματικὴν, οἷς διαπαντὸς συμβαίνει τὰ γεγραμμένα, νοητῶς τῆς ἀντικειμένης καθ' ἡμῶν ἀεὶ παραταπτομένης δυνάμεως, ἵνα πᾶσαν, εἰ δυνατόν, πρὸς τὸν
170 νοῦν τὴν Γραφὴν μεταβιβάσαντες, αὐτὸν μὲν φωτίσωμεν τοῖς θείοις νοήμασι, τὸ δὲ σῶμα τοῖς τῶν νοηθέντων θειοτέρων λόγων τρόποις φαιδρύνωμεν, ἀρετῆς αὐτὸ ποιοῦντες λογικὸν ἐργαστήριον τῇ ἀποβολῇ τῶν ἐμφύτων παθῶν.

Πῶς οὖν θεοφιλῆς καὶ ἐνάρετος ἄνθρωπος, κατὰ τὸν Ἐξε-
175 κίαν γνωστικῶς τὸ κατὰ δαιμόνων διαζωσάμενος κράτος, εἰ γένηται τις αὐτῷ προσβολὴ πνευμάτων πονηρῶν ἀοράτως κατὰ νοῦν πρὸς αὐτὸν συμπλεκόντων τὸν πόλεμον, καὶ διὰ προσευχῆς δέξεται θεόθεν αὐτῷ πεμπόμενον ἄγγελον, λέγω δὲ σοφίας λόγον μείζονα, καὶ πᾶσαν ἐκτρίψας διασκεδάσῃ τοῦ
180 διαβόλου τὴν φάλαγγα, καὶ τῆς τοιαύτης νίκης τε καὶ σωτηρίας αἴτιον τὸν Θεὸν μὴ ἐπιγράψῃται, ἀλλ' ἑαυτῷ τὴν ὄλην ἀνάθηται νίκην, ὁ τοιοῦτος οὐκ ἀνταπέδωκε τῷ Θεῷ κατὰ τὸ ἀνταπόδομα αὐτοῦ, μὴ ἐξισώσας τῷ μεγέθει τῆς σωτηρίας τὸ πλῆθος τῆς εὐχαριστίας, μηδὲ τῇ εὐεργεσίᾳ τοῦ σώσαντος ἀντιμετρή-
185 σας τὴν οἰκείαν διάθεσιν —ἀνταπόδοσις γάρ ἐστίν ἢ πρὸς τὸν σώσαντα τοῦ σωθέντος δι' ἔργων ἀντιμετρομένη διάθεσις—, ἀλλ' ὕψωσεν ἑαυτοῦ τὴν καρδίαν, ἐφ' οἷς ἔλαβε χαρίσμασι μεγαλοφρνήσας ὡς μὴ λαβῶν, ὁ τοιοῦτος ἐνδίκως δέχεται γινομένην ἐπ' αὐτῷ τὴν ὀργήν, συγχωροῦντος τοῦ Θεοῦ τῷ διαβόλω
190 νοητῶς αὐτῷ συμπλακῆναι καὶ τοὺς κατὰ τὴν πρᾶξιν παρασαλεῦσαι τρόπους τῆς ἀρετῆς καὶ τοὺς κατὰ θεωρίαν διαυγεῖς ἐπιθολῶσι λόγους τῆς γνώσεως, ἵνα, μαθὼν τὴν οἰκείαν ἀσθένειαν, ἐπιγνῶ τὴν μόνην δύναμιν τὴν τὰ πάθη ἐν ἡμῖν καταπαλαίουσαν, καὶ ταπεινωθῇ μετανοήσας, τὸν ὄγκον ἀποβαλὼν
195 τῆς οἰήσεως, καὶ τὸν Θεὸν ἰλεώσῃται καὶ ἀποστρέψῃ τὴν ἐπερχομένην τοῖς μὴ μετανουῶσιν ὀργήν, τὴν ἀφαιρουμένην τὴν

ἐκεῖνα ἔχουν συμβεῖ, σύμφωνα μὲ τὴν ἱστορία, ὡς τύποι, ἀλλὰ γιὰ μᾶς ἔχουν γραφεῖ γιὰ πνευματικὴ νουθεσία⁷, γιὰ μᾶς στοὺς ὁποίους συμβαίνουν ἀδιάκοπα αὐτὰ ποὺ ἔχουν γραφεῖ, ποὺ μᾶς ἀντιπαρατάσσεται πάντοτε νοητὰ ἢ ἀντίθετη δύναμη, ὥστε, ἀφοῦ μεταβιβάσομε στὸ νοῦ, ἂν εἶναι δυνατὸ, ὅλη τὴ Γραφή, αὐτὸν νὰ τὸν φωτίσομε μὲ τὶς θεῖες εἰκόνες, ἐνῶ τὸ σῶμα νὰ τὸ λαμπρύνομε μὲ τὶς ἐκδηλώσεις τῶν θείων λόγων ποὺ νοήσαμε⁸, κάνοντάς το λογικὸ ἔργαστήριον ἀρετῆς μὲ τὴν ἀποβολὴ τῶν ἐμφυτων παθῶν.

Κάθε λοιπὸν θεοφιλῆς κι ἐνάρετος ἄνθρωπος, σύμφωνα μὲ τὸ παράδειγμα τοῦ Ἐζεκία, ζωσμένος γνωστικὰ τὴ δύναμη κατὰ τῶν δαιμόνων, ἂν τοῦ γίνῃ κάποια προσβολὴ πονηρῶν πνευμάτων ποὺ τοῦ δημιουργοῦν ἀόρατο νοερὸ πόλεμο, καὶ δεχθεῖ μὲ τὴν προσευχὴ τοῦ ἄγγελου σταλμένο ἀπὸ τὸ Θεό, ἐννοῶ ἀνώτερο λόγο σοφίας, καὶ συντρίψει καὶ σκορπίσει ὅλη τὴ φάλαγγα τοῦ διαβόλου καὶ τῆς νίκης αὐτῆς καὶ τῆς σωτηρίας δὲν ἀναγράψει ὡς αἴτιο τὸ Θεό, ἀλλὰ ἀποδώσει ὅλη τὴ νίκη στὸν ἑαυτό του, ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς δὲν ἔχει ἀνταποδώσει στὸ Θεὸ σύμφωνα μὲ ὅ,τι ὁ Θεὸς τοῦ ἔχει ἀνταποδώσει, ἀφοῦ δὲν ἐξίσωσε τὸ πλῆθος τῆς εὐχαριστίας του μὲ τὸ μέγεθος τῆς σωτηρίας οὔτε μὲ τὴ διάθεσή του ἔφθασε τὸ μέτρο τῆς εὐεργεσίας τοῦ σωτήρα του, γιὰτὶ ἀνταπόδοση εἶναι τὸ ἰσόμετρο μὲ ἔργα ἐκείνου ποὺ σώθηκε πρὸς τὸ σωτήρα του, ἀλλὰ ὕψωσε τὴν καρδιά του, μεγαλοφρονώντας γιὰ χαρίσματα ποὺ ἔλαβε σὰν νὰ μὴν τὰ ἔχει λάβει, αὐτὸς δέχεται δίκαια τὴν ὀργὴ ποὺ πέφτει ἐπάνω του· παραχωρεῖ δηλαδὴ ὁ Θεὸς στὸ διάβολο νὰ συμπλακεῖ νοερὰ μ' αὐτόν, νὰ κλονίσῃ στὴν πράξῃ τοὺς τρόπους τῆς ἀρετῆς καὶ νὰ θολώσῃ τοὺς διαγωγικοὺς λόγους τῆς γνώσης κατὰ τὴ θεωρία, γιὰ νὰ διαπιστώσῃ τὴν ἀσθένειά του καὶ νὰ συνειδητοποιήσῃ τὴ μόνη δύναμη ποὺ μπορεῖ νὰ καταπαλαίσει μέσα μας τὰ πάθη· ὥστε, ἀφοῦ μετανοήσῃ καὶ ταπεινωθεῖ καὶ ἀποβάλλῃ τὸν ὄγκο τῆς οἴησης, νὰ ἐξιλεώσῃ τὸ Θεὸ καὶ νὰ ἀποστρέψῃ τὴν ὀργὴ

7. Α' Κορ. 10,11.

8. Γρηγορίου Θεολόγου, Λόγος 43, PG 36,509B6.

φρουροῦσαν τὴν ψυχὴν χάριν καὶ ἔρημον καταλιμπάνουσαν τὸν ἀγνώμονα νοῦν.

Ἡμέρας δὲ τοῦ βασιλέως Ἐζεκίου τύχον προσηγῶρευσεν ἡ
 200 Γραφὴ τοὺς διαφόρους φωτισμούς, οὓς δέχεται πᾶς εὐσεβῆς καὶ
 φιλόθεος νοῦς, ἐπιβάλλων τῇ θεωρίᾳ τῶν γεγονότων πρὸς κα-
 τανόησιν τῆς διὰ πάντων ποικίλως μηνυομένης σοφίας, οἷς ἕως
 ἢ πρᾶξις καὶ ἡ θεωρία ρυθμίζεται, στέρησις ἀρετῆς καὶ γνώσε-
 ως αὐταῖς οὐ πέφυκε γίνεσθαι, τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης ἐν τῷ
 205 τοιούτῳ νοῖ διὰ τῆς ἰδίας ἀνατολῆς τὰς τοιαύτας ἡμέρας
 δημιουργοῦντος.

ΣΧΟΛΙΑ

1. Ὅτι τὸν ἐπαιρόμενον ἐπὶ πράξει παθῶν ἀτιμία διαδέχεται, τὸν δὲ ἐπὶ γνώσει ὑψούμενον περὶ τὴν ἀληθῆ θεωρίαν πταίειν ἢ δικαία κρίσις συγχωρεῖ.
- 5 2. Ὅρον καὶ νόμον ἐνυπάρχοντα θείως τοῖς οὔσι λέγει τὴν τῶν ὄντων συνεκτικὴν πρόνοιαν, κατὰ κρίσιν δικαίαν τῇ σπάνει τῶν ἀγαθῶν παιδεύουσαν πρὸς εὐγνωμοσύνην τοὺς ἐπὶ τῇ ἀφθονίᾳ τῶν ἀγαθῶν πρὸς τὸν ταύτης χορηγὸν φανέντας ἀγνώμονας, διὰ τῶν ἐναντίων αὐτοῦς πρὸς συναίσθησιν ἄγουσαν τῆς τοῦ χαριζομένου τὰ καλὰ διαγνώσεως. Ἡ ἐπ' ἀρετῆ γὰρ οἴησις, ἀπαιδαγώγητος μένουσα, τὸ τῆς ὑπερηφανίας γεννᾷν πέφυκε νόσημα, τὸ τὴν ἀντικειμένην τῷ Θεῷ φέρον διάθεσιν.
- 15 3. Ὁ τὴν ἀπειρίαν, φησὶν, τῆς ἀρετῆς διαγνοὺς οὐδέποτε τοῦ κατ' αὐτὴν παύεται δρόμου, ἵνα μὴ ζημιωθῇ αὐτὴν τῆς ἀρετῆς τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος, τὸν Θεὸν λέγω, περὶ ἑαυτὸν στήσας τὴν κίνησιν τῆς ἐφέσεως, καὶ λάθῃ, νομίζων ἐπειληφθαι τῆς τελειότητος, ὑπομένων τοῦ ἀληθῶς ὄντος τὴν ἔκπτωσιν, πρὸς ὅπερ ἐπείγεται πᾶσα σπουδαίου κίνησις.

πού πέφτει σέ ὄσους δέ μετανουῶν, ἀφαιρώντας τῆ χάρη πού φρουρεῖ τὴν ψυχὴ κι ἐγκαταλείποντας ἔρημο τὸν ἀχάριστο νοῦ.

Ἡμέρες τοῦ βασιλιᾶ Ἐζεκία ἴσως ὀνόμασε ἡ Γραφὴ τοὺς διάφορους φωτισμοὺς πού δέχεται κάθε εὐσεβῆς καὶ θεοφιλῆς νοῦς καταγινόμενος μὲ τῆ θεωρία τῶν κτισμάτων γιὰ νὰ κατανοήσῃ τῆ σοφία πού τὴν ἐξαγγέλλουν μὲ χίλιους τρόπους τὰ πάντα. Ὅσο ρυθμίζεται σύμφωνα μ' αὐτὰ ἡ πράξις καὶ ἡ θεωρία δὲν δημιουργεῖται σ' αὐτὲς στέρηση ἀρετῆς καὶ γνώσης, ἐπειδὴ μέσα σ' αὐτὸν τὸ νοῦ «ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης»⁹ δημιουργεῖ μὲ τὴν ἀνατολὴ του τὶς ἡμέρες αὐτῆς.

ΣΧΟΛΙΑ

1. Αὐτὸν πού ἐπαίρεται γιὰ τὴ διάπραξη παθῶν τὸν περιμένει ἡ ἀτιμία, ἐνῶ ὁποῖος καυχιέται γιὰ τὴ γνώση ἢ δίκαιη κρίση ἐπιτρέπει νὰ σφάλῃ ὡς πρὸς τὴν ἀληθινὴ θεωρία.
2. Τὴν πρόνοια τὴν συνεκτικὴ τῶν ὄντων τὴν ὀνομάζει ὄρο καὶ νόμο πού ἐνυπάρχει κατὰ τρόπο θεῖο μέσα στὰ ὄντα, πού μὲ δίκαιη κρίση παιδεύει πρὸς τὴν εὐγνωμοσύνη μὲ τὴν ἔλλειψη τῶν ἀγαθῶν, ὄσους φάνηκαν ἀχάριστοι, παρόλη τὴν ἀφθονία τῶν ἀγαθῶν, πρὸς τὸ χορηγὸ αὐτῆς τῆς ἀφθονίας, πού μέσω τῶν ἀντίθετων ὀδηγεῖ στὴν συναίσθηση καὶ ἐπίσημανση ἐκεῖνου πού χαρίζει τὰ καλά. Γιατὶ ἡ οἴηση γιὰ τὴν ἀρετὴ μας, ἂν μείνει ἀδιαπαιδαγώγητη, ἔχει στὴ φύση της νὰ γεννᾷ τὴν ἀσθένεια τῆς ὑπερηφάνειας, πού φέρει τὴν διάθεση πού ἀντίκειται στὸ Θεό.
3. Ὅποιος διέγνωσε τὴν ἀπειρία τῶν ἀρετῶν, δὲν παύει ποτὲ νὰ τρέχει πρὸς αὐτῆς, γιὰ νὰ μὴ χάσει τὴν ἴδια τὴν ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος τῆς ἀρετῆς, ἐννοῶ τὸ Θεό, σταματώντας τὴν κίνησι τῆς ἐφεσῆς του γύρω στὸν ἑαυτὸ του καὶ νομίζει ἀσυναίσθητα ὅτι ἔχει ἀγγίξει τὴν τελειότητα, ὑπομένοντας τὴν ἐκπτώσή του ἀπὸ τὸ ἀληθινὸ ὄν, πρὸς τὸ ὁποῖο κατευθύνει τὴν κίνησή του καθένας πού ἐπείγεται.

9. Μαλαχ. 3,20.

- 20 4. Ὅτι πρὸς ἀσέβειαν, φησίν, πρηνῆς καθέστηκεν ὁδὸς ἢ περὶ
 τὴν ζημίαν τῶν ἀρετῶν ἀναισθησία. Ὁ γὰρ ἐθίσας ἑαυτὸν
 διὰ τὰς ἡδονὰς τῆς σαρκὸς Θεοῦ παρακούειν καὶ αὐτὸν ἀρ-
 νῆσεται τὸν Θεόν, καλούσης προφάσεως, Θεοῦ τὴν τῆς
 25 σαρκὸς ζωὴν προτιμῶν, ἧς καὶ μόνας τὰς ἡδονὰς τῶν
 θείων κρείττους ἔσχηκε θελημάτων.
5. Ὑποκείμενον λέγει τὸν νοῦν, ὡς ἀρετῆς καὶ γνώσεως δε-
 κτικόν, ἐν ὑποκειμένῳ δὲ τὴν πρᾶξιν καὶ τὴν θεωρίαν, αἴ-
 τινες πρὸς τὸν νοῦν συμβεβηκότων λόγον ἐπέχουσιν· διὸ
 κατὰ πάντα τρόπον καὶ συμπάσχουσι πάσχοντι, τὴν αὐτοῦ
 30 ποιάν κίνησιν ἀρχὴν τῆς οἰκείας ἀλλοιώσεως ἔχουσαι.
6. Τὰ ἔμφυτα πάθη τοῦ σώματος, λόγῳ μὲν κυβερνώμενα,
 οὐκ ἔχει διαβολὴν, κινούμενα δὲ τούτου χωρὶς φέρει διαβο-
 λήν. Τούτων οὖν λέγει γίνεσθαι δεῖν τὴν ἀποβολήν, ὧν ἔμ-
 φυτος μὲν ἢ κίνησις, παρὰ φύσιν δὲ γίνεται πολλάκις ἢ
 35 χρῆσις, λόγῳ μὴ κυβερνωμένη.
7. Ὁργὴ σωτήριός ἐστιν ἢ πρὸς τὸ πολεμεῖσθαι τὸν ὑψηλό-
 φρονα νοῦν τοῖς πάθεσιν ὑπὸ τῶν δαιμόνων θεία συγχώρη-
 σις, ἵνα γνῶ πάσχων ἀτίμως ἐπ' ἀρεταῖς μεγαλαυχούμενος
 τίς ὁ τούτων ὑπάρχει δοτῆρ, ἢ γένηται τῶν ἀλλοτρίων γυ-
 40 μνός, ἅπερ ὡς μὴ λαβὼν ἔχειν ἐνόμιζεν.
8. Πρᾶξιν λέγει καὶ θεωρίαν κατὰ τὸν τῆς ἀναγωγῆς λόγον
 τὴν Ἰουδαίαν καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ.
9. Ἥλιος δικαιοσύνης ἐστὶν ὁ Κύριος καὶ Θεὸς καὶ τῶν ὅλων
 Σωτὴρ Χριστὸς Ἰησοῦς.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΝΓ'

Πάλιν περὶ Ἐζεκίου φησί· «καὶ ἔθαψαν αὐτὸν ἐν ἀναβάσει
 τάφων υἱῶν Δαυὶδ, καὶ δόξαν καὶ τιμὴν ἔδωκαν αὐτῷ ἐν τῷ

4. Δρόμος πρὸς τὴν ἀσέβεια κατηφορικὸς εἶναι ἡ ἀναισθησία μπροστὰ στὴ ζημία πρὸς τὶς ἀρετές. Γιατὶ ὅποιος συνήθισε τὸν ἑαυτό του γιὰ χάρη τῶν σαρκικῶν ἡδονῶν νὰ παρακούει στὸ Θεό, θ' ἀρνηθεῖ καὶ τὸν ἴδιο τὸ Θεό, ὅταν παρουσιαστεῖ ἡ περίπτωση, προτιμώντας ἀπὸ τὸ Θεὸ τὴ ζωὴ τῆς σάρκα, πὺ μόνον τὶς ἡδονές της θεωρεῖ ἀνώτερες ἀπὸ τὰ θελήματα τοῦ Θεοῦ.
5. Ὑποκείμενο χαρακτηρίζει τὸ νοῦ, ἐπειδὴ δέχεται τὴν ἀρετὴ καὶ τὴ γνώση καὶ στὸ ὑποκείμενο ὑπάρχουν ἡ πράξι καὶ ἡ θεωρία, οἱ ὁποῖες ἔχουν στὸ νοῦ θέση συμβεβηκότων¹⁰. γι' αὐτὸ καὶ μὲ κάθε τρόπο συμπάσχουν μαζί του ὅταν πάσχει, ἔχοντας τὴν ὅποια κίνησή του ἀρχὴ τῆς δικῆς τους ἀλλοίωσης.
6. Τὰ ἔμφυτα πάθη τοῦ σώματος, ὅταν τὰ κυβερνᾷ ὁ λόγος, δὲν δέχονται διαβολή, ὅταν ὅμως κινουῦνται δίχως αὐτὸν δέχονται διαβολή. Αὐτῶν, λέει, ὅτι πρέπει νὰ γίνεται ἡ ἀποβολή, ἐπειδὴ βέβαια ἡ κίνηση εἶναι ἔμφυτη, ἀλλὰ ἡ χρῆση τους γίνεται πολλὰς φορὲς παρὰ φύσιν χωρὶς ὁ λόγος νὰ τὴν κυβερνᾷ.
7. Σωτήρια ὀργὴ εἶναι ἡ θεία παραχώρηση νὰ πολεμεῖται μέσῳ τῶν παθῶν ἀπὸ τοὺς δαίμονες ὁ ὑψηλόφρων νοῦς, γιὰ νὰ ἀντιληφθεῖ μέσῳ τῶν ἄτιμων παθῶν, ὅταν ἔχει μεγαλαυχία γιὰ τὶς ἀρετές του, ποιὸς εἶναι δοτήρας τούτων ἢ ν' ἀπογυμνωθεῖ ἀπὸ τὰ ξένα, τὰ ὁποῖα χωρὶς νὰ τὰ εἶχε λάβει νόμιζε ὅτι τὰ εἶχε.
8. Πράξι καὶ θεωρία λέει κατὰ τὸ μεταφορικὸ λόγο τὴν Ἰουδαία καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ.
9. Ἡλιος τῆς δικαιοσύνης εἶναι ὁ Κύριος καὶ Θεὸς καὶ Σωτήρας τῶν ὅλων Ἰησοῦς Χριστός.

ΕΡΩΤΗΣΗ ΝΓ

Λέει πάλι γιὰ τὸν Ἐζεκία: «καὶ τὸν ἔθαψαν στὴν ἀνάβαση τῶν τάφων τῶν υἱῶν τοῦ Δαβὶδ καὶ κατὰ τὸ θάνατό του τὸν

10. Συμβεβηκός = μεταβλητὴ ιδιότητα σώματος.

θανάτῳ αὐτοῦ πᾶς Ἰούδα καὶ οἱ κατοικοῦντες Ἱερουσαλήμ».

5 Τί ἐστὶ τὸ ἐν ἀναβάσει τάφων υἱῶν Δαυὶδ καὶ τὰ ἐξῆς;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Δαυὶδ ἐστὶ νοητὸς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, «ὁ λί-
θος» ὃν ἐξουδένωσαν «ἀποδοκιμάσαντες οἱ οἰκοδομοῦντες» ἱε-
ρεῖς τῶν Ἰουδαίων καὶ ἄρχοντες, ὁ γενόμενος εἰς κεφαλὴν
10 γωνίας, τουτέστι τῆς Ἐκκλησίας. Γωνία γάρ ἐστὶν ἡ Ἐκκλησία
κατὰ τὴν Γραφήν. Ὡς γὰρ ἡ γωνία δύο τοίχων ἔνωσις γίνεται,
πρὸς ἀλλήλους αὐτοὺς διασφίγγουσα πρὸς ἀδιάλυτον συνοχήν,
οὕτω καὶ ἡ ἀγία Ἐκκλησία τῶν δύο λαῶν γέγονεν ἔνωσις, τοὺς
ἐξ ἔθνῶν καὶ Ἰουδαίων καθ' ἓνα πίστεως λόγον ἀλλήλοις συν-
15 δέουσα καὶ πρὸς μίαν ἐνδιασφίγγουσα σύμπνοιαν, ἧς ἀκρογων-
νιαῖος λίθος ἐστὶν ὁ Χριστός, ὡς κεφαλὴ τοῦ παντὸς σώματος.
Ἐξουδένωσις γὰρ ἐρμηνευόμενον δηλοῖ τοῦ Δαυὶδ τὸ ὄνομα,
ὃς ἐστὶν ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος καὶ Υἱός, ὁ δι' ἐμὲ τὴν δουλικὴν
μορφὴν ὑποδὺς καὶ γενόμενος «ὄνειδος ἀνθρώπων» ἀπιστούν-
20 των τῇ ἀληθείᾳ καὶ «ἐξουδένωμα λαοῦ» πλήρους ἀμαρτιῶν, «ὁ
ποιμὴν ὁ καλὸς ὁ τιθεὶς τὴν ψυχὴν ὑπὲρ» ἡμῶν «τῶν προβά-
των», ὁ ἀποκτείνας τὸν λέοντα καὶ τὴν ἄρκτον, τὸν θυμὸν λέγω
καὶ τὴν ἐπιθυμίαν ἐξηλώσας τῆς φύσεως, τὰ σπαράττοντα τῆς
ἐν ἡμῖν κατὰ τὸν λόγον τῆς θείας εἰκόνης τὴν μορφὴν, ὁ πυρρά-
25 κης, διὰ τὸ πάθημα τοῦ θανάτου, μετὰ κάλλους ὀφθαλμῶν,
τουτέστι μετὰ δόξης τῶν κατὰ πρόνοιαν καὶ κρίσιν ὑψηλοτέ-
ρων λόγων — ὀφθαλμοὶ γὰρ τοῦ Λόγου ἡ κρίσις ἂν εἶη καὶ ἡ
πρόνοια, δι' ὧν καὶ πάσχων ὑπὲρ ἡμῶν ποιεῖται τοῦ παντὸς
τὴν ἐπισκοπήν—, ὃ τοῦ νοητοῦ Γολιάθ καὶ ὑπερηφάνου, φημὶ δὲ
30 τοῦ διαβόλου, σφαγεύς, τοῦ πεντὰπηχυν ἔχοντος τὴν ἡλικίαν διὰ

1. Β' Παραλ. 32,33. 2. Ματθ. 21,42.
3. Κολ. 1,18. 4. Φίλιπ. 2,7.

δόξασε καὶ τὸν τίμησε ὁλος ὁ Ἰουδαϊκὸς λαὸς καὶ ὅσοι κατοικοῦσαν στήν Ἱερουσαλήμ»¹. Τί σημαίνει ἡ φράση «στήν ἀνάβαση τῶν τάφων τῶν υἱῶν τοῦ Δαβίδ» καὶ τὰ λοιπά;

ΑΠΟΚΡΙΣΗ

Δαβίδ νοητὸς εἶναι ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός, ὁ λίθος ποὺ ἐξουδένωσαν ἀποδοκιμάζοντάς τον οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ ἀρχοντες τῶν Ἰουδαίων ποὺ οἰκοδομοῦσαν, κι ἔγινε ὡστόσο κεφαλὴ τῆς γωνίας², δηλαδὴ τῆς Ἐκκλησίας. Γιατὶ σύμφωνα μὲ τὴ Γραφὴ γωνία εἶναι ἡ Ἐκκλησία. Ὅπως δηλαδὴ ἡ γωνία εἶναι ἔνωση δύο τοίχων ποὺ τοὺς σφίγγει μεταξύ τους σὲ μιὰν ἀδιάσπαστη συνοχή, ἔτσι καὶ ἡ ἀγία Ἐκκλησία στάθηκε ἔνωση τῶν δύο λαῶν, συνδέοντας μεταξύ τους μὲ τὸν κοινὸ λόγον τῆς πίστεως τοὺς ἔθνικοὺς καὶ τοὺς Ἰουδαίους καὶ συσφίγγοντάς τους σὲ κοινὴ σύμπνοια, ποὺ λίθος ἀκρογωνιαῖος τῆς εἶναι ὁ Χριστός³. Γιατὶ τὸ ὄνομα τοῦ Δαβίδ ἐρμηνεύεται 'ἐξουδένωση', καὶ εἶναι ὁ Λόγος καὶ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ποὺ γιὰ χάρι μου φόρεσε τὴ δουλικὴ μορφὴ⁴ κι ἔγινε ὄνειδος ἀνθρώπων⁵ ποὺ ἀπιστοῦσαν στήν ἀλήθεια, κι ἔγινε ἐξουδένωμα ἐνὸς λαοῦ βουτηγμένου στήν ἀμαρτία· εἶναι ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς ποὺ θυσίασε τὴν ζωὴ του γιὰ μᾶς τὰ πρόβατά του⁶, αὐτὸς ποὺ φόνευσε τὸ λιοντάρι καὶ τὴν ἀρκούδα⁷, δηλαδὴ αὐτὸς ποὺ ξήλωσε τὸ θυμὸ καὶ τὴν ἐπιθυμία ἀπὸ τὴ φύση μας, συναισθήματα ποὺ σπάραζαν μέσα μας τὴ μορφὴ τῆς θείας εἰκόνας μὲ τὸ πάθημα τοῦ θανάτου, ὁ ξανθὸς μὲ τὰ ὄμορφα μάτια⁸, δηλαδὴ μὲ τὴ δόξα τῶν ὑψηλότερων λόγων τῆς πρόνοιας καὶ τῆς κρίσης. Γιατὶ ὀφθαλμοὶ τοῦ Λόγου εἶναι ἡ κρίση καὶ ἡ πρόνοια καὶ μ' αὐτὲς ἀκόμα καὶ πάσχοντας πραγματοποιεῖ τὴν ἐπισκόπηση τοῦ παντός. Αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ σκότωσε τὸ νοητὸ καὶ ὑπερήφανο Γολιάθ, ἐννοῶ τὸ διάβολο, ποὺ εἶναι τὸ ἀνάστημά του πέντε πήχεις⁹, ἐπειδὴ ἡ

5. Ψαλμ. 21,7.

6. Ἰω. 10,11έ. 7. Α' Βασ. 17,36.

8. Α' Βασ. 16,12. 9. Α' Βασ. 17,4έ.

τὴν ἐμπάθειαν τῆς ἐν ἡμῖν πενταπλῆς αἰσθήσεως — ἐπὶ τοσοῦτον γὰρ ἔχει τὸ μέγεθος τῆς κατὰ κακίαν ἡλικίας ὑψούμενον ὁ διάβολος, ἐφ' ὅσον τοῖς αἰσθητοῖς ἐμπαθῶς ἐν ἡμῖν ἢ τῆς αἰσθήσεως ἐπεκτείνεται δύναμις—, ὁ βασιλεὺς τοῦ ἀληθινοῦ Ἰσραὴλ καὶ
 35 ὁρῶντος Θεόν, κἂν Σαοὺλ, ὁ παλαιὸς κατὰ τὸν νόμον λαός, μαίνεται φθόνῳ διὰ τὴν ἀπιστίαν τηκόμενος — οὐ φέρει γὰρ τῆς προσκαιροῦ δόξης τῆς στέρησιν—, οὐ̄ ἀφαιρεῖται τὸ δόρυ καὶ τοῦ ὕδατος τὸν φακὸν Δαυὶδ ὁ ἐμὸς βασιλεὺς καὶ διωκόμενος, τουτέστι τὸ κράτος τῆς πρακτικῆς ἀρετῆς καὶ τὴν χάριν τῆς
 40 γνωστικῆς θεωρίας (κἂν πάλιν ταῦτα κιχρῶν δίδωσι τοῖς πρὸς αὐτὸν κατὰ τὴν πίστιν διαβαίνουσι διὰ τοὺς ἐξ Ἰουδαίων μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν, δεχομένους τῆς βασιλείας τὸ κήρυγμα), οὐ̄περ πάλιν ἐν τῷ σπηλαίῳ πρὸς τὴν τῶν περιττωμάτων ἀποβολὴν καθημένου τὸ τῆς διπλοῖδος ἀφαιρεῖται πτε-
 45 ρύγιον, τουτέστι τὸ ὕψος τῆς κατὰ τὴν ἠθικὴν φιλοσοφίαν εὐσημοσύνης ἢ τὸ ἐν νοήμασιν ὑψηλὸν τῆς τῶν νομικῶν συμβόλων καὶ αἰνιγμάτων περιβολῆς, οὐκ ἄξιον οὐτε μὴν δίκαιον κρίνας εἰς φθορὰν τῇ ἀποχρήσει τὸν ὡς ἐν σπηλαίῳ τῷ αἰῶνι τούτῳ ἢ τῷ σκοτεινῷ τοῦ νόμου γράμματι καθήμενον λαὸν
 50 τῶν Ἰουδαίων, τὸν γῆϊνον ὄντως καὶ φιλοσώματον καὶ τῇ φθορᾷ τῶν παρερχομένων περιγράφοντα τὰς θείας τῶν ἀφθάρτων ἐπαγγελίας, ἔχειν τῆς μυστικῆς τῶν νομικῶν διαταγμάτων, καθάπερ διπλοῖδος πτερύγιον, τὴν νοουμένην εὐπρέπειαν.

Οὗτός ἐστι Δαυὶδ ὁ νοητός, ὁ ἀληθινὸς ποιμὴν καὶ βασι-
 55 λεὺς καὶ τῶν ἀντικειμένων ἀναιρέτης δυνάμεων, ποιμὴν μὲν τῶν ἔτι τὴν πρακτικὴν μετερχομένων φιλοσοφίαν καὶ πῶας δίκην νεμομένων τὴν φυσικὴν θεωρίαν, βασιλεὺς δὲ τῶν νόμοις καὶ λόγοις πνευματικοῖς ἀνακαινισάντων πρὸς τὸ ἀρχέτυπον τῆς δοθείσης εἰκόνης τὸ κάλλος καὶ αὐτῷ τῷ μεγάλῳ βασιλεῖ

ἐμπάθειά μας ἀπλώνεται στις πέντε αἰσθήσεις μας — ἔχει τόσο δηλαδή ἀνεβασμένο τὸ μέγεθος τοῦ βαθμοῦ τῆς κακίας, ὅσο ἐπεκτείνεται μέσα μας ἡ δύναμη τῆς αἴσθησης στὰ αἰσθητὰ γεμάτη πάθος— ὁ βασιλιάς τοῦ ἀληθινοῦ Ἰσραὴλ ποὺ βλέπει τὸ Θεό, ἀκόμα κι ἂν ὁ Σαούλ, ὁ παλαιὸς λαὸς τοῦ νόμου, μαίνεται ἀπὸ φθόνον καὶ λιώνει ἐξαιτίας τῆς ἀπιστίας του¹⁰ «γιατὶ δὲν ὑποφέρει τὴ στέρηση τῆς πρόσκαιρης δόξας—, τὸν ὁποῖο ὁ Δαβὶδ ὁ δικός μου βασιλιάς καὶ συνάμα καταδιωκόμενος ἀφαιρεῖ τὸ δόρυ καὶ τὸ φλασκὶ τοῦ νεροῦ¹¹, δηλαδή τὴ δύναμη τῆς πρακτικῆς ἀρετῆς καὶ τὴ χάρη τῆς γνωστικῆς θεωρίας (κι ἄς δανεῖζει πάλι κι ἄς τὰ δίνει σ' αὐτοὺς ποὺ προσέρχονται σ' αὐτὸν ἀπὸ πίστη, γιὰ τοὺς ἐξ Ἰουδαίων ποὺ πρόκειται νὰ κληρονομήσουν τὴ σωτηρία δεχόμενοι τὸ κήρυγμα τῆς βασιλείας¹²), ἀπὸ τὸν ὁποῖο πάλι καθὼς κάθεται στὸ σπήλαιον στὸ σωρὸ τῆς κοπριάς ἀφαιρεῖ τὴν ἄκρη τοῦ μανδύα¹³, δηλαδή τὸ ὕψος τῆς σεμνότητος τῆς ἠθικῆς φιλοσοφίας ἢ τὰ ὑψηλὰ νοήματα ἀπὸ τὸ περικάλυμμα τῶν νομικῶν συμβόλων καὶ αἰνιγμάτων, ἐπειδὴ δὲν ἔκρινε ἄξιο οὔτε καὶ δίκαιο ὁ λαὸς τῶν Ἰουδαίων ποὺ καθόταν γι' ἀφανισμό του μὲ φθορά¹⁴, ὅπως μέσα σὲ σπήλαιον στὸν αἰῶνα τοῦτον ἦ στὸ σκοτεινὸ γράμμα τοῦ νόμου, ὁ ἀληθινὰ γήινος καὶ φιλοσώματος λαὸς καὶ ποὺ περιορίζει μέσα στὴ φθορὰ τῶν παροδικῶν πραγμάτων τὶς θεῖες ἐπαγγελίες τῶν ἀφθάρτων, νὰ ἔχει τὴ νοητὴ εὐαρέσκεια τῆς μυστικῆς περιβολῆς τῶν νομικῶν διαταγμάτων, σὰ νὰ 'ταν ἡ ἄκρη τοῦ μανδύα του.

Αὐτὸς εἶναι ὁ νοητὸς Δαβὶδ, ὁ ἀληθινὸς βοσκὸς καὶ βασιλιάς καὶ καταστροφέας τῶν ἀντίθετων δυνάμεων, ποὺ εἶναι ποιμένας αὐτῶν ποὺ ἀσκοῦν ἀκόμα τὴν πρακτικὴν φιλοσοφίαν καὶ ποὺ, σὰν χόρτον, βόσκουν τὴ φυσικὴν θεωρίαν· εἶναι βασιλιάς ἐκείνων ποὺ μὲ νόμους καὶ λόγους πνευματικὸς ἀνακαίνισαν σύμφωνα μὲ τὸ ἀρχέτυπον τὸ κάλλος τῆς εἰκόνας ποὺ τοὺς δόθηκε καὶ ποὺ παραστέκονται νοερά, τὸν ἴδιον τὸ μεγάλο βασιλιά

10. Α' Βασ. 19,9-18,7έ. 11. Α' Βασ. 26,12. 12. Α' Βασ. 26,22.

13. Α' Βασ. 24,4έ. 14. Κολ. 2,22.

60 τῶν αἰῶνων ἀμέσως κατὰ νοῦν παρισταμένων καὶ τὸ ἀπρόσιτον κάλλος, ὡς θέμις εἰπεῖν, ἐσοπτριζομένων.

Υἱοὶ μὲν οὖν τούτου τοῦ Δαυὶδ τυγχάνουσι πάντες οἱ ἀπὸ τοῦ αἰῶνος ἅγιοι, ἐξ αὐτοῦ γεννηθέντες ἐν πνεύματι. Τάφοι δὲ τούτων τῶν υἱῶν εἰσὶν αἱ μνημαὶ τῆς κατὰ Θεὸν αὐτῶν ἐπὶ γῆς
65 πολιτείας. Ἀνάβασις δὲ τούτων τῶν τάφων ἐστὶ τὸ ὕψος τῆς αὐτῶν περὶ Θεὸν γνώσεως καὶ ἀγάπης, ἔνθα πᾶς Ἰούδα καὶ οἱ κατοικοῦντες Ἱερουσαλὴμ θάπτουσι, ἐνιδρύοντες ἐν τῷ κατ' ἀξίαν τόπῳ τῆς μακαρίας μονῆς οἱ τε κατὰ πρᾶξιν τρόποι καὶ οἱ τὴν ἀληθῆ θεωρίαν οἰκοῦντες λόγοι τῆς γνώσεως, τὸν τοῖς
70 οὖσιν ἅπασιν ἐπαινετῶς ἀποθανόντα νοῦν, τοῖς μὲν αἰσθητοῖς τῇ ἀποθέσει τῆς κατ' αἴσθησιν ἐνεργείας, τοῖς δὲ νοητοῖς τῇ τῆς νοερᾶς ἀποπαύσει κινήσεως.

Τὸ τοίνυν Ἐζεκίαν, κράτος Θεοῦ ἐρμηνευόμενον, ὡς νοῦν κραταιὸν περὶ πρᾶξιν καὶ περὶ γνῶσιν λαμπρότατον, θάπτουσιν
75 ἀποθανόντα, τουτέστι πάντων τῶν ὄντων κατὰ τὴν γνώμην ἀπογενόμενον καὶ πρὸς τὸ ὑπὲρ τὰ ὄντα γενόμενον, «πᾶς Ἰούδα καὶ οἱ κατοικοῦντες Ἱερουσαλήμ», ἢ κατ' ἀρετὴν πρᾶξις αὐτοῦ δηλονότι καὶ ἢ κατὰ τὴν γνῶσιν ἀληθοῦς θεωρία, ἐν ἀναβάσει τάφων υἱῶν Δαυίδ, ἐν τῷ ὕψει λέγω τῆς τῶν ἀπ' αἰῶνος ἀγίων
80 μνήμης, δεδωκότες αὐτῷ δόξαν καὶ τιμὴν, δόξαν μὲν ὡς πάντων ὑπεράνω κατὰ τὴν νοερὰν γνῶσιν τῶν ἐν τοῖς οὖσι λόγων, τιμὴν δὲ ὡς πάντων γενομένῳ παθῶν καθαρῷ καὶ τῶν ἐν τοῖς οὖσι φυσικῶν νόμων ἀνεύθυνον κατὰ τὴν αἴσθησιν κτησαμένῳ τὴν κίνησιν.

85 Τυχὸν δὲ τις τῶν σφόδρα φιλοκάλων ἐρεῖ φιλοτιμούμενος δόξαν μὲν εἶναι τὸ ἀκρότατον κατ' εἰκόνα κάλλος, τιμὴν δὲ τὸ καθ' ὁμοίωσιν ἀπαράλλακτον μίμημα· τὸ μὲν γὰρ λόγων πνευματικῶν ἀληθοῦς πέφυκε ποιεῖν θεωρία, τὸ δὲ πρᾶξις ἐντολῶν ἀκριβῆς καὶ ἀνόθευτος, ἃς ὁ μέγας ἐσχηκῶς Ἐζεκίας ἐν ἀναβά-

τῶν αἰώνων κατ' εὐθείαν καὶ καθρεφτίζουσιν μέσα τους, ἂν ἐπιτρέπεται νὰ ἐκφραστῶ ἔτσι, τὴν ἀπρόσιτη ὁμορφιά.

Υἱοὶ λοιπὸν τοῦτου τοῦ Δαβίδ εἶναι ὅλοι οἱ ἅγιοι ἀπὸ τὰ βάθη τῶν αἰώνων, ποὺ γεννήθηκαν ἀπὸ αὐτὸν πνευματικά. Τάφοι αὐτῶν τῶν υἱῶν εἶναι οἱ μνήμες τῆς σύμφωνης μὲ τὸ Θεὸ πολιτείας τους πάνω στὴ γῆ. Ἀνάβαση αὐτῶν τῶν τάφων εἶναι τὸ ὕψος τῆς γνώσης καὶ τῆς ἀγάπης τους περὶ τοῦ Θεοῦ, ὅπου ὅλος ὁ Ἰουδας καὶ ὅσοι κατοικοῦν στὴν Ἱερουσαλήμ τόσο οἱ διάφοροι τρόποι τῆς πράξης ὅσο καὶ οἱ λόγοι τῆς γνώσης, ποὺ κατοικοῦν τὴν ἀληθινὴ θεωρία, βάζουν τοποθετώντας στὸν τόπο τῆς μακάριας μονῆς ποὺ τὸν ἀξίζει τὸ νοῦ ποὺ ἔχει μὲ τρόπο ἀξιέπαινο πεθάνει γιὰ ὅλα τὰ ὄντα, γιὰ τὰ αἰσθητὰ μὲ τὴν ἀπόθεση τῆς ἐνέργειας τῆς αἴσθησης, καὶ γιὰ τὰ νοητὰ μὲ τὴν ἀνάπαυση τῆς νοερῆς λειτουργίας.

Τὸν Ἐζεκία λοιπὸν, ποὺ ἐρμηνεύεται 'δύναμη Θεοῦ' ὡς νοῦ κραταιὸ στὴν πράξη καὶ στὴ γνώση λαμπρότατο τὸν θάβουν ὅταν πέθανε, δηλαδὴ ὅταν ἀπομακρύνθηκε θεληματικὰ ἀπὸ ὅλα τὰ ὄντα καὶ ἔφτασε σ' αὐτὸν ποὺ εἶναι πάνω ἀπὸ τὰ ὄντα, «ὅλος ὁ Ἰουδας καὶ ὅσοι κατοικοῦν στὴν Ἱερουσαλήμ», ἡ ἐνάρετη δηλαδὴ πράξη του καὶ ἡ ἀληθινὴ γνωστικὴ θεωρία, «στὴν ἀνάβαση τῶν τάφων τῶν υἱῶν τοῦ Δαβίδ», ἐννοῶ στὸ ὕψος τῆς μνήμης τῶν ἀπὸ τὰ βάθη τῶν αἰώνων ἀγίων, «ἀπονέμοντάς του δόξα καὶ τιμὴ», δόξα, ἐπειδὴ ἔφτασε στὴ νοερὴ γνώση ψηλότερα ἀπὸ τοὺς λόγους τῶν ὄντων, καὶ τιμὴ, ἐπειδὴ καθάρθηκε ἀπὸ ὅλα τὰ πάθη κι ἀπέκτησε τὴν λειτουργία τῶν αἰσθήσεων ἀνεξάρτητη ἀπὸ τοὺς φυσικοὺς νόμους.

Ἴσως ὅμως κάποιος ἀπὸ τοὺς πολὺ φίλους τοῦ καλοῦ πεῖ φιλοδοξώντας, ὅτι δόξα εἶναι τὸ ἀκρότατο σύμφωνα μὲ τὴν εἰκόνα κάλλος καὶ τιμὴ ἢ ἀπαράλλαχτη μίμηση «σύμφωνα μὲ τὴν ὁμοίωση»¹⁵. Τὸ ἓνα τὸ δημιουργεῖ ἡ ἀληθινὴ ἐξέταση τῶν πνευματικῶν λόγων, τὸ δεύτερο ἡ ἀκριβὴς καὶ ἀνόθευτη πράξη τῶν ἐντολῶν, τίς ὁποῖες εἶχε ὁ μέγας Ἐζεκίας καὶ γι' αὐτὸ θά-

15. Προφανῶς γίνεται λόγος στὸ Γεν. 1,26.

90 σει τάφων υἰῶν Δαυὶδ ἐτάφη, ὡς ἂν εἴ τις ἐπὶ τὸ σαφέστερον λαβῶν εἴποι τὸ ρητόν, ἀντὶ τοῦ «ἔθαψαν αὐτὸν ἐν ἀναβάσει τάφων υἰῶν Δαυὶδ», 'καὶ ἔθηκαν τὴν μνήμην Ἐζεκίου ἐν τῷ ὕψει τῆς μνήμης τῶν ἀπ' αἰῶνος ἀγίων'.

Σκοπήσωμεν δὲ ὡς οὐκ εἴρηται 'ἐν τάφοις Δαυὶδ ἢ ἐν ἀνα-
95 βάσει τάφων Δαυὶδ'· ἀσύγκριτος γὰρ τοῖς οὕσι, οὐκ ἀνθρώποις μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀγγέλοις, καὶ παντελῶς ἀχώρητος καὶ αὐτὸς ὁ τοῦ Κυρίου κατὰ σάρκα λόγος καὶ ὁ τοῦ βίου τρόπος, μὴ ὅτι γε τῆς ἀπείρου θεότητος αὐτοῦ ἢ ἀνέφικτος ἔννοια. Οὐκοῦν ἀγαπητὸν παντὶ τῷ καὶ λίαν ἐπησθημένῳ μεγαλειότητος τὸ κἂν ἐν
100 τάφοις υἰῶν Δαυὶδ οὐδεὶς φέρεται τῇ Γραφῇ τεθαμμένος, μὴ ὅτι «ἐν ἀναβάσει τάφων Δαυὶδ»· τοῦ γὰρ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν ἀσύγκριτος, ὡς ἔφην, κατὰ πάντα καὶ λόγον καὶ τρόπον ὁ κατὰ σάρκα βίος. Φησὶ γὰρ «ἐκάλυψεν οὐρανοὺς ἢ ἀρετὴ αὐτοῦ», τουτέστι καὶ αὐτὴ ἢ κατὰ ἄνθρωπον διὰ σαρ-
105 κὸς τοῦ Κυρίου δικαιοσύνη καὶ τὰς ἄνω δυνάμεις ἐκάλυψε τῇ ὑπερβολῇ τῆς ἐν πᾶσι κατὰ δικαιοσύνην ὑπεροχῆς. Οὐ γὰρ ἦν ψιλὸς ἄνθρωπος, ἀλλὰ Θεὸς ἐνανθρωπήσας πρὸς τὸ καινίσαι δι' ἑαυτοῦ καὶ ἐν ἑαυτῷ τὴν παλαιωθεῖσαν ὑφ' ἑαυτῆς τῶν ἀνθρώπων φύσιν καὶ ποιῆσαι θείας κοινωνὸν φύσεως, ἀποθεμέ-
110 νην δηλαδὴ πᾶσαν φθορὰν καὶ ἀλλθίωσιν, δι' ὧν, ὁμοιωθεῖσα τοῖς κτήνεσι, πλεονεκτοῦσαν τὸν λόγον εἶχε τὴν αἴσθησιν.

Αὐτῷ ἢ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας· ἀμήν.

ΣΧΟΛΙΑ

1. Πεντάπηχὺς ἐστὶν ὁ διάβολος, φησὶν, διὰ τὰς αἰσθήσεις·

φτηκε στὴν ἀνάβαση τῶν τάφων τῶν υἱῶν τοῦ Δαβίδ, ὅπως ἂν κάποιος, θέλοντας νὰ διατυπώσει σαφέστερα τὸ ρητό, ἔλεγε ἀντὶ «τὸν ἔθαψαν στὴν ἀνάβαση τῶν τάφων τῶν υἱῶν τοῦ Δαβίδ», τὸ 'καὶ ἔθεσαν τὴν μνήμη τοῦ Ἐζεκία στὸ ὕψος τῆς μνήμης τῶν ἁγίων ποὺ ἔζησαν ἀπὸ τὰ βᾶθη τῶν αἰῶνων'.

Ἄς προσέξομε ὁμως ὅτι δὲν εἶπε 'στοὺς τάφους τοῦ Δαβίδ' ἢ 'στὴν ἀνάβαση τῶν τάφων τοῦ Δαβίδ'· γιατί εἶναι ἀσύγκριτος μὲ τὰ ὄντα, ὄχι μὲ τοὺς ἀνθρώπους μόνο, ἀλλὰ καὶ μὲ τοὺς ἀγγέλους, καὶ εἶναι τελείως ἀχώρητος, κι αὐτὸς ὁ λόγος τοῦ Κυρίου ποὺ εἶπε ὡς ἄνθρωπος καὶ ὁ τρόπος τῆς ζωῆς του, πόσο μᾶλλον ἢ ἀνέφικτη ἔννοια τῆς ἀπειρης θεότητάς του. Εἶναι λοιπὸν ἀρκετὸ ἀκόμα καὶ σ' αὐτὸν ποὺ ἔχει νιώσει σὲ μεγάλο βαθμὸ τὴ μεγαλειότητα τὸ 'καὶ στοὺς τάφους τῶν υἱῶν τοῦ Δαβίδ' ἢ τὸ ἐντονότερο «στὸ ἀνέβασμα τῶν τάφων τῶν υἱῶν τοῦ Δαβίδ'. Γιατὶ 'στοὺς τάφους τοῦ Δαβίδ' δὲν ἀναφέρεται ἀπὸ τὴ Γραφὴ νὰ εἶναι θαμμένος κανένας, ἀλλὰ «στὴν ἀνάβαση τῶν τάφων τοῦ Δαβίδ». Γιατὶ τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτήρα μας εἶναι, ὅπως εἶπα, μὲ κάθε λόγο καὶ τρόπο ἀσύγκριτη ἢ ἔνσαρκη ζωὴ του. Γιατὶ λέει· «σκέπασε τοὺς οὐρανοὺς ἢ ἀρετὴ του»¹⁶, δηλαδή καὶ ἡ ἴδια ἢ ἀνθρώπινη δικαιοσύνη μὲ τὴ σάρκα τοῦ Κυρίου σκέπασε ἀκόμα καὶ τὶς ἄνω δυνάμεις μὲ τὴν ἀπεριόριστη ὑπερβολὴ τῆς δικαιοσύνης σὲ ὅλα. Γιατὶ δὲν ἦταν ἄνθρωπος ἀπλός, ἀλλὰ Θεὸς ποὺ ἐνανθρώπησε γιὰ ν' ἀνακαινίσει ὁ ἴδιος καὶ στὸν ἑαυτό του τὴ φύση τῶν ἀνθρώπων ποὺ αὐτοπαλαιώθηκε καὶ νὰ τὴν κάνει κοινὸν τῆς θείας φύσης, ἀφοῦ δηλαδή ἀποθέσει κάθε φθορὰ κι ἀλλοίωση, μὲ τὶς ὁποῖες, ἀφοῦ ἐξομοιώθηκε μὲ τὰ ζῶα¹⁷, εἶχε τὴν αἴσθησις ὅτι πλεονεκτεῖ ὡς πρὸς τὸ λόγο.

Σ' αὐτὸν ἂς ἀποδίδεται ἡ δόξα στοὺς αἰῶνες. Ἀμήν.

ΣΧΟΛΙΑ

1. Πέντε πήχεις εἶναι ὁ διάβολος ἐξαιτίας τῶν αἰσθήσεων.

17. Ψαλμ. 13,21.

τούτων γὰρ χωρὶς προκοπὴν οὐ δέχεται τῆς καθ' ἁμαρτίαν
αὐξήσεως ἢ περὶ ψυχὴν τῆς αὐτοῦ κακίας ἀλόγιστος κίνη-
σις.

5

2. Τὸ δόρυ μὲν τοῦ κατ' ἀρετὴν ἐστὶ κράτους σύμβολον,
φησὶν, ὁ δὲ φακὸς τοῦ ὕδατος τοῦ κατὰ τὴν γνῶσιν ὑπάρχει
μυστηρίου τεκμήριον.
3. Σπήλαιον λέγει τὸν κόσμον τοῦτον καὶ τὸ γράμμα τὸ νομι-
κόν, τὸν δὲ Σαοὺλ εἶναι τὸν λαὸν τῶν Ἰουδαίων, ὧν ὁ νοῦς,
10 τοῦ θεοῦ τῶν νοητῶν ἀπονεύσας φωτός, τῷ σκότει τῶν
αἰσθητῶν καὶ τῇ σκιᾷ τοῦ γράμματος ἐγκαθέζεται, πρὸς
γένεσιν φθορᾶς τὴν κτίσιν τοῦ Θεοῦ καὶ τὸν νόμον ποιού-
μενος. Ὁ γὰρ μόνω τῷ γράμματι καὶ ταῖς ἐπιφανείαις τῶν
15 αἰσθητῶν τὰς ἀθανάτους περιγράφων ἐπαγγελίας τῇ φθορᾷ
καθάπερ βρώματι κατάλληλον ποιεῖται τὴν ἔκκρισιν ἐκ τοῦ
τέλους τὴν ἀρχὴν τῆς οἰκείας περὶ Θεοῦ δόξης δεικνύς. Τὴν
διπλοῖδα δὲ λέγει τὴν περιβολὴν τῶν νομικῶν αἰνιγμάτων,
τὸ δὲ πτερύγιον αὐτῆς τὸ κατ' ἐξοχὴν ἐν νοήμασιν ὑψηλὸν
20 τῆς πνευματικῆς θεωρίας, περικοπτόμενον τῶν πρὸς μόνην
τὴν αἴσθησιν τὴν ἀγίαν ἐκδεχομένων Γραφῆν.
4. Ὅτι ποιμὴν ὁ Κύριος λέγεται τῶν διὰ τῆς φυσικῆς θεωρίας
πρὸς τὴν ἄνω μάνδραν ὀδηγουμένων, βασιλεὺς δὲ τῶν
ὑποταγέντων τῷ νόμῳ τοῦ Πνεύματος καὶ τῷ θρόνῳ τῆς
25 χάριτος τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς κατὰ τὴν ἀμερῆ γνῶσιν τοῦ νοῦς
ἀπλῆς προσβολῆς παρισταμένων.
5. Τοὺς κατ' ἀρετὴν τῆς πράξεως τρόπους λέγει τοὺς οἰκοῦν-
τας τὴν Ἰουδαίαν, τοὺς δὲ κατὰ τὴν θεωρίαν λόγους τῆς
γνώσεως λέγει τοὺς οἰκοῦντας τὴν Ἱερουσαλήμ.
- 30 6. Νοῦ λέγει θάνατον ἐπαινούμενον τὴν πρὸς πάντα τὰ ὄντα
γνωμικὴν ἀπογένεσιν, μεθ' ἧν τὴν θεῖαν χάριτι ζωὴν ὑπο-
δέχεσθαι πέφυκεν, ἀντὶ τῶν ἄλλων τὸν αἴτιον τῶν ὄντων
ἀνεγνωστῶς ἀπολαβών.
7. Δόξαν λέγει τὴν ἀόριστον γνῶσιν καὶ μηδενὶ περατουμένην
35 λόγῳ, τιμὴν δὲ τὴν κατ' ἀρετὴν πρὸς τὴν φύσιν τῆς γνώμης
ἀκάθεκτον κίνησιν.

Χωρίς αὐτὲς δὲν προχωρεῖ στὴν ἀμαρτωλὴ αὐξησὴ τῆς ἡ ἀλόγιστη κίνησις τῆς κακίας τοῦ γύρω ἀπὸ τὴν ψυχῆ.

2. Τὸ δόρυ εἶναι σύμβολο τῆς δύναμης τῆς ἀρετῆς, ἐνῶ τὸ φλασκι τοῦ νεροῦ εἶναι τεκμήριον τοῦ μυστηρίου τῆς γνώσεως.
3. Σπήλαιον ὀνομάζει τὸν κόσμον αὐτὸ καὶ τὸ γράμμα τοῦ νόμου, ἐνῶ ὁ Σαοὺλ λέει ὅτι εἶναι ὁ Ἰουδαϊκὸς λαός, τῶν ὁποίων ὁ νοῦς, ἀφοῦ ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὸ θεῖο φῶς τῶν νοητῶν, ἐγκαθίσταται στὸ σκοτάδι τῶν αἰθητῶν καὶ στή σκιά τοῦ γράμματος, γιὰ νὰ ὀδηγήσει στὴν φθορὰ τὴν κτίσι τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ νόμον. Γιατί, ὁποῖος περιορίζει τὶς ἀθάνατες ἐπαγγελίες στὸ γράμμα μόνον καὶ στὶς ἐπιφάνειες τῶν αἰσθητῶν, ὅπως στὶς τροφὲς ἔτσι κάνει καὶ στὴ φθορὰ ἀνάλογη τὴν ἔκκριση, δείχνοντας ἀπὸ τὸ τέλος τὴν ἀρχὴ τῆς ἀντίληψης τοῦ περὶ Θεοῦ. Μανδύα πάλι λέγει τὴν περιβολὴ τῶν νομικῶν αἰνιγμάτων, ἐνῶ ἄκρον αὐτοῦ τὸ κατ' ἐξοχὴν νοηματικὸ ὕψος τῆς πνευματικῆς θεωρίας, ποὺ περικλύπεται ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἀποδέχονται τὴν ἀγία Γραφή σὰν ἔκφραση αἰσθησεως μόνον.
4. Ὁ Κύριος λέγεται ποιμένας ὅσων ὀδηγοῦνται πρὸς τὴν ἄνω μάντρα μὲ τὴ φυσικὴ θεωρία καὶ βασιλιάς εἰκείνων ποὺ ὑποτάχθηκαν στὸ νόμον τοῦ Πνεύματος καὶ παραστέκονται στὸ θρόνον τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ μὲ τὴν ἀπλῆ ἀπόπειρα τοῦ νοῦ, τῆς ἐνιαίας ἀμέριστης γνώσεως.
5. Ἐνάρετους τρόπους τῆς πράξεως ὀνομάζει ὄσους κατοικοῦν στὴν Ἰουδαία, ἐνῶ λόγους γνωστικούς τῆς θεωρίας λέει ὄσους κατοικοῦν στὴν Ἱερουσαλήμ.
6. Ἐπαινετὸ θάνατον τοῦ νοῦ ὀνομάζει τὴ θεληματικὴ ἀπαγκίστρωση ἀπὸ ὅλα τὰ ὄντα, μετὰ ἀπὸ τὴν ὁποία ὑποδέχεται κατὰ χάριν τὴ θεία ζωὴ, παίρνοντας στὴ θέσιν τῶν ὄντων χωρὶς νοητικὴ διαδικασίαν τὸν αἴτιον τῶν ὄντων.
7. Δόξα λέει τὴν ἀπεριόριστην γνώσιν ποὺ δὲν περατώνεται σὲ κανένα λόγον, ἐνῶ τιμὴ τὴν ἀκάθεκτη κίνησιν τῆς ἐνάρετης γνώσεως πρὸς τὴ φύσιν.

8. Ἡ ἀληστος γνῶσις, ἀόριστον, φησίν, ἔχουσα περὶ τὴν θεϊαν ἀπειρίαν τὴν κατὰ νοῦν ὑπὲρ νόησιν κίνησιν, εἰκονίζει διὰ τῆς ἀοριστίας τὴν ὑπεράπειρον δόξαν τῆς ἀληθείας· ἡ δὲ
 40 τῆς κατὰ τὴν πρόνοιαν σοφῆς ἀγαθότητος ἀυθαίρετος μίμησις τιμὴν φέρει τὴν πρὸς τὸν Θεὸν τοῦ νοῦ κατὰ τὴν διάθεσιν ἀρίδηλον, ὡς ἔστι δυνατόν, ἐξομοίωσιν.
9. Κατὰ τὴν ἀναγωγὴν τὸν Δαυὶδ εἶναί φησι τὸν Χριστόν, τὴν δὲ ταφὴν αὐτοῦ τὴν ἐν δικαιοσύνῃ μνήμην, ἀσύγκριτον οὐσαν
 45 πᾶσιν τῇ λογικῇ φύσει. Οὐ γὰρ τοῖς κατὰ φύσιν τῆς σαρκὸς νόμος τὴν δικαιοσύνην ἐμέτρησε γενόμενος ἄνθρωπος ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος, ἀλλὰ τὴν ὡς Θεῷ φυσικῶς προσοῦσαν αὐτῷ δικαιοσύνην ἐνήργησε διὰ σαρκός, φυσικῆς ἐνεργείας οὐκ ἀμοιρούσης.

Ἡ ἀλάθευτη γνώση, ἐπειδὴ ἔχει ἀπεριόριστη γύρω ἀπὸ τὴ θεία ἀπειρία τὴ νοερὴ (ἀλλὰ) ὑπέρνοη κίνηση, εἰκονίζει μὲ τὸ ἀπεριόριστό της τὴν ὑπεράπειρη δόξα τῆς ἀλήθειας, ἐνῶ ἡ αὐτοπροαίρετη μίμηση τῆς σοφῆς ἀγαθότητας ποὺ ἐκδηλώνεται στὴν πρόνοια ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τῆς τιμῆς τὴν ὀλοφάνερη ἐξομοίωση ὡς πρὸς τὴ διάθεση τοῦ νοῦ πρὸς τὸ Θεό, ὅσο εἶναι δυνατό.

Μεταφορικὰ λέει ὅτι ὁ Δαβὶδ εἶναι ὁ Χριστός, καὶ ἡ ταφή του εἶναι ἡ μνήμη γιὰ τὴ δικαιοσύνη του, ποὺ εἶναι ἀσύγκριτη πρὸς ὅλη τὴ λογικὴ φύση. Δὲ μέτρησε δηλαδὴ τὴ δικαιοσύνη μὲ τοὺς φυσικοὺς νόμους τῆς σάρκας ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὅταν ἔγινε ἄνθρωπος ἀλλὰ τὴ δικαιοσύνη ποὺ ὡς Θεὸς εἶχε ἀπὸ τὴ φύση του τὴν πραγματοποίησε μὲ τὴ σάρκα του, ποὺ δὲν ἦταν ἄμοιρη φυσικῆς ἐνέργειας.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

Οί ἀριθμοὶ παραπέμπουν κατὰ σειρά γιὰ τὰ χωρία τῆς Γραφῆς στὸ κεφάλαιο, τὸ στίχο καὶ τὴ σελίδα πού βρίσκονται, ἐνῶ γιὰ τὰ ὀνόματα καὶ πράγματα στὴ σελίδα καὶ τὸν στίχο πού βρίσκονται.

1. Εὐρετήριον χωρίων τῆς Γραφῆς

Γένεσις

1	4-5		248	19	1	198
	26	200. 358.	412	21	9έ.	146
	31		196	22	1-14	290
	9		274	27	11-16	292
	17		46		41	146
3	2		200		43έ.	292
	5		280	28	1-5	292
	14		28	31	17-21	292
	17-19		68	34	1έ.	344
	19		358	38	7-10	146
	22		282			
	22α		278			
	22β		280			
					Ἔξοδος	
4	4	290. 304		4	23	146
	8	146. 344.			24	112
	15		354		24έ.	108
	26		290		25	110
5	19-26		290	12	46	226
6	14-22		290	32	4	102
11	2-4		198		20	102. 108
	7		196		25	102
12	1-9		290			
18	2		198			
	9		198			
	13		198	7	34	284
	15		198	26	27έ.	280
					Λευιτικὸν	

Δευτερονόμιον		Παραλειπομένων Β'			
9	14	146	26	4έ.	306
17	27	228	32	2-4	326
24	16	394		4	332. 340
				20έ.	356
	Βασιλειῶν Α'			21	384
16	12	408		23	370
17	4έ.	408		25	390
	28	148		33	408
	36	408			
18	7έ.	410		Ψαλμοί	
19	9	410	9	7	148
24	4έ.	410	13	21	414
26	12	410	15	2	374
	22	410	17	46	148
			18	1-5	384
	Βασιλειῶν Β'			2	94
13	11-21	148		10	86
			21	7	408
			33	10	84
	Βασιλειῶν Γ'		38	2έ.	342
11	23-25	174	41	5	308
18	21	146	48	10	136
22	15-23	280		13	40
			61	13	394
	Βασιλειῶν Δ'		72	8-9	192
13	18	238	87	5	274
18	18	328	88	8	86. 88
	26	336	117	22	310
19	1	332	118	35	308
	35	334		103	246
	36έ.	338			
21	1-18	148		Ίώβ	
			1	6-12	176
	Παραλειπομένων Α'			Παροιμιαί Σολομώντος	
16	14	400			
	18	400	1	7	324
28	1-9	400	3	16	86

	18	274		Δανιήλ	
8	9	108	4	25-26	178
9	1	90			
	1-2	226			
27	6	336		Ματθαῖος	
	Σοφία Σολομῶντος		2	11	374
1	4	98	3	7	290
12	1	98	5	8	288. 302
				44	378
	Ἄββακούμ			13έ.	30
			6	33	224
3	3	414	9	20	262
			10	10	66
	Μαλαχίας			16	378
				28	86
3	20	244. 404	11	12-14	116
			12	45	354
	Ἡσαΐας		15	32	244
1	4-6	146	21	18έ.	116
5	5έ.	398		18	118
10	22	144		22	224
11	1-3	204		42	408
26	10	300	22	23-38	240
35	5έ.	308		25-28	262
66	1	362	28	19	184
	Ἱερεμίας				
6	25	342			
34	2	168		Μᾶρκος	
	6	168	5	22έ.	262
	8	168	6	9	66
	11	168	7	25έ.	262
			9	23	222
	Βαρούχ			29	334
1	11	178	10	38	210
			11	11έ.	118
	Ἰεζεκιήλ			13	118
				23	218
18	20	394		24	222

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

425

	21	266		Θεσσαλονικεῖς Β'	
6	4	174. 298	3	2	224
	7	318			
10	5	58. 296. 360		Τιμόθεον Β'	
12	10	298			
13	9	82	4	8	92
	Γαλάτας			Ἑβραίους	
1	2	78	2	15	336
	12	82	5	14	232
2	20	78	8	5	100
3	28	310	9	11	230
5	4	114	10	26	224
	25	78	11	1	162. 218. 290. 386
	Ἐφεσίους			Ἰακώβου	
2	7	130. 134. 138	1	17	30. 362
6	17	190			
	Φιλιπησίους			Πέτρου Α'	
2	7	408	2	9	148
3	13	82	4	6	76
	14	82. 110. 300		Πέτρου Β'	
	19	148. 314			
	21	322	1	9	216
	Κολοσσαεῖς			Ἰωάννου Α'	
1	18	408	1	5	78
2	3	162		7	80
	14	126	3	2	80
	15	122. 128	4	18	84.86
	22	410			
	Θεσσαλονικεῖς Α'			Τούδα	
4	17	358		6	90
				23	92

2. Εύρετήριο ονομάτων και πραγμάτων

Α

Ἄβελ· 146,54. 290,14. 304,3.
344,259. 354,131.

Ἄβραάμ· 144,11έ. 148,77έ. 198,10.
202,71. 242,20. 264,34. 290,25.
292,31. 304,20.

ἀγαθότης· 134,44. 142,61. 180,213.
218,6. 222,4. 372,17. 380,135έ.
418,40.

ἀγαλλίασις· 252,19. 308,24έ.

ἀγανάκτησις· 112,74.

ἀγάπη· 28,37έ. 50,378έ. 52,7. 84,2.
86,48. 88,70έ. 160,130. 168,16έ.
170,35. 204,26. 206,28έ. 254,61.
260,26έ. 314,123. 328,21έ.
330,57έ. 346,10έ. 350,70.
412,66.

ἀγιότης· 234,13έ.

ἄγνοια· 36,167. 40,208έ. 42,247.
46,318. 50,368έ. 92,29. 106,60.
118,12. 160,144. 240,25.
296,105. 318,189. 358,63.

ἀγνωσία· 166,79. 224,26. 228,2.
236,57. 298,129. 366,181.

Ἄδὰμ· 68,2. 70,11έ. 72,2. 122,8.
124,36έ. 126,61. 200,36. 242,18.
260,13. 266,8. 268,39. 270,50έ.
272,19. 278,2. 280,13έ. 282,53.
344,266. 354,131.

ἀδικία· 394,43.

ἀθανασία· 46,315. 268,18. 270,70.

ἀθεΐα· 160,145. 168,31.

ἀθυμία· 42,266.

Αἴγυπτος· 76,13. 102,7. 108,2έ.
110,26. 304,92έ.

αἰσχρολογία· 42,260.

αἰσχύνη· 70,31. 314,110. 338,171.
342,249. 350,80. 356,7. 364,140.

αἰχμαλωσία· 166,5. 172,94.

ἀκαθαρσία· 112,81.

ἀκαιρολογία· 42,260.

ἀκαρπία· 264,36. 294,67.

ἀκηδία· 42,266. 354,140.

ἀκολασία· 42,258.

ἀκροβυστία· 110,43. 112,74έ. 184,10
194,151.

ἀλαζονεία· 42,256. 342,251.

ἀλήθεια· 18,25. 26,15. 36,165. 48,352.
76,10. 84,15έ. 104,23. 106,65.

112,54. 116,10. 118,16έ. 120,70.

146,44. 178,167. 190,83.

210,21έ. 212,4. 212,7. 214,9.

218,11. 228,43. 256,105. 288,20.

292,33. 306,44. 310,51. 314,130.

318,196. 330,65. 3422,252.

358,64. 360,78. 362,98έ.

378,109. 392,41. 394,60. 408,20.

418,39.

ἀλλοίωσις· 406,30.

ἀλογία· 40,219. 154,41.

ἀμάρτημα, -τα· 170,49.

ἀμαρτία· 20,41έ. 24,19. 36,151έ.
52,21έ. 72,3. 74,20. 76,11έ.

86,54. 98,6. 100,52. 102,7έ.

104,21. 122,3έ. 124,29έ. 126,86.

130,41. 132,43έ. 134,36έ.

168,22. 176,136. 238,9. 240,30.

358,126. 266,2έ. 268,10έ.

270,58έ. 272,73έ. 272,2έ.

274,21. 344,279. 370,32.

382,183. 384,210. 394,47.

408,20. 416,3.

ἀμαρτωλός, -οί· 342,255.

Ἄμνών· 146,47· 148,64.

Ἄμωσ· 354,3. 360,72. 364,128. 368,16.

ἀναισθησία· 18,17. 406,21.

ἀνάπαυσις· 338,175έ.

ἀνάστασις· 180,206έ. 242,29. 270,44έ.
328,43. 346,13.

- ἀνελπιστία· 42,265. 360,73έ. 362,115έ. 364,131έ.
 ἀνθρωπαρέσκεια· 44,274. 120,66. 366,181. 368,11έ. 372,34έ.
 294,81έ. 374,64. 376,97. 378,109.
 ἀπάθεια· 46,316, 178,167. 266,9. 380,144. 384,218. 386,9.
 302,196. 382,181. 394,68. 388,44έ. 392,19. 396,74έ.
 ἀπάτη· 264,24. 280,33. 404,203. 404,11έ. 406,21έ.
 ἀπειθεια· 28,39. 270,67. 410,39. 414,104. 416,27έ.
 ἀπειλή· 110,42. Ἄρμενία· 338,179.
 ἀπιστία· 146,39. 148,68. 194,150. Ἄσαφ· 328,39. 330,53.
 240,26. 258,65. 410,36. ἀσέβεια· 182,6. 406,20.
 ἀπόγνωσις· 42,265. Ἄσσοῦρ· 332,97. 336,138. 356,7.
 ἀποκάλυψις· 82,15έ. 184,8έ. 186,29έ. 364,140. 366,179. 368,21.
 ἀπόνοια· 42,256. ἄσωτία· 42,258.
 ἀπραξία· 68,25. 172,97. ἀτυμία· 72,2. 174,116. 338,184.
 ἀπώλεια· 48,351. 282,4. 356,31. 380,156. 382,175. 396,82. 404,2.
 ἀρετή· 18,4έ. 224,17. 26,3έ. 28,24. ἀτρεψία· 46,317. 258,129. 258,7.
 30,76. 32,95. 36,144έ. 48,363. 168,23. 270,53.
 50,391. 52,3έ. 62,27. 64,51έ. Αὐνάν· 146,46έ.
 66,15. 68,24έ. 70,13έ., 72,2έ. αὐτοματισμός· 240,12. 242,35.
 74,34. 80,8έ. 82,11. 84,12έ. πρα- αὐτουργία· 60,25.
 κτική ἀρετή 88,81–82. 92,15. ἀφθαρσία· 70,39. 92,15. 124,37.
 98,12. 106,54. 110,33έ. 112,54έ. 238,11. 242,39. 268,12έ.
 128,7έ. 136,77. 138,95. 140,24. ἀφθεγξία· 30,68.
 142,233έ. 156,76έ. 160,117έ. Ἄχαάβ· 280,33.
 164,55. 170,41έ. 172,93. Ἄχας· 362,122.
 174,102. 178,167. 180,193.
 182,225. 188,73. 190,91.
 192,114. 196,20. 210,19. 212,6έ.
 214,8. 222,3. 224,21έ. 226,23έ.
 228,30έ. 230,15. 232,41. 238,22.
 240,35. 244,10. 246,38έ. 248,15.
 250,11. 252,39έ. 254,67έ.
 256,77έ. 258,108. 258,3. 260,30.
 264,36. 286,8έ. 288,23. 290,19.
 292,34. 294,62ε0. 296,94έ.
 298,138. 302,193έ. 304,2έ.
 316,158. 320,202. 322,9.
 324,39έ. 326,76. 332,77.
 336,142. 342,39έ. 326,76.
 332,77. 336,142. 342,230.
 350,88. 352,104έ. 356,27.
- B**
- Βαβυλών· 168,9. 172,76έ. 176,144.
 178,163. 182,223έ. 334,109.
 Βαλτάσαρ· 178,163. 184,32έ.
 βάπτισμα· 64,53. 72,6. 210,3έ. 212,2.
 292,59.
 βασιλεία· 218,13. 220,1έ. 222,2έ.
 βασιλεία τοῦ Θεοῦ· 224,15.
 βασιλεία τῶν οὐρανῶν· 76,8. 178,183.
 Βηθανία· 118,18.
 βλακεία· 42,259.
- Γ**
- Γαλιλαία· 250,3.

γάμος (πνευματικός)· 258,110.
 γαστριμαργία· 42,254. 354,143.
 γένεσις· 122,8έ. 128,2. 140,32.
 γνῶσις· 18,6. 26,4έ. 28,25έ. 30,54.
 30,77έ. 32,96. 40,222. 44,282έ.
 46,309έ. 48,358. 50,383. 52,10.
 54,31. 64,38έ. 66,62. 68,35.
 74,46. 76,10. 80,12. 82,29. 84,24.
 90,9. 98,11. 100,38. 104,30.
 106,65έ. 110,24έ. 136,78.
 142,46έ. 152,7. 154,49.
 158,105έ. 160,119έ. 162,8.
 164,58. 166,62. 170,58. 174,8.
 164,58. 166,62. 170,58. 174,103.
 178,167. 180,201. 192,124.
 194,132. 204,22. 212,6έ. 214,7.
 224,18. 226,24. 228,30έ.
 230,17έ. 232,41έ. 236,62έ.
 244,10έ. 246,39έ. 250,11έ.
 252,15έ. 256,105. 258,130.
 258,5έ. 260,20. 264,46. 280,9έ.
 292,34έ. 294,62. 298,138.
 302,201έ. 304,2έ. 306,44.
 308,29. 312,86. 314,102.
 316,143. 320,157. 322,12έ.
 326,76έ. 328,42. 336,150.
 338,194. 340,195έ. 342,241.
 346,4έ. 350,93. 358,62. 360,82έ.
 362,111έ. 364,131. 368,3έ.
 372,34έ. 376,90έ. 378,117έ.
 380,144. 382,177. 384,219.
 386,29έ. 388,40έ. 392,19.
 396,74έ. 404,203,406,26. 412,66.
 412,69έ. 416,7έ. 418,37.

Γολιάθ· 408,29.

Γομόρρα· 146,35.

Γρηγόριος ὁ Θεολόγος· 384,198.

Γρηγόριος Νύσσης· 56,9.

Δ

δαμόνιον· 98,8.

δαίμων· 32,107. 36,145. 38,178. 52,16
 68,21έ. 160,145. 176,145έ.
 180,188. 192,119. 240,12.
 242,27έ. 298,129. 306,47.
 310,52. 318,188. 336,140.
 340,207. 342,243. 364,151.
 366,180. 370,33. 384,206.
 398,110. 400,142έ. 406,37.

Δανιήλ· 178,175.

Δαβίδ· 84,28. 86,37. 144,2έ. 148,61έ.
 176,139. 246,22. 342,254.
 394,49. 406,3. 410,38έ. 412,2έ.
 414,905. 418,43.

δειλία· 126,76.

διαβολή· 42,265. 406,32.

διάβολος· 36,166. 130,37. 166,2.
 168,13. 170,13. 170,35έ. 172,67.
 176,132έ. 182,227έ. 147έ.
 338,171έ. 342,250. 348,59.
 350,79έ. 364,142. 370,37.
 408,30. 410,32. 414,2.

διάθεσις· 18,16έ. έμπαθής διάθεσις
 24,19. 34,116. 48,350. 74,39.
 102,19. 120,58. 138,108. 172,82.
 196,5. 198,24έ. 204,18. 224,23.
 324,52έ. 340,217. 360,90.
 402,185. 418,41.

διάκρισις· 216,17. 232,36. 276,47έ.
 278,59. 310,57. 326,12. 328,44.
 378,104.

δικαιοσύνη· 92,37. 118,29έ. 120,44έ.
 144,15. 146,57. 174,107,188,49.
 224,16. 230,14. 242,16. 244,17έ.
 262,15. 264,30έ. 288,16. 292,53.
 302,205. 372,16. 376,78.
 404,204. 406,43. 414,105.
 418,44έ.

Δίνα· 344,268.

διωγμός, -οί· 78,37.

δόλος· 32,107. 44,273. 124,49.
 336,154.

δόμα, -τα 370,3έ. 372,41. 374,46έ.
376,74έ. 380,131έ. 382,168.
386,22.
δόξα Θεοῦ 50,371έ. 68,34. 88,86.
108,13. 138,91. 140,11. 170,55
248,52. 322,10. 372,19. 384,214.
412,86έ. 414,112. 416,17έ.
418,39.
δύναμις 22,15. 94,5έ. 96,29έ. 226,5έ.
250,5έ. 252,24έ. 254,58έ. 258,2.
δυσθυμία 42,266.
δῶρον, -α 370,2έ. 372,40. 374,46έ.
376,73έ. 378,129. 380,137έ.
382,166. 386,20.

Ε

έγγαστρίμυθος 400,143.
έκγράτεια 64,53. 300,163. 302,189.
338,167.
Έζεκίας 326,2. 328,13έ. 330,66.
332,97. 334,115. 338,188.
348,35. 354,3. 356,20έ. 360,70.
362,119έ. 364,133. 366,186.
370,3. 372,35. 380,142έ.
382,180. 384,203. 390,3έ.
392,29έ 402,174. 404,199. 406,2.
412,73έ. 414,92.
είκων 200,50. 358,56. 412,86.
είρήνη 184,27. 310,45. 328,15.
330,74. 346,29. 372,35έ.
382,184. 384,211.
είρωνεία 44,273. 28,29.
έκθέωσις 82,16 100,39. 140,10έ.
έκμυκτηρισμός 42,260.
Έλιακίμ 328,38έ.
Έλιάφ 146,47. 148,63.
Έλισσαῖος 232,10 236,45. 238,74.
Έλλην,-ες 186,17
έλπλις 140,23. 168,30. 180,202.
182,224. 244,7. 290,16. 328,20.

330,47. 346,24.
Έμμόρ 344,271έ.
έμπάθεια 410,31.
ένανθρώπησις 134,30έ.
ένέργεια 370,27έ.
Ένώς 290,16. 304,7.
ένωσις 36,164. 50,393. 130,26.
132,11. 140,2. 220,24έ. 222,9έ.
224,33. 246,50. 310,59έ.
322,22έ. 330,56.
Ένώχ 290,18.
έξις 150,2έ. 160,126. 164,32. 170,54.
178,161έ. 180,205. 286,3. θεωτι-
κή έξις 302,207. 344,263έ.
370,37.
έξομολόγησις 308,24έ. 394,64έ.
έξουδένωσις 408,17.
έπιβολή 392,22.
έπίγνωσις 72,214. 74,22έ. 314,109.
320,212. 396,91έ. 398,112.
έπιθυμία σαρκική έπιθυμία 24,18.
56,3. 70,18. 102,18 106,57έ.
130,13. 248,2. 330,75. 346,25.
348,50. 364,166. 384,208.
408,22.
έρως 40,228.
εύαρέστησις (θεία) 294,90.
εύγνωμοσύνη 396,89. 404,7.
εύεργεσία 390,10. 402,184.
εύκαρπία 118,38,
εύμένεια 30,56.
εύπείθεια 30,55.
εύπρέπεια 290,26. 338,164 410,53.
εύσέβεια 64,36έ. 158,91. 160,142.
214,20. 230,7έ. 236,48.
εύσημοσύνη 410,45.
εύφροσύνη 30,70. 50,384. 56,22.
252,19. 300,158.
εύχαριστία 172,73. 182,222. 306,38.
314,99. 402,184.
εύωχία μυστική εύωχία 62,17. 64,40.

ἐχθρα· 42,263.

Z

Ζαχαρίας· 306,4. 316,135. 329,219.

ζῆλος· 42,268.

ζηλοτυπία· 42,268.

ζόφος· 92,28. 318,189.

ζωή· ἐμπαθῆς ζωῆ 110,49.

H

ἡδονή· 18,21. 20,43ἐ. 40,228ἐ.

42,237ἐ. 44,271ἐ. 46,303ἐ.

48,337. 50,375. 52,17. 54,32ἐ.

56,3ἐ. 58,27ἐ. 70,15. 106,58.

124,48. 126,60ἐ. 130,13ἐ.

132,42. 168,17. 170,34ἐ. 182,9.

276,43ἐ. 278,4. 298,142ἐ.

300,156ἐ. 302,189. 306,40.

338,166. 364,150ἐ. 406,22ἐ.

Ἦρ· 146,46ἐ.

Ἠρώδης· 150,7ἐ.

Ἠσαίας· 204,6. 206,3. 354,3. 356,28.

360,71. 362,125. 366,187.

368,17.

Ἠσαῦ· 146,46ἐ.

Θ

Θαλάσσιος· 24,26ἐ.

Θάμαρ· 148,59.

θειότης· 94,5ἐ. 96,30ἐ.

θέλημα (θεῖον)· 100,50. 132,7.

θεογνωσία· 78,21

θεοσέβεια· 160,129. 400,141.

θεουργία· 136,76.

θέωσις· 46,317ἐ. 74,22. 76,11. 82,11ἐ.

134,32ἐ. 136,50. 138,86ἐ.

140,29ἐ. 142,35ἐ. 218,9. 228,39.

228,5. 252,20. 256,100. 258,128.

260,12.

θλιψις· 50,380. 70,29. 78,36. 174,105.
298,153. 324,41.

θυμός· 42,262. 70,18. 102,18. 104,69.
248,2. 348,33ἐ. 408,21.

θεωρία· ἡ θεωρία γεννᾶ τὴν γνῶσιν
368,16. 374,67. 380,143ἐ.
382,192. 386,5. 392,40. 396,82ἐ.
400,148ἐ. 404,201. 404,3.
406,27ἐ. 412,69ἐ. 416,20ἐ.

θεωρία (φυσικὴ) 36,155. 72,41.
102,15. 154,33. 158,87. 162,13.
190,76. 318,184. 332,90ἐ.
334,127. 338,193. 342,245.
344,261ἐ. 346,42. 350,92
382,185. 388,61. 410,57. 416,22.

θυσία· 230,34. 286,20ἐ.

θυσιαστήριον· 228,4. 230,19ἐ.

I

Ἰάειρος· 262,7. 264,20.

Ἰακώβ· 144,7ἐ. 146,32 148,81. 266,48.
292,35. 304,20. 344,269.

ιεράτευμα (βασιλείον)· 148,72.

Ἰερεμίας· 166,3. 342,257.

Ἰεροβοαμ· 148,2.

Ἰερουσαλήμ· 170,53ἐ. 172,75.
192,129. 306,6. 310,45.
316,146ἐ. 326,3. 328,14.

338,189. 346,3. 348,61. 366,185.
370,2. 372,35ἐ. 382,182. 390,4ἐ.
392,21ἐ. 394,52ἐ. 396,81.
398,109ἐ. 400,147ἐ. 406,42.
408,4. 412,667ἐ. 416,29.

Ἰεροσόλυμα· 118,18. 178,159 184,4.
186,18. 192,127. 204,3. 206,38.

Ἰεσσαί· 204,7.

Ἰλασμός· 116,14.

Ἰόππη· 192,107ἐ. 194,136. 196,26.

Ἰουδαία· 170,53ἐ. 172,75ἐ. 314,125.
394,52. 398,109. 400,147ἐ.

406,42. 412,66.
 Ἰουδαῖος, -οί· 118,33. 186,17 212,3έ.
 214,16έ. 310,43. 358,65. 408,9έ.
 410,41έ. 416,10.
 Ἰούδας (πατριάρχης)· 166,4. 168,12.
 182,229. 314,127. 390,4.
 392,21έ. 394,55. 396,81. 408,4.
 Ἰσαάκ· 146,55. 242,21. 264,34.
 292,30. 304,19.
 Ἰσμαήλ· 146,46έ.
 ἰσονομία· 250,38.
 ἰσοτιμία· 330,60. 346,21.
 Ἰσραήλ· 102,3έ. 104,45. 108,22.
 120,43. 144,2έ. 146,36έ. 148,69.
 174,128. 176,133έ. 280,30.
 314,127. 398,130έ. 410,34.
 Ἰσάχαρ· 192,120.
 Ἰωάννης (ὁ Βαπτιστής)· 292,55.
 Ἰωάννης (ὁ Εὐαγγελιστής)· 62,23.
 66,4έ. 72,2έ. 78,2. 80,2έ.
 Ἰωάχ· 328,39. 330,53.
 Ἰώβ· 176,155.
 Ἰωσήφ· 176,134.

Κ

Καῖν· 146,46έ. 344,260. 354,134.
 κακία· κακία ἐστὶ ψυχῆς νοερᾶς ἢ
 λήθη τῶν κατὰ φύσιν καλῶν,
 ἧτις ἐκ τῆς περὶ τὴν σάρκα τε
 καὶ κόσμον ἐμπαθοῦς ἐπιγίνεται
 σχέσεως 20,45—48. 44,272.
 58,28. 68,25. 104,39. 120,64.
 128,96. 128,5έ. 140,3. 142,32.
 150,2. 160,144. 170,34. 176,147.
 238,80. 250,11. 268,11. 272,81
 294,87. 298,129. 332,77.
 336,148. 342,231έ. 348,58έ.
 350,86 352,104έ. 66,167. 370,35
 378,106. 410,31.
 κακόν· κακόν ἐστὶν ἡ ἀγνοια τῆς ἀγα-

θῆς τῶν ὄντων αἰτίας
 44,280—281.
 κακοπάθεια· 206,57. 332,100έ.
 κακουργία· δαμονιώδης κακουργία
 50,378.
 Κανά· 250,3.
 Κάρμηλος· 306,11. 308,16. 312,82.
 314,100έ. 318,194. 320,205έ.
 324,50.
 καλοκάγαθία· 98,18.
 καρτερία· 172,68. 312,92. 320,200.
 κατακλυσμός· 76,12.
 κατάκρισις· 270,54έ.
 καταλαλιά· 42,264.
 κατάρα· 70,374. 116,4.
 κατασκοπή· 192,109έ.
 καταφρόνησις· 42,257. 88,74—75.
 κατήφεια· 42,267. 236,66.
 κενοδοξία· 42,255. 210,20έ. 354,141.
 κήρυγμα· 186,24έ. 194,8. 410,43.
 κίνδυνος· 70,17.
 κλαυθμός· 42,267.
 κλήσις· 110,35. 144,20.
 κολακεία· 294,89.
 Κορνήλιος· 184,4έ.
 κρίσις· 92,35. 160,139. 182,13.
 228,31. 248,23. 290,22. 404,4.
 408,26έ.

Λ

λατρεία· 44,297. 46,328. 48,362. 96,3.
 λατρεία ἐστὶ ἡ διὰ τῶν ἔργων
 θεραπεία τοῦ θεοῦ 96,5—98,6.
 118,15έ. 184,12. 186,21. 194,2.
 214,5. 368,13.
 λογισμός, -οί· 174,100. 304,29.
 338,174. 346,32. 350,63. λογι-
 σμός πορνείας 354,139. 368,22.
 λαιδορία· 42,264.
 λύπη· 42,264. 56,3. 68,3. 70,14.

354,140.

Λώτ· 198,15.

M

Μανασσής· 146,47.

μανία· 42,257, 148,65. 150,18.

μαντεία· 400,144.

μεγαλειότης· 372,23.

μεγαλόνοια· 30,74. 56,15.

μεγαλοπρέπεια· 94,21.

μεγαλουργία· 20,32. 26,7. 216,15.

μέθεξις· 74,20. 142,52. 222,14.

322,14.

μέθη· 326,74.

Μεσοποταμία· 304,21έ.

μεταμέλεια· 56,24.

μετάνοια· 86,55. 376,76. 394,65.

μεταποίησης· 46,321· 136,69έ. 194,4.

268,13έ. 270,55.

μετεωρισμός· 42,259.

μετριοφροσύνη· 384,219.

μίμησις· 240,33. 418,40.

μίσος· 42,263. 168,21έ. 170,38.

μνησικακία· 42,263.

μολυσμός· 34,143. 62,19. 64,29.

100,52. 130,25. 244,73.

μοχθηρία· 44,271. 190,90. 240,26.

248,26.

μυσταγωγία· 62,20. 72,42. 154,53.

166,63. 252,34. 262,52. 396,72.

μυστήριον· 28,21. 72,19. 100,23.

134,25. 186,14. 190,86. 194,5.

206,34. 270,66. 288,27έ. 416,8.

Μωϋσής· 102,11. 108,88έ. 112,62έ.

144,29. 242,22.

N

Ναβουχοδονόσορ· 168,8. 176,157.

178,162. 184,30έ.

νέκρωσις· 64,28. 78,27. 212,3.

240,32έ.

νόμος· 114,2έέ. 116,20έ. 116,8.

118,19έ. 120,44έ. 122,15.

124,45. 178,168έ. 180,199έ.

184,31έ. 188,49έ. 202,73.

230,8έ. 242,17έ. 244,13έ.

246,23έ. 248,25. 250,36. 252,16.

256,77. 262,48. 264,31έ. 266,47.

296,102. 316,160έ. 344,274.

358,47έ. 372,42. 376,89έ.

388,42. 390,66έ. 396,87. 416,24.

νουθεσία· 168,31. 402,168.

Νῶε· 242,20. 264,33. 290,21. 304,14.

Ξ

ξύλον· ξύλον τῆς παρακοῆς 42,298·

ξύλον γνωστὸν καλοῦ καὶ πονη-

ροῦ 44,301–302. 46,308. ξύλον

παρακοῆς 46,326–327. ξύλον τῆς

ζωῆς 274,2έ. 276,27έ. 284,18.

ξύλον γνωστὸν τοῦ καλοῦ καὶ

τοῦ πονηροῦ 274,3–4ε. 276,28έ

280,20έ.

Ο

ὀδύνη· 34,122. 42,239έ. 44,261έ.

46,303έ. 48,338έ. 50,376. 52,18.

54,38. 70,14. 126,69έ. 1310,13έ.

170,51. 302,191.

Ὁζίας· 306,2έ. 308,38. 314,132.

316,134έ. 320,224.

οἴησις· 42,257. 120,65έ. 174,104.

396,93. 402,195. 404,11.

οἰκονομία· 180,209. 208,62. 234,41.

264,41. 306,53. 322,14. 328,44.

ὀλιγοψυχία· 42,266–267.

ὀλιγωρία· 42,266.

ὀλοφυρμός· 42,268.

ὁμοίωσις· 412,87.
 ὄνειδος· 408,19.
 ὄργη· 290,23. 354,140. 390,4. 392,21έ.
 394,55. 396,80. 398,115έ.
 400,138έ. 402,189έ. 406,36.

Π

παθητότης· 132,42. παθητότης ἡδο-
 νῆς= ἄμαρτία, παθητότης σαρκ-
 κὸς 132,42-43.

πάθος· 32,99. 34,116έ. 36,144έ.
 38,189έ. 42,238έ. 46,310.
 48,338. 50,369έ. 52,17έ. 56,2έ.
 68,22έ. 70,13. 72,2. 84,8έ. 92,17.
 104,27έ. 106,63έ. 110,23έ.
 112,72. 122,13. 124,30έ. 126,61.
 130,9έ. πάθος τοῦ σταυροῦ
 130,39. 136,75. 142,39. 146,58.
 150,10. 158,96. 168,25έ.
 180,188. 182,220. 184,24.
 190,90έ. 192,119. 224,21.
 238,80. 238,17. 246,46. 248,26.
 250,31έ. 262,44. 262,10. 292,40.
 2924,86. 296,109. 298,141.
 302,188έ. 304,10έ. 310,64.
 324,38. 334,106έ. 338,184.
 340,205. 344,284. 348,40έ.
 350,89. 360,73. 370,28έ. 372,37.
 378,104. 380,156έ. 382,174.
 384,195έ. 386,15. 390,77.
 396,82. 402,173έ. 404,2.
 406,31έ. 412,82.

πανδαισία· 254,52.

πανουργία· 44,275.

παράβασις· 56,11. 68,42. 70,38.
 100,33έ. 122,18έ. 128,3. 130,10.
 132,45. 178,184. 180,212.
 280,14. 294,67. 302,185. 306,47.
 344,265. 354,148.

παράδεισος· 178,184. 242,19. 264,32.

310,66. 344,267.
 παραζήλωσις· 42,268.
 παρακοή· 270,57.
 παρανομία· 148,63.
 παροΐνια· 78,17. 90,10. 94,17.
 παρρησία· 88,76 158,122.
 Πάσχα· 66,65.
 Παῦλος· 80,4. 82,14. 204,3. 206,48έ.
 210,21. 232,2. 234,13.
 πειρασμός· 70,17. 78,37. 124,55.
 126,70έ. 130,38. 172,73έ.
 176,146,146. 182,5. 192,143.
 306,37. 312,9. 318,198. 328,45.
 336. 146έ. 342,245. 350,71.
 πένθος· ἄκαιρον πένθος 42,267.
 περιτομή· 108,6. 110,48. 184,10.
 196,10. 242,20. 314,107.
 320,213. 324,51.
 περπερία· 42, 259.
 Πέτρος· 62,23. 150,2έ. 184,3έ.
 186,32έ. 188,46. 190,88.
 192,103έ. 194,141. 194,7.
 πίστις· 64,29. 72,13έ. ἡ ἀργή πίστις
 δυνάμει τὴν χάριν ἔχει τῆς υἰο-
 θεσίας 76,16. 82,11έ. 98,7έ.
 100,31έ. 110,45έ. 136,60.
 144,19. 146,57. 148,78. 150,7έ.
 152,19έ. 154,30έ. 160,117.
 162,5έ. 182,224. 186,15. 190,78.
 204,15έ. 206,27έ. 210,23.
 218,8έ. 220,20έ. 222,2έ. 210,23.
 218,8έ. 220,20έ. 222,2έ. 224,14έ.
 230,15έ. 238,2έ. 242,23έ. 244,7.
 258,117έ. 290,16έ. 292,53.
 316,153. 328,20έ. 330,68.
 346,7έ. 374,69. 376,72. 378,119.
 386,26έ. 388,33έ.
 πλάνη· 190,76. 278,63.
 πλεονεξία· 42,255. 68,27. 294,80έ.
 πλημμέλημα· 56,23. 86,52. 92,4.

πόθος· 346,26.
 πολυλογία· 42,260.
 πονηρία· 92,27. 126,271. 192,123.
 396,75.
 πορνεία· 354,139. 370,29.
 προαίρεσις· 72,12. 74,34. 98,15.
 168,17. 210,9. 212,3. 268,11έ.
 270,41έ. 272,80. 272,3έ. 284,21.
 πρόνοια· 34,139έ. 42,265. 58,35έ.
 60,13έ. 70,33. 176,152. 180,197.
 182,20. 228,31. 238,12. 242,36.
 252,21. 260,16έ. 324,55. 396,92.
 404,6. 408,26. 418,40.
 προπέτεια· 30,48.
 προσευχή· 164,55έ. 166,64. 184,28.
 332,101έ. 342,242έ. 360,84έ.
 366,172. 384,204. 402,178.
 προσπάθεια· σαρκική προσπάθεια
 72,18.
 προσωποληψία· 194,146.
 προφητεία· 82,29. 164,58. 166,63.
 176,131έ. 184,37.
 πρωτότοκος· 146,48έ. 148,4έ.
 πυργοποιία· 278,8.

P

Ραψάκης· 336,138.
 ρητορεία· 22,6.
 Ρουβήμ· 146,46.

Σ

Σαδδουκαῖοι· 240,11. 262,6έ.
 Σαμαρείτις· 262,2έ. 264, 42.
 Σαούλ· 398,135. 410,35. 416,10.
 σάρκωσις· 134,19έ. 140,5έ. 164,39.
 260,15. 310,48. 316,156. 358,54.
 σαφήνεια· 24,31.
 σέβας· 96,3. σέβας ἐστὶ ἢ μετὰ πίστε-
 ως προσκύνησις τοῦ θεοῦ 96,5.
 98,6.

Σεναάρ· 198,27.
 Σενναχειρίμ· 326,3. 396,138έ. 338,177
 350,71.
 Σεπφώρα· 110,45.
 Σεφιλά· 306,10. 308,15. 312,81έ.
 318,193. 320,197. 324,40.
 Σισάρας· 176,138.
 Σιών· 192,128έ. 194,138. 196,27.
 Σόδομα· 76,13. 146,34.
 Σολομών· 174,123. 176,140. 184,29.
 308,36
 Σομνάς· 328,39. 330,46.
 σοφία· 18,7. 98,4. 100,35έ. 108,15.
 110,31έ. 116,7. 138,98. 162,8.
 184,28. 218,12. 226,16. 244,19.
 262,21. 266,8έ. 274,2. 276,29.
 302,201. 312,86. 314,112.
 370,10. 372,31. 376,96. 380,133.
 382,176. 404,202.
 σταυρός· 126,73. 128,90. 130,39.
 174,106. 304,14.
 στενοχωρία· 50,381. 78,37.
 στοργή· 48,360.
 συγκατάθεσις· 150,3.
 σύγχυσις· 178,161. 186,42. 282,36.
 334,110. 350,86έ.
 συγχώρησις· 176,150έ.
 συκοφαντία· 42,264.
 συμπάθεια· 312,98.
 συμφορά· 182,21.
 συναίσθησις· 398,118. 400,139. 404,9.
 σύνεσις· 18,7έ.
 Συροφοινίκισσα· 262,7. 264,17.
 Συχέμ· 344,271έ.
 σωτηρία· 48,354. 90,25. 116,7.
 120,52έ. 236,43. 246,44.
 258,120. 314,117. 350,65.
 360,85έ. 364,137. 384,220.
 392,13. 396,103. 402,180έ.
 410,42.
 σωφροσύνη· 378,123.

Τ

ταπεινοφροσύνη· 170,61. 312,97.
320,202.
ταπείνωσις· 174,110. 290,7. 298,135.
302,187. 398,126.
τελειότης· 100,25. 232,36. 314,122.
404,18.
τελείωσις· 228,43. 250,38.
τιμωρία· 56,23. 170,36έ. 172,66.
176,154. 182,17.
τῦφος· 42,257. 170,59. 214,20.

Υ

ὑβρις· 42,257. 190,100.
υἰοθεσία· 72,11. 74,36. 76,3. 100,35.
102,6. 146,52.
ὑμνολογία· 22,5.
ὑπακοή· 58,30. 230,15.
ὑπερηφανία· 42,244. 174,103.
190,100. 354,141. 396,93.
404,12.
ὑπόκρισις· 44,273.
ὑπομονή· 172,68. 174,113. 300,165.
302,191. 312,93. 324,41.
ὑψηλοφροσύνη· 190,101.

Φ

φαντασία· 34,,124έ. 52,5. 86,33.
88,87. 102,20. 104,24έ. 106,83.
110,46έ. 156,60. 164,35. 190,82.
240,31. 304,10. 324,48. 332,95.
348,45. 362,108.

Φαραώ· 176,132.

Φαρισαῖος, -οι· 120,48έ.

φθόνος· 40,205. 42,263. 146,54.

φθορά· 42,247. 48,345. 54,33.
68,418,16. 120,65. 122,11.
124,31. 166,71. 186,41. 188,59.

234,21. 238,9. 268,13έ. 270,43έ.
276,57. 390,71. 410,48έ.
414,110. 416,13έ.

φιλανθρωπία· 80,11. 126,84. 258,116.
260,14. 270,67. 374,55.

φιλαργυρία· 42,255. 354,139.

φιλαυτία· 40,226έ. 42,251έ. 46,329.
48,358έ. 50,367. 254,73.

φιληδονία· 248,24.

φιλοθεΐα· 80,10.

φιλοσοφία· πνευματική φιλοσοφία
24,25. πρακτική φιλοσοφία
62,19έ. 70,29. 150,12. 162,2.
188,68. 192,126. 236,52. 288,13.
324,41έ. 326,11. 332,101.
374,63. 390,76. 394,71. 396,73.
410,45έ.

φόβος· 86,430. 88,64έ. 108,12.
130,13. 290,24. 314,123. 316,140.
320,219. 324,60.

φόνος· 148,65.

φρόνημα σαρκός· 150,8. 180,217.
220,36. 292,38. χοϊκὸν φρόνημα
334,131.

φυσίωσις· 42,255.

φωνή βοᾶντος· 288,2. 290,12έ.

φῶς· ὁ Θεὸς φῶς ἐστὶ 78,2. 80,4έ.
92,30. τρισσοφαῆς φῶς
164,36-37.

φωταγωγία· 252,36.

Χ

Χάρις· 114,3έέ.

χάρισμα· 52,13. 56,21. 196,28.
204,13έ. 206,28έ. 208,9. 264,26.
324,3. 392,33. 398,123έ.
402,187.

Χελκίας· 328,38έ.

χρηστότης· 134,33έ. 138,106έ. 142,60.
186,20. 302,212.

χρῖσμα· 400,137.

Χριστιανός, -οί· 120,61.

Χριστός· 58,31. 76,11. 78,34. 100,35έ.
114,14έ. 116,13έ. 120,46. 132,24.
136,59. 138,93. 140,19. 144,3.
152,3έ. 154,29έ. 156,63. 158,116.
160,146. 162,4έ. 164,38έ. 186,17.
208,60. 210,22. 230,11έ. 268,30.
270,42. 308,20έ. 310,40έ. 312,87.

314,120. 322,14. 358,40έ. 406,44.
408,7έ. 418,43

Ψ

ψευδός· 280,34. 282,4. 360,80.

Ω

ώραιότης· 44,288. θεία ώραιότης
86,34. 118,33. 330,58. 372,20.

ΕΚΔΟΘΕΝΤΑ ΕΡΓΑ ΠΑΤΕΡΩΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Α'. ΑΠΑΝΤΑ Μ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

- Τόμος 1ος *Ἐπιστολές.*
» 2ος *Ἐπιστολές.*
» 3ος *Ἐπιστολές.*
» 4ος *Ὁμιλίες στὴν Ἐξαήμερο.*
» 5ος *Ὁμιλίες σὲ Ψαλμούς.*
» 6ος *Ὁμιλίες ἠθικὲς καὶ πρακτικὲς.*
» 7ος *Ὁμιλίες δογματικὲς, περιστατικὲς, ἐγκωμιαστικὲς, παιδ/κὲς.*
» 8ος *Ἀσκητικὰ Α' (᾿Οροι κατὰ πλάτος).*
» 9ος *Ἀσκητικὰ Β' (᾿Οροι κατ' ἐπιτομήν).*
» 10ος *Δογματικὰ ἔργα.*

Β'. ΑΠΑΝΤΑ Μ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

- Τόμος 1ος *Ἀπολογητικὰ (Κατὰ εἰδώλων, Περὶ ἐναθρωπήσεως).*
» 2ος *Δογματικὰ Α' (Λόγοι κατὰ Ἀρειανῶν Α'-Β').*
» 3ος *Δογματικὰ Β' (Λόγοι κατὰ Ἀρειανῶν Γ'-Δ').*
» 4ος *Δογματικὰ Γ'.*
» 5ος *Ἑρμηνευτικὰ Α'.*
» 6ος *Ἑρμηνευτικὰ Β' (Ἐξήγησις εἰς τοὺς Ψαλμούς).*
» 7ος *Ἑρμηνευτικὰ Γ' (Ἐξήγησις εἰς τοὺς Ψαλμούς).*
» 8ος *Ἱστορικοδογματικὰ Α'.*
» 9ος *Ἱστορικοδογματικὰ Β'.*
» 10ος *Ἱστορικοδογματικὰ Γ'.*
» 11ος *Ἀσκητικὰ (Βίος Μ. Ἀντωνίου, Βίος ἀγ. Συγκλητικῆς).*
» 12ος *Διάφορα ἀμφιβαλλόμενα ἔργα.*

Γ'. ΑΠΑΝΤΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ

- Τόμος 1ος *Προσωπικὲς σχέσεις καὶ Ἐκκλησιαστικὴ Διακονία Α'.*
» 2ος *Προσωπικὲς σχέσεις καὶ Ἐκκλησιαστικὴ Διακονία Β'.*
» 3ος *Ἀπολογητικὰ ἔργα.*
» 4ος *Δογματικὰ ἔργα.*
» 5ος *Ὁμιλίες.*
» 6ος *Ἐγκωμιαστικοὶ καὶ Ἐπιτάφιοι Λόγοι.*
» 7ος *Ἐπιστολές.*
» 8ος *᾿Ο Χριστὸς πάσχων καὶ ᾿Επη δογματικά.*
» 9ος *᾿Επη Ἠθικά.*
» 10ος *᾿Επη Ἱστορικά.*
» 11ος *᾿Επη εἰς Ἐτέρους. – Ἐπιγράμματα.*

Δ' ΑΠΑΝΤΑ ΕΥΣΕΒΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ

- Τόμος 1ος Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία (Βιβλία Α' - Γ').
 » 2ος Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία (Βιβλία Δ' - ΣΤ').
 » 3ος Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία (Βιβλία Ζ' - Ι').
 » 4ος Τριακονταετηρικὸς στὸ Μ. Κων/ντῖνο. - Στὸν Βίο Μ. Κων/ντίνου. Λόγος Μ. Κωνσταντίνου στὸν Σύλλογον τῶν ἀγίων.

Ε' ΑΠΑΝΤΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ

- Τόμος 1ος Δογματικὰ Α' (Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως).
 » 2ος Φιλοσοφικὰ Κεφάλαια καὶ Ἀποσπάσματα. - Περὶ αἵρέσεων. - Εἰσαγωγή Δογμάτων στοιχειώδης. Ὑπὸ ἔκδοσιν.
 » 3ος Περὶ εἰκόνων. - Λόγος ἀποδεικτικὸς περὶ εἰκόνων.
 » 4ος Λίβελλος ὀρθοῦ φρονήματος. - Περὶ ἁγίας Τριάδος (Λόγοι Α'-Β'). Περὶ τῶν ἐν πίστει κεκοιμημένων. - Περὶ τοῦ Τρισαγίου Ὑμνου. Περὶ πίστεως κατὰ τῆς αἵρέσεως τῶν Νεστοριανῶν. - Πρὸς τὸν Ἰακωβίτην ἐπίσκοπον Δαραίας.
 » 5ος Περὶ τῶν ἐν Χριστῷ δύο θελημάτων. - Περὶ συνθέτου φύσεως. Κατὰ Μανιχαίων. - Διάλεξις Ἰωάννου Ὀρθοδόξου πρὸς Μανιχαῖον. Διάλεξις Σαρακηνοῦ καὶ Χριστιανοῦ. - Περὶ Δρακόντων. - Πάθος Ἀρτεμίου.
 » 6ος Ἐρὰ Παράλληλα, (Μέρος Α'). Ὑπὸ ἔκδοσιν.
 » 7ος Ἐρὰ Παράλληλα, (Μέρος Β'). Ὑπὸ ἔκδοσιν.
 » 8ος Α) Ἐρὰ Παράλληλα, (Μέρος Γ'). Β) Περὶ νηστειῶν. - Περὶ τῶν ὀκτῶ τῆς πονηρίας. - Περὶ ἀρετῶν καὶ κακιῶν. - Περὶ ἐξομολογήσεως. - Περὶ ἀζύμων. Ὑπὸ ἔκδοσιν.
 » 9ος Ὁμιλίαι.
 » 10ος Ἱστορία Ψυχωφελῆς ἐκ τῆς ἐνδοτέρας τῶν Αἰθιοπικῶν χώρας, τῆς Ἰνδιῶν λεγομένης. Βίος Βαρλαάμ καὶ Ἰωάσαφ.
 » 11ος Εἰς Ἐπιστολὰς Παύλου (Ρωμαίους - Κορινθίους Α' - Κορινθίους Β'). Ὑπὸ ἔκδοσιν.
 » 12ος Εἰς Ἐπιστολὰς Παύλου (Γαλάτας - Φιλήμονα). Ὑπὸ ἔκδοσιν.

ΣΤ' ΑΠΑΝΤΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

- Τόμος 1ος Διάλογος Παλλαδίου. - Περὶ ἀσαφείας τῶν προφητειῶν. - Σύνοψις Παλαιᾶς Διαθήκης.
 » 2ος Ὁμιλίαι στὴ Γένεσιν (Α' - ΚΓ').
 » 3ος Ὁμιλίαι στὴ Γένεσιν (ΚΔ' - ΜΑ').
 » 4ος Ὁμιλίαι στὴ Γένεσιν (ΜΒ' - ΞΔ').
 » 5ος α) Ὁμιλ. στὴ Γένεσιν (Γ' - ΙΒ'). β) Στὸς Ψαλμοὺς (ΜΑ' - ΜΓ').

ΕΚΔΟΘΕΝΤΑ ΕΡΓΑ

- Τόμος 6ος Ὁμιλίες στοὺς Ψαλμοὺς (ΜΔ' - ΡΚΓ').
- » 7ος α) Ὁμιλίες στοὺς Ψαλμοὺς (ΡΚΔ' - ΡΝ').
β) Ὁμιλίες στὸν Δαυὶδ καὶ τὸν Σαοὺλ.
- » 8ος α) Ὁμιλίες στὴ Γένεση (Α' - Θ').- β) Ὑπόμνημα στὸν Ἰ
Ὑπόμνημα στὸν Δανιὴλ (Κεφ. Ι'-ΙΓ').
- » 8α' Ὁμιλίες σὲ πρόσωπα καὶ ρητὰ τῆς Π. Διαθήκης.
- » 9ος Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιο (Ὁμιλίες Α'-Κ')
- » 10ος Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιο (Ὁμιλ. ΚΑ'-ΛΖ
- » 11ος Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιο (Ὁμιλ. ΛΗ'-ΝΣ
- » 11α' Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιο (Ὁμιλ. ΝΖ'-ΟΕ
- » 12ος Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιο (Ὁμιλ. ΟΣΤ
καὶ στὸ Κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιο (Ὁμιλίες Α'-Δ').
- » 13ος Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιο (Ὁμιλίες Ε'-ΛΑ
- » 13α' Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιο (Ὁμιλίες ΛΒ'-ΝΔ
- » 14ος Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιο (Ὁμιλ. ΝΕ'-ΠΗ',
- » 15ος Ὑπόμνημα στὶς Πράξεις (Ὁμιλίες Α'-ΚΓ').
- » 16α' Ὑπόμνημα στὶς Πράξεις (Ὁμιλίες ΚΔ'-ΜΔ').
- » 16β' α) Ὑπόμνημα στὶς Πράξεις (Ὁμιλίες ΜΕ'-Ν').
β) Στὴν Πρὸς Ρωμαίους (Ὁμιλίες Α'-Ι').
- » 17ος Ὑπόμνημα στὴν Πρὸς Ρωμαίους (Ὁμιλίες ΙΑ'-ΛΓ').
- » 18ος Ὑπόμνημα στὴν Α' Πρὸς Κορινθίους (Ὁμιλίες Α'-ΚΑ').
- » 18α' Ὑπόμνημα στὴν Α' Πρὸς Κορινθίους (Ὁμιλίες ΚΒ'-ΜΔ').
- » 19ος Ὑπόμνημα στὴ Β' Πρὸς Κορινθίους (Ὁμιλίες Α'-ΚΔ').
- » 20ος α) Ὑπόμνημα στὴ Β' Πρὸς Κορινθίους (Ὁμιλίες ΚΕ'-Λ')
- β) Στὴν Πρὸς Ἐφεσίους (Ὁμιλίες Α'-ΙΑ').
- » 21ος α) Ὑπόμνημα στὴν Πρὸς Ἐφεσίους (Ὁμιλ. ΙΒ'-ΚΔ')
- β) Στὴν Πρὸς Φιλιππησίους (Ὁμιλ. Α'-ΙΒ').
- » 22ος α) Ὑπόμνημα στὴν Πρὸς Φιλιππησίους (Ὁμιλίες ΙΓ'-ΙΕ'),
β) Στὴν Πρὸς Κολοσσαεῖς, καὶ γ) στὴν Πρὸς Θεσ/κεῖς Α'.
- » 23ος α) Ὑπόμνημα στὴ Β' Πρὸς Θεσσαλονικεῖς (Ὁμιλίες Α'-Ε').
β) Στὴν Α' Πρὸς Τιμόθεον (Ὁμιλίες Α'-ΙΗ').
β) Στὴ Β' Πρὸς Τιμόθεον (Ὁμιλίες Α'-Ι').
- » 24ος α) Ὑπόμνημα στὴν Πρὸς Τίτον (Ὁμιλ. Α'-Σ'), β) στὴν Πρ
λήμονα (Ὁμιλ. Α'-Γ'), γ) στὴν Πρὸς Ἐβραίους (Ὁμιλ. Α'-
- » 25ος α) Ὑπόμνημα στὴν Πρὸς Ἐβραίους (Ὁμιλίες ΙΣ'-ΛΔ'),
β) Εἰς τὸν πτωχὸν Λάζαρον, (Ὁμιλίες Α'-Ζ').
- » 26ος Ὁμιλίες Ἠθικὲς - Ἀγιογραφικὲς.
- » 27ος Ὁμιλίες Ἀγιογραφικὲς - Ἑρμηνευτικὲς.
- » 28ος Ποιμαντικὰ καὶ Ἀσκητικὰ Α'.
- » 29ος Ἀσκητικὰ Β'.

- Τόμος 30ος Ὀμιλίαι Κατηχητικὲς – Ἠθικὲς.
 » 31ος Ὀμιλίαι κατηχητικὲς καὶ ἠθικὲς Β'· - Ὀμιλ. Περιστατικὲς Α'·.
 » 32ος Ὀμιλίαι Περιστατικὲς Β'·.
 » 33ος Ὀμιλίαι Περιστατικὲς Γ'·.
 » 34ος Ὀμιλίαι Περιστατικὲς Δ'· α) Πρὸς Ἰουδαίους καὶ Ἑλληνας.
 β) Πρὸς Ἰουδαίους. γ) Περὶ εἰμαρμένης καὶ προνοίας, καὶ
 δ) Εἰς τὸν μακάριον Βαβύλαν.
 » 35ος Ὀμιλίαι δογματικὲς.
 » 36ος α) Ὀμιλίαι ἑορταστικὲς, β) Ὀμιλίαι ἐγκωμιαστικὲς Α'·.
 » 37ος α) Ὀμιλίαι Ἐγκωμιαστικὲς Β'· β) Ἐπιστολὲς πρὸς τὴν Ὀλυμ-
 πιάδα (Α'-ΙΖ') καὶ Βίος τῆς ὀσίας Ὀλυμπιάδος.
 » 38ος α) Ἐπιστολὲς Πρὸς Ἰννοκέντιον, β) Ἐπιστολὲς ΙΗ'-ΡΜΒ'.

Ζ' ΑΠΑΝΤΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ

- Τόμος 1ος Δογματικὰ Α' α) Πῶς τρία πρόσωπα λέγοντες, β) Κατὰ εἰμαρ-
 μένης, γ) Διάλογος περὶ ψυχῆς καὶ ἀναστάσεως, καὶ δ) Λόγος
 Κατηχητικὸς Μέγας.
 » 2ος Δογματικὰ Β' (Κατὰ Εὐνομίου Ἀντιρρητικοὶ Λόγοι Α' - Β'·)
 » 3ος Δογματικὰ Γ' α) Κατὰ Εὐνομίου Ἀντιρρητικὸς Λόγος Γ'· β) Λό-
 γος ἀντιρρητικὸς πρὸς τὴν Εὐνομίου ἐκθεσιν.
 » 4ος Α') Λόγοι Δογματικοί. 1) Πρὸς Εὐστάθιον, Περὶ τῆς ἀγ. Τριάδος. 2)
 Πρὸς Ἀβλάβιον, Περὶ τοῦ μὴ οἶεσθαι λέγειν τρεῖς θεοὺς. 3)
 Πρὸς Συμπλίκιον, Περὶ πίστεως. 4) Κατὰ Μακεδονιανῶν τῶν
 Πνευματομάχων περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. 5) Πρὸς Θεόφι-
 λον, Κατὰ Ἀπολιναριστῶν. 6) Ἀντιρρητικὸς πρὸς τὰ Ἀπολι-
 ναρίου. 7) Κατὰ Ἀρείου καὶ Σαβελλίου.
 Β') Ἐπιστολὲς (Α' - ΛΑ').
 » 5ος Ἐρμηνευτικὰ Α' α) Περὶ κατασκευῆς τοῦ ἀνθρώπου. β) Ἀπο-
 λογητικὸς περὶ τῆς Ἐξαήμερου. γ) Περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου
 γενέσεως (Ὀμιλίαι Α-Γ).
 » 6ος Ἐρμηνευτικὰ Β' α) Εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τῶν Ψαλμῶν. β) Εἰς τὸν
 δὸν Ψαλμὸν. γ) Περὶ τῆς ὀγδόης. δ) Εἰς τὸν Ἐκκλησιαστήν.
 » 7ος Ἐρμηνευτικὰ Γ', Ἐξήγησις στὰ Ἑσμάτα, Λόγοι Α' - ΙΕ'.
 » 8ος α) Ἐρμηνευτικὰ - Δογματικὰ ἔργα Δ'. Εἰς τὴν Προσευχὴν, Λόγοι
 Α' - Ε', Εἰς τοὺς Μακαρισμοὺς, Λόγοι Α' - Η',
 β) Ἀσκητικὰ Α'. 1) Περὶ τοῦ κατὰ Θεὸν σκοποῦ καὶ τῆς κατ'
 ἀλήθειαν ἀσκήσεως. 2) Πρὸς Ἀρμόνιον, Περὶ τοῦ τί τὸ τοῦ
 Χριστιανοῦ ἐπάγγελμα. 3) Πρὸς Ὀλύμπιον, Περὶ τελειότητος.
 4) Πρὸς τοὺς ἀχθομένους ταῖς ἐπιτιμήσεσι. 5) Περὶ τῶν
 νηπίων πρὸ ὄρας ἀφαρπαζομένων.

- Τόμος 9ος *A)* Ἀσκητικὰ *B)* Περὶ Παρθενίας, (Κεφάλαια Α'-ΚΓ').
B) Λόγοι Ἐγκωμιαστικοί. 1) Περὶ ἀρετῆς, ἤτοι Εἰς τὸν Βίον Μωυσέως, (Λόγοι Α'-Β'). 2) Εἰς τὸν Βίον τῆς Ὁσίας Μακρίνης. 3) Εἰς τὸν Βίον Ἀγ. Γρηγορίου τοῦ Θαυματουργοῦ.
- » 10ος *a)* Ὁμιλίαι δογματικῆς, *β)* Ἠθικῆς, *γ)* Ἑορταστικῆς.
- » 11ος *a)* Ὁμιλίαι ἑορταστικῆς, *β)* Ὁμιλίαι ἐγκωμιαστικῆς, *γ)* Ὁμιλίαι ἐπιτάφιας..

Η' ΑΠΑΝΤΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ

Βίος Γρηγορίου Παλαμᾶ ὑπὸ Φιλοθέου Κοκκίνου.

- Τόμος 1ος *a)* Λόγοι ἀποδεικτικοὶ δύο Περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος. *β)* Ἐπιστολὲς πρὸς Ἀκινδύνον Α', Β', Γ'. *γ)* Ἐπιστολὲς πρὸς Βαρλαάμ Α', Β'.
- » 2ος Ὑπὲρ τῶν ἱερῶς ἡσυχάζοντων Λόγοι Α' - Γ'.
- » 3ος Πραγματεῖαι δογματικῆς καὶ ὁμολογιακῆς.
- » 4ος Ἐπιστολῆς.
- » 5ος Κατὰ Ἀκινδύνου Λόγοι Ἀντιρρητικοὶ (Α' - Γ').
- » 6ος Κατὰ Ἀκινδύνου Λόγοι Ἀντιρρητικοὶ (Δ' - Ζ').
- » 7ος Ὑπὸ ἐκδοση.
- » 8ος Ὑπὸ ἐκδοση.
- » 9ος Ὁμιλίαι Α'-Κ'.
- » 10ος Ὁμιλίαι ΚΑ'-ΜΒ'.
- » 11ος Ὁμιλίαι ΜΒ'-ΞΓ'.

Θ' ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ

- Τόμος 1ος Ἀποφθέγματα Γερόντων.
- » 2ος Τὸ Λειμωνάριον.
- » 3ος Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου, Περὶ θείων ὀνομάτων, Περὶ οὐρανοῦ ἱεραρχίας, Περὶ ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας, Περὶ μυστικῆς θεολογίας, Ἐπιστολῆς.
- » 4ος Θεοδωρήτου Κύρρου, Φιλόθεος Ἱστορία ἢ Ἀσκητικὴ Πολιτεία.
- » 5ος Κυρίλλου Σκυθοπολίτου, Βίοι ἁγίων.
- » 7ος Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου, 50 Πνευματικῆς Ὁμιλίαι.
- » 8Α Ἰσαὰκ τοῦ Σύρου, Λόγοι Ἀσκητικοί, (Α' - ΚΣΤ').
- » 8Β Ἰσαὰκ τοῦ Σύρου, Λόγοι Ἀσκητικοί, (ΚΖ' - ΞΑ').
- » 8Γ Ἰσαὰκ τοῦ Σύρου, Λόγοι Ἀσκητικοί, (ΞΒ' - ΠΣΤ' - Ἐπιστ. Α'-Δ').
- » 9ος Διαδόχου Φωτικῆς, Κεφάλαια Γνωστικά, Λόγος στὴ Ἀνάληψη, Ὁράσεις, Ἐρωταποκρίσεις.- Ἰωάννου Καρπαθίου, Κεφάλαια Παρακλητικὰ 100.
- » 10Α Τῶν Ἁγίων Βαρσανουφίου καὶ Ἰωάννου Ἐρωταποκρίσεις (Α' - ΣΚΘ').

- Τόμος 10B Τῶν Ἀγίων Βαρσανουφίου καὶ Ἰωάννου Ἐρωταποκρίσεις (ΣΛ'-ΦΚΒ').
- » 10Γ Τῶν Ἀγίων Βαρσανουφίου καὶ Ἰωάννου Ἐρωταποκρίσεις (ΦΚΓ'-ΩΜ').
- » 12ος Ἀββᾶ Ἡσαΐα, Λόγοι Ἀσκητικοὶ - Ἀββᾶ Ζωσιμᾶ, Κεφάλαια ὠφέλιμα - Ἀββᾶ Δωροθέου, Πραγματεῖες καὶ Ἐπιστολές.
- » 14ος Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, Μυσταγωγία - Τὰ 400 Κεφάλαια Περὶ Ἀγάπης - Λόγος Ἀσκητικὸς - Τὰ 200 Κεφάλαια Περὶ Θεολογίας.
- » 19Α Συμεὼν τοῦ Ν. Θεολόγου, Βίος Συμεὼν ὑπὸ Νικῆτα Στηθάτου, Κεφάλαια - Ἐὐχαριστίες - Διάλογος μετὰ Σχολαστικοῦ.
- » 19Β Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου, Βίβλος τῶν Θεολογικῶν Λόγων (Λόγοι Α'-Γ') - Βίβλος τῶν Ἠθικῶν Λόγων (Λόγοι Α'-S')
- » 19Γ Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου, Α') Βίβλος τῶν Ἠθικῶν Λόγων (Λόγοι Ζ'-ΙΕ') - Β') Κατηχητικοὶ Λόγοι (Λόγοι Α'-Ζ').
- » 19Δ Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου, Κατηχητικοὶ Λόγοι (Η'-ΛΔ').
- » 19Ε Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου, Ὕμνοι (Α'-ΚΖ').
- » 19S Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου, Ὕμνοι (ΚΗ'-ΝΗ').
- » 22ος Νικολάου Καβάσιλα, Ἐρμηνεῖα στὴ Θεία Λειτουργία - Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ Ζωῆς.

Ι' ΤΑ ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ

ΙΑ' ΑΠΟΛΟΓΗΤΑΙ

- Τόμος 1ος Ἰουστίνου, Ἀπολογίαι Α' καὶ Β' - Λόγος Περὶ Ἀναστάσεως, - Διάλογος Πρὸς Τρύφωνα.
- » 2ος Τατιανοῦ, (Πρὸς Ἑλληνας).- Ἀθηναγόρου, (Πρεσβεία Χριστιανῶν καὶ Περὶ ἀναστάσεως νεκρῶν).- Θεοφίλου Ἀντιοχείας, (Πρὸς Αὐτόλυκον Βιβλία Α-Γ).- Ἐπιστολὴ πρὸς Διόγνητον.

Τιμὴ ἐκάστου τόμου δρχ. 2.500.

ΛΟΙΠΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ

- Τόμος 1ος Ψαλμοὶ τοῦ Προφητάνακτα Δαυὶδ (Α'-ΟΑ'), σὲ κείμενο, ἀντίστοιχη ποιητικὴ ἀπόδοση, ἐκτενὴ μετάφραση, διδάγματα.
Χ. ΒΟΥΛΓΑΡΗ, Ὑπόμνημα στὴν Α' καὶ Β' Πέτρου, τόμοι δύο.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίς
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	7-8
ΚΕΙΜΕΝΟ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ	10-419
ΠΡΟΣ ΘΑΛΑΣΣΙΟΝ, ΠΕΡΙ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΑΠΟΡΙΩΝ	
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ Α΄ ΚΑΙ Β΄ ΒΙΒΛΙΟΥ	11-17
ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ ΜΑΞΙΜΟΥ ΓΙΑ ΤΑ ΣΧΟΛΙΑ ΠΟΥ ΠΑΡΑΤΙΘΕΝΤΑΙ ΣΤΙΣ ΠΡΟΜΕΤΩΠΙΔΕΣ	18-25
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	26-55
ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ Α΄ – ΝΓ΄	56-419
ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ	421-436
1. Εύρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς	421-425
2. Εύρετήριο ὀνομάτων καὶ πραγμάτων	426-436

Φωτοστοιχειοθεσία: «ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ» ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ
Μενελάου 3 – Τηλ. 283 880 – Θεσσαλονίκη

Έκτύπωση Ύφσεν: «ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ» ΦΩΤΗ ΠΑΛΛΙΟΧΩΡΙΝΟΥ
Κατσιμίδου 30 – Τηλ. 928 592 – Θεσσαλονίκη

Βιβλιοδεσία: Άφοι ΒΑΡΟΥΣΙΑΔΗ
Λαχανᾶ 17 – Τηλ. 839 414 – Θεσσαλονίκη

Κεντρική διάθεση: Βιβλιοπωλεῖο Ε. ΜΕΡΕΤΑΚΗ
Μενελάου 3 – Θεσσαλονίκη – Τηλ. 283 880
